90-4
L869 II

Latviešu karavīrs otra pasaules kara laikā

LATVIEŠU KAŅAVĪRS
OTRA PASAULES KAŅA LAIKĀ

II

Vācu civīlā pārvalde
Latviešu pašpārvalde
Pirmās militārās vienības un to cīņas

B, L

90-4
869

LATVIEŠU KAŅAVĪRS OTRA PASAULES KAŅA LAIKĀ

DOKUMENTU UN ATMIŅU KRĀJUMS

Galvenais redaktors
Osvalds Freivalds
Militārais redaktors
Kapteinis L.k.o.k. Oskars Caunītis

II

PIRMĀS LATVIEŠU AIZSARDZĪBAS VIENĪBAS
OTRĀ PASAULES KAŅĀ

1972
DAUGAVAS VANAGU
CENTRĀLĀS VALDES IZDEVUMS

80

N. Hartmaņa vāka zīmējums un grafiskais iekārtojums

(Latvijas saulīte, kas stilizēta grezno šīs grāmatas vāku un kuņu latviešu kaņavīri nesa pie savām cepurēm, brīvības cīņu laikā bija ar *L* burtu vidū, bet vēlāk saulīte bija bez *L* burta.)

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA
~~98-5.187~~
0306030116

Printed in Sweden
Andersson & Kagardt Tryckeri AB
Västerås 1972
(Apgāds Ziemeļblāzma)

Latviešiem bija ne tikai morālisks pienākums, bet arī juridiskas tiesības cīnīties pret to valsti, kas iznīcināja Latvijas brīvību un nolaupīja suverēnitāti. Šīs cīņas sācēji bija mūsu partizāni, kas, glābdamies no komūnistiskā terrora, bija devušies mežos un purvos, lai sāktu cīņu pret varmākām vēl pirms vācu-padomju kaŗa sākuma.

Saskaņā ar Hāgas 1907. g. konvenciju par kaŗa vešanu, minētie partizāni uzskatāmi par kaŗa vedējiem. Šī konvencija nosaka, ka jebkuŗas territorijas iedzīvotāji, kas aiz laika trūkuma tvēruši ieročus spontāni, lai aizstāvētu savas atzītās tiesības pret svešu uzbrucēju, uzskatāmi par kaŗa vedējiem, ja tie ievēro starptautiski atzītos kaŗa vešanas likumus un paražas.

Dabiski, ka, sākoties Vācijas-Padomju Savienības kaŗam, latviešu tautai turpmākās kaŗa gaitās gribot negribot bija jācīnās kopā ar Vāciju, tāpat kā igauņu, lietuvju un somu tautām. Šī latviešu piedalīšanās cīņā pret Padomju Savienību Otra pasaules kaŗa laikā ir spilgts pierādījums visai pasaulei, ka latviešu tautas griba būt brīvai un neatkarīgai ir nelokāma, un ka par šo brīvību tā gatava nest vissmagākos upuŗus.

Pulkvedis A. Silgailis

(Laikrakstā Latvija 1951. g. maijā)

PASNIEDZ MAN ZOBENU!

Pasniedz man zobenu, jaunava,
Tēvzemes asinīm skārtu,
Iesvaidīts nāvei, lai izcērtu
Latvijai dzīvības vārtus.

Pasniedz man zobenu, jaunava,
Tēvzemes karogā tītu,
Lai reiz to nāvē un ugunīs
Gadsimtiem atraisītu.

1941. gada vasarā.

Andrejs Eglītis

PRIEKŠVĀRDI

Dokumentu un atmiņu krājuma *Latviešu kaŗavīrs Otra pasaules kaŗa laikā* 2. grāmata ir veltīta pirmām latviešu militārām vienībām Otrā pasaules kaŗā. Kā starptautisku, tā iekšpolītisku apsvērumu dēļ vācieši šīs latviešu militārās vienības nosauca par slēgtām kārtības dienesta, resp. policijas, vienībām (Schutzmannschaftsbataillonen), lai gan šīm vienībām — bataljoniem ne pēc būtības, ne arī sastāva un darbības ziņā nebija nekā kopīga ar policiju parastā izpratnē.

Nosaukums — policijas bataljoni — nevienam latviešu kaŗavīram nepatika, un to pieminēja ne labprāt. Tādēļ arī šo latviešu bataljonu nosaukumos no sākuma bija liela neskaidrība un dažādība. Tā, piem., 16. Zemgales bataljonu pie dibināšanas sauca gan par 1. Atsevišķo Rīgas kārtības dienesta bataljonu, gan par 1. Latviešu kaujas bataljonu, vēlāk par 16. Latviešu kārtības dienesta (vai policijas) bataljonu un beidzot latviešu valodas sarakstē par 16. Zemgales bataljonu, bet vācu sarakstē par 16. Lett. Schutzmannschaftsbataillon (vai arī — 16. Lett. Pol. Btl.).

Šai grāmatā lietāti vienīgi latviskie bataljonu nosaukumi, kā piem., 16. Zemgales bataljons, 17. Vidzemes bataljons u.t.t. Vietas vārda trūkst dažiem pēdējiem bataljoniem, kas arī ir pastāvējuši tikai īsu laiku, tie saukti vienīgi numuru kārtībā, piem., 313. latviešu bataljons.

Laikam gan komūnisti ne par ko nav sarakstījuši tikdaudz neģēlīgu melu kā par šiem latviešu bataljoniem un to kaŗavīriem, bet šie meli ir tik pārspīlēti, pretrunu un pašlielības pilni, ka paši sevi atmasko. Šai grāmatā bataljonu apraksti (to formēšana, darbība un cīņas) ir sastādīti pēc bataljonu kaŗavīru liecībām, vienību dienas grāmatām, pavēlēm, ziņojumiem u.c. dokumentiem, kas atrodami Leģiona un vācu archīvos. Pārpratumu novēršanai tomēr jānorāda, ka, diem-

žēl, dažu bataljonu gaitu apraksti nav sevišķi pilnīgi tai ziņā, ka redakcijai nav bijuši pieejami plašāki materiāli (dokumenti, atmiņas) par visām attiecīgā bataljona vienībām — rotām un vadiem. Šie robi ir jūtami gan tikai atsevišķos gadījumos, kad bataljona vienības ir darbojušās ļoti izklaidētas. Tas tomēr nespēj attiecīgā bataljona gaitu kopainu kaut cik nozīmīgi grozīt. Par dažiem bataljoniem kā Leģiona, tā citos archīvos vispār bija atrodamas tikai ļoti fragmentāras ziņas.

Lielas grūtības sagādāja arī krievisko vietvārdu pareiza transkripcija, jo bieži kā dokumentos, tā arī atmiņu stāstos vietvārdi ir rakstīti dažādi un ne uz visām kartēm tie atrodami.

Vācu iestāžu un amatpersonu raksti grāmatā uzņemti kā oriģinālvalodā tā latviešu tulkojumā, bet latviešu iestāžu un amatpersonu raksti vācu iestādēm un amatpersonām ievietoti arī vācu valodā vienīgi gadījumos, kad nav bijis pieejams latviešu valodā rakstītais pirmteksts. Dažu vācu dokumentu tekstā ir izlaists tas, kas neattiecas tieši uz Latviju vai latviešiem.

Pēc grāmatas iespiešanas iegūtos nozīmīgākos papildinājumus vai labojumus ievietosim 3. grāmatā. Arī šīs 2. grāmatas 1. nodaļa ir veltīta 1. grāmatā ieviesušos kļūdu labojumiem un dažiem papildinājumiem.

Trimdā, 1972. g. pavasarī.

Redaktori.

1. GRĀMATAS PAPILDINĀJUMI UN LABOJUMI

Recenzijās par pirmo grāmatu un atsevišķās vēstulēs Leģiona archīvam ir norādīts uz vienu otru grāmatā pielaistu kļūdu. Tās šeit labprāt izlabojam. Reizē tomēr ir arī jānorāda, ka recenzenti un vēstuļu rakstītāji dažkārt arī paši kļūdās.

12. lpp.: Latgales partizānu pulka piemineklis atradās Balvos. To komūnisti 1940. g. nogāza, bet bronzas tēlu nepaspēja iznīcināt, un to pēc okupantu padzīšanas 1941. g. novietoja vecajā vietā. 1944. g. rudenī komūnisti pieminekli atkal iznīcināja.

30. lpp.: 8. Daugavpils kājnieku pulka komandieris 1940. g. 17. jūnijā bija *pulkv. A. Bubinduss.* Pltn. M. Kasparsonu paaugstināja par pulkvedi un iecēla par šī pulka komandieri tikai 1940. g. 30. jūnijā, kad pulkv. Bubindusu paaugstināja par ģenerāli un pārcēla uz Armijas stābu.

Zemgales divīzijas komandieŗa palīgs bija *ģen. N. Dūze.*

31. lpp.: 1. rindā pareizi jābūt: *Armijas inženieris un* Sapieŗu pulka komandieris — pulkv. J. Brieže.

Flotes komandieris — admirālis *T. Spāde,* nevis K. Spāde. Viņš miris Karagandā 1970. g. 25. jūlijā (skat. I/239. lpp.)

55. lpp.: 2. rindkopas papildinājums: 23. oktobrī parakstītā vienošanās par krievu bruņoto spēku atrašanās vietām noteica, ka Liepājā bez kaŗa flotes spēkiem izvietojas arī kājnieku, tanku un artilērijas vienības un Ventspilī arī kājnieku un artilērijas vienības, Pitragā, Mazirbē un Ēdolē — kājnieku un artilērijas vienības, Durbē — motorizēto kājnieku un tanku daļas, Ezerē — mechanizētās daļas un Paplakā, Priekulē un Vaiņodē — tanku daļas; bez tam Ventspils-Piltenes, Liepājas-Grobiņas, un Vaiņodes-Ezeres rajonos aviācijas daļas.

56. lpp.: 3. rindkopas papildinājums: Lai gan vienošanos par sarkanarmijas flotes un sauszemes spēku bažu vietām jauktā latviešu-krievu komisija parakstīja tikai 23. oktobrī, tad tomēr krievu kaŗakuģi ieradās pie Ventspils jau 16. oktobrī un pie Liepājas 22. oktobrī.

---

* Pirmo grāmatu recenzējuši un daudz vērtīgu papildinājumu snieguši:
Maj. K. Augstkalns — DV Mēnešraksts, 1970. g. Nr. 4;
Prof. E. Dunsdorfs — Austrālijas Latvietis, 1970. g. 21. augustā;
Kapt. M. Ozols — Londonas Avīze, 1970. g. 30. oktobrī;
Pulkv. A. Plensners — Laiks, 1971. g. 21., 25. un 28. augustā un 1. un 4. septembrī.

79. lpp.: 6. robežsardzes priekšnieka pareizais vārds ir kapr. Jānis *Maršaus* (Leģionā paaugstināts par leitnantu).

Pie *87. lpp.* rakstītā *maj. K. Augstkalns* piezīmē: „Varbūt, ka *pltn. K. Mangulim* bija kāda darīšana ar šo notikumu, bet garnizona priekšnieks uz Rīgas prefektūru izsūtīja Armijas stāba bataljona rotu, kuŗas komandieris bija *kapt. F. Rubenis.* Viņam garnizona priekšnieks *ģen. F. Virsaitis* savā īpatā nostājā un valodā devis pavēli: „Sist jūs varat, cik gribat, bet šaut gan nešaujiet." Vēlāk garnizona priekšnieks izsauca no nometnēm instruktoru rotas, bet nezinu, ka kaŗavīri būtu lietojuši ieročus šī jēdziena izpratnē. Naktī no 17. uz 18. jūniju lietotas Vērmanes dārzā sagrieztas kūjas. Es šo notikumu laikā biju operātīvais dežurants Armijas stābā (nekāda sakara ar parasto dežūrvirsnieku). Šāva sarkanarmieši, lai atvairītu pūļa uzmākšanos tankiem."

Pie *99. lpp.* priekšpēdējā rindkopā teiktā *maj. K. Augstkalns* paskaidro: „Visus rīkojumus Armijas stābs deva sakarā ar krievu uzbrukumu mūsu robežsargu posteņiem naktī no 14. uz 15. jūniju. Rīkojuma došanas laikā bija zināms, ka Lietuvai iesniegts ultimāts un ka tur kaut kas notiek, bet skaidrības nebija. 15. jūnijs bija sestdiena, stābam izbeidzot darbu, man bija jāpaliek par operātīvo dežūrantu. Stāba priekšnieks *ģen. H. Rozenšteins,* iedams projām, pavēlēja radiogrammu pēc atšifrēšanas nodot man un man personīgi nonest to viņa dzīvoklī. Tā izdarīju. Izlasījis radiogrammu, ģen. Rozenšteins nekādus rīkojumus nedeva, jo bija skaidrs, ka vairs nav pretošanās iespēju. Radiogramma bija pavēle Baltkrievijas kaŗa apgabala vienībām Lietuvas okupēšanai."

139. lpp.: Kapt. Freivaldu-Sarmu „tautas armijas" laikā no Artilerijas inspektora stāba, kur viņš bija mobilizācijas plānu sagatavotājs, piekomandēja Smagās artilerijas pulkam. Nošāvās savā dzīvoklī *pēc* pārskaitīšanas 24. territoriālā strēlnieku korpusā, kad čeka gribēja viņu piespiest kļūt par nodevēju.

148. lpp.: 7. Siguldas kājnieku pulka poļitruks bija *Tenisons,* nevis Johansons.

166. lpp.: Militārā atašeja Lietuvā *pltn. Deglava* priekšvārds ir *Viktors.*

240. un *290. lpp.* minētā *L.k.o.k. pltn Zālīša* pareizais priekšvārds ir *Kārlis.*

274. lpp.: Pulkvedis A. Plensners savas recenzijas beigās raksta: „Pārskatā, ko mēs ar Deglavu iesniedzām vācu armijas stābam par laiku no 1. līdz 9. jūlijam (pēc tam pašaizsardzības spēki vairs ne-

pastāvēja) uzrādīti 12 krituši virsnieki un 91 instruktors un kareivis. Gūstā saņemti 1.540 sarkanarmieši, bet viņu kritušo skaits uzdots 805. Par gūstā saņemtiem bija pierādījumi, cik un kādai karaspēka iestādei tie nodoti. Varbūt kritušo sarkanarmiešu skaits nav bijis tik pārbaudāms. Šai sarakstā arī redzams, kā un cik grupas organizētas, cik pašaizsardzībnieku kur atrodas un kas tos komandē. Nākot par Leģiona ģenerālinspektora stāba priekšnieku, nodevu mūsu archīvā arī pašaizsardzības spēku darbības mapīti. Ceru, ka tā vēl ģenerālinspekcijas archīvā būs sameklējama. „3 profesoru" komitejas posmā, liela nevērība pret mūsu dokumentiem bija gan kādu laiku. Tie bija katram pieejami. „Lai meklē, ko vajaga". Daudz, kas ar lielām pūlēm saglabāts, ir iz izvazāts vai pazudis tai archīva daļā, kas bija atstāts Lineburgā. —"

To tiešām var tikai apstiprināt, jo „daudz, kas ar lielām pūlēm saglabāts, ir izvazāts un pazudis". Tādēļ lai lasītāji nevaino grāmatas sastādītājus par robiem arī šai grāmatā.

Komūnistu upuru sarakstā no 281.—290. lpp.:

a) izlaisti:

3 Akermanis A., atv.pltn.
2 Bečs I., kapt.
3 Blanka A., vltn.
1 Brunners, ltn. (8)
3* Bruņenieks V., pulkv. (227/9)
1 Čakstiņš, ltn. (8)
3 Dubults A., vltn. (227/12)
3 Dzenītis A., ārsts-kapt. (3)
3 Dzenis A., pltn.
2 Ivans P., kapt.
2 Jurka, kapt.
2 Greble J., atv.ltn.
3 Grobiņš V., ltn.
1 Hermansons F., atv.pltn.
3 Kalpiņš U., vltn.
3 Kanniņš M., ltn. (227/12)
3 Kokins, vltn. (227/12)
2 Kristiņš J., vltn.
3 Maršans J., vltn. (2)
3 Mednis J., pltn. (Ldp)
2 Petkevičs V., kapt.
3 Pope K., kapt.
3 Privka J., pltn. (KT)
3 Reguts K., kapt.
3 Rubulis K., atv.kapt.
3 Zemītis J., kapt. (3)

b) svītrājami:

1 Jaunzems A., vltn. (7)
3 Šepko K., atv.pulkv.

c) jālabo:

3	Antons, akapt. (181)	uz	3	Antons *K.*, akapt. (181/*3*)
2	Berlands, kapt. (181)	„	2	Berlands *K.*, kapt. (181/*3*)
4	Bricis J., vltn. (181)	„	*3*	Bricis *A.*, vltn. (*295/8*)
2*	Jurjāns J., vltn. (183/3)	„	2*	Jurjāns J., *kapt.* (183/3)
3	Ķesteris, ltn. (181)	„	3	Ķesteris *K.*, ltn. (181/*3*)
4	Lasis A., pltn. (183/11)	„	*3*	*Lasis* A., pltn. (*295*/11)
4	Pinks V., vltn. (183)	„	*3*	Pinks V., vltn. (*295/8*)
2	Pūrs A., kapt. (183)		*3*	*Pūris* A., kapt. (*295/8*)
4	Stanga, ltn. (183)	„	4	Stanga *K.*, ltn. (183/*3*)

LATVIJA ATKAL OKUPĒTA ZEME

VĀCU CIVĪLĀ PĀRVALDE

1941. g. 1. jūlija pēcpusdienā vācu kaujas grupas komandieris teica radio uzrunu latviešu tautai, apliecinādams savu prieku par Latvijas atbrīvošanu un nobeigdams to ar latvisku vēlējumu *Dievs, svētī Latviju.* Latviešu tauta bija pārliecināta, ka Latvija būs atkal suverēna valsts pašu latviešu pārvaldīta, kā tas bija pirms krievu iebrukuma 1940. gadā, bet vācu karavīri dosies tālāk Krievijas atbrīvošanai no komūnistu jūga.

Hitlers tomēr Baltijas valstis uzskatīja par iekarotu, nevis atbrīvotu zemi, kas tādēļ jāpārvalda vienīgi ar varu un terroru. Latviešu tautai iestājās atkal jauns nebrīvības laikmets. Gaišo cerību vietā pamazām nāca dziļa vilšanās, ko latviešu tauta sevišķi traģiski izjuta tādēļ, ka tikko bija atbrīvojusies no kādas citas baigas varas. Viens no iemesliem, kamdēļ Hitlers ar vieglu roku upurēja Baltijas valstis Staļinam, bija — lai vēlāk pašam nebūtu jāuzņemas to neatkarības iznīcināšana, kuras uzturēšanā Vācija nekad nav bijusi sevišķi ieinteresēta.

16. jūlijā Baltijas telpu līdz Daugavai izņēma no padotības vācu militārai pārvaldei un nodeva vācu civīlai pārvaldei. 17. jūlijā Hitlers nodibināja sevišķu „ieņemto austrumu apgabalu ministriju (Reichsministerium für die besetzten Ostgebiete) Igaunijas baltvācieša *A. Rozenberga* vadībā. 18. augustā civīlo izpildvaru Latvijā, Igaunijā, Lietuvā un Baltkrievijā pārņēma „Austrumzemes valsts komisārs" (Reichskommissar für das Ostland) bij. Šlezvigas-Holšteinas gauleiters H. Loze *(Lohse).*

Pirmos noteikumus „Ostlandei" viņš izdeva jau savas valdīšanas pirmajā dienā, 1941. g. 18. augustā Kauņā.

OSTLANDES REICHSKOMISĀRA NOTEIKUMI SAKARĀ AR PĀRVALDES PĀRŅEMŠANU

§ 1.

Sakarā ar civīlās pārvaldes pārņemšanu izpildvara pāriet uz Ostlandes reichskomisāru.

§ 2.

Rīkojumus civīliedzīvotājiem Ostlandes reichskomisāra pārvaldītos apgabalos izdod vācu civīlās pārvaldes iestādes.

Ostlandes armijas pavēlnieka dienesta vietu piekritība izlietot zemes līdzekļus reicha aizsardzības uzdevumiem ar to netiek skarta.

§ 3.

Vācu pārvaldes dienesta vietas ir: Ostlandes reichskomisārs,
Ģenerālkomisārs,
Galvenie komisāri un
Apgabalu komisāri.

§ 4.

Vācu civīlā pārvalde pārņem visu Ostlandes reichkomisāra pārvaldītos apgabalos esošo, Padomju Sociālistisko Republiku Savienībai, atsevišķajām republikām, atklātām iestādēm, apvienībām un iestādījumiem piederošo kustamo un nekustamo mantu, ieskaitot visu veidu prasības uz 1941. g. 20. jūniju, vadoties no tuvākiem noteikumiem, kuŗi jau izdoti vai sekos.

Pēc 1941. g. 20. jūnija dotie rīkojumi pārmaiņas vai ievedumi īpašuma tiesībās ir nelikumīgi, ja tos nav izdevušas vācu dienesta vietas. Vācu iestāžu jau izpildītā rīcība paliek neatsaucami spēkā. Īpašumu tiesību pārkārtošana līdz turpmākam nav izdarāma.

Vācu armijai pieder tiesības rīkoties ar Padomju Krievijas armijas mantu.

§ 5.

Dienesta valoda Ostlandes reichskomisāriātā ir vācu. Katrā ģenerālapgabalā ir pieļauta zemes valoda.

§ 6.

Noteikumi stājas spēkā izsludināšanas dienā. (V.B.1941/1.)

Kauņā, 1941. g. 18. augustā.

Ostlandes reichskomisārs
Loze.

(Vācu teksts 363. lpp.)

Par Latvijas ģenerālkomisāru (Der Generalkommissar im Riga) kļuva bij. Libekas pilsētas virsbirģermeistars Dr. Drekslers *(Drechsler)*. Bez tam iecēla vēl 6 apgabala komisārus: Liepājā — *Alnoru*, Jelgavā — *Mēdemu*, Daugavpilī — *Rikenu* (vērāk *Švangu)*, Valmierā — *Hansenu*, Rīgas apriņķī — *Fustu* un Rīgas pilsētai — *Vitroku* (Oberbirgermeister).

Vācu civīlā pārvalde sastāvēja no nacionālsociālistu partijas biedriem, galvenokārt baltvāciešiem, kuŗi atgriezās kā tulki (zonderfīreri), „Wirtschaftskommando Nord" vienību locekļi, vēlāk kā dažādi „lietpratēji" — referenti partijas dzeltenās uniformās ar pistoli pie sāniem un kāšu krustu uz rokas.

Jau pirmajās dienās tie paziņoja par spēkā esošiem nevis brīvās Latvijas valsts likumus, kā to jau bija pasteigušās deklarēt atjaunotās latviešu iestādes, bet gan komūnistu izdotos likumus un visu krievu okupācijas laikā izdarīto juridisko un saimniecisko pārgrozību spēkā atstāšanu.

Saimnieciskais noteicējs bija *reichsmaršals Gērings* ar savām neskaitāmajām „Ostlandes" sabiedrībām. Viņš bez kautrēšanās akceptēja komūnistu izdarītās nacionālizācijas un to radīto saimniecisko sistēmu. 17. oktobrī *reichskomisārs Loze* izdeva rīkojumu, ka komūnistu nacionālizēto īpašumu īpašniekiem par viņu pārvaldītaiem īpašumiem jāmaksā noma. Arī par noliktavās atrodamām jēlvielām bija jāsamaksā. 19. oktobrī reichskomisāra oficiozā *Deutsche Zeitung im Ostland* preses šefs *Cimmermanis* publicēja paskaidrojumu, ka padomju zemēs nav pastāvējuši privātīpašumi, ja ar vācu kaŗavīru asinīm šīs zemes tagad atbrīvotas, tad par nacionālizēto īpašumu tiesisko mantinieci kļuvusi Lielvācijas valsts. Tā nacionālsociālistiskās Vācijas valsts īpašumā pārgāja nevien Baltijas valstu manta, bet arī nacionālizētie privātīpašumi. 1943. g. 18. februārī *Rozenbergs* izdeva noteikumus vienīgi par zemes reprivātizāciju, bet praktiski arī to lēnām sāka izpildīt krietni vēlāk.

Te var pieminēt, ka 1939. g. 7. jūnijā Berlīnē starp Latvijas un Vācijas valdībām uz 10 gadiem noslēgtā draudzības līguma 1. p. bija teikts:

„Latvijas republika un Vācijas valsts nekādā gadījumā nevērsīsies viena pret otru ar kaŗu vai pielietojot citāda veida varas līdzekļus.

Ja no kādas trešās valsts puses notiktu pret vienu no līdzējām pusēm kādā pirmā rindkopā aprādītā veida darbība, tad otra līdzēja puse šādu darbību nekādi neatbalstīs.")*

Vācu civīlajai pārvaldei blakus un arī pār to, bija *H. Himlera* vadītā vācu policija un SS organizācija**) ar Drošības dienestu (Sicher-

---

* Likumu krājums 1939. g. nr. 128.

** Himlers *(Himmler)* bija SS (Vācijas nacionālsociālistiskās strādnieku partijas apsardzības organizācijas — *Schutzstaffeln,* dib. 1925. g.) vadītājs no 1929. gada, Vācijas policijas priekšnieks no 1936. gada un Vācijas iekšlietu ministrs no 1943. gada.

heitsdienst) — SD un sevišķu kaŗaspēku — Waffen-SS. Pēdējais kaŗa laikā taktiskā ziņā bija pakļauts armijas (vērmachta) vadībai, bet disciplinārā zīņā SS kontrolei. Vācu policijas un SS organizācijas augstākais vadītājs Ostlandē bija SS-ogruf. un policijas ģenerālis F. Jekelns *(F. Jeckeln)* ar sēdekli Rīgā Saeimas namā. Reichskomisārs savu rezidenci iekārtoja Tiesu pilī un ģenerālkomisārs Finanču ministrijas jaunajā namā.

Te piezīmējams, ka H. Hēne *(Höhne)* savā grāmatā *Der Orden unter dem Totenkopf* (1966) raksta, ka *Hitlera* varas aparāta iekšējās cīņās *H. Loze* un Ukrainas reichskomisārs *E. Kochs* bijuši Himlera SS-organizācijas pretiniekos. Kochs tādēļ, ka SS neatzinusi viņa ģermāniskā pārcilvēka un slaviskā zemcilvēka morāli. Turpretim Loze bijis pret SS tādēļ, ka SS metodes nepatīkami līdzinoties tām, ko praktizē Staļina čeka.

LATVIEŠU PAŠPĀRVALDE

Pēc tam kad *SS-brigf. un pol. ģen. Stālekers,* Augstākais SS un policijas vadītājs pie Armijas grupējuma *Nord* aizmugures spēku pavēlnieka (Befehlshaber des Rückwärtiges Heeresgebiet *Nord*), 1941. gada 3. jūlijā bija strupi noraidījis bij. satiksmes ministra *L.k.o.k. B. Einberga* mēģinājumu radīt provizorisku Latvijas valdību, Latvijas Organizācijas Centrs (LOC) ar Einberga aktīvu līdzdalību 4. jūlijā izraudzīja vienīgi agrāko ministriju pagaidu vadītājus: Finanču — *J. Skujēvicu,* Tirdzniecības un rūpniecības — *A. Bulli,* Zemkopības — *A. Ķuzi,* Satiksmes — *T. Šteinbergu,* Tautas labklājības — *O. Sīli,* Valsts kontrolei — *P. Vanagu* un Latvijas bankai — *J. Stalbovu.*

Ar to vismaz bija radīta iespēja sākt kaut cik atjaunot dažādās dzīves nozares un tās aizstāvēt pie jaunās okupācijas varas. Dažas nedēļas vēlāk minētajiem pievienojās vēl: kā tieslietu kārtotājs — *T. Zvejnieks,* pašvaldību lietu — *J. Zankevics* un izglītības lietu — *J. Celms.* 25. jūlijā šo sastāvu pieteica vācu militārajai pārvaldei, kas to pieņēma zināšanai.

5. jūlijā Rīgā no Vācijas ieradās *pulkv. A. Plensners* un *pltn. V. Deglavs* (skat. 1. grāmatas 279. lpp.). No laukiem Rīgā ieradās bij. finanču ministrs *A. Valdmanis* u.c. atklātības darbinieki. Lai kopīgi pārrunātu radušos situāciju, LOC 8. jūlijā sasauca Finanču ministrijas telpās plašāku bij. valsts, saimniecisko un kultūras darbi-

Pulkv. L.k.o.k. Ernests Kreišmanis, LOC vadītājs

nieku apspriedi. Kā LOC pārstāvji apspriedē piedalījās *ģen. V. Skaistlauks, pltn. R. Veckalniņš, pltn. Līcis* un *kapt. Šteinbergs.* Apspriede akceptēja arī jau izraudzītos iestāžu pagaidu vadītājus un pārrunāja taktiku sarunās ar vācu iestādēm. Otru līdzīgu apspriedi LOC sasauca Izglītības ministrijas telpās 11. jūlijā. Tā vienojās sūtīt uz Berlīni sevišķu delegāciju, sastāvošu no *pltn. V. Deglava, A. Valdmaņa* un *L.k.o.k. G. Celmiņa,* gūt skaidrību par vācu mērķiem Latvijā.

Vietējās vācu militārās iestādes delegācijai oficiālu piekrišanu braucienam uz Berlīni nedeva, bet atļāva „privātu" braucienu, kas netieši norādīja, ka delegācijai nekādu panākumu nebūs. Tādēļ delegācija uz Berlīni nemaz neaizbrauca.

*

Šais vēsturiskajās dienās norisinājās arī kāda latviešu karavīra — liela latviešu patriota — mīklaina traģēdija. 18. jūlija pēcpusdienā, apmeklējot saslimušo *pulkv. A. Plensneru,* nāve piemeklēja *pltn. V. Deglavu.* (Skat. arī 1. grāmatas 279. lpp.) Viņu atrada pulkv. Plensnera nama kāpnēs saļimušu ar brūci galvā. Oficiālais atzinums bija, ka pltn. Deglavs izdarījis pašnāvību, iešaujot lodi galvā. Viņa dokumentu mape bija nolaupīta, izmeklēšanu vācieši neatļāva. —

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA
98-5.187

Pulkvedis Aleksandrs Plensners
Pēdējais Latvijas militārais
pārstāvis Vācijā

Pltn. Viktors Deglavs
Pēdējais Latvijas militārais
pārstāvis Lietuvā

Kamdēļ? Arī vēlākos gados notika vairāki tādi mīklaini latviešu virsnieku nāves gadījumi.

1941. gada 1. maijā *pulkv. A. Plensnera, pltn. V. Deglava* u.c. latviešu virsnieku iniciātīvā Berlīnē darbību atjaunoja 1917. g. Valkā dibinātā *Latviešu Nacionālā Kareivju Savienība,* apvienojot tanī 1940. g. jūnijā uz Vāciju pārbēgušos un vēlāk otrā repatriācijā 1941. gada sākumā uz Vāciju izceļojušos latviešu karavīrus. Toreiz, lai repatriētos, pietika ar jebkādu saistību ar vācu draudzi, kādu radniecību vai tamlīdzīgu iemeslu. Iniciātoru uzskats bija, ka Latvijas atbrīvošanai un neatkarības atjaunošanai ir jānotiek ar latviešu bruņoto spēku līdzdalību. Tas svarīgi kā no morāliskā, tā politiskā viedokļa. Tādēļ Savienības atjaunotāju nolūks bija radīt kodolu Latvijas nacionālo bruņoto spēku atjaunošanai, kad tāda iespēja rastos.

Īsā laikā LNKS pievienojās ap 300 bij. latviešu karavīru u.c. patriotu. To starpā bija *pulkveži V. Janums, A. Silgailis* un *Pētersons, pulkvežleitnanti E. Grapmanis, N. Karlsons, P. Celle* u.c. dažādu pakāpju jaunāki karavīri, kā, piem., *Kovaļevskis-Klāns, Galindoms jun., Bulle jun., Spāde jun., Voitkus u.t.t.*

Savienības dvēsele bija pēdējais Latvijas militārais atašejs Lietuvā

pltn. V. Deglavs, kuŗam bija laimējies ar ģimeni 1940. g. jūnijā ar lielām grūtībām pārbēgt uz Vāciju. 1941. g. maijā viņa dzīvoklī Berlīnē jaunākie ieročus nest spējīgie savienības biedri nodeva svinīgu solījumu kalpot latviešu nacionālām interesēm kā kaŗavīriem. Šo jauno latviešu kaŗavīru militārā apmācība notika Kēnigsbergas tuvumā īpašā nometnē. Daļa no šiem latviešu kaŗavīriem ieradās Latvijā caur Lietuvu pirms vācu kaŗaspēka, citi kā tulki kopā ar vācu kaŗavīriem.

Pltn. Deglavam bija arī izdevies nodibināt vislabākās attiecības ar vācu armijas (Wehrmacht) vadītājām personām. Šķiet arī, ka šie sakari ar vācu armijas vadītājiem un viņu dotās pilnvaras un solījumi noveda šo lielo latviešu patriotu kapā, jo viņam no armijas dotās pilnvaras un solījumi bija pretrunā ar Hitlera mērķiem Baltijā.

Viņu apbedīja 23. jūlijā Brāļu kapos ar militāru godu, klātesot lielam pavadītāju pulkam.

*

Tad augusta vidū Rīgā atgriezās bij. Kurzemes divīzijas komandieris *L.k.o.k. ģenerālis O. Dankers.* Ģen. Dankers 1940. g. 20. jūnijā bija paspējis kopā ar ģimeni ar pēdējo vilcienu no Rīgas izkļūt uz Vāciju. Ģen. Dankers savā atmiņu grāmatā „Lai vēsture spriež tiesu" (1965. g.) raksta:

— Gribēdams nokļūt atpakaļ dzimtenē, arī es iesniedzu Pozenes policijas prezidentam attiecīgu lūgumu. Tā ka es nebiju repatriants, bet gan Latvijas bēglis, man atļauju izsniedza ātri.*)

Rīgā mani gaidīja Ziemeļarmijas virspavēlnieka ģenerāļa de Roka *(de Roques)* uzaicinājums ierasties virspavēlnieka stābā. Pārrunās noskaidrojās, ka viņš vēlējās, lai zemes iekšējo pārvaldi uzņemtos latviešu iestāde, un piedāvāja man uzņemties šīs iestādes vadību. Es izlūdzos divi dienas laika pārdomām.

Latvijā bija tikai viena kompetenta persona, kas varēja dot padomu un kuŗa spriedumu es respektēju, tas bija mūsu agrākais Valsts prezidents *Alberts Kviesis.* ... Viņam arī es atreferēju situāciju un lūdzu viņa ieskatus un padomu.

Prezidents Kviesis, brīdi padomājis, lēni atbildēja: „Okupācijas laikā zemes pārvaldes ir paredzētas starptautiskā Hāgas konvencijā, un tās ir likumīgas. ... Pēc manām domām būtu nepareizi, ja mēs

* Diemžēl, *ģen. Dankers* nemin datumu, kad viņš atgriezies Rīgā.

Ģen. L.k.o.k. Oskars Dankars

atteiktos no piedāvātās līdzdalības zemes pārvaldē. Atsakoties no šīs līdzdarbības, mums zūd katra iespēja ieskatīties vācu iestāžu un viņu ierēdņu darbībā, un mēs nezinātu, kas notiek ar mūsu ļaudīm, zemi un mantu. Turpretim, darbojoties līdz ar savām latviešu iestādēm un ierēdņiem, mums ir dota iespēja vismaz pa daļai ievirzīt dzīvi mums vēlamā virzienā, pasargāt tautu no pārestībām un nelikumībām un griezt dažu ļaunumu par labu. . . ."

Pēc šīs sarunas ar prezidentu Kviesi es nolēmu nepalaist garām izdevību mūsu zemes pārvaldīšanā iesaistīt latviešu iestādes un pieņemt piedāvāto amatu.

No ziemeļgrupas virspavēlnieka stāba saņēmu pilnvaru:

ARMIJAS ZIEMEĻGRUPAS VIRSPAVĒLNIEKS

Galvenā mītnē, 21. augustā 1941. g.

Attiecas: Uz Vispārējo un iekšlietu pārvaldi;
Personālām lietām latviešu pārvaldītā apgabalā.

Ar vispārēju un iekšlietu vadību padotā apgabalā tanī Latvijas daļā, kas pakļauta virspavēlniekam (austrumos no Daugavas, ieskaitot Rīgas pilsētu un apriņķi), tiek pilnvarots ģen. O. Dankers Rīgā. Turpmāk viņš tiek pilnvarots pārbaudīt personāla sastāvu visās latviešu centrālās iestādēs un vaja-

dzības gadījumā nākt ar priekšlikumu par vadošo posteņu jauniecelšanu vai atcelšanu.

Virspavēlnieks
Ģenerālis Roques.

Bez manis zemes pārvaldē vēl tika nozīmēti *prāvests V. Sanders* un *pltn. A. Freimanis.* —

Faktiski pirmajā Zemes pašpārvaldē (ģenerāldirektorijā) bija 5 personas, arī *pltn. V. Veiss* un *Ev. Andersons,* vēlākais Kaŗavīru Palīdzības ģenerālsekretārs. *Ģen. Dankera* oficiālais amata nosaukums bija: Iekšējās pārvaldes un personāllietu ģenerāldirekcijas vadītājs.

Tikai pēc ilgām sarunām ar LOC aprindām, 1941. g. decembrī *ģen. Dankeram* izdevās noorganizēt Pašpārvaldi plašākā sastāvā. Bet ģenerālkomisārs *Drekslers* to atzina tikai 1942. g. 18. martā, pēc tam, kad reichsministrs *Rozenbergs* bija 7. martā izdevis

VADLĪNIJAS PĀRVALDES VADĪBAI LATVIJAS ĢENERĀLAPGABALĀ

(Ordnungserlass Ostland Nr. 2)

I Pārvaldes struktūra:

1. Ģenerālkomisārs, reichskomisāra vadībā, iedzīvina vācu suverēnitātes tiesības un politisko vadību ģenerālapgabalā. Zināmas lietas viņš var pārņemt vācu civīlās pārvaldes ziņā, izņemot tās no Pašpārvaldes kompetences; sevišķi tas zīmējas uz saimnieciskām lietām, cik to prasa četrgadu plāns.
2. Zemes pārvaldi šo noteikumu ietvaros reālizē pašu organi, iestādes un pašu amatu personas, kuŗu vadība atrodas ģenerāldirektoru rokās. Pēdējos iecelē ģenerālkomisārs ar reichskomisāra piekrišanu.
4. Apriņķu vecākais vada visa apriņķa pārvaldi, to iecelē ģenerālkomisārs pēc apgabala komisāra un ģenerāldirektoru uzklausīšanas. Rīgas pilsētai paredzēti sevišķi noteikumi.
4. Apgabala komisārs ģenerālkomisāra vadībā reālizē vācu suverēno varu apriņķī. Viņš dod padomus apriņķu vecākiem un pārrauga tos, un ir pakļauts vienīgi vācu pārraudzības iestādēm. Apgabala komisāram ir tiesības katrā laikā aizkavēt vai atcelt Pašpārvaldes rīkojumus, vai steidzīgos gadījumos pašam spert vajadzīgos soļus.
5. Tieslietas ģenerālapgabalā kārto vācu un Pašpārvaldes tiesas. Tiesnešiem lietu izšķiršanai nav dodami nekādi norādījumi. Ģenerālkomisārs var izdot tuvākus noteikumus Pašpārvaldes tiesu lēmumu pārbaudei vācu tiesās.

II Tiesisku priekšrakstu un pārvaldes rīkojumu izdošana.

1. Ģenerāldirektori var izdot rīkojumus savās apgaitās, kas nav nokārtotas no reichskomisāra un ģenerālkomisāra puses, un lietās, kas nav rezervētas vācu iestādēm. Šo rīkojumu izdošanai vajadzīga ģenerālkomisāra piekrišana.
2. Sev pakļautām iestādēm ģenerāldirektori var izdot norādījumus. Ģenerālkomisārs šo norādījumu izdošanu var darīt atkarīgu no savas piekrišanas un noliegt Pašpārvaldes rīkojumu izpildīšanu.*)

III Pašpārvaldes iestāžu un amatpersonu stāvoklis.

1. Ģenerālapgabals ir tiesību un pienākumu nesējs. Tiesiskā satiksmē to pārstāv ģenerālkomisārs vai ģenerāldirektori, par cik to atrod par vajadzīgu ģenerālkomisārs.
2. Finanču ģenerāldirektors sastāda Latvijas ģenerālapgabala budžetu, to noteic ar ģenerālkomisāra rīkojumu. Finanču ģenerāldirektoram ir tiesības izdot rīkojumus par publiskiem nodokļiem, par cik ģenerālapgabalam piešķirti savi nodokļu avoti.
3. Pašpārvaldes amatu personas iecelē iekšlietu ģenerāldirektors — izņemot ģenerāldirektorus, pārējo centrālo iestāžu vadītājus un apriņķu priekšniekus. Pilsētu, pagastu un pagastu apvienības amatpersonas iecelē ģenerāldirektors ar ģenerālkomisāra piekrišanu. Ģenerālkomisārs var padarīt atkarīgas no sava lēmuma vai rezervēt sev atsevišķas vai visas iecelšanas.
4. Vajadzības gadījumos zināmas Pašpārvaldes iestādes, ieskaitot pagastu valdes, var tikt pārvaldītas komisāriski ar sevišķu pilnvarnieku palīdzību. Ciktāl šīs iestādes tad izņemtas no Pašpārvaldes ziņas, noteic ģenerālkomisārs.
5. Oficiālā valoda vācu un Pašpārvaldes iestāžu starpā ir vācu, Pašpārvaldes iestāžu starpā — latviešu.
6. Pašpārvaldes dienesta satiksmi noteic ģenerālkomisārs.
7. Pašpārvaldes organiem un iestādēm ir savas dienesta zīmes un zīmogi, kuru lietāšanu un veidu noteic ģenerālkomisārs.

Ģenerāļa O. Dankera noorganizēto Pašpārvaldi ģenerālkomisārs atzina 1942. g. 18. martā ar piebildumu, ka Pašpārvalde nav lemt tiesīgs kolleģiāls organs, ka ģenerāldirektori par savu darbu ir atbildīgi tieši viņam un ka par vienīgo latviešu pārstāvi viņš atzīst vienīgi ģen. Dankeru. 9. maijā ģenerāldirektori nodeva ģenerālkomisā-

** Tā paša gada 15. augustā ģenerālkomisārs Drekslers pilnvaroja ģenerāldirektorus izdot rīkojumus un izpildnoteikumus ar „likuma spēku", bet ar piezīmi, ka „visi rīkojumi un izpildnoteikumi iesūtāmi manai apstiprināšanai pirms izsludināšanas" un, ka „ģenerāldirektoru rīkojumi jāizsludina bez ievadformulas un nedrīkst atsaukties uz saņemto pilnvaru vai uz ģenerālkomisāra doto piekrišanu".

ram svinīgu solījumu „uzticīgā sadarbībā pildīt savus pienākumus un veltīt visus savus spēkus tēvzemes labklājībai". Ģenerāldirektori tomēr rēgulāri noturēja apspriedes, lai kopīgi izlemtu svarīgākos jautājumus un saskaņotu savu darbību. Tikai 1944. g. 16. martā ģenerālkomisārs paziņoja ģen. Dankeram, ka viņš iecelts par pirmo ģenerāldirektoru ar tiesībām pārstāvēt visu Pašpārvaldi un dot norādījumus pārējiem ģenerāldirektoriem.

Pašpārvaldes sastāvs no 1941. g. decembŗa līdz 1943. g. martam, kad notika dažas pārmaiņas, bija sekojošais:

Iekšlietu ģenerāldirektors — *ģenerālis L.k.o.k. O. Dankers;*
viņa vietnieks un iekšējās drošības
galvenais direktors — *pltn. V. Veiss;*
Izglītības ģenerāldirektors — *prof. M. Prīmanis;*
Tieslietu ģenerāldirektors — *A. Valdmanis;*
Finanču ģenerāldirektors — *J. Skujevics;*
Saimniecības ģenerāldirektors — *V. Zāgers;*
Satiksmes ģenerāldirektors — *O. Leimanis;*
Revīzijas ģenerāldirektors — *P. Vanags;*
Kancelejas priekšnieks — *kapt. A. Skrēbers.*

1943. g. martā *A. Valdmaņa* vietā stājās bij. Latvijas valsts prezidents *A. Kviesis* un no 1944. g. marta — senātors *T. Zvejnieks;* 1943. g. beigās *V. Zāgera* vietā *O. Leimanis,* un no 1944. g. janvāŗa Saimniecības ģenerāldirekcijai pakļauto Lauksaimniecības direkciju pārkārtoja par patstāvīgu Lauksaimniecības ģenerāldirekciju ar *agr. J. Andersonu* kā ģenerāldirektoru.

Iekšējās drošības galvenajam direktoram*) bija pakļauti divi departamenti — Administrātīvais departaments *pltn. K. Tirzīša* vadībā, kas kārtoja kārtības policijas savrupdienesta lietas un Vadības departaments *pltn. R. Oša* vadībā (vēlāk *kapt. A. Branta* un pēc tam *pltn. Dzenīša*) vadībā, kas kārtoja slēgto vienību lietas. *Pltn. Osis* ar 30. decembri pārņēma no *pltn. Veisa* arī Rīgas kārtības dienesta priekšnieka pienākumus. Līdz Latviešu leģiona nodibināšanai Iekšējās drošības galvenajā direkcijā darbojās arī pulkveži *A. Silgailis, A. Plensners, V. Janums, A. Kripēns, pltn. K. Lobe, A. Zaķis* u.c.

Kā Iekšējās drošības galvenās direkcijas, tā visas Pašpārvaldes kompetences bija ļoti ierobežotas ne tikai no reichskomisāra un ģene-

---

* 1943. g. 7. aprīlī par Iekšējās drošības galveno direktoru *pltn. V. Veisa* vietā stājās bij. Rīgas prefekts *pltn. P. Pommers.*

rālkomisāra, bet lielā mērā arī no vācu policijas un SS vadības, kas darbojās pilnīgi patstāvīgi. Pašpārvaldes iestādēm un amatpersonām bija pilnīgi neiespējami, piem., novērst sevišķi vācu Drošības dienesta (SD) akcijas kā pret latviešiem, tā citām tautībām. Šo bezspēcību vēl palielināja daudzo pašu vācu iestāžu nesaskaņotā un bieži vien pretrunīgā rīcība un vēlēšanās atbildību novelt uz citiem. Vācu civīlās pārvaldes rīcību noteica galvenokārt 3 reichsministriju iestādes — *Rozenberga, Gēringa* un *Himlera,* bet bieži vien arī citām reicha ministrijām bija kas ko teikt.

Neskatoties uz visu to, latviešu tautā valdīja pārliecība, ka „sliktāk tak vairs nevar būt, kā bija zem komūnistu varas", un cerība, ka šai karā sabruks abas lielās diktātūras valstis un Latvija kļūs atkal brīva valsts.

KĀRTĪBAS DIENESTS

PIRMO LATVIEŠU PAŠAIZSARDZĪBAS VIENĪBU LIKVIDĀCIJA

8. jūlijā *SS-brigf. un pol. ģen. Stālekers* publicēja rīkojumu, ka vienīgi viņš atbild par drošību karaspēka aizmugurē, noliedza valkāt jebkādas nevācu uniformas un pavēlēja nodot visus ieročus. Pirmajās jūlija dienās pašu latviešu saformētās pašaizsardzības vienības vajadzēja likvidēt, lai vācieši varētu tās organizēt no jauna ar citiem nosaukumiem, savā garā un veidā.

Līdz tam, kad vācieši pašaizsardzības spēkus likvidēja, to sastāvā bija ap 6.000 vīru, izvietoti pa kādiem 30 svarīgākiem centriem ar tālākiem sīkākiem sazarojumiem. Pilnīgi pamatoti varēja teikt, ka latvieši paši bija jau nodibinājuši savā zemē drošību un kārtību.

Šo pirmajās jūlija dienās noorganizēto pašaizsardzības vienību likvidēšana vietām notika tādā veidā, kas radīja lielu sašutumu latviešu karavīros. Tie, riskēdami ar savām dzīvībām, bija ne tikai aizsargājuši vietējos iedzīvotājus no bēgošo sarkanarmiešu un sarkanā režīma funkcionāru vardarbības, bet arī lielā mērā atvieglojuši vācu armijas straujo virzīšanos uz priekšu. Piem., kā šī latviešu pašaizsardzības vienību likvidēšana notikusi Cēsīs, liecina *vltn. J. Radziņš:*

„3. jūlijā vācu spēki vēl nebija Cēsīs ieradušies, un vietējos pašaizsardzības spēkus bija sācis organizēt atvaļinātais, pēdējais 8. Daugavpils kājnieku pulka komandieris *pulkv. M. Kasparsons* ar *kapt. A. Ameriku.* Cēsīs sapulcējās no Sarkanarmijas dezertējušie un atvaļinātie latviešu karavīri, apm. viena bataljona sastāvā, lielākā daļa apbruņoti. Ar šiem karavīriem noorganizēja Cēsu un apkārtnes pašaizsardzību un noklīdušo ienaidnieka karavīru uztveršanu.

Kad tā kādas dienas bijām uzdevumu pildījuši, nāca negaidīts

Kāda Liepājas pašaizsardzības grupa 1941. g. augustā izvadot kādu latviešu karavīru, kas bija saspridzinājies neuzmanīgi rīkojoties ar krievu granātu.

Latviešu karavīri Abrenes ielas kazarmās. 1941. g. beigās Latvijas armijas tērpu atkal atļāva.

Kāda kaŗavīru grupa 1943. g. aprīlī Bolderājā. Pamazām latviešu kaŗavīrus sāka ietērpt vācu policijas tērpos.

vācu komandanta rīkojums sapulcēties noliktā stundā visiem kaŗavīriem Cēsu Viesīgās biedrības telpās. Tur vācu komandieri mūs atbrīvoja no līdz paņemtām pistolēm un municijas, un, noorganizēto pašaizsardzības spēku vadības klātienē, sāka mūs šķiŗot. Tos, kuŗiem bija kādi atvaļināšanas papīri no Territoriālā korpusa, atlaida, bet tos, kas bija dezertējuši un kam nekādu papīru par atlaišanu nebija, tūliņ vācu kaŗavīru apsardzībā pārveda uz tuvējo miertiesas ēkas zāli ar sargkareivi pie durvīm.

Pēcpusdienā pie mums ieradās *pulkv. Kasparsons* un *kapt. Ameriks* kopā ar dažiem vācu virsniekiem un mūs vēlreiz pārbaudīja. Tos, kuŗus pulkv. Kasparsons un kapt. Ameriks personīgi pazina, kā piem., sava 8. pulka kaŗavīrus, atlaida uz mājām, bet vairākus desmit vīrus pievakarē aizveda ar vācu smago mašīnu uz Rīgu. Vēlāk lielāko daļu no tiem aizveda kā kaŗa gūstekņus uz Austrumprūsiju." (Skat. 1. grāmatas 259. lpp.)

Dienu pirms minētā *ģen. Stālekera* rīkojuma publicēšanas *pltn. Veisam* bija saruna ar ģenerāli. Šīs sarunas saturs sīkumos nav zināms, bet tās rezultātā *pltn. Veiss* jau tanī pašā dienā, 7. jūlijā, parakstīja kā Pašaizsardzības dienesta priekšnieks savu pirmo pavēli Rīgas pašaizsardzības dienestam.

1. P a v ē l e

R ī g a s p a š a i z s a r d z ī b a s d i e n e s t a m

Rīgā, 7.jūlijā 1941.g.

§ 1.

Ar šodienu stājas pie Rīgas pašaizsardzības vienību formēšanas. Papildinot SS Brigadenführer Staleker'a mutisko rīkojumu.

§ 2.

Par savu palīgu iecelu pulkvedi-leitnantu O s i Robertu, par saimniecības priekšnieku - kapteini T i l t i ņ u Oskaru.

§ 3.

Vienībām paredzu telpas sekojoši:
1/ štaba - Annas ielā 2,
2/ vienības - Annas ielā 2, Miera ielā 60 un Grostonas ielā 2,
3/ noliktavas - Annas ielā 2 un Aristida Briana ielā 8.

HOOVER INST. ARCHIVES

Pašaizsardzības dienesta priekšnieks
pulkvedis-leitnants

/V.Veiss/

Par šo pirmo pašaizsardzības vienību formēšanu *kapt.* (tanī laikā akltn.) *A. Beišāns* pastāsta kādā rakstā Latviešu leģiona archīvam:

— *Pltn. Veiss* bija saņēmis no *ģen. Stālekera* mutisku norādījumu par dažu kārtības dienesta vienību-rotu saformēšanu. Sakarā ar to es 9. jūlijā saņēmu no pltn. Veisa pavēli formēt pirmo slēgto latviešu vienību — „Erste lettische Schutzmannschaft Kompanie".

Apm. 3—4 dienu laikā rota bija saformēta. Rotā instruktoru un

Kltn. Aleksandrs Beišāns

kareivju tomēr bija vairāk, nekā paredzēts, instruktoru (v.v., vserž., serž. un kapr.) vien bija ap 50 un bez tam vēl 43 dižkareivji.

Kad mana rota bija pilna, tad *kapt. A. Brants* sāka formēt 2. rotu. Abas šīs pirmās rotas novietojās bij. Smagās artilērijas pulka kazarmās Miera ielā. Pēc tam formēja vēl 3. un 4. rotu *(kapteiņi V. Zaķis* un *F. Rubenis).* Šais 4 rotās bija kopskaitā 70 virsnieki, 295 instruktori un 141 kareivis. —

KĀRTĪBAS PALĪGPOLICIJA

Ne tikai parastiem kārtības uzturēšanas uzdevumiem un iedzīvotāju pasargāšanai no sakautās krievu armijas atliekām un vēlāk arī no iesūtīto sarkano terroristu vardarbības, bet arī vācu armijas aizmugures nodrošināšanai bija tomēr nepieciešama arī latviešu līdzdalība. Tādēļ jau 20. jūlijā *ģen. Stālekers* izdeva rīkojumu par latviešu „kārtības palīgpolicijas" Rīgā un apkārtnē izveidošanu.

AUGSTĀKAIS SS- UN POLICIJAS VADĪTĀJS PIE ARMIJAS GRUPĒJUMA NORD AIZMUGURES SPĒKU PAVĒLNIEKA — 1941. g. 20. jūlijā

Saturā: Rīgas Kārtības palīgpolicijas formēšana.
Norāde: 1941. gada 17. jūlija apspriede.

I. Kā Augstākais SS- un policijas vadītājs pie Armijas grupējuma NORD aizmugures spēku pavēlnieka esmu atbildīgs par visiem policijas jautājumiem.

Lai atjaunotu publisko drošību un kārtību Rīgā, saskaņā ar Armijas grupējuma NORD aizmugures spēku pavēlnieka un piekritīgā feldkomandanta atzinumiem uz vietas formējama jauna vietējā Kārtības policija.

Pirmais uzdevums ir 4 pašlaik pastāvošu Palīgpolicijas formāciju apvienošana un samazināšana. Tālāk šīs formācijas jāpakļauj vienai vadībai, tā radot Rīgas kārtības palīgpoliciju. Formācijas līdz šim bija pakļautas:

a) policijas prefektam S t i g l i c a m
b) pulkvežleitnantam V e i s a m
c) pulkvežleitnantam D e g l a v a m*)
d) Drošības policijas un SD 2. darbības komandai.

Formēšanas mērķis ir uzstādīt Kārtības policiju šādā sastāvā:

1500 Kārtības palīgpolicijas vīri
400 Cietuma dienesta vīri
100 Dzelzceļa policijas vīri
260 Ostas policijas vīri
240 Rīgas apriņķa policijas vīri
500 rekrutēšanas rezerves vīri

Kopā: 3000 vīri

Šis skaitlis tiek pagaidām noteikts, to nedrīkst pārsniegt. Iespējamu citu palīgpolicijas formāciju uzstādīšana nav pieļauta.

II. ... pavēlu sekojošo

1) Patreiz Rīgas kārtības dienestā iesaistīto 2700 palīgpolicistu skaits samazināms līdz 24. jūlijam uz 1500 vīriem, šinī jautājumā policijas prefektam sadarbojoties ar pltn. Veisu. Atlaižami neuzticami un citādi policijas dienestam nepiemēroti vīri.
2) Palīgpolicijas piederīgie cietuma dienestā (400 vīru), dzelzceļa policisti (100 vīru), ostas policisti (260 vīri) un Rīgas apriņķa policisti turpina izpildīt savu dienestu.
3) Pltn. Deglava Palīgpolicijas formācija saskaņā ar 17. jūlija norunu ar feldkomandantu likvidējama. Pieprasījumus pēc spēkiem, kas apsargātu militārus objektus un kara laupījuma noliktavas, lūdzu novadīt uz manu dienesta vietu.
4) Drošības policijas un Drošības dienesta 2. darbības komandai Palīgpolicijas drošības komanda līdz turpmākam pastāv. Savu uzdevumu izpildīšanā tā tieši pakļauta 2. darbības komandai. Drošības komandas likvidēšana vēlāk ir jāpaziņo man.
5) Rīgas kārtības palīgpolicijas formēšanai paredzēto 3000 vīru vārdi uzskaitāmi sarakstos. Atsevišķo vienību komandieri jāatzīmē atsevišķi. Sastāva uzskaite līdz 1941. gada 25. jūlijam iesniedzama man divkāršā izpildījumā.
6) Rīgas kārtības palīgpolicijas piederīgie saskaņā ar patreizējām prasībām sadalāmi pa agrākajiem 12 iecirkņiem, šinī jautājumā pltn. Veisam sadarboties ar policijas prefektu Stiglicu. Šo spēku ievietošana kazarmās nedrīkst notikt. Rīgas pilsētas satiksmes regulēšanai savācami piemēroti vīri, kas izveidotu satiksmes iecirkni.
7) Rīgas kārtības palīgpolicijas piederīgie ietērpjami Latvijas armijas uniformās. Uniformu nozīmes *ir jānoņem.* Visiem palīgpolicistiem jānēsā uz kreisās rokas augšdelma zaļš, tekoši numurēts apsējs ar uzrakstu „Rīgas kārtības palīgpolicija". Policijas prefektam nekavējoties jāsagādā apsēji, un tie šeit jāiesniedz apzīmogošanai.

---

* *Pltn. V. Deglavam* faktiski vēl nekādu formāciju nebija. Laikraksta *Tēvija* numuru, kurā *pulkv. Plensners* un *Deglavs,* ar vācu armijas virsvadības piekrišanu, bija publicējuši aicinājumu Latvijas armijas virsniekiem un instruktoriem pieteikties vienību atjaunošanai, kāda „augstāka vara" (SD) bija aizliegusi izplatīt.

8) Palīgpolicijas piederīgiem par apbruņojumu pirmām kārtām izsniedzamas pieejamās 1000 pistoles. Pārējie vīri apbruņojami ar šautenēm, resp. karabīniem.
9) Katrs Kārtības palīgpolicijas piederīgais saņem dienesta apliecību, kuras numuram jāsaskan ar apsēja numuru.
10) Par Rīgas kārtības palīgpolicijas rezervju rekrutēšanu atbild pltn. Veiss.
11) Drošības policijai un Drošības dienestam jāpārbauda Kārtības palīgpolicijas piederīgo politiskā uzticamība. Vārdu saraksts tūlīt pēc saņemšanas tiks novadīts tālāk 2. darbības komandai.
12) Dienesta uzraudzību par Kārtības palīgpoliciju nododu Policijas pulka NORD komandierim pol. pulkv. H e r f a m.

Atvietojot parakstījis

Zomorī

Pol. pltn. un stāba priekšnieks

(Vācu teksts 364. lpp.)

Tanī pašā dienā *pltn. Veiss* izdeva savu 4. pavēli, nevis vairs Rīgas pašaizsardzības vienībām, bet gan Rīgas kārtības palīgpolicijai:

4.P a v ē l e
R ī g a s k ā r t ī b a s p a l ī g p o l i c i j a i.
1941.g. 20.jūlijā, Rīgā.

§ 1.

Ar šodienu Rīgas pašaizsardzības vienības skaitīt par Rīgas kārtības palīgpolicijas rekrutēšanas rezervi.

Pamats: Augstākā SS un polic.vadīt.pie Ziemeļu aizmugures apgab pavēlnieka raksts.

§ 2.

Ar šodienu uzņemos Rīgas kārtības palīgpolicijas priekšnieka un rekrutēšanas rezerves komandiera pienākumu pildīšanu.

§ 3.

Manam palīgam pulkv.-leitn. O s i m Robertam uzdotu izpildīt Rīgas kārtības palīgpolicijas priekšnieka palīga pienākumu pildīšanu.

Kārtības palīgpolicijas pr-ks,
pulkvedis-leitnants
/V.Veiss/

1941. g. jūlija beigās kārtības policijas vadību Latvijā pārņēma SS-brigf. un pol. ģmaj. Šrēders *(Schröder)*. Pie viņa 28. augustā nodibināja jaunu amatu — „Kārtības policijas komandieris Latvijā" (Kommandeur der Ordnungspolizei Lettland, saīsināti — KdOL), kam tad arī bija pakļauta visa latviešu palīgpolicija.

No šī laika Latviešu kārtības dienesta resp. policijas pakļautības kārtība bija:

1 *Vācu policijas dienesta vietas apgabalos* (SS- und Pol. Gebietsführer), tādas bija 8: Rīgas, Liepājas un Daugavpils pilsētai, Rīgas, apr., Valmieras, Jelgavas, Liepājas un Daugavpils apg.;*)

2) *Kārtības policijas komandieris Latvijā* (Kommandeur der Ordnungspolizei Lettland) — SS-staf. un *pol. pulkv. Knechts,* no 19. 9. 1943. g. *pol. pulkv. Klepšs;*

3) *SS- un policijas vadītājs Latvijā* (SS- und Polizeiführer Lettland) — *SS-brigf. un pol. ģmaj. Šrēders;*

4) *Kārtības policijas pavēlnieks Ostlandē* (Befehlhaber der Ordnungspolizei Ostland) — SS-gruf. un *pol. ģltn. Jedike,* no 1944. g. 8. jūlija SS-brigf. un *pol. ģmaj. Gīseke;*

Pie kārtības policijas pavēlnieka Ostlandē 1942. g. 29. decembrī Berlīnē iecēla vēl sevišķu Kārtības dienesta inspektoru ar uzdevumu „rūpēties par apgādi un apmācību, kā arī par kd vienību tālāku organizēšanu un gribu dienēt". Šai amatā iecēla bij. žandarmērijas komandieri Pozenē pol. pulkv. Makeldeju *(Mackeldey).*

5) *Augstākais SS- un policijas vadītājs Oslandē* (Höhere SS- und Polizeiführer Ostland) — *SS-ogruf.* un *pol. ģen. F. Jekelns.***)

Blakus šiem SS- un policijas komandieriem un pavēlniekiem zem *ģen. Jekelna* virsvadības darbojās vēl *Drošības policijas un SD komandieris Latvijā* (Komandeur der Sicherheits polizei und des SD Lettland) — SS-stubaf. (vēlāk ostubaf.) *Dr. R. Lange.*

Drošības policijai un SD bija savas bruņotās vienības, kuŗām nebija nekā kopīga ne ar vācu, ne latviešu kārtības policiju un tās slēgtām vienībām — policijas bataljoniem un pulkiem.

Provincē nodibinātās latviešu komandantūras pārveidoja, nodibinot Liepājā un Daugavpilī prefektūras un apriņķos policijas pārvaldes, par kuŗu priekšniekiem *ģmaj. Šrēders* iecēla gan galvenokārt bij. Latvijas armijas virsniekus, bet tie nebija pakļauti ne Latviešu kārtības palīgpolicijas priekšniekam, ne arī kādai citai latviešu iestādei. Apriņķos svarīgu objektu apsargāšanai un vēlāk arī Maskavas iesūtīto sarkano terroristu apkaŗošanai radīja t.s. B un C grupu

---

* Pie katras vācu SS- un palicijas dienesta vietas atradās lielākas vai mazākas vācu policijas vienības, piem., pie katra apgabala vadītāja — mazākais viens žandarmērijas vads (37 vīri).

Paša ģen. Jekelna rīcībā lielāku akciju izvešanai bija 5 vācu policijas pulki (Nord, 9., 15., 16. un 17. pulks) un 5 atsevišķi bataljoni.

** *Ģen. Jekelns* savukārt bija tieši pakļauts SS- reichsfīreram un vācu policijas priekšniekam H. Himleram.

palīgpoliciju. B grupa sastāvēja no virsstata pieņemtiem policijas darbiniekiem, bet C grupa no bij. aizsargiem. Pēdējos iesaistīja kārtības dienestā tikai nepieciešamības gadījumos uz noteiktu laiku, kas gan reti tika ievērots.

Pašas Aizsargu organizācijas darbību oficiāli atļāva tikai 1944. g. augustā, ieceļot par tās priekšnieku *pltn. Dzenīti.*

Latviešu palīgpolicija visus rīkojumus saņēma no KdOL. Arī par apgādi rūpējās KdOL.

Tikai 1943. g. decembrī pēc *ģen. Jekelna* rīkojuma (27. decembrī) latviešu savrupdienesta Kārtības policiju vadības un pārvaldes ziņā pakļāva Latviešu pašpārvaldei. Faktiski tomēr ar to nekas nemainījās, jo noteicējs tā kā tā palika KdOL, kas turpināja rūpēties arī par apgādi. Ar 1944. g. 1. aprīli vienīgi atalgojumu sāka izmaksāt Pašpārvalde budžeta kārtībā. Sakarā ar savrupdienesta kārtības policijas formālo pakļaušanu Pašpārvaldei Iekšējās drošības galveno direkciju 1943. g. decembrī pārorganizēja par Latviešu policijas galveno direkciju *pltn. P. Pommera* vadībā.

1944. g. 14. maijā arī savrupdienesta kārtības policiju pieskaitīja Latviešu leģionam.

Iestāšanās palīgpolicijas dienestā no sākuma bija brīvprātīga. Palīgpolicijai piederīgos ietērpa bij. Latvijas armijas formas tērpos, kuŗus vācieši bija ieguvuši kā kaŗa laupījumu no Latvijas armijas mantu noliktavām. Tērpus izsniedza bez jebkādām militārām nozīmēm. To vietā izsniedza zaļas krāsas rokas saites ar uzrakstu „Ordnungs-Hilfspolizei" (Kārtības palīgpolicija).

Pirmo latviešu pašaizsardzības vienību organizēšana un Kārtības policijas latviešu vadība vācu okupācijas laikā ir cieši saistīta ar divu latviešu virsnieku vārdiem — pulkvežleitnantu *Voldemāra Veisa* un *Roberta Oša.* Šie latviešu virsnieki tūliņ 1941. g. jūlija pirmajās dienās uzņēmās latviešu pašaizsardzības spēku organizēšanu Rīgā. Kā jau pieminēts, *pltn. Veiss* savu pirmo oficiālo pavēli 7. jūlijā paraksta kā Rīgas pašaizsardzības spēku priekšnieks, bet divas nedēļas vēlāk 4. pavēli 20. jūlijā kā Rīgas kārtības palīgpolicijas priekšnieks un ar 21. augustu kā Rīgas kārtības dienesta prieknieks. Par savu adjutantu pltn. Veiss iecēla bij. Latvijas armijas *kapteini V. Hāzneru.*

Par pltn. Veisa palīgu no pirmās dienas darbojās *pltn. Osis.* Pēc pltn. Veisa iecelšanas par Iekšlietu ģenerāldirektora vietnieku un

Pltn. Voldemārs Veiss
Pēdējais Latvijas militārais pārstāvis Igaunijā

Pltn. Roberts Osis, pēdējā Latvijas armijas kom. ģen. Berķa adjutants

Iekšējās drošības galveno direktoru, viņa vietā Kārtības dienesta priekšnieka pienākumus ar 1941. g. 30. decembri uzņēmās pltn. Osis.

Pltn. Osis ar 1942. g. 9. janvāra pavēli par Rīgas kārtības dienesta stāba priekšnieku iecēla līdzšinējo adjutantu un 1. nodaļas vadītāju *kapt. V. Hāzneru* un viņa vietā par 1. nodaļas vadītāju — *kapt. K. Augstkalnu.* Ar 11. februāra pavēli par operātīvās daļas priekšnieku kļuva *kapt. A. Petrītis.* Turpinot stāba izveidošanu, ar 21. februāri stāba priekšnieka pienākumus uzņēmās *pltn. K. Lobe**) un ar 24. februāri stāba priekšnieka palīga pienākumus — *pltn. J. Ķikulis. Kapt. V. Hāzners* uzņēmās administrātīvās daļas un *kapt. K. Augstkalns* apmācības daļas priekšnieka pienākumus.

Pienākumiem un uzdevumiem arvien pieaugot, 1942. g. 10. jūnijā no Kārtības dienesta stāba atdalīja Rīgas kārtības policijas savrupdienestu, kura priekšnieka pienākumus uzņēmās *pltn. P. Pommers.***)

Par Kārtības savrupdienesta latviešu sakaru virsnieku darbojās *vltn. Bergs,* vēlāk *pltn. Vittenbergs.*

147. PAVĒLE

Rīgas kārtības dienestam

Rīgā, 10. jūnijā 1942. g.

§ 1.

Šodien nododu Rīgas kārtības dienesta priekšnieka pienākumus pulkvedim-leitnantam *Pommeram.*

Gandrīz gadu strādājot kopā ar tiem darbiniekiem, kuŗi no paša sākuma piedalījās Rīgas kārtības dienesta izveidošanā, atzīmēju visu darbinieku pašaizliedzīgo darbu un dziļo pienākuma apziņu, ko viņi izrādījuši kopējā darbā.

Jāatceras, ka kopš 1. jūlija 1941. g. Rīgas kārtības dienests bija jāizveido gandrīz no jauna, jo trūka vajadzīgo kadru, inventāra, ieroču un ietērpa; tāpat nebija skaidru norādījumu, kā strādāt, tad mēs redzam, ka ar neatlaidīgu darbu un agrākos gados pastāvīgā darbā gūto pieredzi, policijas labo stāju, pienākuma apziņu un latvisko goda prātu mums ir izdevies sasniegt to, ko esam sasnieguši. Darbs bija grūts, un, tikai atskatoties uz noieto ceļu, mēs redzam padarīto.

Šķiroties no saviem līdzšinējiem līdzgaitniekiem, dienesta vārdā izsaku savu pateicību:

---

* *Pltn. K. Lobi* Latviešu pašaizsardzības spēku vadība 1941. g. jūlija sākumā aizsūtīja no Rīgas uz Ventspili vadīt turienes pašaizsardzības spēkus. Bet jau pēc dažām nedēļām vācieši atzina pltn. Lobi par „nederīgu Jaunās Eiropas garam" un to atcēla. Pltn. Lobe atgriezās Rīgā un sāka strādāt „Laimas" saldumu fabrikā, līdz *pltn. Veiss* decembŗa mēneša vidū aicināja viņu atkal militārā dienestā un ar 18. decembri ieskaitīja 1. Rīgas kd bataljona stātos.

** No 1943. g. 7. aprīļa *pltn. H. Jurko.*

— — — — — — — — — — — — —

§ 2.

Sākot ar rītdienu, š.g. 11. jūniju, manas pavēles rakstīt „Latvijas aizsardzības vienībām".

Rīgas kārtības dienesta priekšnieks
pulkvedis-letitnants R. OSIS.

Te un turpmāk dokumentu citāti to oriģinālā rakstībā.

Pltn. Osis savā 1942. g. 8. augusta pavēlē (nr. 185) Latviešu aizsardzības vienībām paziņoja, ka

„Latviešu aizstrdzības vienību stābam dots šāds apzīmējums:

a) vācu valodā 'Der lett. Verbindungsoffizier für die Schutzmannschafts-Bataillone im Stabe des Kommandeurs der Ordnungspolizei Lettland';

b) Latviešu valodā — Latviešu aizsardzības vienību sakaru virsnieks KdO.L. stābā."

Ar 1942. g. 21. oktobri Latviešu aizsardzības vienību stābu likvidēja.

L.A.V. SAKARU VIRSNIEKA PIE KdO. L. STĀBA
48. PAVĒLE
1942. g. 21. oktobrī.

§ 1.

Sakarā ar KdO.L. rīkojumu Latviešu aizsardzības vienību stābs skaitās likvidēts un kā tāds vairs nepastāv.

Līdzšinējie stāba darbinieki skaitās kā mani līdzdarbinieki. Sakarā ar to, savus līdzdarbiniekus iedalu sekoši:

I. daļā (operātīvā, apmācības, informācijas);

II. daļā (komplektēšanas, personālās lietas);

— par daļu priekšnieku, abu daļu darbību apvienojot, ar bataljona komandieŗa atalgojumu, ieceļu kapteini *Petrīti* Arturu.*)

III daļā (administrātīvā, tieslietu, tulku, aizgādības lietas);

— par daļas priekšnieku ar rotas komandieŗa atalgojumu ieceļu kapteini *Galdiņu* Nikolaju.

IV. daļā (saimniecības);

— par daļas priekšnieku ieceļu pulkv.-ltn. *Bulle Adolfu* ar bataljona komandieŗa atalgojumu.

Par IV daļas pensijas un pabalstu nodaļas priekšnieku ieceļu pltn. *Manguli* Kārli ar bataljona komandieŗa atalgojumu.

---

* Ar 23. oktobŗa pavēli par II. daļas priekšnieku iecēla *kapt. J. Ōdent'ņu.*

Pie sakaru virsnieka bija kopskaitā 67 darbinieki. Ar 1943. g. 28. maiju par sakaru virsnieka palīgu darbojās *pltn. J. Rucelis.*

IVb. daļā (sanitārā);
— par daļas priekšnieku ieceļu ārstu pulkv.-ltn. *Jekkalu* Gvīdo.

§ 2.

Sakarā ar amata likvidēšanu pulkv.-leitn. *Lobi* Kārli ar š.g. 21. oktobri līdz turpmākam skaitīt manā rīcībā sevišķiem uzdevumiem, ar bataljona komandieņa atalgojumu.*)

§ 3.

Sakarā ar amata svītrošanu leitnantu *Pavasaru* Eduārdu atbrīvoju no adjutanta amata, skaitot ar š.g. 21. oktobri.

Leitnantu Pavasaru piekomandēju kā savu sakaru virsnieku pie KdO.L. stāba V. nodaļas, ar vada komandieņa atalgojumu, pārskaitot viņu uz III daļu.

§ 4.

Par savu adjutantu, apvienojot to ar III. daļas tulka nodaļas priekšnieka amatu, ieceļu ar š.g. 21. oktobri virsleitnantu *Milleri Augustu,* ar rotas komandieņa atalgojumu.

§ 5.

Sakarā ar KdO.L. pavēli tiek likvidēta saimniecības rota.

— — — — — — — — — — — — —

Pulkvedis-leitnants R. OSIS

Cik lielā mērā bija ierobežota t.s. Annas ielas stāba rīcības brīvība, rāda, piemēram, kaut vai *pltn. Oša* 1942. g. 22. un 27. marta pavēļu liktenis. 22. marta pavēlē (nr. 81.) *Latviešu aizsardzības vienībām* pltn. Osis rakstīja:

„Ievērojot tos uzdevumus un nozīmi, kādu veic slēgtās vienības frontē, kur tās bieži vien ņem dalību kaujās kopā ar vācu karaspēka daļām pret rēgulārām ienaidnieka vienībām, apzīmējumu „kārtības sargs" uz šo vienību dalībniekiem neattiecināt. Šo vienību dalībniekus saukt par karavīriem, šķirojot pēc dienesta pakāpēm — kareivis, dižkareivis, kaprālis, seržants, virsseržants, virsniekavietnieks, leitnants u.t.t.

Kārtības sargu noteikumus attiecināt tikai uz iecirkņu dienestu.

Sakarā ar teikto, pārdēvēju to mana stāba daļu, kura veic slēgto vienību uzstādīšanas un apmācīšanas uzdevumus, par Latviešu aizsardzības vienību stābu."

---

* *Pltn. K. Lobe* ar 1942. g. 21. novembri pārgāja Iekšlietu ģenerāldirekcijas dienestā.

Nākošā, 25. marta pavēlē (nr. 84.) bija norādīts, ka „vācu valodā karavīru saukt par Wehrmann un Latviešu aizsardzības bataljonus par Lettische Wehrmannschafts Bataillon".

Bet jau savā 27. marta pavēlē (nr. 86.) *Latviešu kārtības dienestam* pltn. Osis bija spiests rakstīt, ka „uz vācu priekšniecības pavēles pamata atcelt 81. un 84. pavēlē teikto".

Kaut cik patstāvīga latviešu amatpersonu rīcība bija pilnīgi neiespējama. Šeit pitminētā gadījumā tomēr jau pēc 2½ mēnešiem *pltn. Osis* savu dienesta vietu tomēr varēja saukt par *Latviešu aizsardzības vienību stābu* (147. pavēle).

Ar 1942. gada septembra mēnesi Aizsardzības vienības pakļāva vēl vienam vācu komandierim. Latviešu aizsardzības vienību sakaru virsnieka pie KdOL stāba 1942. gada 15. decembra pavēlē (nr. 82) ir publicēta *Himlera* 1942. gada 9. septembra pavēle:

„Augstākiem SS- un policijas vadītājiem — Kārtības policijas pavēlniekiem, līdzšinējo Kārtības dienesta lietvežu vietā, tiek padots Aizsardzības vienību komandieris, Bez līdzšinējo lietu kārtošanas uzdevumiem tas ir atbildīgs par slēgto vienību ieroču mācībām un viņu izlietošanas gatavību. Iekšējā dienesta atvieglošanai, tam tiek piedots viens palīgs (virsnieks).

Šī pavēle negroza Aizsardzības bataljonu taktisko pakļautību atsevišķiem stābiem.

Pie kārtības policijas komandieŗa Austrumu apgabalos stāba par Aizsardzības vienību komandieri tiek iecelts šucpolicijas plkv.-ltn. *Flick* PV. Köln".

Kad 1943. g. jūlija beigās *ģen. Šrēders* iecēla *pltn. R. Osi* par 1. Rīgas latviešu policijas pulka komandieri, par Latviešu aizsardzības vienību sakaru virsnieku pie KdOL stāba ar 29. jūliju kļuva *pltn. O. Meija*, kas šo amatu izpildīja līdz 1943. g. 27. decembrim, kad viņu izraudzīja ievainotā pltn. Oša*) vietā par 1. Rīgas latv. policijas pulka komandieri. Par sakaru virsnieku pie KdOL stāba un 320-W. bataljona komandieri pltn. Meijas vietā iecēla *pltn. A. Bulli.*

1944. g. 20. septembrī Latviešu aizsardzības vienību sakaru virsnieku pie KdOL stāba pārdēvēja par Latviešu policijas papildinājumu vienību komandieri. Šo amatu *pltn. Bulle* izpildīja līdz kara beigām.

---

* Pēc izveseļošanās *pltn. R. Osis* izpildīja sakaru virsnieka pienākumus pie II korpusa un ar 1944. g. jūliju bija šai korpusā ietilpstošo latviešu un igauņu policijas vienību kājnieku priekšnieks.

KĀRTĪBAS POLICIJAS KOMANDIERIS
pie SS- un policijas vadītāja Latvijā Rīgā, 1944. g. 20. septembrī
5. nod. 10.00/44

Attiecas uz: „Latviešu policijas papildinājumu vienību stāba" izveidošanu.

1) Līdzšinējā dienesta vieta „Latviešu sakaru virsnieks latviešu policijas vienībām Kārtības policijas komandieņa Latvijā stābā" tiek pārkārtota par „Latviešu policijas papildinājumu vienību stābu".
Dienesta vieta: Rīgā, Annas ielā 2.
Tālruņi: komandierim — 98006, adjutantam — 91207, dežūrvirsniekam — 95344.

2) Latviešu policijas papildinājumu vienību komandierim latviešu policijas *pltn Bullem* tiek piešķirtas pulka komandieņa tiesības.

3) Viņam tiek pakļauts:
Latviešu policijas 266-E. bataljons,
Latv. pol. vadu komandieņu un apakšvirsnieku skola (patreiz slēgta),
Norīkojumu rota,
Sodīto vienība,
Veselības vienība.

4) Latviešu policijas 320-W. bataljons tiek izformēts. Atlikusē 4. rota ar šo tiek ieskaitīta kā 5. rota latviešu policijas 20-W. bataljonā. Rotas norīkojums netiek mainīts. Šīs rotas sakaru virsnieka jautājumu kārto SS- un policijas Liepājas apgabala vadītājs.

5) Vācu sakaru personāls, ieskaitot 266-E. bataljona kaujas rotas, paliek padotas man. Gadījumos, kas prasa nekavējošu rīcību, vācu personāls un tā norīkošana padota Rīgas SS- un policijas vadītājam.

6) Visas citas nosakošas pavēles tiek atceltas.

Klepšs,
SS-staf. un kārt. pol. pulkvedis.

(Vācu teksts 365. lp.)

PIRMO LATVIEŠU BATALJONU FORMĒŠANA

Ar vislielāko nozīmi nākotnei bija *SS-brigf. un pol. ģen. Stālekera* 1941. g. 20. jūlija rīkojumā paredzētā t.s. „rekrutēšanas rezerve". Tās 500 vīrus uzdeva *pltn. Veisam* saformēt slēgtās vienībās. Ar to bija legalizēta viņa jau agrāk pasāktā latviešu vienību formēšana. No šīs „rezerves" saformētas pirmās 4 rotas tad arī bija pirmās oficiālās latviešu organiskas militāras vienības Otrā pasaules karā.

Ar 1941. g. 28. jūlija pavēli *pltn. Veiss* iecēla oficiāli par saformēto vienību-rotu komandieriem: 1. rotai — *kltn. A. Beišānu,* 2. rotai — *kapt. A. Brantu,* 3. rotai — *kapt. V. Zaķi* un 4. rotai — *kapt. F. Rubeni.* Ar tās pašas dienas pavēli rekrutēšanas rezervē ieskaitīja 66 virsniekus un 297 instruktorus un 130 kareivjus, kas bija pamatsastāvs šīm pirmajām 4 rotām. Drīz ar šīm 4 rotām vien nepietika, vajadzēja saformēt vēl 7 citas rotas.

Vēlākais Latviešu policijas papildinājumu vienību komandieris *pltn. A. Bulle* savā 1945. g. 7. jūnija ziņojumā *ģen. R. Bangerskim* raksta:

— Tā ka apsargājamo objektu skaits arvien pieauga, atļāva rotas apvienot bataljonos. Tā septembra sākumā saformēja pirmos trīs bataljonus, kas vēlāk ieguva numerāciju 16, 18 un 20. Toreizējais Kommandeur der Ordnungspolizei Lettland (KdOL) *pol. pltn. Fliks* deva rīkojumu vienu bataljonu (16.) turēt gatavībā izbraukšanai uz fronti. Rīkojums bija mutisks un bataljona pienākumus izteica vienā frazē: „Kampf gegen Bolschewismus".

Tā kā toreiz valdīja liels cīņas prieks, dusmas par nodarīto pārestību un svaigi bija visi boļševiku režīma nejēdzīgie spaidi un tautai sagādātās ciešanas, tad brīvprātīgo netrūka. Daudzus vajadzēja

Pltn. Kārlis Mangulis

noraidīt, jo skaits bija stingri noteikts. Par bataljona komandieri izbraukšanai bija jābūt gatavībā *pltn. Veisam* jeb *pltn. Osim.* Vēlāk tomēr nāca rīkojums par bataljona komandieri nozīmēt kādu citu latviešu virsnieku. Nozīmēja *pltn. K. Manguli.*

Šis bataljons izbrauca uz kaujas darbības joslu 1941. g. 21. oktobrī. Decembŗa vidū šī bataljona vietā saformēja citu bataljonu (19.), bet decembŗa beigās 3 dienu laikā bija jāsaformē vēl viens bataljons (17.) nosūtīšanai uz Lepeļi. —

Zīmīgu pirmo latviešu bataljonu raksturojumu sniedz kāds 26. Tukuma bataljona (10. pēc kārtas) kaŗavīrs 1951. g. novembrī laikrakstā „Latvija Amerikā":

— Sākumā, pēc saformēšanas bijām tikai salasīts bars. Cits uz citu pat raudzījāmies ar neuzticību. Bet jau drīz pēc apmācībās pavadītā laika sākām justies gandrīz kā vienas ģimenes locekļi. Bet cik ļoti viss pārgrozījās pēc pirmām uguns kristībām! Kritušo un ievainoto draugu asinis un ciešanas saliedēja mūs vienā kopā — ciešā kā cīņai sažņaugta dūre. Varbūt arī tas bija svarīgi, ka bijām brīvprātīgie. Mēs, skaidri apzinoties, bijām izvēlējušies savu ceļu. Iemesli šai izvēlei bija dažādi. Dažiem tas bija personīgu rēķinu kārtošana ar boļševikiem, citi bija nākuši pārliecības, ideālu dēļ — cīnīties par Latviju, citi dēku viļināti u.t.t. Bet šis raibais bars sakusa kopā un

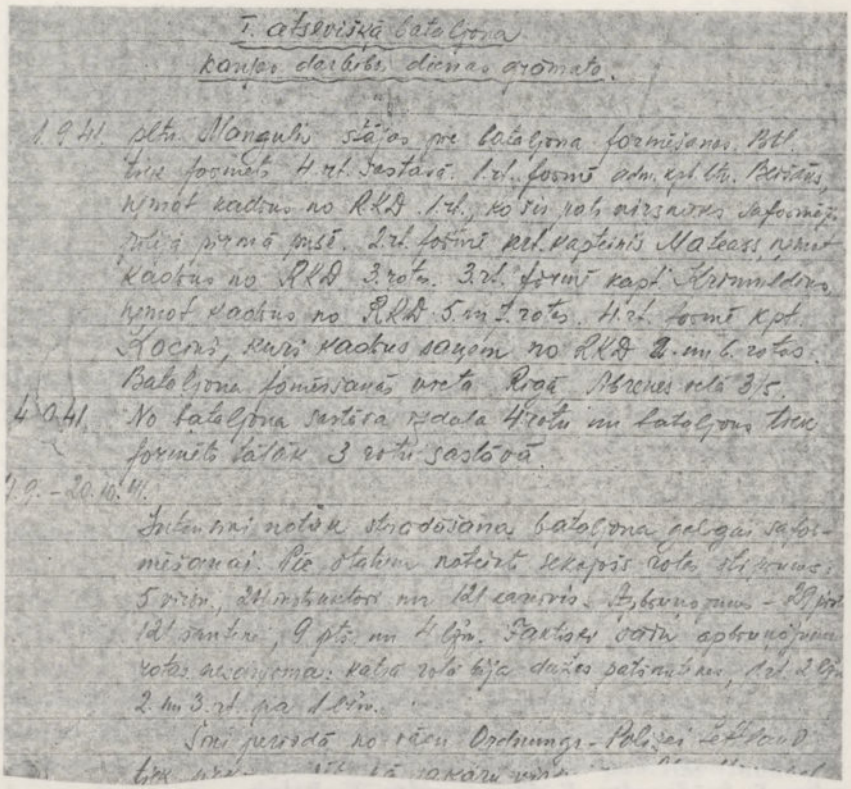

Pirmie ieraksti 16. Zemgales bataljona dienas grāmatā

pārvērtās no bara par kaujas vienību, kas godam var nostāties blakus mūsu vecajiem strēlniekiem un atbrīvošanas cīņu dalībniekiem. —

1. Atsevišķais Rīgas kd bataljons.

Par šī pirmā bataljona formēšanu bataljona 1. rotas komandieris *kapt. A. Beišāns* jau pieminētajā rakstā pastāsta:

— Augusta beigās pienāca pavēle par 1. frontes bataljona formēšanu.*) To veica *pltn. K. Mangulis.* Šai pirmajā bataljonā pieņēma tikai tos, kas tiešām brīvprātīgi pieteicās doties uz fronti. Tā ka pirmā sajūsma bija jau pārgājusi, tad diezgan daudzi „noziedēja". Pirmā rotā, izņemot dažus virsniekus, pieteicās gandrīz visi.

* Kā jau šīs grāmatas ievadā pieminēts, līdz numerācijas piešķiršanai, 1942. g. 5. janvārim, saformēto bataljonu nosaukumos bija liela nenoteiktība. Vēlāk, nonākot

Bataljonu saformēja 4 rotu sastāvā, galvenokārt no pirmajām trim līdz šim atsevišķām rotām, bet drīz 4. *(kapt. R. Kociņa)* rotā iedalīja visus neapmācītos no pirmajām trim rotām, kuŗas savukārt saņēma no 4. rotas apmācītos kaŗavīrus. Pirmās trīs rotas gāja sardzēs un pa retam Rīgas apkārtnē tvarstīja noklīdušos sarkanarmiešus un izplētņu lēcējus. 4. rota izveda vienīgi apmācības.

Bataljona kaŗavīri valkāja Latvijas armijas formas tērpus, bet bez zīmotnēm un darba cepures bez „saulītes". Rotu komandieŗi pie svārku un mēteļu apkakles nesa 3 zvaigznītes, vadu komandieŗi — virsleitnanti divas un leitnanti vienu zvaigznīti. Instruktori nesa Latvijas armijas uzšuves, bet bez zīmotnēm.

23. septembrī šo pirmo bataljonu nosauca par 1. Atsevišķo Rīgas kārtības dienesta bataljonu, bet 1942. g. 5. janvārī, esot jau ārpus Latvijas robežām, par 16. (Zemgales) kārtības dienesta bataljonu.

1. Rīgas kd bataljons

1941. g. 4. septembrī no dažām atsevišķām Rīgā esošām latviešu pašaizsardzības vienībām (4., 5., 6., 7. rotas) *kapt. K. Bēms* sāka formēt 2. bataljonu. To 23. septembrī pārdēvēja par 1. Rīgas kārtības dienesta bataljonu un 1942. g. 5. janvārī par 18. (Kurzemes) kārtības dienesta bataljonu.

No 12. decembŗa līdz 13. janvārim bataljonu komandēja *kapt. K. Porietis*,*) no 1942. g. 13. janvāŗa — *pulkv. A. Kurše* un no 21. februāŗa *kapt. F. Rubenis*. Rotu komandieŗi bija *pltn. A. Doniņš, vltn. F. Švēde, vltn. E. Elsis* un *vltn. K. Babris*.

Bataljona 4. rota *pltn. A. Doniņa* vadībā jau 1942. g. 13. janvārī izbrauca uz Dno rajonu (skat. 101. lpp.) bet pārējās rotas pildīja sardžu dienestu Rīgā līdz tā paša gada 4. maijam, kad bataljonu pārcēla uz Minsku (skat. 142. lpp.).

2. Rīgas kd bataljons.

Arī šo 3. bataljonu sāka formēt 1941. g. 4. septembrī. To formēja *kapt. K. Porietis* no līdzšinējās 8., 9., 10. rotas un Rīgas policijas

---

Solčos, bataljonu nosauca vācu valodā par „16. Schutzmannschafts Bataillon", bet vācu armijas aizmugures kaŗa apgabala stābs turpināja bataljonu saukt par „1. lett. Sicherungs Abt. Riga", lai it kā nesajauktu ar vācu bataljoniem (skat. ģen. Jedikes 1942. g. 27. februāŗa rakstu). Turpretim paši latviešu kaŗavīri bataljonu sauca par „16. Zemgales bataljonu". Vārdus „kārtības dienesta" vai „policijas" lietāja vienīgi sarakstē ar vācu iestādēm.

** Pulkv. Silgaiļa grāmatā *Latviešu leģions* 328. lpp. nepareizi minēts, ka 18. bataljonu no 16.—30. decembrim komandējis *pltn. K. Lobe*. Pēdējais kādu laiku bataljona statos skaitījās tikai formāli.

iecirkņu darbiniekiem. 23. septembrī bataljonu nosauca par 2. Rīgas kārtības dienesta bataljonu, bet 1942. g. 5. janvārī par 20. (Rīgas) kārtības dienesta bataljonu.

No 1941. g. 4. decembŗa līdz 1942. g. 13. janvārim bataljonu komandēja *kapt. K. Bēms*, pēc tam atkal *kapt. Porietis*. 11. martā *kapt. K. Porieti* nomainīja *kapt. O. Tiltiņš* un pēdējo 1942. g. oktobrī *pltn. Užāns*. 1. rotu no sākuma komandēja *kapt. N. Pļavenieks*, kuŗu vēlāk nomainīja *kapt. O. Šeturiņš*, 2. rotu — *kapt. Laivinieks*, 3. rotu — *kapt. P. Šūmanis*, vēlāk *kapt. K. Zīverts* un 4. rotu — *vltn. K. Mednis*. Saimniecības priekšnieks bija *pltn. A. Zaķis*. Pirmais bataljona adjutants bija *vltn. Eglītis*, bet viņu drīz pārcēla uz kādu frontes vienību, kur viņš cīņās krita. Par vācu sakaru virsnieku darbojās *pol. maj. Krešmers*, vēlāk *pol. maj. Apels*.

20. Rīgas bataljons visu pastāvēšanas laiku palika Rīgā kā rezerves un veselības uzlabošanā esošo kaŗavīru vienība (skat. 205. lpp.).

„SCHUTZMANNSCHAFT"

Ar Vācijas SS-reichsfīrera un policijas pr-ka *Himlera* 1941. g. 6. novembŗa pavēli vietējo palīgpoliciju ieņemtajos Austrumu apgabalos pārdēvēja par „Schutzmannschaft" (kārtības dienestu),*) pēdējo šķirojot kārtības savrupdienestā un slēgto vienību kārtības dienestā.

Savrupdienestam bija jāveic visas parastās policijas funkcijas dzimtenē, un tā statos Latvija bija paredzētas 6.016 personas. Šis skaitlis tomēr nekad netika sasniegts, jo no savrupdienesta bieži ņēma kadrus jaunformējamām slēgtām vienībām — bataljoniem.

Slēgtās vienības bija paredzētas apsardzības u.c. uzdevumiem kā Latvijā, tā ārpus tās, neizslēdzot arī frontes pirmās līnijas. Tādēļ vācieši šīs slēgtās vienības (bataljonus) parasti bez numerācijas apzīmēja vēl ar burtiem, atkarībā no vienības uzdevuma, piem., ar burtu W (Wach), F (Front), Pi (Pionier und Bau), E (Ersatz).

Slēgto vienību pakļautība bija tāda pati kā savrupdienesta. Vienīgi nonākot frontē, šīs vienības pārgāja attiecīgā frontes sektora kaujas iecirkņa priekšnieka pakļautībā līdzīgi pārējām kaujas vienībām. Paši latviešu kaŗavīri, no kuŗiem šīs slēgtās vienības galvenokārt sastāvēja, tās uzskatīja ne par kārtības dienesta vai policijas vienībām, bet par armijas vienībām.

---

* Sākot ar 1942. g. 11. februāri lietoja „aizsardzības dienests".

Pltn. P. Pommers savā 1945. g. 14. aprīlī Libekā sastādītā pārskatā par policijas savrupdienestu raksta:

— Pirmās slēgtās policijas vienības sastādījās no brīvprātīgiem, kuŗi nāca no savrupdienesta rindām. Vēlāk savrupdienesta locekļiem dienestu slēgtās vienībās uzlika par pienākumu. Pēdējais apstāklis nozīmīgi ietekmēja savrupdienesta locekļu skaitu un derīgumu. Izbeidzās arī brīvprātīgo iestāšanās savrupdienestā. Savrupdienestam bija ņemta katra iespēja izveidot pamatsastāvu no piedzīvojušiem un labi apmācītiem vīriem.

Arī apbruņojums savrupdienestam bija vājš. To pašu atkārtoti vajadzēja nodot Kārtības dienesta komandieŗa rīcībā. Bija brīži, kad A-grupas piederīgiem nebija nekādu ieroču. Stāvoklis B- un C-grupās bija attiecīgi sliktāks. Tikai pēdējā brīdī pirms ienaidnieka ienākšanas Latvijā no KdOL tika saņemts lielāks daudzums ieroču un municijas. Valdīja arī liels apģērbu un apavu trūkums. —

SS-REICHSFĪRERS
UN VĀCU POLICIJAS PRIEKŠNIEKS
Iekšlietu ministrijā Berlīnē, 1941. gada 6. novembrī
Kdo. I 0/1/0 Sch. nr. 1/41

Saturā: Kārtības dienests Austrumu apgabalos.
Norāde: 1941. gada 25. jūlija pavēle 0-Kdo. I g 24/41/g un 1941. gada 31. jūlija pavēle 24 II/41 (g).

a) Augstākajam SS- un policijas vadītājam Ziemeļkrievijā,
b) Augstākajam SS- un policijas vadītājam Ostlandē un Ukrainā.

Papildinot augšā norādītos rīkojumus, tiek pavēlēts sekojošais:

. . . . . .

1) Visi uniformētās policijas spēki, kas darbojas Krievijas apgabalos un kas sastāv no vietējiem iedzīvotājiem, apvienojami Kārtības dienestā.
2) Kārtības dienests sadalās: Pilsētas kārtības dienestā (savrupdienestā),
Lauku kārtības dienestā (savrupdienestā),
Slēgtu vienību kārtības dienestā,
Ugunsdzēsēju kārtības dienestā,
Palīgkārtības dienestā.
3) *Kārtības dienestam* (savrupdienestā)
pilsētās un laukos pieder līdzšinējā vietējā policija, ciktāl tās piederīgie ir igauņi, latvieši, lietuvieši vai ukraiņi, savā tagadējā organizācijas formā.
Ja ir jāuzstāda jaunas Kārtības dienesta vienības (savrupdienestā), tad

tās izveidojamas pēc reicha drošības policijas, resp. žandarmērijas parauga.

4) Kārtības dienesta *slēgtās vienības* sadalāmas bataljonos, rotās, vados un grupās. Bataljoni jānumurē tekošiem skaitļiem. Šim nolūkam Augstākā SS un policijas vadītāja Ziemeļkrievijā un Ostlandē rīcībā ir numuri 1—50,*) Viduskrievijā numuri 51—100, Dienvidkrievijā un Ukrainā 101—200.

Techniskās un sevišķās vienības apzīmējamas par pionieru (sapieru) rotām, transporta rotām, spēkratu vadiem, sakaru vadiem utt. un pakļaujamas bataljoniem. Tā, piem., rodas sekojošie apzīmējumi: „102. Kārtības dienesta bataljons", „13. Kārtības dienesta bataljona sakaru vads".

Palīgkārtības dienesta vienības uzstādāmas saskaņā ar vietējām nepieciešamībām priekš policijas darba komandām un uz armijas pieprasījuma gūstekņu apsargāšanai.

Pats par sevi saprotams ir tas, ka Kārtības savrupdienesta vienības pakļautas vietējo vācu policijas organu uzraudzībai, pilsētās tātad Kārtības dienesta komandierim, laukos žandarmērijas komandierim un viņam pakļautajiem žandarmērijas vadītājiem.

Civīlās pārvaldes jautājumos Kārtības dienesta bataljoni pakļauti Kārtības policijas komandierim, pārējos jautājumos attiecīgajam armijas aizmugures apgabala Augstākajam SS- un policijas vadītājam.

Kārtības dienesta bataljoniem piekomandējami vācu virsnieki uzraudzītāji.

II.

Pārņemto pilsētu un lauku policijas spēku dienesta pakāpju iedalījums un atalgojums līdz turpmākajam pēc līdzšinējiem vietējiem noteikumiem.

Slēgto vienību dienesta pakāpju iedalījuma un atalgojuma jautājumā spēkā manas līdzšinējās pavēles.

Visiem Kārtības dienesta piederīgiem jādod rakstisks apņemšanās solījums. Apņemšanās solījuma precīzo tekstu vēl paziņos. Nozvērināšana tiks pavēlēta vēlāk.

Jauniestājušiem kareivjiem vispirms jāsolās dienēt 6 mēnešus. Šinī laikā viņiem ir tiesības katra mēneša 1. datumā ar 14 dienu ilgu termiņu uzteikt līgumu. Beztermiņa atlaišanas jautājumu kārtos disciplinārie noteikumi, kas sekos atsevišķi.

III *Aprūpe*

Kārtības dienesta kareivju piederīgo un palicēju jautājums kārtojams šādi (ar nosacījumu, ka sekos tālāki rīkojumi):

1) Pārņemto pilsētu un lauku policijas spēku aprūpe (sal. II nodaļas 1. punktu) līdz turpmākajam vadās pēc līdzšinējiem vietējiem noteikumiem.

Ja nepastāv aprūpes noteikumi, tad attiecīgi pielietojams 2. punkts. Aprūpes nesēja ir tā iestāde, uz kuŗas rēķina izmaksā dienesta ienākumus (dienas naudu utt.).

2) Slēgto vienību piederīgie (sal. II nodaļas 2. punktu) saņem saskaņā ar veselības noteikumiem, kas attiecas uz reicha policiju, medicīnisko aprūpi par brīvu.

— — — — — — — — — — — — — —

4b) Pilnvaras noteikt un kārtot tos pabalstus, kas jāmaksā reicha kasei (reicha aprūpes budžets — atsevišķā plāna XII 5a nodaļa), līdz ar šo nododu Augstākajiem SS- un policijas vadītājiem. Pabalstus izmaksā attiecīgās iestādes, kas kārto kases lietas.

— — — — — — — — — — — — — —

Atvietojot parakstījis
Daluége

(SS-ogruf. un pol. ģltn. K. Daluége bija Vācijas kārtības policijas priekšnieks — Chef der Ordnungspolizei des Reiches. Vācu teksts 366. lpp.)

Ar 4. decembŗa pavēli (Ia 50 00 Nr. 1708/41) Ostlandes kārtības policijas pavēlnieks *pol. ģen. Jedike* Ostlandei 6. novembrī piešķirtos bataljonu numurus sadalīja sekojoši:

Lietuvai —	1—15
Latvijai —	16—28
Igaunijai —	29—40
Baltkrievijai —	41—50

Bataljonu lielumu noteica apmēram sekojošu: bataljonā 4 rotas, rotā 4 vadi, vadā 3 grupas un grupā 10 vīru.

Ar 1942. g. 27. februāŗa pavēli *pol. ģen. Jedike* deva sīkākus norādījumus par bataljonu iedalījumu.

KĀRTĪBAS POLICIJAS PAVĒLNIEKS
OSTLANDĒ

Ia 10.00 nodaļa — Rīgā, 1942. gada 27. februārī

Saturā: Kārtības dienesta bataljonu iedalījums.
Norāde: 1941. gada 4. decembŗa pavēle Bd 0 I a 50.00 nr. 1708/41.

Norādītās pavēles I./4. punktā uzdots Kārtības dienesta bataljonu pagaidu sastāva lielums.

Kārtības dienesta bataljonu tālākās formēšanas laikā tika noteiktas pielikumā uzrādītās Kārtības dienesta rotu un bataljonu sastāva normas. Šīs normas turpmāk skaitās saistīgas.

Kārtības dienesta rota līdz ar to sastāv no 140 vīriem, bataljons no 3 rotām, Kārtības dienesta bataljona stābs aptveŗ 40 vīru.

Ja šo skaitļu samazināšana atsevišķos gadījumos, it sevišķi vietēju apstākļu dēļ, tiek uzskatīta par nepieciešamu, tad var būt runa tikai par mazām atšķirībām. Tātad jāizvairās no bataljonu formēšanas, kas ir lielāki par 700 vīriem.

Izņēmumi ir tikai E-bataljoni (skat. 4. punktu), kam ir augstāks stābs. Līdz ar to rodas nepieciešamība par jaunu pārorganizēt pastāvošos, resp. formējamos bataljonus, pie kam panākama spēku izlīdzināšanās Kārtības dienesta bataljonu starpā.

Tā ka šeit iesniegtajos ziņojumos par sastāvu atsevišķos bataljonos redzams lielāks instruktoru skaits, nekā tas pēc plāna paredzēts, šie instruktori jāreģistrē kā lieki. Taču jāmēģina radīt izlīdzinājums bataljonu starpā. Plānotos sastāva lielumus tādēļ nedrīkst pārsniegt. Liekie instruktori saņem atalgojumu saskaņā ar savu dienesta pakāpi.

Līdzšinējā atalgojuma kārtība, ko noteicis SS-reichsfīrers un vācu policijas šefs, paredz Kārtības dienestam atalgojumu tikai līdz bataljona komandieŗa pakāpei (tātad apm. līdz pulkvežleitnantam). Līdz ar to līdz šim nepastāv iespējas Kd iesaistītos augstākos virsniekus atalgot saskaņā ar viņu dienesta pakāpi. Tāpat no šejienes nav pārskatāms, kā Kārtības dienestā izmantojami vietējie augstāku dienesta pakāpju virsnieki, atbilstoši nolūkiem un viņu pakāpei. Ja atsevišķajās zemēs ir šādi augstākas pakāpes virsnieki, tad Kārtības policijas komandieŗi līdz 1942. gada 15. martam ziņo par šiem virsniekiem un ierosina priekšlikumus, kādiem uzdevumiem vislabāk izmantot šos virsniekus. Vajadzības gadījumā ir domāts pieprasīt SS- reichsfīreram un vācu policijas šefam sevišķu šo lietu kārtošanu.

Norādītajā pavēlē atsevišķo zemju Kārtības dienesta bataljonu numerācijai piešķirti šādi numuri:

Lietuvai	Kārtības dienesta bataljonu nr. 1 — 15
Latvijai	Kārtības dienesta bataljonu nr. 16 — 28
Igaunijai	Kārtības dienesta bataljonu nr. 29 — 40
Baltrutēnijai	Kārtības dienesta bataljonu nr. 41 — 50

Tā kā šis rīkojums ticis mainīts, kopš šā brīža Igaunijai piešķirti nr. 29—45 (ieskaitot) un Baltrutēnijai 45—50. Saskaņā ar to ukraiņu bataljoni 41 un 42 numurējami par jaunu.

Tā ka, veicot pavēlēto pārorganizēšanu, kā arī jaunu vervēšanas pasākumu dēļ, šo numuru nepietiks, vajadzības gadījumā jaunie bataljoni apzīmējami ar piezīmi „E". Ja piemēram Lietuvā uzstādīti Kārtības dienesta bataljoni 1—15 un ja dabūjamo spēku dēļ pastāv iespēja, resp. nepieciešamība uzstādīt jaunus Kārtības dienesta bataljonus, tad šie bataljoni apzīmējami „1E", „2E", „3E" utt. Kārtības dienesta „E" bataljoni turpmāk būs rezerves bataljoni. Tas nozīmē, ka no šiem Kārtības dienesta „E" bataljoniem ņems rezerves Kārtības dienesta „F" bataljoniem. Tāpēc ir ieteicams, ka neapmācītus, resp., par jaunu pievervētus spēkus *vispirms* piekomandē Kārtības dienesta „E" bataljoniem. Šinī punktā jāraugās uz to, ka piekomandētie virsnieki un instruktori ir labi apmācītāji un skolotāji. Parasti viņi kā pamat-

sastāvs paliek Kārtības dienesta „E" bataljonos, kamēr pārējie spēki pēc vajadzības piekomandējami kādam Kārtības dienesta bataljonam.

Tās Kārtības dienesta vienības, kas operē ārpus zemju robežām un ir pakļautas armijai, nesaucas bataljoni, bet drošības nodaļas, lai izslēgtu gadījumus, kuŗos tās varētu sajaukt ar vācu bataljoniem. Taču ir nepieciešams, ka arī šīs vienības saņem vienu no piešķirtajiem bataljonu numuriem un ka šīs vienības ar piešķirto numuru un ar piezīmi, kur tās operē, tiek uzrādītas sastāva ziņojumos, kas laikus iesniedzami šeit.

Pavēlētie organizācijas pasākumi uzsākami uz vietas, it sevišķi tāpēc, ka tuvākajā laikā jārēķinājas ar jaunu Kārtības dienesta bataljonu atvilkšanu uz armijas aizmugures apgabaliem. Jāmēģina iespējami īsā laikā sagatavot dažus bataljonus operācijām ārpus zemes robežām, tas ir, formēšana saskaņā ar augšā minētām vadlīnijām nokārtojama *paātrināti.* Šo vienību, kas jāsagatavo operācijām, vajadzības pēc ietērpa un apbruņojuma ir uz vietas noskaidrojamas; ziņojums par trūkumiem divkāršā izpildījumā (viens Kdo. stābam, viens WuG iestādei) nosūtams uz šejieni. Šai sakarā jāievēro mana 1942. gada 28. februāŗa pavēle WuG IV, Nr. 130/42. Tāpat jāpārbauda vajadzība pēc zirgu ratiem un ragavām. Ja iespēja ir dota, tad transporta līdzekļus var kopā ar piekritīgo pārvaldes ierēdni pirkt. Sanitārā iekārta dažiem bataljoniem ir šeit nodrošināta. Piešķiršana notiks atsevišķos gadījumos, tiklīdz būs pavēlēta kāda operācija.

Daļa no tiem virsniekiem-uzraudzītājiem*) kas saskaņā ar Kārtības policijas komandieŗa priekšlikumiem pieprasīti no SS- reichsfīrera un vācu policijas šefa, ir jau nokomandēti uz šejieni. Viņus drīzumā piekomandēs vienībām. Virsniekiem uzraudzītājiem ikreiz piekomandēts sekretārs ar rakstāmmašīnu. Šiem virsniekiem uzraudzītājiem vislielākā mērā uzdodama pārorganizēšana. Ņemot vērā lietas steidzamību, tiek sagaidīts, ka pārorganizēšana tiks uz vietas uzsākta.

Šaubu gadījumos lūdzu piezvanīt (Rīga 3542, aparāts 14 vai 15).

Jedike
Policijas ģenerālleitnants.

(Vācu teksts 368. lpp.)

LATVIEŠU BRĪVPRĀTĪGO ORGANIZĀCIJAS GALVENĀ KOMITEJA

Lai sekmētu brīvprātīgo pieteikšanos, cerībā no tiem ar laiku radīt pamatu pašu latviešu bruņotiem spēkiem, kā arī lai uzturētu sakarus ar frontē esošajiem latviešu bataljoniem un rūpētos par to garīgo un materālo aprūpi, 1941. g. beigās pie Iekšlietu ģenerāldirekcijas nodibinājās Latviešu brīvprātīgo organizācijas galvenā komiteja *L.k.o.k. G. Celmiņa* vadībā.

---

* Vēlāk šos vācu virsniekus sauca par sakaru virsniekiem.

1942. g. sākumā *A. Kundrats* noorganizēja pie komitejas *Latviešu frontes teātri.* Tas nebija teātris parastā nozīmē. Tā „repertuārs" pirmajā laikā sastāvēja galvenokārt no dziesmām (dubultkvartets *Tēvija),* dejām (*Aina Ezergaile* u.c.) un humoristiskiem priekšnesumiem. Tikai vēlākā laikā izveidojās arī drāmatiskais ansamblis, kas uzveda dažas lugas. 1944. g. vasarā FT bija 3 ansambļi, sastāvoši no kopskaitā 83 personām.

Ar 1942. g. martu komiteja sāka izdot latviešu frontes nedēļas laikrakstu *Daugavas Vanagi* (redaktori *Z. Krastiņš* un *A. Klišāns,* vēlāk *Dr. H. Vītols),* kas ar 1943. g. augustu kļuva par Latviešu leģiona oficiozu. Izdošanas izdevumus sedza Latviešu Kaŗavīru Palīdzība.

Ar *ģen. Dankera* 1943. g. 1. maija rīkojumu Latviešu brīvprātīgo organizācijas galvenā komiteja pārorganizējās par *Kaŗavīru Palīdzību* (LKP) jau agrāk nodibinātās Tautas Palīdzības priekšnieka ģenerālkonsula *B. Pavasaŗa* un komitejas darbinieka *E. Andersona* (kā ģenerālsekretāra) vadībā, tanī aktīvi līdzdarbojoties *ģen. Laveniekam, zv. adv. J. Preisbergam, pltn. Veisa kundzei* u.d.c. (Plašāk par LKP nākošās grāmatās.)

1941. g. rudenī reizē ar Kārtības dienesta slēgto vienību formēšanu bij. Valmieras kājnieku pulka orķestŗa kapelmeistars *altn.* vēlāk *vltn. P. Banders* noorganizēja Latviešu aizsardzības vienību *pūtēju orķestri.* Pirmajā laikā orķestŗa vīri bija tērpti Latvijas armijas uniformās ar sarkan-balti-sarkano lentu uz kreisās rokas. Kad Kārtības dienesta bataljonus sāka sūtīt uz fronti, tad orķestris galvenokārt uzturējās pie tiem.

Esot Rīgā, orķestris ik dienas no plkst. 8 rītā līdz 2 p.p. noturēja mēģinājumus, kā arī spēlēja radio raidījumos, fabriku darba pārtraukuma koncertos, kaŗavīru nometnēs, kritušos izvadot uz Brāļu kapiem un vasarās Rīgas parkos.

1943. g. rudenī orķestris kādu laiku uzturējās pie 1. Rīgas policijas pulka frontes tuvumā. Pēc tam orķestris līdz 1944. g. septembrim palika Rīgā. Tad vienu mēnesi tas bija Dundagā, Valdemārpilī un Ventspilī, no kurienes 13. oktobrī ar *Mimi Horn* devās uz Dancigu. Tanī laikā orķestŗa sastāvs no 50 vīriem bija saplacis uz tikai 28 vīriem. 1945. g. 3. maijā orķestŗa atlikušie vīri netālu no Libekas laimīgi nonāca pie amerikāņiem.

Frontes teātris pirms izbraukšanas no Rīgas

Pūtēju orķestris

VAJADZĪGS ARVIEN VAIRĀK BRĪVPRĀTĪGO

Traucoties arvien dziļāk Krievijā, vācu piegādes līnijas kļuva garākas un garākas. Arī daudzās kājnieku divīzijas bija samazinājušās līdz 1/3, bet atvietojumi pienāca lēni. *Ģen.pulkv. Halders* 1941. g. 26. septembrī raksta savā dienas grāmatā:

„Austrumfrontē trūkst 200.000 vīru, kuŗus nevar iegūt citādi, kā ar tiem, kas atveseļojušies atgriežas šeit."

Bez tam ar kaŗa ieilgšanu pieauga arī no Maskavas organizēto terroristu grupu aktīvitāte visā vācu Austrumu frontes aizmugurē.

1941. g. 3. jūlijā *Staļins savā* vēstījumā krievu tautai cita starpā teica:

„Ienaidniekam nav atstājams neviens kilograms graudu, neviens litrs benzīna. Kājnieku un jātnieku partizānu vienības jādibina ienaidnieka ieņemtajos apgabalos, kas cīnās pret ienaidnieka vienībām, bojā tālruņu vadus, dedzina mežus, apmešanās vietas u.t.t."

Sakarā ar to *Hitlers* 1941. g. 16. jūlijā teicis saviem līdzstrādniekiem:*)

„Dieser Partisanen-Krieg hat auch wieder seinen Vorteil: Er gibt uns die Möglichkeit, auszurotten, was sich gegen uns stellt."

Izpildot Staļina pavēli, krievi atkāpjoties atstāja aiz sevis ne tikai postažu, bet arī savus terroristus, kas ar laiku saorganizējās grupās, jeb „brigādēs" (kā komūnisti paši dēvēja šīs grupas) arī tos daudzos sarkanarmiešus un dažādos partijas funkcionārus, kuŗiem daudzajos ielenkumos bija laimējies izvairīties no gūsta vai arī kuŗi apzinīgi bija palikuši mežos, lai izvairītos no kaŗošanas.

Tā, piem., uz ziemeļiem no Minskas, frontes aizmugurē gandrīz netraucēti darbojās 8 terroristu kavalērijas „brigādes", kopā pāri par

---

* *Stern Magazin,* 1971. g. 26. n-rā.

Sarkanie terroristi pārgājienā

4.000 labi apmācītu terroristu. No Volchovas līdz Ļeņingradai smagus zaudējumus nodarīja citas 14 terroristu „brigādes", kas apvienoja ap 15.000 vīrus.

Krievu virspavēlniecība bija pat izdevusi sevišķu „Rokas grāmatu partizāniem", kuŗā bija dotas dažādas pamācības, piem., kā ierīkot slepenu nometni, kā iebrukt ciematos, kā atrauties no ienaidnieka partizāņu apkaŗošanas vienībām, kā maskēties, kā lietāt ienaidnieka ieročus un izgatavot mīnas, kā izvest sabotāžas aktus — kā uzspridzināt tiltus, noliktavas, tankus, kā izpostīt ienaidnieka sakaru līnijas, kā izvest izlūkošanu ienaidnieka aizmugurē — kā noskaidrot ienaidnieka novietojumu, benzīna noliktavas, iedzīvotāju noskaņojumu u.t.t. Īsviļņu radio ziņotājiem savi novērojumi bija nekavējoties jāziņo sarkanarmijas ģenerālstābam. Ziņu tālākai pārsūtīšanai bija jāizmanto arī pasta baloži, sakaru suņi un īpaši apmācīti kurjeri pēc katrreizējiem apstākļiem.

Terroristi ne tikai nodarīja vācu armijai ievērojamus materiālus zaudējumus, bet jūtami demorālizēja arī visu frontes aizmuguri. Tas spieda vāciešus arvien vairāk izdalīt spēkus aizmugures nodrošināšanai un domāt par vietējo iedzīvotāju pastiprinātu iesaistīšanu kārtības un drošības uzturēšanai frontes aizmugurē. Bet, redzot vācu civīlpārvaldes latviešiem nelabvēlīgo polītiku, latviešu brīvprātīgo straume sāka jūtami apsīkt, kas vācu iestādēm nepavisam nebija pa prātam.

Pltn. A. Bulle jau 41. lpp. pieminētajā ziņojumā raksta:

— 1942. g. 6. janvārī *pltn. Osi* izsauca pie sevis Augstākais SS- un policijas vadītājs Ostlandē *SS-ogruf. un pol. ģen. Jekelns* un uzstādīja jautājumu par jaunu latviešu vienību formēšanu paredzamai darbībai frontē un bandītu apkaŗošnai. Pltn. Osis atbildēja, ka nav pilnvarots runāt visu vārdā, bet var izteikt tikai savas personīgās domas, un norādīja, ka ir divas iespējas formēt brīvprātīgo vienības. Pirmā — solot zināmu paaugstinājumu atalgojumā un labvēlīgus noteikumus, un otra — padarot to par tautas kustību. Pirmajā gadījumā zināmi panākumi būtu, un tos varētu vērtēt uz 5.000—6.000 brīvprātīgo, bet tas nebūtu visai labs un noderīgs elements, sevišķi, ja kaŗš ieilgtu un nāktos pārciest grūtības, jo trūktu jebkāda morāla mērķa. Lai padarītu to par tautas lietu, būtu jādod zināmas tiesības jeb saistoši solījumi no oficiālu amatpersonu puses. Ir izteiktas domas, ka kājās celtos visa latviešu tauta, ja tā zinātu, ka tā cīnās par savu patstāvību. Šo lietu būtu lietderīgi pārrunāt ar Latviešu pašpārvaldes iekšlietu ģenerāldirektoru *ģenerāli Dankeru,* kuŗš arī pats

Frontes līnija 1941.g. beigās

Frontes līnija pēc krievu vasaras ofensīvas 1944.g. rudenī

ir augstāks bijušais Latvijas armijas kaņavīrs. — Uz to ģen. Jekelns atbildējis, ka viņš visu to ņemšot vērā, bet izšķirt patstāvīgi viņš šo lietu nevarot, bet pieteikšot to Vadoņa mītnē. —

Ģen. Jekelns ir arī griezies pie *ģen. Dankera*, kā tas redzams no Pašpārvaldes ģenerāldirektoru padomes sēžu protokoliem:

1942. g. 6. februāņa sēdē *„ģenerāldirektors O. D a n k e r s ziņo, ka no augstākās vācu SS- un policijas vadības sagaidāms uzaicinājums formēt jaunas brīvprātīgo kārtības dienesta vienības, pie kam rēķinoties ar 15.—20.000 vīriem. Atzīst, ka šādas akcijas sekmīga izve-*

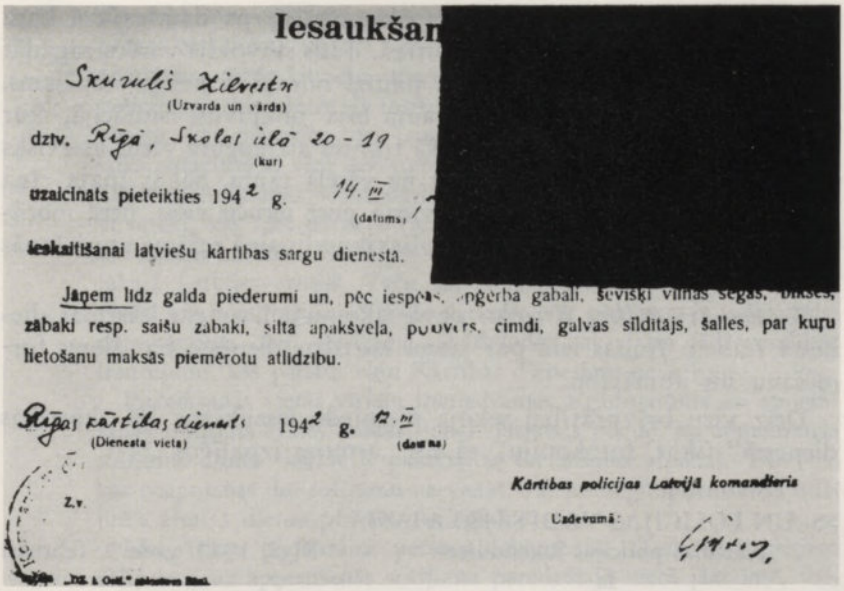

Iesaukšan

Skuruli Xiersten
(Uzvārds un vārds)

dzīv. Rīgā, Skolas ielā 20-19
(kur)

uzaicināts pieteikties 1942 g. 14. III
(datums)

ieskaitīšanai latviešu kārtības sargu dienestā.

Jaņem līdz galda piederumi un, pēc iespēj., apģērba gabali, ševiski vilnas segas, bikses, zābaki resp. saišu zābaki, silta apakšveļa, pulovers, cimdi, galvas sildītājs, šalles, par kuru lietošanu maksās piemērotu atlīdzību.

Rīgas kārtības dienests 1942 g. 12. III
(Dienesta vieta) (datums)

Z.v.

Kārtības policijas Latvijā komandieris

Uzdevumā:

šana ir atkarīga no zināmiem priekšnoteikumiem un ģenerāldirektors O. Dankers uzņemas padomes atzinumus celt priekšā ģenerālkomisāram." (Protokols Nr. 8.)

7. februārī: „*Ģenerāldirektors O. Dankers informē padomi par savu sarunu ar ģenerālkomisāru brīvprātīgo vienību lietā, pie kam jautājums par uzsaukuma parakstītājiem no latviešu puses palicis atklāts.*" (Protokols Nr. 9.)

10. februārī: „*Ģenerāldirektors O. Dankers ziņo par sarunām ar vācu SS- un pol. ģen. Jekelnu un ģmaj. Šrēderu latvju kārtības sargu vienību formēšanas lietā. No minētām sarunām izriet, ka brīvprātīgo jautājumu nav iespējams saistīt ar jebkādu citu jautājumu kārtošanu.*" (Protokols Nr. 10.)

Tā kā Latviešu pašpārvaldei nebija nekādas faktiskas varas, policijas bataljonu formēšana varēja notikt arī bez tās tiešas vai netiešas līdzdalības. Vācieši tomēr apzinājās, ka bez pašu latviešu iestāžu līdzdalības jaunu vienību formēšana būs grūta, jo pēc pirmo 3 bataljonu saformēšanas brīvprātīgo pieteikšanās bija strauji apsīkusi, kam par iemeslu bija latviešu tautas vilšanās cerībās uz Latvijas valsts neatkarības atjaunošanu. Bet Pašpārvaldei bija skaidrs, ka vācieši latviešu iesaistīšanu kara mašīnērijā izdarīs, neatsakoties pat no varas

pielietošanas un latviešu dzīvo spēku izkaisīs pa daudzajiem kara laukiem vācu virsnieku tiešā padotībā. Tāds stāvoklis varētu sagādāt daudz ļauna, un tāpēc izturēties pilnīgi noraidoši nebija iespējams. Latviešu iestādes un visa mūsu tauta bija nokļuvusi situācijā, kur nebija izvēles. Totālā karā un tiešā frontes aizmugurē viens atsevišķs cilvēks var visādi izvairīties, bet ne vesela tauta. Sākās īpata cīņa vācu un latviešu iestāžu starpā, vienā pusē ieroču vara, otrā morāliskās un starptautiskās tiesības, boļševiku asiņainā režīma atgriešanās draudu noēnotas.

9. februārī *pulkv. Knechts* deva rīkojumu Latviešu kārtības dienesta stābam Annas ielā par jaunu kārtības dienesta bataljonu formēšanu un apmācību.

Drīz vien brīvprātībai sekoja piespiedu iesaukšana kā „kārtības dienestā" (skat. fotokopiju), tā t.s. „armijas izpalīgos".*)

SS- UN POLICIJAS VADĪTĀJS LATVIJĀ

Kārtības policijas komandieris Rīgā, 1942. gada 9. februārī
Ia

Saturā: Vervēšanas akcija latviešu Kārtības dienesta vienībām.

I. Ir paredzēts papildināt pastāvošos latviešu Kārtības dienesta bataljonus un uzstādīt jaunus bataljonus. Šim nolūkam paredzēta liela stila vervēšanas akcija Latvijas ģenerālkomisāriāta apjomā.

II. Vervēšana (prese, plakāti, priekšlasījumi) uzdota ģenerālim D a n k e r a m.

III. Vervēšanas techniskā puse (pieteikšanās un sapulcēšanās vietu iekārtošana), kā arī jauno Kārtības dienesta bataljonu formēšana un apmācīšana uzdota pltn. O s i m. Savus rīkojumus šinī lietā viņš saņem no Kārtības policijas komandiera Latvijā, Rīgā.

Šinī sakarā pavēlu sekojošo:

1) Par pieteikšanās vietām nosaku Rīgā, Liepājā, Jelgavā un Daugavpilī latviešu policijas iecirkņus, apriņķa pilsētās un laukos vācu policijas iestādes un latviešu policijas iestādes (iecirkņa policijas šefs un apriņķa policijas šefs). Tajās pieteikšanās vietās, kas ir pilsētās ar policijas iecirkņiem, pēc iespējas nokomandējami latviešu

---

* 1941. g. 19. decembrī *Rozenbergs* izdeva sevišķu rīkojumu par „darba pienākumu" Ostlandē. (Skat. arī 62. lpp.) Pamatojoties uz šo „darba pienākumu", vācieši caur Darba pārvaldēm iesaistīja savas armijas „izpalīgos" (Hiwi) tūkstošiem latviešu jaunekļu. To stāvoklis kā apģērba, tā vispār apiešanās ziņā bija nesalīdzināmi sliktāks kā Kārtības dienestā. Pēdējie vismaz bija pašu latviešu virsnieku tiešā ziņā.

virsnieki. Visas pieteikšanās vietas saņems kā instrukcijas, kuŗās viss paskaidrots tuvāk, tā arī apņemšanās solījuma zīmes. Pilsētu pieņemšanas vietās latviešu virsniekiem, laukos vācu, resp., latviešu policijas darbiniekiem ar instrukciju palīdzību jānoskaidro kopā ar vīriem, kas piesakās, visi jautājumi, kas viņus interesē. Tajā pat laikā izdarāma šo vīru derīguma un politiskās uzticamības pārbaude. Tāpēc pieteikšanās vietu darbā pēc iespējas lielā mērā iesaistāmi virsnieki, kas labi pārzina vietējos iedzīvotājus.

Pirmām kārtām vēlami 19—35 gadu veci vīri, kas dienējuši agrākajā Latvijas armijā. Taču arī citus apmācītus vai neapmācītus vīrus, kas pārsnieguši 35 gadu vecumu, var pieņemt, ja viņi atbilst noteikumiem. Šinī gadījumā jāpārbauda, vai vīram tādi veselības traucējumi, kas padara viņu Kārtības dienestam nederīgu.

Pieteikšanās vietās vīriem izsniedzamas atgādinājuma un apņemšanās solījuma zīmes parakstīšanai. Jācenšas pēc tā, ka apņemšanās solījuma zīmes tiek tūlīt parakstītas un atdotas atpakaļ. Tie vīri, kas neapņemas dot solījumu uz vietas, var iesniegt apņemšanās solījuma zīmi 3 dienas pēc tās izsniegšanas.

No vīriem pieprasāmi personāldokumenti. Tam, kas pieņem solījumu, uz apņemšanās solījuma paredzētajā vietā jāatzīmē, vai, kur un kad vīrs ir dienējis Latvijas armijā un ka viņa personāldokumenti ir pārbaudīti un atzīti par pareiziem. Pēc parakstīšanas savervētie vispirms atlaižami mājās ar pavēli būt gatavībā, jo drīzumā notiks iesaukšana.

2) Tālāki rīkojumi par iesaukšanu sekos dotajā laikā no šejienes.

3) Savervēto parakstītās apņemšanās solījuma zīmes nepārtraukti iesūtāmas no pieteikšanās vietām SS- un policijas standortfīreriem, Rīgā Drošības policijas komandierim. Pēc tam, kad būs pārbaudīts šo zīmju pilnīgums, minētās iestādes zīmes nosūtīs uz Rīgu Kārtības policijas komandierim Latvijā. Savervētie virsnieki telefoniski jāpieteic Kārtības policijas komandierim Latvijā Rīgā, minot virsnieka vārdu, dienesta pakāpi un dzīves vietu.

4) Kā palīgi un padomdevēji Liepājas, Ventspils, Jelgavas, Daugavpils, Rēzeknes, Valmieras un Ludzas pieteikšanās vietām tiek piekomandēti pa vienam SS vadītājam.

6) Rīgā, Liepājā, Jelgavā un Rēzeknē Drošības policijas komandieŗiem, resp. SS- un policijas standortfīreriem un žandarmērijas apgabalu vadītājiem nekavējoties jāiekārto kopmītnes. Jāgādā par vietu gulēšanai, par apgādi un apkuri un par biroja iekārtošanu.

Ziņojums par savervēto skaitu, kas novietojami atsevišķās kopmītnēs, un par kopmītņu iekārtošanu iespējami ātri nosūtāms uz šejieni.

7) Tiklīdz būs zināms iesaukšanas termiņš, pltn. (latv.) O s i m jānorīko uz sapulcēšanās vietām nepieciešamais virsnieku un instruktoru skaits. Savervētie uz vietas sadalāmi tādos, kas ir jau dienējuši, un

tādos, kas nav. Tie, kas ir dienējuši, sadalāmi pa ieroču šķirām. Ārsta pārbaudei jānotiek pēc iespējas drīz.

Par katru savervēto izgatavojama kartotēkas karte divkāršā izpildījumā. Viena karte paliek sapulcēšanās vietā, otra nosūtāma uz Rīgu Kārtības policijas komandierim Latvijā. Attiecīgo kartotēkas karšu skaitu savlaicīgi piesūtīs sapulcēšanās vietām.

8) Iekšējā dienesta personāls (pārvaldes ierēdņi, rakstītāji, pavāri) sastādāms no savervētajiem.

9) Dotajā laikā sapulcēšanās vietā piesūtīs uniformas, technisko iekārtu un ieročus.

Knechts
Pol. pulkvedis

(Vācu teksts 370. lp.)

Himlera 1942. g. 6. marta pavēle SS Galvenās pārvaldes priekšniekam un Augstākiem SS- un policijas vadītājiem "ģermāņu zemēs":

Attiecas: SS Galvenās pārvaldes priekšnieka uzdevumi ģermāņu zemēs.

SS Galvenās pārvaldes priekšniekam es nododu sekojošos uzdevumus ģermāņu zemēs, kuŗi tam jāizveď caur SS Galvenās pārvaldes VI daļu, ģermāņu brīvprātīgo vadības vietu.

1) Vervēšana, papildinājumi ieroču SS leģioniem, policijas vienībām, sardžu bataljoniem.

2. — — — — — — — — — — — —

6) Augstākie SS- un policijas vadītāji ģermāņu zemēs pārņem SS Galvenās pārvaldes priekšnieka uzdevumā uzraudzību par augšminēto uzdevumu izpildīšanu un šais uzdevmos ir padoti SS Galvenās pārvaldes priekšniekam.

(Vācu teksts 371. lpp.)

Vietējās vācu amatpersonas, jūtot arvien lielāku brīvprātīgo samazināšanos un Latviešu pašpārvaldes vilcināšanos šo pieteikšanos pietiekami aktīvi veicināt, pretēji oficiālās sarunās ar Pašpārvaldes pārstāvjiem izteiktam viedoklim tomēr zināmus solījumus izteica sarunās ar latviešu kaŗavīriem frontē, kas gan vēlāk izrādījās bija izteikti bez Berlīnes piekrišanas. Tā, piem., Pašpārvaldes 1942. g. 7. jūlija protokolā Nr. 39 teikts:

„Ģenerāldirektors Dankers ziņo, ka ģenerālis Jekelns mūsu vienību virsniekiem austrumos teicis runu, kuŗā, atsaucoties uz savu neseno tikšanos ar reichskancleru Hitleru, starp citu izteicies, ka Latvijai, tāpat kā Igaunijai, būšot kultūrālā un saimnieciskā patstāvība, sava naudas vienība, savs SS kaŗaspēks un savs militārais pārstāvis Vācijas ģenerālstābā. To pašu ģen. Jekelns esot šinīs dienās teicis arī kārtības sargu priekšniekam pltn. Osim."

To apstiprina arī vācu žurnāls *Spiegel* 1967. g. sākumā kādā rakstā par nevācu karavīriem Vācijas bruņotajos spēkos. Šai rakstā teikts, ka SS- un policijas vadītājs Ostlandē ģen. Jekelns 1942. g. vasarā latviešu virsniekiem solījis, ka „lielgermāņu valstī arī latviešu tauta dabūs savu vietu saulē" — taču par to Jekelns un citi SS vadītāji, kas rīkojušies līdzīgi, saņēmuši Austrumu ministrijas dusmas un brīdinājumus no līdzīgiem solījumiem atturēties. Tā Rozenberga vietnieks *Meijers* 1942. g. 14. augustā deklarējis: „Augstākā SS- un policijas vadītāja uzdevums nevar būt uz ārieni uzrunās izteikt savus uzskatus par Latvijas valststiesiskās attīstības varbūtējām iespējām."

Latviešu pašpārvalde vācu okupācijas laikā iesniedza vācu iestādēm kopskaitā 16 memorandus Latvijas patstāvības un suverēnitātes jautājumā, uz kuriem parasti nesaņēma atbildi, vai arī tā bija izvairīga jeb noraidoša. Vienu tādu memorandu Pašpārvaldes ģenerāldirektori iesniedza reichskomisāram 1942. g. 2. decembrī, prasot Latvijas suverēnitātes atjaunošanu un tiesību uzstādīt 100.000 vīru stipru nacionālu armiju Latvijas robežu aizsardzībai pret komūnistiem.

(Vācu teksts 372. lpp.)

Kā Latvijas suverēnitātes atjaunošana, tā nacionālās armijas uzstādīšana nebija vāciešiem pieņemama. Tādēļ sakarā ar šo iesniegumu SS Galvenās pārvaldes priekšnieks *SS-gruf. Bergers* 1942. g. 11. decembrī raksta *Himleram:*

„Pārbaudot 100.000 latviešu lietu, jākonstatē sekojošais:

1) Latviešu zemes pārvalde ir iesniegusi reichskomisāram lūgumu atļaut uzstādīt 100.000 vīru stipru Latvijas armiju. Vecais paņēmiens, lai ar šo armiju, kuŗa starp citu ir tikai iedoma, iegūtu sev sevišķas politiskas dabas priekšrocības. Šo lūgumu kā pilnīgi nederīgu un vairāk kā bīstamu esmu noraidījis un taisu sekojošo priekšlikumu, protams, atkarīgu no SS-reichsfīrera piekrišanas:

No brīvprātīgiem, kas rasiskā ziņā pilnvērtīgi, radīt vienu vienību, par kuŗu noteic vienīgi SS-reichsfīrers. Viņus izmantot policijas bataljonos jeb arī izdevīgā gadījumā Latviešu leģionā.

2) Esmu lūdzis reichsleiteru Rozenbergu norādīt reichskomisāram Lozem šajā lietā negriezties pie reichsmaršala (Gēringa, red.), jo šī lieta piekrīt vienīgi SS-reichsfīreram. Saņēmu piekrišanu."

Pašpārvaldes ģenerāldirektoru 28. decembŗa sēdes protokolā (Nr. 74) 2. p. lasāms:

„Ģenerāldirektors Dankers ziņo par savu apmeklējumu 23. decembrī pie Reichskomisāra Lozes, kuŗš to pieņēmis kopā ar Ģenerāl-

komisāru Dreksleru, lai dotu atbildi uz Ģenerāldirektoru 2. decembŗa iesniegumu. 100.000 vīru lielas armijas uzstādīšana esot diezgan problemātiska, jo lielākā daļa vīriešu jau esot iesaistīta svarīgā saimnieciskā darbā, kur tad rastos liels robs. Slovakijas statusu mums nevarot dot, tā esot nodibināta jau priekš kaŗa. Ar mums līdzīgā stāvoklī esot Beļģija, Holande, Igaunija. Ja mūsu jautājumu atrisinātu, citi prasītu to pašu. Fīreram esot pašlaik svarīgāki jautājumi, jādomājot par uzvaru . . ."

Bet kaŗavīri tomēr bija vajadzīgi kā frontei, tā frontes aizmugures nodrošināšanai vairāk kā „svarīgā saimnieciskā darbā".

Neskatoties uz SS Galvenās pārvaldes priekšnieka pieminēto augstprātīgo rakstu, *Himlers* ir tomēr divas reizes (1943. g. februārī un novembrī) griezies pie *Hitlera* ar priekšlikumu piešķirt Baltijas valstīm autonomiju vācu valsts aizsardzībā, lai varētu tur izvest starptautiski legālu mobilizāciju, bet Hitlers abas reizes to noraidījis.

Tā ka brīvprātīgo vervēšana nedeva vēlamo rezultātu, tad Kārtības policijas savrupdienesta darbiniekus un bij. Aizsargu organizācijas locekļus (t.s. C grupas) iedalīja bataljonos ar solījumu pēc 6 nedēļām atkal atbrīvot, bet šis solījums netika nekad pildīts. Kad piespiedu kārtā bataljonos iedalītie un ārpus Latvijas izvestie sāka protestēt pret solījuma nepildīšanu, tad KdOL, atsaucoties uz darba dienesta pildīšanas pienākumu, dienestu pašaizsardzības vienībās pagarināja uz nenoteiktu laiku.

L.A.V. SAKARU VIRSNIEKS PIE KdO.L. STĀBA

83. PAVĒLE

1942. g. 16. decembrī.

Izsludinu zināšanai KdO.L. rakstu S.V. Nr. 10.00/42 Sch no 23.11.:

„*Saturs:* dienesta laika pagarināšana Apsardzības vienību kaŗavīriem uz nenoteiktu laiku.

Pamats BdO. KdO. Abt. V. 10.03/Nr. 16 460/42. no 11.11.42.

1) Uz RFSS un Chd.Dt.Pol. pieprasījumu, ieņemto Austrumu apgabalu Valsts ministrs ar savu rīkojumu no 28.9.42. Nr. III.Wi. 5/2005. piekritis, ka aizsardzības vienību kaŗavīriem sakarā ar darba pienākumu pildīšanas ievešanu Austrumzemē no 19.12.41. dienests tiek pagarināts uz nenoteiktu laiku.

2) Ar Latvijas ģenerālkomisāra darba politikas un sociālās pārvaldes nodaļas piekrišanu pavēlu sekošo:

a) Bataljonu sakaru virsniekiem, resp. dienesta vietu priekšniekiem ar apkārtrakstu jānoskaidro, kuŗi no aizsardzības vienību kaŗavīriem brīvprātīgi saistās tālākam dienestam uz nenoteiktu laiku. Sakaru virsnieki, resp. dienesta vietu priekšnieki, šos aizsardzības vienību kaŗavīrus pieteic piekritīgā apgabala komisāra darba pārvaldei pēc klātpieliktā parauga.

Par piekritīgo apgabala komisāru uzskatāms tas, kuŗā apgabalā atrodas attiecīgā aizsardzības vienības kaŗavīra beidzamā dzīves vieta. Aizsardzības vienību kaŗavīriem jāparaksta solījums latviešu un vācu valodā pēc klātpieliktā parauga.

Solījuma lapa jāpievieno dienesta gaitas sarakstiem.

b) Ja aizsardzības vienību kaŗavīri tālākam dienestam brīvprātīgi nesaistās, tad pieprasāma viņu saistīšana dienestā uz nenoteiktu laiku no piekritīgā apgabala komisāra darba pārvaldes, kuŗa piesūta apliecību par attiecīgā kaŗavīra saistīšanu dienestā sakaru virsniekam resp. darba vietai.

3) Punktā 2b minētiem aizsardzības vienību kaŗavīriem paskaidrojams, ka, pamatojoties uz Austrumzemju Valsts ministra rīkojumu no 19.12.41. par darba pienākumu ievešanu un Austrumzemes reichskomisāra nolikumu no 21.10.42., viņiem jāturpina dienests uz nenoteiktu laiku.

4) Saistības stājas spēkā nekavējoši, neatkarīgi no tā, vai apgabala komisāra rakstisks apstiprinājums līdz 31.12.42. ienācis attiecīgā vienībā resp. darba vietā.

5) Sakaru virsniekiem, resp. dienesta vietu priekšniekiem, aizsardzības vienību kaŗavīriem jāaizrāda, ka viņi pakļauti tāpat kā līdz šim SS un policijas tiesai.

6) Sakaru virsnieki, resp. dienesta vietu priekšnieki, ir man par šīs pavēles izpildīšanu personīgi atbildīgi.

Par izpildīto man ziņot līdz 31.12.42., uzrādot (tikai skaitu), cik aizsardzības vienību kaŗavīri saistījušies tālākam dienestam brīvprātīgi un cik ir saistīti dienesta kārtā.

7) Latviešu aizsardzības vienību sakaru virsniekam KdO.L. stābā jāizved sava stāba, komand. esošo rotas un policijas skolas piederīgo saistīšana dienestam saskaņā ar izteikto.

Pielikums für den Kdr. der Gendarmerie, der Schutzpolizei, den SS und Polizeistandortfürer Dünaburg und Libau:

„B" grupai piederīgie kārtības sargi (šutcmaņi) tāpat saistāmi atbilstoši šai pavēlei minētiem noteikumiem.

„C" grupas kārtības sargiem ar parakstu paziņo, ka viņi sakarā ar Austrumzemju Valsts ministra 19.12.41. rīkojumu un Austrumzemes reichskomisāra 21.10.42. nolikumu saistīti dienestam un ka to pienākums šai saistībai klausīt.

Viņiem paziņojams šī rīkojuma saturs un soda nolikumi."

Pulkvedis-leitnants R. OSIS.

Līdz 1943. g. sākumam bez jau agrāk minētiem 3 kārtības dienesta bataljoniem bija saformēti vēl 26 citi bataljoni, t.i. 16 bataljonu vairāk, nekā sākumā bija paredzēts. Tā ka virs paredzētā plāna saformētiem bataljoniem pietrūka piešķirto numuru, tad jaunsaformētos bataljonus apzīmēja ar tiem pašiem jau iepriekš saformētiem bataljoniem piešķirtiem numuriem, pievienojot numuram burtu E (Ersatz), A vai B. Vēlāk arī šiem E, A un B bataljoniem piešķīra citus numurus, sākot ar 266 un augstāk. Vienīgi 16-E. bataljons paturēja arī burtu E un saucās par 266-E. bataljonu, jo šis bataljons Bolderājā pildīja apmācības un papildinājumu (rezerves) bataljona uzdevumus visām kārtības dienesta slēgtām vienībām. Pie šī bataljona darbojās arī vada un grupas komandieņu kursi.

Jaunu bataljonu formēšana neizbeidzās arī pēc *Hitlera* 1943. g. 10. februāŗa pavēles par Latviešu leģiona uzstādīšanu. Tā ka brīvprātīgo pieteikšanās bija galīgi izbeigusies un arī individuālā iesaukšana nedeva vēlamos rezultātus, *ģen. Jekelns,* nepanākot Latviešu pašpārvaldes piekrišanu, 1943. g. februārī patvarīgi izsludināja mobilizāciju un pavēlēja iesaukt no 1919. — 1925. g. dzimušos. Mobilizāciju veica *SS-staf. Hirtesa* vadībā no Berlīnes izsaukti iesaukšanas komisiju priekšsēži. (Ģen. Jekelna 1943. g. 19. febr. raksts, Nirnbergas tribunāla dokuments Nr. 3302.)

No mobilizētiem saformēja jaunus policijas bataljonus vai arī iedalīja vācu vienībās par izpalīgiem. Tas nepatika Berlīnei, jo tā vēlējās lielākas latviešu vienības frontes dienestam. SS-reichsfīrera stāba galvenās daļas priekšnieks *SS-gruf. Bergers* raksta 1943. g. 23. maijā *SS-staf. Hirtesam* Rīgā bargu vēstuli, lai gan tas pats Bergers pirms pusgada bija noraidījis 100.000 vīru lielas Latvijas armijas radīšanu. Viņš raksta:

„Mīļais Hirtes! Ar reichsfīrera pavēli man vajadzēja Jūs savā laikā pārņemt un iesaistīt iesaukšanas darbā. Pie kam man bija dziļa pārliecība, ka Jūs uzcītīgā pienākuma apziņā pildīsit savus uzdevumus. Šodien man bija pie reichsfīrera lielas nepatikšanas, jo Jūs pretēji savam pienākumam atstājāt mani neziņā par kaŗaspēka daļu papildināšanu, īpaši par divīzijas „Latvija" un brigādes „Latvija" uzstādīšanu. Tamdēļ ir iespējams, ka tagad nav nedz latviešu divīzijas, nedz brigādes, bet tanī vietā saformēti policijas bataljoni.

Līdz 1943. g. 1. jūnijam jābūt gatavai divīzijai un brigādei. Kādā veidā, man ir gluži vienaldzīgi. Sliktākā gadījumā jāizņem no pēdējos trīs mēnešos saformētiem policijas bataljoniem tik daudz vīru, lai divīzijai un brigādei sadabūtu nepieciešamo cilvēku skaitu. Par izpildīšanu ziņot.

Jums pašam jāierodas 28. maijā pulkst. 11 pie manis Berlīnē, ņemot līdz attiecīgās aktis. Jūsu personīgai pārliecībai daru Jums zināmu, ka es šinī lietā esmu saņēmis SS-reichsfīrera skaidru pavēli."

(Vācu teksts 372. lpp.)

Vienlaicīgi ar jaunu bataljonu formēšanu turpinājās arī jau saformēto vienību iesaistīšana ārpus Latvijas, izkaisot tās pa visu vācu Austrumu fronti, sākot no Somu jūras līča līdz Melnajai jūrai. Aizkomandēto vienību uzdevumi bija ļoti dažādi, sākot ar sardžu dienestu, satiksmes nodrošināšanu vācu frontes aizmugurē, sarkano terroristu apkarošanu un beidzot ar iesaistīšanu kaujās frontes pirmajās līnijās, neskatoties, ka šo vienību apbruņojums un apmācība neatbilda šādam uzdevumam. Iesaistīšana policijas bataljonos notika arī bez medicīniskas pārbaudes, kamdēļ daudzi izrādījās ierindas dienestam pilnīgi nederīgi, bet tiem tikt vaļā bija grūti.

Otra pasaules kara laikā no 1941. g. septembra līdz 1944. g. jūlijam zem „kārtības dienesta" un „brīvprātības" aizsega saformēts kopskaitā 41 latviešu bataljons*) ar numerāciju 16—28, 266—282, 311—313 un 316—322 (ar Nr. 271 saformēti divi bataljoni — Aizputes un Valmieras, arī ar Nr. 279 ir īsāku laiku pastāvējuši divi bataljoni — Aizputes un Cēsu). Bez tam saformētas vēl arī divas techniskās rotas (NT — Technische Nöthilfe) no speciālistiem, kuŗus izdalīja no citām kārtības dienesta vienībām, un to uzdevums bija sniegt technisko palīdzību ārkārtējos gadījumos. Pastāvēja arī divi apmācības bataljoni un trīs atsevišķas veselības atgūšanas rotas.

Bataljoni bija dažāda sastāva un lieluma. Daži bataljoni paspēja saformēties tikai vienas rotas sastāvā (piem., 274., 275.), dažus atkal pēc īsāka vai garāka laika pievienoja citiem (piem., 17., 27., 268., 273., 275., 279., 282.), dažus saformēja tikai kādam noteiktam uzdevumam un pēc uzdevuma izpildīšanas atkal izformēja (piem., 280., 281., 313.).

Pirmos 5 bataljonus saformēja 1941. gadā un 25 bataljonus vēl pirms Latviešu leģiona nodibināšanas. Pēdējais bataljons (332.) saformēts 24 stundu laikā 1944. g. 23. jūlijā Rīgā. 11 bataljonus 1943. un 1944. g. iekļāva leģionā un no 11 resp. 17 bataljoniem (6 iepriekš bija apvienoti ar 5 citiem) 1943./44. g. ziemā saformēja 3 policijas pulkus, kuŗus vēlāk savukārt pārformēja divos pulkos un pārveda uz Vāciju. Uz Vāciju pārvesti arī divi atsevišķi bataljoni (20. un 266.). Viens bataljons (270.) bija piedalīts vācu vērmachtam,

* Pēc vācu avotiem Lietuvā saformēti 40 un Igaunijā 26 policijas bataljoni.

Latviešu aizsardzības vienību priekšnieks pltn. R. Osis (pa kreisi) uzrunā latviešu karavīrus. No labās: stāba priekšnieks pltn. K. Lobe un stāba apmācības daļas priekšnieks kapt. K. Augstkalns

un viens (269.) sastāvēja no muitas robežsargiem (Zollschutz). Kurzemē palika 5 bataljoni (23.,*) 267., 269. un 322.) un 20. bataljona 5. rota (agr. 320. bataljona 3. rota), kā arī 19. divīzijā iekļautais 271. Valmieras bataljons.

Pēc Latviešu leģiona ģenerālinspektora stāba informācijas Kārtības dienesta slēgtās vienībās bija:

		16.8.1943.	1.1.1944.	30.6.1944.
Virsnieki	—	374	363	405
Instruktori	—	1.976	2.067	2.321
Kareivji	—	7.360	7.772	10.579
Kopā	—	9.710	10.303	12.186

Šais skaitļos neietilpst 269. muitas robežsargu bataljons ar apm. 500 vīriem un 672. (agr. 270. Abrenes) sapieņu bataljons ar apm. 600 vīriem.

** Vācu izdevumā *Zur Geschichte des Ordnungspolizei 1936—1945* nepareizi minēts, ka arī 23. bataljons 1944. g. oktobrī pārvests uz Vāciju.

Bez šiem latviešu bataljoniem vācieši bez kādas latviešu līdzdalības saformēja Latgalē vēl 7 kārtības dienesta bataljonus (283., 314., 315., 325.—328.) no krievu tautības iedzīvotājiem. Šie bataljoni nebija pakļauti arī Latviešu leģiona ģenerālinspektoram. Tos 1944. gada beigās vai nu izformēja vai arī pārveda uz Vāciju, kur daļu pārskaitīja *ģen. Vlasova* armijā.

Lai gan latviešu kd bataljonu galvenais uzdevums bija paredzēts sardžu un sakaru dienests, kā arī sarkano terroristu apkarošana, tad tomēr 20 bataljoni dažādos laikos bija iesaistīti arī tiešās frontes cīņās, sevišķi pie Ļeņingradas un Nēveles, kā arī vēlāk atvaires cīņās dzimtenē. Ārpus Latvijas robežām dabūja cīnīties 27 bataljoni.

Pēc *pltn. Zaķa* parakstīta kāda pārskata kārtības dienesta zaudējumi līdz 1944. g. 1. jūlijam bijuši:

	Krituši	Miruši	Bezvēsts	Ievain.	Kopā
Slēgtām vienībām	664	344	130	2.334	3.472
Savrupdienestam	109	92	22	112	335
Palīgdienestam-„C" gr.	278	47	52	117	494
Kopā	1.051	483	204	2.563	4.301
Bez tam vēl 270./672. sap. batalj.	26	11	—	61	98

Šie skaitļi tomēr ir jāuzskata tikai par aptuveniem, jo dažkārt uz vienu un to pašu datumu pārskatus ir sastādījušas dažādas latviešu iestādes un skaitļi šais pārskatos ir atšķirīgi. Tas pats ar vācu pārskatiem. Tā, piem., ģen. Bangerska atmiņu 3. sējuma 135. lpp. ir publicēts kāds pārskats, kurā pol. bataljonos uz 1944. g. 1. jūliju ir uzrādīti 390 virsnieki, 2.520 instruktori un 11.974 kareivji. Tas pats ar zaudējumiem. Ģen. Bangerska atmiņu 137. lpp. ir publicēts kāds *vltn. V. Reinfelda* parakstīts pārskats, kurā slēgto vienību zaudējumi uz 1944. g. 1. jūliju uzrādīti: krituši — 868 un bezvēsts pazuduši — 128. Dažkārt arī vāciem tieši pakļauto 269. un 270., resp. 672. bataljona sastāvs un zaudējumi netiek uzrādīts, vai arī tos uzrāda atsevišķi.

Kad *Himlers* ar 1943. g. 24. maija pavēli arī policijas bataljonus pieskaitīja Latviešu leģionam, *ģen. Bangerskim* bija iespējams apmeklēt inspekcijas nolūkos arī policijas bataljonus. Bataljoniem tomēr nebija atļauta tieša sazināšanās ar Leģiona ģenerālinspektora stābu. Tas bija jādara caur sakaru virsnieku pie KdOL.

Kā Pašpārvaldes ģenerāldirektoriem, tā Leģiona ģenerālinspektoram vajadzēja bieži nodarboties ar kārtības dienesta, sevišķi slēgto

vienību lietām, kā tas redzams no ģenerālinspektora daudziem iesniegumiem vācu iestādēm un Pašpārvaldes protokoliem. Tas bija grūts, ļoti grūts, skaudras īstenības uzlikts uzdevums — pienākums.

Latviešu aizsardzības vienību stāba operātīvās daļas vadītājs *kapt. A. Petrītis* liecina:

„Pēc vienības saformēšanas bija paredzēts izdarīt apmācības, kas nekad nenobeidzās, jo parasti jaunformētās vienības steidzamības kārtā, bez kādām apmācībām un vāji apbruņotas, tika izsūtītas uz darbības rajonu. Minētā stāvokļa grozīšanai spertiem soļiem panākumu nebija. Apbruņojums pēc statiem bija paredzēts pietiekams šādas vienības darbībai, bet parasti to saņēma ļoti trūcīgu un daudzreiz izsūtīja pat bez apbruņojuma, ko pamazām piegādāja uz vietas. Apbruņojums — šautenes, patšautenes un ložmetēji, — bija sliktas kvalitātes un jau nolietotas, pie kam šautenes — vācu, krievu un franču.

No sākuma bija noteikti dažādi apsardzības uzdevumi, svarīgu punktu apsardzība, dzelzceļu nodrošināšana; tad nāca klāt terroristu apkarošana, un vēlāk vienības tika iesaistītas arī kaujas darbībā. Kaut gan sākumā bija noteikts, ka vienības paliks Latvijas territorijā, tas netika pildīts jau pašā sākumā . . .

Visas saformētās vienības bija pakļautas KdOL stābam, un visas pavēles tika nodotas no stāba attiecīgiem pie bataljoniem norīkotiem vācu sakaru virsniekiem tiešai izpildīšanai."*)

Vācu sakaru virsnieku amats latviešu slēgto policijas vienību uzbūvē izrādījās par ļoti negatīvu faktoru. Šis amats bija radīts, lai atvieglotu bataljonu latviešu komandieriem sadarbību ar vācu stābiem un kārtotu vienības apģērbšanas, apbruņošanas un uztura jautājumus. Tiem pēc noteikumiem nebija nekādu komandēšanas uzdevumu, bet ļoti bieži tie savus uzdevumus pārprata, centās bataljona latviešu komandieri nobīdīt pie malas un pārņemt bataljona komandēšanu (piem., *pol. vltn. Neiberdts* 16. Zemgales bataljonā), vai arī izvērtās par kaut ko līdzīgu politiskiem komisāriem Padomju armijā. Tas izsauca lielu neapmierinātību ne tikai bataljonu latviešu komandieros, bet visos bataljona karavīros un bieži noveda pie nevajadzīgiem asumiem un pārpratumiem, ne reti ar kļūmīgām sekām (piem., *kapt. Praudiņa* gadījumā).

---

* R. Bangerskis — *Mana mūža atmiņas,* II/304.

Latviešu karavīru stāvokli iepretim vācu karavīriem, sevišķi vācu sakaru virsniekiem, labi raksturo SS- un policijas augstākā vadītāja Dienvidkrievijā (vēlāk Ostlandē) ģmaj. Gīsekes 1942. g. 29. jūlija pavēle.

AUGSTĀKAIS SS- UN POLICIJAS VADĪTĀJS
DIENVIDKRIEVIJĀ
Dg. IV — Orpo — Kr./F —

Dņepropetrovskā, 1942. gada 29. jūlijā

Pavēle Dg. IV nr. 17/42.

I.

. . . . . .

II. *Baltiešu* Kārtības dienesta bataljonu pakļautība .

a) Baltiešu Kārtības dienesta bataljoni savas darbības laikā Dg. IV apjomā pakļauti Augstākajam SS- un policijas vadītājam Dienvidkrievijā, Dg. IV darbības stāba šefam; referents visos jautājumos ir Policijas drošības nodaļas komandieris.

b) Visos jautājumos, kas skar darbu pie Dg. IV un ceļa, rotu, vadu un grupu komandieriem savos iecirkņos ir tiesības pavēlēt Kārtības dienesta bataljonu piederīgiem. Tādas pašas tiesības bez tam ir vēl visu dienesta pakāpju vācu policistiem atsevišķajos būves posmos.

c) Iekšējā dienestā Kārtības dienesta bataljonu komandieri, resp. rotu komandieri ir patstāvīgi.

Vācu sakaru virsnieka rīkojuma tiesības šis noteikums neierobežo. Sakaru virsniekam par savu svarīgāko uzdevumu jāatzīst vīru rūpīga apgāde un radušos trūkumu novēršana, par cik tas ir viņa spēkos; vajadzības gadījumā pieprasāma šo trūkumu galīga novēršana.

d) Lai sekmētu netraucētu sadarbību starp vācu policiju un Kārtības dienesta bataljoniem un to sakaru virsniekiem, ir jāgādā par to, ka rotu, vadu un grupu komandieru kontroles braucienos ir bieži iespējams piedalīties kā vācu sakaru virsniekiem, tā arī Kārtības dienesta bataljonu virsniekiem, tā vienmēr uzturot sakarus ar bataljonu vīriem.

e) Kārtības dienesta bataljoniem piekomandētais vācu sakaru virsnieks ir personīgi pakļauts Augstākajam SS- un policijas vadītājam Dienvidkrievijā, Dg. IV darbības stāba šefam. Viņš saskaņā ar RNGJ dotajiem rīkojumiem uzrauga Kārtības dienesta bataljonu iekšējo dienestu un novada to korrespondenci attiecīgajām vietām. Pavēles tiesības akcijās, kas norisnājas pie ceļa, viņam ir tikai tādos gadījumos, kuros ir runa par principiālu kļūdu, kurā vainojams vairāk atsevišķais kareivis un kura ir uz vietas jānovērš, piem., nepareizs izvietojums, uzraugot gūstekņus, žīdus vai ukraiņu darba spēkus.

Vācu sakaru virsniekiem bez tam ir jāpievērš uzmanība disciplināriem pārkāpumiem Kārtības dienesta bataljonos un jāgādā it sevišķi par to, ka gadījumi, kas tiesājami SS- un policijas tiesā, tiek tai nodoti kopā ar prasītiem dokumentiem ar darbības stāba starpniecību. Sīkāki pārkāpumi baltiešu komandieņiem jāsoda pagaidām vēl saskaņā ar 1940. gada 19. aprīļa Policijas spēku pagaidu dienesta soda kārtību. Sakaru virsniekam jāuzrauga soda mērs un izpildījums.

f) Visa sarakste, kas attiecas uz Kārtības dienesta bataljoniem, ir novadāma Augstākajam SS- un policijas vadītājam Dievidkrievijā, Dg. IV darbības stāba šefam, kas to nokārtos vai novadīs tālāk. Policijas drošbas nodaļas kārtības policijas rotu komandieņi ir jāinformē par visu saraksti, lai, no vienas puses, izmantotu rotu pasta ordonances un lai, no otras puses, aizkavētu rotu komandieņu nodomātu saraksti ar to pašu saturu.

Augstākā SS- un policijas vadītāja Dienvidkrievijā,
Dg. IV darbības stāba priekšnieka vietā

Gīseke

(Vācu teksts 373. lpp.)

Nenormālo situāciju labi raksturo arī Latviešu kārtības dienesta priekšnieka *pltn. R. Oša 1942.* g. 26. jūnija raksts vācu kārtības policijas komandierim pol. pulkv. Knechtam:

KĀRTĪBAS DIENESTA PRIEKŠNIEKS
Pulkvedis-leitnants

Rīgā, 1942. gada 26. jūnijā
Nr. 1540.

Kārtības dienesta komandierim Latvijā.

Saturā: Latviešu bataljonu komandieņu tiesības un pienākumi.

Kā esmu uzzinājis daudzās sarunās ar bataljonu komandieņiem, bieži izceļas domstarpības starp vācu sakaru virsniekiem un bataljonu komandieņiem. Lielākoties šādus jautājumus nokārto, klusu ciešot. Taču pamazām tas izsauks zināmu neapmierinātību un neuzticību, kas vēlāk varētu būt par pamatu savstarpējai nevienprātībai un konfliktiem.

Manuprāt šeit vainojami sekojošie apstākļi:

1) Sakaru virsnieku tiesības un pienākumi līdz šim nav konkrēti noteikti. Tas pats sakāms par bataljonu komandieņu tiesībām un pienākumiem.
2) Līdz šim pieredze rāda, ka vācu sakaru virsnieki izturās kā priekšnieki bataljonu komandieņu priekšā. Daži šajā sakarā pat dod tiešas pavēles. Tas izsauc bataljonu komandieņos lielu neapmierinātību un sašutumu, jo viņi nav pieraduši pie tā, ka bataljonu komandē divi virsnieki.

Tā kā kārtība armijā balstās uz stingri autoritātīviem pamatiem, bataljonu komandieņi sagaida zināmu respektu, kas attiecas uz pavēļu došanu.

Bieži kareivji uzskata bataljona komandieri par sakaru virsnieku, tā samazinot bataljona komandieņa autoritāti.

Bez tam sakaru virsnieks ne vienmēr spēj izmeklēties labākos bataljona vīrus, kas spētu sniegt viņam zināmu informāciju, jo viņš nepārvalda latviešu valodu.

3) Latviešu bataljonu komandieņi un citi virsnieki jūtas ļoti apvainoti par to, ka viņiem dažādu akciju laikā atņem vadības tiesības, kuras tad pārņem sveši virsnieki, kas bataljonu nepazīst.

Kapteinis B ē m s, viens no vecākajiem un godājamākiem kādreizējās Latvijas armijas kapteiņiem, kam piemīt smalkjūtīga un krietna stāja, ir rakstījis man vēstuli, kurā viņš burtiski saka sekojošo: „Tas ir ļoti slikti, ka esam pakļauti jaunam vācu policijas rotas vadītājam pulkveža-leitnantam, kas uzvedas kā ģenerālis un neievēro manus vai sakaru virsnieka iebildumus. Šai sakarā 12. jūnija dienesta apspriedē ierosināju jautājumu, vai esmu bataljona komandieris vai ne. Ja esmu bataljona komandieris, tad man arī jābūt dotai iespējai vadīt bataljonu; ja turpretī esmu lieks, tad lai mani atlaiž no dienesta. Visumā mūsu priekšniecības izturēšanās nav tik korrekta, kāda tā bija Rīgā."

Piezīmēju, ka sakaru virsnieks kapteinis K a i n c s ir izrādījies par vienu no pieredzējušākiem un cītīgākiem sakaru virsniekiem. Viņš uzņēmies daudz pūļu bataljona apgādes un dažādu vajadzību kārtošanā.

Manuprāt šādi atgadījumi ir novēršami. Bataljona vadītājam jābūt īstam bataljona komandierim, kā tam patiešām arī būtu jābūt. Bet sakaru virsniekam būtu viņam jāpalīdz kārtot apgādes un mītņu jautājums ar vācu dienesta iestādēm. Sakaru virsnieka iejaukšanās bataljona iekšējā dzīvē un taktisku uzdevumu izpildīšanā būtu pilnīgi lieka. Ja sakaru virsnieks redz gadījumu, kas prasa ātru rīcību, viņš Jums varētu attiecīgi par to ziņot.

Līdz ar to paaugstinātos kā vadītāju autoritāte, tā arī bataljonu militārā darbība, kas abos gadījumos būtu mūsu nolūks. Ja jau latviešu virsnieki upurē savu dzīvību cīņā, tad pret viņiem jāvalda uzticībai, un viņiem uzticēto kareivju vadīšana un apmācīšana ir jāatstāj pilnīgi viņu rokās. To viņi jau ar labiem panākumiem veikuši kādreizējā Latvijas armijā. Tikai pateicoties brīvprātīgo ļoti lielajai sajūsmai un gribai ziedoties, tik īsā laikā varēja sastādīt bataljonus, kas gatavi pildīt dažādus uzdevumus.

Tā varētu tāpat radīt lielāku darba prieku un enerģiju.

Mani cīņas biedri ir pierādījuši cīņās ar stiprām boļševiku vienībām savu atbildības sajūtu un gatavību ziedoties. Piemēram, 5.2.42. J a š ķ o s rota par spīti stiprajiem zaudējumiem (50%) un par spīti trūkstošajam virsniekam uzraudzītājam, kam būtu pakļauti latviešu virsnieki un instruktori, atstāja kaujas lauku kā uzvarētāja. Tas norāda uz to, ka sakaru virsnieka iejaukšanās ne vienmēr ir vēlama (kā, piemēram, 12. jūnijā, kad raidīja kaujā 267. bataljonu, vadību pārņēma *majors Šārers,* lai gan

viņam nebija nekāda pārskata par latviešu kareivjiem un to pielietojamību. Šādā kārtā ne tikai sarūgtina un apvaino ar kaujas sparu un labu gribu apveltītos kareivjus, bet arī grauj disciplīnu. Komandieņi un priekšnieki zaudē cieņu savu kareivju acīs; tas sevišķi manāms tad, ja vācu virsniekam ir zemāka dienesta pakāpe nekā latviešu bataljona komandierim. Piemēram, 267. bataljona komandieris, pltn. Bebris ir beidzis Augstāko kaņa akadēmiju, tāpat arī bataljonu komandieņi: pltn. Gredzens (260. bataljons), kapteinis Skrauja (17. bataljons), kapteinis Kociņš (16. bataljons) un pltn. Meija (266. bataljons), kam kā virsnieks uzraudzītājs piedalīts leitnants, kuņa patvaļu es biju spiests lūgt Jums ierobežot.

Ar uzticības palīdzību var radīt uzticību un atbildības sajūtu.

Pulkvedis-leitnants Osis

(Vācu teksts 374. lpp.)

Kārtības dienesta (kā savrupdienesta, tā slēgto vienību) ietērpa, dienesta pakāpju un nozīmju jautājums netika galīgi nokārtots līdz pat kaņa beigām. Sākumā noliedza jebkādu Latvijas armijas ietērpa piederumu lietāšanu. Drīz tomēr vācieši bija spiesti izmantot bij. Latvijas armijas mantu krājumus un tos izsniegt Kārtības dienesta slēgto vienību ietērpšanai.

Līdz tam pilnīgi neskaidrā Kārtības dienesta locekļu dienesta pakāpju jautājumā *pltn. R. Osis* 1942. g. 17. janvārī izdeva sekojošu pavēli:

17. PAVĒLE

RĪGAS KĀRTĪBAS DIENESTAM

Rīgā, 17. janvārī 1942. g.

§ 1.

— — — — — — — — — — — — —

§ 2.

Ar š.g. 18. janvāri Rīgas kārtības dienestam nēsāt šādas nozīmes:

1) Dienesta stāba darbiniekiem (izņemot manu 2. palīgu, kas pārzin iecirkņu lietas) 16., 17., 18., 19. un 20. btl. sastāvam, 11. rotas kadru sastāvam, orķestrim un sakaru virsniekam pie Kārtības policijas komandieņa — bij. Latvijas armijas zīmotnes ķiršbrūnā krāsā (citas krāsas zīmotnes nēsāt noliedzu*) ar tādu dienesta pakāpju apzīmējumiem, kādas iegūtas līdz 1940. g. 17. jūnijam;*) tiem kārtības dienesta locekļiem, kas 1940. g. beiguši Latvijas kaņa skolu, rezerves leitnantu vai jaunāko virsnieku kursus,*)

Papildinājumi.

1) 1942. g. 28. marta pavēlē: „Visiem latviešu aizsardzības vienību kaņavīriem

līdz jautājuma galīgai nokārtošanai nēsāt leitnanta nozīmes un kadetiem — virsn.vietnieka nozīmes. Instruktoriem līdz jautājuma galīgai noskaidrošanai, nēsāt tādu dienesta pakāpju nozīmes, kas iegūtas (arī pēc 17. jūnija 1940. gadā) Latvijas armijas vienībās.

2) Iecirkņu darbiniekiem un pārējiem augstāk neminētiem Rīgas kārtības dienesta locekļiem nēsāt līdzīgas nozīmes ar to starpību, ka iecirkņu priekšnieki vai tiem tiesībās pielīdzinātie nēsā 3 zvaigznītes, iecirkņa priekšnieku palīgi — 2 zvaigznītes, bet pārējie policijas virsnieki — 1 zvaigznīti; virskārtībnieki nēsā 2 šauras zeltītas svītriņas.

3) Visiem 1. un 2 p. minētiem virsniekiem (iecirkņos uzraugiem un augstāk) rokas lentas nav jānēsā un tās nododamas dienesta stābā.

§ 3.

Atļauju bataljonu komandieņiem paaugstināt par dižkareivjiem uz grupu komandieņu palīgu un līdzīgām vietām priekšzīmīgākos kareivjus.

Priekšlikumus paaugstināšanai instruktoru dienesta pakāpēs iesniegt man.

§ 4.

— — — — — — — — — — — — —

Kārtības dienesta priekšnieks
pulkvedis-leitnants R. Osis

Dienesta pakāpes un to nozīmes Kārtības dienesta slēgtās vienībās noteica Himlers ar 1942. g. 30. maija rīkojumu:

SS- REICHSFĪRERS
UN VĀCU POLICIJAS PRIEKŠNIEKS
Iekšlietu ministrijā — Berlīnē, 1942. g. 30. maijā.

O.Kdo I O /1/ Nr. 204/42

Saturā: Dienesta pakāpes un nozīmes Kārtības dienestā.

1) *Dienesta pakāpes.*

Sākot ar šī gada 1. jūniju, Kārtības dienesta vienībās to dienesta pakāpju vietā, kas zemāk minētas punktā a), tiek ievestas dienesta pakāpes, kas minētas punktā b).

---

nēsāt bij. Latvijas armijas formas tērpus ar iekantējumiem, kādi bija armijas ieroču šķirām, bet zīmotnēm jābūt ķiršbrūnā krāsā (kājnieku).

2) Latviešu leģiona ģenerālinspektora *ģen. R. Bangerskis* savā 1944. g. 15. pavēlē noteica, ka „atzīstami visi paaugstinājumi dienesta pakāpēs, kas izdarīti Latvijas armijā līdz 1940. g. 5. augustam", t.i., līdz Latvijas iekļaušanai Padomju Savienībā.

3) 1942. g. 5. marta pavēlē: „Pēc vārdiem 'vai jaunāko virsnieku kursus' iespraust: 'un kuŗi paaugstināti leitnanta dienesta pakāpē arī pēc 1940. g. 17. jūnija'.

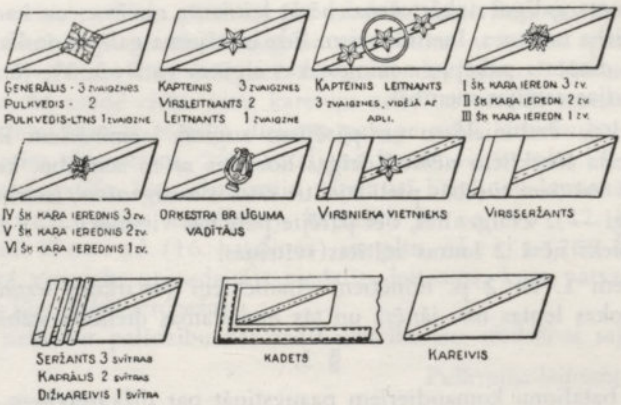

Latvijas armijas dienesta pakāpju nozīmes. Kājniekiem — ķiršu sarkanas, artileristiem — zilas, tehniskām daļām — melnas, Jātnieku pulkam — dzeltenas un Armijas stābam — baltas.

a)			b)
Bataljona komandieris	Kārtības	dienesta	bataljona komandieris
Rotas komandieris	,,	,,	rotas komandieris
	,,	,,	rotas komandieŗa vietnieks
Vada komandieris	,,	,,	vada komandieris
	,,	,,	virsseržants
Instruktors	,,	,,	apakšseržants
Instruktors	,,	,,	kaprālis
	,,	,,	virsdižkareivis
Kareivis	,,	,,	dižkareivis
	,,	,,	kareivis

Igauņu, latviešu un lietuviešu Kārtības bataljonu komandieŗiem no vada komandieŗa uz augšu saskaņā ar dienesta pakāpēm piešķiŗ dienesta pakāpju apzīmējumus Kārtības dienesta leitnants, virsleitnants, kapteinis, majors, resp., pulkvežleitnants.

2) *Dienesta pakāpju nozīmes.*

Bataljona komandieris nēsā pītus alumīnija uzplečus, uz kuŗiem Kārtības dienesta pulkvežleitnanta pakāpe, bataljona komandieris vienu zelta zvaigzni.

Rotas komandieris, rotas komandieŗa vietnieks un vada komandieris nēsā

plakani pītus alumīnija uzplečus ar divām četrstūru zelta zvaigznēm rotas komandierim un vienu zelta zvaigzni rotas komandieņa vietniekam.

Āstiem, zobārstiem un veterinārārstiem ir apzīmējums Kārtības dienesta (zob-) ārsts, resp., veterinārārsts, vajadzības gadījumā arī Kārtības dienesta bataljona galvenais (zob-) ārsts vai galvenais veterinārārsts. Šādas pakāpes piešķiršana saskaņā ar 3. punktu darāma, ievērojot līdzšinējo darbību, pie kam par minimālo vecumu galv. ārsta pakāpes piešķiršanai uzskatāmi 35 g. Ārsti nēsā rotas komandieņa dienesta pakāpes uzplečus, resp., galvenie ārsti un galvenie veterinārārsti nēsā bataljona komandieņa dienesta pakāpes uzplečus. Piedevām uz kreisās piedurknes nēsājama nozīme, kas apzīmē Drošības policijas ārstus un veterinārārstus. (Sal. 1942. gada 12. maija pavēli O.Kdo II W /1/ nr. 43/42 — MBLiV.)

Instruktori nēsā dienesta pakāpju nozīmes mēteļa un svārku kreisās piedurknes virspusē.

Virsseržants nēsā, sākot 6 cm no apakšjās piedurknes malas, 4 līmeniski sakārtotas 10 cm garas un 1 cm platas pītas alumīnija svītras ar 0,5 cm lielu atstarpi ik divām svītrām. Virs virsējās svītras piešujams tāda paša materiāla vaļējs kāsis, kuņa smaile rāda uz leju un kuņa malu garums ir 8 cm un galu atvērums ir 10 cm liels.

Apakšseržantam atkrīt apakšējā svītra.

Kaprālim atkrīt divas apakšējās svītras.

Virsdižkareivim atkrīt kāsis. Viņš tātad nēsā tikai vienu svītru, un proti tajā augstumā, kur virsseržantam paredzēta augšējā svītra. Līdz ar to rokas apsējs nēsājams augšējā piedurknes pusē.

Komandieņiem un instruktoriem par brīvu izdalāmo dienesta pakāpju nozīmju piegāde ir jau pavēlēta. Cepuņu nozīmes piesūtīs atsevišķi pēc to izgatavošanas.

3) *Norīkojumu un paaugstinājumu kārtība.*

Pirmās reizes norīkojumam jaunā dienesta pakāpē jānotiek tā, lai paaugstinājuma vietas paliek normas ietvaros vēlākiem gadījumiem brīvas. Pielikumā ir uzrādītas Kārtības dienesta bataljonu nepieciešamā sastāva lieluma direktīvas. Komandieņu vietas var līdz 50% sadalīt divkārt. Šīs liekās vietas domātas kā komandieņu rezerves (jaunu bataljonu uzstādīšanas gadījumiem utt.).

Par pirmās reizes norīkojumu un par tālākiem paaugstinājumiem atbild: komandieņiem Augstākie SS- un policijas vadītāji (Kārtības policijas pavēlnieki), instruktoriem SS- un policijas vadītāji (Kārtības policijas komandieņi). Par paaugstinājumu attiecīgajam izsniedzams vienkāršs apstiprinājums, kuņa noraksts pievienojams personālaktīm. Paaugstinājumi nav izsakāmi atpakaļejoši.

Lai norīkotu kādu vīru virsnieka vai instruktora pakāpē un lai viņu vēlāk paaugstinātu, ir nepieciešams šo vīru novērtēt. Šinī vērtējumā izšķrējiem faktoriem jābūt: vīra raksturam, vecumam, līdzšinējai uzvedībai, vei-

kumam Kārtības dienestā un politiskajai uzticamībai. Ja ir runa par viņa politisko uzticamību, tad jāprasa Drošības policijas viedoklis. Bez tam norīkojumu vai paaugstinājumu gadījumos jāievēro vīra agrākie militārie uzdevumi un dienesta pakāpe. Paaugstinājumu priekšlikumi bez izņēmuma novadāmi ar vācu sakaru virsnieka, resp., virsnieka uzraudzītāja starpniecību.

4) *Atalgojumu* nosaka sevišķa pavēle.

5) *Apgādi* noteiks jauna sevišķa pavēle. Kamēr šī pavēle vēl nav izdota, krievu apgabalos ārpus Igaunijas, Latvijas un Lietuvas robežām, sākot ar 1942. gada 1. augustu, piešķirami tikai 50% pabalstu, kas paredzēti 1941. gada 6. novembra pavēles O Kdo I O /1/ Sch. nr. 1/41 III nodaļas 2. junkta 3c rindkopā.

Atvietojot parakstījis *Daluēge*

(Vācu teksts 376. lpp.)

1943. g. sākumā Himlers noteica arī, ka „līdzšinējā vietējā formas tērpa vietā tiek ievests, vispirms gan priekš aizsardzības vienībām, zaļais formas tērps". Bet atkal nelaime, trūka vācu policijas dienesta pakāpju apzīmējumi. Tādēļ KdOL 12. februārī paziņo:

SS- UN POLICIJAS VADĪTĀJS LATVIJĀ
Kārtības policijas komandieris Rīgā, 1943. g. 12. februārī
S.V. Nr. 31..00/43.

Attiecas: uz vācu parauga zīmotņu un dienesta pakāpju apzīmējumu nēsāšanu no aizsardzības dienesta piederīgo puses, ja tie ietērpti vācu policijas zaļā tērpā.

1) Sakarā ar RFSS u. ChdDtPol. SS- reichsfīrera un vācu policijas priekšnieka) rīkojumu līdzšinējā vietējā formas tērpa vietā tiek ievests, vispirms gan priekš aizsardzības vienībām, zaļais formas tērps.

Šis zaļais formas tērps pa lielākai daļai aizsardzības vienībām jau izsniegts.

2) Aizsardzības dienesta kārtības sargiem tuvākās dienās tiks izprasīts kādreizējais policijas zilais formas tērps tādā daudzumā, kāds nepieciešams, lai apģērbtu tos kārtības sargus, kuriem ar aizsardzības vienību piederīgo formas tērpu maiņu pietrūktu rīcībā esošais vietējais formas tērps.

3) Tā ka no mūsu puses ar RFSS u. ChdDPol. 2711.42. rīkojumu noteiktie jaunie dienesta pakāpju apzīmējumi aizsardzības dienesta piederīgiem nevarēs tikt saņemti no Berlīnes ātrāk par 5 mēnešiem, bet no otras puses ar RFSS u. ChdDPol. rīkojumu noteikts, ka no aizsardzības dienesta piederīgiem paredzētiem zaļiem formas tērpiem noņemami vācu apzīmējumi, nepieciešams attiecībā uz dienesta pakāpju apzīmējumiem atrast kādu vidus ceļu.

4) Tādēļ līdz turpmākam nosaku sekojošo:

a) darba cepurēm piestiprināmas līdzšinējais latviešu apzīmējums (saulīte);

b) uz svārku un mēteļu kreisās piedurknes piešujams vairogs ar zemes karoga krāsām;*)

c) vācu virsnieku un kareivju zīmotņu, kā arī vācu uzpleču nēsāšana noliegta. Viņu vietā nēsājamas līdzšinējās zīmotnes ar dienesta apzīmējumiem;

d) aizsardzības dienesta piederīgiem paredzētie speciālie uzpleči tiks izsniegti tuvākā nākotnē dienesta vietām.

Knechts.
Pol. pulkvedis

(Raksta tulkojums no L.A.V sakaru virsnieka pie KdOL stāba 1943. g. 17. februāra pavēles Nr. 25.)

AUGSTĀKAIS SS- UN POLICIJAS
VADĪTĀJS OSTLANDĒ
J./Gy Rīgā, 7.9.43

Latv. SS-brīvpr. Leģiona ģenerālinspektoram
SS-gruf. un ieroču SS-ģenerālleitnantam
B a n g e r s k i m,
Rīgā.

Att.: Formu valkāšana.

Pamats: Jūsu 3.8.43. g. raksts Nr. 1383.

Man jau bija izdevība Latv. SS-brīvpr.. leģiona Ģenerālinspektoram SS-gruf. B a n g e r s k i m personīgi paskaidrot, ka noteikta visu leģiona daļu vienveidīga ieģērbšana.

15. Latv. SS-brīvpr. divīzijai un Latv. SS-brīvpr. brigādei ieģērbšanas jautājums jau bez tam nokārtots. Trūkst vienīgi vēl SS Galvenās pārvaldes lēmuma, kādā veidā un kuŗā vietā nēsājamas latviešu nacionālās zīmes. Jādomā, ka šis lēmums drīz kļūs zināms.

Kas attiecas uz 3. Leģiona daļu — policijas pulku „Rīga", resp. uz policijas bataljoniem, kas stāv ārpus austrumu apgabalu robežām, tad ir noteikts, ka šīs vienības valkā policijas zaļās lauka formas ar vācu dienesta pakāpju apzīmējumu. Bez šiem apzīmējumiem arī policijas vienību piederīgie nēsā latviešu nacionālo zīmi.

Kas attiecas uz vajadzīgo drēbju un dienesta pakāpju apzīmējumu sagādāšanu, sakarā ar kaŗa apstākļiem pastāv grūtības. Šo vienību vajadzības jau pieteiktas kārtības policijas šefam.

Ciktālu 3. Leģiona daļas piederīgie paši spēj iegādāties vai jau iegā-

* 1943. g. 13. septembrī ģen. Jekelns ar Himlera piekrišanu atļāva lietot nacionālo krāsu vairodziņu ar uzrakstu LATVIJA.

Der Höhere SS- u. Polizeiführer
für das Ostland
H./Gy.

Latv. SS-Brīvpr. Leģ.
Generālinsp. Štābā
ienācis 1943. g. 15. IX
Nr. 2958

Rīga, den 13. September 1943.
Jakobstr. 11
Tel. 30241, 30456, 30818

Betr.: Lettische SS-Freiwilligen-Legion.

Der Reichsführer-SS hat für die Lettische SS-Freiwilligen-Legion das Tragen des lettischen Nationalabzeichens mit der Beschriftung "Latvija" genehmigt.

Das Wappen ist einheitlich auf dem rechten Oberarm zu tragen.

SS-Obergruppenführer
und General der Polizei

Verteiler:
B.d.O. Ostland,
B.d.S. Ostland,
SS-u.Pol. Führer Lettland,
Generalinspekteur d.Lett.SS-Frw.Leg.,
15. (lett.) SS-Freiw.-Division,
Abt. Ia, im Hause.
15.(lett.) SS-Freiw.-Brigade, (durch FS).

Rigaer Druckerei, Riga, Major-Fletcher-Str. 1. 3776-11852. 1000

dājušies vācu policijas dienesta pakāpju apzīmējumus, man nav iebildumu, ka tos pieliek nekavējoties.

Par Leģiona 3. daļas paātrinātu vienveidīgu ieģērbšanu rūpēšos, tāpat kā līdz šim, arī turpmāk.

Jekelns
SS-ogruf. un pol. ģenerālis

(Vācu teksts 377. lpp.)

1944. g. maijā KdOL *pol. pulkv. Klepšs* savā 67. pavēlē raksta:

„Izsludinu zināšanai un izpildīšanai vācu kārtības policijas komandieņa 1944. g. 26. maija rīkojumu Abt.V.Nr.31.00/44:

Attiecas uz neatļautām nozīmēm pie vācu policijas formas tērpa.

Kā konstatēts, dažos gadījumos pie vācu policijas formas tērpa tiek lietātas latviešu papildus nozīmes (piem., pie cepurēm — latviešu kokardes, uz apkakles — latviešu zīmotnes un sudraba uzšuvumi — svītriņas vai SS nozīmes). Tas nav atļaujams.

Latviešu policijas piederīgiem vācu formas tērps nēsājams ar vācu nozīmēm. Latviešu vienīgā pazīšanās zīme var būt tikai latv. piedurkņu nozīme (vairodziņš)".

Ar vienādu ietērpu un dienesta pakāpju un nozīmju noteikšanu apsardzības vienību karavīriem un kārtības savrupdienestam piede-

rīgajiem ļoti neapmierināti bija aizsardzības vienību karavīri, un šī neapmierinātība dien no dienas pieauga. Sevišķi nepatika noteikums, ka starp savrupdienesta un slēgto vienību dalībniekiem pastāv „sasveicināšanās pienākums". No sākuma savrupdienestam bija jālietā vācu sveiciens (labās rokas pacelšana), bet slēgtajām vienībām — militārais sveiciens. Bet ar 1943. g. 4. jūliju arī slēgtajām vienībām bija jālietā vācu sveiciens (Latgales krievu un ukraiņu vienībām palika militārais sveiciens).

1944. g. 8. jūnijā *pltn. Bulle* raksta *ģen. Bangerskim:*

Latviešu policijas vienibu
sakaru virsnieks K. d. O. L.
ŠTĀBĀ

194 4.g. „8." jūnijā.
Nr. 9422/I
Rīgā, Annas ielā 2

Latv. SS-Brīvpr. Leģ. Ģenerālinspektoram.

4. 9. VI
10315 adj.

Latv. SS-Brīvpr. Leģ. Ģenerālinspektora Ienākusi
Nr. 10315 / adj.

Z i ņ o j u m s.

Latviešu policijas slēgtās vienības ir formētas no brīvprātīgiem karavīriem, kuru kadri komplektēti tikai no bijušiem Latvijas armijas virsniekiem un instruktoriem.

Turpretīm latv. kārtības policijas savrupdienesta komplektējas pa daļai arī no bij. Latvijas armijas virsniekiem un instruktoriem, bet pa lielākai daļai no armijā nedienējušiem bij. Latvijas valsts policijas ierēdņiem.

Tagad šiem savrupdienesta ierēdņiem piešķirtās dienesta pakāpju nozīmes ir vienveidīgas ar slēgto vienību karavīru dienesta pakāpju nozīmēm, bez kādas redzamas atšķirības formas tērpā.

Policijas savrupdienesta ierēdņi tagad nēsā leitnanta, virsleitnanta, kapteiņa, pol. majora un pol. pulkveža-leitnanta dienesta pakāpju nozīmes, kaut gan viņi Latvijas armijā virsnieki nekad nav bijuši un daži pat nemaz nav dienējuši.

Šāds stāvoklis bez redzamas atšķirības formas tērpā, rada sarūgtinājumu un daudz nevēlamu pārpratumu karavīru savstārpējās attiecībās.

Lai minēto novērstu, noteikti būtu jāieved atšķirība slēgto vienību un savrupdienesta formas tērpā, un šai atšķirībai vajadzētu būt krasi redzamai.

Lūdzu Jūsu gādību minēto ievest.

Pielikumā: 2 lapas

Pulkvedis-leitnants Bülle.

1944. g. 30. jūnijā *ģen. Bangerskis* raksta *ģen. Jekelnam:*

LATV. SS-BRĪVPR. LEĢIONA
ĢENERĀLINSPEKTORS Rīgā, 30. jūnijā 1944. g.

Augstākajam SS- un policijas vadītājam Ostlandē.

Saturā: Policijas savrupdienesta dienesta pakāpes.

Leģiona kaŗavīru rindās jau sen valda neapmierinātība par to, ka policijas savrupdienestā dienesta pakāpes tiek piešķirtas pēc amata. It sevišķi policijas slēgto vienību kaŗavīri ir vairākkārt griezušies pie manis, lai šī iemesla dēļ panāktu kādas atšķirības zīmes no savrupdienesta. Viņu stāvokli es arī zināmā mērā saprotu, jo no vienas puses policijas slēgtajās vienībās visā visumā atrodas kaŗavīri, kas savas dienesta pakāpes ieguvuši par izdienu vai par kaujas nopelniem, tamdēļ tie jūt sarūgtinājumu, ja citi avansē tikai pēc amatiem noteiktas dienesta pakāpes. Gadās, ka vecam armijas dienesta kapteinim tagad jāsveicina savas vienības bijušais kaprālis vai pat dižkareivis, kas tagad kļuvis par majoru vai pulkvedi-leitnantu.

Šis jautājums top vēl akūtāks sakarā ar Jūsu š.g. 14.5. mutisko rīkojumu, ka arī savrupdienesta policija pieskaitāma pie Latviešu Leģiona. Vienā saimē nedrīkstētu būt nekāda rīvēšanās, tamdēļ domāju, ka savrupdienesta policijas dienesta pakāpju jautājums būtu nokārtojams.

Ja jau frontē, piem., var komandēt rotu leitnants vai pat instruktors, pie kam tas netiek vis tūlīt paaugstināts par kapteini, tad es neredzu, kamdēļ kādu policijas amatu aizmugurē nevar pildīt amatpersona, kuŗa ir zemākā dienesta pakāpē, nekā pēc stāta pielaistā augstākā dienesta pakāpe.

Es domāju, ka arī vecu vecais princips, ka ārrindā un aizmugurē nedrīkst ātrāk avansēt nekā ierindā un frontē, ir pelnījis savu daļu ievērības.

Lūdzu Jūsu norādījumus šinī jautājumā.

Ģenerālis R. Bangerskis

Sakarā ar notikumiem frontē šim iesniegumam nebija vairs sevišķas nozīmes.

Pēc Latvisšu leģiona nodibināšanas tanī neiekļauto aizsardzības vienību kaŗavīri centās tikt, gan legāli, gan nelegāli, leģiona vienībās, lai varētu cīnīties frontē, nevis ar terroristiem kaut kur Krievijā vācu frontes aizmugurē. Leģiona vienībām bija arī labāka apgāde kā apbruņojuma, tā uztura un apģērba ziņā.

Lai šo tiekšanos mazinātu, *Himlers* 1943. g. 24. maijā visas latviešu aizsardzības vienības (t.s. šucmanšaftes slēgtās vienības) ieskaitīja Latviešu leģionā, reizē tomēr tās nosaucot par policijas vienībām.

AUGSTĀKAIS SS- UN POLICIJAS VADĪTĀJS OSTLANDĒ
J/Gy

Rīgā, 1943. g. 22. jūnijā
Jēkaba ielā 11.

Latviešu Leģiona Ģenerālinspektoram Leg.-gruf. un ģmaj. Bangerskim

Saskaņā ar SS-reichsfīrera un OKW rīkojumiem attiecībā uz Leģiona organizāciju un latviešu brīvprātīgo apbalvošanas kārtību paziņoju Jums sekojošo:

1) Reichsfīrers savā 24.5.43. rīkojumā noteicis „Latviešu leģionu" kā kopjēdzienu visām ieroču SS- un policijas ietvaros uzstādītām vienībām sekojošā kārtībā:

a) latviešu SS-brigāde, ko patreiz komandē SS-brigf. von Šolcs *(Scholtz);*

b) latviešu SS- brīvprātīgo divīzija, par kuŗas komandieri iecelts SS-brigf. un ieroču SS-ģmaj. grāfs von Piklers *(von Pückler);*

c) latviešu policijas bataljoni.

2) Līdzšinējos latviešu kārtības sargu bataljonus SS- reichsfīrers ar savu 24.5.43. g. rīkojumu apbalvojis ar nosaukumu „Latviešu policijas bataljoni", atzīstot ar to viņu līdz šim parādīto teicamo stāju.

3) Tā kā saskaņā ar šai rakstā augstāk (1) teikto latviešu policijas bataljoni noteikti par Latviešu leģiona daļu, tad līdz ar to Latviešu SS-brīvprātīgo leģiona ģenerālinspektora piekritība attiecas tagad arī uz šiem policijas bataljoniem.

4) OKW uz Vadoņa ierosinājuma pamata nolēma, ka Latvijas brīvprātīgos vairs neapbalvos ar Austrumu medaļu. Ar tūlītēju spēkā stāšanos visi Latviešu SS-leģiona brīvprātīgie latviešu vīri līdzīgi vācu kaŗavīriem apbalvojami ar Dzelzskrusta vai Kaŗa nopelnu krustu ar šķēpiem.

Piešķiršanas tiesības attiecībā uz visām vienībām, kas tiek nodibinātas Austrumapgabalu augstākā SS- un policijas vadītāja uzdevumu ietvaros, piekrīt Austrumapgabalu augstākam SS- un policijas vadītājam.

Izpildīšanas noteikumus un tālākos norādījumus par apbalvošanas priekšlikumu iesniegšanas kārtību paziņos tieši kaŗaspēka vienībām.

Jekelns
SS-ogruf. un pol. ģenerālis

(Raksta tulkojums no ģenerālinspektora 1943. g. 30. jūnija pavēles Nr. 1/s.)

Ar šo formālo iekļaušanu leģionā un pārdēvēšanu par policijas vienībām faktiski nekas nemainījās nedz vienību formēšanā, nedz arī padotībā un apgādē.

Latviešu sakaru virsnieka pie KdOL stāba 1943. g. 24. septembŗa pavēlē ir publicēts KdOL tieslietu virsnieka raksts, kuŗā teikts, ka:

„Tiesas kungs (Gerihtsherr) attiecībā uz latviešu policijas slēgtām vienībām un latviešu policijas kārtības dienestu ir Augstākais SS- un policijas vadītājs Ostlandē, kuŗš daļu savu tiesību deleģējis SS- un policijas vadītājam Latvijā."

Formālā iekļaušana leģionā vienību karavīros arī nemazināja pastāvošo neapmierinātību. To labi raksturo šeit pievestā sarakstīšanās.

LATVIEŠU POLICIJAS VIENĪBU
SAKARU VIRSNIEKS K.D.O.L.
ŠTĀBĀ,
194 3 g. 15. oktobrī
Nr.

Latviešu SS-Brīvprātīgo Leģiona
Ģenerālinspektorama.
Generālinsp. štābā
ienācis 194 3 g. 18 X
Nr. 9335

Ziņojums.

Man beidzamā laikā tiek lielā skaitā iesniegti no policijas bataljonos ietilpstošiem virsniekiem, instruktoriem un kareivjiem ziņojumi un lūgumi sekmēt viņu pāriesanu uz latviešu SS - vienībām.

Atkārtoti nāk atkal priekšā gadījumi, kad karavīri patvaļīgi atstāj vienības, lai dotos uz Rīgu un rastu iespēju iekļūt SS - vienībās.

Cik vērojams, tad nekādu iespaidu uz latviešu policijas vienību karavīriem nav atstājis paziņojums arī par to, ka visi policijas bataljoni skaitās latviešu leģiona sastāvā, jo visumā vēlēšanās izkļūt no policijas vienībām, lai nokļūtu SS vienībās ir palikusi tā pati kā agrāk. Latviešu policijas vienību karavīri arvienu vēl uzskata sevi par 2. šķiras karavīriem, kuri itkā nevar nostāties uz vienas pakāpes ar SS - vienību karavīriem.

Jautājot, kas visam tam ir pamatā, rodam atbildi sekojošā:

Diendienā latviešu un vācu laikrakstos parādās ārkārtīgi cildinājumi par latviešu SS - vienībām un to karavīriem; gari un plaši tiek aprakstīti visi apbalvojamie un viņiem piešķirtās goda zīmes; rādio karavīru pusstundās apdzejo un apdzied tikai Volchova varoņus, tā tad atkal tikai SS - vienības; Slimnīcas apmeklējumos tiek izcelti SS - vīri; apgerba un apbruņojuma ziņā atkal visas priekšrocības SS - vienībām u.t.t.

Dabīgi, ka policijas vienību karavīri visu to dzirdot, redzot un lasot jūtas atstāti pabērnu lomā, kuriem jaizlieto savi spēki tādiem pienākumiem, par kuriem neviens nerunā un par kuriem reti nāk apbalvojumi. Šekas tam - cenšanās par katru cenu izkļūt no policijas vienībām, un arī lai izbēgtu no policijas nosaukuma, kas latviešu karavīram liekās neatbilstoša viņa uzdevumiem.

Kas šajā lietā būtu darāms?
No daudzu virsnieku, instruktoru un kareivju izteiktām vēlēšanām izriet, ka visas latviešu policijas vienības vajadzētu pārdēvēt par latviešu SS - vienībām un neatkarīgi no tā, vai tās pilda savus pienākumus cīņā pret banditiem, vai stāv pozicijās frontes iecirknī, pielīdzināt pilnīgi /organizācijas, apbruņojuma, atalgojuma, apgērba ziņā / jau pastāvošām latviešu SS.-vienībām. Tad visi latviešu slēgto vienību karavīri justos ka viena saime un sabiedrība un viņiem neskatītos ar dalītām jūtām.

Pulkvedis-leitnants

LATV. SS-BRĪVPR. LEĢIONA
ĢENERĀLINSPEKTORS
Nr. 3514

19. oktobrī 1943. g.

L.P.V. sakaru virsniekam K.d.O.L. stābā

Attiecas: Uz Nr. 6715. š.g. 15. oktobrī.

Pilnīgi piekrītot Jūsu viedoklim attiecībā uz policijas vienību stāvokļa uzlabošanas vēlamību, man tomēr nepieciešami tuvāki paskaidrojumi no Jūsu puses policijas vienību komplektēšanas lietā:

1. Cik man zināms, tad daži bataljoni, kuŗi arī tagad piedalās bandītu apkaŗošanas operācijās, sastādās no gadījuma rakstura palīgpolicijas personāla, kuŗu palikšana bataljonos ilgstoši nav paredzēta. Pēc zināma uzdevuma veikšanas, piem. 313. (bij. 282a) un 316. (bij. 280b) bataljonus laikam gan izformēs, jeb vismaz lielāko daļu personāla atlaidīs mājās.

2. Apmeklējot, savā laikā, Krāslavas-Indras rajonā novietotos policijas bataljonus, dabūju zināt, ka tikai neliels procents viņos sastāda tā saucāmus kadrus, pārējie policisti gaidīja, ka tos tuvākās nedēļās atlaidīs mājās, jo tie iedalīti bataljonos tikai uz dažām nedēļām.

Lai varētu nākt ar kādu ierosinājumu Jūsu rakstā minētā lietā, būtu jāzin, uz kādiem bataljoniem un rotām varētu attiecināt Jūsu izteikto vēlēšanos par ieskaitīšanu SS vienību sastāvā. Ja patreiz visus bataljonus pārskaitītu par SS vienībām, tad līdz ar to viss personāls jau skaitītos aktīvā kaŗa dieiestā, no kuŗa atbrīvošana vairs nebūtu iespējama.

3. Kas attiecas uz to, ka par Volchovas frontes cīnītājiem raksta laikrakstos, apbalvo un viņu nopelnus izceļ, tad tas neatkarājas no tā, vai bataljoni pārdēvēti par SS vienībām, vai nē. Arī par policijas vienību varoņdarbiem var rakstīt laikrakstos, un arī policijas vienību darbinieki par izcilu varonību stādāmi priekšā apbalvošanai ar augstākām goda zīmēm.

Tas atkarājas no policijas vienību priekšniekiem.

Arī apbruņojuma ziņā cīņai ar bandītiem neizbēgami būs starpība kaut prettanku ieročos, kuŗi fronē pavisam nepieciešami, bet cīņai ar bandītiem ne vienmēr vajadzīgi.

Domāju, ka attiecīgās vienības pārveidošana par SS-vienību būs neizbēgami saistīta ar iekļaušanu vai nu latviešu SS- brigādes vai SS-divīzijas sastāvā.

Lūdzu pie šī jautājuma vēl reiz atgriezties ar konkrētākiem datiem un priekšlikumiem un personīgi pārrunāt.

R. Bangeskis
Ģenerālis

L.AV SAKARU VIRSNIEKS
PIE Kd.O.L. STĀBA
Rīgā, 25. oktobrī 1943. g.
Nr. 6906

Latviešu SS- Brīvprātīgo Leģiona Ģenerālinspektoram.

Ziņojums.

Attiecas: Uz Nr. 3514. no 18.X.43.

Attiecībā uz manu ierosinājumu par latv. policijas bataljonu pārveidošanu par SS- vienībām, resp. iekļaušanu tajās, esmu domājis tos pol. bataljonus, kas kā slēgtas vienības pastāvējušas un darbojušās visu laiku, bet ne tos pol. bataljonus, kas savākti tikai zināmu gadījuma uzdevumu veikšanai no savrupdienesta policijas darbiniekiem. Šādi pastāvīgi bataljoni būtu:

22. Daugavas bat.
23. Gaujas bat.
25. Abavas bat.
267. Rēznas bat.
268. Ērgļu bat.
271. Valmieras bat.

Rīgas latv. brīvpr. pol. pulks, sastāvošs no 4 bataljoniem.

266. rezerves bataljons.

Bez tam būtu jāatļauj pāriet uz SS- vienībām, resp. jāpārņem arī tos karavīrus, kas atrodas dažādās atsevišķās pol. komandās, kā: Reit- und Fahrschule Postavy, Mot. Kommando I(W). II(K), III(S), Kradsch-Einh. (L). Kā slēgta pol. vienība, varbūt, varētu palikt 20. sardžu bataljons, kas tiek izmantots tikai sardžu dienestam, kuŗā saplūduši visi no veselības atgūšanas rotām pārskaitītie G.v.H. vīri. Bet arī no turienes nevajadzētu liegt pāriet uz SS- vienībām vēl par karot spējīgiem atzītos.

Kas attiecas uz manu konstatējumu, ka avīzēs raksta un izceļ apbalvotos Volchovas frontes cīnītājus, tad tas nebija domāts tādā nozīmē, ka te būtu kādam par to skaudība, bet gan tajā nozīmē, ka taisni pol. bataljonu karavīri jūtas apbēdināti, ka viņi nevar skaitīties un justies, kā to vienību saimes locekļi, kas par šīm cīņām tiek cildināti, un ka viņiem ņemta izredze arī kā SS- karavīriem dažreiz pašiem stāvēt tādās cīņās. Lai kādās cīņās arī neatrastos pol. bataljoni, tie pie tagadējā tautas noskaņojuma vienmēr būs it kā mazvērtīgāku darbu darījuši, jo tautas acīs pašreiz īsts karavīrs ir tikai SS- formā tērpies SS- vienību karavīrs, bet ne pol. bataljona piederīgais, kas arī ārējā tērpā neatšķiras no policista, kas stāv uz ielas stūŗa. Un taisni tāpēc arī notiek daudzās bēgšanas no pol. bat. uz SS- vienībām. Tā tad neatkarīgi no vienību darbības veida, vai frontē, vai cīņā pret bandītiem, visiem vajadzētu būt vienas organizācijas piederīgiem.

Attiecībā uz apbruņojumu taisni pol. vienībām atliek daudz ko vēlēties. Piem.: visi latv. SS- virsnieki apgādāti ar pistolēm, turpretī latv. pol. vie-

nību virsnieki reti kad tiek pie tām. Kaŗavīru apbruņojumā ir tikai krievu ieroči, kas pa daļai ir ne visai labā stāvoklī, turpretī latv. SS- vienībām izdoti vācu ieroči, uz kuŗiem lielāka uzticība.

O. Meija
Pulkvedis-leitnants

Neskatoties uz to, ka BdO (SS-brigf. Šrēders) jau 1943. g. 30. martā bija paziņojis, ka:

„Aizsardzības vienību kaŗavīri ir nepieciešami. Kā izņēmums ir kārtības sargi vecumā, kas padoti vispārējiem iesaukšanas noteikumiem. Aizsardzības vienību kaŗavīri, kā arī kārtības sargi, kuŗi pēc sava vecuma nav padoti vispārējiem iesaukšanas noteikumiem, brīvprātīga pāriešana leģionā ir aizliedzama, ja viņiem nevar tikt doti vietnieki."

Pāriet gribētāju skaits tomēr arvien pieauga un radīja neapmierinātību Kd vācu vadībā.

SS- UN POLICIJAS VADĪTĀJS LATVIJĀ

KdO. V. nod./44 Rīgā, 1944. g. 10. februārī

Latviešu SS-brīvprātīgo leģiona ģenerālinspektoram
SS-gruf. un SS-ieroču ģltn. B a n g e r s k i m,
Rīgā.

Attiecas: uz latviešu policijai piederīgo pāreju Latviešu SS-brīvprātīgo leģionā.

Pēdējā laikā vairojas gadījumi, kur lūgumus pārskaitīt Latviešu SS-brīvprātīgo leģionā iesniedz nevien daudzi latviešu policijas vienību virsnieki un vīri, bet arī pats noskaņojums atsevišķos latviešu policijas bataljonos ir tāds, ka vīri patvarīgi atstāj savas vienības, lai pieteiktos tuvākā Latviešu SS-brīvprātīgo leģiona vienībās. Daudzos gadījumos šādi vīri faktiski ir uzņemti leģionā bez jebkādas konstatējamas pārbaudes, no kurienes un kādā kārtā tie nāk uz leģionu.

Šo centienu iemesli ir zināmi: idejiski centieni nostāties aiz latviešu vadības, vēlēšanās financiāli uzlabot ģimeņu apgādi un, beidzot, iespēja tikt pie labākiem ieročiem un apgādes.

Nokārtotas reģistrācijas, vienību komplektēšanas un, galvenais, kaŗa vajadzībām piemērotu vienību formēšanas apstākļos Latviešu SS-brīvprātīgo leģionā un arī latviešu policijas vienībās, jāuzskata par nepielaižamu, ka personīgu vēlmju un bez vadības noticokošu pāreju rezultātā vienību sastāvos rodas ilgstošas pārmaiņas, kas beigās izpaužas stāvoklī, kuŗā latviešu policijas bataljoni cieš no ieilguša skaitliskā sastāva diluma.

Es tādēļ lūdzu dot visām Latviešu SS-brīvprātīgo leģiona vienībām rīkojumu neuzņemt nevienu latviešu policijai piederīgo, ja tas nevar uzrādīt savas dienesto vietas izsniegtu izziņu. Šai nolūkā esmu jau griezies pie man padotiem policijas bataljoniem un paskaidrojis, ka katru latviešu policijai

ᛋᛋ- und Polizeiführer Lettland
KdO.-Abt. V /44

Riga, den 10. Februar 1944.

Latv. ᛋᛋ-Brīvpr. Leģ.
Generālinsp. Štāba
ienācis 194 4 g. 16.II
Nr. 3093.

An den
Generalinspekteur der Lett.ᛋᛋ-Freiwilligen-Legion
ᛋᛋ-Gruppenführer u.Generalltn. der Waffen-ᛋᛋ
B a n g e r s k i s

in R i g a

Betr.: Übertritt lett.Polizeiangehöriger zur Lett.ᛋᛋ-Freiw.-Legion.

In der letzten Zeit mehren sich die Fälle, dass nicht nur zahlreiche Ansuchen von Offizieren und Männern lettischer Polizeieinheiten um Überleitung zur Lett.ᛋᛋ-Freiw.-Legion einlaufen, sondern die Stimmung bei einzelnen lett.Polizei-Bataillonen so ist, dass Männer sich eigenmächtig von der Einheit entfernen und sich bei der nächsten Einheit der Lett.ᛋᛋ-Freiw.-Legion zur Aufnahme melden. In zahlreichen Fällen erfolgte tatsächlich eine Aufnahme solcher Männer, ohne dass scheinbar eine Nachprüfung erfolgte, von wo und auf welche Weise diese Männer zu den Legions-Einheiten kamen.

Die Gründe für diese Bestrebungen sind mir bekannt: Ideelle Bestrebungen, sich unter lettischer Führung zu finden, finanzielle Besserstellung der Familien und schliesslich bessere Ausrüstung an Waffen und Bekleidung.

Bei einer geregelten Erfassung, Ergänzung und vor allem einem kriegsgliederungsmässigen Aufbau der Lett.ᛋᛋ-Freiw.-Legion, als auch der Einheiten der lettischen Polizei erscheint es als ausgeschlossen, dass durch persönliche Wünsche und durch ungesteuerte Übertritte in den Einheitsstärken dauernd Veränderungen eintreten, die sich zuletzt dahin auswirken, dass die Bataillone der lettischen Polizei unter dauernden Schwunderscheinungen leiden.

Ich bitte daher, für alle Einheiten der Lett.ᛋᛋ-Freiw.-Legion eine Verfügung zu erlassen, dass die Aufnahme für alle Angehörigen der lettischen Polizei gesperrt bleibt, sofern sie nicht für die Betreffenden ein über Ihre Dienststelle geleiteter Vorgang besteht. Ich habe in diesem Sinne bereits die mir unterstellten Polizei-Bataillone angewiesen und ihnen eröffnet, dass jeder lettische Batl.-Angehörige sich der Fahnenflucht schuldig macht, der in Hinkunft seine Einheit verlässt zu dem Zweck, sich zur Lett.ᛋᛋ-Freiw.-Legion zu begeben um dort Aufnahme zu finden.

Ich darf in dieser Angelegenheit um Ihre Unterstützung bitten, umso mehr, als sie nur den Zweck verfolgt, endlich einmal geregelte Verhältnisse - sowohl für die Lett.ᛋᛋ-Freiw.-Legion als im Besonderen für die lettischen Pol.-Bataillone - zu schaffen. Ich bitte Sie, mich davon zu unterrichten, was Sie in dieser Angelegenheit von Ihrer Seite unternommen haben.

ᛋᛋ-Brigadeführer

piederīgo uzskatīs par dezertieri, ja viņš turpmāk atstās savu vienību ar nolūku pieteikties uzņemšanai Latviešu SS-brīvprātīgo leģionā.

Atļaujos lūgt šinī lietā Jūsu atbalstu, jo vairāk tādēļ, ka tai ir tikai viens mērķis — panākt nokārtotus apstākļus nevien Latviešu SS-brīvprātīgo le-

ģionā, bet it sevišķi latviešu policijas bataljonos. Lūdzu man paziņot, ko Jūs no savas puses šinī lietā esat darījis.

Šrēders,
SS-brigadefīrers

Kārtības policijas pavēlnieka Ostlandē SS-brigf. un pol. ģmaj. Gīsekes stābs, piesūtot šo ģen. Jekelna rakstu Kārtības policijas komandierim Tallinā un Rīgā, savā pavadrakstā 1944. g. 17. jūnijā raksta:

AUGSTĀKAIS SS- UN POLICIJAS VADĪTĀJS
OSTLANDĒ UN ZIEMEĻKRIEVIJĀ

Rīgā, 1944. g. 5. maijā
Jēkaba ielā 11.

Attiecas uz: Latviešu un igauņu leģionāru patvarīgu pāriešanu uz citām leģiona daļām.

Pamats: Nav.

Pēdējā laikā vairojas gadījumi, kad latviešu resp. igauņu leģionāri patvarīgi atstāj savu vienību un pāriet uz kādu citu leģiona karaspēka daļu. Tā zināms skaits latviešu policijas piederīgo patvarīgi pārgājuši uz ieroču-SS karaspēka daļām. Lai cik iepriecinošs arī nebūtu fakts, ka leģionāriem ir vēlēšanās cīnīties frontes pirmajās līnijās, tomēr šādu patvarību paciešanai klusuciešot jānoved pie disciplīnas un leģiona formēšanas apdraudēšanas, pie kam kārtējā karа klausības pārraudzība tiek nostādīta pilnīgi zem jautājuma.

Šajā sakarībā norādu, ka papildinājumu piešķiršanai visām leģiona daļām (ieroču-SS, policijas vienībām, policijas savrupdienestam) ieskaitot virsniekus, ir piekritīga vienīgi SS-papildinājumu inspekcija Ostlandē, Rīgā, Bruņinieku namā. Es tādēļ lūdzu vajadzīgos papildinājumus pieprasīt šai dienesta vietai un izbeigt katru patstāvīgu leģionāru iesaistīšanu. Papildinājumu piešķiršana notiek attiecīgi pašreizējam papildinājumu stāvoklim.

Ja leģionāri piesakās tieši ieskaitīšanai ieroču-SS karaspēka daļām vai policijai, tie atraidāmi un tiem norādāms iesniegt pārvietošanas lūgumus dienesta ceļā SS-papildinājumu inspekcijai Ostlandē. Vienības komandieriem jādod atsauksme par caurejošiem pārvietošanas pieprasījumiem.

Jekeln
SS-ogruf. un pol. ģen.

(Vācu teksts 378. lpp.)

Kārtības policijas komandieris Latvijā pol. pulkv. Klepšs ģen. Jekelna raksta norakstu piesūtīja visām latviešu policijas vienībām ar norādījumu:

„Noraksts zināšanai un ievērošanai, sevišķi pēdējā teikumā!"

„Noraksts zināšanai un attiecīgai rīcībai. Augstākais SS- un policijas vadītājs Ostlandē un Ziemeļkrievijā 14.5.1944. mutiski izšķīris, ka arī vietējā savrupdienesta policija Igaunijā un Latvijā pieskaitāma pie latviešu, resp. igauņu SS-leģiona."

(Vācu teksts 379. lpp.)

LATVIEŠU BATALJONI PIE ILMEŅA EZERA

16. ZEMGALES BATALJONS

No pirmajiem trim saformētajiem bataljoniem (skat. 43. lpp.) pirmais ārpus Latvijas 1941. g. 22. oktobrī izbrauca 1. Atsevišķais Rīgas kārtības dienesta bataljons, vēlākais 16. Zemgales bataljons. Aizbraucot no Latvijas, bataljona komandējošais sastāvs bija sekojošais: bataljona komandieris — *pltn. K. Mangulis,* 1. rotas komandieris — *kltn. A. Beišāns,* 2. rotas — *kapt. Mateass,* 3. rotas — *vltn. V. Reinholds* un saimniecības pr-ks — *kapt. J. Varens.* Īsi pirms izbraukšanas bataljonam no KdOL par vācu sakaru virsnieku piekomandēja ltn. Menšelu *(Menschel),* ko vēlāk nomainīja *vltn. Neiberdts.*

Bataljonā kopskaitā bija 21 virsnieks, 166 instruktori un 283 kareivji. Apbruņojumā — 493 šautenes, 40 patšautenes, 6 ložmetēji un 6 granātmetēji.

Sakarā ar bataljona izbraukšanu uz Krieviju 20. oktobrī notika bataljona skate Doma baznīcas laukumā. Skati pieņēma ģenerālkomisārs *Drekslers.* Karavīrus uzrunāja arī bataljona komandieris *pltn. Mangulis.* Skate notika bez Latvijas karoga, netika dziedāta arī Latvijas himna. Tās pašas dienas vakarā bataljona virsniekiem bija atvadīšanās mielasts, kura laikā *pltn. R. Osis* bija panācis ģenerālkomisāra atļauju nākošā dienā noturēt vēl vienu bataljona skati. Tā notika Abrenes ielas kazarmju pagalmā. Šai skatē bataljons izgāja ar Latvijas karogu, un karavīri dziedāja Latvijas valsts himnu — Dievs, svētī Latviju!

Par šo skati *pltn. R. Kociņš* pēc 14 gadiem raksta:*)

---

* Mēnešrakstā *Daugavas Vanag',* 1955. g. 2. n-rā.

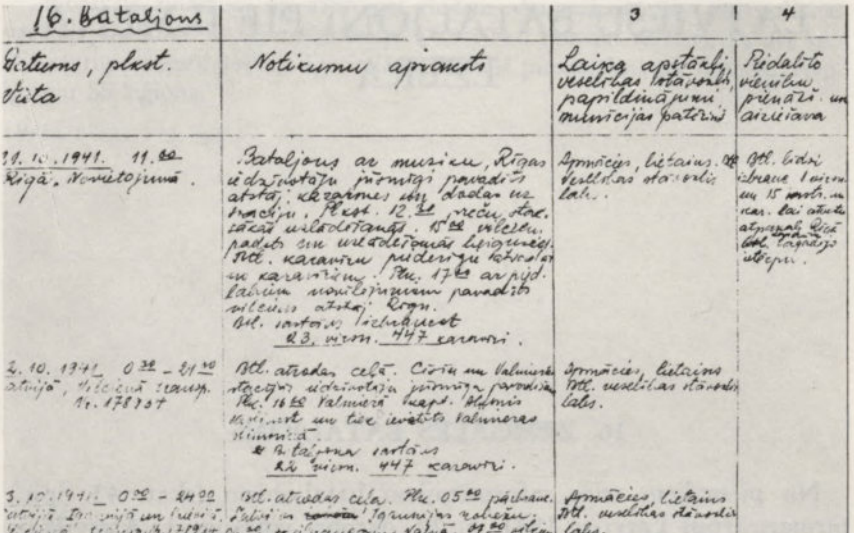

16. bataljons		3	4
Datums, plkst. vieta	Notikumu aprakstīts	Latvju apstākļi veselības labāšanai pamīdinājumi mūnīcijas patēriņš	Piedalīto vienību pēcnāc. un arcivara

Fotokopija no 16. Zemgales bataljona dienas grāmatas

„Man nāk prātā kāds pelēks rudens rīts 1941. g. oktobŗa otrā pusē, kad Abrenes ielas mītņu sētā bija nostādīta pirmā latviešu kaujas vienība, ko tauta sūtīja uz kaujas lauku. Šī vienība, kas toreiz saucās *1. Lettische Kampfabteilung*, vēlāk tika pārdēvēta par 16. Zemgales bataljonu. Atvadu uzrunu teica *pltn. R. Osis,* norādot, ka šie latvieši, tērpti nacionālās uniformās, dodas uz austrumu kaŗa lauku ar vienu vienīgu mērķi — cīnīties par neatkarīgu Latviju. Pēc valsts himnas pulkvedis aicināja uzsaukt mūsu Latvijai trīskārtīgu „Lai dzīvo!". Šis sauciens spēcīgi šalca no 500 vīru un jaunekļu krūtīm, atbalsodamies Lāčplēša un Valmieras ielu namos. Likās, it kā šis sauciens atbalsotos nevien galvaspilsētas akmens celtnēs, bet vēl jo vairāk latviešu sirdīs. Vēl šodien tas skan un aicina. Šis bataljons kopā ar nedaudz vēlāk saformētajiem 21. Liepājas, 19. Latgales, 18. Kurzemes, 24. Talsu un 26. Tukuma bataljoniem kļuva par 19. divīzijas kodolu."

Pēc skates bataljons 3 rotu sastāvā orķestŗa skaņu pavadībā soļoja

uz Rīgas preču staciju, pa ceļam apstājoties pie Brīvības pieminekļa, kur karavīri nolika no pavadītājiem saņemtos ziedus. Pulksten 17 ešalons atstāja Rīgu.

24. oktobrī bataljons caur Pleskavu un Dno sasniedza Soļcu staciju, kur to sagaidīja 561. motorizētā vācu žandarmērijas bataljona komandieris hptm. Līrs *(Lüer)*. Bataljonam apmešanās bija paredzēta Soļcu pilsētā. Nākošā dienā bataljona skati izdarīja 16. vācu armijas aizmugures apgabala karaspēka komandieris ģltn. Spēmanis *(Speemann)*. Viņš arī iepazīstināja bataljona virsniekus ar priekšā stāvošajiem uzdevumiem: frontes aizmugures nodrošināšanu, dzelzceļu un gūstekņu apsardzību. Šie uzdevumi nebija vieglie, jo Soļcu — Iļmeņa ezera rietumu krasta rajonā frontes aizmugurē bija palicis daudz sarkanarmijas karavīru un darbojās arī vietējo terroristu un bandītu grupas, kas postīja dzelzceļus, aplaupīja un terrorizēja vietējos iedzīvotājus.

Pēc ierašanās Soļcos vācu sakaru virsnieks atļāva pie darba cepurēm pielikt „saulīti". Nēsāt Latvijas armijas zīmotnes ar dienesta pakāpes apzīmējumiem atļāva tikai 1942. g. janvārī.

Atzīmējama arī liktenīga sagadīšanās, ka pirmais latviešu militāro vienību karavīrs Otrā pasaules karā, neskaitot vasarā partizānu cīņās kritušos, krita ne no krieva, bet vācieša lodes. 27. oktobrī, trešā dienā pēc ierašanās Soļcos, atgriežoties vakarā novietojumā, kādam vācu karavīram, liekot plecā patšauteni, nejauši gāja vaļā šāviens, nāvīgi ievainojot 3. rotas *kareivi T. Taurīti*. Viņu ar militāru godu apbedīja Soļcos. Vainīgo vācu karavīru nodeva tiesai.*)

Nonākot vācu armijas padotībā, pirmos divus mēnešus bataljona karavīri saņēma vērmachta algu, bet pēc tam algu atkal sāka maksāt policija (KdOL), kura bija gan lielāka nekā Rīgā, bet tomēr krietni mazāka kā vērmachta. Arī silto veļu un apavus sāka izsniegt vērmachts, bet vēlāk arī šo pienākumu atkal pārņēma vācu policija un nedeva gandrīz nekā.

Jau 12. decembrī notika bataljona komandiera maiņa, bataljona komandēšanu pārņēma *kapt. R. Kociņš*, bet līdzšinējais komandieris *pltn. Mangulis* nesaskaņu dēļ ar vācu sakaru virsnieku atgriezās Rīgā.

18. decembrī no Rīgas atgriezās vācu sakaru virsnieks *vltn. Neiberdts* un paziņoja, ka viņš uzņemoties bataljona komandēšanu. Sa-

---

* Kārtības dienesta priekšnieka 1941. g. 19. decembra pavēlē (nr. 97) minēts, ka „Austrumu frontē kritis 30. augustā *kaprālis A. Skuja*. Tanī laikā frontē nevienas latviešu vienības vēl nebija. Kaprālis Skuja būs sastāvējis kādā vācu vienībā, vai arī kritis no terroristiem Latvijas territorijā.

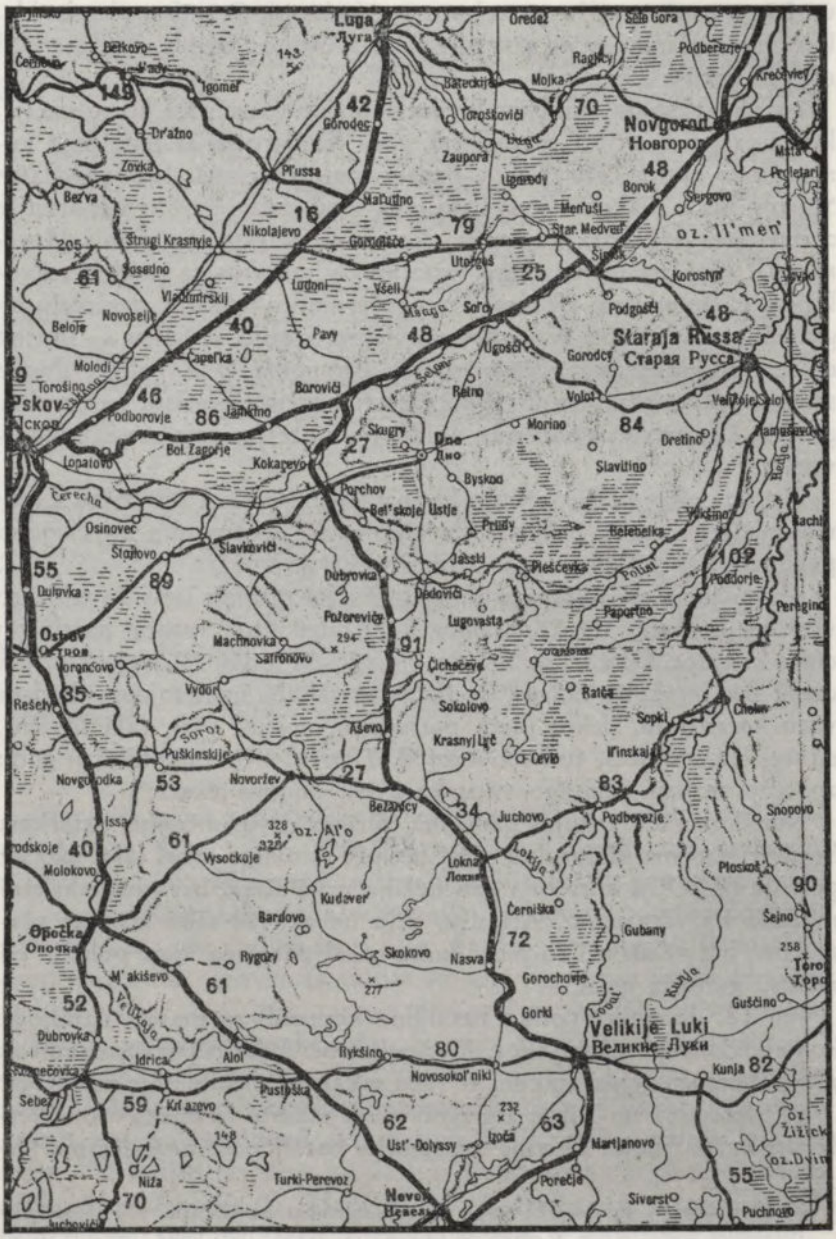
Luga
Луга
Novgorod
Новгород
Starija Russa
Старая Русса
Pskov
Псков
Ostrov
Остров
Opočka
Опочка
Velikije Luki
Великие Луки
Nevel
Невель
oz. Il'men'
oz. Ai'o
Gorodec
Dr'ažno
Zovka
Bel'va
Pr'ussa
Nikolajevo
Strugi Krasnyje
Gorodišče
Maršino
Zaupora
Ugrody
Borok
Sergovo
Men'ši
Star. Medved'
Korostyn
Podgoščy
Gorodcy
Volot
Morino
Dretino
Slavitino
Byskoo
Ustje
Pridy
Kelebelka
Pleščevka
Podborje
Peregino
Paportno
Lugovasta
Dedovičy
Dubrovka
Fotorevičy
Čichačevo
Sokolovo
Ratče
Sopki
Ilinskaja
Krasnyj Lučč
Čevlo
Juchovo
Podbereže
Snopovo
Plosko
Šejno
Gubany
Gorochovje
Gorki
Guščino
Kunja
Martjanovo
Porečje
Sivarsi
Puchnovo
Novosokol'niki
Ust'-Dolyssy
Igoča
Ilykšino
Aloi
Idrica
Pustyška
Kr'azovo
Niža
Turki-Perevoz
Sebež
Dubrovka
M'akišev
Rygory
Skokovo
Nasva
Černiška
Loknja
Kudzver
Bardovo
Molokovo
Vysockoje
Novorjev
Puškinskije
Vyšor
Mačinovka
Safronovo
Osinovec
Stajlovo
Slavkovičy
Dulovka
Podborovje
Jamino
Bol. Zagorje
Lopatovo
Kokarevo
Porchov
Bel'skoje
Borovičy
Pavy
Lutoni
Všeli
Molodi
Beloje
Novoselje
Vladimirskij
Josedno
Igomel'
Beškovo
Čechovo
Batečkija
Torošковiči
Mojka
Ragiki
Podberezje
Kreč'viel
Sela Gora
Oredež
Mstino
Proletarij
Šimsk
Ugoščy
Skugry
Dno
Lokja
Lokija
Ravja
Polist
Lovat'
Sorot
Sorot'
Ilmen
Ilmen'
Čerecha
Ostrovka
Rešeto
Issa
Novgorodka
Torop
Torop
Guščino
Velikije Luki
Kunja
Puchnovo
Siversi
Porečje
Martjanovo
Igoča
Ust'-Dolyssy
Turki-Perevoz
Niža
Kr'azovo
Sebež
Dubrovka
Idrica
Aloi
Ilykšino
Novosokol'niki
Pustyška
Gorki
Gorochovje
Nasva
Skokovo
Rygory
M'akišev
Černiška
Loknja
Kudzver
Bardovo
Molokovo
Vysockoje
Novorjev
Puškinskije
Vyšor
Mačinovka
Safronovo
Osinovec
Stajlovo
Slavkovičy
Dulovka
Podborovje
Jamino
Bol. Zagorje
Lopatovo
Kokarevo
Porchov
Bel'skoje
Borovičy
Pavy
Lutoni
Všeli
Molodi
Beloje
Novoselje
Vladimirskij
Josedno
Igomel'
Beškovo
Čechovo
Dr'ažno
Zovka
Bel'va
Pr'ussa
Nikolajevo
Strugi Krasnyje
Gorodec
Maršino
Gorodišče
Zaupora
Ugrody
Borok
Sergovo
Men'ši
Star. Medved'
Korostyn
Podgoščy
Gorodcy
Volot
Morino
Dretino
Slavitino
Byskoo
Ustje
Pridy
Kelebelka
Pleščevka
Podborje
Peregino
Paportno
Lugovasta
Dedovičy
Dubrovka
Fotorevičy
Čichačevo
Sokolovo
Ratče
Sopki
Ilinskaja
Krasnyj Lučč
Čevlo
Juchovo
Podbereže
Snopovo
Plosko
Šejno
Gubany
Gorochovje
Gorki
Guščino
Kunja
Martjanovo
Porečje
Sivarsi
Puchnovo
Novosokol'niki
Ust'-Dolyssy
Igoča
Ilykšino
Aloi
Idrica
Pustyška
Kr'azovo
Niža
Turki-Perevoz
Sebež
Dubrovka
M'akišev
Rygory
Skokovo
Nasva

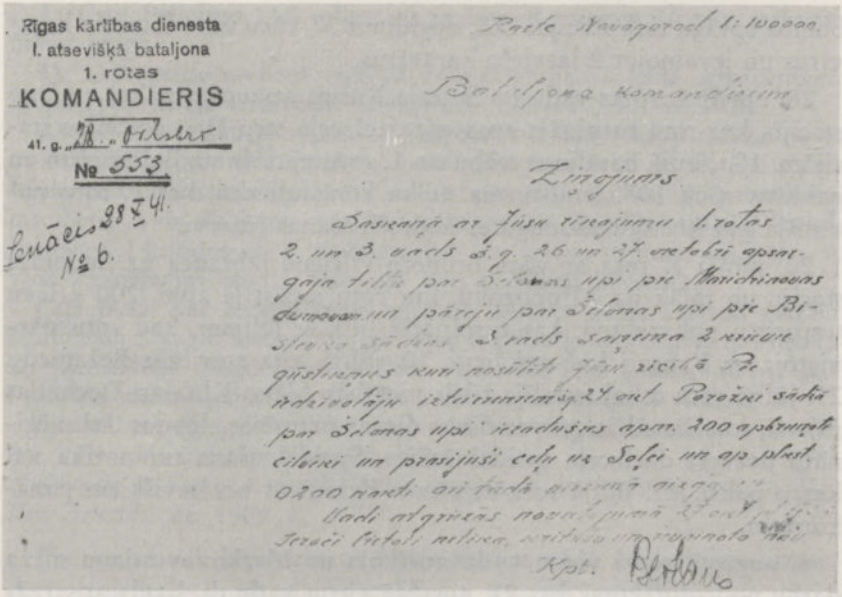
Rīgas kārtības dienesta
I. atsevišķā bataljona
1. rotas
KOMANDIERIS
41. g. „28." oktobrī
№ 553
Ienāc. 28 X 41.
№ 6.

Karte Novgorod 1:100000.

Bataljona komandierim

Ziņojums

Saskaņā ar Jūsu ziņojumu 1. rotas 2. un 3. vads 2. g. 26 un 27. oktobrī apsargāja tiltu pār Šlonas upi pie Mariichinovas dumpavām un pāreju pāri Šlonas upi pie Bistrovo sādžas. 3. vads saņēma 2 vācu grūstīņus kuri nosūtīti Jūsu rīcībā. Pēc vadītāju izteikumiem 27. okt. Pārejas sādžā pār Šlonas upi iecauksīns apm. 200 apbruņots cilvēki un pārsijuši ceļu uz Soļci un ap plkst. 0200 naktī ari tālāk virzījušies virzienā uz Novgorod.

Vadi atgriezās nozīmētajā laikā 27. okt. Jūsu rīcībā nelieca, vērtīgo un zaudēto nav.

Kpt. [illegible]

karā ar to *kapt. Kociņš* lūdza vācu vadību viņu nekavējoši sūtīt atpakaļ uz Rīgu, norādot, ka pirms izbraukšanas no Rīgas viņš ir iecelts par šī bataljona komandieri. Uz to no vācu 16. armijas aizmugures apgabala komandieŗa stāba pienāca atbilde, ka *kapt. Kociņš* ir pilntiesīgs 16. bataljona komandieris, vienīgi lietas, kas skaŗ vācu iestādes, kārto *vltn. Neiberdts.* Pēc šāda nokārtojuma *kapt. Kociņš* savu atteikšanos atsauca.

Bataljona vienības Dno-Stoļci-Staraja Rusas rajonā bija ļoti izkaisītas pa dažādām vietām, bieži pat ap 100 km viena no otras, tādēļ, kaut īsumā, ir jāpakavējas pie katras rotas darbības atsevišķi.

1. rota 29. oktobrī nomainīja kāda vācu sardžu bataljona vienu rotu dzelzceļa apsargāšanā starp Dno un Soļcu stacijām. Šo uzdevumu rota pildīja līdz 5. decembrim. Rotas komandpunkts no sākuma bija Soļcos, vēlāk Dno stacijā.

1942. g. 4. janvārī rotas vienu vadu *ltn. K. Lauka* vadībā nosūtīja uz Stāraju Russu, kur bija sācies krievu uzbrukums. Rotas pārējie vadi turpināja pildīt sardžu dienestu pie dzelzceļa tiltiem un nodrošināja satiksmi frontes aizmugurē.

31. martā Dno stacija piedzīvoja kārtējo krievu lidmašīnu uzbrukumu. Šai laikā Dno stacijas ēkā atradās 15 1. rotas kaŗavīri. Kāda

bumba sprāga tieši stacijas ēkā, nogalinot 37 vācu un 4 latviešu karavīrus un ievainojot 2 latviešu karavīrus.

28. aprīlī 1. rotas vadu no Staraja Russas atsauca atpakaļ uz Dno staciju, kur rota turpināja apsargāt dzelzceļu strp Dno un Soļcu stacijām. 18. jūnijā bataljona stābu un 1. rotu pārcēla uz Bežaņiciem un pakļāva vācu 107. landšturma pulka komandierim, kas 1. rotu nozīmēja par kustīgu aizmugures nodrošināšanas rezervi.

20. jūnijā 1. rota ar vācu bruņoto vilcienu izbrauca uz Sudomas staciju un tālāk uz Alfonogovu, kur rotu iesaistīja apm. 200 krievu terroristu apkarošanā, kas turpinājās līdz 6. jūlijam, kad rotu pārvietoja uz Krasnij Luč apkārtni. 10. jūlijā rota atgriezās Bežaņicos. 21. jūlijā rotu atkal sadalīja sīkās vienībās Ašēvo-Kļukino-Dochodas rajonā, kur šīs sīkās grupas divas dienas uzturējās slēpņos, lai mēģinātu notvert dzelzceļa spridzinātājus. Spridzināšana tur notika vai katru nakti. 25. jūlijā rota atgriezās Bežaņicos bez sevišķiem panākumiem.

4. augustā rotas vienu vadu norīkoja uz Markovas rajonu meža darbu nodrošināšanai, bet 21. augustā vienu vadu dzelzceļa apsargāšanai dienvidos no Nasvas stacijas. Augusta beigās 1. rotai bija jāpiedalās krievu izplētņu lēcēju apkarošanā Ašēvo stacijas rajonā un dienvid-austrumos no Zenkovas.

3. septembrī 1. rotas komandieri *kapt. A. Beišānu* pārcēla par 4. rotas komandieri un 4. rotas komandieri *kapt. J. Ozolu* par 1. rotas komandieri.

Septembra, oktobra un novembra mēnešos 1. rota piedalījās vācu frontes aizmugures nodrošināšanā Smenovo-Borisovo-Tarchovo-Bolotņikovo-Stencovo rajonā. Par bandītu spēku apmēriem šai rajonā labu ieskatu sniedz rotas komandiera *kapt. J. Ozola* 1942. g. 24. septembra ziņojums bataljona komandierim *kapt. R. Kociņam:*

„No man pakļautās rotas norīkotā sardze Zenkovā saņēmusi ziņas, ka R no dzelzceļa darbojas vairākas bandītu grupas. Lai noskaidrotu bandītu atrašanās vietas, stiprumu un eventuāli arī nolūkus, 1. vada komandieris *v.v. J. Ritums* ar 12 karavīriem, 2 patšautenēm un 1 mašīnpistoli 23. septembrī izgāja izlūkošanā.

Izlūku patruļa noskaidrojusi:

1) 23.9. plkst. 04 izgājusi cauri Borisovo A virzienā apm. 100 vīru bandītu grupa. Apm. puse no tiem bijusi tērpta sarkanarmiešu formās. Lechovo tāda pat grupa gulējusi naktī no 22. uz 23.9.

2) 22.9. dienā gājuši cauri Tarchovo 3 sarkanarmieši Z virzienā.

3) Caur Paljutino 23.9. plkst. 11 izgājusi R virzienā 50 vīru sarkanarmiešu grupa.

4) 23.9. priekšpusdienā izgājusi caur Bolotņikovo kāda sarkanarmiešu grupa (pēc vietējo iedzīvotāju izteicieniem „otrjad") ZR virzienā.

Atgriežoties izlūku patruļa starp Proriticas un Bolotņikovo sādžām no 20 m attāluma un no trijām pusēm saņemta ar 2 patšauteņu un šauteņu uguni. Izlūku patruļa uzsākusi uguns kauju. Pēc apm. 10 minūtēm, kad patruļas komandieris devis rīkojumu sagatavoties triecienam, bandīti atgājuši. Patruļa zaudējusi 2 kritušus un 1 ievainotu. Bandītu grupas stiprums bijis 30—50 vīru. Zaudējumus bandītu pusē nav bijis iespējams konstatēt.

Ceļa malā, kur bandīti bijuši pozicijā, atrastas angļu šauteņu patronu čaulītes un 3 angļu šauteņu durkļi. Visas bandītu ieņemtās pozicijas netikušas pārmeklētas. Atgriežoties ievāktas ziņas, ka 23.9. priekšpusdienā caur Proriticas sādžu izgājusi ap 30 sarkanarmiešu liela grupa R virzienā.

Ievainots ar sprāgstošo lodi labajā rokā virs elkoņa locītavas kareivis N. Š.g. 23.9. viņš ievietots Novo-Sokoļniku slimnīcā.

Krituši: 1. *Kapr. Rozentāls-Zaķis Hermanis,* dz. 1919. g. ... 2) *Kav. Ilva Arnolds,* dz. 1909. ā. ..."

Pēc šai rajonā izdarītas tīrīšanas akcijas vācu 16. armijas aizmugures apgabala komandieris publicēja sekojošo pavēli:

„Ezera apgabalā, rietumos no līnijas Nasva-Lokņa parādījušās stipras sarkano bandītu grupas. Tām pretim 1/16. latviešu bataljona u.c. aizsardzības vienību *maj. Peškes* vadībā izvestā akcija bija panākumiem bagāta. Turpretim viens bataljons vietējās Porchovas komandantūras nepietiekošas uzmanības un apsardzības dēļ pārsteigts un cietis smagus zaudējumus."

7. decembrī 1. rotu sāka nomainīt jaunpienākušais 267. Rēznas bataljons.

2. *rotu* pēc bataljona ierašanās Soļcos pārvietoja uz Utorgošas rajonu aizmugures satiksmes nodrošināšanai, kur tā nomainīja vācu 562. sardžu bataljona rotu. Šai rajonā 2. rota palika līdz 1942. g. 20. janvārim, kad to ar vilcienu pārvietoja uz Lokņas staciju, kur rotu iesaistīja terroristu apkaŗošanā Troicas-Hlavicas rajonā.

1942. g. 27. janvārī 2. rota nonāca smagās sadursmēs ar krievu regulārām kaŗaspēka vienībām, kuŗas bija vai nu izgājušas nepamanītas cauri vācu frontei, kuŗa šai rajonā bija ieņemta no ļoti vājiem vācu spēkiem, vai arī šie sarkanarmieši bija nomesti ar izplētņiem. Sarkanarmieši izsita rotu no Čerņeckajas sādžas, rotai zaudējot 1 kritušu un 9 ievainotus kaŗavīrus un arī daudz rotas mantu.

9. februārī kombinētā vācu, latviešu un igauņu kaŗavīru grupa izdarīja uzbrukumu Jasvi*) un Opoki sādžām, kuŗās bija nostiprinā-

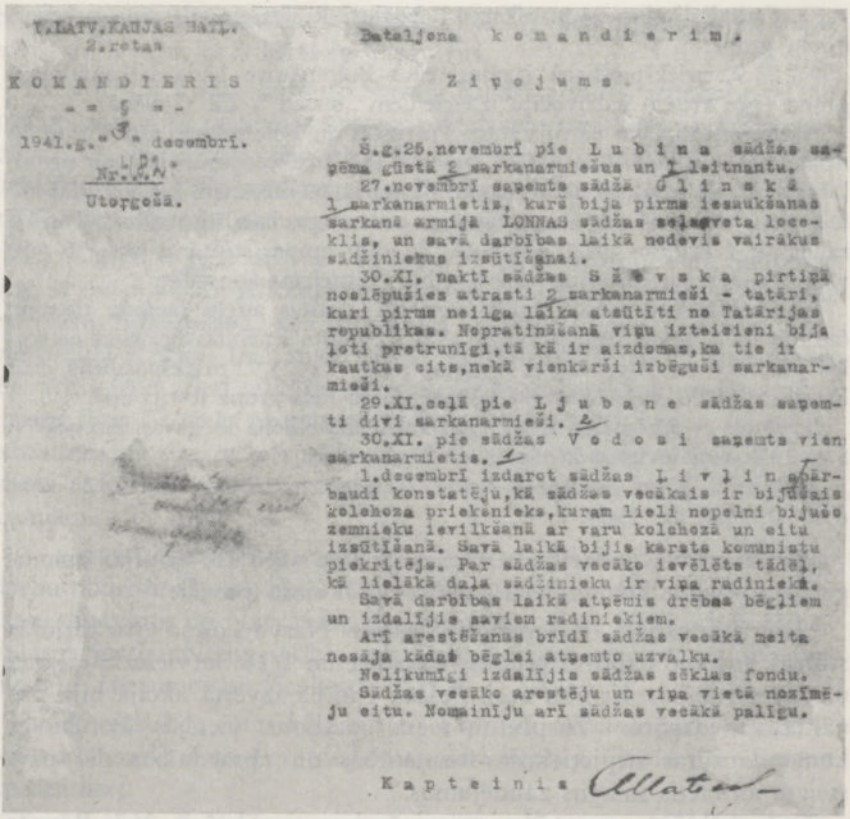

1.LATV.KAUJAS BATL.
2.rota

KOMANDIERIS
- - § - -

1941.g. "3" decembrī.

Nr. 2.N

Utorgošā.

Bataljona komandierim.

Ziņojums.

Š.g.25.novembrī pie Lubina sādžas sapēma gūstā 2 sarkanarmiešus un 1 leitnantu.

27.novembrī saņemts sādžā Glinska 1 sarkanarmietis, kurš bija pirms iesaukšanas sarkanā armijā LONNAS sādžas selsoveta loceklis, un savā darbības laikā nodevis vairākus sādžiniekus izsūtīšanai.

30.XI. naktī sādžas Ščevska pirtiņā noslēpušies atrasti 2 sarkanarmieši - tatāri, kuri pirms neilga laika atsūtīti no Tatārijas republikas. Nopratināšanā viņu izteicieni bija ļoti pretrunīgi,tā kā ir aizdomas,ka tie ir kautkas cits,nekā vienkārši izbēguši sarkanarmieši.

29.XI.celā pie Ljubane sādžas saņemti divi sarkanarmieši. 2

30.XI. pie sādžas Vodosi saņemts vien sarkanarmietis. 1

1.decembrī izdarot sādžas Livlin apārbaudi konstatēju,kā sādžas vecākais ir bijušais kolehoza priekšnieks,kuram lieli nopelni bijušo zemnieku ievilkšanā ar varu kolehozā un citu izsūtīšanā. Savā laikā bijis karsts komunistu piekritējs. Par sādžas vecāko ievēlēts tādēļ, kā lielākā daļa sādžiniekū ir viņa radinieki.

Savā darbības laikā atņēmis drēbes bēgļiem un izdalījis saviem radiniekiem.

Arī arestēšanas brīdī sādžas vecākā meita nesāja kādas bēglei atņemto uzvalku.

Nelikumīgi izdalījis sādžas sēklas fondu.

Sādžas vecāko arestēju un viņa vietā nozīmēju citu. Nomainīju arī sādžas vecākā palīgu.

Kapteinis

jušies prāvāki ienaidnieka spēki. Smagās cīņās izsita krievus no abām šīm sādžām un sekmīgi atvairīja arī ienaidnieka pretuzbrukumu. Ienaidnieks zaudēja 35 kritušus, bet 2. rota — 7 kritušus un 7 ievainotus kaŗavīrus. Vācu 8. tanku divīzijas 10. februāŗa pavēlē par šo kauju cita starpā bija teikts: „. . . Lielajos panākumos līdzvērtīgi nopelni ir latviešu un igauņu vienībām, kuŗas drošsirdīgi piedalījās kaujā plecu pie pleca ar mūsu kaŗaspēka daļām, ciešot lielus zaudējumus . . .” Šai rajonā 2. rota sabija līdz 25. jūlijam, izcīnot vairākas kaujas ar uzbrūkošiem ienaidnieka spēkiem.

Par 9. un 11. februāŗa kaujās izrādīto varonību četrus 2. rotas kaŗavīrus apbalvoja ar 2. šķ. Dzelzskrustu. Tie bija pirmie latviešu kaŗavīri, kas izpelnījās šo apbalvojumu.

Līdz 7. martam, t.i., nepilna pusgada laikā, 2. rota bija zaudējusi 12 kritušos un 29 ievainotos.

10. pavēle
16. Zemgales bataljonam.
Soļcos, 1942. g .10. maijā.

1. §.

Par izcilu varonību kaujās apbalvoti sekojoši 16. Zemgales bataljona karavīri:

1. *3. rotas v.v. S.*, ar X Korpusa komandieņa sevišķu atzinības rakstu par to, ka 19., 20. un 21.1.42. pie Bol.Utschno, M.Utschno un Bol.Uschin panācis izšžīrējus rezultātus ar savu smago mīnmetēju pārsvarā esošā ienaidnieka uzbrukuma atsišanā.
2. *3. rotas kaprālis K.* ar X korpusa komandieņa sevišķu atzinības rakstu par to, ka 19., 20. un 21.1.42. pie Bol.Utschno, M.Utschno un Bol. Uschin panācis izšķīrējus rezultātus ar savu smago mīnmetēju pārsvarā esošā ienaidnieka uzbrukuma atsišanā.
3. *3. rotas kaprālis L.* ar X Korpusa komandieņa sevišķu atzinības rakstu par to, ka 19., 20. un 21.1.42. pie Bol.Utschno, M.Utschno un Bol. Uschin panācis izšķīrējus rezultātus ar savu smago mīnmetēju pārsvarā esošā ienaidnieka uzbrukuma atsišanā.
4. *3. rotas v.v. P.* ar X Korpusa komandieņa sevišķu atzinības rakstu par drošsirdīgu izlūku patruļas vadību, sevišķi 5.2.42. pie Uschin, kur uzbrucis lielā pārspēkā esošai krievu izlūku patruļai un to padzinis.
5. *2. rotas komandieris kapteinis Mateass Aleksandrs* ar Dzelzs Krusta II šķiru, par to, ka 9.2.42. vadot rotu uzbrukumā pret Jaswy, kur tā apm. 500 m no skolas ienaidnieka spēcīgās uguns dēļ palika guļot, devās viens pats uz skolu, orientējās un tad veda savus ļaudis uz priekšu, neraugoties uz ienaidnieka spēcīgo uguni, tas bija iespējams tikai pateicoties kapt. Mateasa izcilus priekšzīmei. Kapt. Mateasam un viņa ļaudīm pa lielākai daļai jāpateicas par Jaswy ieņemšanu. Ienaidniekam, izdarot pretuzbrukumu pret Jaswy, kapt. Mateass bija priekšējā līnijā, kur ar savu personīgo piemēru un drosmi ievērojami palīdzēja atvairīt ienaidnieka uzbrukumu.
6. *2. rotas kaprālis B.* ar Dzelzs Krusta II šķiru par to, ka 9.2.42. uzbrukumā Jaswy, kā ložmetējnieks sevišķi izcēlies. Piedalījies izlūku patruļā Tschernoskaja, spēcīgā ienaidnieka ugunī novietoja ložmetēju pozicijā un ar vislielāko drošsirdību apkaņoja no jauna parādošos ienaidnieku.
7. *2. rotas kaprālis B.* ar Dzelzs Krusta II šķiru par to, ka 11.2.42. ienaidniekam izdarot pretuzbrukumu pret Opoki, izcēlās ar aukstasinību un drosmi. Ar savu personīgo piemēru un nosvērto rīcību viņš lielā mērā sekmējis ienaidnieka uzbrukuma sabrukumu.
8. *2. rotas kareivis Ķ.* ar Dzelzs Krusta II šķiru par to, ka brīvprātīgi piedalījies visos izlūku gājienos un ar savu drošsirdīgo izturēšanos sevišķi izcēlies.

---

* Šī sādža visos t.l. ziņojumos saukta par *Jasvi*, bet jaunākās krievu kartēs par *Jasski*.

9. *3. rotas kar. V.* ar X korpusa komandieņa sevišķu atzinības rakstu par to, ka sevišķi drošsirdīgi izturējies slēpotāju izlūku patruļā 27.2.42. un uzbrukumā pret Malowo, Schischimorovo un augst. 51.2 20.3.42.

2. §

Izsludinu zināšanai Kaŗaspēka Virspavēlniecības raksta tulkojumu:

„Kaŗaspēka Virspavēlniecības ģenerālstāba priekšnieks par ienaidnieka lidmašīnas nogāšanu 13.2.42. pie Lubanoc izsaka 16. Zemgales btl. 1. rotai Kaaspēka Virspavēlniecības sevišķu atzinību.

Halder,
Ģenerālpulkvedis, Kaŗaspēka Virspavēlniecības ģenerālstāba priekšnieks".

H.Qu. OkH. 11. aprīlī 1942."

3. §

Zemgales bataljona kaŗavīri! Pagājušās ziemas ārkārtīgi grūtos apstākļos frontes pirmās līnijās varonīgi kaujoties pret latviešu visu laiku bīstamāko ienaidnieku — boļševikiem, frontes tuvākā aizmugurē nenogurstoši un vērīgi apsargājot uzticētos objektus, Jūs esat pilnīgi attaisnojuši tās cerības, ko uz Jums lika vācu un latviešu vadība pagājušā rudenī, izvadot Jūs no Rīgas. Panākumi ir vairāk kā pilnvērtīgi. Vērtējot Jūsu darbu, ir radusies pārliecība ne tikai par zemgaliešu vērtību, spējām un gribu, bet tas ir attiecināts jau uz nacionālo plāksni.

Sevišķu pateicību izsaku šinī pavēlē minētiem par izcilus varonību un panākumiem apbalvotiem kaŗavīriem, kas izrādījuši labāko priekšzīmi katram no mums, latvju ieroču slavas celšanai un spodrināšanai.

Arī visiem pārējiem kaŗavīriem, visai 16. Zemgales bataljona saimei, par pieliktām pūlēm un darbu, par priekšzīmīgo disciplīnas ieturēšanu un nosvērtību, tais sevišķos apstākļos, ko sagādāja neredzēti bargie ziemas apstākļi un trūkumi apgādē, kas nebij bataljona vadības spēkos savlaicīgi novērst, izsaku izjustāko pateicību.

Bataljona komandieris
Kapteinis Kociņš

25. jūnijā par 2. rotas komandieri iecēla *vltn. T. Kleinbergu* un 8. novembrī — *kapt. A. Tauriņu. Kapt. Mateass* atgriezās Rīgā, kur viņu iecēla par Jaunatnes organizācijas vadītāju.

25. jūlijā rota no Opoki sādžas rajona pārvietojās dzelzceļa apsardzībai uz Suščēvo, Zogoskino un Tīgošči stacijām, kur palika līdz 7. decembrim, kad to nomainīja 267. Rēznas bataljons.

3. rota līdz 1941. g. 28. novembrim atradās Soļcu rajonā, kur nodrošināja frontes aizmuguri pret izklīdinātiem sarkanarmiešiem un vietējiem terroristiem. Pēc tam rotu pārvietoja uz Dedoviču stacijas rajonu, dienvidos no Dno stacijas.

14. decembrī 62 rotas vīrus nosūtīja uz Korostinu (Iļmeņa ezera DA krastā), kur tos iedalīja vācu organizētā „sonderformācijā". To organizēja 561. žandarmērijas motorizētais bataljons, kas darbojās uz slēpēm izlūkošanas uzdevumu veikšanai uz Iļmeņa ezera un tā dienvidus krastā. Ezera austrumu krastā atradās sarkanarmijas spēki, kas pa ezera ledu izdarīja biežus uzbrukumus ezera rietumu krastā esošajiem vācu spēkiem.

„Sonderformācijā" iedalītajiem 3. rotas kaŗavīriem par vecāko iecēla *vltn. V. Avotnieku* un *ltn. V. Konradiju* kā palīgu. Grupa Iļmeņa ezera rietumu krastā palika līdz pat 1942. g. pavasaŗa plūdiem, izcīnot vairākas sīvas kaujas ar uzbrūkošo ienaidnieku.

Smagāko sadursmi izcīnīja *v.v. T. Purpētera* vadītā vada 22 vīri 7. martā pie Pog. Užinas sādžas. Vadu no B. Užinas izsūtīja palīgā vāciešiem atvairīt krievu uzbrukumu Pog. Užinai. Vads ievirzījās ienaidnieka aizmugurē un straujā triecienā sakāva ienaidnieku apm. bataljona stiprumā. Ienaidnieks zaudēja 92 kritušos un 85 gūstekņus, 1 mīnmetēju, 1 LMG, 10 MP un daudz šauteņu. Krievu komisārs izdarīja pašnāvību. Redzot notiekošo katastrofu, krievi sūtīja palīgā pāri Tulebļskija līcim smagos tankus, bet tie visi ielūza ledū un kaujas lauku nemaz nesasniedza. Vēlāk izrādījās, ka tie bijuši Amerikas ražojums. *V.v. Purpētera* vadītais vads zaudēja tikai vienu viegli ievainotu kareivi.

Rotas pārējā daļa pildīja dzelzceļa apsardzības dienestu Morīno stacijas rajonā, apm. 30 km austrumos no Dno stacijas.

Aprīļa mēnesī sākās atkusnis. Iļmeņa ezera dienvidus krasts stipri pārplūda, tāpat Lovatjas un Polistjas upes. Tur, kur ziemā notika sīvas asiņainas cīņas, tagad pludoja ūdens, kas pilnīgi ierobežoja kaŗaspēka kustības.

1. maijā 3. rotas kaŗavīrus sapulcināja Morino stacijā ar uzdevumu apsargāt dzelzceļa posmu Morino — Mjakova. Te rota palika līdz 10. decembrim, kad tā pa dzelzceļu atgriezās Dno stacijā. Dažas dienas pirms nomainīšanas 3. rotas dzelzceļa apsardzības patruļa 6 km austrumos no Morino stacijas sadūrās ar apm. 15 vīru lielu terroristu grupu, kas atšaudoties atkāpās dienvidu virzienā. To vajāšanu no Morino stacijas uzsāka viens rotas vads *ltn. Ziedaiņa* vadībā 6 km dienvidos no Šavkovo sādžas vads uzdūrās uz lielāku terroristu nometni. Terroristi, apm. 70 vīri, atklāja uz vadu mīnmetēju un patšauteņu uguni. Vads ātri izvērsās un pārgāja triecienā. Terroristi aizbēga dienvidu virzienā, pametot uz kaujas lauka 5 kritušos. To starpā bija arī kādas sarkanarmijas brigādes stāba priekš-

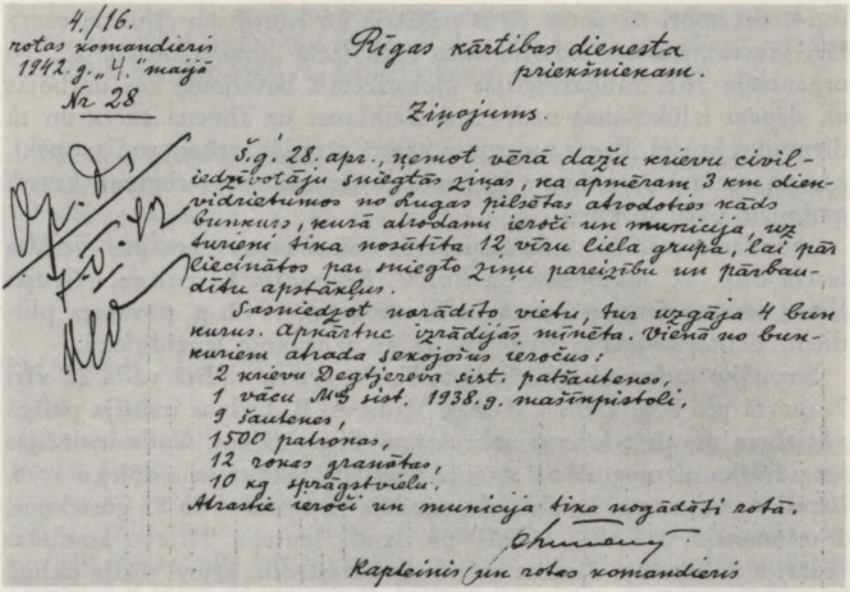

4./16.
rotas komandieris
1942. g. „4." maijā
Nr 28

Rīgas kārtības dienesta
priekšniekam.

Ziņojums.

Š.g. 28. apr., ņemot vērā dažu krievu civiliedzīvotāju sniegtās ziņas, ka apmēram 3 km dienvidrietumos no Rīgas pilsētas atrodotos kādos bunkuros, kurā atrodami ieroči un munīcija, uz turieni tika nosūtīta 12 vīru liela grupa, lai pārliecinātos par sniegto ziņu pareizību un pārbaudītu apstākļus.

Sasniedzot norādīto vietu, tur uzgāja 4 bunkurus. Apkārtne izrādījās mīnēta. Vienā no bunkuriem atrada sekojošus ieročus:
2 krievu Degtjerova sist. patšautenes,
1 vācu MG sist. 1938. g. mašīnpistoli,
9 šautenes,
1500 patronas,
12 rokas granātas,
10 kg spāgstvielu.
Atrastie ieroči un munīcija tika nogādāti rotā.

Kapteinis (jūr. rotas komandieris

nieks. Nometnē atrada arī pamestus ieročus, 5 zirgus ar pajūgiem, kā arī dažādus dokumentus, kartes un šifras. Šai laikā rotas komandieri *vltn. V. Reinholdu* paaugstināja par kapteini.

4. rota no Rīgas ieradās Lugā tikai 1942. g. 14. janvārī. Rotu komandēja *kapt. P. Šūmanis,* kuru 9. maijā nomainīja *kapt. J. Ozols* un pēdējo pēc kāda laika *kapt. A. Beišāns.* Rota Lugā pildīja sardžu dienestu un piedalījās arī frontes aizmugures nodrošināšanā.

22. aprīlī bataljons saņēma 106 vīru papildinājumu no 16-E. bataljona.

1942. g. 18. novembrī Bežaņicos ieradās 267. Rēznas bataljons *pltn. Bebra* vadībā, lai nomainītu 16. Zemgales bataljonu. Bataljona skatē 20. novembrī 16. armijas aizmugures apgabala komandieris *ģltn. Spēmanis,* uzrunājot bataljonu, cita starpā teica:

„Es ceru, ka jaunais 267. bataljons, kas ar šo dienu stājas manā padotībā, pildīs savu dienestu tik pat labi, kā to darīja 16. bataljons. Tas izcēlās ievērojami ar savu varonību, pašaizliedzību un priekšzīmīgo dienesta pildīšanu kā niknās kaujās priekšējās līnijās, tā arī grūtajā, atbildīgajā un vienmuļīgajā sardzes dienestā.

Kā atzinību par veikto darbu man ir gods piešķirt un pasniegt 16. Zemgales bataljona komandierim *kapteinim Kociņam* Austrumu kara ordeni ar šķēpiem. 16. Zemgales bataljona komandieris ir pirmais karavīrs visā armijā, kas saņem šo ordeni. Bet es esmu jau piešķīris un drīzumā paredzu pasniegt šo ordeni vairākiem 16. Zemgales bataljona karavīriem, kuri to godam nopelnījuši." — Decembra sākumā *kapt. Kociņu paaugstināja par majoru.*

7. decembrī Austrumu kara ordeni saņēma 60 16. Zemgales bataljona karavīri.

16. Zemgales bataljons Austrumu frontē laikā no 1941. g. 25. oktobra līdz 1942. g. 10. decembrim cīņās ar sarkanarmijas vienībām un terroristiem zaudēja 32 kritušus un 43 ievainotus karavīrus.

11. decembrī bataljona 15 virsnieki un 266 instruktori un kareivji vilcienā atstāja Dno staciju un nākošās dienas vakarā iebrauca Zemitāna stacijā. 15. decembrī bataljona 3 rotas izbrauca uz Ilūksti, kur novietojās ģimnazijas telpās. 18. decembrī Ilūkstē ieradās arī 4. rota un apmetās dzirnavās un Klosterī.

19. decembrī bataljonu pārformēja. 4. rotu izformēja un 18. Kurzemes bataljona 4. rotu ieskaitīja 16. Zemgales bataljonā kā technisko rotu (20. janvārī to gan atkal pārdēvēja par strēlnieku rotu). Bataljona 2. un 3. rota 20. decembrī aizgāja novietojumā uz Jaunsvētes muižu.

23. decembrī 80% no bataljona karavīriem atlaida atvaļinājumā līdz 8. janvārim. Pēc atgriešanās no atvaļinājuma 2. rotu no Jaunsvētes pārvietoja uz Ilūkstes skolu. 21. janvārī 2. rotas komandieri *kapt. Tauriņu* nomainīja *vltn. V. Juraids.*

1943. g. 22. janvārī bataljons pa dzelzceļu pārvietojās uz Ludzu, kur nodeva visus smagos un automatiskos ieročus, municiju un bruņu mašīnu. Pēc ieroču nodošanas bataljons automašīnās pārvietojās uz Bukmuižu, kur palika līdz 2. februārim, kad to nosūtīja uz Ļeņingradas frontes sektoru.

18. KURZEMES BATALJONA 4. ROTA

1942. g. 13. janvārī autobusos caur Pleskavu uz Dno rajonu izbrauca arī 18. Kurzemes bataljona 4. rota *pltn. A. Doniņa* vadībā. Rota novietojās Jasvi sādžā un bija padota kādai vācu zemessargu vienībai Dedovičos. Rotas uzdevums bija uzturēt kārtību šai rajonā un pasargāt vietējos iedzīvotājus no terroristu uzbrukumiem.

Rotas sastāvā bija 5 virsnieki, kas nāca no dažādām ieroču šķirām, artileristiem, kājniekiem, lidotājiem un flotes, un 155 instruktori un kareivji.

Februāŗa sākumā kādu nakti krievu terroristi ielenca Jasvi sādžu. Tikai pēc smagas cīņas terroristi rīta ausmā atkāpās, nodedzinot lielāko sādžas daļu. Šai pirmajā lielākajā sadursmē ar terroristiem rota cieta jūtamus zaudējumus — divās dienās (4. un 5. februārī) krita vācu saimniecības virsnieks, 23 instruktori un kareivji, to starpā *virsn. vietnieki A. Galvāns, K. Matvejs, V. Vilnis* un *kadets A. Plaudiņš.* Ievainoja rotas komandieri *pltn. Doniņu,* un viņa vietā rotas vadību uzņēmās *ltn. Ozols.* Viņu vēlāk paaugstināja par virsleitnantu.

Pēc kaujas pie Jasvi rota pārvietojās uz Dedoviču sādžu, no kurienes pēc nedēļas devās caur Lokņu uz Holmas rajonu ar uzdevumu aizsargāt kādu vācu smago lielgabalu vienību, kas ar savu uguni atbalstīja tur ielenktās vācu vienības. Te ienaidnieks rotas novietojumu nepārtraukti apšaudīja ar mīnumetēju uguni un katru dienu no tuvējā meža nāca uzbrukumā, nodarot rotai zaudējumus. 16. maijā krita *ltn. K. Stenders.* Pēc tam rotu pārvietoja uz Lokņu dzelzceļa apsardzībai.

Rota atgriezās Latvijā 1942. g. decembŗa vidū, vienlaicīgi ar 16. Zemgales bataljonu. Pēdējo pārformējot, 19. decembrī rotu iekļāva tanī kā technisko rotu, bet 20. janvārī to atkal nosauca par kājnieku rotu.

267. RĒZNAS BATALJONS

1942. g. martā *pltn. N. Bebris* saformēja Krāslavā no Latgales apgabala brīvprātīgiem 17-E latviešu kd bataljonu. Bataljonu 18. maijā pārdēvēja par 267. Rēznas bataljonu. Bataljonā pēc saformēšanas skaitījās 12 virsnieki, 43 instruktori un 409 kareivji. Apbruņojumā bija 429 šautenes, 27 patšautenes un 12 ložmetēji. Bataljona 1. rotu komandēja *kapt. E. Riekstiņš,* 2. rotu — *kapt. J. Butka* un 3. rotu — *kapt. N. Pļavenieks.*

Bataljons Krāslavā blakus apmācībām pildīja arī sardžu dienestu un septembrī piedalījās ar izplētņiem nomesto krievu terroristu apkaŗošanā.

14. novembrī bataljons izbrauca uz Bežaņicu rajonu nomainīt 16. Zemgales bataljonu. Tur uz 16. vācu aizmugures spēku pavēl-

nieka rīkojuma pamata bataljons pārņēma daļu 16. Zemgales bataljona mantu un ar 7. decembri uzsāka 16. bataljona pakāpenisku nomainīšanu.

Dno — Novosokoļniku rajonā 267. Rēznas bataljons pildīja tos pašus uzdevumus, ko bija pildījis 16. Zemgales bataljons. Pēc *pltn. Bebra* pāriešanas uz Latviešu leģionu no 1943. g. 25. februāŗa bataljonu komandēja līdzšinējais 3. rotas komandieris *kapt. N. Pļavenieks.*

1943. g. sākumā bataljons līdz 23. martam 89. un 107. grenadieŗu pulka pakļautībā cīnījās frontes pirmajās līnijās, ciešot smagus zaudējumus. Tā piem., no 10.—13. februārim vien bataljons zaudēja 13 kritušos un 20 ievainotos. 28. februārī krita arī vācu sakaru virsnieks *pol. hptm. E. Strassers.*

Bataljonam izejot no frontes pirmajām līnijām, 89. grenadieŗu pulka komandieris piesūtīja bataljonam sekojošo rakstu:

89. GRENADIEŖU PULKA
KOMANDIERIS 1943. g. 23. martā

Latviešu aizsardzības vienību 267. bataljonam.

Bataljonam izejot no pulka kopas, izsaku visiem virsniekiem, instruktoriem un kareivjiem savu sevišķo atzinību un pateicību par viņu varonīgo cīņu.

Neskatoties uz visasākajiem kaujas un laika apstākļiem, bataljons vislabākā veidā pabalstīja pulka atvairīšanas cīņas.

Novēlu visiem bataljona piederīgiem arī turpmāk panākumus un kaŗavīru laimi, ievainotiem drīzu izveseļošanos.

Sevišķi es pieminu kritušos, kas cīņā pret boļševismu atstāja savas dzīvības kaujas laukā.

Majors *Deigenteš*

Pēc iziešanas no galvenās kaujas līnijas bataljonu nodarbināja galvenokārt dzelzceļa apsardzībā starp Dno un Novosokoļnikiem.

Kā tas redzams no *ģen. Bangerska* pieprasījuma ģen. Jekelnam (skat. 216. lpp.), bataljons vēl 1943. g. decembŗa beigās ir atradies Novosokoļniku rajonā. Tas Latvijā atgriezās tikai 1944. g. jūlija mānueša vidū (skat. 280. lpp.).

26. TUKUMA BATALJONS

Tieši uz Novgorodas frontes sektoru 1942. g. 21. novembrī no Krāslavas pa dzelzceļu izbrauca 26. Tukuma bataljons *pltn. K. Ape-*

rāta vadībā. (Par bataljona saformēšanu skat. 152. lpp.) Bataljons 23. novembŗa rītā sasniedza Grigorovo staciju, apm. 3 km ZR no Novgorodas. Visas pārējās Novgorodas stacijas atradās zem krievu kājnieku un smago ieroču uguns. Bataljona vienības tikai ar lielām grūtībām sasniedza apm. 7 km attālumā ierādītos frontes iecirkņus. Šos frontes iecirkņus to iepriekšējie aizstāvji — spāņu Zilās divīzijas vienības — bija pametušas un pazudušas nezināmā virzienā. Palikuši bija vienīgi vācu sakarnieki rotu un bataljonu komandpunktos.

Bataljona stābs līdz ar bataljona komandpunktu, 4. rota, sapieŗu un sakaru vadi novietojās Samokrašas sādžā. Sakaru vadam piedalīja arī vācu armijas radio staciju.

1. rotas komandpunkts novietojās Jurjevo klosterī, Novgorodas dienvidos. Rotas aizsardzības iecirknis: dzelzceļa uzbērums ziemeļos no klostera līdz Troicai, apm. 9 km platumā.

2. rotas komandpunkts novietojās Samokražas sādžas austrumu stūrī. Rotas aizstāvēšanas iecirknis: Troica — Piskopjeca, apm. 13 km.

3. rotas komandpunkts novietojās Jerunovas sādžā. Rotas aizstāvēšanas iecirknis: Piskopjeca — Pjerkomskija, apm. 14 km.

Bataljona kaimiņos pa labi aizmugurē, apm. 15 km no 3. rotas labā spārna, atradās vācu apmācības bataljons. Citas vācu kājnieku vienības atradās tikai pie Šimskas, apm. 40 km dienvidos no 3. rotas novietojuma. Pa kreisi no bataljona aizstāvēšanas iecirkņa atradās vācu gaisa spēku 1. lauku divīzijas daļas. Arī 26. Tukuma bataljons bija pakļauts šīs divīzijas komandierim.

Iļmeņa ezers bija aizsalis ar apm. 10 cm biezu ledus kārtu, pārklātu ar nedauz sniega. Pēc nozīmēto iecirkņu ieņemšanas rotas nekavējoties uzsāka bunkuru būvi, sakaru tīkla izveidošanu un malkas sagādi. Tuvākie meži bija 18 km tālu. 4. rotas komandieris *kapt. P. Rudzītis* skaitījās par rajona komandantu ar uzdevumu rūpēties, lai Novgorodas — Šimskas šoseja visā bataljona rajona aizmugurē arvien būtu lietošanas kārtībā spēkratiem, tāpat frontālie ceļi uz katru rotu.

Pārtiku bataljona kaŗavīriem piegādāja ar šķūtniekiem no divīzijas pārtikas sadales punkta uz bataljona komandpunktu, no kurienes rotas ar saviem satiksmes līdzekļiem to nogādāja uz saviem aizstāvēšanas iecirkņiem. Kaŗavīri saņēma tūbas zābakus un vācu gaisa spēku formas mēteļus. Apbruņojumu papildināšanai saņēma lielāku skaitu rokas granātu, prettanku mīnas un dažas mašīnpistoles.

Lai iegūtu vairāk kaŗavīru frontes dienestam, par virtuves strādniekiem un braucējiem pieņēma vietējos iedzīvotājus.

Nekāda kaŗadarbība bataljona frontes iecirknī nenotika visu decembŗa mēnesi. Pirmo izlūkošanas pasākumu pāri Iļmeņa ezeram izdarīja *kapr. Butkus* 30./31. decembŗa naktī, bet saskarē ar ienaidnieku nenonāca. Arī janvārī notika tikai abpusēja izlūku darbība ar sīkām sadursmēm.

1943. g. janvārī par 2. rotas komandieri iecēla *vltn. V. Grantu,* jo *kapt. Cīruli* vājās veselības dēļ nozīmēja aizmugures dienestam.

31. janvāŗa rītā kāda sarkano izlūku grupa 3 virsnieku un 10 kareivju sastāvā tuvojās 1. un 2. rotas salaidnei pie Troicas. Grupu savlaicīgi atklāja un pilnīgi iznīcināja. Mūsu gūstā nokļuva viens neievainots un 2 ievainoti sarkanarmieši, un uz kaujas lauka palika 10 krituši sarkanarmieši, 2 patšautenes, 6 mašīnpistoles, 2 pusautomatiskās šautenes, dažas pistoles un rokas granātas. Rotu zaudējumi — 2 ievainotie. Ievainotais *v.v. Lamberts* vēlāk mira slimnīcā. Viņš apglabāts klosteŗa dārzā.

Nākošā dienā Troicā ieradās vācu gaisa spēku 1. lauku divīzijas komandieris *pulkv. Vilke* un izteica atzinību 1. un 2. rotas komandieŗiem un kaŗavīriem par parādīto modrību un varonību. Bataljona kaŗavīru saņemtie gūstekņi bija pirmie visā divīzijā, kas šai iecirknī atradās kopš 1942. g. oktobŗa. Pēc šīs kaujas papildināja arī kaŗavīru ietērpu ar sargu kažokiem, virsmēteļiem un tūbas zābakiem.

Janvāŗa beigās un februāŗa sākumā laiks pieturējās ļoti auksts, līdz 30° C. Bieži arī puteņoja dienām no vietas. Pārtrūka jebkādi sakari starp bataljona vadību un frontes vienībām. Ceļu atbrīvošanai no sniega norīkoja arī vietējos iedzīvotājus.

Februāŗa sākumā, kādas dienas rīta krēslā 3. rotas rajonā no Iļmeņa ezera pret Jerunovas sādžu tuvojās ienaidnieka kolonna apm. vienas rotas stiprumā. Bataljona 6 vīru patšautenes grupa savlaicīgi ienaidnieku atklāja. Ienaidnieka priekšējais vads, pienācis ap 50 m no krasta kraujas, apstājās. Krastā devās priekšgrupa ar patruļniekiem. Pienākot pie krasta kraujas, augšā devās 2 ienaidnieka patruļnieki, priekšgrupai paliekot neapšaudāmā laukumā. Bataljona vīri atklāja uz patruļniekiem mašīnpistoļu uguni, un patruļnieki nokrita sniegā, un ienaidnieka kolonna uzsāka virzīšanos atpakaļ uz ezera vidu.

Grupas vīri, vēlēdamies iegūt krievu mašīnpistoles, bija devušies pie nokritušajiem krievu patruļniekiem, jo domājuši, ka tie abi ir beigti. Tomēr izrādījies, ka kritis ir tikai viens. Otrs atklājis uz pienācējiem mašīnpistoles uguni, no kuŗas kritis viens no grupas vīriem.

Ap to pašu laiku no ienaidnieka prettanku granātas šķembām 1. rotas komandpunktā bija kritis otrs bataljona kaŗavīrs.

Bataljona izlūki uz Ilmeņa ezera bieži atrada nosalušus krievu kaŗavīrus — nomaldījušos izlūkus.

Februāŗa sākumā kļuva zināms, ka krievi koncentrē tanku spēkus pret bataljona 1. un 2. rotas iecirkņiem. 14. februārī plkst. 01 1. rota ziņoja bataljona stābam, ka pāri ezera šaurumam dzirdams tanku troksnis. Izsludināja trauksmi visā bataljona iecirknī un informēja arī divīzijas stābu. Jau pēc dažām stundām 1. un 2. rotas iecirkņos ieradās pirmie 2 vācu trauksmes bataljoni ar artileriju. Vācu bataljoni novietojās starp izkaisītām sīkām latviešu vienībām. Vācu papildspēki, sevišķi artilerija, turpināja pienākt vēl arī visu 24. februāri. Krievu uzbrukums tomēr nenotika.

24. februārī bataljons saņēma paaugstināšanas pavēli, ar kuŗu par kapteiņiem bija paaugstināti *vltn. A. Graudiņš, P. Greizis,* un *V. Grants,* bet par virsleitnantu *ltn. J. Maisiņš.* Paaugstināti nākošās dienesta pakāpēs bija arī vairāki bataljona instruktori.

6. martā no bataljona iecirkņa aizgāja trauksmes bataljoni, un to vietā ieradās armijas 58. divīzijas daļas. Arī 26. Tukuma bataljonu pakļāva šai divīzijai. Rotu iecirkņus sašaurināja un tanīs vietās iepludināja vācu vienības. Bataljons tomēr netika savilkts vienkopus, bet palika izkaisīts starp vācu vienībām 36 km plašā frontes iecirknī. Bataljona iecirknī ieradās vācu starmešu grupas, un pa 2 starmešiem novietoja katras rotas iecirknī.

8. martā 2. un 3. rotas apvienotā izlūku grupa 20 vīru stiprumā *v.v. Ādamsona* un *serž. Butkusa* vadībā izdarīja izlūkošanu Iļmeņa ezera otrā pusē, pret 2. rotas kreiso spārnu. Grupa atklāja krievu artilerijas municijas noliktavu un sniegā ieraktus bunkurus. Vienā no bunkuriem atrada 4 sarkanarmiešus, no kuŗiem viens padevās gūstā, bet 3 apšaudoties krita.

No 9.—11. martam krievi izdarīja masveida uzbrukumus 58. divīzijas iecirknī, pa kreisi no 26. Tukuma bataljona. Ienaidnieka atvairē ar smago ložmetēju uguni piedalījās arī bataljona 1. rota, šaujot ienaidnieka flankā. Krievi šinīs uzbrukumos cieta no vācu artilerijas uguns ārkārtīgi lielus zaudējumus, apm. 10.000 līdz 12.000 kritušo, jo uzbrukumā bija nākuši 5—6 km pa pilnīgi atklātu laukumu.

15. marta agrā rītā 2. rotas iecirknī pie Spass-Piskopecas sādžas vācu novietojumā iebruka apm. 20 krievu motorkamanas un izsēdināja kājniekus. Daļa sarkanarmiešu devās arī bataljona komand-

punkta virzienā, bet tur nenonāca, jo pret nokalni sniegs jau bija nokusis.

2. rotas 3. vadam ienaidnieks tuvojās no aizmugures un, sagūstot sargu, pārsteidza vadu sādžas ēkās. Pateicoties vada komandieŗa vietnieka *serž. Melbārža* atjautīgajai rīcībai, vada vīri cīnoties apakšveļā un kailām kājām, iebrucējus atsvieda atpakaļ un kopā ar 2. vadu iznīcināja 5 motorkamanas un 3 kamanas saņēma gūstā. Gūstā saņēma arī 2 sarkanarmiešus. 3. vada zaudējumi: pazudis ārējais sargs *kar. Dubinskis,* kritis *kareivis R. Striks* (apglabāts Jurjevo klosteŗa dārzā), un plecā ievainots *serž. Melbārdis.* Šo krievu uzbrukumu atzīmēja arī vācu virspavēlniecības frontes ziņojums, ka „... vācu grenadieŗi pie Iļmeņa ezera likvidējuši krievu motorkamanu uzbrukumu, iznīcinot 8 motorkamanas".

Vēlāk arī noskaidrojās, kā krievu motorkamanas bija varējušas pārsteigt bataljona 2. rotas 3. vadu no aizmugures. Izrādījās, ka vācu kaimiņu vienības sargs teicis mūsu 3. vada ārējam *sargam Dubinskim,* ka no aizmugures nākošie kaŗavīri esot vācieši, kas ar auto mašīnām iebraukuši sādžā. Tanī naktī patiešām arī gaidītas 2 vācu smagās auto mašīnas ar vacu kaŗavīru papildinājumiem. Patiesībā dzirdamais motoru troksnis nācis no krievu motorkamanām. Nepareizās informācijas dēļ baltos pārvalkos tērptajiem krieviem nebija grūti *sargu Dubinski* pārsteigt.

22. martā no bataljona iecirkņa aiziet vācu 58. divīzijas vienības, un bataljona iecirknī paliek vienīgi dažas prettanku baterijas.

27. martā 38. vācu armijas korpusa komandieris *ģltn. Graffs* apbalvoja *kapt. Grantu, v.v. Lambertu* un *v.v. Ādamsonu* un 29. martā arī *seržantu Butkusu* ar Dzelzskrusta II šķiru, reizē paaugstinot *serž. Butkusu* par virsseržantu.

Te jāpiemin kāds epizods pie apbalvošanas. Kad *ģltn. Graffs* gribēja Dzelzskrustu piespraust *v.v. Ādamsonam,* tad tas atteicās to pieņemt un paskaidroja, ka apbalvojums pienākoties *serž. Butkusam.* Ģenerālis par tādu v.v. Ādamsona rīcību bija pārsteigts, bet neveiklo situāciju veikli izlīdzināja, paskaidrojot, ka viņam liekoties, ka esot piešķirti 4 Dzelzskrusti, bet līdzpaņemti tikai 3. Pēc tāda paskaidrojuma Ādamsons apbalvojumu pieņēma.

Pēc stundas no korpusa paziņoja, ka ar Dzelzskrusta 2. šķiru esot apbalvots arī seržants Butkus un reizē arī paaugstināts par virsseržantu. Butkus Dzelzskrustu saņēma 29. martā Grigorovo stacijā pirms ešalona aizbraukšanas.

28. un 29. martā abas rotas no Grigorovo stacijas izbrauca caur Lugu uz Krasnoje Selo. Bataljona 1. rota un pārējās vienības Krasnoje Selo ieradās pāris dienas vēlāk. 1. rotai, iznākot no Iļmeņa ezera pozicijām, applūdušā apvidus dēļ vajadzējis virzīties zem krievu artilerijas uguns. Ievainoja 3 kaŗavīrus un 2 zirgus.

Bataljonam atrodoties vēl pie Iļmeņa ezera, kļuva zināms, ka par bataljona komandieri *pltn. Aperāta* vietā iecelts *pltn. A. Vēvers*, bet tas bataljonā neieradās.

LATVIEŠU BATALJONI PIE ĻEŅINGRADAS

Jau 1941. g. augustā vācu spēki bija sasnieguši Ļeņingradas pilsētas dienvidu nomali, bet šīs miljonu pilsētas ieņemšanai šie spēki bija par vājiem, sevišķi trūka pietiekoša artilerijas atbalsta. (Kara vēsturnieki min arī citus iemeslus.) Ar Šliselburgas (Petrokrepostjas) ieņemšanu 8. septembrī sākās pilsētas aplenkums, dīvainākais kara vēsturē, kas ilga 16 mēnešus.

Jau 1937. g. Staļins Ļeņingradas pilsētu ar apkārtni bija pasludinājis par „Ļeņingradas cietokšņa apgabalu". Tas aptvēra 30.000 kv. km ar 5 milj. iedzīvotājiem. Cietokšņa apgabala robeža rietumos bija Narvas upe, Peipusa ezers un Volchovas upe un ziemeļos — Ladogas ezers un Somu jūras līcis. Pie Pleskavas tas savienojās ar t.s. Staļina līniju, kas sastāvēja no atsevišķiem lauku nocietinājumiem, tanku grāvjiem un dzeloņstiepļu aizsprostiem. Pēc Igaunijas okupācijas 1940. gadā šis lielais cietokšņa apgabals pieslēdzās igauņu salu grupai. 300 km rietumos no Ļeņingradas esošo Baltijas Portu (Paldiski) izbūvēja par priekšposteni Ļeņingradas aizstāvēšanai.

Šī milzu cietokšņa aizstāvēšanai bija paredzēts garnizons no 5 armijām ar apm. 600.000 vīriem un 3.000 lidmašīnām.

Pēc Petrokrepostjas ieņemšanas vācu spēki bija nogriezuši Ļeņingradai sauszemes satiksmi ar ārpasauli. Bija nogrieztas 3 lielas šosejas, 12 dzelzceļa līnijas, kanāļu sistēma un osta. Krievi paturēja vienīgi ūdens ceļu pa Ladogas ezeru. Tai pašā laikā somu spēki atradās Karelijas šaurumā tikai 30 km no Ļeņingradas un Ladoga ezera austrumu krastā bija sasnieguši Sviru. Šeit starp somu un vācu spēkiem palika krievu rokās vienīgi nepilni 100 km plata josla, kas pieslēdzās Ladogas ezeram. No tās pa ezeru tad arī krievi naktīs piegādāja ielenktajai pilsētai pārtiku un kara materiālus. Ziemā pa ezera ledu gāja smago automobiļu ceļ, kā arī dzelzceļš.

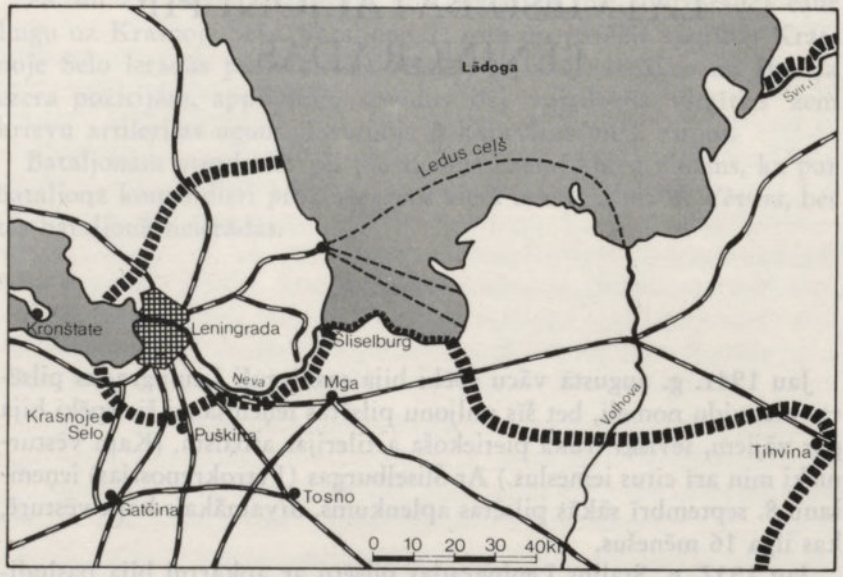

Frontes līnija 1941. g. beigās

Krievu auto kolonna uz Ladogas ezera ledus

1942. g. pavasarī Ļeņingradas frontes dienvidu sektorā bez citām vācu vienībām operēja arī *pol. ģen. Jekelna* kaujas grupa, kuŗas sastāvā atradās vairāku tautu piederīgie kaŗavīri: norvēģi, holandieši, flāmi, valoņi un arī igauņi. Tā ka ģen. Jekelnam kā augstākam SS- un policijas vadītājam Ostlandē bija padoti arī latviešu policijas bataljoni, viņš pretēji agrākajiem solījumiem tos neiesaistīt cīņās neapmācītus tomēr arī 5 latviešu bataljonus iesaistīja cīņās Ļeņingradas frontes sektorā.

1941. g. 28. decembrī kā otrs latviešu bataljons ārpus Latvijas uz Baltkrieviju izbrauca 17. Vidzemes bataljons (skat. 137. lpp.), bet kā trešais — 1942. g. 30. martā 21. Liepājas bataljons. Tā bija pirmā latviešu militārā vienība, kas devās tieši uz Austrumu frontes pirmajām līnijām pie Ļeņingradas. Līdz Latviešu brigādes nodibināšanai Ļeņingradas frontē cīnījās arī 19. Latgales un 24. Talsu bataljons, bet īsāku laiku pēc iekļaušanas brigādē arī 16. Zemgales un 26. Tukuma bataljons.

21. LIEPĀJAS BATALJONS

1942. g. februāŗa un marta mēnešos Liepājā no Kurzemes apgabala brīvprātīgiem saformēja 5 latviešu bataljonus — 21., 24., 25.,

Latviešu kaŗavīrs pie Ļeņingradas 1942. gada vasarā. Drēbes — Latvijas armijas, bruņu cepure — čechu ar vācu policijas nozīmi, šautene — krievu.

Pulkvedis Rūdolfs Kandis

28. un 268. Bataljoni Liepājā bija pakļauti Liepājas apgabala SS- un policijas vadītājam SS-ostubaf. Dr. Dītricham *(Dietrich)*, par latviešu sakaru virsnieku pie viņa darbojās bij. Kurzemes artilerijas pulka saimniecības priekšnieks *pulkv. Jākabsons.*

21. Liepājas bataljons izbraukšanas laikā uz Ļeņingradu sastāvēja no 3 strēlnieku rotām ar 3 strēlnieku un vienu ložmetēju vadu katrā. Bataljona sastāvā bija 18 virsnieki, 84 instruktori un 487 kareivji.

Bataljona komandieris bija *pltn. T. Rutulis*, 1. rotas komandieris — *kltn. Ž. Kāns**), 2. rotas — *kltn. M. Znotēns*, 3. rotas — *vltn. A. Ģinters*, vācu sakaru virsnieks — *pol. hptm. Jakobs* un bataljona ārsts — *ltn. R. Strautmanis.*

1. Aprīlī bataljons pa dzelzceļu ieradās Krasnoje Selo stacijā, kur to sagaidīja latviešu sakaru virsnieks pie *ģen. Jekelna* kaujas grupas stāba *pulkv. R. Kandis**) ar savu adjutantu *ltn. Brechmani.* Bataljons novietojās Krasnoje Selo tuvumā Lemedinjaki sādžā. Maija mē-

---

* Bij. Aviācijas pulka komandieris *pulkv. Rūdolfs Kandis* Ļeņingradas frontes sektorā pie ģen. Jekelna kaujas grupas bija ieradies februāra beigās. Viņš mira mīklainos apstākļos 1942. g. 28. maijā. Pēc vācu pusoficiālas versijas viņš izdarījis pašnāvību, bet tuvāk patiesībai ir laikam kāda cita versija, ka pulkvedi pēc kāda strīda Jekelna kaujas grupas stābā nošāvis kāds iereibis vācu SS-untersturmfīrers. Pulkvedis bija liels latviešu patriots. Viņu ar militāru godu apglabāja Brāļu kapos Rīgā, 2. jūnijā.

** Arī *kltn. Ž. Kāns* vēlāk mira mīklainos apstākļos Jelgavā (skat. arī 1. grāmatas 232. lpp.)

neša sākumā bataljonam no Rīgas pienāca sapieŗu rota 140 vīru sastāvā *vltn. R. Sūnas* vadībā. Šī sapieŗu rota gan palika kā bataljona vienība, bet frontes iecirkni neieņēma.

Bataljona apbruņojumā bija vācu un krievu šautenes, vācu, krievu un čechu patšautenes, krievu un franču ložmetēji. Ietērpti kaŗavīri bija Latvijas armijas formas tērpos.

Bataljons līdz jūlija sākumam bija nodarbināts galvenokārt galvenās kaujas līnijas nocietināšanas darbos, pa starpām izdarot arī kaujas mācības. Šai laikā bataljons zaudēja vairākus kritušus un ievainotus kaŗavīrus. 26. aprīlī ceļu labošanas darbos no mīnumetēju uguns krita 2. rotas *kapr. R. Kaņeckis* un *kareivji A. Skudra* un *L. Lazdiņš*, bet 12. maijā *kareivis K. Treijs*.

Galvenā kaujas līnijā visu bataljonu novietoja jūlija pirmajās dienās, ieņemot iecirkni austrumos un dienvidaustrumos no Urickas, apm. 6 km platā frontē. Bataljona kreisā robeža bija Ļeņingradas šoseja, bet labā robeža — Ligovas kanālis. Visas trīs galvenā kaujas līnijā novietotās bataljona strēlnieku rotas bija apbruņotas dažādu sistēmu ieročiem, kas bieži radīja lielus sarežģījumus vajadzīgās municijas piegādē. Rotas kaujas sastāvā bija apm. 120 vīri ar 9 patšautenēm, 4 smagiem ložmetējiem un dažām mašīnpistolēm. Visas bataljona vienības bija novietotas galvenā kaujas līnijā, bez jebkādām rezervēm. Bataljona saimniecības vezumi atradās Krasnoje Selo.

Jāpiezīmē, ka arī vācu vienībām galvenā kaujas līnijā nebija nekādu rezervju. Visi esošie spēki vienmēr atradās galvenā kaujas līnijā. Kā vāciešu, tā arī latviešu kaŗavīriem trūka vajadzīgā daudzumā smago ieroču un tanku apkaŗošanas līdzekļu.

7. jūlijā ienaidnieks izdarīja izlūkošanas iebrukumu 1. rotas iecirknī austrumos no Staro Ponovo. Šo iecirkni ar savu vadu aizstāvēja *ltn. V. Graumanis*. Plkst. 05.30 ienaidnieks atklāja pa ltn. Graumaņa vada aizstāvēto iecirkni mīnumetēju un artilerijas uguni, pēc pusstundas pārnesot to uz aizmuguri. Jau naktī krievu trieciengrupa apm. 40 vīru sastāvā bija pievirzījusies un noslēpusies gaŗajā zālē pie mūsu dzeloņstiepļu žogiem. Pēc artilerijas uguns pārnešanas uz aizmuguri krievi traujā uzbrukumā ielauzās vada kreisajā spārnā. Ltn. Graumanis ātri saformēja trieciena grupu un devās pretuzbrukumā. Trieciena grupa 16 vīru sastāvā ar mašīnpistoļu un rokas granātu palīdzību ienaidnieku pa daļai iznīcināja un atlikušos padzina. Ienaidnieks zaudēja 16 kritušos, bet ltn. Graumaņa vads zaudēja 7 kritušus un 12 ievainotus. Pēc otrā dienā gūstā saņemta sarkanar-

21.latv.P.Btl.

KOMANDIERIS

1942.g. "[illegible]" augustā.

Nr. [illegible]

Aizsardzības vienību komandierim

Z i ņ o j u m s .

Btl. š.g. 20.— 21.7. atradās smagās cīņās, atvairot ienaidnieka lielāku vienību uzbrukumus. Beztāla ienaidnieka bija skaitliski milzīgā pārsvarā uzbrukumu ievadīja stundām ilga visu kalibra artilerijas un minumetēju sagatavošanas viesuļuguns, un uzbrukumā piedalījās arī smagā un vissmagākā tipa tanki, bumbvedēji un iznīcinātāji plaujošos lidojumos. Šo cīņu rezultātā Btl. zaudēja 35 kritušos un no ievainojumiem mirušos, 139 ievainotus, 20 bez vēsts pazudušus, no kuriem domājams vairums krituši.

Pašlaik, sevišķi sākarā ar mitro laiku, karavīri ierakumos pārcieš ievērojamas grūtības, jo divām rotām gājušas bojā visas mantas un drēbju papildinājumu saņemam tikai pakāpeniski. Ceram ka drīzi mūs pārkārtos, papildinās un aizpildīs apgādē radušos robus

Starp citu Btl. zaudējis savus labākos tukus, tādēļ lūdzu Jūs nozīmēt nekavējoši Btl. vajadzībām labu vācu valodas un mašīnrakstīšanas pratēju.

Tā kā sevišķas grūtības uz vietas saņēdā sakaru līdzekļu trūkums, tad lūdzu Btl. izsūtīt komutātoru, 5 lauku telefona aparātus, un vismaz 10 km. labu kabeli.

Bojā gājušo radio aparātu vietā, lūdzu izsūtīt 4 batereju aparātus.

Minētās lūdzu izsūtīt ar Btl. diviem ziņnešiem

Ceram uz Jūsu palīdzību, viņiem izdevīgāko ešalonu atrašanā un mantu nogādāšanai uz staciju.

Bataljona komandieris

Adjutants

Apakšp.-

Ziņojuma noraksts

Nākt pretabā K.d.O.L.

un līdz ešeloņa atrašanai zaudēj.

napiedzīšanai un inventāra

saņemšanai.

F.d.W.42.

Bataljona komandiera pltn. Rutuļa ziņojums par cīņām 20. un 21. jūlijā

mieša izteicieniem 7. jūlija uzbrukums izdarīts nolūkā saņemt kādu latviešu kaŗavīru gūstā. Tas krieviem neizdevās.

Laikā no 20.—22. jūlijam bataljons atradās visu laiku smagās atvaires cīņās. Ienaidnieks arvien bija skaitliski lielākā pārsvarā, un iebrukumus ievadīja stundām ilga artilerijas un mīnmetēju uguns. Uzbrukumos bieži piedalījās pat smagie tanki un lidmašīnas.

Vissmagākās cīņas šinī periodā notika salaidnē starp 1. un 2. rotu, kur ielauzās stipri sarkano spēki, apdraudot pat visa bataljona poziciju. Efektīvai tanku atvairei ieroču nebija ne 21., ne 19. bataljonam. Tāpēc arī 20. jūlijā pēc iebrukuma 21. bataljona pozicijās sarkanarmijas tanki varēja netraucēti šaut ar saviem smagajiem ieročiem pat uz atsevišķiem kaŗavīriem. Kaujā 20. jūlijā krita 2. rotas komandieris *kapt. M. Znotēns,* kas bija uzlēcis uz tanka un atrāvis tā lūku, lai iemestu tajā rokas granātu. Kapteini nopļāva tankam sekojošo sarkanarmiešu mašīnpistoļu lodes. Ievainoja *ltn. Suski,* un *ltn. Brechmani.* Abi ievainotie leitnanti krita krievu gūstā.

Krievu iebrukumu gan ierobežoja ar pievilkto vācu spēku palīdzību, bet tas bataljonam bija prasījis smagus upuŗus: 35 kritušos un no ievainojumiem mirušos, 139 ievainotus un 20 bez vēsts pazudušus, kā tas redzams no bataljona komandieŗa *pltn. Rutuļa* 5. augusta ziņojuma latviešu aizsardzības vienību komandierim. Vissmagāk bija cietusi *kapt. Znotēna* 2. rota, tajā neskarti bija tikai kādi 6 vīri. Par izcilu varonību šai kaujā bataljona komandieris stādīja priekšā apbalvošanai 4 bataljona virsniekus, 8 instruktorus un 22 kareivjus. Šī arī bija pirmā lielākā kauja latviešu kaŗavīriem Otrā pasaules kaŗā.

Šo atvaires cīņu smagumu un latviešu kaŗavīru varonību labi raksturo bataljona komandieŗa *pltn. Rutuļa* iesniegtais 34 kaŗavīru apbalvošanas ierosinājums:

— Par izcilus drošsirdību š.g. 20.—22. jūlijam, kaujās pret lieliniekiem, stādu priekšā apbalvošanai šādus man pakļautā btl. kaŗavīrus:

1. rotā:

1) *1. vd. ltn. Graumanis Visvaldis* 20.7. būdams ievainots, izrādīja nepārspējamu drošsirdību, atkārtoti atvairot ienaidnieka frontālus un flankējošus uzbrukumus — vēl pēc mūsu GKL pārraušanas. Neskatoties uz apiešanu, līdz plkst. 10,00 noturēja nevien sava vada iecirkni, bet norobežoja arī lielāku ienaidnieka spēku ieplūšanu mūsu aizmugurē, ar to novēršot visa frontes iecirkņa tālāku stāvokļa pasliktināšanos.
Par kaujas nopelniem 7.7. jau stādīts priekšā apbalvošanai.

2) *2. vd. ltn. Aļļis Andrejs* 20.7. pēc ienaidnieka tanku un pavadošo kājnieku ielaušanās mūsu pozicijās, uz savu ierosmi ar nedaudz kareivjiem pārgāja prettriecienā un padzina vai iznīcināja ienaidnieka kājniekus, atkārtojot šo darbību vairākkārt. Tādā kārtā, neskatoties uz ienaidnieka dziļu ielaušanos mūsu pozicijās pa labi un kreisi, noturēja sava vada iecirkni līdz plkst. 15,00.

3) *1. vd. kapr. P.* 20.7. būdams ievainots, pēc vairāku savas grupas kareivju krišanas pašaizliedzīgi cīnījās grupas priekšgalā, atvairot vairākkārtīgi ienaidnieka uzbrukumus, līdz otrreiz smagi ievainoja.

4) *1. vd. dkar. P.* 20.7. ar savu grupu nepārtrauktās tuvcīņās līdz plkst. 18.00 sedza vada spārnu un maziem spēkiem prettriecienā atguva 2 bunkurus, ko bija ieņēmis ienaidnieks. Tika ievainots.

5) *lžm. vd. dkar. S.* 20.7. būdams zem ļoti stipras ienaidnieka tanku un kājnieku uguns, pēc ložm. apkalpes krišanas, viens ar savu ložmetēju ieņēma poziciju ārpus ierakuma un iznīcināja daudzus no aizmugures uzbrūkošos ienaidniekus, tā atvairīdams vadam draudus no aizmugures, līdz to smagi ievainoja.

6) *1. vd. kar. P.* 20.7. būdams patšautnieks, pēc frontālā uzbrukuma atvairīšanas savu patšauteni pārsvieda uz aizmuguri un stāvus no rokas, un vismazākā attāluma, iznīcināja uzbrūkošā ienaidnieka lielāku grupu.

7) *1. vd. kar. Ņ.* 20.7. pēc sava posma kom-ņa un pārējo posma kaņavīru izsišanas no ierindas aukstasinīgi viens pats atturēja ienaidnieka grupas uzbrukumus no aizmugures, līdz to ievainoja.

8) *ložm. vd. kar. K.* 20.7. palicis viens pie sava ložmetēja, tomēr nosedza caurrāvuma spārnu, lai gan brīžiem ienaidnieks bija pienācis uz 10—15 mtr. Savu posteni atstāja tikai pēc smaga ievainojuma.

9) *ložm. vd. kar. R.* 20.7. viens pats zem ienaidnieka stipras uguns apkalpoja savu ložmetēju, lai gan ienaidnieks bija pienācis uz apm. 10 mtr., iznīcināja daudz ienaidnieka kājniekus.

10) *ložm. vd. kar. R.* 20.7. izrādīja izcilu drošsirdību, apkaņojot ienaidnieka uzbrukumus no aizmugures, vairākkārt paceļoties virs ierakuma pilnā augumā. Tā veda ļoti sekmīgu uguni un aizturēja ienaidnieku.

11) *feldš.-kar. Š.* 20.7. tuvcīņas apstākļos ļoti ātri noorganizēja ievainoto iznešanu un pats sekmīgi piedalījās tuvcīņās. 22. un 23.7. cauri stiprai artil. ugunij iznesa uz aizmuguri mūsu un vācu ievainotos kaņavīrus un atpakaļ nākot piegādāja municiju.

12) *sanit.-kar. K.* 20.7. pašaizliedzīgi cauri artil. ugunīm nesa uz aizmuguri ievainotos. Pēc ienaidnieka ielaušanās mūsu pozicijās smagi ievainotos — ko nebija iespējams vairs evakuēt — neatstāja, bet pildīja savu pienākumu līdz galam, līdz tika no ienaidnieka pilnīgi ielenkti.

13) *2. vd. kar. Ķ.* 20.7. ltn. Aļļis vadībā pēc tanku iebrukuma vairākkārt pārgāja prettriecienos un, sevi netaupīdams, tuvcīņās iznīcināja vai padzina iebrukušos ienaidn. kājniekus, tā noturot izolētā vada poziciju līdz plkst. 15,00.

21. Liepājas bataljona kaŗavīri pie Krasnoje Selo 1942. g. ziemā

Ceļā ar pārtiku

14) *2. vd. kar. A.* 20.7. ltn. Aļļis vadībā pēc tanku iebrukuma vairākkārt pārgāja prettriecienos un, sevi netaupīdams, tuvcīņās iznīcināja vai padzina iebrukušos ienaidn. kājniekus, tā noturot izolētā vada poziciju līdz plkst. 15,00.

15) *2. vd. kar. S.* 20.7. ltn. Aļļis vadībā pēc tanku iebrukuma vairākkārt pārgāja prettriecienos un, sevi netaupīdams, tuvcīņās iznīcināja vai padzina iebrukušos ienaidn. kājniekus, tā noturot izolētā vada poziciju līdz plkst. 15,00.

16) *2. vd. kar. P.* 20.7. ltn. Aļļis vadībā pēc tanku iebrukuma vairākkārt pārgāja prettriecienos un, sevi netaupīdams, tuvcīņās iznīcināja vai padzina iebrukušos ienaidn. kājniekus, tā noturot izolētā vada poziciju līdz plkst. 15,00.

17) *2. vd. kar. Stendols Bierants* 20.7. ltn. Aļļis vadībā pēc tanku iebrukuma vairākkārt pārgāja prettriecienos un, sevi netaupīdams, tuvcīņās iznīcināja vai padzina ienaidn. kājniekus, tā noturot izolētā vada poziciju līdz plkst. 15,00. Kritis š.g. 23.7.

18) *rez. vd. kar. L.* 20.7. vltn. Sūnas grupā izdarot prettriecienu pamanījis, ka pretnieks sāk grupu apiet, uz savu ierosmi stājies tam pretim, atsitis, un, tādējādi nodrošinādams prettriecienā ejošās grupas spārnu, sekmējis visas grupas darbību.

2. rotā:

1) *vltn. Laumanis Ernests* 20.7. pēc rotas komandieņa krišanas pārņēmis rotas vadību un cīņās pret pārspēku no 20.—22.7. to vadījis ļoti enerģiski. Pēc rotas frontes pārraušanas no rotas atliekām vairākkārt organizējis un personīgi vadījis prettriecienus, nodarot ienaidniekam lielus zaudējumus, atkaņojot un noturot rotas iecirkņa lielāko daļu. Prettriecienu sparu vienmēr cēlis ar personīgas drošsirdības piemēru. Ar savu patstāvīgo un enerģisko rīcību nodrošināja btl. labo spārnu no ienaidnieka flanka un aizmugures uzbrukumiem.

2) *kar. K.* 20.7. būdams ievainots, arī zem spēcīgas ienaidnieka uguns turpinājis kauju un kā snaipers nodarīja ienaidn. lielus zaudējumus. 22.7. rotai ejot prettriecienā, uz savu ierosmi ieņēma jaunu poziciju, no kurienes sekmīgi sedza rotas flanku, izvedot no ierindas daudz ienaidnieku.

3) *kar. O.* 20.—22.7. vairākkārtējos izlūkošanas gājienos un prettriecienos gājis kā pirmais, ar savu priekšzīmi ļoti ceļot citu kaņavīru morāli un pasākumu sekmes. Tuvcīņās iznīcinājis daudz ienaidnieku. Saņēmis gūstekni.

4) *kar. Ķudis Ādolfs* 20.—22.7. nogādādams rotas komandieņa ziņojumus ātri un saprātīgi cauri stiprām artil. ugunīm, izrādījis lielu drosmi un pašierosmi. Prettriecienā, esot starp pirmajiem, tuvcīņās nodarīja ienaidniekam lielus zaudējumus. Uz savu ierosmi ieņēma poziciju apejošā ienaidnieka atsišanai. Šo cīņu vedot, krita.

5) *kar. M.* 20.7. ar rokas granātu saišķi līda pie ierakumos palikuša tanka, kas ar savu uguni nodarīja mums lielus zaudējumus. Neskatoties uz to, ka tanks uz kar. M. šāva ar lielgabalu, viņš pielīda tankam uz 5 metr., bet, nepaspējis izmest saišķi, tika smagi ievainots ar no tanka mestu rokas granātu.

6) *kar. Zalonskis Kazimirs* 20.7. būdams smagi ievainots žoklī, neatstāja savu ložmetēju, bet tanka tiešā tuvumā apkaroja ienaidnieka kājniekus, līdz krita no tanka granātas.

7) *kar. F.* 20.7. sevišķi aukstasinīgi apkaroja ienaidn. tankiem sekojošus kājniekus no vismazākiem attālumiem. 22.7. prettriecienos bijis viens no pirmajiem, tuvcīņās nodarījis ienaidniekam lielus zaudējumus.

8) *kapr. D.* 22.7. uzrādīja lielu drosmi un uzņēmību prettriecienos un tuvcīņās.Grūtākos brīžos cīnīdamies savas grupas priekšgalā, aizrāvis sev cīņā līdz padotos, tā sekmējot prettrieciena izdošanos.

9) *dkar. Škute Nikolajs* 20.7. būdams ložm. pr-ks tanka tiešā tuvumā nomainīja kritušo ložm. 1. Nr. un aukstasinīgi turpināja cīņu ar ienaidnieka kājniekiem, līdz krita no tanka granātas.

10) *dkar. N.* 20.7. būdams snaipers, neskatoties uz ienaidnieka spēcīgu tanku uguni, kas ar vienu granātu nosita blakus stāvošo kareivi un ar otru granātu norāva pozicijai jumtu, ar labi mērķētu aukstasinīgi vestu uguni nodarīja ienaidniekam lielus zaudējumus.

11) *kar. J.* 20.7. ar patšauteni ieņēma poziciju uz bunkura jumta, lai sekmīgāki apkarotu dziļajā zālē tuvu pielīdušos ienaidnieka kājniekus. No šīs pozicijas, neskatoties uz ienaidn. spēcīgu tanku un automatisko ieroču uguni, drošsirdīgi atvairīja ienaidnieka kājniekus līdz tika smagi ievainots.

12) *kar. R.* 20.7. ar patšauteni enerģiski apkaroja uzbrucējus, kad tanks ar diviem šāviņiem iznīcināja viņa patšauteni un patšautenes ligzdu — nezaudēja cīņas sparu, bet no blakus pozicijas ar šauteni turpināja ienaidnieka atvairīšanu, līdz pašu ievainoja.

13) *kapr. Čigāns Didriķis* 20.7., atrazdamies 30 mtr. no ierakumos apstājušos tanka, kurš šāva uz viņu un viņa grupu ar lielgabalu, turpināja ienaidnieka kājnieku atvairīšanu, tā rādot grupai varonības piemēru. Nevienādajā cīņā krita no tanka šāviņa.

3. rotā:

1) *kapr. J.* 22.7. pēc ienaidnieka caurlaušanās kaimiņu rotas iecirknī un pašu ciestiem lieliem zaudējumiem uz savu ierosmi ātri ieņēma un noorganizēja jaunu aizstāvēšanās poziciju, atsita ienaidnieka drīz sekojošos uzbrukumus šai pozicijai un tā nodrošināja rotas spārnu un aizmuguri.

Btl. stābā:

1) *vltn. Sūna Rūdolfs* 20.7., būdams ievainots, pēc ienaidnieka ielaušanās pozicijas dziļumā ar rezerves vada atliekām un btl. ziņnešiem pārgāja

prettriecienā un noturēja šo poziciju pret ienaidnieka milzu pārspēku, neskatoties uz apiešanu pa labi un pa kreisi līdz plkst. 17,00, līdz no ierindas izvesto lielais skaits neatļāva vairs tālāku efektīvu pretestību.

2) *kar. C.* 20.7. hptm. Nitmaņa vadībā drosmīgi piedalījās tanka apkaļošanā un tanka apkalpes sagūstīšanā un, būdams ievainots, nav atstājis kaujas lauku, bet, pats vezdams enerģisku cīņu, uzmudinājis vēl pārējos. —

Naktī no 22. uz 23. jūliju ienaidnieks mēģināja iebrukuma joslu paplašināt, bet tas viņam vairs neizdevās. Ar mainīgām sekām kaujas šinī rajonā turpinājās līdz 28. jūlijam.

Pēc jūlija kaujām bataljona vienības novietoja galvenā kaujas līnijā izklaidus starp vācu un holandiešu vienībām, Iespējams, ka tādai rīcībai pamatā bija 19. Latgales bataljona komandieŗa *kapt. G. Praudiņa* apcietināšana it kā par pretvācisku rīcību frontē (skat. 128. lpp.). Sakarā ar vāciešu izrādīto neuzticību latviešu kaŗavīriem to kaujas spars jūtami samazinājās. Latviešu kaŗavīri tomēr visas pārestības panesa ar sakostiem zobiem. Ar savu brašo kaŗavīru stāju un sekmīgo frontes darbību tie pierādīja, ka viņi ir pat labāki kaŗotāji nekā šinī rajonā esošie vācu un citu tautu kaŗavīri.

1942. g. pārējais vasaras un rudens periods bataljona kaujas iecirknī pagāja samērā mierīgi, turpinoties bataljona poziciju izbūvei, abpusējos izlūkošanas pasākumos un sīkāku triecienu grupu darbībā.

11. augustā saslimušo bataljona komandieri *pltn. Rutuli* evakuēja uz Rīgu, un viņa vietu līdz 20. augustam izpildīja 1. rotas komandieris *kltn. Ž. Kāns,* pēc tam vācu sakaru virsnieks *pol. hptm. Jakobs.* No decembŗa vidus bataljonu komandēja kā p.v.i. *kapt. Ž. Jansons.*

Ziemas sākumā 21. Liepājas bataljonu nomainīja pozicijās pie Urickas un pārvietoja apm. 2 km pa labi uz ziemeļiem no Kiskino sādžas. Bataljons šeit ieņēma samērā šauru aizstāvēšanas iecirkni, jo tā cilvēku sastāvs bija samazinājies uz apm. 100 vīriem un tas sastāva papildinājumus nesaņēma.

Ļeņingradas aizstāvju poziciju kreisajā sektorā vairākkārtīgi bija izdarīti triecienu grupu iebrukumi ienaidnieka pozicijās, lai saņemtu kādu krievu gūstekni, bet šie iebrukumi nesekmējās. Tad frontes iecirkņa priekšnieks uzdeva 21. Liepājas bataljonam tuvākās dienās izdarīt vietēja rakstura iebrukumu ienaidnieka pozicijās un iegūt kādu krievu gūstekni. Šai laikā bataljons bija pakļauts kādam vācu kājnieku pulka komandierim, bet tomēr ieņēma patstāvīgu kaujas iecirkni frontē.

Latviešu kaŗavīri Ļeņingradas frontes sektorā

23. decembŗa rītā bataljons izdarīja pastiprinātas trieciena grupas iebrukumu krievu pozicijās ziemeļos no Kiskino. Iebrukums sekmējās, un trieciena grupa ieguva vienu gūstekni, vienu ložmetēju un uzspridzināja vienu krievu bunkuru. Trieciena grupa zaudējumus necieta, bija vienīgi daži ievainoti. Nākošā dienā vācu virspavēlniecība savā frontes ziņojumā pirmo reizi minēja, ka „Ģermāņu tautu piederīgie sekmīgi izdarījuši izlūkošanas iebrukumu Ļeņingradas frontē."*)

1943. g. janvārī kāds krievu sodīto karavīru bataljons izdarīja uzbrukumu bataljona pozicijām ziemeļos no Kiskino. Puteņainā ziemas dienā krievi vispirms bija iebrukuši kaimiņu, holandiešu, frontes iecirknī. Holandieši ienaidnieka spiedienu neizturēja un atkāpās. Ienaidnieks, turpinot uzbrukumu, sāka apdraudēt arī 21. Liepājas bataljona kreiso spārnu. Prettriecienu izdarīja bataljona kaujas grupa 24 vīru sastāvā. Tā atsvieda krievus atpakaļ. Krievi zaudēja 5 kritušos, bet 21. bataljona trieciena grupa dažus ievainotos. Arī šī krievu iebrukuma atvairīšana bija atzīmēta vācu virspavēlniecības frontes ziņojumā.

1943. g. janvāŗa vidū Holandiešu leģiona komandieris stubaf. Fictums *(Fitztum)* bija atklājis 21. bataljona komandieŗa v.p.i. *kapt. Jansonam,* ka *Himlers,* apmeklējot Ļeņingradas frontes sektoru, esot pavēlējis internacionālo 2. SS-motorizēto brigādi pārformēt par tīru latviešu brigādi paredzētā Latviešu leģionā.*)

Janvāŗa beigās 21. un 19. bataljonu izveda no frontes un sapulcināja no sākuma Krasnoje Selo rajonā, bet pēc neilga laika pārvietoja uz Dudergofas rajonu. Te bataljoni izdarīja apmācības sakarā ar iekļaušanu Latviešu brigādē, kas oficiāli notika 8. februārī. 21. Liepājas bataljonu pārdēvēja par Latviešu leģiona I bataljonu (I/Lettische Legion), un tas pārgāja 2. SS motorizētās kājnieku brigādes pakļautībā un apgādē. 9. februārī par bataljona komandieri iecēla *kapt. K. Šnēbergu.*

Pēc pāris nedēļu apmācībām Dudergofas rajonā bataljonu atkal iesaistīja frontē Aleksandrovkas rajonā, kur agrāk bija stāvējis 19.

---

* Latviju par ģermāņu zemi un latviešus par ģermāņu tautu piederīgiem pirmo reizi nodēvē Himlers kādā 1942. g. 6. marta rakstā (Nirnbergas tribunāla dokuments N. 1787).

** Šī brigāde bija paredzēta divu pulku sastāvā, kas saformējami no esošiem (16., 18., 19., 21., 24. un 26.) latviešu policijas bataljoniem. Šo bataljonu papildināšanai marta beigās uz Ļeņingradas frontes sektoru nosūtīja pirmo tūkstoti jauno latviešu leģionāru. To apmācība, kas ilga vienu mēnesi, notika tiešā frontes aizmugurē. Plašāk 3. grāmatā.)

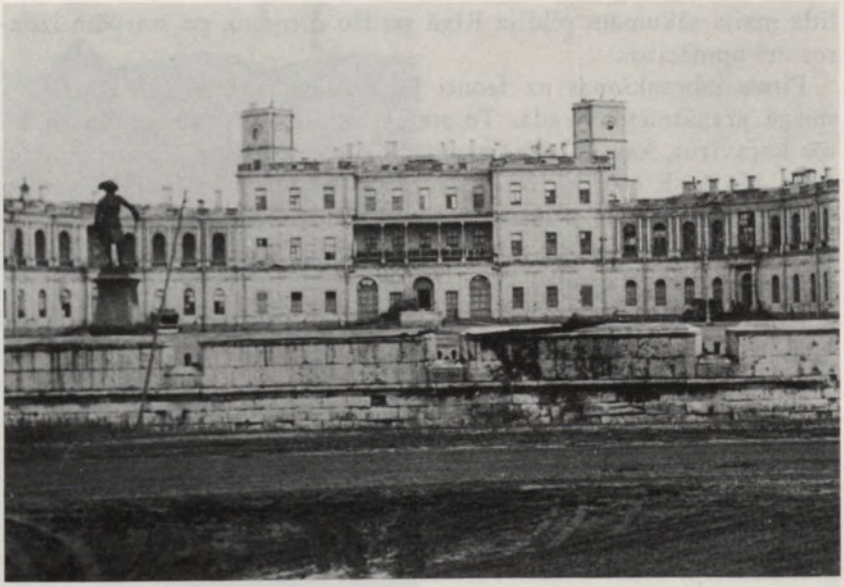

Krievu sašautā Gatčinas pils

Latgales bataljons. Tur bataljons palika līdz 1943. g. aprīļa beigām, kad to atkal izveda no frontes un nosūtīja uz Krasnoje Selo, kur iekļāva Latviešu brigādes 1. kājnieku pulkā (I/SS-Freiw. Rgt./Lett. Legion) kā I bataljonu. Šajā laikā bataljona adjutants bija *ltn. Lūkins*, ordonances virsnieks — *ltn. J. Burkēvics*, 1. rotu komandēja *vltn. E. Laumanis*, 2. rotu — *vltn. Graumanis*, 3. rotu — *vltn. A. Rabenko* un 4. (ložmetēju, mīnmetēju un prettanku lielgabalu) rotu — *kapt. Ž. Jansons*. 30. aprīlī bataljonu 1. pulka sastāvā nosūtīja pa dzelzceļu uz Dolgovo staciju Volchovas frontes sektorā, kur priekšā Krečno sādžā jau atradās brigādes stābs.

19. LATGALES BATALJONS

1942. g. maija sākumā arī 19. Latgales bataljonam lielā steigā bija jāsagatavojas izbraukšanai uz Ļeņingradas frontes sektoru.

Šo ceturto pēc kārtas bataljonu sāka formēt 1941. g. decembrī *kapt. K. Porietis*. Jau 16. decembrī bataljonu uzskatīja par saformētu, lai gan apģērbs un apbruņojums bija ļoti nepilnīgs. 1942. g. 5. janvārī bataljonu nosauca par 19. Latgales kd bataljonu. 13. janvārī bataljona komandēšanu pārņēma *kapt. G. Praudiņš*. Bataljons

līdz maija sākumam pildīja Rīgā sardžu dienestu, pa starpām izdarot arī apmācības.

Pirms izbraukšanas uz fronti bataljonam nebija pilna sastāva smagā granātmetēju vada. To steigā sastādīja, pārņemot no rotām tos karavīrus, kas Latvijas armijā bija dienējuši t.s. kājnieku baterijās. No 16-E (vēlākā 266-E) rezerves bataljona pieprasīja vadam vienu virsnieku un 4 instruktorus. Kājnieku baterijā dienējuši instruktori bija, bet nebija neviena virsnieka, tāpēc izvēle krita uz bij. Latgales artilerijas pulka *vltn. H. Rozentālu.*

12. maijā izbraucot no Rīgas bez sapieru vada, bataljons bija 512 vīru sastāvā. 1. rotu komandēja *kapt. K. Miķelsons,* 2. rotu — *kapt. O. Akmentiņš* un 3. rotu — *vltn. V. Strazdiņš.* Par vācu sakaru virsnieku KdOL stābs piekomandēja pol. hptm. Heifeldtu *(Heufeldt),* ļoti iedomīgu vīru. Sapieru vads 40 vīru sastāvā un *ltn. P. Ijāba* vadībā pie bataljona izbrauca tikai 20. jūnijā.

Bataljona apbruņojumā skaitījās bez šautenēm vēl vienīgi 8 dažādu sistēmu patšautenes, 2 smagie ložmetēji un daži vācu vieglie granātmetēji. Tikai nonākot frontē, vads saņēma krievu vidējos granātmetējus, bet bez optiskiem mērķēšanas instrumentiem. Latviešu sakaru virsniekam pie *ģen. Jekelna* kaujas grupas stāba *pulkv. Kandim* izdevās tomēr īsā laikā sagādāt franču optiskos instrumentus. Granātu un lādiņu netrūka.

Krasnoje Selo dzelzceļa staciju bataljons sasniedza 15. maijā un novietojās Lemedinjaki sādžā, apm. 7—8 km no stacijas, iepriekšējā ziemā Todta organizācijas celtās mītnēs. Te bataljons tūliņ uzsāka īsu apmācības kursu taktikā, piemērojoties vietējiem apstākļiem un vajadzībām.

No sādžas Ļeņingradas pilsēta bija redzama kā uz delnas. Pretim atradās Pulkovas kalns*) un pa labi Puškina. Somu jūras līcī bija redzami sašauti krievu kara kuģi.

---

* Uz šī kalna atradās kādreiz visā pasaulē pazīstamā Pulkovas observatorija. 1942. g. no observatorijas, protams, vairs nebija ne vēsts. Sarkanarmijas vadība darīja visu iespējamo, lai šo kalnu nepazaudētu, jo tas bija Ļeņingradas aizstāvju visvarīgākais komandējošais augstums. Pret šo, līdz pēdējai iespējai nostiprināto, kaut arī ielenkto mērķi, sabruka ne tikai daudzi vācu, bet arī tam iepretim novietotās spāņu „Zilās divīzijas" uzbrukumi. Vācu artilerijas novērotāji atradās kādā baznīcas kalnā ap 20 km no Ļeņingradas. Uz turieni pāri latviešu novietojumam bieži lidoja Ļeņingradas artilerijas vissmagākie šāviņi. Tie tomēr bija par vājiem, lai sagrautu baznīcas kalnā iebūvēto dzelzsbetona bunkuru, ar ļoti spēcīgo teleskopu, kas kā uz delnas ļāva redzēt ap 20 km attālo pilsētu. Ziemeļu gaisa īpatnējais dzidrums ļāva labi saskatīt šo padomju ziemeļu metropoli arī ar parasto armijas tālskati, un reizēm diezgan labi pat bez tā.

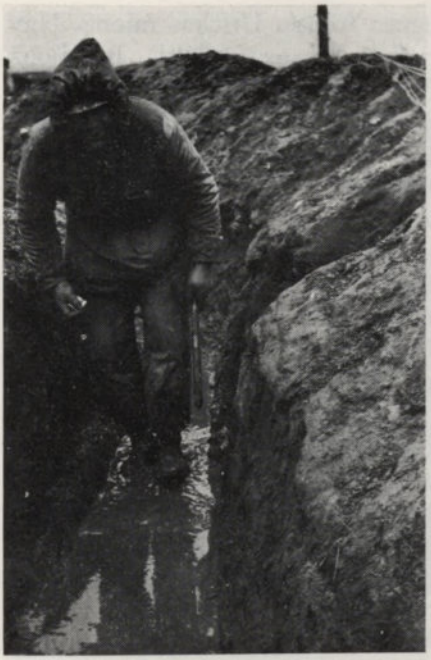

Latviešu kaŗavīrs ierakumos

Apmācības un galvenās kaujas līnijas izbūves darbos pagāja maija, jūnija un lielākā daļa arī jūlija mēneša. Ienaidnieks ar artileriju bieži apšaudīja bataljona novietojumu, nodarot arī zaudējumus. 3. jūlijā krita *ltn. A. Briģis* un *serž. P. Rubenis.*

19. Latgales bataljona gaitas Ļeņingradas frontes sektorā labi raksturo izvilkumi no bataljona ieroču virsnieka *ltn. P. Rēvalda* dienas grāmatas.

19. jūlijs. Jauka un saulaina svētdiena. Apmeklēju Puškinu, kuŗu ir ieņēmušas SS vienības, gar to tieši iet fronte. Vēsturiskā cara pils ir šinī kaŗā daudz cietusi, un apmēram puse ir izdegusi no pašu krievu iešautas degbumbas. Veselo daļu apdzīvo vācu un latviešu kaŗavīri. Te bibliotēkā glabājas daudz dažādu grāmatu. Ir arī daudz dažādu piemiņas lietu un palieku no cara greznības un varas laikiem. Viss tas tagad iet neatturami pretim iznīcībai. Parks un citas cariskās celtnes stipri nolaistas un nekoptas. Še tomēr var vēl daudz ko redzēt, apbrīnot un pārdomāt. Reiz viss te bija citādi, un no katras fasādes un koka ēnas tad dvesa varenība, bagātība un spēks. Tagad viscaur te valda posts, iznīcība un neapturama bojā eja . . .

20. jūlijs. Plkst. 8 sākas viesuļuguns frontes Urickas rajonā. Nav zināms, kas šauj, bet visa pamale vārās kā raganu katlā. Bataljonā satraukums. Vai krievi uzbrūk? Pienāk pavēle būt gataviem iziešanai. Boļševiki uzbrūk 21. latviešu bataljona rajonā un ar tankiem pārrāvuši fronti. Visu dienu tur notiek sīvas cīņas. To varam labi redzēt un dzirdēt. Pievakarē vācu ziņnesis no kampf grupas atved pavēli bataljonam iziet uz Krasnoje Selo. Trešai rotai pat ar auto mašīnām atbrauc pakaļ. Bataljons iziet kaut kādā uzdevumā.

21. jūlijs. Dienas pievakarē bataljons iziet frontes sektorā dienvidaustrumos no Urickas, kur ienaidniekam izdevies pārrāvums. Ienaidnieku gan pagaidām ir apturējis 121. vācu policijas bataljons. Vācu bataljons cietis smagus zaudējumus, daudz kritušo. Arī mūsu 21. bataljons smagi cietis. Pirmā rota pavisam izjukusi, daudzu karavīru liktenis nezināms. Visu nakti notiek kaujas, boļševikus aptur un mazliet atspiež atpakaļ. Mūsu 19. bataljons iet pirmo reizi kaujā.

22. jūlijs. Kaujas troksnis turpinās nepārtraukti. Saņemu rīkojumu ierasties frontē un noorganizēt vienībām municijas piegādi. Braucu ar divriteni. Pēcpusdienā iebraucu kauju rajonā Staro-Ponovo ciema tuvumā. Šai brīdī krievi veļ viesuļuguni šīs sādžas daļā, kuŗā nostiprinājušies vācu un mūsu spēki. Sādža deg, vienu dūmu un liesmu jūŗa. Parādās divi krievu tankti, tie uzbrauc uz pašu izliktām mīnām un uzsprāgst gaisā. Vēl seko trešais, bet tas, redzēdams abu iepriekšējo nelaimi, atgriežas atpakaļ. Artilerijas uguns nostājas, un krievi nāk uzbrukumā. Savu darbu sāk vācu artilerija, kuŗa savu uguns vilni veļ pret uzbrūkošiem krieviem. Uguns ir iznīcinoša, un uzbrukums atslābst. Arī vairāki krievu tanki, vācu artilerijas šāviņu trāpīti, uzsprāgst gaisā, veidojot dūmu un uguns strūklu līdz pat mākoņiem. No kauju sektora nāk daudz ievainoto, vācu sanitārās mašīnas nespēj pat visus uzņemt. Mūsu bataljona ambulancē ārsts pārsien arī daudz vācu karavīrus. Mums šodien ir tikai ievainotie, kritušo nav.

23. jūlijs. Šodien frontē īsta artilerijas divkauja. Ar bataljona komandieri un vācu sakaru virsnieku izlocījām visus rotu pozicijas iecirkņus. Tie vēl nepabeigti. Puiši cīnās dūšīgi, lai gan visapkārt sprāgst granātas. Lauks priekšā un aiz muguras ir mīnēts, un nezinātājam bīstami caur to līst. Otrā rotā vienu saplosa granāta, tas ir pirmais šīs kaujas upuris. Staro-Ponovo sādža jau gandrīz visa ir nodegusi, tikai drupas vien rēgojas. Pie sagrautās baznīcas ir krievu lielgabalu pozicija uu no turienes šauj arī krievu tanki. Šīs vietas nikni apstrādā vācu artilerija, un beidzot vakarā savu darbu sāk arī

Latviešu kaŗavīrs pie „municijas noliktavas"

... pie bunkura

smagie vācu bumbvedēji. Boļševiku pozicijas pārvēršas liesmu un dūmu jūŗā. Krievi nespēj izturēt un atiet.

24. jūlijs. Šodien tikai reta artilerijas apšaudīšanās. Abi pretinieki meklē trāpīt viens otra pozicijas. Tagad te redzamas visas ieroču šķiras, mūsu pusē: „paki", „flaki", tanki, smagā artilerija u.c. Bataljonam iedotas visas trūkstošās ieroču šķiras, šodien atveda arī „S" mīnas, dūmu granātas un sveces tanku apkaŗošanai. Šodien atkal viens kritušais 3. rotā. To saplosījusi krievu 120 mm granātmetēja granāta, kas iekritusi šī strēlnieka bedrē.

(Laikā no 18.—25. jūlijam bataljons bija zaudējis 3 kritušos, 4 ievainotos un 4 kontuzētos.)

31. jūlijā. Šodien frontē ieradies *pltn. Veiss* ar adjutantu *kapt. Galdiņu,* t.i., mūsu nākošā augstākā latviešu priekšniecība. Jādomā, ka viņi spēs mūsu bataljona organizācijas un papildinājumu labā kaut ko darīt, jo tas tiešām nepieciešams un ir pēdējais laiks.

1. augustā. Līdz plkst. 11 noņēmāmies bataljona komandpunktā ar ziņu sagatavošanu *pltn. Veisam.* Mājās — Lemedinjakos pienākusi ziņa par iziešanu uz jaunu mājvietu — Krasnoje Selo ezermalā, Dudergofas rajonā. Vēlāk novietojumā ierodas arī *pltn. Veiss* ar *kapt. Galdiņu.* Viņi sīki mūs informē par pāriešanu uz Krasnoje Selo un arī par to, ka abus bataljonus drīz no pozicijām izņems un pārvedīs uz Rīgu pārformēties. Tā, protams, visiem priecīga ziņa.

7. augustā. Frontē mierīgi. Bataljona komandieri *kapt. Praudiņu* nomaina vācu sakaru virsnieks *pol. hptm. Heifelds.* Kapt. Praudiņu izsauc uz Jekelna kaujas grupas stābu. Seko izmeklēšana it kā par pretvāciski noskaņotu darbību.*)

9. augustā. Šonakt vienības jāizņem no ierakumiem un jālaiž atpūtā tepat Sosnovkas sādžā, lai pirtī nomazgājas un apkopjas. Nākošā naktī atkal jāieņem pozicijas citā vietā. Apcietinātais bataljona komandieris *kapt. Praudiņš* lidmašīnā pārvests uz Rīgu. Viņu tiesāšot kaŗa tiesa. Maz izredžu viņam atlicis, jo apvainojumi par pretvācisku darbību ir ļoti smagi. Šorīt steidzami uz Rīgu izsaukts arī *pltn.*

---

* *Kapteini G. Praudiņu* par pretvācisku „rīcību" (izrunāšanos) Jekelna kaujas grupas stābs atcēla no amata un nodeva Kaŗatiesai Rīgā, kas to notiesāja uz nāvi nošaujot. Uz Latviešu pašpārvaldes aktīvu iestāšanos Praudiņa labā nāves sodu pārvērta viņa degradēšanā par kareivi un nosūtīja uz fronti 16. Zemgales bataljonā. Vēlāk Praudiņš atkal atguva savu virsnieka dienesta pakāpi. Kurzemes frontē viņš majora dienesta pakāpē komandēja 19. latviešu divīzijas 44. kājnieku pulku. Par varonību atvaires cīņās pie Siguldas un Ziemassvētku kaujās Kurzemē Praudiņš apbalvots ar 2. un 1. šķ. Dzelzskrustu un Vācu krustu zeltā līdz ar ierakstu armijas goda sarakstā. Pēc Vācijas kapitulācijas maj. Praudiņš nokļuva krievu gūstā. No gūsta Latvijā atgriezās 1964. g. un mira 1967. g. Apglabāts Rūjienas kapos.

Veiss ar visu stābu. Kāds būs mūsu, palikušo liktenis, pagaidām nav zināms.

13. augusts. Šonakt uzlādējās mūsu tross un agrā rīta stundā izbrauc uz Rīgu. Žēl, ka mums vēl jāpaliek. Gaidām katru izdevību saklausīt kaut ko par braukšanu. Viegli saprast, cik liela interese ir tikt no šejienes projām.

16. augusts. Vakarā novietojumā pārbrauc 1. rota no Novgorodas. Viņi tur nodarbojušies ar kaŗa trofeju vākšanu nākošam latviešu leģionam, kas, domājams, formēsies Rīgā, uz kurieni arī visas mantas nosūta.

17. augusts. Šodien novietojumā dzīva kustība. Mūsu atbraucējiem vezumi pilni dažādām mantām. Gandrīz katrs kareivis ir apgādājies ar automātisko šauteni, un priekšnieks ar mašīnpistoli.

19. augustā. Vakarā 1. rotas pirmo vadu aizveda automašīnās uz fronti. Līdzi ņēma lāpstas, jo naktī paredzēts ierakties iespējami tuvu ienaidniekam. Šobrīd bataljons stipri izkaisīts. 3 vadi Rīgā, 2 padoti 21. bataljonam, 1 vads un 3. rota pārcelti prom pie Peldjas, un no 2. un 3. rotas viņu poziciju rajonā palikusi tikai neliela daļa. Esam te visi padoti kādam holandiešu pulkam, un tie nu mūs mētā un izmanto, cik vien var. Neapskaužams stāvoklis.

14. septembris. Bataljona komandpunkts pārceļas no Sosnovkas sādžas uz Honoklovo sādžu, iepretim Pulkovas kalnam, kur frontē stāv bataljona 2. rota. Bataljons ir padots kādam holandiešu pulkam, kuŗā komandējošos amatus pa lielākai daļai ieņēma vācu virsnieki.

21. septembris. 1. rotu novieto pozicijās pie Nikolajevas sādžas, bet 2. un 3. rotas pie Aleksandrovkas. 3. rotai tagad tieši pretim ir Pulkovas kalns. Starp mūsu un krievu pozicijām pie Pulkovas ir apm. 1,5 km plata neitrāla josla, stipri mīnēta no krieviem. No Pulkovas kalna krievi labi pārredzēja mūsu novietojumu.

28. septembris. Bijām ar *kapt. A. Vītiņu* bataljona komandpunktā. Tur ieradies jauns bataljona komandieris — kāds vācu policijas hauptmanis saslimušā hptm. Heifeldta vietā. Viņš nevienam mums nelikās simpatisks. Pēc audiences mans ceļš veda uz Aleksandrovku, kur pārceļas arī bataljona stābs. 2. un 3. rota nākošā naktī iet pirmajās līnijās, t.i., taisni pret Pulkovu. Šovakar ieradies no Rīgas arī zilais autobuss ar Annas ielas paciņām, un solās visā drīzumā gādāt arī ziemas silto veļu.

15. oktobris. Šodien no Rīgas atbrauca zilais autobuss un atveda tautiešu dāvāto silto veļu un paciņas. Viņi briesmīgi steidzās, lai tiktu atpakaļ uz Krasnoje Selo, jo te stipri apšauda.

Ieradies „Zilais autobuss" ar Tautas Palīdzības veltēm

Veltes piegādā rotām

24. oktobris. Esmu Aleksandrovkā, sādžā starp Krasnoje Selo un Puškinu. Krievu fronte te ir tikai apm. 500 m. Te nu vienreiz viss bataljons ir kopā. Tam ierādīts atsevišķs aizstāvamais frontes sektors. Priekšējās līnijās ir 1. un 2. rota un 3. rota sādžā rezervē.

29. oktobris. Nakts bija visai nemierīga, visāda kalibra artilerija šāva visādos virzienos. Abām rotām ir zaudējumi: divās stundās divi krituši un divi ievainoti. Arī 3. rotā ir 3 ievainoti, viens smagi. —

1942./43. g. ziema bataljona frontes iecirknī pagāja samērā mierīgi, darbojās vienīgi atsevišķas trieciengrupas. Tomēr bija vairāki kritušie, un ļoti daudz karavīru bija jāevakuē apsaldēšanās dēļ, jo trūka silto ziemas apģērbu.

Janvāra beigās bataljonu izveda no frontes uz Dudergofas rajonu, kur to 8. februārī iekļāva jaunformējamā Latviešu leģionā kā 2. bataljonu un par bataljona komandieri *pol. hptm. Heifeldta* vietā iecēla *pltn. K. Aperātu.* Pēc tam bataljonu atkal ieveda galvenā kaujas līnijā iepretim Pulkovai.

— *14. februāris.* Pagājuši Ziemassvētki, pagājis Jaunsgads. Visi bezgala noguruši, un papildinājumu no Rīgas mums nedod. Nevienam nezinot, no brigādes stāba ieradās pats brigādes komandieris un piešķir pirmos Dzelzs un Kara nopelnu krustus.

18. februāris. Krievu uzbrukums Pulkovas rajonā. Ap plkst. 6 no rīta sākās artilerijas sagatavošanas uguns, kuru vēlāk pārceļ uz Aleksandrovku un nolej reti sirsnīgi. Vispār šī diena nes daudz liktenīgu piedzīvojumu un notikumu. Krīt 2. rotas komandieris *vltn. P. Bļodāns,* uzsprāgst gaisā rotas municijas rezerve. *seržantu K. Mišinski* ievaino kājā, un rotas ziņnesis krīt ceļā uz bataljona stābu. Izdodot no bataljona noliktavas jaunu rezervi, manā municijas verandā iekrīt 82 mm krievu mīna un mani smagi ievaino labajā kājā. —

Aprīļa otrā pusē bataljonu izņēma no galvenās kaujas līnijas un atvilka uz Dudergofas rajonu. Bataljona karavīrus ieģērba jaunās uniformās un izdeva jaunus vācu ieročus. 30. aprīlī bataljonu 1. latviešu kājnieku pulka sastāvā pārveda pa dzelzceļu uz Volchovas fronti.

24. TALSU BATALJONS

1942. g. 5. novembrī uz Ļeņingradas frontes sektoru bija jāaizbrauc arī 24. Talsu bataljonam *pltn. A. Vēvera* vadībā. (Par bataljona formāšanu un cīņām skat. 111. un 145. lpp.) Bataljons pa dzelzceļu ieradās Krasnoje Selo. Pēc nedēļas uzturēšanās frontes aizmugurē bataljons devās uz nozīmēto frontes iecirkni Somijas jūŗas līča dienvidus piekrastē, dienvidos no Kronštates cietokšņa, Sergijevskij Monastir rajonā, gandrīz vācu ziemeļu frontes pašā kreisajā spārnā.

Šeit bataljons bija padots vērmachta 380. kājnieku pulka komandierim maj. Herbam *(Herb)*. Bataljons pozicijas ieņēma ar visām 3 rotām galvenā kaujas līnijā. 2. rota *vltn. E. Stīpnieka* vadībā pozicijās novietojās uz austrumiem pret Ļeņingradu, bet bataljona pārējās divas rotas *vltn. V. Vabuļa* un *vltn. A. Nūdieņa* vadībā—gar Somijas jūŗas līča dienvidus krastu. Bataljona kreisais flanks atradās iepretim Kronštatei. Ļeņingradas ostas moļa galā atradās kāda krievu baterija, kas pastāvīgi apšaudīja bataljona novietojumu. Ar šīs baterijas artilerijas uguni jau pirmajās dienās ievainoja bataljona adjutantu *kapt. A. Valdmani* un *ārstu-vltn. A. Stepi*. Citādi bataljona kaujas iecirknis šinī rajonā bija ļoti mierīgs. Izņemot izlūku sadursmes uz Somijas jūŗas līča ledus, citu kājnieku cīņu tikpat kā nebija.

Šinī periodā bataljons izcīnīja ne tikai izlūkošanas un patruļu cīņas ar ienaidnieku, bet arī iekšēju politisku cīņu ar bataljona vācu sakaru virsnieku pol. hptm. Markvardtu *(Marquardt)*. Šis vācietis bija tipisks nacionālsociālists, agrāk bijis tirgotājs, bet Hitlera laikā uzdienējis par policijas hauptmani. Latviešu kaŗavīri viņu dēvēja par „kaupmani". Viņš pat personīgi dalīja latviešu vienību uzturziņiem pārtiku, lai varētu sev ko vairāk atlicināt spekulēšanai vai sūtīšanai uz Vāciju. Viņš nonāca ļoti asās attiecībās ar bataljona komandieri *pltn. Vēveri*, jo sevi uzskatīja par bataljona faktisko komandieri. Asumi nonāca tik tālu, ka Markvardts bataljona apzīmēšanai pavēlēja izlikt plāksni ar uzrakstu *Einheit Marquardt*. Latviešu kaŗavīri tad savukārt izlika vienības apzīmējumu *Einheit Vēveris*.

Strīdū iejaucās 380. vācu kājnieku pulka komandieris *maj. Herbs* un noteica, ka viņš grib sazināties vienīgi ar latviešu bataljona komandieri, bet ne ar bataljona sakaru virsnieku. Labās vācu valodas prašanas dēļ par latviešu sakaru virsnieku (Ordonanzoffizier) *pltn. Vēvers* nozīmēja *v.v. G. Odiņu*, kuŗš līdz tam bija bijis bataljona sakaru vada komandieris.

24. Talsu bataljona kaŗavīrs uz sašauta krievu tanka pie Sergijevskij Monastir klosteŗa. Klosteŗa priekšā redzami kritušo kaŗavīru kapi.

Saspīlējums ar vācu sakaru virsnieku turpinājās un beidzās ar *vltn. Vabuļa* apvainošanu, nosaucot to par „Schweinehund". Šai gadījumā gan Markvardts bija iereibis, kas pie viņa gadījās ļoti bieži. Bataljona komandieris iesniedza vācu pulka komandierim oficiālu ziņojumu par notikušo. 1943. g. janvāŗa beigās vērmachta divīzijas stāba virsnieki *hptm. Markvardtu* apcietināja un ievietoja mājas arestā. Pēc izmeklēšanas lietu nodeva vācu policijas tiesai Rīgā, bet tā lietu pret Markvardtu izbeidza un uzsāka vajāt *pltn. Vēveri, vltn. Vabuli, vltn. Mālu* un *v.v. Odiņu,* kas bija liecinājuši pret Markvardtu. *Pol. ģen. Jekelna* ļaudis paspēja gan tikai atcelt *pltn. Vēveri* no bataljona komandieŗa amata, pret pārējiem vajāšanu pārtrauca bataljona iekļaušana junformējmā latviešu brigādē. 9. februārī bataljona komandēšanu pārņēma *kapt. A. Skrauja.*

Pirms 1942. g. 31. decembŗa (datums, līdz kuŗam formāli bija dienesta līgums kārtības dienestā) pienāca rīkojums visiem bataljona kaŗavīriem uzrakstīt ziņojumu, ka tie vēlas dienestu pagarināt. Sakarā ar vācu sakaru virsnieka neciešamo izturēšanos, neraugoties

uz iespējamām vajāšanām, 80% no bataljona karavīriem iesniedza pretēja satura ziņojumu, t.i., ka nevēlas policijas vienībās dienestu turpināt. Par dienesta neturpināšanas iemesliem visi uzdeva, ka nav turēti pie dienesta uzsākšanas dotie solījumi par latviešu ietērpu un latviešu dienesta pakāpēm, kā arī uz piederīgo apgādi, atvaļinājumiem u.t.t. Nekādu seku šiem ziņojumiem tomēr nebija, neviens netika ne atvaļināts, ne arī vajāts.

1943. g. 11. aprīlī bataljonu no frontes atvilka uz aizmuguri, dienvidos no Puškinas, kur Perjakules sādžas apkārtnē bataljons izdarīja apmācības.

18. aprīlī bataljonu ieskaitīja jaunformējamā 2. (43.) pulkā kā I bataljonu un pārvietoja uz Volchovas frontes sektoru.

16. ZEMGALES BATALJONS

16. Zemgales bataljons no Bukmuižas caur Ludzu, Rēzekni, Abreni un Pleskavas ieradās Krasnoje Selo 1943. g. 8. februārī. Bataljons līdz ar izbraukšanu no Ludzas 3. februārī izgāja no KdOL padotības un, ierodoties Krasnoje Selo, kļuva par jaundibināmā Latviešu leģiona III bataljonu (III/Lettische Legion).

Bataljons saņēma arī 81 vīru lielu papildinājumu no 276. Kuldīgas bataljona un 10. februārī no brigādes jaunus ieročus: 300 vācu šautenes, 36 patšautenes, 12 smagos ložmetējus, 6 smagos granātmetējus, 7 vieglos granātmetējus un 20 mašīnpistoles.

Drīz pēc tam bataljonu kopā ar I (agr. 21.) un II (agr. 19.) bataljonu nosūtīja uz galveno kaujas līniju iepretim Pulkovai, kur bataljons ieņēma apm. 3,5 km platu frontes iecirkni no Venerjazi ciema līdz Verch. Kojrovo kreisajās pārnā. Pie Kojrovo ienaidnieks no bataljona pozicijām atradās tikai apm. 100 metrus tālu. Šo vietu uzskatīja par vienu no visbīstamākajām Ļeņingradas frontes sektorā. Šai frontes iecirknī bataljons palika līdz aprīļa beigām. Šai laikā bataljona frontes iecirknī kaujas darbība bija niecīga. Bataljona karavīri uzlaboja ierakumus un taisīja pievedceļus no ierakumiem uz bataljona stābu. Lielāka kauja izcēlās vienīgi, kad krievi 19. marta rītā pa visu bataljona iecirkni atklāja stipru artilerijas uguni, kas ilga 2 stundas. Pēc tam ienaidnieka kājnieki, 2 soda bataljoni, sāka uzbrukumu Verch. Kojrovo, kuru aizstāvēja 2. rota. *Vltn. Juraida* vadībā rota pirmos uzbrukumus atsita. Tad krievi otrreiz atklāja spēcīgus artilerijas uguns brāzienus, šoreiz tikai pa 2. rotas pusloka

16. Zemgales bataljona komandieris kapt. R. Kociņš apbalvo bataljona karavīrus

ierakumiem, izsitot no ierindas daudz automatisko ieroču. Pēc tam ienaidniekam arī izdevās ielauzties rotas ierakumos, pāršķeļot rotu divās daļās. Rotas komandieris vltn. Juraids nekavējoties noorganizēja prettriecienu no labās puses, kamēr *serž. P. Bogdanovs* patstāvīgi uz savu ierosmi noorganizāja prettriecienu no kreisās puses. Prettriecieni deva panākumus, smagās tuvcīņās stundas laikā ierakumus izdevās iztīrīt no iebrukušā ienaidnieka.

Par šai kaujā izrādīto varonību *serž. Bogdanovu* kā pirmo latvieti apbalvoja ar 1. šķiras Dzelzskrustu un *vltn. Juraidu* līdz ar citiem 11 rotas karavīriem apbalvoja ar 2. šķiras Dzelzskrustu.

30. aprīlī bataljons kopā ar pārējiem diviem bataljoniem kā 2. Latviešu brigādes 1. (42.) kājnieku pulka III bataljons devās uz Volchovas frontes sektoru.

26. TUKUMA BATALJONS

26. Tukuma bataljons bija piektais latviešu bataljons Ļeņingradas frontes sektorā. Tā 2. un 3. rota no Novgorodas ieradās Krasnoje Selo 1943. g. 31. marta rītā, bet pārējās bataljona vienības pāris dienas vēlāk.

Ierodoties Ļeņingradas rajonā, bataljonā bija 3 kājnieku rotas, 1 smago ložmetēju rota, sakaru, sapieru un mīnmetēju vadi. Apbruņojumā bija krievu smagie ložmetēji, krievu šautenes, vācu patšautenes, mašīnpistoles un pistoles. Apģērbs bija ļoti dažāds: latviešu formas tērpi, vācu policijas tērpi un vācu gaisa spēku tērpi, pie tam viss galīgi noplīsis.

Jau 3. aprīlī bataljons pārgāja Latviešu leģiona 2. brigādes formēšanas stāba rīcībā. Par bataljona komandieru v.p.i. *pltn. Aperāta* vietā, kurš pārgāja par 1. pulka II (agr. 19.) bataljona komandieri, nāca vācu sakaru virsnieks *SS-hstaf. K. Vichmans,* līdz maijā par bataljona komandieri iecēla *kapt. E. Stīpnieku* no 24. Talsu bataljona.

9. aprīlī bataljonu pārvietoja uz Dudergofu-Ost, kur tas izdarīja apmācības, cik to atļāva noplīsušais ietērps un lielie dubļi. Daudzus karavīrus aizkomandēja arī uz dažādiem kursiem, kā, piem., instruktoru, gāzu, prettanku u.c.

Ar 19. aprīli bataljons beidza pastāvēt kā policijas vienība, jo ar šo dienu bataljonu ieskaitīja jaunformējamās brigādes 2. pulkā kā II bataljonu. Bataljona karavīri nodeva policijas tērpu un krievu sistēmas ieročus, pretī saņemot vācu ietērpu bez zīmotnēm un vācu parauga ieročus. 24. aprīlī visiem bataljona karavīriem piešķīra SS dienesta pakāpes, bet ar piezīmi „Leg.", nevis „SS".

Aprīļa beigās bataljons saņēma nelielu papildinājumu. Laikā no 29. aprīļa līdz 5. maijam bataljonu mazākās vienībās pa dzelzceļu pārvietoja no Dudergofas-Ost uz Volchovas frontes sektoru.

---

* Pulkv. A. Silgaiļa grāmatā *Latviešu leģions* 34. lpp. nepareizi minēts, ka par 26. Tukuma bataljona komandieri iecelts *kapt. Grants* un par 18. Kurzemes bataljona komandieri *maj. Stīpnieks,* patiesībā otrādi.

LATVIEŠU BATALJONI POLIJĀ UN BALTKRIEVIJĀ

17. VIDZEMES BATALJONS

Kā otrs pēc 16. Zemgales bataljona ārpus Latvijas devās 17. Vidzemes bataljons *kapt. F. Skraujas* vadībā. Šo pēc kārtas piekto latviešu bataljonu saformēja decembŗa mēneša vidū, ņemot kadrus no 1. un 2. Rīgas kārtības dienesta bataljoniem. Oficiāli saformēts bataljons skaitījās 21. decembrī, lai gan vēl trūka piemērota ietērpa un apbruņojuma. Bataljona 1. rotu komandēja *kapt. J. Purmalis,* 2. rotu — *vltn. A. Sūna,* 3. rotu — *vltn. A. Vilks,* un bataljona adjutants bija *vltn. H. Gūtmanis.*

1941. g. Ziemassvētkos bataljons saņēma rīkojumu tuvākās dienās izbraukt uz fronti. Lielā steigā KdOL bataljonu apgādāja ar apģērbu un ieročiem. Ar pēdējiem gan ļoti skopi. Toties bagātīgi izsniedza Latvijas armijas ietērpu, veļu un apavus. Kā negaidītu Ziemassvētku dāvanu bataljons saņēma atļauju uz mēteļiem un svārkiem uzšūt Latvijas armijas zīmotnes, kas ievērojami pacēla kaŗavīru garastāvokli, jo līdz tam bija atļauts valkāt nevisai iecienītās policistu zaļās rokas saites.

28. decembrī, izbraucot no Rīgas, bataljona sastāvā bija 10 virsnieki, 47 instruktori un 279 kareivji. Brauciena gala mērķis bija Lepeļes pilsēta Baltkrievijā.

Līdz Polockai bataljons aizbrauca ar vilcienu, bet no turienes līdz Lepeļei bija jānoiet vēl kājām apm. 100 km. Pa ceļam no Polockas uz Lepeļi vietējie iedzīvotāji-baltkrievi bataljona kaŗavīrus apsveica kā viņu zemes nākošos saimniekus, jo viņiem esot stāstīts, ka turpmāk viņi būšot zem Latvijas valdības, un, ja jau ieradies Latvijas kaŗaspēks, tad tas pareizi vien būšot.

Lepeļē bataljons novietojās bijušās krievu kazarmās. Pirmo mēnesi bataljons izdarīja vienīgi apmācības, kas bija par lielu svētību turpmākai darbībai, jo daļa karavīju vēl nebija nemaz apmācīti rīkoties ar ieročiem, nemaz nerunājot par kaut kādām kaujas mācībām. 9. janvārī bataljonu nosauca par 17. Vidzemes bataljonu.

Pēc apm. viena mēneša apmācības bataljona novietojumā ieradās kādas vācu divīzijas komandieris, lai pārbaudītu apmācības. Vācu ģenerāļa atzinums bija labvēlīgs. Bija sagaidāms, ka drīzumā bataljonam dos kaujas uzdevumus, bet ar tādu apbruņojumu, kāds bataljonam bija, ielaisties nopietnās kaujas operācijās ar sarkanarmiešiem bija riskanti, pat neiespējami. Bataljona novietojuma rajonā atradās bij. sarkanarmijas ieroču un municijas noliktavas, kuras ne visai vērīgi apsargāja vācu karavīri. To izmantoja mūsu bataljona karavīri un ielaidās garās sarunās ar vācu sargiem, tā novēršot uzmanību no apsargājamām noliktavām, kamēr citi latviešu karavīri no noliktavām iznesa krievu ložmetējus un rezerves daļas. Tādā veidā bataljona vienības ieguva vairākus ložmetējus. Vēlāk gan vācieši paši izsniedza bataljonam no noliktavām dažus ložmetējus. Krievu patronu bija pietiekami.

Par bataljona darbību Polockas-Lepeļes-Vitebskas rajonā plašāka liecība ir vienīgi no 1. rotas komandiera *kapt. Purmaļa.* Tā spilgti rāda, cik smagos apstākļos bieži nācās cīnīties vāji apbruņotiem mūsu bataljonu vīriem. (Bataljona komandieris *kapt. Skrauja* un pārējo rotu komandieri *vltn. Sūna* un *Vilks* ir vēlāk krituši.) Sniedzam dažus izvilkumus no *kapt. J. Purmaļa* liecības:

— 1942. g. februāra sākumā 1. rota saņēma rīkojumu izbraukt uz Polocku. Tanī laikā krievi pie Vitebskas bija pārrāvuši vācu fronti. Rotu uz Polocku pārveda auto mašīnās. Pēc ierašanās Polockā rotu pakļāva kāda vācu bataljona komandierim. Rotas lielākai daļai uzdeva ieņemt atbalsta punktus gar Vitebskas—Polockas dzelzceļa līniju. Pārējiem bija jāpaliek Polockā sardžu dienesta pildīšanai.

Pēc Vitebskas pārrāvuma likvidēšanas rota atkal atgriezās Lepeļē. Drīz tā atkal saņēma pavēli izbraukt uz kādu mežainu apvidu dienvidos no Lepeļes. Puse no rotas izbrauca 9. martā *vltn. J. Ramiņa vadībā,* bet otra pusrota rotas komandiera vadībā. Pusrotas izbrauca katra uz savu atsevišķo iecirkni.

Izbraucot no Lepeļes, bataljona komandieris nekādus noteiktus norādījumus rotai nevarēja dot, jo tādus pats nebija saņēmis. Vienīgais norādījums bija pagaidām aktīvā cīņā ar komūnistu terroristiem neielaisties. Tāds norādījums vēlāk izrādījās par nepareizu. Apvidus,

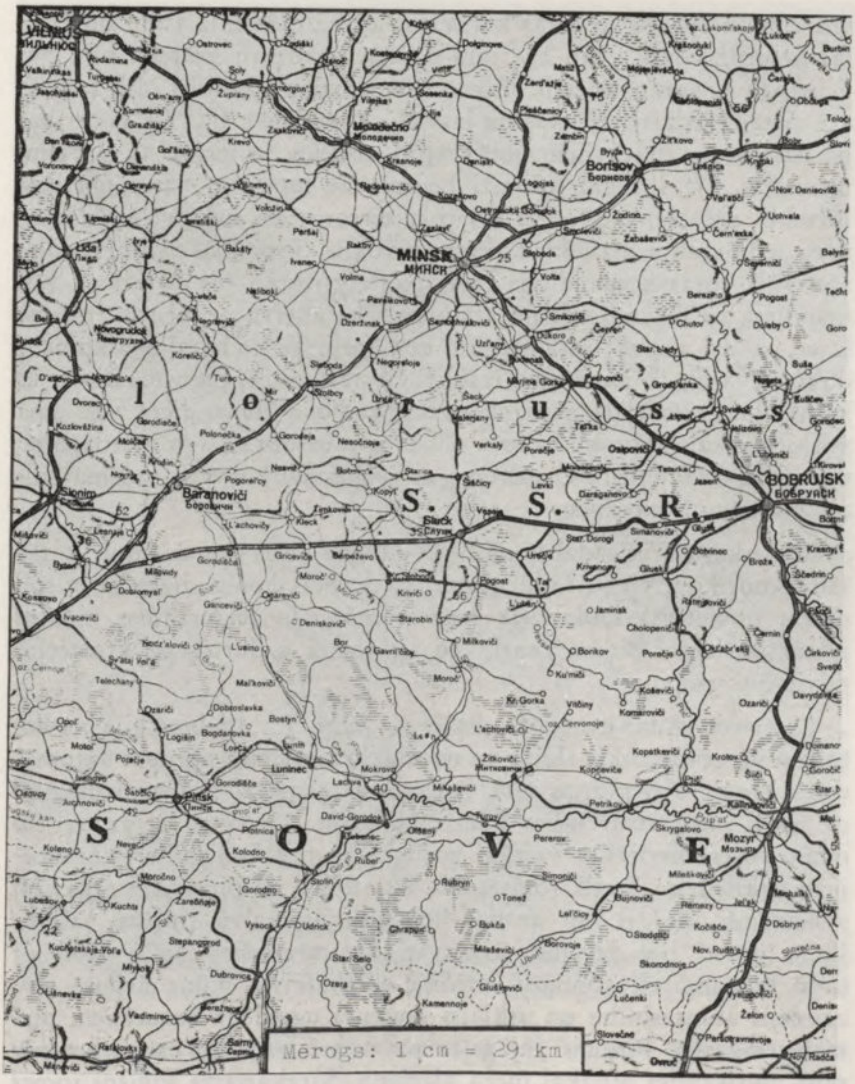

kuŗā ieradās rota, bija ļoti mežains, dažu km attālumā viena no otras atradās kādas 6 vai 7 sādžas. Rotas divi vadi apmetās Velevčinā, bet divi vadi Čerejas sādžā. Velevčinas sādžā agrāk bija mituši kādi 150 vācu kaŗavīri, kuŗus terroristi bija no sādžas padzinuši ar lieliem zaudējumiem vācu pusē. Latviešu pasīvā izturēšanās varēja pamudināt terroristus atkal uzbrukt sādžai. Bija jāšaubās, vai rota būtu

sādžā noturējusies, jo rotas kaŗavīru lielākā daļa bija jauni un kaujās nepiedzīvojuši zēni. Pie tam dažām terroristu grupām bija pat lielgabali un granātmetēji. Otrs vērā ņemams apstāklis bija tas, ka arī vietējie iedzīvotāji, kas uz latviešu kaŗavīriem lika lielas cerības kā uz saviem aizstāvjiem, jutās stipri vīlušies, jo terroristu sirojumi nemitējās. Šie sirojumi parasti beidzās ar lopu un citu pārtikas līdzekļu aizvešanu. Notika arī pret terroristiem nelabvēlīgi noskaņotu iedzīvotāju aizvešana. Šāds stāvoklis turpinājās vairākas dienas, līdz rotas komandieris bija spiests griezties pie bataljona komandieŗa ar lūgumu vai nu atļaut uzsākt aktīvu terroristu apkaŗošanu, vai arī atsaukt rotu atpakaļ uz Lepeļi. Tā ka bataljona komandieris nevarēja šo jautājumu izšķirt, tad tas griezās pie vācu divīzijas komandieŗa. Pēdējais ar uzrakstu uz bataljona komandieŗa ziņojuma par nenormālo stāvokli uzdeva nekavējoši uzsākt aktīvu pretdarbību terroristu sirojumiem. Uzdevuma atvieglošanai kaŗavīri saņēma baltos maskēšanās apģērbus.

Rotas kaŗavīrus sadalīja pa 7—8 cilvēku lielās grupās un uz katru sādžu norīkoja vienu šādu grupu. Pats rotas komandieris ar vienu grupu novietojās kāda ceļa krustojumā. Ja terroristiem izdotos izlauzties kādai sādžai cauri, tad tie tomēr uzdurtos uz krustceļos novietoto grupu.

12 martā kādas grupas vadītājs — *kapr. P. Apalups* bija novietojis savu grupu tukšā šķūnī un uz sliekšņa novietojis grupas automātisko ieroci. Visi grupas vīri, izņemot sargkareivi šķūņa aizmugurē uz meža pusi, uzturējušies šķūnī. Ap plkst. 23 naktī šai grupai no meža puses tuvojušies vairāki pajūgi. Grupas komandieris braucējiem uzkliedzis „Stoi!" (Stāt!), bet kā atbilde no pirmajām ragavām atskanējuši šāvieni, un grupas komandieris, galvā trāpīts, saļimis šķūņa durvīs bez dzīvības. Kaŗavīri, kas atradušies šķūnī, zaudējot savu komandieri, apjukuši, vienīgi sargkareivis šķūņa ārpusē nav zaudējis aukstasinību un atklājis šautenes uguni uz braucējiem pirmajās ragavās. Pirmais pajūgs tomēr izskrējis sādžai cauri, bet pārējie atgriezušies atpakaļ meža virzienā. Sargkareivja šāvieni tomēr arī terroristiem bijuši liktenīgi, trāpot un sabojājot pirmajā pajūgā atrodošos patšauteni, kā arī nonāvējot terroristu grupas vadītāju. Vēlāk, šo pajūgu sagūstot, noskaidrojās, ka kritušajam terroristu vadītājam zem vienkāršām zemnieka drēbēm bija glīts un no laba materiāla gatavots sarkanarmijas formas tērps.

Šai rajonā sadursmes ar komūnistu terroristiem turpinājās apm.

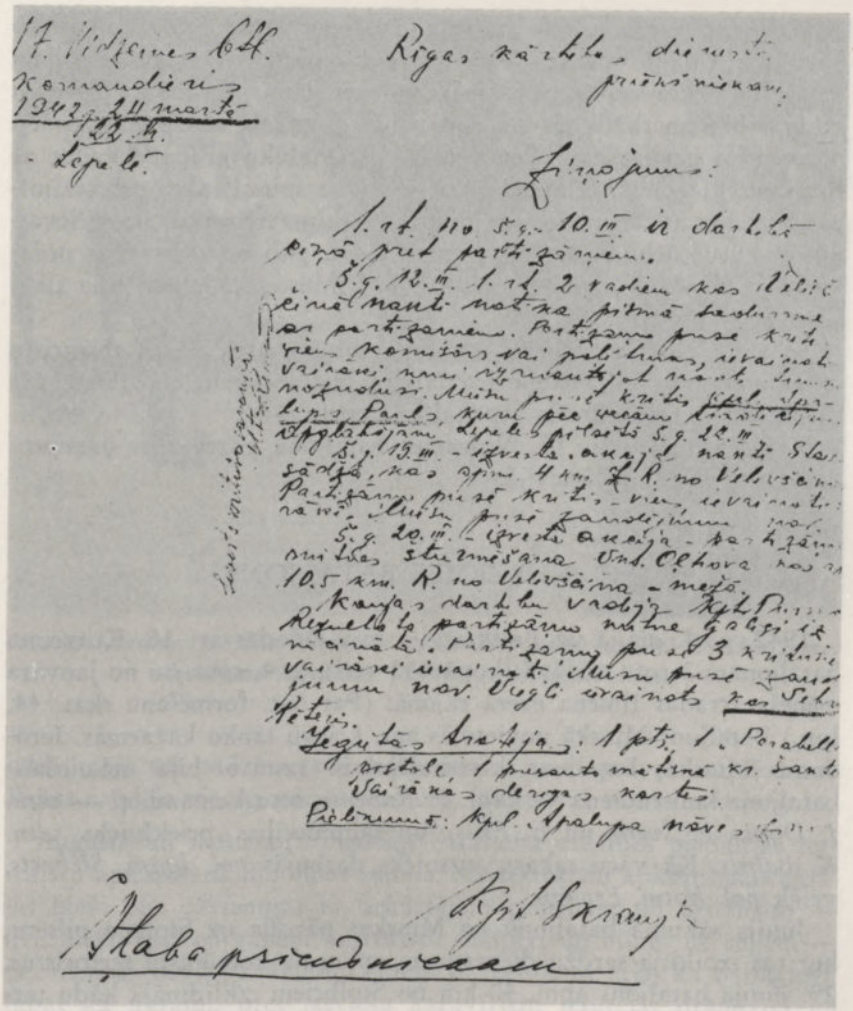

17. Vidzemes 64.
komandieris
1942. g. 24. martā
Nr. 4.
- Lapelē.

Rigas kārtības dienestam
priekšnieksam.

Ziņojums:

1. rt. no 5. g. 10. III. ir darbojies pirms pret partizāniem.

5. g. 12. III. 1. rt. 2 vadiem kas ieslēdzināt nakti no pirmās līdz otrajai pusē ar partizāniem. Partizānu puse krietni skaitliski, kamēr vai pāris, izvairoties vairāki nāvi izvairījušies no ugunsdzēsēji. Mūsu puse krietni spēlējas Paulo, kurš pēc vecām kārtībām apgalvojam. Lapelē pārsēdās 5. g. 12. III.

5. g. 13. III. - izvērsta aukšā nakti Stārsādžā, kas ņēma 4 km. R. no Valvičiem. Partizāni pusē krietni - vien, izvairoties vairāki. Mūsu puse zaudējumi nav.

5. g. 20. III. - izvērsta aukšā - partizānu mītnes sturmēšana Vīn. Olkova kas 10.5 km. R. no Valvičiem - mežā.

Kauja darbu vadīja kapt. Purmalis. Rezultātā partizānu mātne galīgi iznīcināta. Partizānu puse ar 3 krietni vairāki izvairoties. Mūsu puse zaudējumi nav. Vēlāk izvairoties kas Sēlē.

Ieguātas trofejas: 1 pist., 1. Parabellum pistole, 1 puzuto mātīnē kr. šautenes. Vairāk kā desmit kastes.

Piebiedrē: kapl. Spalupa nāve, [illegible]

Kapt. Purmalis

Štāba priekšnieksam

vienu mēnesi. Par spīti nogurdinošajām naktīm gara stāvoklis rotas kaŗavīros bija možs un cīņas spējīgs.

Atstājot rotas novietojumā nepieciešamo apsardzību, 20. martā rotas komandieris *kapt. Purmalis* ar kādiem 50 vīriem devās meklēt mežā teroristu galveno mītni. Pasākums bija jāizdara dienas laikā, jo svešā mežā nakts laikā kaŗavīri viegli varēja nomaldīties un iekrist terroristu lamatās. Grupas vīri iesāka virzīšanos agrā rītā, sekojot kādām sniegā iebrauktām pēdām. Iebraucot mežā apm. 10—12 km,

negaidot no meža izlūku patruļas virzienā atskanēja automātisko ieroču rējieni. Grupa izvērsās kaujai, atstājot aizmugurē nelielu rezervi. Priekšā šaušana kļuva arvien spēcīgāka. Arī mūsu ložmetēji atklāja labi mērķētu un spēcīgu uguni pret labi nocietinājušos un maskējušos ienaidnieku. Pēc ilgāka laika, izlūku grupai ievadot ar rotas rezevi apiešanas manevru, krievi bija spiesti savas priekšzīmīgās pozicijas atstāt, pametot vairākus kritušos. Arī savus smagi ievainotos, kuŗus nebija varējuši paņemt līdzi, paši terroristi bija nošāvuši, lai tie dzīvi nekristu mūsu rokās. Mūsu zaudējumi bija tikai viens ievainotais.

Ar savu aktīvo darbību rota bija pilnīgi paralizējusi terroristu pasākumus, par ko vietējie iedzīvotāji bija ļoti pateicīgi. Drīz pēc šīs akcijas 1. rotu pārcēla atpakaļ uz Lepeļi. —

Maija mēnesī visu 17. Vidzemes bataljonu pārcēla uz Dņepropetrovsku Dienvid-Krievijā.

18. KURZEMES BATALJONS

1942. g. 4. maijā uz Baltkrieviju bija jādodas arī 18. Kurzemes bataljonam 3 rotu sastāvā (kopā 430 vīri), jo 4. rota jau no janvāŗa mēneša atradās Iļmeņa ezera rajonā. (Par bat. formēšanu skat. 44. lpp.) Bataljons Minskā novietojās agr. krievu tanku kazarmās. Ierodoties Minskā, bataljona komandējošais sastāvs bija sekojošais: bataljona komandieris — *kapt. F. Rubenis,* rotu komandieŗi — *vltn. J. Donis, F. Švēde* un *E. Elsis,* un saimniecības priekšnieks *vltn. K. Babris.* Kā vācu sakaru virsnieks darbojās *pol. hptm. Sicherts,* vēlāk *pol. hptm. Ercums.*

Jūnija sākumā bataljonu no Minskas pārcēla uz Stolbcu pilsētu, kur tas izpildīja sardžu dienestu un apkaŗoja komūnistu terroristus. 29. jūnijā bataljons apm. 40 km no Stolbciem izklīdināja kādu terroristu bandu, pie kam krita 3 terroristi un gūstā padevās vairākas terroristes-sievietes. Bataljons šai sadursmē zaudēja savu pirmo kritušo. Bataljonam atgriežoties uz novietni, to atkal apšaudīja terroristi ar patšauteņu un šauteņu uguni, bataljons tomēr zaudējumus necieta.

Jūlija mēnesī bataljona divas rotas Nalibocku rajonā, apm. 30 km no Stolbciem, pie Derevno sādžas uzdūrās uz lielākiem terroristu spēkiem (vairums žīdu tautības), ar kuŗiem uzsāka cīņu. Lai gan terroristiem bija cilvēku un ieroču pārsvars, abas rotas tomēr tos

Laimas saldumu fabrikas direktors pasniedzot veltes uzrunā 18. Kurzemes bataljona kaŗavīrus (1943. g. 9. jūnijā Rīgā)

izklīdināja un padzina, pie tam nodarot tiem prāvus zaudējumus. Rotas zaudēja vienīgi pāris ievainoto. (Skat arī par 24. bataljonu.)

Augusta un septembŗa mēnešos bataljona vienības piedalījās terroristu apkaŗošanā Sloņimas rajonā. Šīs terroristu apkaŗošanas akcijas bieži bija savienotas ar ārkārtējām grūtībām un briesmām — lieli meži, gaŗi pārgājieni, terroristu snaiperi un mīnas uz ceļiem — ne vienmēr deva panākumus. Liels atvieglojums bija, ka baltkrievi, tāpat kā ukraiņi, pret latviešu kaŗavīriem izturējās draudzīgi un visādi atbalstīja. Ne tā tas bija ar vāciešiem.

Oktobŗa sākumā bataljonu no Stolbciem pārvietoja uz Hansevičiem, kur lielāki terroristu grupējumi, apm. 1000 vīru stiprumā, atradās Teļechanu sādžas rajonā, kur tie terrorizēja un aplaupīja vietējos iedzīvotājus. Te visas bataljona vienības atradās pastāvīgā trauksmes stāvoklī, jo labi apbruņotie terroristi bija stipri aktīvi.

1943. g. 13/14. janvārī sadursmē ar terroristiem 2. rota zaudēja 1 kritušo un 6 ievainotos, bet 3. rota — 1 kritušo un 3 ievainotos.

20. aprīlī krita 3. rotas komandieris *kapt. F. Švēde.* Terroristi uzbruka posmā Budi—Hanseviči vilcienam, kuŗā kapteinis atgriezās pie bataljona no slimības atvaļinājuma.

Maija mēneša sākumā bataljons atgriezās Rīgā un 18. maijā novietojās bij. Artilerijas kazarmās pie Krusta baznīcas. Sākās bataljona pārformēšana un apmācības. 1. jūnijā bataljonu ieskaitīja Latviešu leģiona 2. brigādes 2. (43.) kājnieku pulkā par III bataljonu. Šai laikā bataljonā bija 14 virsnieki, 86 instruktori un 501 kareivis. 12. jūnijā bataljons devās uz Volchovas fronti. Jau Rīgā bataljona komandēšanu pārņēma *kapt. V. Grants,* kas vēlāk krita atiešanas cīņās no Volchovas.

*

Vēl 1961. g. martā, t.i. 20 gadus pēc cīņām Austrumu frontē, Latvijas okupanti tiesāja 18. Kurzemes bataljona kaŗavīrus. 1961. gada 13. aprīlī „Augstākā tiesa" Rīgā pasludināja spriedumu 9 latviešu kaŗavīriem: nāves sodu — virsniekiem *V. Bumbēram, F. Lemešonokam-Eglājam* un *O. Lapiņam,* kā arī *kaprāļiem J. Lūsim* un *E. Vilnim,* bet 15 gadus spaidu darbus — *V. Ogriņam, E. Šķeterim, V. Šīrmacheram* un *J. Zlametam.*

Visi viņi bija apsūdzēti par to, ka sastāvējuši pašaizsardzības grupās un vēlāk 18. policijas bataljonā un piedalījušies cīņās Krievijā, sevišķi pret partizāņiem Baltkrievijā un arī Latvijā. *Vltn. Bumbērs* 18. policijas bataljonā komandējis rotu, vēlāk — 1944. g., paaugstināts kapteiņa dienesta pakāpē, viņš 19. divīzijā komandējis bataljonu un apbalvots ar Dzelzskrusta 1. un 2. šķiru. „Idejisko rūdījumu viņš ieguvis buržuāziskās Latvijas armijā, tāpēc arī nacionāli noskaņots, vēsu prātu iznīcinājis citu nāciju cilvēkus", rakstīja tiesāšanas laikā okupantu prese. *Kapt. Eglājs* sākumā esot komandējis vadu, vēlāk rotu.

Nāves sods šiem 5 latviešu kaŗavīriem izpildīts 31. maijā. Šī piecu bijušo latviešu kaŗavīru noslepkavošana ir viens no daudzajiem krievu komūnistisko imperiālistu mežonības aktiem to neskaitāmo noziegumu virknē, ko tie sāka 1940. g. jūnijā ar nevainīgo robežsargu un to ģimeņu locekļu noslepkavošanu, un ko tie turpina vēl tagad, jau vairāk nekā 30 gadus.

24. TALSU BATALJONS

24. Talsu bataljonu sāka formēt 1942. g. 1. martā Liepājā, ģimnazijas telpās. No sākuma bataljonu nosauca par 24. Ventas bataljonu, bet īsi pirms izbraukšanas uz fronti to pārdēvēja par 24. Talsu bataljonu, jo vairums bataljona kaŗavīru nāca no Talsu apriņķa. Bataljonu formēja *pltn. A. Vēvers*, 1. rotas komandieris bija *kapt. T. Volbergs*, 2. rotas — *vltn. E. Stīpnieks*, 3. rotas — *vltn. V. Vabulis* un bataljona adjutants *kapt. A. Valdmanis*. Par vācu sakaru virsnieku piekomandēja no sākuma *pol. hptm. Borchardu*, bet vēlāk *pol. hptm. Markvardtu* un beidzot *pol. hptm. Krūzi*.

Maija beigās bataljons saņēma rīkojumu sagatavoties Liepājas atstāšanai. Lai gan bataljons vēl nebija pilnīgi saformēts un kaŗavīri apmācīti, bataljona komandieŗa protesti par pāragro bataljona sūtīšanu uz fronti nelīdzēja. Lielā steigā ar sakaru virsnieka palīdzību no Austrumprūsijas bataljonam atveda patšautenes un ložmetējus. Visu sagatavošanās laiku bataljona kaŗavīri pildīja arī sardžu dienestu, tā ka apmācībām atlika ļoti maz laika.

Liepāju bataljons atstāja pa daļām 4., 5. un 6. jūnijā. Liepāju atstājot, bataljonam bija tikai 3 rotas un mīnmetēju vads *ltn. K. Jaunzema* vadībā, trūka sapieŗu un sakaru vada. Sapieŗu vads atradās sapieŗu apmācībās un bataljonam pievienojās tikai vēlāk. Vēlāk saformēja vēl arī riteņbraucēju vadu pie bataljona stāba. Riteņbraucēju vads izpildīja arī izlūku vienības funkcijas un vēlāk, kad saņēma lauku telefona aparātus un vadus, to pārformēja par sakaru vadu.

No Liepājas bataljons izbrauca 475 vīru sastāvā: 16 virsnieki, 72 instruktori un 387 kareivji. Apbruņojumā bija 458 krievu šautenes, 27 patšautenes, 14 mašīnpistoles, 6 ložmetēji un 4 mīnmetēji.

Dzejnieks *Fricis Dziesma* (Alant Vils, pats būdams no tāmnieku stūŗa) veltīja bataljonam, uz fronti aizbraucot, dzejoli *Kurzemnieks:*

Kur brīvi vīri runā —
Vai kaŗš, vai kāzu prieks —
Nekādā balsu dunā
Nav trūcis kurzemnieks.

Vējš, jūŗa, viļņu spēles
Un daža kuģa masts:
Deg vārdi mums uz mēles,
Cik skaists ir kuršu krasts.

Bet, kad pār latvju laukiem
Sāk bradāt ienaidnieks,
No pilniem dzīŗu traukiem
Mums celties gods un prieks.

Kad jāgaina — mēs gainam,
Kad jācērt — protam cirst,
Pat velnam trejgalvainam
Mēs zveļam, līdz tas mirst.

Piedziedājums katram pantam:

Lai līksmība, lai mirklis grūts —
Ņem elpu kurzemnieka krūts,
Liek dziesmā sirdi savu
Un Tēvuzemes slavu.

Vēlāk dzejolim melodiju deva *komponists J. Norvilis,* bet tā nekļuva populāra.

Bataljons caur Jelgavu un Daugavpili devās Minskas virzienā līdz Staņkovo stacijai, starp Minsku un Stolbciem. Staņkovo stacijas tuvumā atradās Staņkovo muiža, pie kuŗas krievi bija izbūvējuši kazarmas apm. vienas divīzijas novietošanai. Šinīs kazarmās tad arī novietojās 24. Talsu bataljons.

Staņkovo muižas pilī bija apmeties kāds vācu bataljona stābs, bet bataljona kaŗavīri bija sadalīti pa atbalsta punktiem plašā apkārtnē. Par latviešu ierašanos vācieši bija ļoti iepriecināti, un sadarbība ar tiem bija ļoti laba, bet tikai īsa.

Vācieši pilī bija iekārtojušies ļoti ērti ar daudzām apkalpotājām no vietējām krievietēm. Latviešu bataljona ierašanās laikā vācu bataljonā no Berlīnes bija ieradies jauns rotas komandieris, kāds hauptmanis. Bataljona komandieris, gribēdams atzīmēt jaunā rotas komandieŗa ierašanos, bija sarīkojis pilī viesības, kuŗās apkalpojušas krievietes. Viesībās runāts arī par to, kad bataljona komandieris kopā ar jauno rotas komandieri brauks uz viņam nozīmētās rotas rajonu. Bet krievu apkalpotājas nav bijušas vienkāršas krievu zemnieces, bet gan to sarkanarmijas virsnieku sievas, kuŗu vīri dienējuši vietējā Staņkovo garnizonā. Šīs krievietes tad arī kalpojušas kā vācu virsniekiem, tā tuvējā Aleksandrovas purvā esošajiem krievu terroristiem. Par šo braucienu krievietes bija savlaicīgi informējušas terroristus. Tie tad arī braucējiem ceļā uzbrukuši un visus apšāvuši. Kritis bija vācu bataljona komandieris, kāds majors, jaunais rotas komandieris, kāds hauptmanis, kāds virsseržants un šoferis. Auto mašīnu terroristi

bija sadedzinājuši. Latviešu kaŗavīri vēlāk nošauto līķus atrada izģērbtus. Pēc šī notikuma vācu bataljona stābs Staņkovo atstāja, un 24. Talsu bataljons tur palika viens pats.

Šinī periodā par riteņbraucēju vada komandieri iecēla *v.v. G. Odiņu* un viņam uzdeva izlūkošanas un slēpņu izlikšanas uzdevumus. V.v. Odiņš ātri nodibināja sakarus ar uzticamiem vietējiem iedzīvotājiem. Ar to bataljona vadībai ātri kļuva zināmas gandrīz vai visās terroristu kustības un to novietojumi.

Lai atriebtos terroristiem par mežonīgo izrēķināšanos ar vācu bataljona virsniekiem, vācu vadība bija nolēmusi iznīcināt terroristu nometni mežā pie Aleksandrovas sādžas. Talsu bataljona vadība no līdzšinējās pieredzes zināja, ka labākais terroristu apkaŗošanas līdzeklis ir granātmetējs. Kad bataljona komandieris *pltn. Vēveris* pirms akcijas uzsākšanas pieprasīja no vāciešiem granātmetējus, tie atbildēja, ka granātmetēji būšot vācu vienībām, bet mūsu bataljona uzdevums esot vienīgi uzbrukt no Aleksandrovas sādžas un segt purva ziemeļu izejas, pārējo darīšot vācu vienības. Bija noskaidrots, ka šai purvā ir nocietinājušies apm. 350—400 sarkano bandītu.

Šīs grupas iznīcināšanu nolika uz 14. jūniju. Akcijā piedalījās kāds vācu bataljons, Minskas SD vīru nodaļa un viss 24. Talsu bataljons. Terroristi bija nocietinājušies kādā purva salā. Šinī uzbrukumā krita Minskas vācu SD priekšnieks *Fīdlers*. Akcijas vadītājs, kāds vācu SS-standartenfīrers, dabūjis zināt par SD priekšnieka krišanu, uzbrukumu apturēja un izsauca no Minskas 2 lielgabalus un arī mūsu bataljona ložmetējus, kas bija atstāti Staņkovo apsardzībai. Kamēr no Minskas ieradās pieprasītie lielgabali, daļai terroristu izdevās izbēgt pa kādu no vāciešu neapsargātu purva spraugu. Šinī akcijā bataljons zaudēja 3 kritušus un 5 ievainotus kaŗavīrus. Skat. bataljona komandieŗa *pltn. Vēvera* 16. jūnija ziņojumu.

Mūsu kritušos apglabāja ar militāru godu Staņkovo pils parkā, pretim pilij.

Cik varēja vērot, tad šinī rajonā operējošo terroristu uzdevums bija rīkot sabotāžas aktus, spridzināt dzelzceļus un tiltus, apšaudīt atsevišķus kaŗavīrus un satiksmes līdzekļus, kā arī mazākas kaŗaspēka vienības, biedēt vietējās pašvaldības un vietējos policistus, kā arī terrorizēt vietējos iedzīvotājus un atņemt tiem pārtiku un lopus. Lielākām kaŗaspēka vienībām terroristi neuzbruka, bet izvairījās no tām, mainot pat apmešanās vietu.

Gandrīz katrā sādžā terroristiem bija savi ziņotāji, kas par vācu vienību kustībām nekavējoties tiem paziņoja, dažkārt 24 stundu

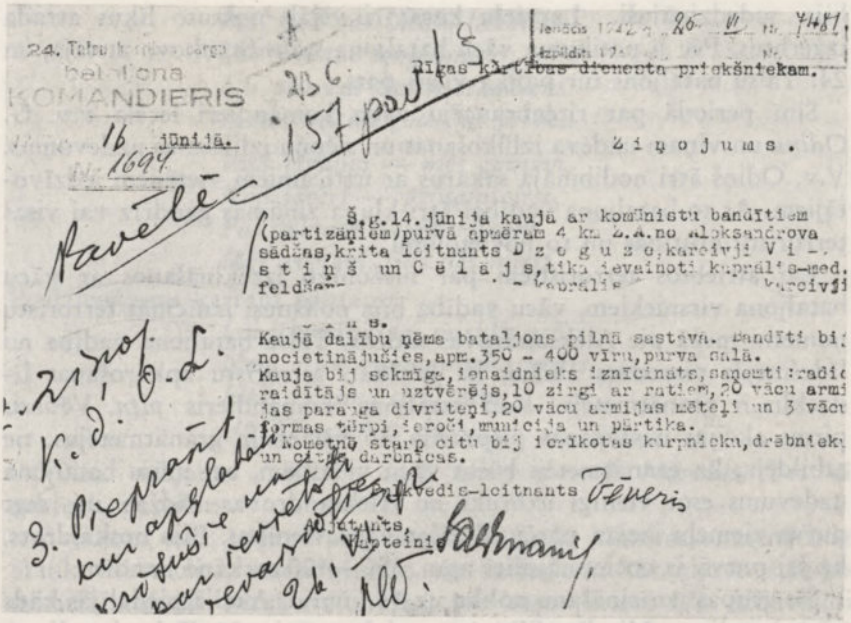

24. Talsu bataljona
beidzot
KOMANDIERIS
16 jūnijā.
1694

Ienākoši 1942 g. 26 VI nr. 7481

Izsūtīts 1942 g.

Ziņas kārtības dienesta priekšniekam.

Z i ņ o j u m s .

Š.g.14.jūnija kauja ar komūnistu bandītiem (partizāņiem)purva apmēram 4 km Z.A.no Aleksandrova sādžas,krita leitnants D z e g u z e,kareivji V i s t i ņ š un O ē l a j s,tika ievainoti kaprālis-med. feldšeris - kaprālis kareivji

K a u j a .

Kaujā dalību ņēma bataljons pilnā sastāvā. Bandīti bij nocietinājušies,apm.350 - 400 vīru,purva salā.
Kauja bij sekmīga,ienaidnieks iznīcināts,sagūti:radio raidītājs un uztvērējs,10 zirgi ar ratiem,20 vācu armijas parauga divriteņi,20 vācu armijas mēteļi un 3 vācu formas tērpi,ieroči,munīcija un pārtika.
Nometnē starp citu bij ierīkotas kurpnīcku,drēbnieku un citas darbnīcas.

Bataljona adjutants, kapteinis Bakmanis

laikā veicot attālumus no 60—80 km. Lai izdotos kādu terroristu grupu ielenkt, visi sagatavošanās darbi bija jāveic lielā slepenībā, jo arī mūsu karavīri sagājās ar krievietēm. Bataljona darbība vairāk izvērtās terroristu baidīšanā, jo kurā apvidū ieradās bataljona karavīri, to terroristi tūliņ atstāja.

Visā bataljona darbības laikā Baltkrievijā bataljons iznīcināja 4 terroristu nometnes. Izlūku gājienos un uzbrukumos terroristu atbalsta punktiem Staņkovo apkārtnē bataljonam arvien bija zaudējumi, kaut arī nelieli. Pēc 14. jūnija kaujas pie Aleksandrovas līdz aiziešanai uz Rubaževisu-Nalibocku rajonu krita *kareivis Grīnfogels* (apglabāts Staņkovo parkā), ievainoto bija vairāki.

No Staņkovo bataljons pārvietojās uz Stolbciem. Te kādu nakti bataljons saņēma pavēli doties uz Rubaževicu pilsētiņu (bij. Polijā), kur sarkanie terroristi uzbrukuši „pašaizsardzības" garnizonam (ukraiņu vienības melnos tērpos) un to gandrīz iznīcinājuši. Bataljonam ierodoties pilsētiņā, terroristi bija to jau atstājuši. Rubaževicu pilsētiņā bataljons jau sagatavojās uz ilgāku palikšanu, kad atkal pienāca pēkšņs rīkojums doties uz Nalibocku rajonu. Tur Derevnas sādžā terroristi bija ielenkuši lielāko daļu no 18. Kurzemes bataljona līdz ar tā stābu. Kad 24. Talsu bataljons ieradās minētās sādžas rajonā,

tad 18. Kurzemes bataljons jau bija viens ticis galā ar uzbrucējiem-ielencējiem. Ielencēji bija pametuši pāri par simtu kritušo. Šo sarkano terroristu vienību (vienu krievu un vienu žīdu rotu) vācu stukasi bija izbumbojuši no kādas mežā izbūvētas nometnes bij. Krievijas cara medību pilī.

Pēc 18. Kurzemes bataljona kaujas ar terroristiem ienāca ziņas, ka šie terroristi pārceļoties gājiena kārtībā Rudnia-Nalibocku sādžas virzienā, kas atradās liela mežu masīva vidū. 18. Kurzemes bataljons palika Nalibocku sādžā, bet 24. Talsu bataljons 29. jūlijā pārvietojās Rudnia-Nalibocku sādžas virzienā. Pārgājienu bataljons izdarīja divi kolonnās. Pirmajā kolonnā *vltn. E. Stīpnieka* vadībā atradās bataljona stābs, smagais vads un 2. rota, bet otrā kolonnā *vltn. A. Nudieņa* vadībā — 1. un 3. rota. Nonākot Rudnia-Nalibocku sādžas tuvumā, bataljona vieglā auto mašīna ar vācu sakaru virsnieku *hptm.* Borchardu, bataljona komandieri *pltn. Vēveri* un adjutantu *kapt. Valdmani* izbrauca patruļniekiem priekšā. Starp mežu un sādžu terroristi uz braucējiem atklāja stipru uguni. Tūliņ no bataljona kolonnas *ltn. Jaunzems* pret uzbrucējiem vērsa granātmetēju uguni un piespieda tos atkāpties mežā. Sadursmē krita *hptm. Borchards,* un ievainoja vienu patruļnieku. Terroristi zaudēja vairākus kritušos un vienu smago ložmetēju.

Pēc ziņas saņemšanas par Rudnia-Nalibocku sādžas ieņemšanu un hptm. Borcharda nāvi Nalibockos ieradās Minskas SD priekšnieks *maj. Klee* un pavēlēja Rudnia-Nalibocku sādžu nodedzināt. Šīs pavēles izpildīšanu bataljona komandieris *pltn. Vēveris* tomēr novilcināja, un sādža palika nenodedzināta.

Pēc šīs sadursmes sādžas vienā malā izliktā priekšgrupa redzēja, ka sādžai tuvojas kāda vezumnieku kolonna. Mūsu priekšgrupa vezumnieku kolonnu pielaida šāviena attālumā un tad atklāja uguni. Pametot vezumus, terroristi aizbēga mežā. Iegūti bija 19 pajūgi ar nemaltiem rudziem. Krievu šķūtnieki ziņoja, ka turpat tuvumā virzoties kāds bandītu rekvizēts govju bars. Arī šo govju baru atņēma, iegūstot 27 govis.

Kādā izlūkošanas gājienā terroristi ielenca vienu bataljona vadu. To atslogot devās divas bataljona rotas. Šeit tad arī pie Rudnia-Nalibocku sādžas norisinājās otra lielākā meža kauja, kurā ievainoja vairākus bataljona karavīrus. Nepietiekamās medicīniskās palīdzības dēļ daži no tiem vēlāk mira. Šai kaujā terroristi zaudēja vairākus kritušos, to starpā arī savu komandieri — kādu sarkanarmijas kapteini. Šīs akcijas laikā bataljons arī pārķēra kādā mežā no Minskas

24. Talsu bataljona karavīri atpūtā pēc kāda pārgājiena 1942. g. vasarā Baltkrievijā

nākošos terroristu papildinājumus sarkanarmijas *pulkveža Čarskija* vadībā.

Rudnia-Nalibocku sādžā bataljons palika pāris nedēļas, tad pārvietojās uz Nalibicku sādžu, kur nomainīja 18. Kurzemes bataljonu, kas pārvietojās uz citu rajonu.

Nalibocku sādžā bataljonam radās kontakts arī ar poļu nacionāliem partizāniem. Šiem poļu partizāniem bataljona vadība palīdzēja ar ieročiem un municiju, jo vācu administrācija vajāja poļus vairāk nekā baltkrievus.

Nalibockos bataljons palika vairākas nedēļas un stipri ierobežoja krievu terroristu darbību šinī rajonā. Kādā iznīcinātā nometnē atrada terroristu komandieŗa ziņojuma norakstu par 24. Talsu bataljona auto mašīnas apšaudīšanu pie Rudnia-Nalibocku sādžas. Tanī, starp citu, bija rakstīts: „Odin polkovņik, tolstij kak begemot, ubit na poval, odin kapitan raņem, mašina sosžena."

No Nalibocku sādžas bataljonu nosūtīja uz Vilejkas pilsētiņu. Te bataljonam piedalīja jaunu vācu sakaru virsnieku — vēlāk bēdīgi slaveno latviešu ienaidnieku un fanātisko nacionālsociālistu *pol.*

hptm. Markvardtu. (Skat. par 24. Talsu bataljona cīņām Ļeņingradas frontē.)

1942. g. rudenī, sākoties ražas novākšanai, bataljona kaŗavīrus sāka svaidīt kā ugunsdzēsēju komandas uz dažādām vietām, kur terroristi izdarīja ražas ievākšanas akcijas. Tā ka te operēja arī lielāki vācu SS spēki, tad latviešu bataljona uzdevumi bija stipri ierobežoti. Rīkojās SS vīri.

No Viļejkas rajona bataljonu atkal pārsvieda caur Molodečno uz Volozhinas rajonu, no kurienes caur Lidu kājām un ar auto mašīnām bataljons veica apmēram 1000 km, sekojot kādai izvairīgai un labi vadītai terroristu vienībai. No Lidas bataljonu pārsvieda uz Sloņimas rajonu, kur izdarīja lielāku terroristu vajāšanas un ielenkšanas akciju. Šinī akcijā piedalījās arī vērmachta vienības, 18. Kurzemes un 26. Tukuma bataljoni. Akcija tomēr bija bez lielākiem panākumiem.

No Sloņimas rajona bataljons atgriezās Stolbcos, kur bataljonu norīkoja ražas novākšanas apsardzības patruļās. Līdz šim bataljona kaŗavīri bija atradušies vienmēr nepārtruktā kustībā plašos rajonos un nepārtrauktās cīņās pret terroristu bandām, tikai tagad, septembŗa mēneša beigās, pārceļoties uz Stolbciem, bataljons nonāca mierīgākos apstākļos.

Kādā poļu muižā, apm. 15—20 km no Stolbciem, vācieši bija iecēluši par pārvaldnieci kādu dižciltīgu poļu agronomijas studenti, kuŗa ziņoja vāciešiem, ka terroristi pieprasot no viņas pārtikas produktus — graudus, miltus, gaļu, sviestu u.t.t. Ko viņa lai darot? Vācu lauksaimniecības lietu kārtotājs Stolbcos viņai atbildējis, lai dodot, tikai par izsniegto lai prasot lēsi. Rezultātā vācieši no šīs muižas saņēma tikai no terroristiem izdotās lēses, bet produktus saņēma terroristi.

24. Talsu bataljonam nonākot Stolbcos, uz minēto muižu nosūtīja vienu vadu ar uzdevumu pārtraukt terroristu sirojumus. Noskaidrojās, ka terroristi muižā rīkojušies kā savās mājās — vienā dienā pasūtinājuši vajadzīgos produktus un otrā dienā ieradušies saņemt. Pasūtinātājs bijis kāds sarkanarmietis pulkveža formas tērpā. Viņš parasti ieradies muižā jāšus ar vairākiem pavadoņiem. Lēses bija ar zīmogiem un parakstu: „Komandir partizanskovo otrjada, polkovņik . . .".

Tiklīdz poļi izprata latviešu kaŗavīru attiecības ar vāciešiem, tie parasti bija ļoti palīdzīgi sarkano terroristu uzrādīšanā un ziņu sniegšanā.

30. oktobrī bataljons no Stolbcu stacijas izbrauca uz Daugavpili. Tur bataljona kaŗavīriem Latvijas armijas uniformas apmainīja pret vācu policijas tērpiem. Jau 1942. g. 5. novembrī bataljonu pa dzelceļu no Daugavpils pārvietoja uz Ļeņingradas fronti.

26. TUKUMA BATALJONS

26. Tukuma bataljonu sāka formēt Tukumā un Jaunmokās 1942. g. 6. martā. To saformēja galvenokārt no Tukuma, Jelgavas un Bauskas apriņķa brīvprātīgiem. Formēšanas laikā bataljonā bija sekojošais komandējošais sastāvs: bataljona komandieris *pltn. A. Gredzens,* saimniecības priekšnieks *kapt. Ž. Mitenbergs,* 1. rotas komandieris — *kapt. B. . . .,* 2. rotas — *kapt. J. Cīrulis* un 3. rotas — *kapt. P. Rudzītis,* bataljona adjutants — *vltn. D. Timmermanis,* bataljona ārsts — *vltn. E. Rode* un vācu sakaru virsnieks *hstuf. Vichmans.*

Katrā rotā bija 3 strēlnieku vadi, katrā vadā 2 strēlnieku un 1 patšauteņu grupa. Bez tam vēl katrā rotā bija arī smago ložmetēju vads, 2 grupu sastāvā ar 2 ložmetējiem katrā. Vēlāk saformēja arī sapieŗu un mīnu metēju vadus. Apbruņojumā no sākuma bija vienīgi krievu šautenes ar durkļiem, 3 čechu patšautenes, 2 sm. Maksima ložmetēji un daļai virsnieku vācu Parabellum pistoles. Transports bija tikai ar zirgu velkmi, katrai rotai 5 divjūga pajūgi un pa vienai krievu parauga lauku virtuvei.

Bataljona kaŗavīrus ietērpa Latvijas armijas tērpos, ar latviskiem dienesta pakāpju apzīmējumiem un nosaukumiem. Uzkabe bija latviešu un angļu no Latvijas atbrīvošanas cīņu laikiem, bruņu cepures — čechu. Mēteļus neizsniedza, un apavus, segas un veļu — kā nu kuŗam.

Maijā bataljons saņēma vēl apm. 50 vīru lielu papildinājumu. Bataljona stābs un 1. un 2. rota atradās Tukumā, bet 3. rota Jaunmoku muižā, 8 km ārpus pilsētas. Sapieŗu vadu pēc saformēšanas nosūtīja apmācībai uz Abreni.

Jau no pirmās dienas bataljonā izdarīja intensīvas apmācības: ierindas un kaujas mācības, naktsmācības un arī nelielus manevrus. Visas apmācības izdarīja pēc Latvijas armijas reglamentiem. Šinī laikā radās arī pirmās sadursmes starp bataljona komandieri un vācu sakaru virsnieku latviešu nacionālo dziesmu dēļ.

Jūnija sākumā 2. rotas *kaprālis Butkus**) aizbrauca atvaļinājumā uz savu dzimto pagastu. Viņš atgriezās ar smago auto un atveda arī 2 krievu sistēmas patšautenes, 5 mašīnpistoles un krietni daudz municijas un rokas granātu. Šos ieročus kapr. Butkus bija ieguvis 1941. gada partizānu cīņās ar atejošām sarkanarmijas vienībām. Ieguvumu rūpīgi noslēpa, līdz bataljons nonāca Krievijā.

Pavēli izbraukšanai uz Baltkrieviju bataljons saņēma jūnija pirmajās dienās. Pirms izbraukšanas Frontes teātris deva bataljona karavīriem savu pirmo izrādi.

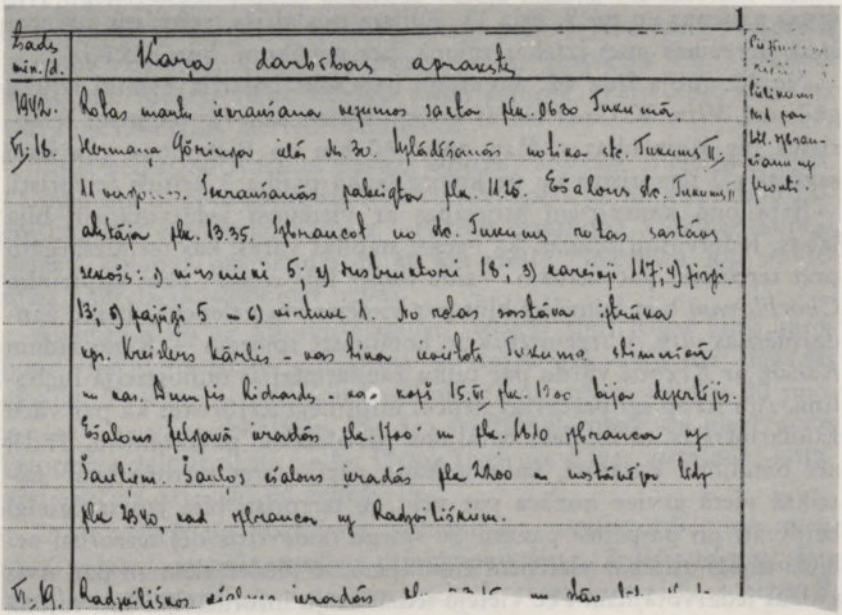

Bataljona 1. rotas 56 vīri no Tukuma uz Parafjanovo staciju (Z no Molodečno) izbrauca jau 12. jūnijā. To uzdevums bija ierasties Bicholīnā un rūpēties par telpu sagatavošanu un pārtikas izprasīšanu pārējām bataljona vienībām. Rotas atlikušie vīri un bataljona stāba 34 vīri izbrauca 17. jūnijā, 2. rota 18. jūnijā, un 3. rota ar mīnmetēju

---

* *Kapr. Ž. Butkus* ir leģendu apvīts cīnītājs Otrā pasaules karā. Šis bij. 3. Jelgavas kājnieku pulka kaprālis karā sasniedza kapteiņa dienesta pakāpi un bataljona komandiera amatu. Viņa sievu ar divām meitenēm komūnisti deportēja 1941. g. 13/14. jūnija naktī. 1941. g. jūnija un jūlija mēnešos viņš cīnījās kā partizāns Tērvetes apkārtnē, sargājot vietējos iedzīvotājus no bēgošo komūnistu un sarkanarmiešu vardarbības.

vadu 19. jūnijā. 2. un 3. rota Parafjanovo stacijā nonāca 22. jūnija pēcpusdienā. 2. rota kolonnas pārgājienā 23. jūnija vakarā nonāca 40 km attālajā Bicholīnā, bet 3. rota un bataljona stābs tur ieradās tikai 27. jūnijā. Bataljonā šai laikā bija 473 vīri.

26. jūnijā bataljona rīcībā no Minskas ieradās Rīgas „zilais" autobuss (Nr LS-09) un pēc dažām dienām vēl otrs (nr. LS-08). Bataljons saņēma arī vienu auto radio staciju un vienu pārnesamo radio staciju ar vācu apkalpi, kā arī 3 mīnu metējus ar nedaudz granātām. Ieradās arī neliels papildinājums *v.v. Ādamsona* vadībā.

No 3. līdz 6. jūlijam bataljona vienības izdarīja vairākus izlūkošanas gājienus un no 9. līdz 11. jūlijam piedalījās terroristu apkaļošanā Berezinas upes iztekas rajonā, bet panākumi bija niecīgi.

No 12. jūlija līdz 12. augustam bataljons izdarīja vienīgi izlūku gājienus. *Vltn. V. Grantam* ar saviem vīriem izdevās pārsteigt terroristus pie Kamenkas sādžas, apm. 40 km no Bicholīnas, pie kam sagūstīja 2 terroristus un uz kaujas lauka palika 3 krituši terroristi.

Bataljona kaļavīriem attiecības ar vietējiem iedzīvotājiem bija labas. Iedzīvotāji žēlojās, ka neesot stabilas varas, kas tos aizsargātu pret terroristu patvarībām. Vaina tomēr bija citur. Čekas kapteinim *Chochlovam* bija laimējies kļūt par vietējās vācu slepenās lauku žandarmērijas *vltn. Vittgenšteinu* un komūnistu spiegam — Rīgas žīdam *Kacam* ar *Kocova* vārdu par tulku žandarmērijas radiostacijā Bicholīnā. Abi šie spiegi pastāvīgi slepeni informēja terroristus kā par vācu žandarmērijas, tā latviešu bataljona paredzētiem pasākumiem. Tādēļ arī bataljona kaļavīri, izdorot kādu akciju pret terroristiem, noteiktā vietā arvien nonāca par vēlu, jo terroristi bija jau savlaicīgi brīdināti un paspējuši pazust. Šo spiegu nodevības dēļ terroristi arī bieži smagi atriebās vietējiem ziņotājiem, to piederīgiem un pat visas sādžas iedzīvotājiem. Pēc vietējo iedzīvotāju informācijas šinī rajonā operēja tikai laupītāju bandas, nevis idejiski partizāni.

Spiegu Kacu atklāja *v.v. Ādamsons,* vēlākais kapteinis un bruņinieka pakāpes Dzelzskrusta kavalieris.*) Viņš, pārģērbies par krievu zemnieku, bija iekļuvis ziemeļos no Bicholīnas Staļina vārdā nosauktās terroristu brigādes galvenajā mītnē un 24 stundas nodzīvojis tur

---

* *Miervaldis Ādamsons,* saukts arī par Marokas Baigo (jo 6 gadus bija pavadījis Franču ārzemnieku leģionā Afrikā), ar savu pilnīgo nāves nicināšanu visneticamāko kaujas uzdevumu veikšanā izvirzījās 2. pasaules kaļa varonīgāko kaļavīru priekšgalā. Par kapteini viņu paaugstināja tieši no leitnanta dienesta pakāpes. Viņa vārdu ar uzslavu pieminēja vācu virspavēlniecība, bet Maskavas radiofons to nolādēja savos raidījumos. Kapt. Ādamsons, Kurzemei kapitulējot, nokļuva krievu gūstā, kur viņu noslepkavoja čekisti pēc kāda bēgšanas mēģinājuma.

kā Maskavas sūtīts emisārs. Tur viņš bija ieguvis daudz slepenu komūnistu dokumentu, to starpā arī par *Kocovu-Kacu*. Bet Chochlovu neizdevās atklāt. Viņš vēl 1952. g. darbojās Rietumvācijā par čekas izlūkošanas daļas 9. sekcijas īpašu aģentu. 1953. g. viņš pārbēga pie ASV bruņotiem spēkiem Vācijā.

Augusta mēnesī Minskā kopā ar Frontes teātri ieradās *pulkv. V. Janums*. Viņš 26. bataljona vīriem bija atvedis veselu kravu dzimtenes tautiešu saziedoto dāvanu. Te jāpiezīmē, ka tai laikā līdz pat Latviešu leģiona nodibināšanai Frontes teātris bija vienīgā iespēja, kā Brīvprātīgo organizācijas komiteja varēja nosūtīt pie latviešu vienībām frontē savus pārstāvjus. Tā toreiz pulkv. Janums bija pirmais latviešu virsnieks, kas, vāciešiem nezinot, inspicēja 26. Tukuma bataljonu. Mēnesi vēlāk līdzīgā veidā *pltn. V. Veiss* apmeklēja uz Ukrainu nosūtītos latviešu bataljonus.

Jūlija beigās no Abrenes ieradās sapieru vads *vltn. Šleitera* vadībā. 11. augustā 3. rota gājiena kārtībā pārvietojās uz 67 km attālo Logojsku, kur novietojās šķūņos. Pārējās bataljona vienības kopējā gājiena kolonnā pārvietojās uz 40 km attālo Pleščeņicu, kur novietojās kādreizējās slimnīcas telpās.

Augusta vidū uz Minsku aizsauca atpakaļ abus Rīgas zilos autobusus, kuŗus bataljons izmantoja kaŗavīru pārvadāšanai dažādās akcijās. To vietā no Minskas bataljona transportam atsūtīja 20 smagos auto ar vācu apkalpēm. Pienāca arī 20 velosipedi, un pie 2. rotas saformēja velosipedistu vadu. Pirmo reizi pēc Rīgas atstāšanas kaŗavīri saņēma arī veļu un zeķes.

25. augustā no bataljona komandieŗa amata atbrīvoja *pltn. A. Gredzenu* un saimniecības priekšnieku *kapt. Ž. Mitenbergu*. Par bataljona komandieŗa v.p.i. nozīmēja 3. rotas komandieri *kapt. P. Rudzīti*.

24. augustā viss bataljons auto transportā pārvietojās uz Svoļņas-Serguči kanāla rajonu. Tur bataljons kopā ar kādu vācu SS-brigādi un kādu vācu policijas pulku izdarīja divpusīgu mežu ķemmēšanu purvu salu rajonā. Akcijas nosaukums bija „Sumpffiber", un to vadīja pats *SS-ģen. Jekelns*.

Jau 24. augustā bataljona sapieru vads nakts gājienā mežā sadūrās ar kādu terroristu vienību. Pie abpusējas ložmetēju, patšauteņu un šauteņu uguns ievainoja vada *seržantu Velmi*. Terroristi pameta 2 smagos ložmetējus un aizbēga pāri Berezīnas upei. Mazāka sadursme ar vienu terroristu pajūgu bija arī 1. rotai Serguči kanāla malā.

1. septembrī bataljonu ar auto transportu pārveda uz Minsku un nākošā dienā vēl 100 km tālāk uz dienvidiem no Minskas, Osovas rajonā, kur „Sumpffiber" akcija turpinājās. Te bez vāciešiem bija arī 18. Kurzemes bataljons. Šī akcija turpinājās līdz 6. septembrim, bet bataljonam saskares ar rerroristiem nebija.

6. septembrī bataljona komandpunktā Rudnia-Nalibockā (bij. Polijā) ieradās jaunais bataljona komandieris *pltn. K. Aperāts.*

Nākošā dienā bataljonu ar auto transportu pārveda uz 120 km attālo Novogrudeku (arī bij. Polijā) un otrā rītā tālāk caur Baranovičiem uz Tuchoviču, kur bataljona vienības izvietoja pa apkārtnes sādžām. 13. septembrī pie Oginska kanāla ielenca un iznīcināja kādu mazāku vācu vienību, kuŗai bija piedalīti arī daži latviešu kaŗavīri. Otrā dienā, pārmeklējot kaujas vietu, atrada arī dažus kritušos terroristus un dažādus ieročus.

16. septembrī bataljonu atkal ar auto transportu pārsvieda uz Čemioli, kur bija jāizdara mežu ķemmēšanas akcija. Bataljona komandpunkts atradās Dimanovo stacijā uz Baranoviču dzelzceļa līnijas. Bataljona labajā spārnā atradās 18 Kurzemes bataljons. Pa Baranoviču dubultsliežu dzelzceļa līniju notika ļoti dzīva kustība, jo tas bija viens no vācu armijas galvenajiem apgādes ceļiem. Apmēram katras 20 minūtes apgrozījās pa vilcienam. Krievu terroristi bieži postīja šo dzelzceļa līniju. Abu latviešu bataljonu uzdevums bija apsargāt šo svarīgo satiksmes ceļu.

Te *v.v. Ādamsons, kapr. Butkus* un *dižk. Pārups* izdarīja pārdrošu izlūku gājienu. Viņi, pārģērbušies par bandītiem, uzņēma sakarus ar terroristiem, un, nodzīvojuši viņu nometnē 2 dienas, ieguva svarīgu informāciju, piem., signālus ar krievu piegādes lidmašīnām u.t.t. Bet jau 23. un 25. septembrī bataljona vienības pārveda uz Kopiļas pilsētu, 50 km dienvidos no Minskas.

Kopiļas garnizons sastāvēja no 20 vācu žandarmiem, kas bija ieslēgušies aiz pamatīgiem ierakumiem, grāvjiem un drāšu žogiem. Iekšpus žoga atradās arī kritušo kaŗavīru kapi ar apm. 70 vāciešu un 30 lietuvju kaŗavīru kapu kopiņām. Šinī rajonā darbojās lieli terroristu spēki, organizēti slēgtās vienībās.

26. septembrī bataljons izdarīja plašu mežu ķemmēšanas akciju ar uzdevumu ielenkt Prusijas sādžu, apm. 8 km no Kopiļas. Šo sādžu vācieši uzskatīja par laupītāju sādžu. Bataljona kaŗavīri saskarē ar terroristiem tomēr nenonāca. Pēc sādžas ielenkšanas vācieši sādžu nodedzināja.

Otrā rītā uz nodedzināto sādžu izsūtīja bataljona 3. rotu un sapieŗu vadu. Vienības brauca ar auto transportu. Pusceļā kolonna saņēma prettanku lielgabalu uguni, bet nesekmīgu. Rota atstāja auto mašīnas un pa vadiem sāka virzīties uz priekšu un, izejot no meža, ceļa abās pusēs, nokļuva spēcīgā ienaidnieka automātisko ieroču ugunī. Jau no pirmajām ienaidnieka zalvēm krita *vltn. I. Šleiters.* Pateicoties tam, ka vienības bija izklaidētas, zaudējumi bija mazi. Ar rotas komandieŗa vietnieka *ltn. Čikas* ātro un enerģisko rīcību ienaidnieku apklusināja. Šai sadursmē rota zaudēja 3 kritušos un 1 ievainotu kaŗavīru. Krita arī viens vācu šoferis, un tika ievainoti divi, kas bija steigušies pārsiet ievainotos latviešu kaŗavīrus.

29. septembrī Kopiļā apglabāja kritušo *vltn. I. Šleiteru un kareivjus Trauciņu un Sercēviču,* kā arī kritušo vācu kareivi-šoferi.

Pēc 4 mēnešu prombūtnes, 1. oktobrī atvaļinājumā uz dzimteni atgriezās pirmie bataljona kaŗavīri, no katras rotas pa diviem.

2. oktobrī bataljons saņēma uzdevumu nodrošināt vācu vietējam landvirtam lopu rekvizīcijas apm. 15 km attālajā Bratkovas sādžā. Uzdevumu rotām paziņoja tikai pēc sakāpšanas auto mašīnās. Izrādījās tomēr, ka sādžas iedzīvotāji bija jau brīdināti un sādžu pametuši ar visiem lopiem un zirgiem. Kad 1. rotas divi vadi bija izgājuši no sādžas dienvidus gala un atradās pļavas vidū, tie saņēma ložmetēju uguni. Pļavas ieplakā, guļot cieši pie zemes, abi vadi tomēr paglābās no iznīcināšanas. 1. un 3. rotas un minumetēju vada koncentrēta uguns pret ienaidnieku stāvokli saglāba. Ievainoja tikai 3 kaŗavīrus. Arī 2. rotas 3 ziņnešus 200 m no sādžas 30 vīru liela terroristu grupa saņēma ar mašīnpistoļu uguni. Smagi ievainoja *kareivi Krūmiņu,* bet pārējie divi, atšaudoties ar mašīnpistolēm, atgriezās bataljona komandpunktā. Ievainoto Krūmiņu terroristi bija aizveduši sev līdz.

Tiklīdz bataljona pārējās vienības bija sasniegušas sādžas centru, terroristi sāka to apšaudīt ar prettanku lielgabaliem un mīnu metējiem. Apšaude turpinājās visu dienu, bet, tā ka tā bija ļoti neprecīza un reta, bataljons zaudējumus necieta. Izlūki ziņoja, ka terroristu skaits apkārtnē arvien pieaugot. Apvidus terroristiem bija ļoti izdevīgs, sādža atradās ieplakā, un tai visapkārt nelielas birztalas, krūmi un kalnāji.

2. rotas rajonā bija konstatēti vairāki jauni terroristu grupējumi, vairāku rotu stiprumā. Rota ieņēma pozicijas meža nomalē un gaidīja terroristu uzbrukumu. Plkst. 17.40 arī sākās gaidītais uzbrukums. Rota pielaida uzbrucējus uz apm. 50 metriem un tad atklāja

koncentrētu šauteņu, patšauteņu un ložmetēju uguni. Pametot vairākus kritušos, terroristi atkāpās krūmos. Pēc neilga laika sekoja jauns uzbrukums no aizmugures, ko atsita smago ložmetēju vads. Sāka krēslot, un rota mainīja pozicijas un stāvokli. Drīz pēc tam sekoja atkal terroristu uzbrukums 4 bunkuriem, kur iepriekš bija atradies smago ložmetēju vads, bet te uzbrucēji nokļuva paši savā ugunī un lamādamies atgāja. Pēc tam 2. rota mēģināja atiet sādžas virzienā, bet atkal uzdūrās terroristiem.

Pēcpusdienā apsargājošās vienības ziņoja bataljona komandpunktam sādžā, ka bataljons ir pilnīgi ielenkts. Bataljona komandieris izšķīrās par izlaušanos pēc tumsas iestāšanās. Izdarīja izlūkošanu un vairākus mēģinājumus nodibināt sakarus ar 2. rotu, bet ienaidnieka stiprās uguns dēļ sakarus nodibināt neizdevās.

Tumsai iestājoties, atvilka visas sargājošās vienības, smagos ieročus novietoja auto mašīnās un bataljona kaŗavīrus nostādīja ciešā ķēdē virzienā uz meža pusi. Kaŗavīru ķēdei un tai cieši sekojošai auto kolonnai nonākot pie mežiņa malas, bija dzirdamas sarunas krievu valodā un saucieni: „Kto tam? Naši iļi banditi?" Bataljons atbildēja ar uguns brāzienu un metās skriešus, auto kolonnai sekojot. Terroristi nekārtībā atkāpās mežā, un bataljons (bez 2. rotas) atgriezās Kopiļā bez zaudējumiem, 2. rota Kopiļā atgriezās nākošajā rītā.

Vēlāk noskaidrojās, ka vācu landvirta birojā Kopiļā strādājušas divas krievietes, kuŗas par notiekošajām akcijām vienmēr savlaicīgi informējušas terroristus.

12. oktobrī 2. rota līdz ar 2 vadiem no 3. rotas automašīnās no Kopiļas pārvietojās uz Minsku. Bija paredzēts, ka 14. oktobrī uz Minsku pārcelsies arī pārējās bataljona vienības, bet tām papriekšu bija Kopiļā jāsagaida ierodamies kāds lietuvju bataljons. Tā ka lietuvju bataljons neieradās, tad 26. Tukuma bataljona atlikums palika Kopiļā līdz 26. oktobrim.

Oktobŗa beigās Minskā saformēja bataljona 4. rotu, kuŗā ietilpināja mīnu metēju, sapieŗu un sakaru vadus. Par jaunās rotas komandieri iecēla līdzšinējo 3. rotas komandieri *kapt. Rudzīti* un pēdējā vietā par 3. rotas komandieri *vltn. P. Greizi.*

31. oktobrī vācu armijas atbalsta punkts Kozekovas rajonā sadursmē ar terroristiem bija zaudējis 6 virsniekus un 30 kareivjus, vairākus SD vīrus, kā arī divus prettanku lielgabalus. 26. Tukuma bataljonu un kādu vācu bataljonu steidzami tās pašas dienas vakarā nosūtīja uz šo rajonu. 10 km no Kazekovas 3. rota uzdūrās stipriem terroristu spēkiem. Labā sadarbībā ar vācu vienībām, veikliem ap-

gājieniem un prettanku lielgabalu atbalstā terroristus piespieda atkāpties mežu masīvā. Tas pameta kaujas laukā 2 smagos ložmetējus, 10 šautenes un daudz municijas. Bataljons 2. novembŗa pēcpusdienā atgriezās Minskā bez zaudējumiem.

Pēc tam dažas dienas bataljons apsargāja kādu valsts muižu Minskas nomalē. Šo bij. sovchozu terroristi decembrī bija nodedzinājuši, visu vācu personālu nogalinājuši un lopus apkāvuši.

Bataljons 10. oktobrī saņēma pavēli pārvietoties uz Krasnoje Selo, bet to tomēr aizturēja Minskā. Noskaidrojās, ka, tuvojoties Oktobŗa revolūcijas svētkiem, terroristi bija paziņojuši Baltkrievijas ģenerālkomisāram, ka viņi uz šiem svētkiem ieņems Minsku. Vācieši tam noticēja un centās mobilizēt visus spēkus Minskas aizstāvēšanai. Jau 6. novembrī visas Minskā esošās vienības priekšpilsētās ieņēma aizstāvēšanas pozicijas. Arī 26. Tukuma bataljonu izsūtīja laukā, par spīti bataljona vadības iebildumiem, ka bataljona kaŗavīri nav pietiekami apģērbti. Tai laikā stipri sala, kādēļ bataljona kaŗavīriem tās bija smagas dienas. Terroristi savus draudus tomēr neizpildīja. 10. novembŗa vakarā bataljons atgriezās pilsētā savās agrākajās mītnēs.

1942. g. 12. novembrī bataljons ešelonā izbrauca uz Rīgu, bet Krustpilī to novirzīja uz Krāslavu, kur tas nonāca 13. novembŗa vakarā. Daļa bataljona palika ešalonā, bet daļa novietojās skolās un citās sabiedriskās ēkās.

Krāslavā bataljona kaŗavīru galīgi noplīsušās drēbes apmainīja pret tāpat stipri apvalkātām vācu policijas drēbēm. Kaŗavīri saņēma vienīgi jaunus Latvijas armijas mēteļus un ziemas cepures. Vācu policijas formas tērpiem piešuva Latvijas armijas zīmotnes un dienesta pakāpju apzīmējumus.

18. novembrī bataljona kaŗavīri noskatījās Blaumaņa „Pazudušā dēla" izrādi. Pienāca rīkojums pārvietoties nevis uz Ļeņingradu, bet gan uz Iļmeņa ezera rajonu — Novgorodu.

272. UN 274. BATALJONS

272. Daugavgrīvas bataljonu sāko formēt *pltn. K. Mangulis* 1942. gada 1. jūlijā Bolderājā. Sākot ar 22. jūliju, bataljonu komandēja *pltn. G. Taube*, 1. rotu — *kapt. A. Liepiņš*, 2. rotu — *kapt. P. Ziediņš* un 3. rotu — *vltn. K. Kronis*. Formēšanas laikā bataljonā bija 6 virsnieki, 19 instruktori un 317 nedienējuši kareivji.

Apmācības tomēr Bolderājā paspēja izdarīt tikai īsu laiku. Jau 25. jūlijā bataljonu apbruņoja ar krievu patšautenēm un kanadiešu šautenēm, un nākošās dienas vakarā bataljons kopā ar 22. Daugavas bataljonu izbrauca uz Varšavu, kur nonāca 31. jūlijā. Varšavā bataljonam bija jāpilda sardžu dienests. Vienīgi no sardzēm brīvajā laikā varēja izdarīt apmācības.

1942. g. 1. oktobrī bataljonu pārformēja. 1. rotu pārdēvēja par 274. latviešu kd bataljonu. Otra rota *kapt. Ziedina* vadībā 11. oktobrī izbrauca no Varšavas uz Dņepropetrovsku Ukrainā (skat. lpp.). Bataljona, resp. rotas sastāvā palika vairs tikai 3 virsnieki, 11 instruktori un 170 kareivji.

Par 274. bataljonu pārdēvētā rota 184 vīru sastāvā (2 virsnieki, 14 instruktori un 186 kareivji) *vltn. A. Brunnera* vadībā 16. oktobrī izbrauca no Varšavas uz Bobrujsku, kur novietojās meža nometnē, apm. 3 km no pilsētas. Šeit bataljonu-rotu apbruņoja ar vācu ieročiem. Līdz 1. decembrim karavīri izdarīja intensīvas apmācības. Pēc tam rota pārņēma visas lielās nometnes apsardzību un apmācības turpināja no dienesta brīvā laikā.

1943. g. 10. februārī 274. bataljonu (rotu) formāli ieskaitīja Latviešu leģionā, tas tomēr palika turpat pakļauts nometnes komandantam *SS-oberf. Martinam* kā „1. Lett. Wachtskompanie". Ar 23. martu līdztekus sardžu dienestam rota piedalījās arī terroristu apkarošanā. Pirmos zaudējumus rota cieta 31. maijā, saduroties ar lielāku terroristu grupu. 22. jūlijā rota pārcēlās uz Brožas atbalsta punktu, apm. 30 km dienvidos no Bobrujskas. Te rota palika 3 mēnešus un cīņās ar terroristiem nodarīja tiem ievērojamus zaudējumus, pašiem zaudējot tikai vienu kritušo un 10 ievainotos.

23. oktobrī rotu piedalīja SS-Jäger Rgt. II bataljonam, un tā kopā ar to izbrauca uz Polocku, kur sakārtojās tālākām cīņām. 19. novembrī rotu novietoja frontes pirmajā līnijā. Jau pēc pirmo 7 dienu pavadīšanas ierakumos 3 rotas karavīrus par kaujas nopelniem apbalvoja ar 2. šķiras Dzelzskrustu.

25. novembrī rota nomainīja kādu cīņās smagi cietušu vācu vienību pie Puščatas ezera. Tur rota palika līdz 1944. g. 24. janvārim, kad cilvēku trūkuma dēļ šis sektors bija jāatstāj, jo rota bija zaudējusi 3 kritušos un 40 ievainotos. Pie Bol. Puščatas ezera krita arī rotas pirmais Dzelzskrusta kavalieris *kapr. E. Skapars.* Atstājot frontes sektoru pie Bol. Puščatas ezera, par drošsirdību un kaujas nopelniem 16 karavīrus apbalvoja ar 2. šķiras Dzelzskrustu un 7 ar trieciena nozīmēm.

24. janvārī rota pārcēlās uz atbalsta punktiem purvainā apvidū pie Stradānu ezera. Te 5. februārī kādā izlūku gājienā smagi ievainoja rotas komandieri *kapt. Brunneru.* Tas rotai bija smags zaudējums. Viņa vietā par komandieri iecēla *ltn. Līci.*

Naktī uz 4. martu rotu nomainīja, un 8. martā tā atgriezās Rīgā, kur tās sastāvu papildināja. 1. jūlijā rotā bija 2 virsnieki, 20 instruktori un 210 kareivji. Rīgā rota pildīja sardžu dienestu, līdz to septembŗa mēnesī izformēja.

22. DAUGAVAS BATALJONS

1942. g. 26. jūlijā uz Varšavu bija jāaizbrauc 22. Daugavas bataljonam.

Šo bataljonu sāka formēt 25. februārī Rīgā. Kaŗavīrus Kazāku ielas kazarmās ietērpa Latvijas armijas formas tērpos līdz ar kaujas uzkabi arī no mūsu armijas bij. krājumiem, un komandās nosūtīja uz Bolderāju. Tur kaŗavīrus novietoja bij. Krasta artilerijas pulka kazarmās, bet vēlāk pārvietoja uz Sapieŗu pulka kazarmām.

Bataljona komandējošais sastāvs formēšanas sākumā bija: bataljona komandieris *pltn. K. Gerbers,* saimniecības priekšnieks *kapt. A. Purvainis,* 1. rotas kamandieris — *kapt. H. Vanags,* 2. rotas — *kapt. V. Štekerhofs,* 3. rotas — *kapt. V. Rubis* un bataljona ārsts — *Dr. Čekurs.* Par vācu sakaru virsnieku darbojās pol. majors Prīgers *(Prüger).*

Bataljonā skaitījās 549 vīri, un rotu sastāvs svārstījās starp 160—200 vīriem. Vairākkārtīgi no bataljona ņēma kadrus citiem jaunformējamiem bataljoniem. Apbruņojumā bija krievu šautenes un patšautenes (deviņas katrā rotā) un rokas granātas. Ložmetēju no sākuma nebija, tos dabūja tikai vēlāk Ukrainā. Transporta vajadzībām bija ap 60 zirgu ar pilnīgi jaunu iejūgu.

No bataljona kareivju sastāva apm. 90% bija izgājusi obligātorisko kaŗa dienestu Latvijas armijā un apm. 30% bija beigusi instruktoru rotas. Apmācības Bolderājā izdarīja ļoti intensīvi, sevišķi sākumā, jo vēlāk bataljona kaŗavīrus sāka norīkot arī sardžu dienestā Rīgas ostā.

1942. g. 21. jūlijā bataljonu atbrīvoja no sardžu dienesta pildīšanas, papildināja līdz pilniem štatiem un 26. jūlijā kopējā ešalonā ar 272. Daugavgrīvas bataljonu nosūtīja uz Varšavu. Bolderāju atstājot, bataljonā bija 17 virsnieki, 61 instruktors un 478 kareivji. Apbruņojums bija papildināts ar 14 granātmetējiem. Transportā: 5 jājamie

un 24 braucamie zirgi, 8 transporta rati un 4 lauku virtuves. Pārējo transportu atstāja 16-E. bataljonam.

Varšavā bataljons pildīja sardžu dienestu līdz 1942. g. 6. oktobrim. 8. oktobrī bataljons pa dzelzceļu devās uz Ukrainas dienvidiem (skat. 202. lpp.), kur palika 10 mēnešus. 1943. g. 28. augustā bataljons atkal atgriezās Polijā, šoreiz Luckā, kur 1. rota tūliņ saņēma uzdevumu doties kāda atbalsta punkta atbrīvošanai no terroristu ielenkuma. Rota to sekmīgi veica dažās stundās un atgriezās Luckā.

Tikai vēlāk kļuva zināms, ka, izbraucot no Zaporožjes, bataljonam par gala mērķi bijusi paredzēta Rīga, bet pēc vietējās vācu augstākās policijas vadības rīkojuma ešalons aizturēts neilgai darbībai Luckas apkārtnē. Bataljons Luckā bija spiests palikt 4 mēnešus. 30. augustā bataljons gājiena kārtībā pārvietojās uz Torčinas miestu, rietumos no Luckas.

Jau nākošajā dienā dienvidos no Torčinas notika pirmās sadursmes ar terroristiem, un krita *ltn. V. Rudzītis.* Divas dienas vēlāk tika izdarīta tīrīšanas akcija ziemeļos no Torčinas. Frontālā uzbrukumā bataljona karavīri zaudējumus necieta, bet akcijas beigās terroristi uzbruka 2. rotai no aizmugures un iznīcināja vienu rotas grupu 6 vīru sastāvā un vienu azerbajdžaņu grupu 8 vīru sastāvā. Ar 1. un 3. rotas palīdzību terroristus sakāva. Kaujas laukā palika 14 terroristi, 2 patšautenes un viens smagais ložmetējs. Bataljonam atgriežoties uz Torčinu, terroristi to vairākkārt apšaudīja.

Pēc šīs akcijas bataljonu sadalīja pa apkārtnes sādžām, bataljona stābam un 1. rotai paliekot Torčinā. Vēl pēc dažām nelielām akcijām, ko pa lielākai daļai izdarīja 1. rota, terroristu darbība Torčinas apkārtnē izbeidzās.

Šinī apgabalā komūnisti izmantoja ukraiņu naidu pret poļu minoritāti, kūdot ukraiņus uz vardarbību. Nonākot tuvākā saskarē ar vietējiem iedzīvotājiem un noskaidrojot apstākļus, bataljona karavīriem radās it kā pamiera stāvoklis ar mežā esošajiem ukraiņu nacionāliem partizāniem.

1943. g. 22. septembrī visu bataljonu sapulcināja Torčinā, un nākošā dienā tas gājiena kārtībā devās uz Lucku, kur pavadīja nakti. Otrā dienā bataljons devās tālāk uz Rovno. Nākošās 3 dienās bataljonu pakāpeniski auto mašīnās pārveda uz Slavutas-Izjaslavas rajonu. Tur bataljonu izvērta kordonveidīgi gar meža masīva austrumu malu, ar centru Radoševkas sādžā.

5. oktobrī bataljonu pārcēla uz Anopoles rajonu, kur īsi pirms tam bandīti bija iznīcinājuši kādu azerbajdžaņu rotu. Te bataljonam bija

jāsargā kolchozos savāktā raža no terroristu rekvizīcijām. Šo uzdevumu pildot, notika arī vairākas nelielas sadursmes ar terroristiem. Kiļikijevas sādžā apšaudīšanās laikā krita 2. rotas *vserž. Zariņš* un kādu citu reizi divi kareivji. 3. rotai terroristi uzbruka divas reizes bez panākumiem. Viens 3. rotas vads izdarīja pārsteiguma uzbrukumu kādai terroristu kolonnai naktī. Terroristi zaudēja 5 kritušos, vairākus ievainotos, 2 pajūgus un 1 patšauteni. Vadam zaudējumu nebija.

Novembrī bataljonu pārcēla dzelzceļa apsardzībai uz Slavutas—Šepetovkas posmu. Dzelzceļš gāja cauri liela meža masīvam, un tur terrroristi bieži izdarīja spridzināšanu. Ieņemot visu šo dzelzceļa posmu posteņveidīgi, izdevās novērst visus spridzinājumus. Apšaudoties ar terroristiem, bataljons zaudēja 3 kritušus un 5 ievainotus kaŗavīrus. Novembŗa vidū no bataljona saimniecības grupas terroristi sagūstīja 4 mūsu braucējus, divi bija uz vietas nošauti, viens pazuda bez vēsts, bet ceturtam bija laimējies izbēgt. Pēc šī notikuma bataljons kopā ar vācu un kazāku vienībām uzsāka terroristu vajāšanu. 3. rota, izdarot nakts gājienu cauri apdraudētam rajonam, uzdūrās terroristu grupai, kas bēgot pameta 4 kritušos un vienu pajūgu ar municiju. 2. rota ielenca kādā Staļina līnijas bunkurā 12 vīru lielu terroristu grupu un to pēc ilgākas kaujas iznīcināja.

Decembrī no bataljona sastādīja vienu rotu 3 strēlnieku un 1 smago ložmetēju (2 ložm. un 1 mīnmetējs) vada sastāvā un *kapt. Ruba* vadībā nosūtīja 25. Abavas bataljona komandieŗa *pltn. Plikauša rīcībā.* 25. Abavas bataljons Polonnoje rajonā izdarīja lielāku terroristu apkaŗošanas akciju. Tur ziemeļaustrumos no Polonnoje terroristi pārvaldīja vairākas sādžas.

Kapt. Ruba rotai bija jānoslēdz naktī loks rietumos no Polonnoje, lai uzbrukuma dienā uztvertu atkāpjošos terroristus. Sākoties uzbrukumam un kaujai, kas bija ļoti sīva, kapt. Ruba rota nonāca ugunī no divām pusēm, jo rotai uzbruka kā atejošie terroristi, tā arī to palīgspēki no kaimiņu sādžām. Rota tomēr savas pozicijas noturēja bez zaudējumiem un saņēma gūstā 6 terroristus un vienu pajūgu ar sprāgstvielām. Otrā dienā rotai pavēlēja ieņemt Sibirkas sādžu, kuŗu arī pēc mīnmetēju uguns atklāšanas bez zaudējumiem ar cīņu ieņēma. Pēc divām dienām rota atgriezās pie bataljona.

1943. g. 24. decembrī bataljons no Slavutas stacijas ešalonā kopā ar 25. Abavas bataljonu caur Brestu un Viļņu atgriezās Latvijā. 7. janvārī bataljons novietojās Bolderājā, kur to iekļāva *pltn. Grosberga* komandētā 2. Liepājas latviešu policijas pulkā.

271. VALMIERAS BATALJONS

1942. g. 1. augustā 266-E. bataljona (skat. 207. lpp.) 1. un 2. rota izbrauca uz Minsku ar uzdevumu atbalstīt terroristu apkaŗošanu šai rajonā. 1. rotu komandēja *kapt. E. K. Ezernieks* un 2. rotu — *kapt. Avotiņš.*

Lielākā sadursme ar sarkanajiem terroristiem notika 9. oktobrī pie Nakriscki sādžas (skat. rotas komandieŗa ziņojuma fotokopiju).

1943. g. 15. janvārī Hanseviče *kapt. Avotiņš,* ņemot kadrus arī no citiem bataljoniem — sevišķi no 271./279. Aizputes bataljona, savu rotu pārformēja par bataljonu, nosaucot to par 271. Valmieras bataljonu. Bataljona sastāvā bij 11 virsnieki, 73 instruktori un 432 kareivji. Bataljons līdz 1944. g. jūlijam darbojās Minskas-Sluckas rajonā, veicot galvenokārt apsardzības pienākumus un apdzīvoto vietu aizsardzību pret terroristu uzbrukumiem, kuŗi šai apgabalā bija ļoti aktīvi.

1943. g. decembrī bataljons saņēma no divīzijas komandieŗa *ģltn. Lendles* sevišķu rakstisku atzinību „par sekmīgo pāreju pār Ponjas upi un, neskatoties uz grūtiem apvidus apstākļiem, ieņēma nocietināto Waelyn'u un plaša mēroga izlūkošanā aizgāja dziļi ienaidnieka aizmugurē, nodarot tam smagus zaudējumus".

23. decembrī ar Dzelzskrusta 2. šķiru apbalvoja *kapt. V. Ādamsonu* un 10 citus bataljona kaŗavīrus. 1944. g. 10. februārī apbalvoja vēl 5 bataljona kaŗavīrus.

Lai gan *ģen. Bangerskis* jau 1943. g. 28. decembrī bija pieprasījis *ģen. Jekelnam* bataljona atgriešanos Latvijā, tas dzimtenē atgriezās tikai 1944. g. 14. jūlijā un novietojās Bolderājā.

12/13. augustā bataljona divas rotas izbrauca uz Siguldas—Cēsu rajonu dzelzceļa apsargāšanai. Oktobrī bataljonu pārveda uz Dancigu.

312. (281-A) BATALJONS

Īsu laiku Viļņā atradās arī 281-A. latviešu bataljons. Šo bataljonu saformēja 1943. g. 15. maijā Daugavpilī no apriņķa policijas darbiniekiem un aizsargiem. Bataljonā bija 15 virsnieki, 68 instruktori un 405 kareivji, un par tā komandieri iecēla *kapt. K. Miķelsonu.* Apbruņojumā bija 416 šautenes, 36 patšautenes, 8 ložmetēji, 2 granātmetēji un 8 mašīnpistoles.

2665 Bat.
1 partizānu nod.
2. rota

Pārzandīmi
1943. g. 22. oktobrī
Bat.
Szczuczyna

22 okt. 1943

L. N. V. Priekšnieka.

Ziņojum.

Pārgājiena laikā no Djatlovas uz Szczuczynu pa ceļu: Djatlova-Choroslanij-Pacowszna-Pesakowi 8.9. 9. oktobrī plkst 12,30, caurejot Nakruyski sādžu rota sadurās ar apm 200 partizāniem, savaurmuižiem un šūtiem, kuri bija ieņēmuši minēto sādžu. Partizāni atklāja automātisko ieroču un šautenu uguni, kas arī mīnmetēja uguni no tuvējā meža. Rota pārgāja uzbrukumā, ieņēma sādžu un neitrumos no sādžas vecā kapsētu un mežmalu, pei kam izraidījās cibīga tuvējā lielajā mežā neitrumos no Nakruyski sādžas. Daļa partizānu bij paslēpušies sādžā un turpinājā notu apšaudīt no ēku jumtiem un logiem, as... -so-

Ņ.V. Ilgāku zaudejumi: Nošauts viens skūtuika ziņā Kuellem uzgāli kontuzēts kar. Sp[redacted], kas šoreiz palika viņu laiku ziņinātā. Kauja laikā aiz bailēm aizbēga viena braucēja sieviete un viņas vadītais pajūgs vēl līdz šim arvienu atrodas rotas lietošanā. Skūtuika pacēmta Pacowszna sadžā.

Bez tam no nošautiem partizāniem savākti dažādi personības dokumenti un fotografijas.

Kapteinis: [signature]

Bez kādas apmācības 18. maijā bataljonam bija jāizbrauc no Daugavpils uz Viļņu, kur tas ieradās otrā dienā un uzņēmās dzelzceļa apsardzību Viļņas rajonā. Te bataljons palika līdz 2 jūlijam, kad tas izbrauca atpakaļ uz Latviju un 4. jūlijā ieradās Viļakā.

29. jūlijā bataljonu pārdēvēja par 312. latviešu policijas bataljonu un 11. augustā ieskaitīja 1. Rīgas policijas pulkā par III bataljonu. Par bataljona turpmākām gaitām skat. aaprakstu par 1. Rīgas pol. pulku.

313. UN 316. LATVIEŠU BATALJONI

1943. g. 2. augustā pēc KdOL rīkojuma Rīgā saformēja divus jaunus bataljonus — 282-A un 280-B. Vēlāk pirmo pārdēvēja par 313. un otru par 316. bataljonu (ar nr. 314 un 315 bija no Latgales krievu tautības iedzīvotājiem saformēti „Pi. und Bau" bataljoni).

313. bataljonu saformēja bij. 6. Rīgas kājnieku pulka kazarmās no Kurzemes un Zemgales, un 316. bataljonu Bolderājā no Vidzemes apriņķu policijas darbiniekiem un bij. aizsargiem (t.s. C grupas locekļiem). Bataljonos virsnieki bija bij. Latvijas armijas kadru virsnieki, bet pārējā sastāvā vairums bija jauni, bez kādas militāras apmācības, vai arī gados vecāki, kas fiziski nebija vairs piemēroti dienestam slēgtās vienībās. Bataljoni bija paredzēti īsam laikam, terroristu apkarošanai Lietuvas austrumu pierobežā. Bet kā parasts, vācieši solījumu neturēja, un arī šie frontes dienestam pilnīgi nepiemērotie bataljoni dabūja cīnīties ne tikai ar labi apbruņotiem terroristiem, bet arī ar padomju regulāro karaspēku.

Par 313. bataljona komandieri iecēla *kapt. A. Jumi,* un par 316. bataljona komandieri — *pltn. E. Ozoliņu.*

313. bataljona sastāvā bija 24 virsnieki, 114 instruktori un 461 kareivis un 316. bataljonā 25 virsnieki, 139 instruktori un 439 kareivji. Apbruņojums abiem bataljoniem bija ļoti raibs, piem., 313. bataljonam bija beļģu, bet 316. bataljonam franču šautenes, patšautenes bija krievu, ložmetēji — vācu no 1. Pasaules kara laika. Bataljonu karavīrus ietērpa lietotās vācu policijas uniformās ar rumāņu bruņu cepuri par galvas segu.

Jau pēc nedēļas, 11./12. augustā bataljoniem bija jābrauc uz Viļņas rajonu, kur bataljonus pakļāva vācu Kārtības policijas komandierim Lietuvā t.s.„K" akcijas izdarīšanai. K bija komandiera uzvārda pirmais burts. Akcijas nolūks bija izķemmēt kādu Viļņas apgabala

rajonu, kas it kā nebija izpildījis uzliktās nodevas, rekvizēt lopus armijas vajadzībām un savākt darba spēcīgos cilvēkus darbam Vācijā. Akciju izpildīja vācu SD vienības. Bet tā kā šajā rajonā bija ļoti dzīva poļu partizānu darbība, tad akcijas nodrošināšanā bez dažiem vācu, lietuvju un igauņu bataljoniem iesaistīja arī 313. un 316. latviešu bataljonus. Akcija ilga trīs dienas, bet tās rezultāti bija ļoti niecīgi, piem., 313. bataljona rajonā pirmajā dienā daži cilvēki un lopi, otrā dienā 2 cilvēki un 3 cūkas, trešā dienā nekā. Bataljona karavīri visādā veidā centās mierīgos iedzīvotājus paglābt no vācu SD vīru rokām. Katram vadam gan bija piekomandēts viens vecāka gada gājuma vācu žandarms, bet, tā ka tie aiz bailēm no partizāniem gāja tikai pa ceļiem, ne laukiem, tad tie arī atrada tikai tukšas mājas un kūtis. Bataljona latviešu karavīri, ejot ķēdē pāri laukiem, likās neredzam tur paslēpušos cilvēkus un lopus.

Pēc šīs „sekmīgās" akcijas abus bataljonus pārvietoja uz Vilejkas rajonu, kur tiem bija jāpiedalās krievu terroristu apkarošanā Polijas —Baltkrievijas pierobežā kopā ar 1. Rīgas policijas pulku. No Daugavas līnijas Rīgas pulks virzījās uz dienvidiem, no austrumiem vācu armijas daļas, bet abiem latviešu bataljoniem vajadzēja virzīties no dienvidiem uz ziemeļiem. Kustība notika bataljoniem izvērstiem vienā līnijā ar saskari kaimiņiem sānos. Darbība notika tikai dienās, naktis pavadot sādžās.

Šajā akcijā 313. bataljons cieta arī pirmo zaudējumu, uz mīnas uzdūrās *kareivis Rumbēns.* Viņu apglabāja Polockas-Molodečno dzelzceļa malā. Pēc dažu dienu nesekmīgas darbības 313. bataljons nonāca saskarē ar 1. Rīgas policijas pulku. 316. bataljons, kas bija piedalīts kādai vācu vienībai, šai akcijā zaudēja vienu kritušo. Šai laikā šo bataljonu komandēja bataljona adjutants *kapt. K. Bergs,* (vēlāk 1. rotas komandieris *vltn. Nātiņš),* jo *pltn. Ozoliņš* slimības dēļ atradās Rīgā.

Pēc akcijas 313. bataljona vienības sapulcējās Vilejkā, no kurienes tās caur Molodečno pārveda uz Viļņu. Tur bataljons palika vairāk nekā nedēļu. Viļņā bataljona virsnieki uzņēma draudzīgus sakarus ar 1. Lietuviešu policijas bataljona virsniekiem un apmainījās ar dāvanām. 313. bataljona komandieris *kapt. Jumis* slimības dēļ no Viļņas atgriezās Rīgā, un bataljona vadību 1943. g. 28. oktobrī pārņēma 3. rotas komandieris *kapt. K. Blitte.* 316. bataljons palika atpūtā Turmontos.

Trūcīgi apgādāti, būdami 10 nedēļas pastāvīgā kustībā, bataljona

kaļavīri bija bezgala noguruši, un, nesagaidījuši pie iekļaušanas bataljonā apsolīto atbrīvošanu pēc 4—6 nedēļām, daudzi patvarīgi pameta bataljonu un slepeni atgriezās Latvijā.

Pēc apm. vienas nedēļas atpūtas abi bataljoni izbrauca Daugavpils virzienā. (Turpinājumu skat. 264. lpp.)

LATVIEŠU BATALJONI UKRAINĀ

1942. g. maija sākumā no Rīgas uz Ukrainu nosūtīja 23. Gaujas un 27. Burtnieku latviešu policijas bataljonus un no Lepeļes 17. Vidzemes policijas bataljonu. Vēlāk uz Ukrainu nosūtīja vēl 5 citus latviešu policijas bataljonus. Šie latviešu bataljoni dabūja cīnīties pat Krimā, pie Kerčas jūras šauruma.

23. GAUJAS BATALJONS

23. Gaujas bataljonu četru rotu sastāvā sāka formēt 1942. gada 25. februārī Bolderājā. Bataljona komandieris bija *kapt. K. Brigaders,* 1. rotas komandieris — *vltn. E. Kļaviņš,* 2. rotas — *vltn. Z. Skurulis,* 3. rotas — *vltn. F. Kondrats,* 4. rotas — *kapt. K. Vītoliņš* un vācu sakaru virsnieks — *pol. hptm. Fichtlers.*

Bataljonā skaitījās 432 karavīri. Tos ietērpa Latvijas armijas uniformās. Līdz maija mēnesim bataljons izdarīja apmācības Bolderājā, galveno vērību piegriežot ierindas, ieroču un kaujas apmācībām grupās un vada sastāvā.

12. maijā bataljons izbraucā uz Ukrainu ar 15 virsniekiem, 67 instruktoriem un 423 kareivjiem. Apbruņojumā bija krievu šautenes un dažas patšautenes. Pēc apm. divu nedēļu pavadīšanas ceļā bataljons 26. maijā ieradās Dņepropetrovskā. Te bataljonu pakļāva vācu Kārtības dienesta priekšniekam Ukrainā. Bataljona stābs palika Dņepropetrovskā, bet rotas izvietoja apm. 100 km radijā. Novietojumi bija sādžās, pa vadam katrā, gar IV kara ceļu, kas gāja no Dņepropetrovskas uz austrumiem Rostovas virzienā. Bataljona karavīru uzdevums bija uzraudzīt pie ceļa būves nodarbinātos krievu civīliedzīvotājus no apkārtējiem kolchoziem. Uz katriem 300 strād-

niekiem nozīmēja vienu grupu kaŗavīru. Kareivju uzdevums bija raudzīties, lai darbs ritētu raiti, bet ceļa techniskos būvdarbus vadīja OT darbinieki. Fiziski šie „vagara uzdevumi" no kareivjiem prasīja diezgan daudz, jo nebija viegli vilnas auduma tērpā nostāvēt 8 stundas Ukrainas stepē. Karstums bieži sasniedza 50°C. Ar strādniekiem un apkārtējiem iedzīvotājiem latviešu kaŗavīriem attiecības bija labas.

Pārtiku rotas saņēma reizi nedēļā no OT noliktavām Dņepropetrovskā. Tās būtu bijis pietiekami, ja karstā laikā tā ātri nesabojātos. Kareivji paši gatavoja sev vēl t.s. „ukraiņu pudiņu" — saulespuķu eļļā ceptus sīpolus. Nepierastā uztura un arī lielā karstuma dēļ daudzi kaŗavīri saslima ar dizenteriju. 4. rotā vairāki saslima arī ar izsituma tīfu.

Ceļa būves strādnieku uzraudzību bataljona kaŗavīri izbeidza decembrī. Pēc tam bataljons dažus mēnešus pavadīja pilnīgā bezdarbībā, jo daudzi bija tā noplīsuši, ka nebija pat virsbikšu. Tikai 1943. gada pavasarī bataljona kaŗavīriem izsniedz jaunus vācu policijas

23. Gaujas bataljona kaŗavīri ceļā uz Ukrainu ešalonā saņem siltu zupu

Bataljona kaŗavīri Ukrainas stepē 1942. g. vasarā

formas tērpus, bet dienesta pakāpju apzīmējumi palika Latvijas armijas.

1943. g. februāŗa beigās bataljons saņēma papildinājumu no izformētā 27. Burtnieku bataljona.

Marta mēnesī bataljona vienības pārcēla uz Zaporožjes rajonu, vienīgi bataljona stābs palika Dņepropetrovskā. Zaporožjē bataljons uzraudzīja tanku grāvju un bunkuru būves darbus. Pēc pāris mēnešiem visu bataljonu atkal sapulcināja Dņepropetrovskā un nosūtīja uz Kerču ar uzdevumu uzraudzīt tilta būves darbus pāri Kerčas jūŗas šaurumam. Te bataljona kaŗavīru skaits bija jau sarucis līdz apm. 300 vīriem, jo daudzi bija ievietoti slimnīcās, citi bija patvarīgi devušies uz Rīgu, lai iestātos Latviešu leģiona vienībās.

Oktobrī, frontei pienākot pie Kerčas, bataljons ar grūtībām pēdējā brīdī 12 dzelzceļa platformās atstāja Kerču un, pavadot ceļā veselu mēnesi, caur Rumāniju ieradās Koveļā. Te, Koveļas — Brestas rajonā bataljonu iesaistīja terroristu apkaŗošanā. Šai rajonā operēja 3 šķiru terroristi: poļu nacionālisti, poļu komūnisti un krievu komūnisti. Šie terroristi bataljona darbības rajonā viena mēneša laikā bija uzspridzinājuši 62 vilcienus.

Lai gan *ģen. Bangerskis* 28. decembrī bija pieprasījis Jekelnam bataljona atgriešanos Latvijā, 1944. g. janvārī to piedalīja kādam vācu policijas pulkam un iesaistīja frontē Rovno rajonā. Šai laikā bataljons bija sarucis uz 140 vīriem, bet ieņemamais frontes platums bija 6 km. Sakarā ar to, ka bataljona frontes ieciknis bija vāji apsargāts, kādā naktī bataljona frontei cauri izgāja 2 ienaidnieka rotas. Pārrāvumu otrā dienā likvidēja vācu triecienvienības.

Februāŗa beigās bataljonu tomēr atvilka no frontes, un tas 2. martā atgriezās Rīgā. Novietojumā Bolderājā *kapt. K. Brigaders, ltn. F. Sisenis* un *ltn. J. Simsons,* kā arī vairāki citi kaŗavīri saņēma piešķirtos apbalvojumus par varonību frontē.

17. VIDZEMES BATALJONS

1942. g. maijā no Baltkrievijas Dņepropetrovskā ieradās arī 17. Vidzemes bataljons. Pirmajās nedēļās bataljons te izpildīja sardžu dienestu un izdarīja apmācības. Sakarā ar vācu frontes pārrāvumu pie Charkovas bataljonu lielā steigā pārvietoja uz pārrāvuma rajonu, kur tam ierādīja vairāku km platu aizstāvēšanas līniju.

Pēc Charkovas pārrāvuma likvidēšanas bataljonu atkal pārveda atpakaļ uz Dņepropetrovsku sardžu dienesta pildīšanai. 21. jūlijā *kapt. Skraujas* vietā par bataljona komandieri iecēla *kapt. J. Nikānu*, kurš bataljona komandēšanu uzņēmās 28. jūlijā. Dņepropetrovskā bataljons palika līdz 1943. g. maijam, kad to apvienoja ar 25. Abavas bataljonu, kas atradās Baltkrievijas robežas tuvumā.

27. BURTNIEKU BATALJONS

27. Burtnieku bataljonu saformēja 1942. g. martā Mangāļsalā. Pirmais bataljona komandieris bija *kapt. K. Bēms* un vācu sakaru virsnieks — *pol. hptm. Keincs*. Bataljona sastāvā skaitījās 20 virsnieki, 48 instruktori un 437 kareivji. Apbruņojumā bija 515 šautenes, daži ložmetēji un patšautenes.

Kad 13. maijā bataljonu nosūtīja uz Grišino (Postiševo) Ukrainā, tā 1. rotu komandēja *kapt. E. Strauts*, 2. rotu — *kapt. E. Mežītis*, 3. rotu — *vltn. V. Riekstiņš* (vēlāk *vltn. K. Gaiķis*) un 4. rotu — *vltn. J. Miesnieks*. Ukrainā bataljons pildīja sardžu dienestu un turpināja apmācības. Jūlija mēnesī saslima *kapt. Bēms*, un bataljona komandēšanu 3. augustā uzņēmās *pltn. K. Zīverts*.

1943. g. 13. janvārī bataljonu pa dzelzceļu pārvietoja uz Kremennaju, kur tas ieradās 19. janvārī. Grišino sādžā palika bataljona mantas *vltn. K. Gaiķa* un dažu kareivju uzraudzībā. Šai laikā bataljona 1. rotu komandēja *vltn. K. Gailītis*, 2. rotu — *kapt. E. Mežītis*, 3. rotu — *ltn. Skambergs* un 4. rotu — *ltn. J. Mazurs*.

Bataljonam ierodoties Kremennajā (Sev. Doņecas rajonā), laiks pieturējās ļoti auksts, ap —40°. Kaŗavīriem silto apģērbu nebija, tas lielā mērā mazināja kaujas spējas, jo notika daudz locekļu apsaldēšanas gadījumu.

Jau pēc dažām dienām pēc ierašanās Kremennajā kļuva zināms, ka krievi pārrāvuši vācu aizstāvēšanās fronti un izrāvušies jau pat līdz Doņecas austrumu krastam. Sakarā ar to bataljons saņēma pavēli atstāt Kremennaju. 23. janvārī bataljons caur Rubežnoje un Ļisičansku devās uz Verchņajas pilsētiņu, kur jau nākošā dienā ieņēma aizstāvēšanās pozicijas gar Doņecas labo krastu, ieskaitot Verchņajas pilsētiņu un Belaja Gora sādžu, jo ienaidnieks tuvojās upes kreisajam krastam.

Laikā no 24.—28. janvārim bataljona 4. rota izlūku gājienos te

zaudēja 3 kritušos *(kareivjus V. Kāpostu, F. Bitmani un A. Žeivotu)* un 2 ievainotos.

28. janvārī 4. rota piedalījās uzbrukumā Borovskojas sādžai Doņecas kreisajā krastā. Šai sādžā bieži uzturējās sarkanarmieši. Nodarot ienaidniekam lielus zaudējumus, to no sādžas padzina, un tanī novietojās bataljona 3. un 4. rota. Uzbrukuma laikā ievainoja divus 4. rotas vīrus.

29. janvārī 1. rota devās uz Belaja Gora sādžu, bet 2. rota uz Toškovku (Ustinovku), kur ieņēma aizstāvēšanās pozicijas Doņecas labajā krastā.

31. janvārī 1. rotai Belaja Gorā pievienojās arī 4. rota, kas skaitījās kaujas rota, un 2. rotai Toškovkā pievienojās 3. rota. Te bataljona aizstāvēšanās iecirknis bija 6—7 km plats, bet, tā ka līdz kaimiņu vienībām bija lielas atstarpes, kuras apsargāja ar patruļām, tad faktiski bataljona frontes iecirknis bija krietni lielāks. Tik liela iecirkņa aizstāvēšanai arī bataljona apbruņojums bija par vāju, jo trūka automātisko ieroču. Pēdējās dienās bija arī novērojama stiprāku krievu spēku koncentrācija Doņecas kreisajā krastā.

1. rota Belaja Gora sādžā saņēma uzdevumu izlikt Doņecas kreisajā krastā pretim Borovskojas sādžai divas priekšgrupas. 1. februāra pēcpusdienā priekšgrupai, kas atradās meža malā DR no Borovskojas sādžas, tuvojās ienaidnieka izlūku vienība viena vada stiprumā. 1. rotas priekšgrupa pielaida ienaidnieku uz nelielu attālumu un tad atklāja pārsteidzošu uguni. Ienaidnieks, zaudējot 4 kritušos un 2 ievainotos, atkāpās. Rotas priekšgrupai zaudējumu nebija. Vēlāk ienaidnieks tomēr attapās no pārsteiguma un mēģināja priekšgrupu apiet no labā flanka. Tā ka priekšgrupai nebija automātisko ieroču, tā bija spiesta atiet uz Doņecas labo krastu. Arī nākošā dienā notika sadursmes ar vairākām ienaidnieka patruļām.

2. februāra rītā ienaidnieks bataljona stiprumā uzbruka Belaja Gora sādžai no dienvidiem. Ienaidnieka padzīšanā piedalījās 4. rota un 2 grupas no 1. rotas, viena vācu rota un 2 vācu tanki. Ienaidnieks pameta kaujas laukā daudz kritušo un dažādus kara materiālus. 4. rota zaudēja 1 kritušo un 3 ievainotos. Nākošā dienā, ienaidniekam uzbrukumu nesekmīgi atjaunojot, 4. rota atkal zaudēja 2 kritušos un 4 ievainotos.

2. februārī sīvas cīņas notika arī Toškovkā (Ustinovkā), kuru aizstāvēja bataljona 2. un 3. rota. (Skat. fotokopiju.) Abas rotas ienaidnieka lielā pārspēka spiestas, atgāja 5. februāra vakarā uz Belaja Gora sādžu. Naktī uz 6. februāri abām rotām pavēlēja doties

Absendestelle	te Meldg.	Ort	Tag	Zeit
3/27.	Abgegangen	Ustinovka	2/II.	07 45
	Angekommen			

R/0090

An: Bataljona komandieriem.

Šonakt plkst 05⁰⁰ sākās krievu uzbr. Līdz šim 3 kritušie un apm. 6 ievainoti (3 smagi). Mums nav transporta līdzekļu un kā ievainotos nogādāt uz Beloja-Gora. Šāk trūkst arī municija. Pēc noskaidrotām ziņām ienaid. stiprums apm. 1 bt. Ienaidn. ir automat. ieroči un 3 minmet. Bez vīsts pazudušās abas mūsu lāva. Abkalpes lāva atstāte. Ienaidn. atm. 10 kritušie šīpus upei arī uz ubes ledus vairāki kritušie kā arī otrpus upei mežmalā. Lūdzu tūlīt jādibu

3. r. kom. t. Ltn Skamberg.

atpakaļ uz Toškovku, jo vācu tanki ienaidnieku padzinuši. No Belaja Gora uz Toškovku devās *kapt. Mežiša* vadībā 17 vīri no 3. rotas un 24 vīri no 2. rotas. Atstājot Belaja Gora sādžu, abas grupas uzdūrās ienaidnieka ķēdei apm. bataljona stiprumā. Izcēlās kauja, kurā krita

2. rotas komandieris *kapt. E. Mežītis.* Visu nakti Belaja Gora sādžā notika sīvas tuvcīņas ar tur ielauzušos ienaidnieku. Tikai ar rīta ausmu kopā ar vācu spēkiem ienaidnieku padzina. Tas pameta ļoti daudz kritušo un visādus ieročus. Smagus zaudējums cieta arī abas mūsu rotas: 2. rota —12 kritušos un 4 ievainotos, bet 3. rota — 4 kritušos un 6 ievainotos. Arī visu nākošo dienu ienaidnieks sādžu apšaudīja ar artileriju un mīnu metējiem.

Bataljona kaŗavīri, atrazdamies nepārtrauktās cīņās vairākas dienas un būdami bez pienācīgas apgādes, bija galīgi noguruši. 6. februāŗa agrā rītā bataljons kopā ar vācu vienībām atstāja Belaja Gora sādžu un caur Gorskoju un Konstantinovku devās atpūtā uz Grišino. No tāliem pārgājieniem kaŗavīriem bija bojātas kājas, tamdēļ tiem atļāva uz Grišino doties atsevišķās grupās ar visiem iespējamiem satiksmes līdzekļiem.

Ceļš veda caur Uljanovas sādžu, kuŗu sasniedza 10. februārī. Bet, kad bataljona kaŗavīri tuvojās Grišino, tur jau bija ielauzies ienaidnieks ar vienu kājnieku pulku un 30 tankiem. Kaŗavīri atgriezās atpakaļ Uljanovā un caur Staļino un Zaporožju devās uz Dņepropetrovsku, kuŗu pirmās grupas sasniedza 16. februārī. Bataljona sastāvs bija ļoti sarucis, daudzi bija krituši vai ievainoti cīņās, daudzi pārgājienos noklīduši.

27. Burtnieku bataljonam bija lemts no latviešu policijas bataljoniem izcīnīt vissmagākās cīņas tālu no dzimtenes. Pat vēl nonākot Dņepropetrovskā, bataljonam bija jāpiedzīvo smags sitiens: 1943. g. 20. februārī kāds iereibis virsseržants nošāva bataljona komandieri *pltn. K. Zīvertu.* Pēc ši traģiskā notikuma veselos bataljona kaŗavīrus iedalīja 23. Gaujas latviešu policijas bataljonā, bet neveselos nosūtīja uz Rīgu. Ar to arī 27. Burtnieku bataljons bija beidzis pastāvēt.

28. BĀRTAS BATALJONS

28. Bārtas latviešu policijas bataljonu sāka formēt 1942. g. februārī Liepājā. Bataljons bija paredzēts kā sardžu bataljons. Tanī laikā Liepājā formēja arī vairākus t.s. kaujas bataljonus, bet brīvprātīgo vidū bija krietns skaits gados vecāku vīru un arī kaŗavīri ar bojātu veselību. Tos izdalīja no šiem kaujas bataljoniem (21., 24. un 25.) un nodeva jaunformējamam Bārtas bataljonam. Ar latviešu

sakaru virsnieka pie SS- un policijas komandieŗa Liepājā rīkojumu bataljona komandieŗa amata p.i. uzņēmās *vltn. K. Mūsiņš.*

Ar bataljona pirmo pavēli 10. martā bataljonā ieskaitīja 8 virsniekus, 10 instruktorus un 106 kareivjus. Visus tos iedalīja 1. rotā un par tās komandieŗa vietas p.i. iecēla *ltn. E. Balodi.* Marta vidū 1. rotas stati bija pilni, un atlika nelieli kadri 2. un 3. rotai un neliels komandējošais sastāvs arī 4. rotai. Visu marta mēnei pienāca bataljonam jauni papildinājumi, galvenokārt apkārtējo pagastu brīvprātīgie.

Sākot ar 11. martu, bataljona komandēšanu uzņēmās *pltn. A. Grāmatiņš.* Līdzšinējo bataljona komandieŗa amata p.i. *vltn. Mūsiņu* iecēla par 1. rotas komandieri. Marta mēneša beigās par 2. rotas komandieri iecēla *vltn. R. Arnesu,* par 3. rotas komandieri *vltn. N. Lečmani,* par bataljona adjutantu *vltn. Ģ. Kūnausu* un par saimniecības priekšnieku *kapt. J. Dragūnu.*

24. aprīlī bataljona rotas pārformēja no līdzšinējiem 3 vadiem uz 2 vadiem ar 5 grupām katrā vadā, līdzšinējo 3 grupu vietā. Par 4. rotas komandieri iecēla *kapt. L. Lazdiņu,* un par vācu sakaru virsnieku bataljonā ieradās *pol. hptm. Borchards.*

No 29. aprīļa līdz 15. maijam bataljona kaŗavīrus — zemes īpašniekus atlaida atvaļinājumā sējas darbu veikšanai.

Bataljona kaŗavīrus apbruņoja ar bij. Latvijas armijas angļu šautenēm, krievu sistēmas ložmetējiem un patšautenēm, kā arī ar vācu rokas granātām un nelielu skaitu krievu mašīnpistolēm. Apbruņojumu vēl papildināja, kad bataljonu iesaistīja Ukrainā cīņā pret komūnistu terroristiem.

Bataljona kaŗavīrus ietērpa Latvijas armijas formas tērpos. Vēlāk izsniedza arī dažas vācu formas tērpa priekšmetus, tā ka bataljona kaŗavīru ietērps bija stipri raibs.

26. maijā bataljona vācu sakaru virsnieku *pol. hptm. Borchardu* pārcēla uz citu bataljonu un viņa vietā par 28. Bārtas bataljona sakaru virsnieku iecēla pol. hptm. Sīverkropu *(Siewerkropp).*

9. jūnijā *pltn. Grāmatiņu* pārcēla uz Rīgu, un bataljona komandēšanu pārņēma *kapt. E. Šmits.* 11. jūnijā mainījās arī bataljona adjutants, *vltn. Kūnausa* vietā stājās *vltn. Vinters.* 27. jūnijā par bataljona saimniecības priekšnieku iecēla *kapt. V. Zuti.*

Visā formēšanas laikā no 1942. g. februārim līdz 30. jūnijam bataljons izdarīja intensīvas apmācības, jo bataljona sastāvā iedalītie brīvprātīgie kaŗavīri pa lielākai daļai bija neapmācīti, vai arī dienējuši tikai 1. Pasaules kaŗa un Latvijas atbrīvošanas cīņu laikā. Ap-

28. Bārtas bataljona kaŗavīri Liepājā 1942. g. jūnijā. Priekšā bataljona komandieris kapt. E. Šmits un 1. rotas komandieris vltn. K. Mūsiņš

mācības bija jāsāk no jaunkareivju posma apmācībām, kuŗas izdarīja pēc Kārtības dienesta stāba sastādītas programmas. Vairākas reizes notika arī bataljona treniņa pārgājieni, kā arī nakts apmācības. Apmācībās galveno vērību piegrieza kaujas un šaušanas apmācībām, kā arī kareiviska brašuma un stājas nostiprināšanai. Lai uzlabotu grupu komandieŗu un to vietnieku militārās zināšanas, maija mēneša beigās pie bataljona noorganizēja kursus *vltn. Lečmaņa* vadībā. Tie ilga 15 dienas, un tos beidza 77 instruktori un kareivji.

Uzturu bataljons saņēma no vācu SS- un policijas noliktavas. Tas bija pietiekams. Tā ka bataljons saucās par Bārtas bataljonu, tad Bārtas pagasta iedzīvotāji arī visādi centās to atbalstīt. Uz Lieldienām bataljona kaŗavīri saņēma olu dāvinājumu. Vēlāk ziedoja arī lāpstas, cirvjus, zāģus, kā arī vienu zirgu ar izbraucamiem ratiem. Arī Liepājas iedzīvotāji bataljonu visādi atbalstīja. Tā, piem., Liepājas pilsētas skolotāji sarīkoja operā koncertu, veltītu Liepājā esošiem brīvprātīgiem latviešu kaŗavīriem un koncerta ienākumus nodeva Liepājā esošo bataljonu kaŗavīru vajadzībām. Ienāca arī grāmatu ziedojumi bataljona bibliotēkai.

14. maijā Liepājas Sv. Annas baznīcā *prāvests K. Valters* iesvētīja 35 bataljona karavīrus.

19. maijā Liepājas Tautas Palīdzības organizācija Valsts ģimnazijas telpās pasniedza nacionālos karogus 25. Abavas, 28. Bārtas un 268. Ērgļu latviešu policijas bataljoniem. Karogus pasniedza Liepājas *pilsētas vecākais J. Blaus,* izsakot vēlējumu, lai karogs bataljonu karavīriem būtu par simbolu grūtu cīņu laikā un lai zem tā karavīri atgrieztos pēc izcīnītām cīņām brīvā dzimtenē. No šīs dienas šis karogs, blakus Vācijas valsts karogam, arvien piedalījās visās bataljona parādēs un citos svinīgos gadījumos.

Tuvojoties aizbraukšanas dienai no Liepājas, 1. un 2. jūnijā liepājnieki atvadījās no 24. Talsu un 28. Bārtas bataljoniem. 1. jūnijā plkst. 11 notika dievkalpojums Sv. Annas baznīcā. Dievkalpojuma beigās visi vienojās tautas lūgšanā — Dievs, svētī Latviju. 2. jūnijā Kūršu laukumā notika izvadīšanas parāde abiem bataljoniem. Parādē noskatījās daudzi tūkstoši liepājnieku. Parādi pieņēma vācu Kārtības dienesta komandieris Latvijā *pol. pulkv. Knechts.* Ziņojumu nodeva 24. Talsu bataljona komandieris *pltn. Vēveris.* Pēc pol. pulkv. Knechta uzrunas runāja Liepājas *apriņķa vecākais Mūrnieks,* uzsverot, ka tam, kas grib, lai tautas kultūra un dzimtene pastāvētu, jāiet cīņā par to. Viņam atbildēja *pltn. Vēveris.* „Cīņā karavīri ies aukstasinīgi un paļāvīgi. Karavīru acīs nav baiļu vai šaubu. Tanīs lasāma tikai viena doma, viena apņemšanās — labāk mani karā kāva, nekā čekas pagrabā." Pēc tam karavīri dziedāja Vācijas un Latvijas valsts himnas.

Tomēr paredzētā izbraukšana nenotika jūnija mēneša sākumā. 28. Bārtas bataljonam vēl viss jūnija mēnesis bija jāpavada Liepājā, izdarot apmācības un pildot sardžu dienestu. Izbraukšanas diena pienāca tikai 30. jūnijā. kad bataljons izbrauca uz Krivoj Rogas rajonu Ukrainā, kur bataljonam bija paredzēts galvenokārt sardžu dienests.

Izbraukšanas laikā bataljonā bija 12 virsnieki, 61 instruktors un 420 kareivji.

Krivoj Rogā bataljonu nozīmēja t.s. Dg IV vācu jaunbūvētā autoceļa apsardzībai. Bataljona 1., 2. un 4. rota palika šī autoceļa apsardzībai apm. 30 km garā joslā abpus Krivoj Rogas. Pie šī kodola palika arī bataljona stābs. 3. rotu nozīmēja šī paša autoceļa apsardzībai Dņepropetrovskas rajonā.

3. rotas komandpunkts atradās Dņepropetrovskas pilsētas dienvidus malā, bet visa pārējā rota bija salalīta atsevišķos atbalsta punktos starp Dņepropetrovsku un Pavlovgradu. Pavlovgradā novietojās

viena kaujas grupa (2 grupu sastāvā) *ltn. Knochenfelda* vadībā. Pēdējais atbalsta punkts bija 10 km austrumos no Pavlovgradas, tur novietojās 2 grupas no 3. rotas 3. vada. Starp bataljona kodolu un 3. rotu apsardzības dienestu uz auto ceļa pildīja 17. Vidzemes un 23. Gaujas bataljoni. Arī šie bataljoni bija stipri sadalīti. Šī autoceļa, kā gatavā posma, tā arī vēl būvējamā, apsardzību 28. Bārtas bataljons veica, līdz kamēr tas 1943. g. 11. jūlijā atgriezās Rīgā.

Nekādās sevišķās kaujas akcijās bataljons te nepiedalījās, jo sarkanie terroristi šai rajonā nebija sevišķi aktīvi.

Pēc Staļingradas traģēdijas 1943. g. janvāŗa beigās un februāŗa sākumā sarkanarmija no Voroņežas telpas cauri lielajiem mežu masīviem ar stipriem tanku spēkiem dzina lielu ielenkuma ķīli starp Dņepropetrovsku un Kremenčugu, lai pārietu Dņepras upi un noslēgtu lielu ielenkuma loku līdz Melnajai jūŗai austrumos no Odesas. Sarkanarmijas priekšgrupas arī sasniedza Dņepras upi un to pat pārgāja apm. 10 km ziemeļos no Dņepropetrovskas. Bet tad šo ienaidnieka spēku ķīli sadragāja vācu spēki, galvenokārt „Hitlerjugend" SS divīzija, gan arī pati zaudējot vairāk nekā 80% no sava sastāva.

Šis uzbrūkošais krievu ķīlis virzījās samērā lēnām, pie tam mazākus ielenkumus un kaujas neizdarīja, bet tikai nodrošināja savu spēku sānus, apsardzībai paliekot uz vietas. Tādā veidā krievu sānu apsardzības vienības pietuvojās arī Pavlovgradai uz apm. 9 km un palika tur uz vietas divas nedēļas, kamēr ķīļa smailes lauzās uz priekšu. Šinī laikā Pavlovgradā novietotais pusvads izcīnīja niknas cīņas Pavlovgradas ielās un fabriku kompleksos. Šinīs cīņās piedalījās arī nelielas vācu aizmugures vienības un kāda italiešu rota. Cīņas Pavlovgradā galvenokārt notika ar kādu vācu saformētu un apbruņotu krievu bataljonu (apm. 300 vīru), kas, sarkanarmijai tuvojoties pilsētai, sacēlās. Ļoti niknās ielu un ēku cīņās, bieži visnežēlīgākās tuvcīņās, krievus tomēr sakāva.

3. rotas vīrus Pavlovgradā vadīja rotas komandieris *vltn. N. Lečmanis,* kas tur ieradās ar vācu pavēlniecības speciālu atļauju. 3. rota Pavlovgradas cīņās zaudēja 3 smagi ievainotus vīrus, kuŗus tomēr izdevās glābt. Pārējos rotas vīrus ieskaitīja Pavlovgradas garnizonā. Autoceļa atbalsta punktos esošie vācu un latviešu spēki jau pirms Pavlovgradas cīņām atgāja līdz Dņepropetrovskai. 3. rotas 1. un 3. vads no saviem atbalsta punktiem atkāpās pa autoceļu, saņemot stipru šauteņu, ložmetēju un granātmetēju uguni, kā no partizāniem, tā arī no sarkanarmijas ķīļa sānpatruļām un tankiem. Atiešana tomēr noritēja pilnīgā kārtībā, ievainoja tikai vienu kaŗavīru.

Nedēļu vēlāk, februāŗa mēneša beigās, sarkanarmijas vienības ielenca Pavlovgradu. Tās garnizons, sastāvošs no vācu, italiešu un latviešu kaŗavīriem, izcīnot sīvas tuvcīņas, tanku atbalstā tomēr izlauzās no pilsētas. Vienīgi no 3. rotas pusvada, apm. 26 vīriem, kas bija ieskaitīti Pavlovgradas garnizonā, kāda 14 vīru liela kaŗavīru grupa bija atrāvusies no savas kaujas grupas kodola, un krievu tanki tiem atgrieza atkāpšanās ceļu. Šie vīri, vairums smagi ievainoti, krita krievu gūstā. No pārējiem tikai divus smagi ievainoja. Tālākās kaujās 3. rota vairs nepiedalījās.

Pēc šī lielā sarkanarmijas ķīļa sakaušanas, kad fronte atkal nostabilizējās uz Donas upes līnijas, vienības atgriezās iepriekšējos atbalsta punktos uz apsargājamā autoceļa, bet 3. rotas kaujas grupa atgriezās Pavlovgradā. Vācu virspavēlniecība bija pavēlējusi aviācijai pilsētu pilnīgi iznīcināt par to, ka bija notikusi sacelšanās. Tagad no Pavlovgradas pāri bija tikai drupas. 3. rota savos atbalsta punktos palika līdz 1943. g. aprīļa sākumam, kad rotu tāda paša uzdevuma pildīšanai atvilka un sadalīja pa atbalsta punktiem 20 km joslā rietumos no Dņepropetrovskas.

Pārējās bataljona rotas visu laiku palika savos rajonos. Kritušo un ievainoto tām nebija. 1943. g. jūnija vidū visu bataljonu sapulcināja Krivoj Rogā un pēc 3 nedēļu ilgas atpūtas un apmācībām, bataljonu pēkšņi atbruņoja un nosūtīja uz Rīgu, kur tas nonāca 12. jūlijā. Bataljons Rīgā novietojās bij. 4. Valmieras pulka mītnēs Latgales priekšpilsētā. Tur gados vecākos kaŗavīrus atdalīja un ieskaitīja kādā latviešu sardžu bataljonā un pārējo bataljona sastāvu 15. jūlijā pārskaitīja Latviešu leģionā kā 34. pulka III bataljonu.

25. ABAVAS BATALJONS

25. Abavas bataljonu sāka formēt vienlaicīgi ar 4 citiem bataljoniem 1942. g. marta sākumā Liepājā no Kurzemes apgabala latviešu brīvprātīgiem. Bataljona kaŗavīri bija novietoti bij. Liepājas valsts vidusskolas telpās Dīķa ielā 8. 6. martā, kad bataljons jau bija saformēts, tanī skaitījās 15 virsnieki, 62 instruktori un 389 kareivji. Bataljonu komandēja *pltn. Plikausis,* 1. rotu — *vltn. Ž. Zemgals,* 2. rotu — *vltn. R. Jaunliniņš* un 3. rotu — *vltn. R. Aluts,* vēlāk *kapt. E. Pūce.* Par vācu sakaru virsnieku darbojās pol. hptm. H. Mevs *(Mew).*

Bataljona kaŗavīrus ietērpa bij. Latvijas armijas formas tērpos ar Latvijas armijas dienesta pakāpju apzīmējumiem. Apmācības bataljons izdarīja Liepājas jūrmalā un apstādījumos pēc Latvijas armijas reglamentiem. Municiju šaušanas vingrinājumiem deva ļoti skopi, to nācās sagādāt pašiem. Vietējie kaŗavīri zināja, kur mežos un Liepājas kanālos to var atrast. Tā, piem., viena 3. rotas kaŗavīru grupa no bij. Šķēdes šaujlauka apkārtnes pārveda 20 kastes šauteņu municijas. Izdarot kaujas mācības Liepājas apkārtnes mežos, tur dažkārt arī atrada pat krievu pamestas šautenes un raķešu pistoles.

Jūnija beigās bataljons saņēma rīkojumu izbūvēt nocietinājuma pozicijas no Liepājas ezera ziemeļu gala līdz Redāna fortam, pēdējo ieskaitot. Runāja arī, ka bataljonam nebūšot jābrauc uz austrumiem, bet tas palikšot Liepājas garnizonā. Tomēr drīz pienāca rīkojums bataljonam jau 1. jūlijā izbraukt no Liepājas uz Korosteņu Ukrainā. Divi bataljoni bija no Liepājas aizbraukuši jau agrāk.

Nocietināšanas darbus pārtrauca, un bataljons sāka gatavoties izbraukšanai. Atstājot tikai nedaudzas šautenes, visi ieroči bija jānodod. Jaunajā vietā saņemšot jaunus ieročus un tur varēšot arī turpināt bataljona apmācības. Kaŗavīros garastāvoklis bija pacilāts, jo jaunajā vietā kaŗavīri cerēja uz labāku apgādi un iespēju aktīvi cīnīties pret komūnistiem.

1942. g. 1. jūlijā bataljons no Dīķa ielas devās uz Liepājas ugunsdzēsēju laukumu, kur Tirgoņu ielā to nostādīja gājienam uz Liepājas staciju. Liepājnieki savus kaŗavīrus uz fronti izvadīja ar lielu sajūsmu. Kaŗavīrus bagātīgi apveltīja ziediem un Latvijas karodziņiem, to ierinda izskatījās kā viena ziedu jūŗa.

Liepājas staciju vilciens atstāja, kaŗavīriem dziedot *Dievs, svētī Latviju!* Arī pa ceļam stacijās visur notika kaŗavīru sirsnīga izvadīšana, sevišķi Saldū, kur liela daļa pilsētas un apkārtnes iedzīvotāju ar pilsētas valdi priekšgalā bija ieradušies 2 km attālajā stacijā, līdzi atnesdami ziedus u.c. veltes.

Pēc vairāku dienu brauciena bataljons sasniedza Korosteņu. Pēc izlādēšanās kaŗavīri novietojās kazarmās, bet jau tanī pašā dienā pienāca rīkojums nekavējoties pāriet uz Ovruču pilsētiņu. Tur bataljons gājiena kārtībā bez starpgadījumiem ieradās nākošā dienā.

Arī Ovručos bataljons novietojās kādās kazarmās, katra rota savā stāvā. Gultu nebija, to vietā krievu strādnieku gatavotas divstāvu nāras. Izdeva krievu šautenes un 1—2 ložmetējus katrai rotai. Izdeva arī drēbes, veļu, zeķes un apavus ar gumijas zolēm. Bataljons izlika vietējo apsardzibu un sāka izdarīt kaŗavīru apmācības. Drīz tomēr

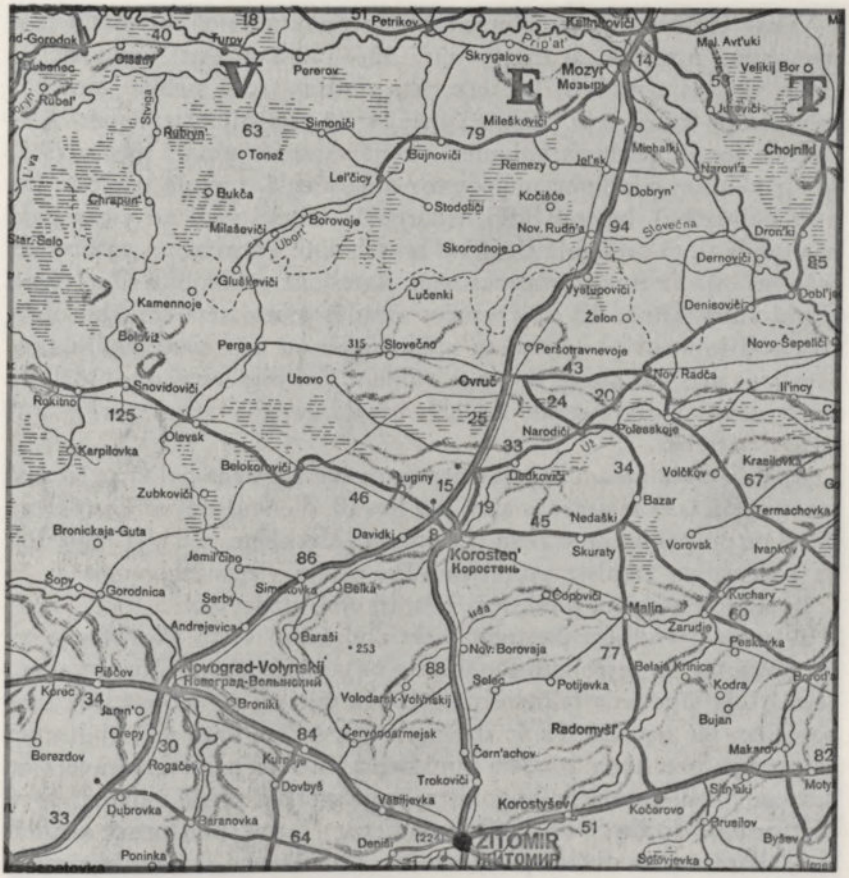

apmācības bija jāpārtrauc, jo vietējā vācu žandarmērija vairs nespēja uzturēt vajadzīgo kārtību. Visur darbojās komūnistu terroristi. Remes nocietinātā punktā vāciešiem terroristi iznīcināja 14 vīrus. Kādam vācu policijas eskadronam iznīcināja vienu vadu Skorodnoje tuvumā. Visur sauca pēc palīdzības. Bataljonu sadalīja un novietoja pa atsevišķiem atbalsta punktiem.

Jau 1942. g. septembŗa sākumā Ovruču slimnīcā ar asinssērgu mira kareivji *A. Sils* un *Z. Šteinblūms*.

Septembŗa beigās bataljon vienības bija izvietotas sekojoši: bataljona stābs, stāba vads un 3. rotas 3 vadi — Ovručos; 1. rotas 2 vadi — Skorodnojē un viens vads kopā ar slovāku vadu — Jeļskā; 2. rotas 2 vadi — Leļčicā un viens vads — Bujnovičos.

Visas vienības bija izvietotas atbalsta punktu veidā, ar ļoti lielām atstarpēm. Attālumi svārstījās no 130—160 km. Attālumus palielināja vēl tas apstāklis, ka terroristu darbības dēļ nebija kustības brīvības pa katru ceļu. Vienīgā maģistrāle bija Mozirjas—Jeļskas—Ovruču šoseja, pa kuru kolonnas varēja virzīties stingrā apsardzībā. Arī pavēļu un rīkojumu nodošana nebija viegla. Lietoja telefonu (ar šifra palīdzību), bet tas bieži nedarbojās. Tikko vadi no viena gala bija salaboti, tā otrā galā tie atkal bij sabojāti. Parastas un pastāvīgas grūtības bija ar transporta mašīnām. Bataljona rīcībā bija tikai viena vieglā automašīna. Tā kā Ovručos atradās motorizēta slovāku divīzija, tad braucot uz terroristu apkarošanu un arī citos gadījumos, bataljons mašīnas aizņēmās no slovākiem. Tas bija iespējams tādēļ, ka starp slovāku divīziju un latviešu bataljonu bija izveidojušās ļoti labas attiecības.

Apgāde bataljonam bija jāsaņem no vācu kārtības policijas Korosteņas nodaļas, kas atradās apm. 40 km uz dienvidiem no Ovručiem. Bataljonam pašam ar saviem transporta līdzekļiem viss bija jānogādā uz attiecīgiem atbalsta punktiem. Tas nebija viegls uzdevums.

Bataljona atbalsta punktiem bija sekojoši uzdevumi:

1. rotas 2 vadiem: pasargāt bieži apdzīvoto vietu Skorodnoje un tās apkārtni no terroristu ieplūšanas un apmešanās; trešajam vadam Jeļskā bija jāpavada šaursliežu dzelzceļa vilcieni no Jeļskas līdz Bujnovičiem un atpakaļ. Pa šo dzelzceļu pārvadāja karа materiālus, kā arī uzturu bataljona atbalsta punktiem. Vilciens parasti sastāvēja no dažiem preču-pasažieru vagoniem. Lokomotīve priekšā dzina divas platformas, apliktas ar smilšu maisiem. Katrā platformā atradās 4—7 karavīri ar divām patšautenēm. Uz vilciena sāniem bija uzzīmēta miroņa galva ar uzrakstu „Zaļais velns", kā terroristi bija iesaukuši zaļo apģērbu dēļ latviešu karavīrus.

2. rotas 2 vadi Leļčicā un viens vads Bujnovičos bija izvietoti atbalsta punktu veidā šo apdzīvoto vietu apsargāšanai pret terroristiem.

3. rota Ovručos atradās vienmēr trauksmes stāvoklī, lai katrā laikā varētu doties tur, kur parādītos lielāki terroristu spēki, vai nu palīgā kādam bataljona atbalsta punktam, vai arī kur citur. 3. rota pavadīja arī visus transportus, kā savus, tā arī vācu un slovāku.

Šinī periodā bataljonam bija piedalīti arī 2 prettanku lielgabali. Apģērbti karavīri bija Latvijas armijas tērpos ar Latvijas armijas dienesta pakāpēm. Arī kaujas tērps bija no Latvijas armijas. Uzturs bija ļoti slikts.

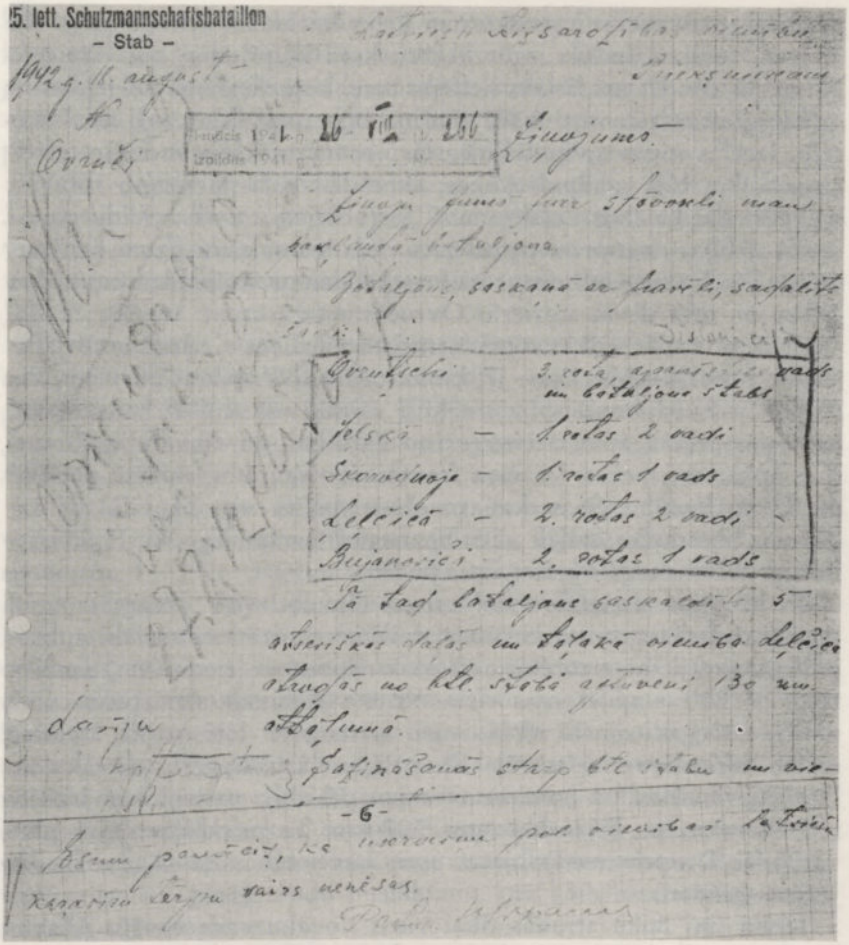
15. lett. Schutzmannschaftsbataillon
– Stab –

1942 g. 11. augustā

Ovruči

Ziņojums.

Ziņoju jums, ka stāvoklis manā kaujas rajonā bataljona

Bataljons, sasaņēmis ar partiju, saņēmis

Ovručiem — 3. rota apsargā vadu un bataljona štābs
Jelsko — 1. rotas 2. vads
Skomoroja — 1. rotas 1. vads
Lelčicā — 2. rotas 2. vads
Bujanoviči — 2. rotas 1. vads

Šā brīža bataljonā saskaitās 5 ārzemniekus dotās un latvieši ieņēma Lelčicu atnākušās no bataliona štāba ārzemnieki 130 cilvēku stiprumā.

Darīju

Ņemot vērā, ka ienaidnieka pat ciemiņos latviešu karaviņu vērtību vairs neņēmās.

Pavēl. leitnants

-6-

atstājuši, pametot uz ugunskuriem lielus katlus ar liellopu gaļu. Tā 3. rotai šoreiz laimējās iegūt lielāku kaŗa laupījumu bez šāviena. Nometnē atradās arī lielāks liellopu bars, kuŗu aizdzina uz Jeļsku.

Atgriežoties terroristi kādā mežiņā bija rotai atgriezuši atiešanas ceļu. Izcēlās stipra apšaudīšanās starp rotas priekšējo vadu un terroristiem, kas bija sakāpuši kokos, lai tādā veidā pārsteigtu rotu un sagādātu tai lielākus zaudējumus. Terroristiem tomēr nekādu panākumu nebija, jo stiprais priekšējais vads tos ar savu uguni ātri padzina. Pēc šī starpgadījuma rota bez tālākiem traucējumiem sasniedza Jeļsku un otrā dienā atgriezās Ovručos.

1942. g. oktobrī sākās stiprs terroristu spiediens virzienā no Brjanskas uz Gomeļu—Mozirju—Jeļsku un tālāk uz Pripjatas purviem. Pie Brjanskas cauri frontei bija iznākuši vairāki tūkstoši sarkanarmiešu, kas bija speciāli apmācīti terroristu darbībai, un apmetušies Brjanskas apkārtnes mežos, lai vācu frontes aizmugurē organizētu plašāku partizānu kustību. Šo sarkanarmiešu-terroristu vienību tālākais uzdevums bija doties dziļāk vācu aizmugurē un sasniegt bij. Krievijas-Polijas robežu un Pripjatas upes purvus.

Tā kā vācu aizmugure šinī rajonā bija ļoti vāji apsargāta, tad regulārās sarkanarmijas vienības ar jaunorganizētiem un labi apbruņotiem vietējiem terroristiem steidzās doties uz rietumiem, mobilizējot no katras apdzīvotas vietas visus vīriešus un sievietes vecumā no 16—60 gadiem. Tā radās vācu aizmugurē ļoti stipri sarkano spēki, kuŗiem pretim stāvēja tikai vājas vācu, ungāru, slovāku un latviešu vienības. Īsā laikā šie sarkano spēki bija paspējuši izvirzīties uz rietumiem no Brjanskas apm. 300 km. To priekšējās daļas, pārvarējušas Dņepras un Pripjatas upes, novembŗa sākumā tuvojās jau Jeļskas pilsētai.

Jeļskā šinī laikā atradās tikai viens slovāku vads un 25. Abavas bataljona 1 vads. Mozirjā, kas atradās uz Pripjatas kreisā krasta un apm. 3 km uz ziemeļiem no Jeļskas, atradās vienīgi vācu komandantūra un nedaudz žandarmērijas. Uz šosejas no Mozirjas līdz Ovručiem katru tiltu apsargāja viens slovāku vads, jo šis bija vienīgais lietojamais ceļš satiksmei starp Mozirju un Žitomiru.

18. novembrī no 3. rotas izsūtīja 2 vadus uz Jeļsku. Vienu vadu komandēja *ltn. Paukšts* un otru *ltn. V. Rēdelis.* Abi vadi ar smagajām mašīnām apm. 100 km attālo Jeļsku sasniedza tās pašas dienas vakarā. Pilsētā bija izsludināta trauksme. Latviešu kaŗavīrus novietoja pozicijās ap pilsētu. Ienāca ziņas, ka tilts uz šosejas starp Mozirju un Jeļsku pie Sannuki sādžas uzspridzināts un slovāku vads,

kas apsargāja tiltu, iznīcināts. Īsi pirms latviešu karavīru ierašanās kāds slovāku vads no Jeļskas bija izbraucis izlūkošanā. Tuvojās jau pusnakts, bet šis slovāku vads no izlūkošanas vēl arvien nebija atgriezies, kaut gan notikuma vieta atradās tikai apm. 2 km no Jeļskas pilsētas. Arī nākošajā rītā vads vēl nebija atgriezies.

Naktī Jeļskā ieradās arī bataljona komandieris *pltn. Plikausis,* 3. rotas komandieris *kapt. E. Pūce,* 2 lietuviešu rotas un kāda slovāku vienība. Ieradās arī bataljona 2. rota *kapt. Jaunliniņa* vadībā. Vācu vadība *pltn. Plikausi* nozīmēja par visu apvienoto spēku komandieri Jeļskas pilsētas aizstāvēšanai.

Tā ka slovāku vads vēl arvien nebija no izlūkošanas atgriezies, tad plkst. 8.30 *pltn. Plikausis* uzdeva 2. rotas komandierim *kapt. Jaunliniņam* izdarīt par jaunu izlūkošanu uz Sannuki tiltu. Kapt. Jaunliniņam uzdeva ņemt līdzi: no 2. rotas 1 vadu, no 3. rotas *ltn. Paukštu* ar 1 vadu un *ltn. Rēdeli* ar 1 vadu.

Pirmais izgāja *ltn. Rēdeļa* vads virzienā uz Sannuki tiltu. Kad vads bija izvirzījies apm. 1 km aiz pilsētas, bija dzirdama no ziemeļrietumiem 1—2 km attālumā stipra mašīnpistoļu uguns. Vads apstājās un nogaidīja *kapt. Jaunliniņa ierašanos.* Pēdējais kopā ar vada komandieri nolēma mainīt izlūkošanas virzienu no ziemeļiem (Sannuki tilts) uz ziemeļ-rietumiem virzienā uz Pilnas sādžu, kas atradās meža vidū un no kurienes arī bija dzirdama šaušana. Virzīties uz Sannuki tiltu nebija nozīmes, jo ienaidnieks varēja nogriezt rotai atiešanas ceļu. Priekšējais vads *ltn. Rēdeļa* vadībā pusskriešus devās pāri kādam laukam līdz Mozirjas-Korosteņas dzelzceļa līnijai un, ievirzoties meža biezoknī, tuvojās Pilnas sādžai. No mežmalas varēja skaidri redzēt, ka sādža pieblīvēta ar sarkanarmiešiem. Priekšējais vads nogaidīja pārējo vadu pienākšanu, pēc kam rota ieņēma izejas stāvokli uzbrukumam.

Rota uzbrukumu sādžai sāka no trim pusēm: ziemeļiem, austrumiem un dienvidiem. Uguns atklāšanas brīdī gar sādžas austrumu malu jāja sarkano vadības komisārs ar ziņnesi, abi krita, noveļoties no zirgiem. Sarkanarmieši un terroristi no sādžas bēga uz meža masīvu, pameta zirgu un vēršu pajūgu kolonnu uz meža ceļa Sannuki—Pilna—Remezi. Rota jau ielauzās sādžā, kad beidzamie krievi atstāja sādžu, uzspridzinot dzirnavas. Rotas straujā rīcība bija krievus tā pārsteigusi, ka tie nebija spējuši sakārtoties un ieņemt aizstāvēšanās pozicijas. Saņemtie gūstekņi liecināja, ka izklīdinātā un pa daļai iznīcinātā kolonnā atradušies 1000—1200 vīru. Rota bez jau minētās zirgu un vēršu pajūgu kolonnas ieguva vēl 12 zirgu pajūgus ar mu-

niciju, ārstniecības piederumiem un uzturu, cita starpā 3 lielas nokautas cūkas, liellopu gaļu, apavus un daudz citu mantu. Zirgu un vēršu pajūgus, kas atradās uz meža ceļa, nebija iespējams paņemt līdzi, jo krievi sāka attapties un mēģināja atgriezt rotai atiešanas ceļu uz dienvidiem, kas tomēr neizdevās.

Šajā kaujā krievu zaudējumi bija ļoti lieli, kā zaudēto cilvēku, tā mantu ziņā. Rotai zaudējumu nebija.

Rotai atgriežoties Jeļskā, tur vācieši bija jau visu sagatavojuši uzspridzināšanai. Bet apvienoto spēku komandieris *pltn. Plikausis* paredzēto pilsētas uzspridzināšanu apturēja un aizliedza pilsētu atstāt. Viņa drošsirdīgā rīcība izglāba pilsētu no iznīcināšanas un sarkano varmācībām.

Nākošā dienā ienāca ziņas, ka pēc mūsu rotas aiziešanas no Pilnas sādžas sarkanarmieši un partizāni tur atkal atgriezušies un pēc sakārtošanās devušies tālāk uz dienvid-rietumiem Remezi sādžas virzienā. Tā ka Jeļskā bija ieradies arī 3. rotas komandieris *kapt. Pūce* ar atlikušo savas rotas vadu, tad bataljona komandieris pavēlēja 2. un 3. rotai sekot ienaidniekam Remezi sādžas virzienā, kas atradās apm. 8 km dienvid-rietumos no Jeļskas.

Rotas virzījās pa mežainu apvidu. Nonākot pie Remezi sādžas, izrādījās, ka tilts pie ieejas sādžā bija uzspridzināts. Terroristi sādžu bija jau atstājuši. Tur atrada 18. novembrī uz Sannuki tiltu izlūkošanā izbraukušā slovāku vada smago automašīnu sabojātu. Pie kāda sādžas šķūņa atrada slovāku virsseržanta līķi. Virsseržants pēc vietējo iedzīvotāju liecībām nežēlīgi mocīts, beidzot izģērbts un sakropļots. Rotas izlika stipru apsardzību ap sādžu un palika tur pa nakti un otrā rītā atgriezās Jeļskā. Ar to arī bija beigušās Jeļskas operācijas, bez cilvēku zaudējumiem bataljonam. Nākošās dienās 25. Abavas bataljons atgriezās Ovručos.

Terroristu darbība arvien pieauga un vērsās plašumā. Trauksmes ziņas nāca no Skorodnojes, Bujnovičiem un Leļčicas. Sāpīgākā ziņa bija, ka Leļčicā ielenkts un pilnīgi iznīcināts viens 2. rotas vads, kuŗu komandēja *ltn. Kazēns*. Izglābies bija tikai viens kareivis. Tas bija bataljonam ļoti smags trieciens.

Tikko 3. rota bija atgriezusies Ovručos un atpūtusies dažas dienas, tā saņēma pavēli doties uz ziemeļaustrumos esošo Braginu un Lojevu, kur draudēja ienaidnieka lielāku spēku iebrukums. Lojevā atradās slovāku rota un kāda vācu armijas aizmugures vienība, sastāvoša tikai no dažiem kaŗavīriem, bet Braginā tikai vācu žandarmērija un uguns apkaŗošanas policija. Šie spēki nespēja ienaidnieka

spiedienu izturēt, lai gan visas ielas un ēkas bija apjostas ar barikādēm un dzeloņstiepļu žogiem.

1942. g. 26. novembrī *kapt. Pūces* 3. rota devās uz Lojevu, kur atrada vienīgi svaigus kapus un izlaupītas un nodedzinātas mājas. Bija pagājusi tikai viena diena, kopš terroristi bija atstājuši pilsētiņu. Nogalināti bija vairāki vācu karavīri, pilsētas vecākais un daudz vietējo iedzīvotāju. Daudzus terroristi bija arī mobilizējuši un aizveduši līdzi. Terroristu kolonna bija devusies tālāk uz rietumiem. Rota devās tālāk uz Braginu. Tur bija izsludināts trauksmes stāvoklis, bet terroristi, uzzinājuši par latviešu rotas tuvošanos, bija novirzījušies uz ziemeļiem. Rota palika Braginas apsardzībai.

5. decembrī izcēlās ugunsgrēks bataljona kazarmās Ovručos. Kazarmas nodega līdz pamatiem ar visām bataljona mantām. Nebija pat vairs, ar ko bārdu nodzīt, nedz cepures, ko galvā likt. Kazarmu 1. stāvu ieņēma kāda igauņu pol. pulka vienība un 2. stāvu kāda vācu motorizēta vienība. Pēdējās karavīri, neuzmanīgi rīkojoties ar benzīnu, vienā mirklī pārvērta visu kazarmu ēku vienā liesmu jūrā. Latviešu bataljona karavīri atradās 3. stāvā, ugunsgrēka laikā gan tikai kādi pāris desmit cilvēku. Tie bija izmetuši pa logiem gultas maisus un lekuši uz tiem. Daži pēc vairākiem mēģinājumiem vēl pusdzīvi bija izskrējuši caur trepju telpu. Lecot no 3. stāva, vairāki nositās, citi salauza locekļus. Kazarmās sadega arī 3. rotas krustdēls, kāds 13 gadus vecs krievu zēns.

Kad 3. rota izbrauca uz Lojevu, nākošā dienā tai vajadzēja sekot arī bataljona 2. rotai, bet tā saņēma citu pavēli doties uz Slovečno, rietumos no Ovručiem. 3. rota no Braginas atgriezās Ovručos īsi pirms Ziemassvētkiem un 31. decembrī arī kājām devās uz Slovečno-Zaļikovkas rajonu, kur bija parādījušies lielāki sarkano spēki, kas ieņēmuši vairākas sādžas un izbūvējuši stipri nocietinātus bunkurus. Pati Slovečno pilsētiņa bija pilnīgi nodedzināta.

31. decembra vakarā 3. rota sasniedza Slovečno, kur pārnakšņoja vietējā kino ēkā, kas bija vienīgā māja ar jumtu, bet bez durvīm un logiem. Iepriekš tur bija mitinājušies vācu žandarmu zirgi. Ap plkst. 21 sākās stipra slovāku artilerijas uguns pa terroristu nocietināto Zaļikovkas sādžu. Apšaudīšana turpinājās vairākas stundas. Kaujā ap Zaļikovku piedalījās arī bataljona 1. un 2. rota.

Kad 3. rota 1. janvāra agrā rītā devās tālāk Zaļikovkas virzienā, tad pa ceļam visur bija redzami tikai postījumi, salauztas ragavas, nošauti zirgi un cilvēki. Zaļikovku naktī bija ieņēmušas slovāku, latviešu un lietuvju vienības. Sādžā atrada 2 latviešu karavīru sakrop-

ļotus līķus, kuŗiem uz krūtīm bija kurināts ugunskurs. Sādžā veselas krievu mājas bija paraktas zem zemes un iekārtotas aizstāvēšanai, tā izveidojot veselu nocietinājumu sistēmu. Nocietināti bunkuri atradās arī ārpus sādžas, kuŗos bija iekārtotas arī mīnu darbnīcas un ieroču arsenāli. Ceļu mīnas gatavoja paši terroristi, ņemot sprāgstvielas no artilerijas granātām, kas bija pamestas uz Staļina līnijas

1942. gadā visus bataljona kritušos kaŗavīrus apglabāja Jeļskas un Ovruču jaunierīkotos kapos. Jeļskā bija ierīkoti skaisti kapi, kuŗos no sākuma apglabāja visus bataljona kritušos kaŗavīrus, vedot tos pat no 80 km attālumiem, līdz Ovručos pie kazarmām vecajos kapos iekārtoja jaunus kaŗavīru kapus kopīgi latviešiem, ukraiņiem, ungāriem, slovākiem un kazākiem. Šais kapos katram kritušam kaŗavīram uzlika masīvu ozola koka krustu ar sarkan-balt-sarkanu vairodziņu un attiecīgām atzīmēm. Bataljona kaŗavīri cerēja, ka kritušos draugus varēs pēc kaŗa guldīt dzimtenes smiltājā.

Pēc Ovručos notikušā ugunsgrēka 1943. g. janvārī bataljonam izsniedza vācu policijas tērpus. Kā atšķirības zīmi no vācu vienībām latviešu kaŗavīri uz labās rokas piedurknes uzšuva Latvijas krāsu vairodziņu. Par spīti smagām cīņām un citām grūtībām bataljona kaŗavīru gars nebija salauzts. Tie svēti arī turējās pie savām parastajām Latvijas armijas tradicijām.

1943. g. ziemā Slovečno rajonā kāds vācu pulks bija uzdūries uz terroristu bunkuriem un cietis smagus zaudējumus. Par notikušo pulks ziņoja vācu policijas vienībai Ovručos un lūdza papildspēkus. Tā ka 25. Abavas bataljona 3. rota bija trauksmes rota Ovručos, tad arī bataljona vācu sakaru virsnieks *maj. Mevs* bija apsolījis šo rotu palīgā, nepadomādams nemaz par rotas trūcīgo apģērbu. Tai laikā sala līdz —35° C. Sevišķi bēdīgi bija ar apaviem. Uz to rotas komandieris norādīja maj. Mevam, un rota nekavējoši saņēma salmu zābakus. No vācu stāba ieradās kāds vācu virsnieks ar smagajām mašīnām un noveda rotu uz 60 km attālo kaujas rajonu. Tur rota saņēma uzdevumu nodrošināt ceļu no vācu armijas pulka stāba līdz Slovečno galvenai šosejai un pārbaudīt sādžas, kur event. varētu pārnakšņot un sapulcēties terroristi.

Viens vads nekavējoties sāka pildīt ceļa apsardzību. No vietējiem iedzīvotājiem ātri noskaidroja terroristu varbūtējās atrašanās vietas, kā arī ceļus, pa kuŗiem notiek to apgāde. Rotas otrs vads saņēma pajūgus no vietējās sādžas un devās pārbaudīt iegūto ziņu pareizību. Vadam bija panākumi, tas pārsteidza kādu terroristu grupu ceļā no kādas sādžas uz mežu. Mežmalā vads šo grupu pārsteidza ar patšau-

25. Abavas bataljona kaŗavīri 1943. g. Ovručos kopā ar vietējiem bērniem

teņu uguni un iznīcināja, iegūstot arī vairākus gūstekņus, ieročus un municiju. Naktī vadam izdevās pārsteigt arī vairākus pārtikas piegādātājus terroristiem. Izcēlās arī apšaudīšanās ar mazākām terroristu grupiņām. Tās pašas dienas vakarā sādžā ieradās ap 20 pajūgi ar kritušiem, ievainotiem un kājas apsaldējušiem vācu kaŗavīriem. Šo transportu mūsu vada vīri pavadīja līdz Slovečno galvenai šosejai.

Dažu dienu laikā rota savu uzdevumu bija izpildījusi un nodrošinājusi vācu armijas vienībām nogādes un piegādes ceļus. Rota pajūgos atkal atgriezās Ovručos.

Latviešu paņēmieni cīņai ar terroristiem, sevišķi nodrošinoties pret pārsteigumiem, izrādījās ļoti labi. Tas prasīja gan ārkārtīgu piepūli, sānu apsardzību dziļā sniegā, purvainā vai mežainā apvidū, kā arī katra atsevišķa punkta izlūkošanu. Pie tam dažkārt bataljona atsevišķas rotas pārvietojās gan kājām, gan braukšus līdz 60 km dienā.

Visi šie drošības soļi lielā mērā pasargāja kaŗavīru dzīvības. Daudz bēdīgāk klājās vāciešiem, slovākiem un ungāriem. Tomēr arī 25. Abavas bataljona sastāvs nepārtrauktās operācijās bija zaudējis prāvu skaitu kritušo un ievainoto. Arī daļa no atvaļinājumā aizbraukušiem vairs neatgriezās bataljonā, jo bija iesaistījušies jaundibinātā Latviešu leģiona vienībās. Bataljonam papildinājumi klāt nenāca. Viss tas bija stipri samazinājis bataljona kaujas spējas.

1943. g. 5. maijā Abavas bataljonam pievienoja 17. Vidzemes bataljonu. Pēc abu bataljonu apvienošanas 25. Abavas bataljonā bija sekojošs komandējošais sastāvs:

Bataljona komandieris — *pltn. K. Plikausis,* vācu sakaru virsnieks — *maj. H. Mevs,* saimniecības priekšnieks — *kapt. Dzelme,* 1. rotas komandieris — *kapt. E. Pūce,* 2. rotas — *vltn. J. Līdums* (vēlāk kādu laiku *vltn. Skalde*), 3. rotas — *kapt. H. Gūtmanis,* bataljona ārsts — *maj. K. Juvars.*

Virsnieku sastāvs pēc bataljonu apvienošanas bieži mainījās. Virsnieku trūkums bija stipri jūtams. Pēc apvienošanas 3. rota palika par bataljona 1. rotu ar 17. bataljona papildinājumu.

1943. g. 10. maijā no 1. rotas 90 kaŗavīrus norīkoja terroristu apkaŗošanai Pripjatas upes rajonā. Uz sapulcēšanās vietu Jeļskas tuvumā rota aizbrauca auto mašīnās. Tur rotu sagaidīja iecirkņa komandanta sūtīts virsnieks ar 20 kareivjiem un auto mašīnās aizveda rotu uz Pripjatas upes aizsardzības stābu, kur kaŗavīri līdz nākošai dienai novietojās atpūtā.

Vēlāk pie rotas komandieŗa ieradās Pripjatas upes aizsardzības rajona priekšnieks *SS-hstuf. Veterle* un informēja rotas virsniekus par vispārējo stāvokli un izteica vēlēšanos, lai jau tūliņ izsūta vienu vadu ieņemt paredzēto sādžu, izlikt tur novērošanas posteņus, mēģināt arī pārķert ziņu piegādātājus terroristiem. Šī uzdevuma veikšanu uzdeva *ltn. Bailīša* vadam, kas pēc īsas sakārtošanās ar vienu vieglo un divām smagām auto mašīnām devās ceļā. Pārējā rotas daļa paredzētā vietā nonāca otrā rītā.

Terroristi un arī regulārās sarkanarmijas daļas, kopskaitā 2.000—3.000 vīru stipras, darbojās mežainā apvidū apm. 70 km austrumos no Pripjatas upes, bet apm. 500 vīru stipra grupa darbojās rietumos no Pripjatas upes Jeļskas, Skorodnoje un Slovečno rajonā. Šo lielo sarkano spēku apkaŗošanā austrumos no Pripjatas upes bija iesaistītas vācu armijas daļas ar uzdevumu sasniegt Pripjatas upi, bet upes aizsardzībai pret tās pārvarēšanu no Mozirjas līdz Slovečno upes ietekai atradās 2 vācu policijas rotas, 1 vācu SS-rota un 1 latviešu

rota. Visas šīs rotas bija nepilnā sastāvā. Pēdējo uzdevums bija nosargāt Pripjatas upei piegulošās sādžas no terroristu rekvizīcijām un neļaut tiem un sarkanarmijas daļām no upes austrumu puses pāriet uz rietumiem un apvienoties vienību iecirkņos.

25. Abavas bataljona 1. rotas iecirknī Pripjatas upes krasts apm. 2 km platumā bija apaudzis ar krūmiem, pie tam gar krastu bija arī daudz mazu saliņu. Pārredzamība tādēļ bija ļoti apgrūtināta. Rota apsardzību izdarīja ar novērošanas posteņiem, rezerves turot sādžā atpūtā. Naktīs posteņus pastiprināja un norīkoja arī pastiprinātas patruļas.

Pirmās naktis pagāja samērā mierīgi. Sagūstīja vienīgi vairākus pārtikas piegādātājus terroristiem un dažus terroristus upes rietumu krastā. Ar pēdējiem noslēdza tādu kā pamieru, tiem atņēma ieročus un pašus palaida vaļā ar norunu, ka terroristi rotai no rietumiem neuzbruks.

19. maija rītā *v.v. Zvirbuļa* vadītā patruļa bija ievērojusi, ka pa kaimiņu iecirkni virzās kāda terroristu kolonna, un patruļa no apm. 1200 metru attāluma atklājusi uz kolonnu uguni. Terroristi atbildējuši ar mīnumetēju un automātisko ieroču uguni un ieņēmuši pozicijas gar Slovečno upi. Rotas iecirknī darbojās vēl 2 patruļas, vidējā un kreisā, bet no tām nebija nekādu ziņu par ienaidnieka kustībām. Arī kaimiņu rotas karavīri uz ienaidnieka kolonnu nereaģēja, tur valdīja pilnīgs klusums. Bija tomēr jārēķinās ar to, ka var sākt darboties arī tie ienaidnieka spēki, kas atradās Pripjatas rietumu krastā, un ka tie uzbruks rotas atbalsta punktiem, tādi atvieglojot terroristiem no austrumiem forsēt Pripjatas upi.

Varbūtējā kaujā no rotas varēja piedalīties tikai ap 50 vīru. Atbalsta punkta aizstāvēšanai rotas komandieris atstāja 15 vīrus, kā arī 2 patruļas rotas iecirknī. *Ltn. Bailītim* uzdeva ar vienu vadu pāriet upi iepretim kaimiņu sādžai un uzbrukt ienaidniekam kopā ar kaimiņu rotu. *Ltn. Bailīša* vadam turoties gar Slovečno upes labo krastu, rotas komandieris ar *ltn. Saukantu* un pārējiem vīriem devās uz rotas labo iecirkni, kur bija paredzēts ieņemt pozicijas ar 2 ložmetējiem un vairākām patšautenēm.

Ltn. Bailītis ar savu vadu sasniedza uzkalnus pie Slovečno upes un, redzēdams labo mērķi — ienaidnieka kolonnu, ar savām patšautenēm atklāja uz kolonnu uguni. Attālums (apm. 1500 m) tomēr bija par lielu, lai gūtu kādus panākumus. Arī terroristi nekavējoties atklāja mīnumetēju un automātisko ieroču pretuguni. *Ltn. Bailīša* vads uguni pārtrauca un turpināja doto uzdevumu. Pa to laiku rotas ko-

mandieris ar *ltn. Saukantu* un pārējiem rotas kaŗavīriem bija nonācis rotas labajā iecirknī. Arī te varēja jau saskatīt ienaidnieka virzīšanos ne visai noteiktās kolonnās. Rotas kaŗavīri izvērsās un ieņēma pozicijas. Kā pirmais uz ienaidnieka kolonnu uguni atklāja *ltn. Saukanta* ložmetēju vads, pēc tam kaujā iesaistījās arī visas patšautenes. Panākumi sākumā bija lieliski, ienaidnieka kolonnas pajuka, to pajūgi devās katrs uz savu pusi. Ienaidnieks drīz tomēr attapās un atklāja tik stipru mīnumetēju un automātisko ieroču uguni, ka no rotas pozicijām nebija vairs iespējams vērst sekmīgu uguni pret ienaidnieku. Smagi bija ievainots arī ložmetēja priekšnieks *serž. Bērziņš.* Rotas komandieris pavēlēja mainīt pozicijas, un kaujā iesaistījās arī *Ltn. Bailīša* vads. Mūsu mīnumetējus nevarēja izmantot, jo to sniedzamība bija tikai 800 m.

Ltn. Bailītim nebija izdevies sameklēt un uzņemt sakarus ar kaimiņu — ukrainiešu rotu. Ukraiņi, redzēdami tuvojamies terroristu kolonnu, bija aizmukuši mežā. Pret vadu terroristi vērsās ar stipriem spēkiem. Vads spēja ienaidnieka virzīšanos uz priekšu tikai īslaicīgi apturēt. Zem stipras ienaidnieka uguns tas atgāja uz Slovečno upes kreiso krastu, kur ieņēma jaunas pozicijas, neļaujot ienaidniekam pāriet Slovečno upi.

Kauja rotas rajonā turpinājās 7 stundas, pie kam ienaidniekam neizdevās ielauzties un iziet cauri rotas iecirknim. Šajā kaujā sevišķu varonību parādīja ložmetēju apkalpes un arī atsevišķi strēlnieki. Tā *dkar. Penks* un *Teters* zem ienaidnieka uguns vairākas reizes pārpeldēja Slovečno un pārnesa pāri no *ltn. Bailīša* vada divus ievainotus kaŗavīrus, kā arī saņēma un pārveda pāri upei vairākus ienaidnieka pajūgus ar kaŗa mantām un atsevišķus zirgus.

Pēc kaujas terroristi kopā ar sarkanarmijas daļām, labi bruņoti, devās dienvidrietumu virzienā, izlaupot vairākas sādžas. Šajā kaujā rota zaudēja 2 smagi un 2 viegli ievainotus kaŗavīrus, bet ienaidnieks ap 200 ievainoto un kritušo. Pēc 2 dienām no Ķijevas ieradās kāds vācu pulkvedis un pasniedza rotas 3 virsniekiem un vairākiem instruktoriem un kareivjiem drošsirdības un nopelnu medaļas ar šķēpiem.

Kauja gan bija beigusies, bet Pripjatas kreisajā krastā nebija miera. Tā *vltn. A. Sūna,* vedot Jeļskas atbalsta punktam municiju, par spīti tam, ka kolonna bija nodrošināta ar bruņotām mašīnām, zaudēja sadursmē vienu kritušo un 2 ievainotos. Drīz pēc tam visas bataljona vienības sapulcināja Jeļskā.

1943. g. jūnija mēnesī bataljons atkal atradās terroristu apkaŗošanas akcijās Ovruču un Jeļskas rajonos. Bataljona štāba administrātīvais personāls ar *kapt. Ž. Zemgali* atradās Ovručos, bet kaujas štābs pie vienībām. Atrodoties nepārtrauktās kaujas operācijās, katra diena bataljonam nesa lielākus jeb mazākus zaudējumus. Sevišķas grūtības sagādāja terroristu pašu gatavotās dažādu sistēmu un paraugu mīnas. Nomīnēti bija ne tikai lielākie ceļi, bet pat mazas taciņas, laukumi un pieejas sādžām un mežiem. Lai arī cik uzmanīgi kaŗavīri pārvietojās, tomēr zaudējumi no mīnām vienmēr bija.

Fronte ar katru dienu nāca arvien tuvāk. Tagad terroristi apdraudēja nevien kaŗaspēka kolonnas un atbalsta punktus, bet draudēja pat pilnīgi apturēt dzelzceļa kustību. Šepetovkas—Žitomiras—Ķijevas rajonā dzelzceļu apsargāja ungāru vienības. Tās bija izbūvējušas pamatīgus atbalsta punktus, bet dzelzceļu nosargāt tomēr nespēja.

Arī 25. Abavas bataljonu iesaistīja dzelzceļa apsardzībā. Bataljona 1. rotai ierādīja apsargājamo iecirkni apm. 8 km gaŗumā. Apsargājamā iecirknī atradās arī viens ungāru atbalsta punkts ar vienu virsnieku un apm. 40 kareivjiem. Pārņemot apsargājamo dzelzceļa posmu, 1. rotas komandieris vienojās ar ungāru atbalsta punkta komandieri, ka dienā ungāri apsargās 4 km un latvieši 4 km, bet naktī latvieši apsargās visus 8 km, izņemot posmu 400 m pa kreisi un labi no ungāru atbalsta punkta. Naktīs rota dzelzceļa apsardzību izdarīja no slēpņiem un ar staigājošām patruļām. Pirmās divas nedēļas apsardzība veicās labi. Vairākkārt rotas kaŗavīriem bija jāpiedalās arī apkārtnes mežu ķemmēšanā. Pārnākot no šīm akcijm, kaŗavīriem tūliņ bija jāiet slēpņos, patruļās, vai arī jāstāv posteņos pie novietojuma. Atpūtas nebija ne dienu, ne nakti. Tādā pašā stituācijā bija arī pārējās bataljona rotas. Bija arī daži kritušie.

Novembŗa mēnesī atsevišķiem atbalsta punktiem sāka uzbrukt arī krievu aviācija, gan nometot bumbas, gan arī apšaudot tos ar klāja ieročiem. Arī šie uzlidojumi sagādāja bataljonam zaudējumus. Kaŗavīriem šis dzelzceļa apsardzības dienests nepatika, un to lielākā daļa vēlējās iesaistīties kādā no Latviešu leģiona vienībām. Šo kaŗavīru vēlēšanos atbalstīja arī vācu sakaru virsnieks.

Decembrī bataljonu atbrīvoja no dzelzceļa apsardzības un uz 2 dienām iesaistīja terroristu apkaŗošanā. Pēc tam bataljons pa dzelzceļu atgriezās dzimtenē un novietojās Bolderājā. Kaŗavīriem pienācās 2 nedēļu atvaļinājums, to piešķīra divās maiņās. 1944. g. janvārī bataljonu iedalīja 2. Liepājas policijas pulkā.

Daudzi 25. Abavas bataljona kaŗavīri par izrādīto drošsirdību un varonību ir apbalvoti ar Austrumzemju un Vācijas ordeņiem un goda zīmēm. Pirmos II šķiras Dzelzskrustus pasniedza 1943. g. 10. septembrī bataljona komandierim *pltn. Plikausim, kapt. Gūtmanim* un *Pūcem,* bet Nopelnu krustu *ltn. Bailītim* u.c. Pēc tam sekoja vēl daudzi citi apbalvojumi.

268. ĒRGĻU (18-E) BATALJONS

1942. g. 16. martā *kapt. Lagzdiņš* sāka Liepājā formēt piekto latviešu bataljonu — 18-E latviešu policijas bataljonu. Jau pēc pāris dienām vācu Kārtības dienesta komandieris Latvijā par bataljona komandieri iecēla *pltn. J. Ruceli,* kas bataljona komandēšanu pārņēma 22. martā. 23. martā bataljons uzsāka apmācības 3 rotu sastāvā, bet jau nākošā dienā SS- un policijas komandieris Kurzemē *Dītrichs* paziņoja, ka bataljonam ir paredzētas 5 rotas un tūliņ uzsākama 4. un 5. rotas formēšana.

30. martā no Liepājas uz fronti aizbrauca 21. Liepājas bataljons, un 18-E Ērgļu bataljons pārņēma 21. bataljona telpas Peldu un Toma ielas stūrī, piectāvu namā, ko liepājnieki bija nosaukuši par „Zilo brīnumu". Komūnistu okupācijas laikā 1940./41. g. tur bija atradusies čeka. Tur novietojās bataljona stābs un pirmās 3 rotas. 9. aprīlī 2. rota pārgāja uz skolas telpām Ulicha ielā, kur 10. aprīlī sāka formēt arī 5. (rezerves) rotu. 20. aprīlī bataljons uzsāka pildīt sardžu dienestu Liepājas pilsētā.

1. maijā bataljona komandējošais sastāvs bija sekojošais: bataljona komandieris — *pltn. J. Rucelis,* saimniecības priekšnieks — *ltn. K. Ozols,* 1. rotas komandieris — *kapt. J. Ķirsons,* 2. rotas — *vltn. Grāvelis,* 3. rotas — *vltn. A. Salmiņš,* 4. rotas — *kapt. A. Tomass* un 5. rotas — *ltn. Bambers,* bataljona ārsts — *kapt. F. Stāks.*

6. maijā bataljonam uz laiku piekomandēja 24. Talsu bataljona sapieŗu vadu 44 vīru sastāvā, ko komandēja *vltn. Māls.* Sapieŗu vadam bija Liepājā jāpabeidz apmācības, pirms tas varētu sekot bataljonam uz Baltkrieviju.

18. maijā 18-E bataljonu pārdēvēja par 268. Ērgļu bataljonu. 9. jūnijā no bataljona atdalīja 4. un 5. rotu kā kadru jaunformējamam E (Ersatz) bataljonam, kuŗu formēja *kltn. M. Baumanis.* Šai laikā bataljons sāka arī jau gatavoties izbraukšanai uz austrumiem. 17. jūnijā Annas baznīcas laukumā notika bataljona atvadīšanās parāde

ar dievkalpojumu Annas baznīcā. Uz parādi no Rīgas ieradās Kārtības policijas komandieris *pulkv. Knechts, pltn. Veiss* un *pltn. Osis.* Ieradās arī jaunieceltais vācu sakaru virsnieks pol. hptm. Vilke *(Wilcke).* Parādē piedalījās arī 25. Abavas bataljons.

28. jūnijā Liepājā viesojās Pašpārvaldes ģenerāldirektors *ģen. O. Dankers.* Sakarā ar to notika 25., 28. un 268. bataljonu parāde, pēc kuŗas ģen. Dankers nolika vainagu pie Liepājas brāļu kapu piemineklja.

Sadzīvošana ar vācu sakaru virsnieku *hptm. Vilki* bija ļoti grūta. *Pltn. Rucelim* bieži iznāca ar viņu domstarpības. Tādos gadījumos Vilke vienmēr meklēja atbalstu pie SS- un policijas komandieŗa Kurzemē *Ditricha.* Pēdējais lika *pltn. Rucelim* atvainoties, jo esot *hptm.* Vilki apvainojis vārdiem. To darīt pltn. Rucelis atteicās, uz ko Ditrichs draudēja pltn. Ruceli nomainīt no bataljona komandēšanas, bet nepaspēja savus draudus izpildīt.

3. jūlijā bataljons saņēma pavēli izbraukt uz Dņepropetrovsku Ukrainā. Jau tās pašas dienas vakarā bataljons devās uz Liepājas staciju. Pie šķiršanās Liepājas stacijā *Ditrichs* ar *pltn. Ruceli* nerunāja ne vārda. *Hptm. Vilke* tomēr devās bataljonam līdzi. Īsi pirms Liepājas atstāšanas Vilkem bija izdevies panākt viņa neieredzētā 3. rotas komandieŗa *vltn. A. Salmiņa* nomainīšanu. Par 3. rotas komandieri iecēla *kapt. A. Tomasu.*

Bataljons Liepāju atstāja 3 rotu sastāvā ar kopskaitā 16 virsniekiem, 52 instruktoriem un 474 kareivjiem. Apbruņojumā bija 470 šautenes un 12 patšautenes. Kaŗavīru ietērpā bija Latvijas armijas vasaras svārki un darba cepures, bet mēteļi bija krievu. No pēdējiem kaŗavīri tomēr Dņepropetrovskā atbrīvojās. Braucot caur Jelgavu, Šauļiem, Kauņu un Viļņu, bataljons 6. jūlija vakarā sasniedza Minsku.

Otrā rītā ešalons no Minskas devās Gomeļas virzienā. Jābrauc bija caur terroristu apdraudētu mežu un purvu rajonu. Dzelzceļa uzbēruma grāvjos gulēja daudz no sliedēm nolaistu lokomotīvju un vagonu. Katra dzelzceļa stacija bija izveidota par mazu cietoksni ar dažādām fortifikācijas būvēm un baļķu aizsegiem un dzeloņstiepļu žogiem. Visiem kaŗavīriem izsniedza kaujas patronas. 9. jūlija agrā rītā ešalons sasniedza Gomeļu, un, no turienes turpinot ceļu tikai pa dienu, 12. jūlijā ešalons iebrauca Dņepropetrovskā, kur novietojās pilsētas labākajā rajonā kādā lielā dzīvokļu blokmāju kompleksā.

Ceļā no Liepājas līdz Dņepropetrovskai bija pavadītas nepilnas 8 dienas. Bataljonu Dņepropetrovskā sagaidīja jau agrāk atbraukušā 17. Vidzemes bataljona komandieris *kapt. A. Skrauja.*

14. jūlijā bataljona komandieris *pltn. Rucelis* ieradās pie sava tuvākā priekšnieka Dņepropetrovskas kārtības policijas priekšnieka *pulkv. Hofmaņa*, kurš pret latviešu karavīriem bija ļoti labvēlīgs. Klimata maiņa, ļoti karstā vasara un arī savādākais dzeramais ūdens radīja karavīros stipru dizenterijas izplatīšanos. Saslima pie 90% karavīru, daži bija pat jānosūta uz slimnīcu.

23. jūlijā bataljons uzsāka Dņepropetrovskā apmācības, galvenokārt šaušanas vingrinājumus ar šautenēm un patšautenēm. 30. jūlijā bataljona apbruņojumu papildināja ar 12 krievu sistēmas ložmetējiem, 27 patšautenēm un 240 šautenēm.

5. augustā uz Šolochovu izbrauca 2. rota sardžu dienestā mangāna raktuvēs un 1. rota uz Margaņecu (abas vietas Nikopoļas tuvumā). 6. augustā bataljons nodeva savu vienīgo sardzi, kuru tas kopš 22. jūlija ieņēma Dņepropetrovskā, un 7. augustā bataljona stābs ar 3. rotu devās ar vilcienu uz Krivoj Rogu, kur ieradās otras dienas rītā. No turienes 3. rota 12. augustā aizgāja sardžu dienestā uz Kresas elektrisko spēkstaciju, apm. 10 km dienvidos no Krivoj Rogas. Bataljona stābs 13. augustā novietojās Krivoj Rogas priekšpilsētā Červonnajā, 3 km austrumos no pilsētas centra. 1. rotas viens vads vēlāk pārgāja uz Maksimovku, apm. 2 km no Margaņecas. Tā ka viss bataljons bija iesaistīts sardžu dienestā, tad mācībām vairs laika neatlika.

1942. g. 23. septembrī bataljonam paziņoja, ka paredzēts to pārvietot uz Poliju, starp Brestu un Kobrinu. Bataljona vienības jau sagatavojās uz sapulcēšanos Krivoj Rogā, kad pienāca jauna pavēle par pārvietošanos nevis uz Poliju, bet uz Doņecas baseinu. Maiņas iemesls bija vācu neveiksmes Staļingradas telpā.

9. oktobrī visas bataljona vienības bija sapulcinātas Krivoj Rogā, un 10. oktobrī bataljona karavīri nodeva svinīgo solījumu, kam sekoja bataljona parāde. Nākošā dienā bataljons noskatījās Frontes teātra viesizrādē.

Bataljona sardzes pārņēma 17. Vidzemes bataljons, kura stābs ieradās Červonnajā 9. oktobrī. 268. Ērgļu bataljons uzsāka mācības, sevišķu vērību piegriežot kaujas mācībām rotas un bataljona mērogā. Bataljona līdzšinējo 3. rotu pārdēvēja par 1. rotu un 1. rotu par 3. rotu.

16. novembrī bataljons no Červonnajas stacijas devās ceļā uz jauno novietojumu. Verchovcevo stacijā ešalons nostāvēja līdz 18. novembra vakaram. Tur laukumā pie stacijas bataljons noturēja 18. novembra parādi.

21. novembŗa rītā ešalons ieradās Grišino stacijā. No turienes 1. rota devās uz Ekonomičeskoju, 2. rota uz Staļino (Doņeck) un 3. rota uz Gorlovku. Rotām tur bija paredzēts sardžu dienests. 3. decembrī sardžu dienestā uz Dzeržinsku aizbrauca 1. rotas *ltn. Vidušs* ar 17 vīriem un *ltn. E. Pārups* ar 60 vīriem uz Gorlovku papildināt 3. rotas sardzes.

Pēc ierašanās Donbasā bataljona tiešais priekšnieks bija vācu kārtības policijas komandieris Staļino — *pol. pltn. Loze (Lohse)*, bet 3. rota un atdalītās 1. rotas vienības bija padotas Stalaga komandierim *maj. Zerboni*. Abi šie vācu virsnieki bija ļoti labvēlīgi latviešu kaŗavīriem. Sevišķi maj. Zerboni, kas ienīda vācu policiju, bija ass un neiecietīgs pret bataljona vācu sakaru virsnieku *pol. hptm. Vilki*.

19. decembrī uz Gorlovku pārvietojās arī bataljona stābs un atlikušie 1. rotas kaŗavīri. Tur 28. decembrī vietējā radiofonā dziedāja bataljona kaŗavīru koris.

1943. g. 3. janvārī visus bataljona ložmetējniekus saveda Gorlovkā uz apmācībām. Tās vadīja *vltn. J. Pūce*.

Janvārī bataljons uzsāka izpildīt sardžu dienestu Donbasa dažādās raktuvēs. Lielai daļai sardžu vīru bija piedoti ukraiņu palīgi (Hilfwillige), kas bija padoti latviešu vada komandierim vai arī attiecīgam sardzes priekšniekam. Latvieši pārvaldīja visu sardžu garnizonu un paši sargāja tikai svarīgākās vietas.

14. janvārī 3. rotas komandieri *kapt. Ķirsonu* pārvietoja uz latviešu 266-E. bataljonu Rīgā. Viņa vietā par 3. rotas komandieri ar 21. janvāri iecēla *vltn. Pūci*.

Sarkanarmijas spiediens uz Doņecas ogļu baseina rajonu 1943. g. sākumā pastiprinājās, un krievu tanku vienības bieži iebruka vācu spēku aizmugurē. Janvāŗa otrā pusē visus krievu gūstekņus no mazākiem centriem pārvietoja uz centrālo nometni Gorlovkā. Bataljonā tagad bieži notika 1. un 2. pakāpes trauksmes, kad visiem bija jābūt apģērbtiem un pilnā apbruņojumā. Fronte ar katru dienu vairāk tuvojās, ceļi bija pilni ar atejošām italiešu un rumāņu vienībām. Frontes virzienā savukārt devās SS-vienības.

Hptm. Vilke ziņoja savai priekšniecībai, ka bataljons ir pilnīgi apmācīts un apbruņots iesaistīšanai frontes cīņās. Bataljona komandieris un *maj. Zerboni* ziņoja pretējo un panāca, ka bataljonu nesūtīja uz pajukušo frontes līniju, bet norīkoja apsargāt gūstekņu transportus pāri Dņeprai. Lielā salā un pa pieputinātiem ceļiem arī tas bija smags uzdevums.

Sakaru virsnieks *pol. hptm. Vilke* gribēja, lai nacionālsociālistu svētku dienā 30. janvārī bataljons notur parādi, kuru komandētu *pltn. Rucelis* un pieņemtu dienesta pakāpē zemākais Vilke. Saprotams, pltn. Rucelis atteicās parādi komandēt, un tā nenotika. Dienu atzīmēja, izdarot dažus paaugstinājumus bataljona kareivjiem un instruktoriem.

4. februārī Gorlovku atstāja pirmā gūstekņu kolonna. Apsardzībā ar to aizgāja 3. rotas *ltn. Balodis* ar 30 vīriem. 5. februārī uz Staļino aizbrauca bataljona komandieris pārbaudīt, kamdēļ Gorlovkā nav ieradusies 2. rota. Noskaidrojās, ka tā vēl nebija saņēmusi rīkojumu par Staļino atstāšanu un turpināja pildīt sardžu dienestu. Ceļš uz Staļino bija pieblīvēts ar atejošām vācu un sabiedroto vienībām. Uz ceļa bez citām armijas daļām bija arī vesela tanku divīzija. Bez tam plosījās stiprs sniegputenis. Atgriežoties no Staļino, bataljona komandieris sastapa gūstekņu kolonnu, kuru apsargāja 1. rotas *ltn. Vidušs* ar 30 vīriem.

Pa bataljona komandieņa prombūtnes laiku bataljona kaņavīri bija jau sākuši uzlādēšanos braukšanai rietumu virzienā. No frontes puses bija dzirdama stipra artilerijas darbība. Ešalons Gorlovku atstāja 21.30 un to pašu nakti sasniedza Jasinovataju. Dņepru pie Dņepropetrovskas ešalons pārbrauca 12. februāņa agrā rītā un 15. februāņa pēcpusdienā sasniedza Kirovogradu. Par 2. rotu nebija nekādu ziņu.

18. februārī bataljona 1. un 3. rotu pakļāva 466. Landeschütz bataljonam, bet sardžu dienesta ziņā Stalagam 305. Bataljons novietojās Kirovogradas cara laika kavalerijas skolas telpās. Nākošās dienās bataljons uzsāka arī ierindas mācības.

23. februārī 3. rotas pusvads aizbrauca uz Krivoj Rogu, lai pavadītu gūstekņus no Krivoj Rogas uz Kirovogradu. 24. februārī izbeidzās padotība vācu vienībām. Tās pašas dienas vakarā bataljona komandieris ar pusvadu kaņavīru izbrauca uz Zaporožju vākt kopā gājienā izklīdušos bataljona kaņavīrus un meklēt 2. rotu. 1. un 3. rotas atliekas *kapt. Tomasa* vadībā dažas dienas vēlāk devās kopā ar vācu sakaru virsnieku uz Dņepropetrovsku.

Zaporožjē bataljona komandieris atrada apm. pa pusrotai no 1. un 3. rotas. Kaņavīri pārgājienu bija pārcietuši labi. Dienā veikuši 25—40 km. Krievu tanki bijuši gan tuvumā, pat priekšā, bet sadurošanās nenotikusi. 26. februārī Zaporožjes pilsētas nomalē parādījās krievu kustīgās priekšējās vienības, bet vācu pretdarbības dēļ krievi bija spiesti no Dņepras atkāpties, vēlāk zaudējot arī Charkovu. Šinī laikā 2. rota atradās vēl stepē, kaut kur starp Staļino un Zaporožju,

bet pavasara šķīdoņa un dezorganizēto sakaru dēļ kontaktu ar rotu neizdevās uzņemt. Arī dzelzceļa satiksme uz austrumiem no Dņepras bija pārtraukta, un to lēnām sāka atjaunot tikai pēc krievu atkāpšanās.

Līdz 30. martam bataljons bija sadalīts 2 daļās. Bataljona komandieris ar divām pusrotām gaidīja 2. rotu Zaporožjē, bet 2 pusrotas ar bataljona stābu atradās Dņepropetrovskā. 3. martā Zaporožjē ieradās 1. rotas grupa pusvada stiprumā. 8. martā bataljona komandieris bija jau sagatavojies doties ar abām pusrotām uz Dņepropetrovsku, bet bija spiests nodomu mainīt, jo pienāca ziņa, ka *kapt. Grāveļa* 2. rota atrodas Orechovas-Zujevo rajonā, un vienlaicīgi saņēma arī pavēli pus bataljonam palikt Zaporožjē kāda vācu bataljona vietā. Dņepropetrovskā atrodošās bataljona daļas tur pildīja sardžu dienestu. Tur bieži krievi nakts uzlidojumos apmētāja bumbām bataljona novietojumu, bet zaudējumus nenodarīja.

Pēc virsnieku apmācības kursa nobeigšanas no Rīgas atgriezās bataljonā par leitnantiem paaugstinātie *Krūzmētra* un *Dārznieks.*

21. martā *kapt. Grāvelis* ziņoja, ka 2. rota atrodas Guļajpoļē un virzās uz Zaporožju. 28. marta vēlā vakarā rota sasniedza Zaporožju, bet jau otrā dienā tai pavēlēja doties uz Chortozi. Rota ceļā no Staļino, ko tā bija atstājusi 12. februārī, vairākkrt bija nonākusi krievu ielenkumā, bet vienmēr izkļuvusi neskārta.

31. martā ar gadījuma rakstura dzelzceļa transportu bataljona komandieris ar divām pusrotām devās uz Dņepropetrovsku, kur novietojās vietējās kazarmās. 3. aprīlī tur ieradās arī 2. rota. Bataljona karavīri te turpināja pildīt sardžu dienestu un arī izdarīja apmācības. Šinī laikā bataljonā skaitījās 360—400 karavīru.

12. aprīlī bataljona komandieris *pltn. Rucelis* aizbrauca komandējumā uz Rīgu. Viņa promienes laikā bataljonu atstāja arī vācu sakaru virsnieks, par majoru paaugstinātais *Vilke.* Viņš bija iecelts par kāda vācu policijas bataljona komandieri. Viņa vietā par sakaru virsnieku iecēla hptm. Evigu *(Ewig),* kas bija ļoti krietns un izpalīdzīgs karavīrs, pilnīgs pretstats Vilkem.

Pltn. Rucelis atgriezās bataljonā 12. maijā, bet jau 17. maijā viņu ar telegrammu atkal izsauca uz Rīgu. Pltn. Rucelis vairs bataljonā neatgriezās, bet palika Rīgā par *pltn. R. Oša* palīgu un 1943. g. septembrī aizgāja vācu gaisa spēku komandiera Latvijā rīcībā. 268. Ērgļu bataljona komandēšanu Dņepropetrovskā pārņēma *maj. A. Tomass.*

Kad krievi par jaunu tuvojās Dņeprai, bataljonu pārvietoja uz Krivoj Rogu, kur to atkal pārsteidza krievu tanku vienības. Bataljons atkāpās gar Dņepras līkumainajiem krastiem. Pēc šīs lielās atkāpšanās bataljonu iesaistīja cīņās ar terroristiem Polijā.

No Polijas bataljona vienības atgriezās Rīgā pakāpeniski laikā no 1944. g. 22.—26. janvārim un novietojās Abrenes ielas kazarmās. 2. februārī bataljonu izformēja, sadalot starp 22. Daugavas bataljonu un jaunformējamo 2. Liepājas policijas pulku.

22. DAUGAVAS BATALJONS

1942. g. 19. oktobrī no Varšavas caur Staļino (Doņeck) Hanženkovo ieradās 22. Daugavas bataljons. To te pakļāva kādam vērmachta bataljonam un sadalīja pa atsevišķiem novietojumiem. Bataljona stābs ar 3. rotas diviem vadiem novietojās Makejevkas pilsētā, un viens vads tuvējā sādžā, 1. rotas divi vadi Hanženkovo, viens vads Bielaja Balka. 2. rotu izkaisīja pa vadiem austrumos no Hanženkovo—Staļino.

Novembŗa mēnesī saformēja bataljona 4. rotu no sapieŗu vada, izdalot no katras rotas pa 2 grupām. Šī jaunsaformētā rota novietojās ziemeļos no Staļino pa ogļraktuvju šachtām. Decembrī līdzšinējo bataljona komandieri *pltn. K. Gerberu* nomainīja 1. rotas komandieris *kapt. H. Vanags.* Rotu komanditŗi šai laikā bija: 1. rotā — *kapt. A. Purvainis,* 2. rotā — *vltn. Palcmanis,* 3. rotā — *kapt. V. Rubis,* 4. rotā — *vltn. Kaņeps* un bataljona adjutants — *ltn. N. Bisenieks.* Ārsta nebija.

Šinī laikā katrā rotā skaitījās 10—12 instruktori un 100—120 kareivji. Uzturs bija samērā labs, bet to saņēma neregulāri, jo piegādi traucēja frontes apstākļi sakarā ar notikumiem pie Staļingradas. Vienīgi kantīnas devas saņēma samērā kārtīgi. Apģērbs bija ļoti trūcīgs, jo pēc bataljona formēšanas dienām nekas nebija saņemts. 1943. g. janvārī beidzot izsniedza lietātas vācu uniformas un posteņu mēteļus. Sakarā ar neparasto elpi, nobeidzās vairāki zirgi. Apsargājot gūstekņu nometni, daži kareivji inficējās ar izsituma tīfu, mira viens 3. rotas kareivis. Sakarā ar nepārtrauktu sardžu dienestu pie gūstekņu nometņu un ogļu šachtu apsargāšanas nekādas mācības bataljonā nebija iespējams izdarīt.

Pēc vācu frontes sabrukuma pie Staļingradas bataljona vienības norīkoja savākt atejošās italiešu un rumāņu vienības, kas klīda pa

plašu apkārtni. Bataljona karavīrus dažāda stipruma grupās norīkoja arī evakuējamo atejošās vācu 6. armijas mantu pavadīšanai.

Laikā no 1943. g. 7.—15. februārim bataljons atstāja Staļino rajonu un pa zemes ceļu devās uz Zaporožju. Pamata maršruts bija Makejevka—Staļino—Aļeksandrovka—Zaporožje. Pārgājiens bija apm. 100 km, un to vienības veica 7—14 dienu laikā, jo visi ceļi bija ļoti pārpildīti. 22. februārī lielākā daļa bataljona karavīru bija sasnieguši gala mērķi — Zaporožju, izņemot 1. rotas vienu vadu, kas 2 nedēļas uzturējās Guļaipoļes pilsētā.

Šinī laikā krievu spēki, iznīcinot pie Staļingradas vācu 6. armiju, sāka uzbrukumu Rostovai. Pārraujot fronti pie Pavlovgradas, krievu kavalerijas korpuss dziļi ielauzās vācu armijas aizmugurē, vietām sasniedzot pat Dņepras upi. Šis krievu korpuss darbojās ļoti izklaidēti, grupās no 6—8 tankiem un 60—80 jātniekiem katrā. Tās pavasara atkusnī ļoti veikli operēja bezceļu apvidū, uzbrūkot atejošām vācu, italiešu un rumāņu karaspēka daļām. 22. Daugavas bataljonam vairākkārtīgi iznāca sadursmes ar šīm krievu vienībām, gan neciešot lielākus zaudējumus. Lielākā sadursme notika 1943. g. 22. februāra rītā apm. 10 km no Zaporožjes, kur krita 6 bataljona karavīri. Pateicoties vienīgi vācu aviācijas aktīvitātei, bataljona stābs un 3. rota paglābās no iznīcināšanas. Pēc šīs kaujas *kapt. Vanagu* apbalvoja ar Dzelzskrusta 2. šķiru. Kritušos apglabāja Zaporožjes brāļu kapos.

Garie pārgājieni un pastāvīgās sadursmes ar krievu trieciena vienībām stipri samazināja bataljona skaitlisko sastāvu. Daudzi karavīri ceļā noklīda, pazaudēja sakarus ar savu vienību, daudzi saslima, citi atkal, izmantodami vācu komendantūru neziņu, devās atpakaļ uz dzimteni. Kad bataljons nonāca Zaporožjē un daudzmaz sakārtojās, tad katrā rotā bija vairs tikai 5—6 instruktori un 80—90 kareivji.

Zaporožjē bataljons novietojās pilsētas nomalē kādā kurlmēmo skolā. Bataljonu ieskaitīja pilsētas garnizonā. Te bataljona komandējošā sastāvā notika arī dažas pārmaiņas. 2. rotas komandieris *vltn. Palcmanis* saslima, un to evakuēja uz Rīgu, viņa vietā iecēla *vltn. P. Priednieku.* No bataljona aizgāja arī *vltn. Krastiņš, ltn. J. Strautnieks, N. Bisenieks* un *Būlmanis.* Martā no saindēšanās mira *vltn. Kaņeps.*

Zaporožjē bataljonu arī pārformēja uz 3 rotām, katrā rotā izveidojot arī smago ložmetēju vadu ar diviem ložmetējiem un diviem granātmetējiem. No jauna saformēja sapieru un mīnmetēju vadus un sakaru grupu.

Bārtas bataljona karavīri 1943. g. augustā dodas uz Zaporožjes staciju, lai brauktu uz Lucku

Marta mēnesī bataljonu iesaistīja sardžu dienestā. Katru dienu sardzēs norīkoja vienu rotu, pārējās rotas no sardzēm brīvajā laikā izdarīja intensīvas apmācības. Jūlija otrā pusē bataljonu iesaistīja bunkuru būves darbos Zaporožjes nomalē. Attiecības ar vācu vadību, kā arī ar vietējiem iedzīvotājiem bija ļoti labas. Augustā bataljonā atgriezās *pltn. Gerbers* un uzņēmās bataljona komandēšanu. Šinī laikā katrā rotā skaitījās tikai 70—80 instruktori un kareivji. Karavīri saņēma arī jaunu ietērpu no vācu armijas noliktavām. Arī apbruņojumā, izņemot patšautenes, bija vācu ieroči.

Pēc 10 mēnešu cīņām Ukrainas dienvidos, 1943. g. 24. augustā bataljons atstāja Zaporožju un caur Dņepropetrovsku devās atpakaļ uz Poliju, Lucku.

272. DAUGAVGRĪVAS BATALJONS

1942. g. 23. oktobrī no Varšavas Dņepropetrovskā ieradās arī 272. Daugavgrīvas bataljons vienas rotas sastāvā *kapt. P. Ziediņa* vadībā. Te bataljons pildīja sardžu dienestu un piedalījās arī terroristu apkarošanā.

1943. gada februārī bataljonu ieskaitīja jaunformējamā Latviešu leģionā.

LATVIEŠU REZERVES UN SARDŽU BATALJONI

20-E. RĪGAS BATALJONS

Par 20. Rīgas bataljona formēšanu rakstīts 44. lpp. Kā rezerves un veselības uzlabošanā esošo karavīru vienībai bataljona sastāvs bieži mainījās. Laiku pa laikam bataljona sastāvu pārbaudīja attiecīgas veselības pārbaudes komisijas, kas visus veselos un karaklausības vecumam atbilstošos atzina par derīgiem ierindas dienestam un nosūtīja uz frontes vienībām. No turienes un no slimnīcām savukārt bataljonā ieradās ievainotie, kuriem kādu laiku bija atļauts atrasties ārrindas dienestā. Parasti bataljona karavīru skaits svārstījās no 250—300 vīriem.

1942. g. 1. jūnijā no visiem Rīgas policijas iecirkņiem pārkomandēja uz bataljonu lielu skaitu kārtībnieku un saformēja divas jaunas rotas, 5. un 6. Bet tā paša gada 7. decembrī no bataljona 6 rotām atdalīja lielāku skaitu karavīru un saformēja pilnīgi jaunu 3 rotu stipru 277. Siguldas bataljonu, kas jau 11. decembrī *pltn. G. Taubes* vadībā atstāja Rīgu (skat. 229. lpp.). Par bataljona ārstu darbojās *vltn. P. Eglītis.* No 1942. g. 22. jūnija līdz Rīgas atstāšanai 1944. g. 10. oktobrī bataljons atradās Abrenes ielas kazarmās.

1943. g. 16. aprīlī bataljonam pievienoja kā 5. rotu 266-E. bataljona 8. rotu, kuru komandēja *vltn. Zieds.* Tā paša gada 1. decembrī no bataljona 5., 6., 7. un 8. rotas saformēja jaunu 320. bataljonu. 1944. g. 20. septembrī, izformējot 320. bataljonu, tā 3. rotu atkal pievienoja 20. Rīgas bataljonam.

Bataljona galvenā nodarbība bija sardžu dienests pie Daugavas tiltiem un dažādām noliktavām, kā arī ostā. Bataljona karavīri daudz palīdzēja arī Rīgas pilsētas policijai, atslogojot policijas ie-

cirkņus daudzos iekšējā dienesta uzdevumos. Bataljona kaŗavīri bija apbruņoti ar šautenēm, bet virsnieki un instruktori ar pistolēm. Ietērps bija vācu policijas parauga. Provinciešiem bija jādzīvo koptelpās Abrenes ielas kazarmās, bet ģimeņu cilvēkiem un visiem rīdzeniekiem, kam bija dzīvokļi, brīvo laiku atļāva pavadīt mājās. Tikai 1944. g. vasarā, kad Rīga bija jau ienaidnieka apdraudēta, mītnēs vajadzēja uzturēties visiem instruktoriem un kareivjiem, bet no virsniekiem tiem, kas dežurēja. Jūlija mēnesī 5. rotu pārsūtīja uz Liepāju.

Frontei tuvojoties Rīgai, cauri pilsētai dienu un nakti jau plūda bēgļu straumes un atkāpjošās vācu armijas daļas, kas nepārprotami lika saprast, ka Latvijai atkal būs jānokļūst kādas citas necilvēcīgas varas žņaugos. Tieši toreizējās izšķirīgajās dienās bataljona kaŗavīru skaits bija vismazākais, jo visi cīņai derīgie un tie, bez kuŗiem varēja iztikt, bija jau iepriekš pārvietoti uz frontes vienībām. Palikušajiem obligāti vajadzēja uzturēties mītnēs. Bataljona komandieri *pltn. Užānu* pēc paša vēlēšanās atvaļināja no dienesta, un bataljona komandēšanu uzņēmās 1. rotas komandieris *kapt. O. Šeturiņš.*

1944. gada 10. oktobŗa pievakarē bataljona vienības uzsāka tālo un nezināmo gaitniecības ceļu, lai kājām dotos vispirms uz Liepāju. Pārejot Lielupes tiltu pie Bulduriem, bataljons novirzījās pa smilšaino Jūrmalas lielceļu, jo šoseju drīkstēja lietāt tikai motorizētie satiksmes līdzekļi. Bataljons pāri Abavas ielejai, cauri Kandavai un Kuldīgai, 22. oktobrī sasniedza Liepājas apkārtni un apmetās Kapsēdes pagasta Piņķu māju mežā.

Ceļā no Rīgas līdz Liepājai bija „pazuduši" daudz bataljona vīru. Daudzi nespēja šķirties no dzimtenes, nezinot, kas noticis ar piederīgiem, citi atkal bija devušies pie kureliešiem Dundagas mežos. Par pazudušajiem neviens neuztraucās un tos arī nemeklēja. Liepāju sasniedza apm. $^{2}/_{3}$ no Rīgas bataljona sastāva.

No skujām gatavotās būdās un teltīs bataljons Piņķu mežā pavadīja 3 diens, līdz 25. oktobrī saņēma atļauju doties uz Liepājas ostu. Tur uzlādēšanās uz vācu tvaikoņa „Mimi Horn" veicās ātri, bez starpgadījumiem. Īsi pirms pusnakts viss bataljons bija novietojies tvaikoņa kravas telpās. Tūliņ arī tvaikonis atstāja ostu. Tas bija pieblīvēts ar mantām un cilvēkiem, kaŗavīriem un civīliem bēgļiem līdz pēdējai iespējai. Uz tvaikoņa atradās arī Latviešu leģiona ģenerālinspektors *ģen. Bangerskis* līdz ar daļu sava stāba personāla. Liepājā palika bataljona 5. rota.

Brauciens noritēja bez sarežģījumiem, nepiedzīvojot ne krievu aviācijas, ne arī zemūdeņu uzbrukumus. 26. oktobŗa novakarē tvai-

konis sasniedza Dancigas ostu. Dancigā bataljons novietojās kādā skolā, kas jau bija pilna ar vācu karavīriem. Pēc dažu dienu atpūtas bataljonu pa dzelzceļu 30. oktobrī pārvietoja uz Papavas (Pappau) ciemu, netālu no Tornas. Arī tur bataljons palika tikai dažas dienas, lai pēc tam kājām dotos uz Breitentāles (Breitenthal) muižu, apm. 20 km no Tornas. Bet, tiklīdz bataljona karavīri bija mazliet atspirguši no biežās pārvietošanās grūtībām, bija atkal jādodas uz citu vietu — kādu smilšu laukumu pie Kirchvēgas-Gurskes (Kirchveg-Gurske) stacijas, apm. 10 km no Tornas. Te nebija nevienas ēkas.

Karavīri paši izbūvēja 17 dzīvojamās zemnīcas un dažas vienkāršākas saimniecības ēkas. Apgaismošanai lietāja karbida lampas. Katrai rotai bija 4 zemnīcas, kuras nosauca latviskos vārdos: Māras zeme, Dzintarpils, Staburags, Koknese, Lāčplēsis, Spīdola, Daugava, Taurētājs u.t.t. Nometni šķērsoja trīs ielas, Imantas, Brīvības un Kalpaka ielas. Šinī nometnē 20. Rīgas bataljons arī izbeidza savu pastāvēšanu kā atsevišķa karaspēka vienība. 19. novembrī bataljonu ieskaitīja 1. Rīgas policijas pulkā kā 4. bataljonu. Šinī laikā bataljonu un 1. rotu komandēja *kapt. Šeturiņš*, 2. rotu — *kapt. A. Laivinieks*, 3. rotu — *kapt. P. Baumanis* un 4. rotu — *kapt. K. Blaus*.

Bataljona 5. rota (agr. 320. bataljona 3. rota) apm. 165 vīru sastāvā *vltn. V. Zieda* vadībā, palika Kurzemē un pildīja sardžu dienestu Liepājā, Kapsēdē, Medzē un Otanķos. 1945. g. marta mēnesī rotas sastāvs bija palielināts līdz 246 vīriem, no kuriem 115 vīri atradās Liepājas garnizona priekšnieka rīcībā, 70 vīri Otanķos un 61 vīrs Medzē. Abās pēdējās vietās rotas vīri strādāja pie nocietinājumu būvdarbiem. Rotas vīri ar dažiem izņēmumiem nokļuva krievu gūstā.

266-E. BATALJONS

1942. g. 21. martā *pltn. O. Meija* saformēja Rīgā no latviešu brīvprātīgiem 16-E. bataljonu un izveidoja to par rezerves un apmācības bataljonu visām latviešu vienībām. Pirmajā laikā 1. rotu komandēja *kapt. E. Ezernieks*, 2. rotu — *kapt. R. Jenkēvičs*, 3. rotu — *vltn. K. Kronis* un ložmetēju rotu — *kapt. E. Pērkonis*. 18. maijā bataljonu pārdēvēja par 266-E. bataljonu. Maija vidū pie bataljona saformēja arī pirmo veselības atgūšanas rotu un 1943. g. februārī vēl otru tādu rotu. 1942. g. 1. jūlijā arī *ltn. Bandera* noorganizēto pūtēju orķestri ieskaitīja bataljona statos.

1942. g. 1. augustā 1. un 2. rota izbrauca uz Minskas rajonu (skat. 164. lpp.). 13. augustā bataljonu pārvietoja no Rīgas uz Bolderāju. kur 14. augustā par bataljona komandieri iecēla *kapt. A. Skrauju,* kuŗu atkal savukārt 1943. g. 9. februārī nomainīja *kapt. O. Tiltiņš.*

Īsāku vai gaŗāku laiku bataljonā ir dienējuši apm. 3.000 latviešu kaŗavīri. (1944. g. 20. februārī to skaits bija 2.555.)

Latviešu leģiona ģenerālinspektora stāba *dienesta atzīme par bataljona inspekciju* 1943. g. 4. augustā:

— 1. Inspicēja *ģen. Bangerskis.* Braucienā piedalījās arī *pltn. Meija* un *kapt. Ziemelis.*

266-E. bataljonu komandē *maj. Tiltiņš,* kuŗš patlaban slimo. Viņa vietā bataljonu komandē *kapt. K. Kaliņš;* bataljona adjutants *kapt. Cīrulis.*

Bataljonā ietilpst:

a) stābs,
b) apvienotā rota,
c) 1. un 2. veselības atgūšanas rotas,
d) vadu komandieŗu kursi,
e) instruktoru kursi,
f) ambulance.

Pēc saraksta uz 1943. g. 4. augusta bataljonā ir 76 virsnieki, 307 instruktori un 779 kareivji.

2. Ierindas apmācībā pieturas pie latviski tulkotā vācu kājnieku apmācības reglamenta, kuŗu gan maz var pielietāt, jo ieroči (patšautenes un šautenes) ir citas sistēmas nekā reglamentā. Neiznāk vienādība arī pagriezienos. Reglaments vairāk noderīgs kā kaujas apmācības reglaments.

3. Konstatējama ietērpa daudzveidība. *Pulkv. Knechts* teicis, lai bataljons nēsājot latviešu zīmotnes, bet nav iespējams apzīmēt piem. majora dienesta pakāpi. Pol. bataljoniem būtu vēlami vācu formas un vācu dienesta pakāpju apzīmējumi, lai arī „ārzemnieki" respektētu dienesta pakāpes, ko nevar katrreiz teikt par latviešu dienesta pakāpju apzīmējumiem.

4. Vadu komandieŗu kursos ir 73 kursanti, kuŗi sadalās:

pab. augstskolas	— 1	v.v.	— 37	kājn.	— 44
nep. augstskolas	— 11	vserž.	— 9	artil.	— 13
pab. vidusskolas	— 33	serž.	— 19	pārējie	— 16
nep. vidusskolas	— 20	kapr.	— 8		
pamatskolas	— 8				

No plkst. 08—09 taktikas stunda, pasniedzējs *kapt. Rudzītis.* Iztirzāja rotas izšķirīgu aizstāvēšanos, aplūkojot laika aprēķinu, mūsu spēkus un ienaidnieka spēkus. Uzdevuma sagatavošanai kursantiem dotas šādas dienesta pavēles: 1) vispārējais stāvoklis, 2) priekšpavēle, 3) pavēle izlūkošanai un poziciju ieņemšanai, 4) pavēle aizstāvēšanās pozicijas ieņemšanai.

Kursantiem bija dota arī bataljona smago ieroču uguns plāna tabula, kuŗu

mācību gaitā tiem pašiem nācās papildināt. Mācības noorganizētas visumā labi, kursantu atbildes labas. Klases telpas par šaurām, vēlams galdus novietot brīvā dabā.

No *ģen. Bangerska* uzrunas: vēlams vēl lielāku vērību piegriezt partizānu cīņām grupas, vada un rotas mērogā, kā arī slēpņiem. Priekšniekiem jādod priekšzīme pakļautajiem, jāapkaņo dzeršana, jābūt stingriem, bet taisnīgiem.

Vadu komandieņu kursanti guļ koka gultās atsevišķās istabās. Ir divi palagi, spilveni un segas. Veļu mazgā uzņēmums „Hanza" uz bataljona rēķina.

5. Instruktoru kursi: priekšnieks ir *vltn. Ozols*. Kursos 70 kursanti (69 latvieši un 1 lietuvietis), kuņi sadalās:

pēc izglītības		pēc dien. pak.		pēc vecuma	
nep. augstskolas	— 2	vkapr.	— 7	līdz 20 g.	— 17
pab. vidusskolas	— 7	dkar.	— 44	līdz 25 g.	— 37
nep. vidusskolas	— 16	kareivji	— 19	līdz 30 g.	— 10
pab. pamatskolas	— 33			vecāki	— 6
nep. pamatskolas	— 12				

Precējušies ir 8. 41 ir laucinieks, un 29 ir pilsētnieki. Partizānu cīņās ir piedalījušies 62, no pēdējiem 8 ir bijuši jau arī frontē. Kursanti guļ divstāvu nārās diezgan saspiesti.

6. Ieroču noliktavā kārtība laba. Kurpnieku darbnīca cīnās ar materiālu trūkumu. Drēbnieku darbnīcā strādā divi drēbnieki. Ieroču un galdnieku darbnīcas atrodas kopējās telpās.

7. Ambulanci apmeklē ap 30 cilvēku dienā. Ir 7 gultas, patlaban ambulancē 2 slimnieki.

8. Virtuvē vēlama lielāka tīrība. Nav ūdens krāna telpā, kur mazgāt šķīvjus. Trauku dvieļu nav — netiekot izsniegti. Produktu noliktavā maize pelot.

Bataljons uzturu saņem pēc 3 devu sadalījuma. Maize uz cilvēku dienā 700 gr., tās pietiekot. Pusdienās olu zupa — uz kaņavīra 3 olas, 30 gr. rīsa un 100 gr. burkānu. Ēdamtelpa laba. Uzturā skaitās 1.108 kaņavīru. Ēd trīs maiņās, jo ir tikai ap 200 šķīvju, pārējie ēd no personīgiem traukiem.

9. Sardzes telpa: Patronas glabājas pie sargmaiņa, kuņš tās izsniedz sargiem, uz posteni ejot, katram 5 gabalus.

V.v. Tīrelis atrodas apcietinājumā jau 13 dienas, saskaņā ar SD rakstu. Viņš izsakās, ka nezinot apcietināšanas iemeslu.

10. Vadu komandieņu kursu, kā arī instruktoru kursu ilgums ir apm. 3 mēneši. Abi kursi sākušies 15. jūnijā un beigsies: vada komandieņu kursi — 9. septembrī, instruktoru kursi — 4. septembrī.

Sākumā kursos 2 nedēļas mācīti tikai džiu-džitsu (tuvcīņas) paņēmieni. No plkst. 09—11 katru dienu tagad notiek peldēšanās Lielupē. No labākajiem peldētājiem sastāda „stipro" grupu, ko apmāca vācu instruktors. Tika sagatavota lēktuve un demonstrēta nepeldētāju transportēšana pāri ūdens šķēršļiem.

Bataljona kazarmās patlaban formējas 280-B. un 282-A. bataljoni no C grupas un apriņķu policijas darbiniekiem. —

1944. g. 4. februārī bataljona apvienotā rotā skaitījās 500 vīru un abos kursos 50 kursanti katrā.

1944. g. 3. oktobrī bataljons saņēma pavēli iziešanai uz kuģi, lai brauktu vai nu uz Liepāju, vai pat tieši uz Vāciju. Otrā rītā plkst. 01 bataljons *kapt. A. Tauriņa* vadībā izgāja no Bolderājas uz Rīgas Eksportostu, jo jau plkst. 05 bataljonam bija jābūt pie kuģa un jāuzlādējas. Bataljons noteiktā laikā arī ieradās pie kuģa, bet, tā ka ar to pašu kuģi brauca arī civīlie bēgļi, tad bataljona karavīri uz kuģa uzlādēties varēja tikai pēcpusdienā. Līdzi varēja ņemt vienīgi ieročus un personīgās mantas. Karavīrus novietoja kuģa kravas telpās.

Vakarā kuģis no Eksportostas pārvietojās uz ostas saldētavas rajonu, kur otrā rītā turpināja uzņemt civīlos bēgļus. 5. oktobra vakarā plkst. 20 kuģis beidza uzņemt paredzēto bēgļu daudzumu un tūliņ arī atstāja krastu.

Kapt. Tauriņš sapulcināja uz kuģa klāja visus bataljona karavīrus, un tie kopīgi nodziedāja *Dievs, svētī Latviju* un korāli *Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils.* Tā karavīri atvadījās no sirmās Rīgas, no dzimtenes.

7. oktobrī plkst. 07 kuģis laimīgi iebrauca Dancigas ostā. Karavīriem visu dienu un nākošo nakti bija jāpavada uz kuģa. 8. oktobra rītā bataljons gājiena kārtībā atstāja Dancigas ostu un ap pusdienas laiku sasniedza Dameravas muižu, kur ierādīja bataljonam telpas dažādās vietās. Te bataljons palika līdz 13. oktobrim, palīdzot novākt muižas kartupeļu laukus.

13. oktobrī plkst. 23 vakarā bataljons izgāja uz 9 km attālo staciju, lai no turienes ar vilcienu dotos uz Sofienvaldi. Tur bija paredzēts bataljonu ieskaitīt 15. latviešu divīzijas sastāvā. Ieskaitīšana 15. divīzijā nezināmu iemeslu dēļ tomēr nenotika. Sofienvaldē bataljons palika līdz oktobra mēneša beigām. Šinī laikā bataljona komandēšanu pārņēma *pltn. K. Gerbers.* Mēneša beigās bataljons pa dzelzceļu pārvietojās uz Posendorfas staciju pie Tornas, kur to iedalīja 1. Rīgas policijas pulkā.

269-W. MUITAS ROBEŽAPSARDZĪBAS BATALJONS

1942. g. 18. martā vācieši paši saformēja no palīgrobežsargiem 19-E. latviešu policijas bataljonu, kuŗu tā paša gada 18. maijā pārdēvēja par 269. muitas robežapsardzības bataljonu. Bataljons atradās pilnīgi vācu padotībā un vadībā. Bataljona lielākā daļa bija novietota Latvijas ostas pilsētās, bet mazākas vienības gar visu Latvijas jūŗas robežu.

1943. g. augustā bataljonā bijuši 497 vīri. Pēdējās ziņas par šo bataljonu ir no 1944. g. septembŗa beigām, kad bataljons, sadalīts pa kādām 50 vietām, atradās Baltijas jūŗas krastā Kurzemē.

280-A resp. 311-W. BATALJONS

1943. g. 5. maijā pēc KdOL rīkojuma *kapt. K. Deksnis* sāka formēt Valmierā no lauku kārtības sargiem 280-a. latviešu kārtības sargu bataljonu. Par bataljona adjutantu darbojās *kapt. A. Rullītis* un par saimniecības virsnieku — *kapt. P. Edelmanis.* Par 1. rotas komandieri iecēla *vltn. P. Miķelsonu*, 2. rotas — *kapt. V. Michailovski* (no 19. maija *kapt. T. Miezīti*), 3. rotas — *kapt. K. Blitti,* 4. rotas — *kapt. Ž. Helmutu* un 5. rotas — *vltn. G. Stūrmani.* 5. rotu jau 19. maijā atkal izformēja.

Pēc saformēšanas bataljonā skaitījās 632 kaŗavīri, to starpā 24 virsnieki. Apbruņojumā bija 392 šautenes un 30 patšautenes.

14. maijā bataljona komandēšanu uzņēmās *pltn. E. Ozoliņš.* Bataljonu nodarbināja pie Valkas—Meitenes dzelzceļa apsardzības.

2. jūlijā bataljonu atkal pārformēja un ar 29. jūliju to pārdēvēja par 311. latviešu sardžu bataljonu, bet jau augusta mēneša sākumā to izformēja.

320-W. BATALJONS

1943. g. decembŗa sākumā L.P.V. sakaru virsnieks pie KdOL stāba *pltn. O. Meija* saformēja Rīgā 320. latviešu sardžu bataljonu, ņemot sastāvu no 20. Rīgas bataljona 5., 6., 7. un 8. rotas. Bataljons pildīja sardžu dienestu galvenokārt Rīgā, bet arī Ķegumā, Jelgavā un pat Liepājā. Bataljonu komandēja *kapt. Levings.*

1940. g. 20. septembrī bataljonu izformēja un 3. rotu pilnā sastāvā piedalīja atpakaļ 20-E. Rīgas bataljonam kā 5. rotu. Šī rota, *vltn. V. Zieda* vadībā, jau no 1944. gada jūlija pildīja sardžu dienestu Liepājas apkārtnē. Skat arī 38.—39. un 206.—207. lpp.

CĪŅAS PIE LATVIJAS ROBEŽAS

Latvijas territorijā līdz 1942. g. vasarai sarkano terroristu darbība bija maz jūtama, jo 1941. g. jūlijā noorganizētās latviešu pašaizsardzības vienības bija Latvijas nelielos mežus iztīrījušas no vācu armijas aizmugurē palikušajiem sarkanarmiešiem un asiņainā komūnistu režīma dažādajiem funkcionāriem, galvenokārt tos aizdzenot pāri robežai Krievijas territorijā. Lai radušos „tukšumu" aizpildītu, Maskava centās labi apmācītus terroristus nomest no lidmašīnām ar izplētņiem.

Tā, piem., vēl 1969. g. augustā komūnisti atklāja Vijciemā piemiņas plāksni 1941. g. rudenī ar izplētņiem nomestiem 10 terroristiem. Vienas nedēļas laikā, līdz tos atklāja un iznīcināja, šie terroristi bija paspējuši nogalināt divus vietējos aizsargus.

Pirmā lielākā terroristu grupa (apm. 200 vīru) darbībai Latvijā bija noorganizējusies 1942. g. jūnijā dienvidaustrumos no Stārajas Rusas. Tā jūlija sākumā pārnāca Latvijas territorijā, kur to Kārsavas rajonā iznīcināja vācu vienības.

1942./43. g. ziemā arvien lielāks terroristu skaits centās pārcelties no Iekškrievijas uz Latvijas pierobežu. Osvejas ezera rajonā novietojās arī Baltkrievijas terroristu stābs. Šie terroristi arvien biežāk sāka izdarīt no Polockas un Osvejas mežiem terrora un laupīšanas iebrukumus pāri robežai Latvijas territorijā. To bandas ne tikai izlaupīja pierobežas ciemus un viensētas, tās nodedzināja, noslepkavoja vai līdzi aizveda arī vietējos iedzīvotājus, bet arī nodarīja jūtamus zaudējumus vācu armijai un tās apgādei.

Terroristu laupīšanas iebrukumi Latvijas territorijā notika vai katru nakti un bieži vien vairāku simtu vīru lielās grupās. Lai gan robežas apsardzībā kopš 1942. g. 16. decembŗa bija iesaistīts 277. Siguldas bataljons, tad tomēr tam lielās izklaides dēļ bija grūti visus

terroristu iebrukumus uztvert un atvairīt. Kad pierobežas mājas bija izlaupītas, terroristi sāka iespiesties arvien dziļāk Latvijas iekšienē.

Ja Krievijas territorijā šīs bandas saņēma zināmu atbalstu (pārtiku, informāciju) no vienas daļas iedzīvotājiem, tad, Latvijas territorijā šādu atbalstu nesaņemot, vai saņemot to ļoti maz, tās pret vietējiem iedzīvotājiem un to mantu izturējās sevišķi nesaudzīgi. Pēc nakts iebrukumiem šīs bandas atkal atgriezās Krievijas pusē.

Frontei arvien vairāk tuvojoties Latvijas robežām, pieauga nedrošība ne tikai robežas tuvumā, bet arī zemes iekšienē, jo strauji pieauga Maskavas iesūtīto terroristu darbība.

Pēc pašu komūnistu ziņām, sākot ar 1943. g., Vidzemē un Latgalē esot darbojušās 3 terroristu „brigādes": viena Alūksnes—Abrenes rajonā, otra Madonas un trešā Zaubes—Daudzevas rajonā. Tās esot vadījuši latviešu komūnisti *V. Samsons, P. Ratiņš* (abi Krievijas latvieši) un *O. Oškalns*. Bez tam 1943. g. Daugavpils—Ludzas rajonā darbojusies vēl 4. „brigāde" krieva *M. Klementjeva* vadībā. Kā no Latviešu kārtības dienesta, tā pašu komūnistu dokumentiem redzams, tad visās šais „brigādēs" bijis ļoti niecīgs latviešu komūnistu skaits, 4. „brigādē" nebijis pat ne viena latvieša.

Latviešu savrupdienesta kārtības policija viena vairs nespēja iedzīvotājus aizsargāt. Par spīti tam, vācieši centās pavairot slēgto vienību skaitu un sastāvu, tanīs iesaucot kā kārtības sargos jau sastāvošos, tā t.s. C grupas vīrus — aizsargus, un šīs vienības, kaut frontes dienestam pilnīgi nepiemērotas, nosūtīt uz fronti. Pret tādu rīcību vairākkārt vērsās kā Latviešu leģiona ģenerālinspektors, tā Pašpārvalde, bet bez redzamiem panākumiem.

„Tā drausmīgā posta un nelaimes priekšā, kas tuvojās no austrumiem, vajadzēja daudz ko paciest, daudz ko upurēt, lai tikai nebūtu jāpārdzīvo jauns „Baigais gads", raksta *ģen. Bangerskis* savās atmiņās.*)

1943. g. augusta sākumā *ģen. Dankers* protestēja pie ģenerālkomisāra par latviešu kārtības sargu vienību sūtīšanu uz Lietuvu, jo tas var radīt nevēlamus pārpratumus latvju un lietuvju tautu attiecībās. Uz to ģenerālkomisārs atbildējis, ka arī viņš esot šo jautājumu pārlicis, bet kara laika apstākļi uzstādot savas prasības un iebildumus nebūšot iespējams ievērot. (Pašpārvaldes ģenerāldirektoru padomes protokols Nr. 117.)

---

* *Ģen. R. Bangerska* atmiņu raksts Latviešu leģiona archīvā.

1. septembrī ģen Bangerskis griezās pie ģen. Jekelna ar sekojošo rakstu:

LATVIEŠU SS-BRĪVPRĀTĪGO LEĢIONA
ĢENERĀLINSPEKTORS

Rīgā, 1943. g. 1. septembrī
Nr. 013/43. sl.
Slepeni

Augstākajam SS- un policijas vadītājam Ostlandē
SS-ogruf. un policijas ģenerālim Jekelnam

Attiecas uz: Latviešu policijas bataljonu pārvešanu uz Latviju.

Pēdējā laikā ir atkal pavairojušies bandītu iebrukumi Latvijas-Krievijas robežapgabalos, radot paniku mierīgos iedzīvotājos. Tiek arī terrorizētas vietējās iestādes. Bandu apkaļošanai ir nepieciešams pastiprināt robežapsardzībā esošās policijas vienības un tās izveidot spēcīgākas, ko varētu panākt ar ārpus Latvijas atrodošos latviešu policijas bataljonu pārvietošanu.

Ar to būtu panākta palielināta drošība pret bandu iebrukumiem Latvijas-Krievijas robežapgabalos un bez tam arī policijas vienību un to kaļavīru vieglāka pārraudzība, apmācība, apgāde un papildināšana. Vienības ir pavadījušas ilgāku laiku ārpus Latvijas robežām, un pārvietošana dotu kaļavīriem jaunus spēkus un uzņēmības garu.

Pamatodamies uz teikto, es lūdzu Jūs dot rīkojumu, lai ārpus Latvijas robežām atrodošās policijas vienības (22., 23., 25., 267., 268., 271., 272. un 274.) pārvietotu uz Latviju un vajadzības gadījumā apvienotu lielākās policijas vienībās.

Pielikumā pievienoju 268. policijas bataljona komandieļa ziņojumu un piemetinu, ka caur sakaru virsnieku pie K.d.O.L. stāba policijas vienībām uz Jūsu 1943. g. 19. augusta raksta pamata ir paziņots, ka policijas bataljoni ir Leģiona sastāvdaļa.

R. Bangerskis,
SS-grupf. un ieroču SS-ģenerālleitnants.

1943. g. 19. oktobļa Pašpārvaldes ģenerāldirektoru padomes sēdē ģen. Dankers ziņoja, ka „*Latviešu policijas pulku, kuļš pašreiz atrodas bandītu apkaļošanas akcijā ārpus Latvijas, paredzēts arī turpmāk izlietāt viņpus robežām, kamēr mūsu austrumu robežas sargāšanu pēc saņemtām vācu ziņām vācu iestādes uzdošot Aizsargu organizācijas locekļiem, kuļus iekļaušot jaunformējamos policijas bataljonos. Nolemj griezties pie Leģiona ģenerālinspektora, lai mēģina panākt latviešu policijas pulka pievienošanu Leģionam*". (Protokols Nr. 138.)

Ģen. Bangerskis novembļa sākumā ar rakstu *ģen. Jekelnam* cēla iebildumus arī pret aizsargu iesaistīšanu slēgtās vienībās ārpus viņu

apriņķa un pat valsts robežām, tā veicinot ar to nedrošības pieaugšanu laukos. (Pašpārvaldes ģenerāldirektoru padomes protokols Nr. 145.)

Dienesta atzīmē par ģenerālinspektora *ģen. Bangerska* sarunu ar ģenerālkomisāru 1943. g. 23. decembrī cita starpā teikts:*)

—*Ģenerālinspektors* pēc tam piegriežas nedrošības jautājumam uz laukiem. Šis jautājums gan nav tiešā sakarā ar ģenerālinspektora funkcijām, tomēr atstāj tādu iespaidu uz vispārējo stāvokli, ka tas zināmā mērā ietekmē arī iesaukšanu. Laucinieki pamatoti sūdzas, ka viņiem atņem labākos un spējīgākos cilvēkus ieroču SS vai policijas vienībās, bet viņi paši paliek bez apsardzības, pakļauti bandītu terroram. Iesauktie negrib atstāt savas mājas un tuviniekus šādam apdraudējumam. Tāpēc uz laukiem nepieciešama pastāvīga drošības nodibināšana ar aizsargu palīdzību, bet nevis retas atsevišķas akcijas, kuŗām praktiski nav lielākas un paliekošākas nozīmes.

Mums, latviešiem, bez tam ir arī vēl 6 policijas bataljoni, kaut arī samazinātā sastāvā, Krievijā — Žitomiras, Bobruiskas un Dochšicu rajonos. Tur tie veic pēc latviešu apziņas samērā mazāk svarīgus apsardzības pienākumus. Ja tie būtu novietoti Latvijas austrumu apgabalos, drošība tur būtu ievērojami pieaugusi. Bez tam vēl jāatzīmē, ka policijas akcijās bieži cieš gluži nevainīgas personas tikai tāpēc, ka bandīti iebrukuši viņu mājās un ņēmuši tur sev uzturu. Kā gan neapbruņoti cilvēki var bandītiem ko liegt? Tā šais akcijās bieži rodas sarūgtināti un izmisuši cilvēki, un bandītisms ar to zināmā mērā tiek pat vēl veicināts. Kas attiecas uz apbruņojumu, ko izsniedz aizsargiem, tad tas ir pilnīgi nepietiekams. Būtu nepieciešams, vismaz lielākos centros, lai tur būtu zināms skaits automātisko ieroču un apmācīta to apkalpe.

Ģenerālkomisārs jautā, vai ģenerālinspektors varētu ar vietējo aizsargu palīdzību sniegt pietiekamu pastāvīgu drošību uz laukiem?

Ģenerālinspektors noteikti atbild, ka viņš to katrā ziņā varētu, ja vien aizsargu rīcībā nodotu pietiekamu apbruņojumu un ja tos cilvēkus, kuŗi piesakās aizsargos, nesavilktu vienībās un neaizsūtītu pāri robežai.

Ģenerālkomisārs piekrīt, ka tāds policijas bataljonu komplektēšanas veids nekādā ziņā nav normāls, un viņš par to runās ar ģen. Šrēderu. Tāpat viņš grib kopā ar ģenerālinspektoru un viņa stāba priekšnieku pārrunāt ar ģen. Šrēderu arī skarto drošības jautājumu. Arī viņš gribētu, lai mūsu policijas bataljonus pēc iespējas drīzāk atvilktu no Krievijas uz Latviju, kas pēc viņa domām būtu arī ģen. Jekelna interesēs. Taču šai jautājumā jārēķinās ar to, ka šīs intereses saduŗas ar to interesēm, kuŗu rīcībā bataljoni pašreiz atrodas. —

Ģenerālis Bangerskis raksta 1943. g. 28. decembrī *ģenerālim Jekelnam (raksts* nr. 5209):

---

* Ģen. Bangerskis, *Mana mūža atmiņas* IV/403.

„Lūdzu Jūsu rīkojumu, lai sekojošās Leģiona vienības, agrākie 23., 267., 268., 271. un 274. brīvprātīgo bataljoni, kuŗi pa lielākai daļai ir sarukuši vienas rotas lielumā, no Rovno—Žitomiras, Minskas—Bobruiskas un Došici apgabaliem tiktu pārvietoti pie Latvijas robežām.

Tur šīs vienības pēc īsas atpūtas un atbalstītas no dzimtās zemes, sniegs daudz vairāk nekā tagad atsevišķi izklaidētas bez sakariem ar Leģiona vadību un pārējām vienībām."

1944. g. 4. janvārī *ģenerālkomisārs* atkal aicināja *ģen. Bangerski* pie sevis un paskaidroja, ka:

„Rītu, 5. janvārī, paredzama apspriede pie reichskomisāra, kuŗā tiks pieaicināts arī ģen. Jekelns. Apspriedē paredzēts pārrunāt arī drošības jautājumu Latvijā, un it īpaši policijas bataljonu formēšanu, tādēļ viņš vēlētos dzirdēt ģenerālinspektora domas šinī jautājumā.

Ģenerālinspektors norādīja, ka nav pareiza tā kārtība, ka policijas bataljonos iesauc ar kādu zemāka vācu ierēdņa rīkojumu. Iesaukšanai jānotiek noteiktā kārtībā, pie kam jāuzstāda zināms skaits policijas bataljonu ar noteiktu statu. Tagad stāvoklis tāds, ka tiek iesaukti 45 un 48 gadus veci, veselības stāvoklis netiek pārbaudīts, un bataljonus bez kādas apmācības nosūta cīņā pret regulārām kaŗaspēka daļām.

Sarunas laikā pa tālruni piezvana landesprezidents *Burmeisters* no reichskomisāriāta. Ģenerālkomisārs paskaidro, ka zvanītājs teicis, ka uzdevumu pildīšanā iesaistītos divus policijas bataljonus esot paredzēts apmainīt pret jaunu sastāvu, atlaižot agrākos mājās, bet tai vietā iesaucot jaunus. Ģenerālkomisārs jautā, vai ģenerālinspektoram tas esot zināms?

Ģenerālinspektors paskaidro, ka viņš esot gan dzirdējis, ka notiekot kāda slepena iesaukšana, piemēram, no Rīgas apriņķa iesaucot 200 vīrus, bet kādai vajadzībai — to viņš nezinot. Ģenerālinspektors piezīmē, ka pie šādas iesaukšanas kārtības iesaucot arī tādus, kuŗi atrodas tādos gados, kas iesaucami Leģionā. Tagad konstatēts, ka uz iesaukšanu Leģionā nav ieradušies apm. 6.000 vīru. Ģenerālinspektors pārliecināts, ka laba daļa no tiem iesaukta jau policijas bataljonos.

Ģenerālkomisārs jautā, vai tad ģenerālinspektora doma būtu, ka Leģionam paredzētie gada gājumi policijas bataljonos nebūtu iesaucami?

Ģenerālinspektors paskaidro, ka principā viņam pret to iebildumu nebūtu, bet jāievēro, ka visi policijas bataljoni vēlas pāriet uz SS kaŗaspēka daļām, jo kā policijas pulks, tā bataljoni ir trūcīgi apgādāti gan apbruņojuma, gan — daži — arī apģērba ziņā. Bez tam jauni bataljoni nebūtu formējami, bet atsaucami tie, kuŗi atrodas ārpus Latvijas robežām.

Ģenerālkomisārs izsakās, ka šis pēdējais jautājums tik drīz nav nokārtojams, tādēļ drošības uzturēšanai jāspeŗ citi soļi.

Ģenerālinspektors norāda, ka no Krievijas pārnākušie bataljoni tiek izformēti, nosūtot uz rezerves bataljonu, no kuŗa tad pa daļām tos sūtīs divīzi-

jas papildināšanai. Lietderīgāk būtu ņemt šos bataljonus drošības nodibināšanai pierobežā. Pēc ģenerālinspektora domām ar 4 bataljoniem uz robežām pietiktu." *)

Ģen. R. Bangerskis 1944. g. 7. janvārī raksta *ģen. Jekelnam:*

„Slēgtās policijas vienības bija pirmās apbruņotās vienības, kuŗās uz Jūsu aicinājumu vispirms varēja iestāties latviešu vīri, lai aizstāvētu savu zemi un tautu pret boļševismu. Šo vienību skaits sasniedz 30 bataljonus (skaita ziņā kājnieku divīzija).

Augstākie virsnieki šajās vienībās komplektējas no bij. Latvijas armijas virsniekiem. Jaunu virsnieku sagatavošanai tika nodibināti 3 mēnešu vada komandieŗu kursi, pēc kuŗu beigšanas kadeti un virsnieku vietnieki tika paaugstināti par leitnantiem. Instruktoru šinīs vienībās bija pietiekami.

Tomēr šie brīvprātīgo bataljoni zaudēja savu populāritāti kā tautā, tā arī pašos kaŗavīros. Tam daudzi iemesli. Viens no tiem — bataljoni bija izkaisīti no Ļeņingradas līdz Melnajai jūŗai un pazuda no latviešu tautas redzes aploka. Tāpēc tālāka šādu vienību rašanās izbeidzās.

Daļa no šiem bataljoniem bija SS brigādes un policijas pulka uzbūves pamats, kas cīnījās frontes ziemeļu iecirknī dzimtenes tuvumā. Dažas policijas vienības tomēr palika Krievijas dienvidos un piegādes un papildinājumu trūkuma dēļ bija pakļautas iznīkšanai jau drīzā laikā.

Otrs iemesls — šie bataljoni bija domāti tiešai cīņai frontē, bet tos izlietāja pavisam citiem nolūkiem, piem., novietojumu un gūstekņu nometņu apsardzībai un bandītu apkaŗošanai Lietuvā, Polijā, Baltkrievijā un Ukrainā, kas samazināja šo bataljonu kā kaŗavīru vienību nozīmi.

Tāpēc šo vienību kaŗavīri gribēja nokļūt jaundibinātajās SS vienībās, kas tomēr bija iespējams tikai nedaudziem. Policijas vienību kaŗavīri šo ierobežojumu uzskatīja par viņiem nodarītu pārestību, jo viņi, pirmie liedami asinis, radījuši iespēju dibināt Latviešu leģionu, paši tajā nevarēja iekļūt.

Visvairāk latviešu aprindas uztraucas par to, ka dažus bataljonus sastāda no tiem vīriem, kas bija atradušies policijas palīgdienestā, lai gādātu par vietējo drošību. Šīs vienības uzstādīja bandītu apkaŗošanai Latvijas territorijā, un bija apsolīts tās atlaist pēc 4—6 nedēļām, kas tomēr netika izpildīts, bet vienības, nepietiekami apbruņotas, mēnešiem ilgi iesaistītas cīņās pret regulāro padomju kaŗaspēku.

No šeit minētajiem faktiem redzams, ka šīs vienības nebūt negrib pavisam atteikties no cīņas, tomēr tām ir pamatota vēlēšanās, lai tās attiecīgi apbruņotu, apgādātu un pēc kārtas izvilktu no kaujām, lai iegūtu kaut īslaicīgu apmācību.

Lai nesamazinātu Leģiona — visas latviešu tautas lietas — populāritāti, lūdzu Jūs kopsavilkumā attieksmē uz policijas vienībām īstenot sekojošo:

1. Visas Krievijā esošās vienības atvilkt uz Latviju vai tās robežām.

---

* Ģen. Bangerskis, *Mana mūža atmiņas* IV sējums 407. lpp.

2. Vecākās un pārbaudītās latviešu vienības ieskaitīt Latviešu divīzijā.

3. Ja kaut kāda iemesla dēļ divīzijas vienībās tās nav iespējams ieskaitīt, tad apvienot policijas pulkos un apbruņot un apgādāt tāpat kā vācu armiju.

4. Tos policijas vienību kaļavīrus, kas tika iesaukti tikai uz īslaicīgu iesaistīšanu cīņai un kas nepieder pie tiem gadagājumiem, kuŗus pašlaik iesauc, atbrīvot, lai tie pilnīgi nezaudētu uzticību viņiem dotajam solījumam.

5. Ar policijas un aizsargu palīdzību veicināt Latvijā drošību, jo pašlaik sevišķi zemes austrumu daļā pieaug bandītu darbība."

18. janvārī, pirms aizbraukšanas uz Berlīni, *Jekelns* aicināja pie sevis *ģen. Bangerski* un paziņoja, ka *„esot pavēlēts viņa, Jekelna, kaujas grupu izvilkt no frontes, temporālās vienības atlaist uz mājām un pēc tam izlietāt aizmugures uzdevumiem. Tā ka nelaimīgā kārtā taisni ar viņa kaujas grupas nomaiņu un viņa vienību atvilkšanu tai rajonā, kuŗu viņš ieņēmis, 12. janvārī sācies lielinieku uzbrukums, tad esot iespējams, ka dažu vienību, piem. policijas pulka izvilkšana nokavējoties. Viņa iecirkņa jaunais pavēlnieks tomēr esot apsolījis darīt visu, lai šo vienību atvilkšanu pasteidzinātu. Kas attiecoties uz 313. un 316. policijas bataljonu pārapbruņošanu ar vācu ieročiem, viņš, apejot frontes (armijas grupas) vadību, pie kuŗas neesot nekā panācis, griezies tieši pie Hitlera un saņēmis pavēli šos bataljonus pārapbruņot ar vācu ieročiem. Šie ieroči arī jau esot pienākuši Rēzeknē, bet pārapbruņošana nav notikusi, jo bataljoni jau bijuši ceļā uz mājām, kur tie, kā no atsevišķā dienesta personām sastāvoši, tikšot izformēti un cilvēki atlaisti uz savām dienesta vietām. Pēc policijas vienību pārapbruņošanas pāri palikušos krievu un franču tipa ieročus izdošot aizsargu apbruņojuma pastiprināšanai."*
(Izraksts no ģen. Bangerska dienesta atzīmes par sarunu ar Jekelnu.)

Bet jau otrā dienā pēc Jekelna aizbraukšanas uz Berlīni vācu Kārtības policijas komandieris tomēr atkal pieprasīja trīs jaunu bataljonu saformēšanu no lauku aizsargiem nosūtīšanai uz austrumu pierobežu. Par to 25. janvāŗa Pašpārvaldes ģenerāldirektoru sēdē ziņo *ģen. Bangerskis* un *pltn. Pommers.*

Ģen.maj. Šrēders izteicies pltn. Pommeram, ka aizsargus varētu arī neņemt un policijas bataljonos jau iesaistītos aizsargus, izņemot iesaucamos gados esošos, atlaist mājās, ja mēs nodotu policijas papildināšanai vajadzīgo skaitu iesaucamo jauniešu. Apspriede atzina, ka *„iesaucamos varētu iedalīt arī robežapsardzībā, kuŗu vācu iestādes it kā paredzējušas nodot Zemes pašpārvaldei, un policijas savrupdienestā, kuŗā sajūtams liels darbinieku trūkums, bet noraida jaunu kontingentu došanu slēgtām policijas vienībām, kādas līdz šim*

daudzkārt izlietātas tālu aiz pašu zemes robežām un uzdevumiem, kādiem mūsu brīvprātīgie nebija pieteikušies." (Protokols Nr. 159.)

Pēc Latviešu policijas galvenās direkcijas direktora *pltn. Pommera* priekšlikuma *Pašpārvaldes ģenerāldirektoru padome 6. jūnija sēdē nolēma tomēr atlikt rīkojuma izdošanu par policijas savrupdienesta papildināšanu ar kaŗadienestā iesaucamiem, kamēr nebūs noskaidrota kārtības policijas pakļautība Pašpārvaldei vai Latviešu leģionam.* (Protokols Nr. 186.)

Šo lēmumu Pašpārvaldes ģenerāldirektoru padome tomēr 7. jūlija sēdē bija spiesta grozīt un „*piekrist Latviešu policijas savrupdienesta papildināšanai ar 3.000 vīriem iesaukšanas kārtībā, nenogaidot kārtības policijas pakļautības noskaidrošanu.*" (Protokols Nr. 192.)*)

Vācieši neapmierinājās tikai ar policijas bataljonu skaita un sastāva palielināšanu. 1943. g. janvāŗa beigās tie mobilizēja ierakumu rakšanas darbiem Ļeņingradas frontes sektorā vairākus tūkstošus lauku iedzīvotāju, galvenokārt C grupas dalībniekus. Šādu vācu iestāžu rīcību Pašpārvaldes ģenerāldirektoru padome pārrunāja vairākās sēdēs, kā tas redzams no šo sēžu protokoliem.

5. februāŗa sēdē: „*Noklausās ģenerāldirektora 1. palīga V e i s a ziņojumu par palīgpolicijas C grupas dalībnieku pēkšņu iesaistīšanu darbos ārpus Latvijas, kas ienesis lielu traucējumu lauksaimniecībā un noskaņojumā, un pēc pārrunām nolemj celt pret to iebildumus pie vācu iestādēm.*" (Protokols Nr. 82.)

8. februārī: „*. . . ģen. D a n k e r s šorīt apmeklējis ģenerālkomisāru. . . . Pēdējais teicis, ka nepiekrītot C grupas dalībnieku nosūtīšanai uz Krasnoje Selo, bet lieta bijusi steidzama un uz neilgu laiku un šo akciju izvedusi vācu policija.*" (Protokols Nr. 83.)

12. martā: „*Pieņem zināšanai, ka janvāŗa beigās un februāŗa sākumā uz it kā 4 nedēļām ierakumu rakšanas darbos frontē norīkotie iedzīvotāji, galvenā kārtā palīgpolicijai pieskaitītie C grupas dalībnieki, vēl vienmēr nav atgriezušies savās saimniecībās, daži no tiem ievainoti, bet daļa C grupas dalībnieku nosūtīta uz Bolderāju un ieskaitīta kādā kārtības sargu bataljonā, līdz ar ko vēl vairāk paasinājies darba roku jautājums uz laukiem. Nolemj ievākt konkrētus datus un, ņemot vērā, ka neviens no šīs akcijas izvedējiem, vācu po-*

---

* Te nav skaidrs, kas īsti ir domāts zem „kārtības policijas pakļautības noskaidrošanas", jo latviešu kārtības policijas slēgtās vienības jau 1943. g. 24. maijā pieskaitīja Latviešu leģionam (skat. 81. lpp.) un tā paša gada 27. decembrī latviešu kārtības savrūpdienestu pakļāva Pašpārvaldei un 1944. g. 14. maijā pieskaitīja leģionam.

licijas amatpersonām, neatrodas Rīgā, griezties rakstiski pie vācu iestādēm." (Protokols Nr. 91.)

17. martā: „*Ģenerāldirektors Z ā g e r s ziņo par savu sarunu ar Dr. v. B o r k i ģenerālkomisāriātā attiecībā uz darba pārvalžu iesaukto jaunekļu piespiedu iesaistīšanu bruņoto spēku izpalīgos un par ierakumu darbos pie Krasnoje Selo nosūtīto 3.000 lauku iedzīvotāju stāvokli. Atzīst, ka jāturpina jautājuma skaidrošana pie ģenerālkomisāra.*" (Protokols Nr. 92.)

26. martā: „*Pieņem zināšanai vācu kārtības policijas komandieŗa Latvijā rakstu, ka nocietinājuma darbi, kuŗos nosūtīti palīgpolicijas C grupas dalībnieki, izbeigšoties pēc nedēļām divām, pēc kam nodarbinātos atlaidīšot mājās.*" (Protokols Nr. 95.)

Terroristu apdraudēto civīliedzīvotāju neapskaužamo stāvokli, sevišķi pierobežas apriņķos, labi raksturo apriņķu priekšnieku ziņojumi. Tādu kā Leģiona ģenerālinspektoram, tā Pašpārvaldes iestādēm Rīgā pienāca daudz.

LUDZAS APRIŅĶA PRIEKŠNIEKS
Ludzā, 1944. g. 31. martā
Nr. 295/III

Kārtības policijas departamentam,
Rīgā.

Man pakļautā apriņķa robežās dienvidrietumos no Pasienes, t.i. Pasienes pag. dienvidu galā un Šķaunes pagastā, katru nakti notiek bandītu iebrukumi, kas laupa un pilnīgi terrorizē iedzīvotājus. Robežapsardzība līdz šim nav bijusi spējīga šo stāvokli likvidēt, un ir pat bijuši gadījumi, kad aizvestas 20 govis.

Minētais robežapsardzības iecirknis apsardzības ziņā ir nodots Rēzeknes apriņķa priekšnieka padotībā un rīcībā.

Robežapsardzība ir noorganizēta un novietota ne visai stipriem garnizoniem atbalsta punktos, kas ir ar 5 un pat vairāk km lielām atstarpēm. Pie šādiem apstākļiem minētie garnizoni var apsargāt tikai attiecīgos atbalsta punktus, bet ne sadalītos iecirkņus.

Bandītu patvarības izbeigsies tikai tad, ja būs noorganizēta stingra savstarpēji saistoša un ar attiecīgu dziļumu veidota apsardzība. Šim nolūkam ir nepieciešami vēl 200 apbruņotu vīru, tie varētu būt no apriņķiem, kur bandītu nav un aizsargu skaits ir liels, jo Ludzas apriņķa visi brīvie aizsargi ir iesaistīti robežapsardzībā.

Ņemot vērā sacīto un apgādes ziņā izdevīgākus apstākļus, lūdzu minēto robežapsardzības iecirkni nodot manā rīcībā.

Kapteinis (paraksts)

Kārtības policijas departamenta direktors šo rakstu nosūtīja Kārtības policijas galvenam direktoram ar sekojošo atsauksmi:

„Robežapsardzības iecirkņa nodošanu Ludzas apriņķa priekšnieka rīcībā, atbalstu, bet aizsargu pievilkšanai no citiem apriņķiem nevaru piekrist, jo aizsargi sastādās galvenā kārtā no lauksaimniekiem un, iestājoties pavasarim, lauksaimniecības darbu traucēšana citos apriņķos no saimnieciskā viedokļa ir daudz nepieņemamāka nekā Ludzas apriņķī."

IEKŠLIETU ĢENERĀLDIREKCIJA Slepens.
Kārtības policijas departaments
1944. g. 8. aprīlī

Kārtības policijas galvenam direktoram.

Noraksti: Administrātīvam departamentam un vācu sakaru virsniekam pie Kārtības policijas galvenās direkcijas.

Saturā: Svarīgākie notikumi uz š.g. 8. aprīli.

I *Bandītisms.*

A. Abrenes apriņķa priekšnieks ziņo, ka:

1) 2.4.44. g. plkst. 23.15 Viļakas pag. Brizgovas sādžā (kv. 2479) pie Donata Circiņa iebrukuši 10 bandīti un aizveduši līdzi Circiņa dēlu Girijanu un viņa draugu Augustu Saliņu; abi 672. latv. sapieru btl. kareivji, atlaisti 24 stundas atvaļinājumā no Abrenes. Abi kareivji aizvesti 2 km no mājām un nošauti. Policijai ziņots 3.4.44. g. plkst. 06.00. Gūstīšanai norīkoti 8 kārtības sargi.

2) 2.4.44. g. plkst. 24.00 Liepnas pag. Bluķutiltos (kv. 2491) iebrukuši 5 bandīti un nolaupījuši pārtikas līdzekļus; aizgājuši D virzienā. Policijai ziņots 3.4.44. g. plkst. 08.45. Gūstīšana nav devusi panākumus.

3) 3.4.44. g. plkst. 02.00 Liepnas pag. Kalvenē (kv. 2478) iebrukuši 3 bandīti un nolaupījuši maizi; aizgājuši R virzienā. Policijai ziņots plkst. 02.00. Gūstīšana nav devusi panākumus.

4) 3.4.44. g. plkst. 01.00 Liepnas Bindarniekos (kv. 2467) aizsarga Keseļa mājā iebrukuši 3 bandīti. Keselis nav bijis mājā. Bandīti nolaupījuši zirgu ar pajūgu, drēbes, pulksteni, rokas sprādzi un pārtikas līdzekļus. Policijai ziņots plkst. 07.30. Gūstīšana nav devusi panākumus.

5) 3.4.44. g. plkst. 23.00 Šķilbēnu pag. Ančipovā (kv. 2518) iebrukuši 3 bandīti, pieprasījuši ieročus un degvīnu; nolaupījuši zirgu ar pajūgu un aizbraukuši Purvmales (kv. 2519) virzienā.

6) 3.4.44. g. plkst. 23 Šķilbēnu pag. Prigrevjē (kv. 2517) iebrukuši 4 bandīti un nolaupījuši zirgu ar pajūgu; aizbraukuši Rekovas virzienā (kv. 2518).

B. Ludzas apriņķa priekšnieks ziņo, ka:

1) 6.4.44. g. plkst. 03.00 Briģu pag. Opuli sādžā (kv. 1962) iebrukuši 8 bandīti un nolaupījuši 1 govi; aizgājuši Padomijas virzienā.

IEK LIETU ĢENERĀLDIREKCIJA
Kārtības policijas departaments

1944.g. " 8 " aprīlī.

Nr....

Ziņojums.

Kārtības policijas galvenam direktoram.
NORAKSTI: Administrativam departamentam un vācu sektoru virsniekam pie Kārtības policijas galvenās direkcijas.

Saturā: Svarīgākie notikumi un š.g. 8.aprīlī.

I. Banditisms.

A. Abrenes aprinķa priekšnieks ziņo, ka:

1/ 2.4.44.g. plk. 23,15 Viļakas pag. Brīzgovas sādžā /kv.2479/ pie Donato CIRCINA iebrukuši 10 banditi un aizveduši līdzi Circina dēlu Cirijanu un viņa draugu Augustu Saliņi, abi 672.latv.sapieru btl.kareivji, atlaisti 24 stundas atvaļinājumā no Abrenes. Abi karavīji aizvesti 2 klm no mājām un nošauti. Policijai ziņots 3.4.44.g. plk.06.00. Gūstīšanai norīkoti 8 kārtības sargi.

2/ 2.4.44.g. plk. 24.00 Liepnas pag. Blukutiltos /kv. 2491/ iebrukuši 5 banditi un nolaupījuši pārtikas līdzekļus, aizgājuši D virzienā. Policijai ziņots 3.4.44.g.plk. 08.45. Gūstīšana nav devusi panākumus.

3/ 3.4.44.g.. plk. 02.00 Liepnas pag. Kalvenē /kv.2478/ iebrukuši 3 banditi un nolaupījuši maizi, aizgājuši R virzienā. Policijai ziņots plk.02.00. Gūstīšana nav devusi panākumus.

4/ 3.4.44.g. plk.01.00 Liepnas pag. Binderniekos /kv. 2467/ aizsarga Keseļa mājā iebrukuši 3 banditi. Keselis nav bijis mājā. Banditi nolaupījuši zirgu ar pajūgu, drēbes, pulksteni, rokas sprādzi un pārtikas līdzekļus. Policijai ziņots plk. 07,30. Gūstīšana nav devusi 4.

5/ 3.4.44

F. Rīgas pilsētas policijas priekšnieks ziņo,ka:

1/ 3.4.44.g. plk. 21.35 1.līnijas ielu dzelzceļa vagonā apcietināti 3 krievu kareivji - vācu armijas izpaliņi, Feldp. 38694, kuri bijuši iereibuši un apdraudējuši citus braucējus. Apcietinātie nodoti Feldgendermerie.

Pulkvedis-leitnants /Dzenītis/
Direktora v.i.

C. Rēzeknes apriņķa priekšnieks ziņo, ka:

1) 1.4.44. g. pie Borovici (kv. 2001) robežu pārnācis un labprātīgi padevies gūstā viens bandīts, apbruņots ar snaipera šauteni.

2) 1.4.44. g. Osvejas ezera rajonā (kv. 2014) jātnieku vads sadūries ar bandītiem. Pēc apšaudīšanās bandīti nozuduši mežā, atstājot 4 zirgus. Domājams, ka daži no bandītiem ievainoti.

D. Madonas apriņķa priekšnieks ziņo, ka:

1) 6.4.44. g. plkst. 21.00 Lubānas pag. Vīksniņu mājās (kv. 2525) iegājuši 60 bandīti. Laupīšanu nav izdarījuši.

2) 7.4.44. g. plkst. 02.00 Lubānas pag. Zemgaļu mājās (kv. 2537) iegājuši 70 bandīti un nolaupījuši visu pienu.

E. Valkas apriņķa priekšnieks ziņo, ka:

1) 2.4.44. g. plkst. 12.00 Gaujienas pag. Dundurpilī (kv. 2445) pie mežsarga Draguna iegājuši 2 bandīti, viens bijis vācu virsnieka tērpā, uzdevies par oberšturmfīreru. Aizgājuši Palsmanes pag. virzienā.

2) 2.4.44. g. plkst. 11.00 mežsargs Vilks saticis Slikšņu mežā apm. 1 km no Bišusila 5 bandītus. Bandīti iegājuši tuvākā meža masīvā.

II *Ienaidnieka aviācijas uzlidojumi.*

A. Abrenes apriņķa priekšnieks ziņo, ka:

1) 1.4.44. g. plkst. 20.00 Viļanu pag. Mednevas sādžā (kv. 2505) 1 krievu lidmašīna nometusi 8 sprāgstbumbas. No šķembām viegli ievainots gurnā Daniels Šaicans. Nogalinātas 2 govis un ievainota 1 aita un 1 govs.

2) 4.4.44. g. plkst. 22.00 Abrenē dzelzceļa depo rajonā nomestas 6 bumbas, dzelzceļš bojāts 30 m garumā.

3) 5.4.44. g. plkst. 02.00 Abrenē Čakstes ielā nomestas 2 bumbas, kuras nav eksplodējušas. Zaudējumu nav.

B. Rēzeknes apriņķa priekšnieks ziņo, ka:

1) 6.4.44. g. plkst. 20.20 līdz 23.00 un 7.4.44. g. plkst, 01,00 līdz 02.45 Rēzeknes pilsētai uzlidoja apm. 80 ienaidnieka lidmašīnas, kuras pilsētā nometa 300—500 deg- un sprāgstbumbas. Izpostīti ap $^1/_3$ namu, bet sīkāki bojājumi gandrīz katrai ēkai. Cietusi apr. policijas pārvalde, 1. un 2. policijas iecirknis. Ievainots apr. priekšnieka dēls, nogalināti 2 kārtībnieki. Arī iedzīvotājiem un karavīriem ir krituši un ievainoti. Telefons, telegrafs un dzelzceļš apstājušies.

C. Ludzas apriņķa priekšnieks ziņo, ka:

1) 6.4.44. g. ienaidnieka lidmašīnas nometušas bumbas: plkst. 21.30 Ciblas pag. Līdumniekos (kv. 2585) 7 sprāgst- un 3 degbumbas; plkst. 22.00 Nirzas stacijas tuvumā — 2 sprāgstbumbas; plkst. 02.25 Ludzā — 2 bumbas Ludzas ezerā. Zaudējumu nav.

D. Talsu apriņķa priekšnieks ziņo, ka:

1) 7.4.44. g. plkst. 23.10 Mērsraga, Upesgrīvas, Laucienes, Libāgu un

Strazdes pagastus pārlidojusi nezināma lidmašīna. Strazdes pag. robežās no lidmašīnas atdalījies kāds priekšmets. No zemes laistas raķetes, baltā, zilā un rozā krāsās. Apvidus tiek pārmeklēts.

III *Dažādi notikumi.*

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

F. Rīgas pilsētas policijas priekšnieks ziņo, ka:

1) 3.4.44. g. plkst. 21.35 1. līnijas ielu dzelzceļa vagonā apcietināti 3 krievu kareivji — vācu armijas izpalīgi, Feldp. 38694, kuŗi bijuši iereibuši un apdraudējuši citus braucējus. Apcietinātie nodoti Feldgendarmerie.

Pulkvedis-leitnants D z e n ī t i s
Direktora v.i.

Jau 1943. g. februāŗa sākumā vācu augstākā vadība bija izšķīrusies par plaša mēroga akciju pret šīm bandām Latvijas robežas tuvumā ar mērķi iztīrīt no tām rajonu ap lielo Osvejas ezeru un tālāk ziemeļu virzienā parallēli Latvijas robežai no Daugavas līdz Zilupei. Vācieši šo akciju nosauca par „Winterzauber", bet latvieši to parasti dēvēja par Osvejas akciju. Tanī bez vācu armijas un SD vienībām iesaistīja arī 7 latviešu bataljonus un pa vienam lietuvju un ukraiņu bataljonam. Akciju vadīja *pol. ģen. Šrēders* ar *pulkv. Knechtu.*

Šī Osvejas akcija ilga 6 nedēļas, no 1943. g. 15. februāŗa līdz marta mēneša beigām. Cik nepieciešama šī akcija bija Latvijas iedzīvotāju drošībai, rāda sevišķi 277. Siguldas u.c. latviešu bataljonu smagās cīņas un lielie upuŗi, aizsargājot mierīgos iedzīvotājus Krievijas robežas tuvumā pirms šīs akcijas.

Diemžēl, šai Osvejas akcijā iesaistītās SD vienības vairāk nodarbojās ar vietējo krievu iedzīvotāju savākšanu darbiem Vācijā un kaŗa darbībā vēl nenodegušo sādžu māju dedzināšanu nekā ar terroristu apkaŗošanu. Tā, piem., kādreiz Veļikoje Selo, kad 277. Siguldas bataljona komandieris *pltn. G. Taube* pārmeta kādas SD vienības vadītājam pārāk brutālu rīcību ar mierīgiem krievu iedzīvotājiem un to mantu, tad šis SD komandieris atcirta: „Es zinu, ko daru, man tas ir uzdots, un es par to nesu atbildību, citiem gar to nav nekādas daļas". Latviešu kaŗavīri bija nespēcīgi SD vīru priekšā. Vienīgi vērmachts spēja kādreiz apturēt šo trakošanu, kā tas, piem., notika akcijas beigās Sebežas rajonā, kur *ģen. Šrēders* uz vērmachta spiedienu bija spiests apturēt sādžu dedzināšanu.

Līdzīgas mazāka apmēra akcijas Osvejas rajonā notika arī vēlāk, bet visumā ar niecīgiem panākumiem.

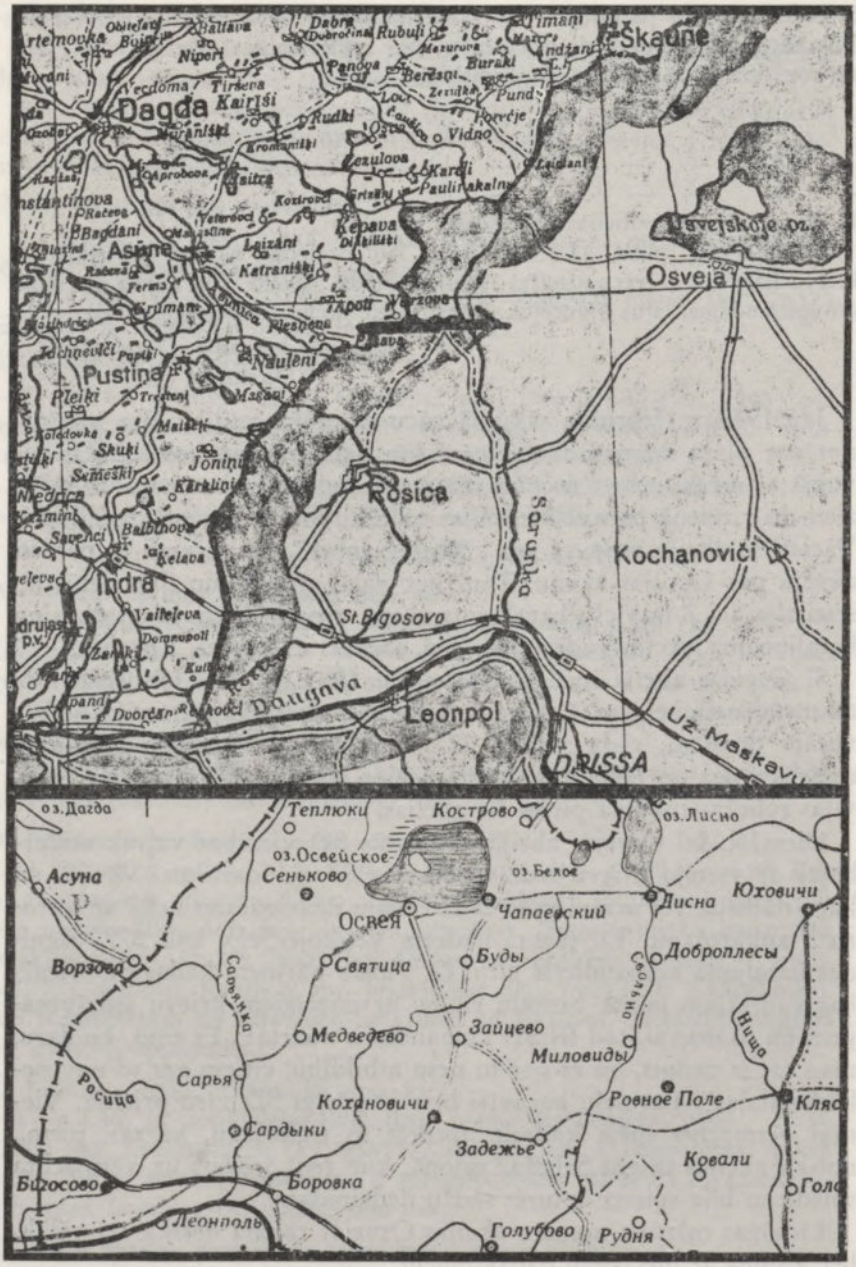

Mērogs: augšējai — 1:450.000, apakšējai — 1:600.000.

270. ABRENES SAPIEŅU BATALJONS

1942. g. 9. maijā *kapt. P. Saulītis* saformēja Abrenē no Ziemeļlatgales latviešu brīvprātīgiem 1. latviešu sapieņu bataljonu, kas da-

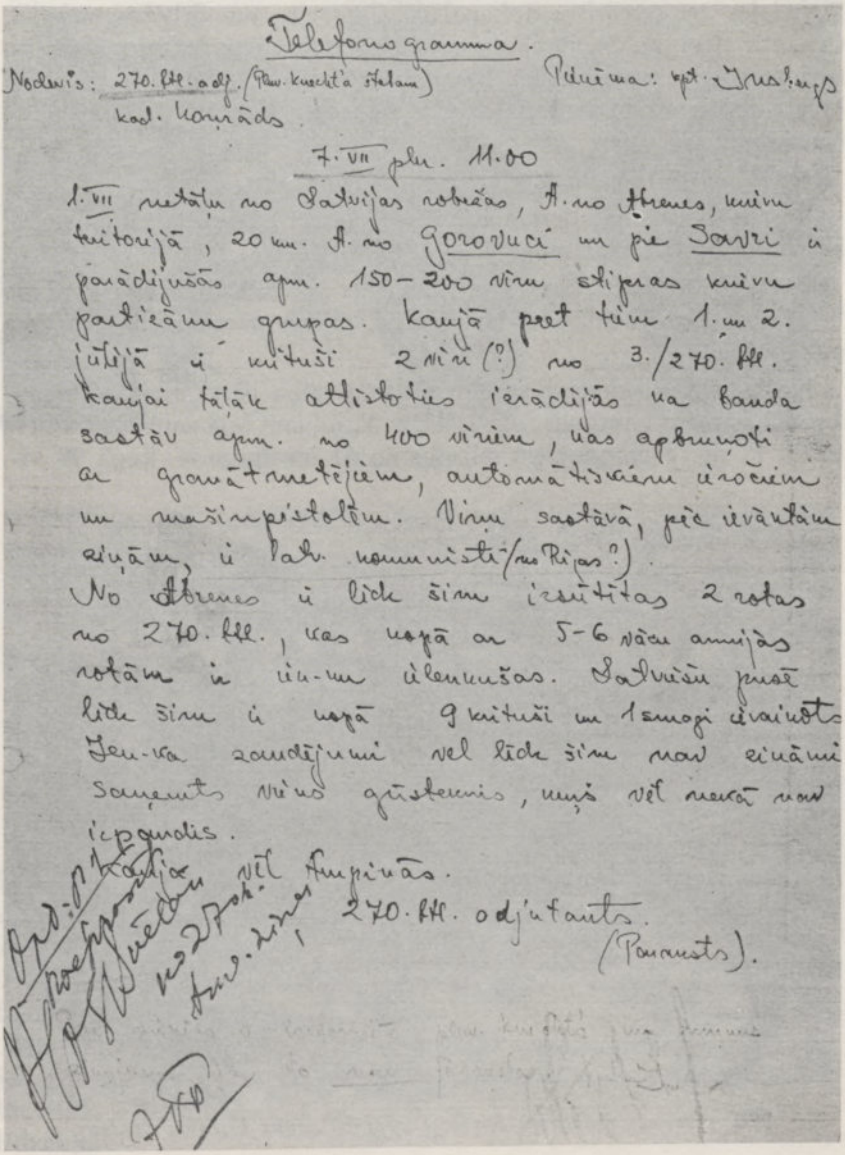

Telefonogramma.

Nodevis: 270. bataljona adj. (Pav. Kuschka štābam) kad. Konrāds

Pieņēma: kapt. Grūbiņš

7. VII plk. 11.00

1. VII netālu no Latvijas robežas, A. no Abrenes, mežu teritorijā, 20 km. A. no Gorodvucí un pie Savri ir parādījušās apm. 150–200 vīru stiprās mežu partizānu grupas. Kaujā pret tiem 1. un 2. jūlijā ir krituši 2 vīri (?) no 3./270. bataljona. Kaujai tālāk attīstoties ierādījās ka banda sastāv apm. no 400 vīriem, kas apbruņoti ar granātmetējiem, automātiskiem ročkiem un mašīnpistolēm. Vīru sastāvā, pēc ievāktām ziņām, ir bab. komunisti (no Rīgas?).

No Abrenes ir līdz šim izsūtītas 2 rotas no 270. bataljona, kas kopā ar 5–6 vācu armijas rotām ir ieņēmušas Latvijas pusē līdz šim ir kopā 9 krituši un 1 smagi ievainots. Ģen-štāba zondējumi vēl līdz šim nav zināmi. Saņemts vīnu gūstekņu, kuŗi vēl neko nav izpaudušies.

Operatīvais vēl tukšs.

270. bataljona adjutants.

(Paraksts).

būja nosaukumu 20-E. latviešu policijas bataljons. 18. maijā bataljonu pārdēvēja par 270. Abrenes sapieru bataljonu. Bataljona sastāvā bija 11 virsnieki, 49 instruktori un 543 kareivji.

Bez sapieru uzdevumiem bataljonam, sevišķi pirmajā laikā, bija jāpiedalās arī terroristu apkarošanā Ostrovas un Sebežas rajonā. Cīņās ar tiem jau 28. jūnijā bataljons zaudēja divus kritušos. Sevišķi smagas cīņas ar terroristiem bataljonam nācās izcīnīt jūlija sākumā, kā tas redzams no bataljona adjutanta *kadeta Konrāda* 7. jūlija telefonogrammas:

10. jūlijā cīņās krita 4. rotas komandieris *vltn. Lipskis.*

Vasaras beigās bataljonu iesaistīja dzelzceļa būves darbos galvenās kaujas līnijas tiešā aizmugurē.

1943. g. 18. martā bataljonu pārdēvēja par 672. austrumu sapieru bataljonu (Ost-Pi.Btl. 672 des Heeres), un tas pārgāja pilnīgā vācu pakļautībā.

No Latviešu leģiona ģenerālinspektora stāba pārskatiem redzams, ka 672. sapieru bataljons līdz 1944. g. 1. jūlijam bija zaudējis 26 kritušos, 11 no ievainojumiem mirušos un 61 ievainoto — kopā 98 vī-

270. Abrenes bataljona karavīri apglabā savus kritušos biedrus

270. Abrenes bataljona celtā tilta atklāšana

rus, to starpā 6 virsniekus. Bataljona sastāvā 1944. g. 1. jūlijā bijuši 21 virsnieks, 70 instruktori un 681 kareivis.

Jūlijā bataljons pārvests uz Kurzemi, kur tas pakļauts VI korpusam. 19. jūlijā kritis par kapteini paaugstinātais 3. rotas komandieris *H. Rudzītis.*

Bataljona sastāvā 1945. g. 15. janvārī bijis vairs tikai apmēram 300 vīru.

277. SIGULDAS BATALJONS

Šo bataljonu 3 rotu sastāvā saformēja 1942. g. no 7.—10. decembrim Rīgā, Abrenes ielas kazarmās. Kadrus ņēma no 20. bataljona un Rīgas policijas iecirkņu kārtībniekiem. Par bataljona komandieri iecēla *pltn. G. Taubi,* par 1. rotas komandieri — *vltn. E. Bensonu,* 2. rotas — *kapt. B. Pabērzu,* 3. rotas — vltn. *K. Priedīti* un par bataljona adjutantu *vltn. P. Krastu.*

Bataljona karavīrus ietērpa vācu policijas formas tērpos ar Latvijas armijas zīmotnēm un saulīti pie cepures. Apbruņojumā: krievu šautenes, 4 patšautenes, 4 ložmetēji un 3 mīnmetēji. Trūka sakaru līdzekļu.

277.SIGULDAS BATALJONA

k a u j a s d a r b î b a s ž u r n â l s.

Datums	Darbības norises, Vieta vai raj.	Vienība, kas piedal. kaujā.	Kaujas darbības apraksts.
8.12.42.	Rīgā, Abrenes ielā 3/5.	-	277.Siguldas bataljons sformēts laikā no 1942.g.8.-10.decembrim. Bataljonā iedalīti lielākā daļa no 20.Rīgas bataljona karaviriem un iztrūkstošais papildinājums nācis no Rīgas policijas iecirkņiem. Par bataljona komandieri rozimēts vltn.Taube George,par 1.rotas komandieri vltn.Bensons Emīls,2.rt kom.-kpt.Pabērza Bērtulis un par 3.rotas kom.-vltn.Priedītis Kārlis. Bataljona karaviri ietērpti vācu policijas formās ar latviešu zīmotnēm un latvisko cepures nozīmi. Līdzsinējo holendiešu karabīnu vie

4

Datums.	Darbības norises Vieta un raj.	Vienība, kas iedal. kaujā.	Kaujas darbības apraksts.
28.1.43.			[illegible] autom.ieroču [illegible] ārējām vairākām ciltsēm [illegible] lauptās [illegible] ti nav.

277. BTL. adj: [illegible]

I

pēc.

10 II 43

Jau 11. decembrī bataljonam bija jābūt gatavam izbraukšanai uz paredzēto novietojumu — Ilūksti. Šai laikā bataljonā skaitījās 8 virsnieki, 114 instruktori un 345 kareivji. Sastāvs bija ļoti nevienāds kā vecuma, tā apmācības ziņā. Nebija nekāda medicīniskā personāla.

Bataljons 11./12. decembŗa naktī izbrauca no Zemitānu stacijas Daugavpils virzienā, bet ceļā maršrutu mainīja uz Krāslavu. Bataljons Krāslavā kopā palika tikai dažas dienas. 16. decembrī bataljons ieņēma Latvijas robežas apsardzību: 3. rota — no Daugavas līdz Maksīmova ciemam, ieskaitot (15 km), ar rotas komandpunktu Indras stacijā; 2. rota — no Maksīmova ciema līdz Masānu un Pleiķu ciemiem, ieskaitot (10 km), ar komandpunktu Robežnieku pamatskolā; 1. rota — no Masānu un Pleiķu ciemiem līdz Vorzovas ciemam, ieskaitot (10 km), ar komandpunktu Vorzovā; un bataljona

stābs — Dagdā. Šinīs vietās bataljona vienības palika līdz 1943. g. 14. februārim.

Bataljona uzdevums bija aizkavēt sarkanos terroristus laupīšanas nolūkā pārnākt robežu. Pārāk izretinātām bataljona vienībām tas bija grūts uzdevums, jo terroristi varēja viegli nepamanīti pārnākt robežu, aiziet aizmugurē, izdarīt laupīšanu vai sabotāžas aktus un atkal pazust aiz robežas Krievijas pusē.

Tā, piem., 19. decembŗa vēlā vakarā Asūnē iebruka lielāka terroristu grupa. Tālruņa sakari 2. rotai ar Asūni bija pārtraukti. Lai noskaidrotu stāvokli un atgrieztu laupītājiem atkāpšanās ceļu, no 2. rotas izsūtīja kaujas grupu. Tā zemnieku pajūgos Asūni sasniedza nākošās dienas rītā, kad terroristi bija jau atgriezušies Krievijas territorijā. Asūnē iebrucēji bija nodedzinājuši pag. valdes namu, izpostījuši tālruņa centrāli, izlaupījuši kooperātīvu, aizveduši no dzirnavām apm. 50 maisus miltu un labības, kā arī izdemolējuši vietējā policijas kārtībnieka dzīvokli. Bandīti Asūnē bija ieradušies 25—30 pajūgos, kuŗus pavadījuši ap 35 jātnieku un lielāks skaits kājnieku, to starpā arī vairākas sievietes. Visi bijuši tērpušies baltos maskēšanās tērpos, un tos vadījis kāds žīds ar sarkanarmijas diviem kubikiem uz apkakles. Apbruņoti bijuši ar mašīnpistolēm un rokas granātām. Iebrukuma laikā terroristi meklējuši policijas darbiniekus arī viņu dzīvokļos.

1943. g. janvāŗa pirmajās dienās ienāca ziņas, ka Krievijas pusē Sandarevo kolchozā parasti pulcējoties bandīti pirms pārnākšanas Latvijas territorijā. Lai to noskaidrotu, 3. janvāŗa agrā rītā bataljona 3. rota pārgāja robežu un ar vienu vadu tuvojās minētajam kolchozam no ziemeļaustrumiem. No kāda pļavā esoša šķūņa izlēkšoja 3 pajūgi ar bandītiem. Rotas kaŗavīri atklāja uz bēgļiem uguni, nogalinot vienu zirgu. Arī bēgošie bandīti atšaudījās. Tanī pašā laikā rotas kaŗavīrus apšaudīja arī no Sandarevo kolchoza ēkām. Rotas ieguvums bija vienīgi 2 bandītu pajūgi. Kritušo un ievainoto nevienai pusei nebija.

6. janvārī Krāslavā saformēja bataljona 4. rotu 4 virsnieku, 21 instruktora un 92 kareivju sastāvā. Par rotas komandieri iecēla *kapt. E. Ezernieku.*

Janvāŗa vidū 2. un 3. rotas robežapsardzības patruļas konstatēja, ka katru nakti Krievijas territorijā ir dzirdams šauteņu un automātisko ieroču troksnis. Redzami arī vairāki ugunsgrēki, raķetes un cita signālizācija. Nereti pat dienas laikā no pārrobežas apšaudīja atse-

vīšķas sādžas un pat atsevišķus cilvēkus. Izsūtītās patruļas nevarēja nekā noskaidrot.

Vispār 2. rotas rajonā janvāŗa mēnesī terroristi izrādīja sevišķu aktīvitāti iebrukumos un laupīšanā Latvijas territorijā, kas prasīja arī upuŗus no vietējio iedzīvotāju puses Masānu un Pleiķu ciemos, tā ka iedzīvotāji robežas tuvumā pameta savas mājas un devās ar lopiem un mantām zemes iekšienē. Terroristiem atstātajās mājās nebija vairs ko laupīt, tāpēc iebrukumi sāka pavairoties dziļāk Latvijas territorijā.

12. janvāŗa pēcpusdienā Pasavas ciemam no Krievijas puses tuvojās 4 vīri. Apm. 500 m no ciema tie apstājās un atklāja šauteņu uguni pret dzirnavām. Nepārnākot robežu, pēc brīža tie atkal pazuda.

13. janvārī daži terroristi iebruka Maksimova ciemā un ievainoja vienu vietējo iedzīvotāju. Arī Pizānos novietotā bataljona priekšgrupa bija saņēmusi no aizmugures mašīnpistoļu uguni. Priekšgrupa atbildējusi ar patšauteņu kārtu. Uz Pizāniem izsūtītais vads atrada tur vienīgi kādu nošautu sievieti. Tanī pašā vakarā apm. 20 terroristi 6 pajūgos, bruņoti mašīnpistolēm, uzbruka arī Noviku postenim. Postenis uzbrukumu atvairīja, un terroristi atgāja pāri robežai austrumu virzienā.

18. janvāŗa vakarā divas bandītu grupas apm. 150 vīru stiprumā pārnāca robežu starp Pleiķiem un Masāniem. Pie Masāniem tie uzdūrās 2. rotas priekšgrupai. Pēdējā pēc uguns kaujas, kad tā bijusi jau no trim pusēm ielenkta, atgāja uz Naulēniem. Kad ziņa par kaujas troksni nonāca bataljona stābā, nekavējoties uz kaujas vietu izsūtīja pārējās bataljona vienības: 2. rotas pastiprinātu vadu no Pustinas uz Masāniem, 1. rotas vienu vadu no Asūnes uz Melkeriem un Pizāniem, otru vadu no Vorzovas uz Pasavu un pārējos divus vadus no Perveļevas uz Vorzovu, Pasavu un Pizāniem. Rezervē uz Pustinu pievilka 3. rotas vienu strēlnieku un vienu ložmetēju grupu. Bez tam rezevē vēl palika Dagdā 1. rota un 10 vācu žandarmērijas vīri.

Ap plkst. 22.30 2. rotas pastiprinātais vads pie Masāniem saņēma spēcīgu automātisko ieroču uguni. Krita 2 vada patruļnieki. Vads ar uguns kauju tomēr bandītus no Masāniem un Pleiķiem padzina. Tie bēgot pameta daļu no salaupītā. No Asūnes, Vorzovas un Perveļevas nākošie spēki notikuma vietu sasniedza tikai pēc pusnakts, kad bandīti bija jau aizgājuši pāri robežai. Bandīti bija labi apbruņoti ar patšautenēm, mašīnpistolēm un pusautomātiskām šautenēm. Pleiķu mājās tie bija noslepkavojuši vienu civīliedzīvotāju.

19. janvāŗa vakarā apsardzības priekšgrupai pie Pleiķiem atkal tuvojās apm. 30 bandīti divās grupās. Priekšgrupa pielaida tos tuvu klāt un tad atklāja uz tiem uguni. Divus bandītus saņēma gūstā, bet pārējie aizbēga pāri robežai.

20. janvāŗa vakarā sākās bandītu uzbrukums starp Sumkovku un M. Grizāniem. 1. rotas komandieris deva rīkojumu 3. vadam no Vorzovas iziet uz Sumkovu un 1. vadam uz Melkeriem noskaidrot stāvokli un rīkoties saskaņā ar apstākļiem. Rotas komandieris *vltn. E. Bensons* ar ložmetēju vadu devās palīgā 2. vadam pie M. Grizāniem. Laupīšanas un dedzināšanas notika arī Mišņikovas rajonā. Bandīti bija ielenkuši arī Vorzovu. Tās garnizona atbalstīšanai 21. janvāŗa agrā rītā nosūtīja patšauteņu grupu. Cīņa ap Vorzovu ilga vienu stundu.

Vēlāk noskaidrojās, ka Mišņikovas rajonā darbojušies 300—400 un M. Grizānu rajonā 100—150 bandīti. Šinī vienā naktī bandīti nodedzināja 7 viensētas un izlaupīja vēl daudzas citas. Cīņā pie Mišņikovas sādžas krita 3 bataljona kaŗavīri, bet pie M. Grizāniem ievainoja vienu.

22. janvāŗa naktī Pasavas sādžas rajonā laupīšanas nolūkā iebruka apm. 100 bandīti un nolaupīja 4 zirgus ar aizjūgiem, 6 govis, 8 aitas, 4 cūkas, 2 tonnas labības, drēbes un dažādus mājsaimniecības priekšmetus, kā arī iedzīvotāju personības dokumentus. Bandīti mēģinājuši arī pierunāt vietējos iedzīvotājus pāriet viņu pusē, solot atdot nolaupīto atpakaļ.

Naktī no 25. uz 26. janvāri bandīti apm. 45 pajūgos iebruka Blusovas sādžā, kur izlaupīja iedzīvotāju atstātās mājas. Šīs no iedzīvotājiem pamestās sādžas apsardzībai bija izlikti 15 aizsargi, kas, bandītiem iebrūkot, atšaudīdamies atkāpās. Iebrucēji zoudēja apm. 15 kritušos un ievainotos.

27. janvāŗa naktī apm. 70 vīru liela bandītu grupa iebruka Budovku sādžā un izlaupīja 3 saimniecības un nodedzināja 6 ēkas. Sādžā esošie „C" grupas aizsargi un vietējie iedzīvotāji izrādīja pretestību, bet lielā pārspēka dēļ bija spiesti bēgt. Pēc ziņas saņemšanas par iebrukumu uz Budovkas sādžu devās bataljona 1. rota, bet, kad tur nonāca, bandīti bija jau atgriezušies pāri robežai.

28. janvāŗa agrā rītā Apoļu mājās, apm. 300 m dienvidos no Vorzovas kordona, iebruka 4 bandīti. No kordona izsūtītā kaujas grupa, sekojot bandītiem, tos panāca un atklāja uz tiem uguni. Zirgs nokrita un bandīti turpināja bēgšanu kājām Lipavku sādžas virzienā.

No Lipavku sādžas kaujas grupa nesekmīgi apšaudīja bēgošos ar automātiskiem ieročiem.

30. janvāŗa rītā terroristi uzspridzināja dzelzceļa līniju apm. 4 km rietumos no Krāslavas stacijas. Pēcpusdienā Vorzovas kordons no Krievijas puses saņēma mīnmetēju un kājnieku lielgabalu uguni. Dažas granātas skāra kordona ēku, nodarot vienīgi materiālus zaudējumus.

1. februāŗa naktī īsi pirms pusnakts apm. 30 bandīti iebruka Žulovā, padzina 7 „C" grupas aizsargus un nolaupīja 2 zirgus, 5 cūkas un 3 teļus. Bandītu grupa robežu pārnākusi pie Bojarščīnas un pa to pašu ceļu atkal atgriezusies Krievijā.

3. februāŗa rītā apm. 300—400 bandīti uzbruka Perveļevā novietotai 1. rotai, kuŗas sastāvā tanī laikā bija tikai 2 virsnieki, 14 instruktori un 43 kareivji. Bandīti bija apbruņoti šautenēm, patšautenēm un mašīnpistolēm, bet 1. rotas kaŗavīri — šautenēm un 3 smagiem ložmetējiem. Pēc 45 min. uguns kaujas bandīti atkāpās, atstājot kaujas laukā 2 kritušos, bet daudzos ievainotos paņemot līdzi. Rota zaudēja vienu kritušo — *kapr. E. Grosmani.* Bandīti robežu bija pārnākuši apm. 500 m austrumos no Perveļevas kordona un ielenkuši to no 3 pusēm, brīvs bija palicis tikai ceļš uz Asūni.

10. februārī bataljons pārvietojās uz Naulēnu, Masānu un Zacharovas rajonu, bet jau 14. februārī uz Pļesņevas, Pasavas un Pizānu rajonu. Sākās t.s. *Osvejas akcija.*

*

15. februāŗa vakarā bataljona komandieris saņēma pavēli nākošā dienā ar bataljonu pāriet Latvijas robežu. 16. februāŗa rītā plkst. 5 bataljonam bija jāieņem izejas stāvoklis uzbrukumam. Ceļā uz izejas stāvokli bataljonam bija jāpārvar daudzi km ārpus ceļa pa apvidu, kas biezā sniega dēļ radīja nopietnas grūtības. Arī tilts pār Saŗjankas upi bija izpostīts, un upe savu stāvo krastu dēļ radīja nopietnas grūtības bataljona transportam. Sakarā ar to izejas stāvokļa ieņemšana nokavējās.

Ceļā līdz Šakaļevai bataljons pretestību nesastapa. Vienīgi tuvojoties Šakaļevas sādžai, kreisais apsardzības vads saņēma no sādžas šauteņu uguni. Ienaidnieka pretestību tomēr ātri salauza. Bandīti pameta 10 kritušos. Arī no Aņiskovo sādžas bataljonu apšaudīja. Pēc īsas pretestības sādžu ieņēma. Tāpat, pārvarot īsu ienaidnieka pretestību, bataljons ieņēma Vorsovo sādžu, kur ienaidnieks pameta divus sarkanarmijas formās tērptus bandītus. Mušīno sādžā batal-

jons sastapās ar kādu vācu bataljonu. Sādžas apkārtnē bataljons ieņēma atbalsta punktus.

Tās pašas dienas vakarā no Mušino un Dechterevas sādžas puses bataljona stāba un 1. rotas novietojumu bandīti apšaudīja ar automātiskiem ieročiem, tomēr bataljonam zaudējumus nenodarot.

17. februāŗa rītā bataljona vienības ieņēma apsardzību uz Saŗjankas upes līnijas no Mušino sādžas līdz Poporotno sādžai. Tajā pašā dienā 3. rotas 1. vads devās izlūkošanā ar uzdevumu noskaidrot, vai Dechterevas viensētā, kas atradās 1 km dienvidos no Kalbovščinas, atrodas bandīti. Vads, izejot no meža rietumos no šīs viensētas, saņēma no tās mīnumetēju, automātisko ieroču un šauteņu uguni. Uz to vads no meža malas atbildēja ar mīnumetēju un šauteņu uguni un, tuvojoties viensētai, no dienvidiem to ieņēma. Apm. 15—20 bandīti atgāja virzienā uz Medvedevo. Ieejot viensētā, vads saņēma šrapneļu uguni arī no ziemeļaustrumu puses. Vads zaudējumus necieta.

Laikā no 18.—20. februārim bataljona vienības savos apsardzības iecirkņos izdarīja apvidus un meža tīrīšanas joslā līdz apmēram 3 km austrumos no Saŗjankas upes. 19. februārī 1. rota kopā ar vienu vācu vērmachta rotu, izdarot mežu tīrīšanu, atrada iepriekšējo dienu sadursmēs ievainoto 273. Ludzas baataljona kareivi, kuŗu bataljons bija jau uzskatījis par kritušu. Mežā atrada arī piesietas 4 govis un 1 zirgu.

20. februāŗa naktī Paporotno sādžā novietotam 3. rotas 1. vadam tuvojās apm. 50 bandīti pajūgos. Pēc īsas kaujas tie atkāpās Ladelevas pusmuižas virzienā.

21. februārī 1. rota izsūtīja izlūku patruļu viena vada stiprumā uz Kolbovščinas sādžu novērot, vai sādžā manāma kāda kustība. Sādža likās kā izmirusi, bet kad patruļa, atgriežoties uz novietojumu, izšāvusi uz sādžu dažas patšauteņu kārtas, tur sākusies dzīva kustība, un uz patruļu atklāta 5 patšauteņu uguns.

22. februāŗa rītā 1. rotas 1. vadu un 3. rotas 3. vadu norīkoja uz ceļa Mušino—Medvedevo zenītbaterijas tuvapsardzībai. Lai bateriju nodrošinātu, abi vadi ķēdē virzījās uz mežiņu, apm. 300 m austrumos no baterijas pozicijas. Tuvojoties mežiņam, vadi saņēma no tā patšauteņu un šauteņu uguni. Abi vadi ar zenītartilerijas atbalstu ātri bandītus padzina. Tai pašā dienā 2. rotu piedalīja 278. Dobeles bataljonam ar uzdevumu nodrošināt bataljona kreiso flanku no ziemeļiem un pārķert Mušino. Bija jāieņem Osvejas ceļš, lai atgrieztu bandītu atiešanu Osvejas virzienā. Nonākot apm. 1 km

ziemeļrietumos no Šaveļkiem, rota saņēma no sādžas automātisko ieroču uguni. Sedzoties ar savu automātisko ieroču uguni, rota virzījās gar ceļa malu ziemeļu virzienā. No Šaveļkiem virzienā uz Bačanovu izbrauca apm. 50 pajūgi, un tiem lielā steigā sekoja apm. 150 bandīti-kājnieki. Rota, darbodamās ienaidnieka flankā, atbalstīja frontāli darbojošās vienības. Ievainoja vienu rotas kareivi.

24. februāŗa rītā 1. rota ar piedalītiem 1 strēlnieku un 1 ložmetēju vadu *vltn. Bensona* vadībā izdarīja izlūkošanu 2 km platā joslā abpus ceļam Mušino—Gromovka—Kornjaki—Vidrickije. Izejot no Kornjaki austrumu virzienā, priekšā esošā 278. Dobeles bataljona rota saņēma dažas patšauteņu kārtas no meža dienvidos no Kornjaki. Drīz pēc tam no tās pašas meža malas ceļam tuvojās kāds pajūgs bez braucēja. Tanī atrada vienu mīnu un divus 3 collu lielgabalu šāviņus bez degļiem. Tālākā ceļā rota saņēma mīnumetēju uguni no ziemeļu puses. Narubki sādža bija pilnīgi no iedzīvotājiem pamesta, bet arī bandītu tur nebija. Rota, ieejot sādžā, saņēma mīnumetēju uguni no Vidrickijes sādžas. Vienam vadam tuvojoties Gorovatki sādžai, bandīti no sādžas atklāja automātisko ieroču uguni.

Lai pārbaudītu šinīs sādžās esošo bandītu spēku lielumu, rota atklāja pa Vidrickijes sādžu ložmetēju un granātmetēju uguni un pa Gorovatki sādžu patšauteņu uguni. No pirmās sādžas rotu vēl arvien turpināja apšaudīt ar mīnmetēju uguni, bet cilvēku kustība tur nebija novērojama. No otras sādžas bandīti bēga austrumu virzienā, sedzot savu atraušanos ar automātisko ieroču uguni. Pēc intensīvas abpusējas apšaudīšanās bandīti arī no Vidrickijes sādžas atrāvās austrumu virzienā. Tad pretinieks pa rotas rajonu no Pļebanovas sādžas atklāja artilerijas uguni. Plkst. 14 izlūkošanu pārtrauca, un rota atgriezās novietojumā bez zaudējumiem. Kaujas laikā aizdegās dažas ēkas Narubki un Vidrickijes sādžās.

25. februārī bataljons uzsāka uzbrukumu no Chromovkas un virzījās gar Užicas upes ziemeļu krastu bez nopietnākas ienaidnieka pretestības. Sasniedza Rubani, kur šķērsoja Užicas upi, tālākā uzbrukuma gaitā sasniedza Osetku sādžu un tur novietojās nakts atpūtai.

Nākošā rītā saskaņā ar pavēli bataljons sāka uzbrukumu. Izejot no meža, 300 m dienvidos no Popeluševas, bataljons saņēma mīnmetēju un artilerijas uguni. Popeluševu ieņēma ar kauju. Arī turpmākā uzbrukuma gaitā bataljona vienību virzīšanos uz priekšu traucēja mīnmetēju un artilerijas uguns. Sasniedzis Osvejas—Drisas ceļu, bataljons saņēma pavēli palikt uz vietas operējošās kaujas grupas rezer-

vē, bet pēc neilga laika saņemot jaunu pavēli, turpināja uzbrukumu virzienā Masalevčino — Budi. Pēc sastapšanās ar 276. Kuldīgas bataljonu un sakaru nodibināšanas ar to, bataljons turpināja uzbrukumu un pēcpusdienā sasniedza Veļikoje Selo, kur, izliekot apsardzību, arī novietojās.

27. februārī bataljona vienības ieņēma Veļikoje Selo sādžas dienvidu malas apsardzību.

1. marta pēcpusdienā 4. rota bija jānosūta 278. Dobeles bataljona rīcībā uz Budiem.

2. marta rītā 3. rotas priekšgrupa dienvidos no Veļikoje Selo saņēma šauteņu un automātisko ieroču uguni no austrumu puses. Arī bataljona novietojumu laiku pa laikam apšaudīja ar tālu šauteņu un prettanku šauteņu uguni.

3. martā bataljona 1. rota atradās citu operējošo bataljonu rezervē, bet 2. un 3. rota izpildīja Veļikoje Selo apsardzību.

4. marta rītā bataljons ar piedalīto 279. Aizputes bataljona 1. rotu sāka uzbrukumu uz Veļikoje Poļe—Dubrovo. No meža malas austrumos no Veļikoje Poļe un Dubrovo bataljons saņēma šauteņu un automātisko ieroču uguni. Pēc uzdevuma izpildīšanas bataljona vienības atrāvās zem stipras ienaidnieka uguns, sedzoties ar saviem automātiskiem ieročiem. Krita 3. rotas kareivis *J. Strazdiņš*. Bataljonam piedalītā pretgaisa baterija atraušanos nevarēja segt, jo ienaidnieka intensīvās uguns dēļ nevarēja izbraukt pozicijās.

Nākošā dienā bataljons bez 4. rotas apsargāja Veļikoje Selo no dienvidus puses. 4. rotas priekšgrupai Budi rajonā ap pusnakti tuvojās kāda 15 vīru liela bandītu grupa. Tā kā bandīti bija labi maskējušies baltos aizsargtērpos, tad tos pamanīja tikai kādus 10—15 soļus no priekšgrupas. Priekšgrupa ar rokas granātām un šauteņu uguni bandītu uzbrukumu atsita. Sedzoties ar šauteņu un mašīnpistoļu uguni, bandīti atkāpās.

6. marta agrā rītā bataljona priekšrota, tuvojoties meža malai austrumos no Gorodjiloviči em, ievēroja 10 bandītu pajūgu tuvošanos. Rota atklāja automatisko ieroču uguni, un bandītu pajūgu kolonna novirzījās mežā Čatno ezera virzienā. Izejas stāvokļa ieņemšanas laikā rotu apšaudīja ienaidnieks ar mīnmetējiem un automātiskiem ieročiem no meža rietumu malas austrumos no Gorodjiloviči em. Par spīti tam, ka bataljonam izejas stāvoklis bija jāieņem ar kauju, bataljons uzbrukumu sāka noteiktā laikā. Bataljona 2. rotu, kas virzījās bataljona labā flankā, tuvojoties ēku grupai ziemeļaustrumos no Gorodjiloviči em, ienaidnieka spēcīgā automātisko ieroču

un mīnumetēju uguns piespieda pie zemes, un tas uz laiku aizkavēja pārējo bataljona vienību virzīšanos uz priekšu. Kaujā ievirzīja arī rezerves rotu. Pateicoties 2. rotas lielai drosmei, tā, sedzoties ar savu automātisko ieroču uguni, paspēja atrauties un iziet no ienaidnieka uguns ielenkuma. Bataljons, lai savlaicīgi izpildītu dienas uzdevumu, neskatoties, ka ienaidnieks apdraudēja labo flanku, izmantodams apvidus pieejas, strauji virzījās uz priekšu un sasniedza pirmo mērķi. Tālākā uzbrukuma gaitā bataljons ienaidnieka pretestību vairs nesastapa. Dienas mērķi bataljons sasniedza jau plkst. 13. Šai dienā bataljons zaudēja 2 kritušos un 4 ievainotos.

9. martā bataljons bez saskares ar ienaidnieku virzījās no Veļikoje Selo uz Ļisnu un sasniedza to vēlā vakarā.

10. marta rītā bataljons virzījās no Ļisnas uz dienvidiem abpus Svoļnas upei. Tuvojoties Dobropļesi sādžai, bataljons saņēma no sādžas šauteņu un automātisko ieroču uguni. Sedzoties ar savu automātisko ieroču ugni, bataljons padzina ienaidnieku. Arī tuvojoties Milovidi sādžai, priekšējā rota mežā saņēma mašīnpistoļu uguni. Pēc ienaidnieka pretestības salaušanas bataljons pēcpusdienā sasniedza Milovidus. Bataljona stābs un 4. rota (bez 2 vadiem) novietojās Červonokos, 1. rota — Reuti, 2. rota — Dobropļesi un 3. rota — Milovidi sādžā. (Skat. karti 226. lpp.)

11. martā bataljona vienības uz Svoļnas upes līnijas nosprostoja bandītu izkļūšanu no ielenktā rajona, pāri Svoļnas upei uz austrumiem. 3. rotu tās novietojumā Milovidi sādžā bandīti apšaudīja no tuvējā meža. Ievainoja 1 kareivi. Bandītus padzina ar rotas ieroču uguni. 12. martā bandīti apšaudīja arī 2. rotu Dobropļesi sādžā.

Austrumos no Dobropļesi sādžas darbojās kāda apm. 70 vīru liela bandītu grupa, apbruņota ar šautenēm, 5 patšautenēm un rokas granātām. Šīs bandas iznīcināšanai 13. martā izsūtīja 2. rotu ar piedalīto vienu strēlnieku vadu un vienu ložmetēju grupu no 1. rotas. 2. rota bandītus atspieda mežā austrumos no Dobropļesiem. Bandīti zaudēja 6 kritušos un vienu gūstā saņemtu sievieti. Rotai zaudējumu nebija.

Nākošās dienas agrā rītā no meža malas austrumos no Dobropļesiem bandīti atklāja smago mīnumetēju uguni pa 2. rotas novietojumu. Pēc apm. stundu ilgas mīnmetēju uguns bandīti sāka uzbrukumu 2. rotai. 2. rotas atbalstīšanai izsūtīja no 1. rotas viena ložmetēja apkalpi un vienu strēlnieku vadu, kas ar savu uguni iespaidīgi iedarbojās bandītu flankā. Uzbrukumu sekmīgi atsita. Atkāpjoties ienaidnieks kaujas laukā pameta vienu kritušo. 2. rotai ievainoja vienu

kareivi. Bandīti vairākkārt mēģināja tuvoties arī 3. rotas novietojumam Milovidos, bet ar iedarbīgu atvairīšanas uguni rota tos arvien piespieda atkāpties.

Arī 15. marta rītā no meža malas dienvidos no Milovidiem bandīti vairākkārt apšaudīja 3. rotas novietojumu ar mašīnpistolēm. Austrumos no Dobropļesiem izsūtīja trieciengrupu, kuŗas sastāvā iedalīja vienu strēlnieku vadu no 1. rotas, vienu strēlnieku vadu un vienu ložmetēju grupu no 2. rotas un vienu strēlnieku vadu un vienu ložmetēju grupu no 4. rotas. Trieciengrupa, sasniedzot Loņicas upes tiltiņa rajonu, saņēma stipru automātisko ieroču uguni un, mērķi nesasniegusi, bija spiesta atgriezties. Ievainoja vienu sanitāru un vienu 4. rotas kareivi.

Arī nākošā rītā no tās pašas meža malas bandīti ar smago mīnumetēju apšaudīja 3. rotas novietojumu. Lai rota neciestu liekus zaudējumus, novietojumā atstāja tikai nepieciešamo apsardzību, bet pārējo rotas sastāvu atvilka aizsegā ziemeļos no Milovidiem. Ievainoja vienu kareivi. Šīs bandītu grupas iznīcināšanā piedalījās arī 276. Kuldīgas bataljona vienības. Uzbrūkošās vienības apņemošā kustībā tuvojās bandītu nometnei no ziemeļiem. Pēc īsas pretestības bandīti atkāpās, pametot 6 bunkurus. Bandīti zaudēja 2 kritušos un vairākus ievainotos. Ievainoja 1. rotas *kapr. J. Dumpi.* 3. rotas novietojumu bandīti apšaudīja vairākkārt arī 17. martā, ievainojot 2 rotas kaprāļus. Pēc tam vairākas dienas pagāja bez saskares ar ienaidnieku.

22. marta agrā rītā bataljons uzsāka gājienu pa ceļu Reuti—Ļisna—Malaškovo—Dubnoje—Miļenki—Pripeša, un, ienaidnieku nesastopot, bataljona stābs ar 2. un 3. rotu novietojās Pripešā un 1. un 4. rota Deņisenkos. Īsi pēc 4. rotas novietošanās, pa tās novietojumu bandīti no tuvējās meža malas atklāja mašīnpistoļu uguni. Krita rotas kareivis *J. Graudiņš.*

23. martā bataljons izdarīja meža tīrīšanu virzienā Deņiseņki—Leoņenki—Poddubņiki. Nesastopot ienaidnieku, bataljons sasniedza Gorušku, kur novietojās 2. un 3. rota, bet bataljona stābs ar 1. un 4. rotu novietojās Pomino muižā. Arī nākošā dienā, turpinot virzīšanos pa ceļu Orechovka—Černaja—Šuti, ienaidnieku nemanīja. Nakti bataljons pavadīja Šuti sādžā un otrā rītā uzsāka virzīties Mironovas—Kļevinas virzienā un, ienaidnieku nesastopot, pēc 2 stundām sasniedza Sebežas—Zilupes šoseju. Bataljons novietojās Sebežas priekšpilsētā Peščankā un palika tur atpūtā līdz 28. martam, kad pārvietojās uz Vulujevo.

Sebežas iedzīvotāji zināja daudz stāstīt par komūnistu terroristu velnišķīgo rīcību iedzīvotāju terrorizēšanā. Tā, piem., kādreiz pie krievu tautības birģermeistara ieradies kāds attālākas sādžas iedzīvotājs un ziņojis par terroristu atbalstītājiem. Saprotams, vācieši uzrādītos terroristu atbalstītājus apcietinājuši. Šis ziņotājs pie birģermeistera ieradies jo bieži, kādreiz lūdzot arī naktsmājas. Tā ka telpas citur nav bijušas, tam atļauts pārgulēt biroja telpās. Kad ciemiņš sācis ierasties katru nedēļu, birģermeistars prasījis tam pasi pierakstīšanai kā pastāvīgu iedzīvotāju. Tas pasi savās kabatās starp daudz dažādiem papīriem nav varējis atrast, kas birģermeistaram licies aizdomīgi, un tas ar sava biroja personālu ciemiņu izkratījuši. Tā kabatās atrastas dažādas adreses, šifras un saraksti, pēdējo starpā arī saraksts, kad un kur spridzinātas mīnas, kad un kur kas dedzināts, cik par to saņemts naudas un kādiem palīgiem kādas summas izmaksātas. Sarakstā bijusi atzīmēta arī Sebežas lopkautuves, spēkstacijas un dažu noliktavu nodedzināšana un cik un kam par to samaksāts. Pēc atrastām adresēm visa šī terroristu banda apcietināta un Sebežas kapos pakārta. Bet neģēlīgā ziņotāja nodoto nevainīgi cietušo skaits ir bijis daudz lielāks.

29. martā bataljons uzsāka mežu tīrīšanu Sasitino—Lubjevo virzienā un pēc dienas mērķa sasniegšanas novietojās kādā sādžā. Sadursmē ar kādu terroristu grupu krita viens terrorists.

Kad bataljons bija novietojies, sādžā sāka atgriezties iedzīvotāji, kas, bataljonam tuvojoties, bija sabēguši tuvējā purvā. Uzzinājuši, ka bataljona karavīri ir latvieši un daudzi runā arī krieviski, iedzīvotāji žēlojās par savu neapskaužamo likteni, viņiem esot jābēg kā no terroristiem, tā vāciešiem, kad tie tuvojoties sādžai. Iedzīvotāji lūdza bataljona komandieri atstāt sādžā vienu rotu apsardzībai, lai varētu mierīgi un droši strādāt. Sādža solīja rotu apgādāt ar pārtiku un visu karavīriem nepieciešamo, jo zeme esot laba un dodot krietnu ražu. Terroristu iznīcināšanai sādžas iedzīvotāji neticēja.

30. martā bataljons mežu tīrīšanu turpināja Koslovo sādžas virzienā un, terroristus nesastopot, turpināja gājienu pa ceļu uz Prudišču, kur satikās ar 273. Ludzas bataljonu.

1943. g. 31. martā bataljons atgriezās Latvijas territorijā un Mērdzenes rajonā novietojās atpūtā.

*

7. aprīlī bataljons no Ludzas pa dzelzceļu caur Rēzekni un Daugavpili nākošā dienā sasniedza Indru, kur bataljona stābs ar 1. un 4.

rotu novietojās Indrā, bet 2. rota Pustinā un 3. rota Asūnē. Te viss aprīļa mēnesis pagāja bez sevišķiem notikumiem.

2. maija naktī bataljona stābam ziņoja, ka 7 bandīti iebrukuši Mosoļskas sādžā un nolaupījuši 3 govis. Izsūtītā patruļa bandītiem laupījumu atņēma.

3. maija rītā 2. rotai ziņoja, ka naktī no kādas saimniecības bandīti aizveduši 2 zirgus un 2 govis. Izsūtītai patruļai neizdevās laupītājus panākt.

6. maijā 4. rotas komandieri *kapt. Ezernieku* nomainīja *vltn. A. Sproģis,* un 14. maijā rotu pārvietoja uz 281. bataljonu.

17. maija pēcpusdienā bandīti ar šauteņu un mašīnpistoļu uguni apšaudīja Kažencu atbalsta punktu. 18. maija naktī 15—20 vīru liela bandītu grupa mēģināja pie Trapšiem pārnākt robežu, bet bataljona patruļas koncentrēta uguns piespieda to atkāpties. Tāds pats nesekmīgs mēģinājums 22. maija vakarā notika pie Budovkas.

23. maija rītā bandīti atklāja uz Budovkas atbalsta punktu stipru ložmetēju uguni. Izsūtītā patruļa atrada nodedzinātu neapdzīvoto mežsarga māju. No Liščičinas patruļu apšaudīja ar mīnumetēju, smago ložmetēju un mašīnpistoļu uguni. Patruļa atbildēja ar smagā ložmetēja uguni, un bandīti atgāja uz tuvējo mežu. Šai naktī Grizānu pagastā bandīti izlaupīja 5 saimniecības.

29. maijā 2. rotas komandieŗa *kapt. B. Pabērza* vietā stājās *vltn. H. Liepiņš* un 3. rotas komandieŗa *vltn. K. Priedīša* vietā *vltn. E. Smiltnieks.*

2. jūnija naktī apm. 10 bandītu liela grupa no robežas puses tuvojās Kožencu atbalsta punktam. Izcēlās apšaudīšanās, un bandīti atgāja pāri robežai.

12. jūnija naktī 3 bandīti bija laupīšanas nolūkā iebrukuši Sumkovas sādžā un nodedzinājuši arī vienu māju. Tanī pašā laikā kāda cita bandītu grupa apšaudīja atbalsta punktu Vorzovā.

20. jūnija naktī bija dzirdams automātisko ieroču troksnis Saveiku-Cingeļu virzienā. No Kožencu atbalsta punkta nekavējoši izsūtīja patruļu un otru patruļu no atbalsta punkta Dervaniškos. Pēdējā sadūrās ar apm. 60 vīru lielu bandītu grupu starp Saveikiem un Cingeļiem. Izcēlās stipra abpusēja apšaudīšanās. No Dervaniškiem izsūtīja vēl otru patruļu ar uzdevumu nogriezt bandītiem atkāpšanās ceļu. Bandīti, kuŗu rīcībā bija viens vieglais ložmetējs, mašīnpistoles un šautenes, atgāja caur Masāniem, pametot divas nolaupītās govis.

27. jūnija rītā lielāka bandītu grupa mēģināja pāriet robežu pie Novoje Selo. Tai pretim izgāja no 1. rotas divas patruļas *vltn. Bensona* vadībā. Pie Koskovciem abas patruļas saņēma stipru granātmetēju un smago ložmetēju uguni, uz ko tās atbildēja ar automātisko ieroču uguni. Dažas stundas vēlāk tā pati bandītu grupa pie Viatas mēģināja ar paštaisītiem plostiem pārcelties Daugavai. Pārcelšanās laikā bandīti ar granātmetējiem apšaudīja Koskovcu sādžu. Bataljona abas patruļas saņēma papildspēkus: 20 vīrus no 282. Ventas bataljona, 20 vīrus no Daugaviešu atbalsta punkta un 17 vācu karavīrus no Indras komandantūras. Apvienotie spēki atklāja uz bandītiem Daugavā stipru automātisko ieroču uguni un nogremdēja vienu plostu ar apm. 20 bandītiem. Bandīti, apm. 150—200 vīri, atgāja Bigosovas virzienā. 1. rota zaudēja 1 kritušo *(kar. Kalniņu)*, 2 smagi un 2 viegli ievainotos.

Naktī uz 29. jūniju no Masānu atbalsta punkta izsūtītā 25 vīru patruļa sastapās ar apm. 50 bandītu grupu. Patruļa ar automātisko ieroču uguni bandītus padzina Silavas virzienā. Tanī pašā laikā kāda cita bandītu grupa laupīšanas nolūkā iebruka Pleiķu sādžā. Bandītus no sādžas padzina patruļa ar automātisko ieroču uguni.

3. jūlija priekšpusdienā apm. 50 bandītu liela grupa iebruka Masānos, no kurienes tos padzina ar patšauteņu uguni.

4. jūlija naktī apm. 150 bandītu liela grupa uzbruka Melkeru, Pļesņevas un Apoļi sādžām un Pasavas atbalsta punktam. Bandīti bija apbruņoti maziem prettanku lielgabaliem, granātmetējiem, patšautenēm, mašīnpistolēm un šautenēm. Nekavējoties no Pasavas atbalsta punkta izsūtīja 17 vīru stipru patruļu un no motorizētā vada 18 vīrus, kas bandītus padzina ar spēcīgu automātisko ieroču uguni. Bandīti atgāja Ļipavkas virzienā, vispirms ar degošo municiju nodedzinot Pasavas atbalsta punktu. Patruļas zaudēja vienu smagi ievainotu kareivi.

Tās pašas dienas vakarā Maksimovas virzienā bija dzirdams automātisko ieroču troksnis. Izsūtītā patruļa ar ienaidnieku sastapās pie Maksimovas. Bandīti, apm. 15 vīri, pēc īslaicīgas apšaudīšanās atgāja robežas virzienā. Tanī pašā laikā kāda cita apm. 60 vīru liela bandītu grupa uzbruka Cingeļu sādžai rietumos no Maksimovas atbalsta punkta. Tos sekmīgi atvairīja atbalsta punkta sardze.

13. jūlija naktī bandīti atkal uzbruka Cingeļu sādžai. Arī šoreiz atbalsta punkta sardze ar stipru automātisko ieroču uguni uzbrucējus padzina.

15. jūlijā izformēja *282. Ventas bataljonu**) un to iekļāva 277. Siguldas bataljonā kā 4. rotu *kapt. K. Kroņa* vadībā. Pēc tam bataljons ieņēma kopskaitā 11 atbalsta punktus.

16. jūlija vakarā apm. 60 bandītu liela grupa uzbruka Cingeļu un Kurilova sādžām, atklājot uguni no 4 patšautenēm un 6 mašīnpistolēm. Izsūtītā 12 vīru patruļa iebraucējus padzina pāri robežai.

17. jūlija naktī bandīti ar patšauteņu un mašīnpistoļu uguni apšaudīja Pleiķu sādžu. Izsūtītā patruļa arī šoreiz iebrucējus padzina pāri robežai.

6. augustā plkst. 06.45 C grupa no Koskovcu atbalsta punkta ziņoja, ka pāri Daugavai uz Polijas pusi pie Novoje Selo pārcelties gatavojas lielāka terroristu grupa, apm. 400—500 vīru sastāvā. Tūliņ no 1. rotas atbalsta punktiem Daugaviešos un Lupandos izgāja 50 vīru patruļa un pēc nepilnām 2 stundām sasniedza Koskovcu atbalsta punktu. Tur bija zināms, ka Kolbovas atbalsta punkta vīri ieņēmuši pozicijas apmēram 150 m rietumos no Novoje Selo, visu nakti uzturējuši kaujas saskari ar terroristiem un traucējuši to pārcelšanās sagatavošanas darbus.

Izsūtītā patruļa kopā ar Kolbovas atbalsta punkta vīriem 1. rotas komandieŗa *vltn. Bensona* vadībā triecienā ieņēma Novoje Selo sādžu. Sasniedzot sādžas pirmās mājas, atklājās, ka viens plosts ar kādiem 35—40 terroristiem patreiz ceļas pāri Daugavai. Pārcelšanos terroristi sedza no krasta ar stipru ložmetēju uguni. Patruļas granātmetējs jau ar trešo šāviņu trāpīja plostu, kas izjuka, un terroristi sabira Daugavā. To redzot, terroristi ar kauju atkāpās ZA virzienā.

Šai kaujā terroristi bez Daugavā noslīkušiem zaudēja 14 kritušos, 12 gūstekņus, 1 ložmetēju, 3 patšautenes un 8 mašīnpistoles. 1. rotas patruļa zaudēja 1 kritušo un 3 ievainotos.

Ar 1943. g. 11. augustu 277. Siguldas bataljonu iekļāva 1. Rīgas policijas pulkā kā I bataljonu.

---

* *282-F. Ventas bataljonu* saformēja *kapt. J. Zilvers* 1943. g. marta sākumā Bolderājā, kadrus ņemot no 266-E. bataljona. Bataljona sastāvā bija 18 virsnieki, 142 instruktori un 306 kareivji. 1. rotu komandēja *kapt. L. Trēziņš*, 2. rotu — *kapt. J. Avotiņš* un 3. rotu — *kapt. K. Kronis*. Btl. adjutants bija *kapt. F. Auseklis* un kā ārsts darbojās *kapt. Ķimenis*.

Jau 14. martā bataljons izbrauca uz Zilupi, kur piedalījās vietējo iedzīvotāju aizsargāšanā pret krievu terroristu iebrukumiem. No 3. jūlija bataljonu komandēja *kapt. J. Nikāns*.

271. resp. 279. AIZPUTES BATALJONS

1942. g. jūnijā sāka formēt Liepājā sesto latviešu bataljonu. Sākumā viss gāja labi, līdz kamēr bataljonam piedalīja 9 vāciešus ar *hptm. Nazedi.* Vācieši gribēja pielīdzināt latviešu virsniekus vācu instruktoriem. Saprotams, latviešu virsnieki tam pretojās. Stāvokli sarežģīja arī tas, ka bataljona komandieri vairākkārt mainījās, *(pltn. Baltakmenis, kapt. A. Tomass, kltn. V. Ādamsons)*, līdz bataljona komandēšanu 21. augustā pārņēma *pltn. A. Kleinbergs.* Viņam arī izdevās visu izkārtot latviešiem par labu. Aizputnieki dāvināja bataljonam karogu, un līdz ar to bataljons ieguva 271. Aizputes bataljona nosaukumu.*)

Bataljonu formēja 3 rotu sastāvā no Kurzemes apgabala brīvprātīgiem bij. latviešu karavīriem. Bataljona sastāvā no sākuma bija 11 virsnieki, 11 instruktori un tikai 131 kareivis. Vēlāk bataljona sastāvu papildināja uz 455 vīriem (20 virsnieki, 66 instruktori un 369 kareivji). 1. rotu komandēja *vltn. A. Salmiņš*, 2. rotu — *vltn. Umurs* un 3. rotu — *kltn. V. Ādamsons.*

11. septembrī bataljonu pārcēla uz Alūksni krievu izplētņlēcēju gūstīšanai un apkārtējo mežu iztīrīšanai no bandītiem. Alūksnē papildināja bataljona apbruņojumu un izsniedza arī piemērotu apģērbu. Bataljona vienības te izvietojās samērā plašā apkārtnē uz Liepnas pusi. Vietējie iedzīvotāji par latviešu karavīru klātieni bija iepriecināti, bet lielo mežu dēļ iedzīvotāju pasargāšana no bandītiem un krievu izplētņlēcējiem bataljonam nebija viegls uzdevums.

5. oktobrī Žagatu mežā (starp Liepnu un Kupravu) bandīti noslepkavoja divus atvaļinājumā atbraukušus latviešu karavīrus un vienu civīliedzīvotāju. Tos 9. oktobrī atrada mežā izģērbtus un sakropļotus. Tanī pašā laikā, pārmeklējot mežu ZA no Risavas, 1. rotas patruļa uzdūrās uz kādu izplētņu lēcēju — sievieti, kas no paslēptuves atklāja pistoles uguni un ievainoja vienu patruļas ka-

---

* Te jāgriež vērība uz to, ka ar 271. un 279. numerāciju ir pastāvējuši vairāki bataljoni:

1942. g. jūnijā Liepājā saformēja *271. Aizputes bataljonu,* kuru 1943. g. 23. janvārī Gulbenē pārdēvēja par *279. Aizputes bataljonu.* Īsi pirms tam, 1943. g. 15. janvārī *kapt. Avotiņš* bija Minskas apkārtnē saformējis *271. Valmieras bataljonu.* (Skat. 164. lpp.) 1943. g. 4. janvārī *kapt. Tiltiņš* Bolderājā saformēja 279. *Cēsu bataljonu,* kuru pēc 2 nedēļām, 25. janvārī, atkal izformēja, sadalot starp 275., 276. un 278. bataljoniem.

Ar to arī izskaidrojamas nesaskaņas pārskatos par policijas bataljoniem, kas publicēti *ģen. Bangerska* (II/315. un 316. lpp.) un *pulkv. Silgaļa* (336. un 337. lpp.) grāmatās.

reivi. Patruļa ar pretuguni šāvēju apklusināja, to atrada kritušu.

15. decembrī bataljona 2. rota kopā ar vietējo policiju un aizsargiem mežā starp Mālupi un Liepnu iznīcināja kādu terroristu nometni, sastāvošu no baļķiem izbūvētiem pieciem bunkuriem. Terroristi bēgot atšaudījās ar šautenēm un mašīnpistolēm, lietājot arī sprāgstošās lodes.

22. decembrī bataljonu pārvietoja uz Gulbeni, kur tas novietojās Gulbenes pilī. Tur priekšā jau bija *kapt. A. Lindberga 7. sevišķu uzdevumu rota.* Šo rotu pievienoja bataljonam kā 4. rotu.

*

7. sevišķu uzdevumu rotu 1942. g. jūlija sākumā saformēja uz KdOL rīkojumu sevišķiem reprezentācijas un svarīgāko vācu iestāžu apsardzības uzdevumiem. Rotas vīriem bija jābūt gaŗa auguma (virs 175 cm) un blondiem.

Rotu Abrenes ielas kazarmās saformēja 3 strēlnieku un 1 ložmetēju vada, 1 sanitārās un 1 saimniecības grupas sastāvā. Apbruņojumā bija šautenes, 9 patšautenes un 4 ložmetēji. Katrs rotas kaŗavīrs saņēma 3 komplektus ietērpa: 1) Latvijas armijas ietērpu — sardžu dienestam, 2) vācu policijas zilo ar brūniem atlokiem — ikdienai un ierindai, 3) vācu policijas melno ar brūnu virskreklu un melnu kakla saiti — kā izejas tērpu un parādēm. Virsnieki saņēma gaŗos zābakus, bet instruktori un kareivji — šņorzābakus ar melniem un zaļiem stilbiņiem. Pie ietērpa uz kreisās piedurknes vairodziņš Latvijas krāsās.

Rota bija jāsaformē no brīvprātīgajiem, priekšroku dodot Latvijas armijā kalpojošiem. Gribētāju dienēt šai latviešu reprezentācijas vienībā Rīgā bija daudz, cerot tā izvairīties no iesaukšanas vienībās ar event. darbības vietu ārpus Latvijas. Rotu saformēja 138 vīru sastāvā pie 20. Rīgas bataljona Abrenes ielas kazarmās. Jūlija beigās rota pārvietojās uz bij. Latvijas armijas instruktoru kluba telpām Valdemāra ielā 53 un uzsāka intensīvas apmācības, kas bija paredzētas 3 mēnešus. Bet jau septembŗa sākumā rota saņēma pavēli 15. septembrī izbraukt ārpus Rīgas. Rota saņēma lauku virtuvi un pajūgus ar zirgiem. Rotu papildināja arī ar 4. vadu. Tas *vltn. K. Cīruļa* vadībā ieradās no Bolderājas. Šis vads bija apbruņots ar šautenēm, 3 patšautenēm un vienu mazo mīnumetēju. Ar to rotas sastāvs palielinājās uz 174 vīriem.

Izbraukšanas dienā saņemtajā pavēlē bija teikts, ka 7. sev. uzdevumu rotu uz neilgu laiku pārceļ uz Krāslavu palīgā *pltn. N. Bebra*

267. Rēznas bataljonam, kas netiekot galā ar Krāslavas apkārtnes mežos saplūdušajiem bandītiem.

Krāslavā rota novietojās vecās pamatskolas telpās, bet virsnieki vidusskolā. Noskaidrojās, ka Krāslavas apkārtnē to bandītu nav daudz. Esot gan parādījušies kādi 20 bandīti, bet ātri atkal aizgājuši pāri robežai. To starpā esot bijusi arī komūnistu deputāte Rūsa-Paldiņa. Rotai galvenokārt piekrita kārtības uzturēšana Krāslavas pilsētā.

1942. g. oktobŗa sākumā puse rotas sastāva bija janosūta uz Šķauni palīgā vācu robežapsardzības vienībām, jo bandīti nākot lielās grupās pāri robežai, laupot, dedzinot un aizvedot līdzi iedzīvotājus. 9. oktobrī uz Šķauni izbrauca *vltn. F. Mežgrāvja* vadībā 90 rotas vīri. Šī pusrota ieņēma apm. 5 km platu iecirkni atbalsta punktu veidā no Landskoronas līdz Skripčinai, kopā ar vācu Zoll vīriem.

Vācieši bija ieņēmuši bij. Latvijas robežapsardzības (kordonus) vienību mītnes, tās nocietinājuši ar bunkuriem, satiksmes ejām un dzeloņstiepļu žogiem. No ēkas gāja pazemes ejas tieši uz ierakumiem jeb automātisko ieroču ligzdām-bunkuriem. Ārpus saviem nocietinājumiem vācieši labprāt negāja, nerunājot nemaz par izlūkošanas gājieniem pāri robežai. Tā ka atstarpes starp atbalsta punktiem bija 2—2,5 km platas, un netika pārraudzītas, krievu bandītiem nebija nekādu grūtību izdarīt iebrukumus Latvijas pusē. Pusrotas uzdevums bija to novērst.

Vltn. Mežgrāvis pusrotu sadalīja 3 daļās ar vienu ložmetēju katrā. Viena grupa novietojās komandpunktā Vecskolā pie Landskoronas, otra — bij. robežsargu mītnē Zilupes malā A no Meikšāniem un trešā grupa — Skripčinā, apm. 500 m no robežas. Noskaidrojās, ka otrā pusē Osvejas rajonā atrodas 3—4 sarkano brigādes, arī latviešu komūnisti. Bet 3 nedēļu laikā, kamēr pusrota atradās šajā rajonā, notika tikai viens sarkano uzbrukums atbalsta punktam pie Meikšāniem, kuŗu sardze bez zaudējumiem atsita, nodega vienīgi viena ēka.

2. novembrī *vltn. Mežgrāvja* pusrota pārcēlās uz Indru, kur bija parādījušies bandīti un sākuši spridzināt dzelzceļu, laupīt un dedzināt. Indrā pusrota novietojās pamatskolā un dzelzceļa brigādes telpās. Tur bija arī vācu armijas komandantūra. Pusrotai ierādīja apsargājamo iecirkni ZA no Indras stacijas līdz Sarenišķi—Moskočina. Tā kā ierādītajā iecirknī nebija neviena robežapsardzības kordona un atbalsta punkta, tad pierobežas sādžu apsardzību izdarīja ar nepārtrauktām kustīgām patruļām, atpūtā esošām patruļām veidojot atbalsta punktus apdraudētākās sādžās. Arī citas sādžas lūdza,

271. Aizputes bataljona 4. rota (agr. 7. sev. uzd. rota) pie Osvejas

lai arī tanīs novieto latviešu kaŗavīrus, bet tas nebija iespējams. Arī šai rajonā ar bandītiem iznāca sadursme tikai vienu reizi, kad divi vadi, sekojot bandītiem, bija pārgājuši robežu un padzinuši no Rosicas bandītu stābu. Bandīti pameta dažus kritušos.

1. decembrī 7. sev. uzdevumu rotas pusrota atgriezās Krāslavā, kur rotas kodols *kapt. Lindberga* vadībā visu laiku izpildīja sardžu dienestu. 2. decembrī visa rota ieradās Gulbenē, kur novietojās Gulbenes pils saimniecības ēkās.

Gulbenē kāda vācu komisija no rotas izlasīja 33 „rasiski tīrus" vīrus it kā jaundibināmai Latviešu brigādei. Tāda „izlase" notika vēl divas reizes, tā ka rotā no pirmā sastāva palika tikai 7 vīri. Pēc tam rotu atkal papildināja līdz pilnam sastāvam un *kapt. Lindberga* vietā par rotas komandieri iecēla par kapteini paaugstināto *F. Mežgrāvi.*

*

1943. g. 23. janvārī 271. Aizputes bataljonu pārdēvēja par 279. Aizputes bataljonu. 31. janvārī bataljons saņēma pavēli pārcelties no Gulbenes uz Zilupi robežas nodrošināšanai pret terroristiem. Ba-

taljons Zilupē ieradās 3. februārī, bet drīz atkal saņēma pavēli doties uz Indras rajonu ar uzdevumu iztīrīt Rosicu un apkārtni no terroristiem. Pēc tam bataljonam bija jāpiedalās t.s. Osvejas akcijā.

Kaujā ar terroristiem pie Milovidu sādžas bataljons ieguva vienu 6 collīgu haubici ar priekšratiem un municiju, kā arī 9 apseglotus zirgus. Bandīti zaudēja arī vienu kritušo, bet bataljonam zaudējumu nebija. Terroristu vadītāji bija tērpti baltos kažokos ar dienesta pakāpju apzīmējumiem sarkanu svītru veidā pie cepures. Bandīti bija mīnējuši ne tikai meža ceļus, bet arī sādžas ielas.

Ļisno ezera apkārtnē bataljons kopā ar diviem citiem latviešu bataljoniem ielenca kādu lielāku sarkano grupu, kas atklāja uz bataljonu spēcīgu automātisko ieroču uguni. Bija dzirdami kliedzieni: „Za Stalina, za rodinu!", kas parasti nozīmēja, ka tie pārnāk triecienā. Bet tie devās uz pretējo pusi un uzskrēja kaimiņu bataljonam, ciešot smagus zaudējumus. Vajājot bēgošos terroristus gūstā saņēma vienu sievieti ādas jakā ar nagānu pie sāniem un pilnām kabatām patronu. Tā izrādījās par Gulbenes komūnisti *Moniku Pizāni*. Nopratināšanā Pizāne atzinās, ka viņa Maskavā beigusi strēlniecības skolu un ar lidmašīnu atvesta uz Osvejas rajonu sevišķu uzdevumu veikšanai.

Marta sākumā par 279. Aizputes bataljona bazes vietu ierādīja Veļikoje Selo pie Osvejas ezera. Osvejas pilsētā atradās kāda vācu armijas vienība, kuŗu naktī gulošu bija pārsteiguši terroristi un gandrīz iznīcinājuši. Tādēļ vācu vadība bija nolēmusi šo apgabalu iztīrīt.

Veļikoje Selo ieņemot, bataljons nesastapa nekādu pretestību. Šī sādža atradās ezera D. krastā, izkaisīta apm. 5 km gaŗumā. Apkārt sādžai bija uzkalni, no kuŗiem sādžu varēja labi pārredzēt un apšaudīt. To arī terroristi darīja, sevišķi no Zerkovno sādžas ezera A. krastā. Zaudējumi bataljonam gan nebija, bet vienības pastāvīgi bija trauksmes stāvoklī.

Kādu dienu bataljona 4. rota saņēma pavēli steidzīgi doties palīgā kādai kaimiņu vienībai, kuŗu terroristi ielenkuši D no Veļikoje Selo. Vienība gan nebija ielenkta, bet terroristi to nogulušos šosejas grāvī apšaudīja no apm. 1 km attāluma ar spēcīgu automātisko ieroču uguni. Palīgā ieradās arī 2 vācu flaki un atklāja uguni pa terroristu ierakumiem. 4. rota pārgāja triecienā. To redzēdami, terroristi aizbēga, pametot kaujas laukā vienu kritušo. Tā kabatā atradās kaŗavīra grāmatiņa ar „tēvijas varoņa" tituli un atzīmi, ka apbalvots ar Sarkanā karoga un Ļeņina ordeņiem.

271. Aizputes bataljons pārgājienā pie Osvejas ezera

Nākošā dienā 4. rotai kopā ar *pltn. Taubes 277.* Siguldas bataljonu bija jāpiedalās Nicši sādžas iztīrīšanā no sarkanajiem terroristiem. Sādža atradās mežmalā, un vairums ēku bija nodedzinātas. Sādža un mežs aiz tās bija terrroristu pilns. Kad rotas karavīri bija no sādžas vairs tikai kādus 200 m, bandīti no pretējās mežmalas atklāja stipru patšauteņu un mīnmetēju uguni. Rota bija spiesta nogulties sniegā retu krūmiņu aizsegā. Rotu no iznīcināšanas izglāba viens 277. Siguldas bataljona vads, kas, kāda kadeta vadīts, iedrāzās mežā rotas izejas poziciju tuvumā un ar stipru uguni piespieda bandītus atkāpties dziļāk mežā. Šai kaujā rota zaudēja 4 ievainotos un 277. bataljona vads vienu ievainoto.

Siltam laikam iestājoties, 15. martā uz bataljona bazi Veļikoje Selo devās piecu ragavu pajūgi ar biezajiem ziemas mēteļiem. Sūtījumu pavadīja 8 karavīri *kapr. E. Pumpuriņa* vadībā. Netālu no Osvejas braucējiem uzbruka bandīti, atklājot pēkšņu uguni no meža stūra. Krita 5 kareivji un vairāki zirgi. Kapr. Pumpuriņš, paslēpies aiz krituša zirga, bija atklājis mašīnpistoles uguni pret uzbrucējiem,

bet pie aptveres maiņas arī viņš krita. Viens vieglāk ievainots kareivis bija iebēdzis mežā un tā izglābies. Otrs kareivis, ievainots gurnā, bija paspējis aizrāpties kādus 200 m no notikuma vietas, bet uztraukumā aiz bailēm krist bandītu rokās, pats bija nošāvies. Pēc tam bandīti visus kritušos bija vēl „pāršāvuši" ar parasto šāvienu pakausī. Visi kritušie bija no 4. rotas.

Marta mēneša otrā pusē bataljonam vēl reiz bija jāķemmē Ļisnas apkārtnes meži. Bataljons apmetās Meļņicas sādžā. 20. marta agrā rītā bandīti no 1 km attāluma apšaudīja sādžu ar prettanku lielgabaliem un smagiem mīnmetējiem, smagi ievainojot 5 bataljona kaŗavīrus, no kuŗiem divi drīz mira.

29. martā bataljonam piedalīja palīgā 278. Dobeles bataljona vienu rotu nākošā dienā paredzētai plašākai mežu tīrīšanas akcijai kopā ar vācu un armēņu vienībām.

30. martā lija lietus, visur dubļi un ūdens. Bataljonam bija jādarbojas līdzīgi dzinējiem medībās, bet dažām vācu vienībām zināmās vietās jādarbojas līdzīgi medniekiem uz mednieku līnijas. Notika traģisks pārpratums. Vācu vienības tuvojošos bataljona kaŗavīrus bija uzskatījušas par terroristiem un atklāja stipru uguni, uz ko tūliņ atbildēja bataljona vienību ķēdes ar pretuguni. Rezultātā krita divi 3. rotas kareivji, un viens latviešu un daži vācu kaŗavīri tika ievainoti. Pārpratums drīz noskaidrojās, bet tas sacēla tādu sašutuma vētru bataljona kaŗavīros, ka akciju tūliņ pārtrauca. Šis traģiskais gadījums lieku reizi pierādīja, ka mežu cīņām der tikai labi apmācītas un disciplinētas vienības, bet vācu vienības šinī gadījumā bija salasītas no dažādām rezerves daļām un jau iepriekš stipri iespaidotas ar nepareizu informāciju par ienaidnieka lielo skaitlisko sastāvu.

Aprīļa sākumā 279. Aizputes bataljonu pārcēla uz Latvijas robežu, Škaunes rajonu. Bataljona stābs novietojās Vecslabadā, bet vēlāk pārgāja uz Šķaunes aizsargu namu. Bataljons izvietojās plašā apkārtnē pa atbalsta punktiem, ar vienu vadu katrā. Visapkārt novietojumiem uzcēla apm. 1 m biezas un līdz 2,5 m augstas baļķu aizsargsienas ar smilšu pildījumu vidū un šaujamlūkām. Terroristu un bandītu iebrukumi bataljona rajonā notika tomēr samērā reti. Parasti tie pārnāca robežu, izlaupīja dziļākā aizmugurē sādžas un atgriezās pāri robežai pavisam citā vietā. Tādēļ bija pastāvīgi jāuzmana arī tālākā aizmugure.

Tā, piem., kādu rītu bataljona slēpni (dubultposteni ar patšauteni) pie Meikšāniem pārsteidza no muguras nākoši terroristi. Postenis, kas bija novietojies krūmā kādas graviņas malā, ievēroja, ka rīta

miglā no aizmugures dažu metru attālumā gar krūmu sāk virzīties virknē ar mašīnpistolēm apbruņoti terroristi. Posteņa priekšnieks — dižkareivis gribējis jau atklāt patšautenes uguni, bet tad sācis nācējus skaitīt. Saskaitījis līdz 60, nobijies un nav šāvis, jo nezinājis, cik to ir vēl aizmugurē. Terroristi nav pamanījuši arī krūmā esošo posteni un mierīgi aizsoļojuši pa ieleju. Pie Zilupes tie uzdūrušies priekšgrupai, kas atklājusi patšauteņu uguni, un terroristi aizbēguši pāri Zilupei, pametot 2 kritušos.

Lielākas ienaidnieka vienības sāka parādīties pierobežā atkal ap rudzu pļaujas laiku. Otrpus robežas bija novācami plaši rudzu lauki. To gribēja darīt kā krievi, tā vācieši. Sākās kaujas ap rudzu laukiem, nonākot pat līdz tuvcīņām. Kad raža bija novākta, iestājās atkal miers.

1943. g. 15. jūlijā 279. Aizputes bataljonu pievienoja 278. Dobeles bataljonam.

276. KULDĪGAS BATALJONS

1942. g. 7. decembrī Bolderājā sāka formēt 276. Kuldīgas bataljonu, kadrus izdalot no 266.E. (rezerves) bataljona. Jaunformējamā bataljonā iedalīja arī 275. bataljona vienīgo rotu, 279. Cēsu bataljona 2. rotu un daļu Rīgas pilsētas kārtības dienesta vīrus.

Par bataljona komandieri iecēla *pltn. Meiju*, 1. rotas komandieri — *vltn. Pēdu*, 2. rotas — *kapt. A. Bisenieku* un 3. rotas komandieri — *kapt. Alsteru*. Par bataljona ārstu darbojās *kapt. K. Babris*.

Bataljona apbruņojums bija ļoti trūcīgs, sastāvēja no vecām nolietotām krievu sistēmas šautenēm, dažām patšautenēm un pāris ložmetējiem. Bataljona sastāvā bija 15 virsnieki, 60 instruktori un 256 kareivji.

Jau 14. decembrī bataljons izbrauca uz Gulbeni. No turienes to atkal drīz pārvietoja uz Alūksni, kur bataljons izdarīja apmācības un pildīja sardžu dienestu. Februāŗa sākumā bataljons atdeva 81

* 275. bataljonu sāka formēt 1942. g. 16. oktobrī, izdalot no 266.-E. bataljona ierindas spējīgos kaŗavīrus. Saformēja gan tikai vienu rotu 4 virsnieku, 14 instruktoru un 148 kareivju sastāvā. Par rotas komandieri iecēla *kapt. Kuģinieku*. 7. dec. šo vienīgo rotu pievienoja 276. Kuldīgas bataljonam.

1943. g. 25. janvārī saformēja atkal jaunu 275. bataljona rotu, nosaucot to par Transporta rotu. Kadrus šai rotai ņēma no 279. Cēsu bataljona 3. rotas. Rotas sastāvā bija 5 virsnieki, 35 instruktori un 160 kareivji *kapt. Zaļā* vadībā. Jau februārī rotu ieskaitīja Latviešu brigādē.

273. Ludzas bataljona karavīru grupa uz Latvijas robežas pie Goliševas

vīru 16. Zemgales bataljonam Ļeņingradas frontes sektorā. Februāra beigās bataljonu pārvietoja uz Krievijas pierobežu, kur tam kopā ar citiem latviešu bataljoniem bija jāpiedalās t.s. Osvejas akcijā.

Satiekoties otrpus robežai ar vietējiem iedzīvotājiem, iespaids bija ļoti drūms, tie bija noskranduši un izbadējušies. Turpretim terroristi mežos bija labi apģērbti. To bunkuros atradās krietni pārtikas un drēbju krājumi, kas pa lielākai daļai bija noglabāti zemē izraktās un labi nomaskētās bedrēs. Atrodot šīs mantu slēptuves, atklājās dažādi pārsteigumi. Piem., Motorinas sādžā bedrēs noslēpts bija lielāks vairums Rīgas auduma un Armijas ekonomiskā veikala drēbju ar visām cenu zīmēm. Citur aprakts bija liels daudzums dažādu Līgatnes papīra fabrikas burtnīcu un kases grāmatu. Terrroristu bunkuros bieži

bija atrodamas arī Latvijā gatavotas mēbeles, spoguļi, kristalla trauki. Visas šīs mantas bija, sarkanarmijai atkāpjoties, bēgošo režīma funkcionāru salaupītas, kas nepārtprotami liecināja, kas bija šie terroristi.

Bataljona vienības pārstaigāja daudzas krievu sādžas, gan vietējo iedzīvotāju vēl pa daļai apdzīvotas, gan arī pilnīgi pamestas, izķemmējot lielus mežu gabalus un izbrida daudzus purvus. Tomēr lielākas kaujas vai sadursmes ar tur klaiņojošām komūnistu terrora bandām bataljonam nenācās izcīnīt. Pāris gadījumos bataljona vienības gan no lielāka attāluma apšaudīja sādžās paslēpušās mazākas bandītu grupas. Tikai vienā gadījumā, bataljonam ejot ķēdē cauri lielam mežam, kādai vienībai iznāca sadursme ar nelielu bandītu grupu, pie kam krita bandītu grupas komandieris un vēl divi tās vīri. Šai sadursmē bataljona komandieri no drošas nāves izglāba kāda bataljona kaļavīra zibenīga rīcība, nošaujot bandītu komandieri brīdī, kad pēdējais, aiz kāda koka aizslēpies, bija savu pistoli pacēlis pret dažus soļus attālumā esošo bataljona komandieri.

Sevišķi lielas rūpes bataljonam sagādāja sādžās un uz ceļiem izliktās terroristu mīnas. Bija jābūt ļoti uzmanīgiem. No šīm mīnām cieta arī vietējie iedzīvotāji.

Marta beigās bataljonu pārcēla uz Abrenes rajonu Latvijas robežas apsardzībai.

1943. g. 15. jūlijā bataljonam pievienoja 273. Ludzas bataljonu*) un par apvienotā bataljona komandieri iecēla 273. bataljona komandieri *pltn. J. Birzuli.* Pltn. Meija atgriezās Rīgā, kur viņu iecēla par sakaru virsnieku pie KdOL. 11. augustā 276. Kuldīgas bataljonu ieskaitīja 1. Rīgas policijas pulkā kā IV bataljonu.

278. DOBELES BATALJONS

278. Dobeles bataljonu sāka formēt 1942. g. 7. decembrī Bolderājā,kadrus ņemot no 279. Cēsu bataljona (1. rotu) un apriņķu savrupdienesta policijas darbiniekiem. Saformēja 3 rotas. Par bataljona komandieri iecēla *pltn. A. Gredzenu,* un par vācu sakaru virsnieku darbojās *pol. maj. Millers.* 19. decembrī, kad bataljons izbrauca uz

** 273. Ludzas bataljonu saformēja *kapt. E. Ezernieks* 1942. g. jūlija sākumā Ludzā. No 13. jūlija to komandēja *pltn. J. Birzulis.* Tā sastāvā bija 12 virsnieki, 17 instruktori un 143 kareivji. Bataljons visu laiku pildīja sardžu dienestu Ludzā un uz Latvijas robežas, kā arī piedalījās Osvejas akcijā.

Ludzu, tā sastāvā skaitījās 19 virsnieki, 94 instruktori un 313 kareivji. Apbruņojumā bija vienīgi šautenes.

Decembŗa beigās pēc *Jekelna* rīkojuma apriņķu priekšniekiem bija jāizdala no latviešu kārtības policijas dienestā esošajiem bij. Latvijas armijas virsniekiem, instruktoriem un kareivjiem zināms skaits kaŗavīru nosūtīšanai uz Bolderāju 266.E. bataljona komandieŗa rīcībā, tālāk nosūtīšanai frontes bataljonu formēšanai. Cēsu un Valmieras apriņķu priekšniekiem bija jādod kaŗavīri vienas rotas saformēšanai.

1943. g. sākumā cēsnieku vienību pēc ierašanās Bolderājā papildināja ar kaŗavīriem no 266.F. bataljona rezervēm līdz pilna stāta strēlnieku rotai. Rotu apbruņoja ar krievu un angļu šautenēm, patšautenēm un dažiem vācu viegliem granātmetējiem. Par rotas komandieri iecēla *kapt. E. Vērsānu.* Jau janvāŗa vidū pēc dažu dienu apmācības rotu nosūtīja uz Ludzu un iedalīja 278. Dobeles bataljonā par 4. rotu.

Šo bataljona 4. rotu, tā ka tā bija labi un vienveidīgi apģērbta, kas tai laikā bija pavisam neparasta parādība latviešu bataljonos, paturēja Ludzas pilsētā sardžu dienestam un reprezentācijai. Pārējās bataljona vienības jau agrāk bija izvietotas uz Latvijas—Krievijas robežas. Tās bija izklaidētas Ludzas apriņķī pa bij. robežsargu mītnēm-kordoniem ar uzdevumu pasargāt Latvijas territoriju no krievu sarkano terroristu-bandītu iebrukumiem.

Lielā izklaidētība mazās grupiņās, sliktie sakaru uzturēšanas līdzekļi un nemitīgie draudi no neredzamā, bet visapkārt jaušamā pretinieka, turēja šo trīs rotu kaŗavīrus pastāvīgā trauksmē un nedrošībā. Atsevišķās cīņās ar sarkanajiem terroristiem bataljons šai laikā cieta gan tikai samērā niecīgus zaudējumus, galvenokārt no terroristu izliktām mīnām.

Februāŗa sākumā bataljona kaŗavīrus pakāpeniski atbrīvoja no robežapsardzības dienesta, tos nomainot ar „C" grupas (aizsargu) palīgpolicijas vienībām. Bataljonu kopā ar citiem vācu un latviešu bataljoniem iesaistīja t.s. Osvejas akcijā.

8. februārī 4. rota atstāja savu novietojumu Ludzā un pēc pārgājiena tās pašas dienas vakarā sasniedza Melkerus, kur novietojās, gaidot pārējo rotu ierašanos tām noteiktajās vietās, kā arī citu bataljonu pienākšanu. Paredzētajā akcijā bija jāpiedalās arī dažiem vācu bataljoniem un SD vienībām. Pēdējo piedalīšanās bija ne visai patīkama, tās ne labprāt ieredzēja arī vērmachta kaŗavīri.

15. februāŗa vakarā bataljons gājiena kārtībā ar apsardzību devās no Melkeriem robežas virzienā un nākošās dienas agrā rītā pārgāja

Latvijas—Krievijas robežu. Cik sniegotā apvidū naktī varēja saskatīt, priekšā, patālu viena no otras melnoja krievu sādžas, nekur ne skaņas, ne gaismas. Priekšā gulošās sādžas bija bataljona šīs dienas mērķis. Izlūki ziņoja, ka sādžas ir ieņēmuši sarkanie terroristi.

Ar dienas gaismu bataljons uzbruka Kaļuti un Rakšinas sādžām. Tās bija bataljona ugunskristības, bataljonam darbojoties pirmo reizi kopā pilnā sastāvā. Sādžā esošo terroristu pretestības salaušanai bija jāizcīna stipra uguns kauja, kuras laikā vairākus bataljona karavīrus ievainoja. Pēc šo sādžu un aiz viņām gulošā apvidus ieņemšanas, naktij tuvojoties, bataljons atvilkās uz ieņemtām sādžām.

Līdz 21. februārim, atrodoties Kaļuti un Rakšinas sādžu rajonā, bataljons izdarīja tuvumā esošo mežu un sādžu pārmeklēšanu, reizē veicot arī apvidus izlūkošanu, gatavojoties plānotam uzbrukumam lielajām Kolbovčinas un Medvedevo sādžām, kuras pēc vācu izlūkošanas ziņām bija ieņēmuši lieli sarkano spēki un kas abas bija arī stipri nocietinātas.

Uzbrukuma sākums Kolbovčinas un Medvedevo sādžām bija nolikts 22. februāra agrā rītā, pie kam bija paredzēts, ka uzbrukumu ievadīs vācu bumbveži ar sādžu bombardēšanu no gaisa. 22. februārī līdz gaismai uzbrukumam paredzētie bataljoni ieņēma uzbrukuma izejstāvokli. 278. Dobeles bataljons savu izejstāvokli ieņēma mežmalā, tieši pretim Kolbovčinas sādžai, paredzot izdarīt koncentrisku uzbrukumu sādžai, kas bija bataljona uzbrukuma 1. mērķis. Kaimiņu bataljoniem, reizē uzbrūkot savos iecirkņos, bija jāsniedz ar flankējošu uguni atbalsts bataljonam. Kolbovčinas sādža atradās apm. 800 metrus no mežmalas, kur bataljons bija ieņēmis izejstāvokli uzbrukumam. Apvidus sādžas priekšā bija pilnīgi atklāts, ar vieglu nogāzi uz sādžas pusi. Sādža, kas bija kādu puskilometru tālāk un pus pa labi no Kolbovčinas, atradās kāpai līdzīgā paugurā, arī ar atklātu apvidu priekšā. Sevišķi izcilā stāvoklī bija Medvedevo sādža, ieņemot augstieni apm. 2,5 km no bataljona izejstāvokļa, ar lieliskas novērošanas un tālās apšaudes iespējām gandrīz uz visām pusēm. Bataljoniem salstot un mīņājoties savās izejvietās un gaidot uz apsolīto bumbvežu atbalstu, uzbrukuma sākums stipri nokavējās. Beidzot paziņoja, ka slikto laika apstākļu dēļ bumbveži ierasties nevar un uzbrukumam jānotiek bez to atbalsta.

Smago ložmetēju uguns atbalstītas, 278. Dobeles bataljona rotas strauji devās uz priekšu un stundas laikā 1. mērķis — Kolbovčinas sādža bija bataljona rokās, zaudējot tikai dažus ievainotos. Grūtāk gāja ar nākošo divu sādžu ieņemšanu. Atstājot Kolbovčinas sādžu,

rotas nedaudz pārkārtojās. Divas rotas devās uz tuvējo Berzjeski sādžu, bet 4. rota bataljona kreisajā flankā tieši uz tālāko Medvedevo. Bija jāpārvar klajs lauks, un, attālumam samazinoties, arvien iedarbīgāka kļuva sādžā nocietinājušos sarkano terroristu ložmetēju un šauteņu uguns. Rotas ķēdēs ar pārskrējieniem zem savu ložmetēju un vieglo granātmetēju sedzošās uguns, tuvojās degošai Berzjeski sādžai un to ieņēma.

4. rota tanī pašā laikā, izdarot uzbrukumu tieši Medvedevo sādžai, un atrodoties pa kreisi apmēram vienā līnijā ar pārējēm rotām, vēl nebija pavirzījusies trieciena attālumā, kad Medvedevo sādžu sarkanie terroristi pameta un lielā steigā atgāja aiz kalna nogāzes. Tā ka īsā ziemas diena tuvojās beigām, tad rotas apturēja un tās pēc sakārtošanās atvilka uz novietojuma vietām. Dienas kaujās bataljons bija cietis jūtamus zaudējumus, bija kritušie un sevišķi daudz ievainoto. Sevišķi grūtus uzdevumus vairākkārt bija jāveic bataljona ārstam, operācijas uz kaujas lauka izdarot ar kabatas nazi, jo bataljona ambulance vēl nebija iekārtota.

Atpakaļceļā uz novietojumu kāda karavīru grupa pamanīja ceļa tuvumā guļam kādu bataljona karavīra līķi un devās pie tā. Bet tiklīdz bija pie tā piegājuši, sprāga sniegā izliktās mīnas, smagi ievainojot *ltn. Veldri* un vairākus citus karavīrus. Nošautais izrādījās kāds sakaru vada instruktors, kas bija nozudis pirms dažām dienām. Sarkanie terroristi pēc instruktora nogalināšanas bija viņu novietojuši ceļa tuvumā sniegā un visapkārt izlikuši mīnas. Ar šādiem neģēlīgiem cīņas paņēmieniem bija jāsastopas diezgan bieži.

Pēc vācu stābā ienākušajām aģentūras un gaisa izlūkošanas ziņām pēc Kolbovčinas — Medvedevo līnijas sasniegšanas bataljoni esot nonākuši pie robežas, aiz kuras ar mazāka apmēra operācijām vairs nekas nav pasākams, jo tālākais apvidus esot pilnīgā sarkano terroristu varā. Šo ziņu pārbaudei vācu vadība bija izplānojusi plašāka apmēra kaujas izlūkošanu apmēram dienas pārgājiena dziļumā. Tās izpildīšanu uzdeva 278. Dobeles bataljona 4. rotai.

24. februārī pirms gaismas iestāšanās 4. rota atstāja savu novietojumu Rakšinas—Kaļutu rajonā, lai vēl pirms gaismas sasniegtu un pārietu Kolbovčinas—Medvedevo līniju. Līdz šīs līnijas pāriešanai rota virzījās gājiena kārtībā vienā kolonnā, bet aiz tās rotas kodols pieturējās pie viena noteikta ceļa, sūtot uz priekšu un gar abām pusēm izlūkpatruļas. Ar gaismu sākot, un tā visu dienu, rotu apšaudīja no ceļiem piegulošiem mežiem, bet nekur ienaidnieks neielaidās kaujā ar rotas izlūkpatruļām, vienmēr atšaudoties atkāpās. Vai nu ienaid-

nieka spēku morāle bija zema, vai tam nebija izprotams rotas nolūks, sakaru vai arī kopīgas vadības trūkums, bet kaut kas bija par iemeslu tam, ka tas apšaudīšanu kā ar šauteņu, tā automātisko ieroču un lielgabalu uguni izdarīja tikai no liela attāluma un tādēļ nesekmīgi.

Virzoties pāri kādai šaurai ielejai, kas bija labi pārredzama no sādžas kalnā apm. 2 km pa kreisi, rota saņēma no sādžas stipru lielgabalu uguni. Šāviņi krita ļoti precīzi pie ceļa, bet tikai reti kāds sprāga. Tomēr ar rotas izlūkpatruļām lielgabali cīņā neielaidās, bet savlaicīgi atkāpās.

Rotai apstājoties pie kādas nodedzinātas sādžas, no tuvējās mežmalas izauļoja ragavās iejūgts zirgs bez braucēja un devās uz sādžu. Kaŗavīri zirgu saķēra un uzmanīgi izjūdza. Ragavās pāri salmu maisam bija pārmesta veca sega. Piesardzīgi piesējuši virvi segai un no attāluma aiz tās pavelkot, ragavas uzsprāga gaisā. Terroristu viltīgais nolūks neizdevās.

Pēc uzdevuma izpildīšanas rota galīgi nomocījusies ap pusnakti atgriezās savā novietojumā, un rotas komandieris *kapt. E. Vērsāns* nodeva vadībai sīku ziņojumu par novēroto. Viņa slēdziens bija, ka izlūkotā rajonā nekur nav tukšuma, bet nekur nav arī lielāku sarkano spēku grupējumu.

Nākošās dienās bataljona rotas pakāpeniski pārvietoja uz lielo Kiseļi sādžu, kas atradās prāvā uzkalniņā, ar lēzenu nolaidumu uz austrumiem. Nogāze izbeidzās apm. 1 km attālā meža malā, un, no šīs meža malas raugoties, sādža bija kā uz delnas sniegotajā kalnā. Sādža bija civīliedzīvotāju pamesta, un bataljona rotas ieņēma sādžā vairākas mājas katra. Apsardzībai visapkārt sādžai izlika diennakts posteņus, kas mežmalas pusē bija pastiprināti ar smagiem ložmetējiem. No mežmalas terroristi bieži apšaudīja sādžu, lietājot arī aizdedzinošo municiju, kuŗai sādžas salmu jumti un izžuvušās, apkvēpušās koka māju sienas bija ļoti pateicīgs mērķis.

Bataljona ložmetēju posteņi savukārt ar tālo uguni traucēja lielāku kustību sarkano ieņemtās sādžās iesāņus no meža. Pāri kalnam gar Kiseļu sādžu parallēli meža malai un kaimiņu sādžām veda liels ceļš, kas visam paredzēto operāciju rajonam bija ļoti svarīgs sakaru uzturēšanai, piegādei un nogādei, bet 278. Dobeles bataljonam arī tiešai satiksmei ar kaimiņu latviešu bataljonu kādā apm. 3 km attālā sādžā. Pusceļā starp bataljoniem, kādā ielejā ceļš šķērsoja padziļu upi, pār kuŗu tilts bija nodedzināts. Tiltu atjaunot uzdeva bataljona 4. rotai.

28. februrī, izlikusi darba vietas nodrošināšanai apsardzību, daļa rotas, rotas komandieŗa tiešā vadībā, stājās pie tilta atjaunošanas. Kā pats ceļš pāri kalnam uz Kiseļa sādžu, tā arī ieleja ar tilta būves vietu bija labi pārredzama no meža. To izmantoja sarkanie terroristi un tilta būvētājus pastāvīgi apšaudīja. Arī citādi būves darbi bija jāveic ļoti grūtos apstākļos, nebija ne darba rīku, ne materiālu, ceļš no sādžas uz tiltu aizputināts ar sniegu, un upe pārklāta ar biezu ledus kārtu. Upi no ledus būves vietā atbrīvoja ar spridzināšanu, bet materiālu iegūšanai sādžā nojauca dažas mājas un ar zirgiem pieveda būves vietai. Naktīs terroristi uz ceļa izlika mīnas, tādēļ ceļa un būves vietas apsardzībai bija jānorīko diennakts patruļas ar automātiskiem ieročiem. Lielāks uzbrukums tiltam notika 5. marta naktī, kad terroristi, izmantojot tumsu un sniegputeni, mēģināja pusgatavo tiltu uzspridzināt. Sardze uzbrukumu ar ložmetēju un šauteņu uguni atsita. Uzbrucēji izklīda upmalas krūmos, pametot tilta spridzināšanai paredzētās mīnas. Tilta atjaunošanu pabeidza 7. martā.

8. martā visām Osvejas akcijā iesaistītām vienībām bija paredzēts gājiens cauri mežiem uz Osvejas ezeru un tālāk uz Ļisnu ar mežu pārmeklēšanas uzdevumu. Bija paredzēta arī vācu lidmašīnu piedalīšanās, bet diena izrādījās miglaina, un lidmašīnas akcijā piedalīties nevarēja, kādēļ uzdevuma izpildīšanas sākumu atlika uz nākošo dienu.

Nākamajā dienā bataljons vienlaicīgi ar kaimiņu daļām sāka iepriekšējā dienā uzliktā uzdevuma izpildīšanu, bet arī tagad no solītām lidmašīnām parādījās tikai viens „Stārķis", un tas pats, apmetis līkumu, aizlidoja atpakaļ. Bataljoniem uzdevumi bija doti pēc kartes, bet darbības apvidus pa lielākai daļai bija purvains mežs, piesnidzis un aizputināts, kādēļ sekot kartei bija gandrīz neiespējami. Turklāt vienībām norādītās platās joslas noveda pie ļoti retu ķēžu veidošanas, kas ar apvidus grūtībām, kad atsevišķiem ķēdes posmiem, uzduroties uz aizsnigušu biezokni vai aizputinātu dziļu gravu, bija jānovirzās sāņus vai pat jādodas atpakaļ šķēršļa apiešanai, noveda pie tā, ka ķēdes sajuka un radās lieli robi. Vēl lielāki robi dažkārt radās bataljonu salaidnēs.

Kaŗavīru ķēdei biezā mežā vienīgais ātri iedarbīgais sakaru līdzeklis ir skaņa, bet pastāvīga sazināšanās ar balsi vai svilpieniem bija reizē arī labākais brīdinājums pretiniekam. Pēc ķēdes trokšņiem pretinieks ļoti labi orientējās par briesmu tuvošanos, par robiem ķēdē u.t.t., kas viņa pretdarbību atviegloja un ļāva vai nu savlaicīgi

atkāpties, vai arī caur robiem ķēdēs palikt bataljoniem aiz muguras. Tādēļ šādas akcijas labuma deva maz.

9. marta vakarā pēc vairākām nelielām uguns kaujām ar sarkanajiem terroristiem bataljons sasniedza Ļisnu, kur palika atpūtā līdz 11. martam. Bataljonam lielākos zaudējumus sagādāja sarkano izliktās mīnas uz ceļiem. Neviens ceļš, neviena taka, ne meža stiga nebija droši ejama, visur varēja gaidīt mīnas, kuŗas sniegs bija iepuināājis un labi nomaskojis.

15. martā viena bataljona rota nonāca vietā, kur iepriekšējā dienā bandīti bija iznīcinājuši 279. Aizputes bataljona transporta kolonnu. Notikuma vietā atrada nošautus 6 kareivjus, vienu civīlo šķūtnieku un vairākus zirgus, pārējais bija pievākts un aizvests.

17. marta vakarā 4. rotas 2. vads saņēma uzdevumu ar savu vadu iziet nakts slēpnī uz Osvejas—Ļisnas ceļa, apm. 5 km no Ļisnas, kur iepriekšējā dienā apšaudoties bija kritis kāds terroristu vadītājs. Pie kritušā atrastā karšu soma ar kartēm, dažādas piezīmes un atzīmes uz kartēm liecināja, ka terroristus vada sevišķi sagatavoti sarkanarmieši un ka šis rajons varētu kalpot par kādu sarkano etapa punktu, tiem pārvietojoties no vienas vietas uz otru. Tomēr vads, pavadījis slēpnī divas naktis, neko nesagaidīja.

Uzbrukumi satiksmes ceļiem un piegādes transportiem arvien pastiprinājās. Lai nodrošinātu pārtikas un municijas piegādi, transporta kustībai paredzētā dienā ceļš no Osvejas bija savlaicīgi jānodrošina ar samērā stipriem spēkiem.

20. marta rīta pusē sarkanie terroristi bija nakts tumsā pievirzījušies tuvu klāt kaimiņu, 279. Aizputes bataljona, novietojumam un no kalna pēkšņi atklāja stipru mīnumetēju uguni, reizē arī izpostot telefona sakaru līniju uz bataljonu, kā arī uz 3 km tālāk novietoto 277. Siguldas bataljonu. Ugunij turpinoties un sakaru līnijai nedarbojoties, operāciju vācu vadība, kuŗas stābs atradās Ļisnā, uzdeva 278. Dobeles bataljonam ar vienu rotu noskaidrot stāvokli un uzņemt sakarus ar kaimiņu bataljoniem. Uzdevuma izpildīšanai nozīmēja 4. rotu. Rotai nonākot pie 279. Aizputes bataljona novietojuma, apšaudīšanās bija jau beigusies. Bataljonam bija daži kritušie un ievainotie. Sarkanie terroristi, kā parasts, uzbrukumā nebija devušies, bet apmierinājušies tikai ar apšaudīšanu un rīta krēslā atkal atkāpušies mežā. 277. Siguldas bataljonā viss bija mierīgi. Pēc apvidus apskates starp šiem diviem bataljoniem un sakaru atjaunošanas rota bez zaudējumiem atgriezās novietojumā.

21. martā bataljons atstāja Ļisnu un novietojās meža nometnē, paliekot tur atpūtā līdz nākošās dienas pēcpusdienai, kad gājienu atkal turpināja līdz kādai lauksaimniecības mašīnu stacijai. Pēc nakts pārlaišanas divstāvu skolas ēkā, nākošā rītā bataljons uzsāka lielāka meža pārlūkošanu. Mežā bija sabēguši daudz sādžinieki, galvenokārt veci un sievietes ar bērniem. Tos noraidīja atpakaļ uz sādžām.

Uzdevumu turpinot, bataljons 24. martā sasniedza Barlova sādžu un 25. martā Purģeļu sādžu netālu no Sebežas. Sebežas pilsēta bija stipri cietusi kara darbībā. Purģeļu sādžas rajonā bataljons palika līdz 28. martam, kad uzsāka gājienu atpakaļ uz Zilupi.

Sasniedzot robežu, bataljons saņēma pavēli doties caur Ludzu uz Latvijas—Krievijas robežu un atkal uzņemties robežas apsardzību, pastiprinot šur tur jau novietotās nelielās vācu robežapsardzības vienības. Vienai rotai tomēr bija vēl jāatgriežas apm. 9 km dziļi Krievijas territorijā un jāpaliek 279. Aizputes bataljona padotībā mežu tīrīšanas akcijas turpināšanai. Bet jau pēc pāris dienām rotu atkal atbrīvoja no padotības 279. Aizputes bataljonam, un tā gājiena kārtībā atgriezās Latvijā pie sava bataljona, kas bija novietojies Vecslabadā.

29. janvārī no bataljona atdalītā Liepājas sardžu rota *kapt. M. Baumaņa* vadībā 3. aprīlī atkal atgriezās pie bataljona un kļuva par tā 5. rotu.

Pašā Vecslabadā palika vienīgi bataljona stābs, 4. rezerves rota, sakaru vads un ambulance, pārējās izvietoja pa vadiem un grupām plašā rajonā bij. Latvijas robežsargu posteņu mītnēs. Šīs vecās mītnes stipri nocietināja. Apkārt mītnēm izraka ierakumus, pašu mītņu sienas pastiprināja ar kokiem un zemes uzbērumu, lai nodrošinātos pret ložu caururbšanos. Mītņu augšējā stāvā izbūvēja novērotāju vietas. Starp atsevišķām mītnēm ierīkoja telefona sakarus, kuŗus gan bieži postīja sarkanie terroristi. Tādēļ sakaru uzturēšanai un arī pašas robežas sargāšanai starp vadiem un grupām cirkulēja diennakts patruļas. Par spīti tam, gandrīz vai katru nakti notika sarkano terroristu iebrukumi pierobežas sādžās, to dedzināšana, cilvēku un lopu aizvešana pāri robežai. Nereti naktīs posteņus apšaudīja ar tālu šauteņu uguni, nodarot posteņiem arī zaudējumus.

Dažus kilometrus 278. Dobeles bataljona aizmugurē, vietvietām bija izvietoti arī vācu robežsargu posteņi, kas savas mītnes nekad neatstāja, bet visu laiku uzturējās tikai savu nocietināto mītņu aizsegā.

Sevišķi nedrošs rajons bija ap Ostroviešiem un ceļš no turienes uz Vecslabadu un tālāk parallēli robežai līdz Zilupei. Arī Ludzas ceļa posms Vecslabadas pusē nebija drošs, lai gan uz šī ceļa apm. 5 km no Vecslabadas uz Ludzas pusi stāvēja vācu bruņoto auto vads, kas arī bija iesaistīts terroristu apkaļošanā.

Ostroviešu skolas ēkā atradās bataljona vienas rotas komandpunkts ar vienu vadu. Rajons abpus Ostroviešiem, bet jo sevišķi pa kreisi, kur bija novietots tās pašas rotas otrs vads, bija pastāvīgs terroristu uzbrukumu mērķis. Katru nakti dega kāda sādža tuvāk vai tālāk no robežas.

Bataljona 4. rota, atrodoties Vecslabadā, izdarīja apkārtējo ceļu novērošanu un šī miestiņa apsardzību, jo vietējie iedzīvotāji jutās nedroši. Bez tam rotai, kā bataljona rezervei, piekrita arī uzdevums steigties palīgā uz apkārtnes sādžu ugunsgrēka vietām, jo ugunsgrēki bija skaidra liecība par terroristu iebrukumu sādžā.

3. maijā pusceļā starp Ostroviešiem un Vecslabadu kādā mežā no terroristu patšauteņu un mašīnpistoļu uguns krita bataljona komandieris *pltn. A. Gredzens,* latviešu šoferis un vācu sakaru virsnieka vietnieks. Bataljona komandēšanu pārņēma 4. rotas komandieris *kapt. E. Vērsāns,* bet 4. rotas komandēšanu *vltn. K. Vairogs.*

Pieredze rādīja, ka mūsu vienības terroristu iebrukuma vietās arvien ieradās par vēlu, tādēļ maija beigās bataljonu pastiprināja ar vienu motociklistu vadu. Tomēr uz tā liktās cerības slikto ceļu dēļ neattaisnojās. Terroristu uzbrukumi pierobežas sādžām un iedzīvotājiem, kā arī bataljona posteņiem arvien pastiprinājās. Terroristi naktīs pārnāca robežu un uz rīta pusi atkal atgāja atpakaļ. Stāvokļa noskaidrošanai Krievijas pusē un arī, lai sarkanos terroristus atspiestu tālāk no robežas, maija pēdējās dienās no visām bataljona vienībām izlasīja un sastādīja sevišķu kaujas izlūkošanas vienību bataljona komandieŗa tiešā vadībā.

Tiklīdz šī izlūku vienība iedziļinājās Krievijas territorijā, tā saņēma organizētu stipru uguni no vairākām pusēm. Tas rādīja, ka sarkano spēki mūsu robežu pastāvīgi novēro un par katru novēroto kustību uz robežas paziņo tālāk uz aizmuguri. Izcīnot dažas nelielas kaujas un iedziļinoties vairākus kilometrus Krievijas territorijā, stāvoklis nemainījās — pretestība neko jūtami nepastiprinājās, bet arī nesamazinājās.

Šajā izlūkgājienā vienu kritušo instruktoru neizdevās iznest intensīvās uguns dēļ. Pēc atgriešanās novietojumā 4. rotas *kapr. Ekerts* brīvprātīgi pieteicās ar savu grupu otrā dienā doties atpakaļ un mē-

ģināt kritušo biedru iznest pāri robežai. No agrākiem piedzīvojumiem bija zināms, ka kritušais var būt mīnēts. Izrādījās, ka tā tas bija arī šoreiz. Savu uzdevumu grupa veica, bet mīnai sprāgstot, kaprāli Ekertu smagi ievainoja abās acīs. Izlūkošana arī pierādīja, ka t.s. Osvejas akcija faktiski nekādu labumu nebija devusi — terroristu draudi nebija mazinājušies.

1943. g. 15. jūlijā 278. Dobeles bataljonam pievienoja 279. Aizputes bataljonu un 11. augustā savukārt iekļāva 1. Rīgas policijas pulkā kā II bataljonu *pltn. A. Kleinberga* vadībā.

280. BOLDERĀJAS UN 281. ABRENES BATALJONS

Tieši t.s. Osvejas akcijai 1943. g. janvāra beigās Bolderājā bij. Sapieru pulka kazarmās saformēja divus jaunus bataljonus no visas Latvijas savāktiem policijas darbiniekiem. Ar vācu policijas komandiera (KdOL) rīkojumu katram apriņķim bija jādod zināms skaits policijas darbinieku.

280. Bolderājas bataljonu formēja *pltn. K. Lobe* no Kurzemes un Zemgales policijas darbiniekiem un 281. Abrenes bataljonu *pltn. V. Veiss* ar palīgu *kapt. F. Bergu* no Rīgas un Vidzemes darbiniekiem. Abus bataljonus saformēja 4 rotu sastāvā ar 3 strēlnieku un vienu ložmetēju vadu katrā. 280. bataljona sastāvā bija 31 virsnieks, 245 instruktori un 374 kareivji, bet 281. bataljonā 48 virsnieki, 224 instruktori un 362 kareivji. Apbruņojumā — šautenes, patšautenes (bez čaulīšu izvilcējiem) un daži ložmetēji.

Tā kā bataljoni sastāvēja vienīgi no dažādu amatu policijas darbiniekiem, tad akūts kļuva dienesta pakāpju jautājums šais bataljonos. Latvieši visus bataljonus uzskatīja par militārām, ne policijas, vienībām un arī visos agrāk saformētos bataljonos lietāja vienīgi bij. Latvijas armijas dienesta pakāpes, tad arī formējot šos divus bataljonus vadījās vienīgi no pēdējām. Tas daudziem t.s. policijas virsniekiem bez militārās dienesta pakāpes bija nepatīkams pārsteigums, jo tagad dažkārt padotais komandēja savu bij. priekšnieku.

10. februārī abi bataljoni izbrauca no Bolderājas uz Daugavpili, no kurienes ar šķūtniekiem 281. Abrenes bataljonu noveda uz Piedrūju un 280. Bolderājas bataljonu uz Drūju otrā pusē Daugavai, Polijā. No turienes bataljoni ar pārgājienu pārvietojās uz Bigosovo stacijas rajonu un izvietojās pa apkārtnes sādžām.

Bigosovo rajonā dzelzceļu apsargāja kāds kazaku bataljons vācu ietērpā. Dzelzceļa administrācija bija vācu. Bij. stacijas priekšnieks pildīja pārbrauktuves sarga pienākumus un algu saņēma naturālijās. Apm. 1 km no dzelzceļa līnijas ceļi bija nosprostoti, jo tālāk sākās terroristu pārvaldīta territorija.

280. Bolderājas bataljonu izvērsa gar dzelzceļu ar seju pret ziemeļiem uz līnijas Suski—Domanki—Mikulinki—Panori—Pligauka, ar uzdevumu iztīrīt arī apvidu līdz Rosicas—Mušinas (Kaganoviča ciema) līnijai. Virzoties uz priekšu, bataljons vairākkārt nonāca saskarē ar terroristiem, bet zaudējumus necieta. Mušinas ciemu ieņēma ar kauju. Bataljona stābs novietojās Mušinā, 1. rota — Chomna-Guras sādžā, 2. un 3. rota — Mušinas un Degterevas sādžās un 4. rota — Rakšinas sādžā.

Jau pēc dažām dienām kādu nakti bataljona novietojumam uzbruka sarkanie terroristi. Uzbrukums bija vērsts pret Mušinas sādžu, vienlaicīgi mēģinot apiet bataljona labo spārnu Chomna-Guras sādžā. Frontālo uzbrukumu Mušinai uztvēra 2. un 3. rota *kapt. G. Pelūdes* un *vltn. Neimaņa* vadībā, bet flankam draudošo apiešanu atvairīja 1. rota *kapt. A. Juma* vadībā. Terroristi savu uzbrukumu ievadīja ar artilerijas uguni pa Mušinu. 6 collu granātas krita ļoti izklaidus pa visu sādžu, aizdedzinot vairākas mājas. Šai pirmajā lielākajā kaujā bataljons zaudēja 5 kritušos, to starpā vada komandieri *v.v. Muzikantu*. Kritušos kaļavīrus pārveda uz Latviju un apglabāja Indras kapos. Tur apglabāti arī vēlāk kritušie.

Šai kaujā arī pierādījās, ko nozīmē patšauteņu karbu un sevišķi čaulīšu izvilcēju trūkums, jo patšautenes nevarēja izmantot ar pilnu jaudu. Bataljona saimniecības priekšnieks *vltn. L. Uijerts* meklēja palīdzību pie vācu armijas daļām Drisā, bet tās varēja maz līdzēt. Tad ieroču meistars ieteica braukt uz Smoļensku, kur esot lieli ieroču krājumi. Uz Smoļensku devās *v.v. Riba* un pārveda no turienes maisu ar kārbām, čaulīšu izvilcējiem un pat automātiskos ieroču. Smoļenskā bija lieli krājumi krievu ieroču. Tur varēja dabūt visu. V.v. Riba devās vēl reiz uz Smoļensku. Pēc šī brauciena bataljona automātisko ieroču skaits bija divkāršojies.

Viss marta mēnesis abiem bataljoniem pagāja pastāvīgās sadursmēs ar lielākām vai mazākām terroristu grupām. Šai laikā 280. Bolderājas bataljons zaudēja 8 kritušos, galvenokārt no terroristu izliktām mīnām. No mīnas sprādziena krita arī bij. Sapieru pulka *kapt. R. Sūna*. Kritušie bija arī 281. Abrenes bataljonam.

Marta beigās bataljons saņēma uzdevumu doties austrumu virzienā un sasniegt kādu 20 km tālu meža masīva austrumu malu. Ceļā bataljons atrada kādu terroristu pamestu 6 collu lielgabalu. Sasniedzot jauno rajonu, bataljons sastapa latviešus, kas tur dzīvojuši jau no seniem laikiem. Staļina valdīšanas laikam sākoties, jaunie esot visi apcietināti un aizvesti. Palikuši vienīgi vecie. Visi viņi runāja tīru latviešu valodu.

Ar to arī t.s. Osvejas akcija bija nobeigta. Bataljoni atgāja caur Osveju un Zilupi uz Ludzu un tur palika dažas dienas atpūtā. Pa ceļam uz Ludzu 280. Bolderājas bataljons izpostīja uz Osvejas ezera saliņas ierīkoto komūnistu lidlauku.

No Ludzas abi bataljoni atgriezās Rīgā, kur bij. Sakaru bataljona telpās tos izformēja 1943. g. aprīlī.

*

SS-ogruf. un pol. ģen. Jekelns savā 1943. g. 31. marta dienas pavēlē cita starpā raksta:

„Ar 31.3.43. tiek izbeigta kaujas darbība „Winterzauber". Mērķis — austrumos no Latvijas robežas atrodošo apgabalu tīrīšana no bandītiem, ir plaši sasniegts. Ienaidniekam nodarīti ievērojami zaudējumi. — — — —

Godbijībā noliecam galvas šinīs kaujās kritušo 37 karavīru priekšā. Viņu spožais piemērs dzīvos tālāk Jūsu tautas vēsturē.

Ar sirsnīgu karavīra sveicienu atlaižu vienības uz saviem novietojumiem, resp. jaunā darbībā robežapsardzībā. — — — — — — — — — — —"

313. UN 316. BATALJONS

1943. g. 18. oktobrī Sebežā no Viļņas ieradās 313. un 316. bataljons. Tos no Daugavpils caur Rēzekni novirzīja atkal Krievijas territorijā. Par to bataljonu karavīri bija ļoti sašutuši, jo cerētās Latvijas vietā bija atkal nonākuši Krievijā. Vācu vadība bija nolēmusi iztīrīt no sarkaniem terroristiem apgabalu dienvidos no līnijas Sebeža—Idrica līdz Daugavai, t.i. apm. to pašu apgabalu, ko jau „izķemmēja" t.s. Osvejas akcijas laikā. Šī jaunā akcija bija nosaukta par godu Himleram par „Unternehmung Heinrich". Akcijā iesaistīja bez abiem latviešu bataljoniem un Rīgas policijas pulka arī dažus igauņu un lietuvju bataljonus, kā arī vācu armijas vienības un, saprotams, arī tādos gadījumos nekad neiztrūkstošās SD vienības.

Vāciešu nodomi latviešu bataljoniem nebija zināmi, tie saņēma tikai ļoti ierobežotas pavēles. Bataljonus virzīja pa daudziem mežiem krustām-šķērsām, pa lielākiem ceļiem uz priekšu un atpakaļ. Visur bija jāsastopas ar sarkanajiem terroristiem. Pārgājeni bija ļoti grūti, cilvēkiem trūka pārtikas, zirgiem elpes. Neviens neprasīja, vai karavīri vēl ko spēj, bija tikai jāsoļo un jādzenā terroristi. Vietējo iedzīvotāju vairs gandrīz neredzēja. Retā, vēl nenopostītā mājā bija sastopams kāds sirmgalvis, sieviete vai pusaudzis jaunietis.

Novembŗa sākumā akciju pēkšņi pārtrauca. 7. novembrī Nēveles virzienā bija dzirdama stipra artilerijas darbība. Abi bataljoni (arī Rīgas pol. pulks) saņēma pavēli doties Nēveles virzienā. Austrumu virzienā nebija tiešu ceļu, vienīgi ceļi, kas savienoja vienu sādžu ar otru. 316. bataljona komandieris *vltn. Nātiņš* izšķīrās iet tieši, bet 313. bataljona komandieris *kapt. K. Blitte* nolēma iet vispirms atpakaļ uz Sebežu.

313. bataljons norādīto rajonu (apm. 60 km attālumā) sasniedza tās pašas dienas (8. novembŗa) vakarā. Tur kādā krustceļā bataljonu sagaidīja vērmachta vīri ar prettanku lielgabalu un nodeva pavēli ieņemt aizstāvēšanās poziciju starp Nevedro ezeru kreisajā spārnā un Gusino ezeru labajā spārnā. Šīs aizstāvēšanas pozicijas gan bija paredzētas 316. bataljonam, bet tas, aizkavēts pie upju pārejām, 8. novembŗa vakarā sasniedza tikai Bajkino sādžu, kur sagatavojās palikt pa nakti. Tas tomēr bija iespējams vienīgi daļai bataljona, jo pienāca pavēle tūliņ vienu rotu nosūtīt uz Dubrovo sādžu 313. bataljona komandieŗa rīcībā un ar vienu rotu ieņemt pozicijas pie Lopatovas sādžas ceļu krustojuma, bet pārējām rotām palikt uz vietas, zirgus neizjūdzot. Uz norādītām vietām izgāja 1. rota *kapt. Znotiņa* un 4. rota *kapt. A. Sila* vadībā.

Jau tanī pašā vakarā Dubrovo sādžai uzbruka krievu regulārās armijas vienības, kuŗas bija pārrāvušas vācu fronti Nēveles rajonā un ar kauju virzījās uz Daugavpili. Sādžā nesen vakara krēslā ienākusī *vltn. K. Ozola* 4. rota uzbrukumu atvairīja, ienaidniekam zaudējot daudz kritušo, bet pašiem tikai dažus ievainotos.

Arī 313. bataljona 1. un 3. rotas transports, virzoties uz savu poziciju rajonu DV no Malachi sādžas, cieta pirmos zaudējumus no ienaidnieka izliktām mīnām. Rotas zaudēja 5 kritušos.

313. bataljons 9. novembŗa agrā rītā savu frontes iecirkni ieņēma šādi: 1. rota — Vasiļjevas sādžas rajonā, pie Nevedro ezera, 2. rota — Deņisova sādžas rajonā, 3. rota — vakaros no Malachi sādžas un 4. rota — Dubrovo sādžas rajonā pie Gusino ezera. Bataljona trans-

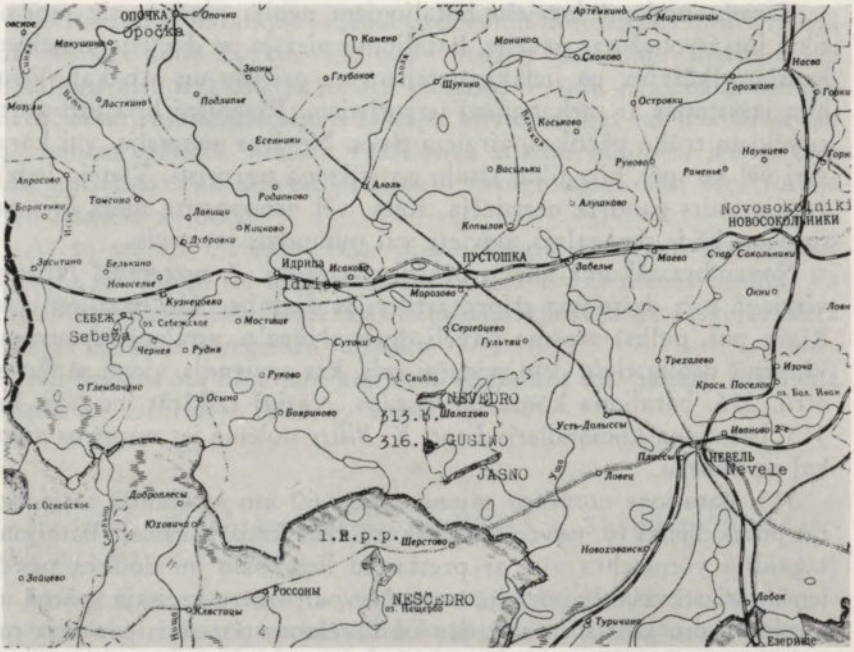

Nešéedro vietā jābūt Nešéerdo. Mērogs: 1:200.000

ports novietojās Bulochi sādžā, kas atradās frontes iecirkņa vidū. Sādžās nenopostītu ēku gandrīz vairs nebija, piem., Malachi sādžā nebija nevienas ēkas, Deņisova sādžā viena ēka. Bataljona komandpunktam izbūvēja patvertni apm. puskilometru aiz 3. rotas.

No 313. bataljona pa labi pozicijas ieņēma kāds igauņu bataljons un pa kreisi — Dubrovo, Zenri un Vašeninas sādžu rajonā — 316. bataljons. Iecirkņi bataljoniem bija plaši, apm. 7 km katram. Lai tos segtu, vajadzēja aizņemt ar izklaidētām strēlnieku ligzdām, 2—3 vīriem katrā.

Ienaidnieka poziciju aizmugurē bija mežs, kas deva tam pilnīgu kustības brīvību. Ieņemot pozicijas, bataljoniem nebija nekādu sakaru līdzekļu. Tikai vēlāk izsniedza dažus telefona aparātus un nedaudz km vadus, kas pietika vienīgi bataljonu komandpunktu savienošanai ar rotu komandpunktiem.

Abi latviešu bataljoni bija pakļauti 9. vācu policijas pulka komandierim, kas bija novietojies pie 313. bataljona transporta rotas Bulochi sādžā. Drīz tur pie pulka komandieŗa apmetās arī Kommandeur der Ordnungspolizei Ostland I A (operātīvās daļas) priekšnieks ģe-

nerāļa dienesta pakāpē. Viņš bieži braukāja uz Sebežu pie Jekelna. Kādā dienā viņa „volkswagen" ceļa posmā starp 313. un 316. bataljonu pārķēra krievi. Viņu vēlāk atrada kailu pakārtu pie koka.

Pirmajās dienās bataljonu vīri cītīgi strādāja pie ierakumu izveidošanas. Ar trūcīgiem darba rīkiem tas bija smags uzdevums. Vēlais rudens sagādāja grūtības sevišķi vecāku gadagājumu vīriem. Tie sāka stipri slimot, un daudzi bija jāpārsūta uz slimnīcām, jo bataljonu ambulances bija ļoti primitīvas un ārstiem *maj. H. Siliņam* un *vltn. P. Veģim* trūka arī medikamentu. Siltus apģērbus kaŗavīri saņēma tikai ziemai iestājoties.

Sarkano spēki Nēveles rajonā gan bija apturēti, bet tie taustīja citus uzbrukuma virzienus. Caur Malachi sādžu veda labs ceļš uz Sebežu. Novembŗa sākumā 313. bataljona frontes priekšā esošā mežā parādījās sarkanarmijas vienības un uzsāka izlūku uzbrukumus, kuŗiem drīz sekoja frontāls uzbrukums *kapt. P. Dišlera* 2. rotas iecirknī. Priekšējās ligzdas 2. rotai bija jāatvelk, kas ienaidniekam deva iespēju bataljona pozicijas apšaudīt ar flankējošu uguni.

Lai dotu iespēju atspiest iebrukumu un fronti iztaisnot, bataljonam piedalīja vienu rotu no kaimiņu igauņu bataljona. Igauņu rota nomainīja *vltn. Silenieka* 3. rotu, lai tā varētu piedalīties frontes iztaisnošanas uzbrukumā, ko atbalstīja arī viena vācu zenītartilerijas baterija. Uzbrukumu vadīja 313. bataljona komandieris *kapt. Blitte.* Tas sākās agri no rīta un līdz pusdienas laikam fronte bija iztaisnota apm. 500 m dziļumā. Kaujā bataljons zaudēja 2 kritušos un 5 ievainotos, bet piedalītie vācu spēki — 1 kritušo un 3 ievainotos. Gūstā saņēma 12 sarkanarmiešus, to starpā kādu ltn. — rotas komandieri. Ienaidniekam kritušo skaits bija stipri liels, no tieša zenītartilerijas trāpījuma vien bija kritusi visa kāda bunkura apkalpe.

Par veiksmīgā uzbrukumā parādīto varonību daudzus bataljona kaŗavīrus apbalvoja ar Dzelzskrustu.

Pēc 313. bataljona komandieŗa vairākkārtīgiem lūgumiem vācu vadība beidzot bija ar mieru gados vecākos bataljona vīrus atgriezt uz Latviju. To vietā 10. novembrī bataljons saņēma 60 vīru papildinājumu, ko no Sebežas atveda *kapt. A. Ūdris-Saltais.* Jau tanī pašā vakarā vācu vadība uzdeva *kapt. Ūdrim* ar atvesto komandu ieņemt nesen *pltn. Zīverta* būvbataljona izbūvētos nocietinājumus bataljona aizmugurē. Kapteinis atrunājās, ka atvestajai komandai trūkst instruktoru un ka viņš nezina, vai kaŗavīri ir ieguvuši kaut minimālu apmācību. Tad bataljona saimniecības priekšnieks *vltn. Uijerts* saņēma rīkojumu vīrus sadalīt pa visām četrām bataljona rotām. To

313. bataljona 3. rotas kaŗavīri pozicijās pie Malachi sādžas

arī nakts tumsā lielā steigā izdarīja, atvesto vārdu pierakstīšanu tumsas dēļ atstājot uz nākošo rītu.

Otrā rītā sākās krievu uzbrukums. Latviešu bataljoni visumā noturēja savas pozicijas, bet zaudējumi bija ļoti smagi. Krituši bija arī daudzi no iepriekšējā vakarā pienākušiem. Grūtības bija ar kritušo vārdu noskaidrošanu, jo jaunpienākušie nebija vēl rotās pierakstīti. Kritušos apglabāja vācu armijas kapos Sebežā, izņemot 313. bataljona 2. rotas *kareivi Segliņu,* kuŗa tēvs, tās pašas rotas transporta vīrs, saņēma atļauju dēlu pārvest uz dzimteni un apglabāt Jelgavā. Otrs Segliņa dēls bija jau agrāk kritis un apglabāts Krievijā. Tēvs ar kritušo dēlu rotas pajūgā laimīgi izbrauca cauri terroristu joslai un sasniedza Jelgavu.

Šai kaujā tika zaudēts pakalns austrumos no Malachi sādžas. Vācu vadība uzskatīja to par ļoti svarīgu un pavēlēja kāda vācu armijas pulka bataljonam *maj. Kluges* vadībā to atgūt. Vācu bataljons uzbruka artilerijas atbalstā, bet panākumus neguva. Ienaidnieks bija jau paguvis pamatīgi ierakties. Vācu bataljons cieta ļoti smagus zaudējumus, sevišķi virsnieku sastāvā. Krita trīs rotu komandieŗi vien.

No bataljona pamatsastāva dzīvs bija palicis tikai 1 virsnieks (bat. komandieris) un 1 instruktors (bat. stāba virsseržants).

Pēc šīs kaujas 313. bataljona frontes iecirknī notika vienīgi vietēja rakstura sadursmes un izlūku darbība. 3. rotas izlūku kaujas grupas *serž. Frembergu* par vienu tādu sekmīgu izlūkošanas uzbrukumu apbalvoja ar Dzelzskrustu.

316. bataljona frontes iecirknī ilgu laiku notika cīņa ap komandējošo augstieni. Vācu vadība bija nolēmusi to ieņemt. Pieveda artileriju un jaunas armijas vienības. Pēc ilgākas kalna apšaudes ar spēcīgu artilerijas uguni 316. bataljons un vācu vienības pārgāja uzbrukumā, bet kalnu tomēr nespēja ieņemt. Bataljons cieta jūtamus zaudējumus.

Novembŗa otrā pusē 316. bataljonu nomainīja vācu vienības. Izejot no pozicijām, bataljona rindas bija daudz retākas, jo daudzi kaŗavīri bija krituši kaujās vai arī ievainoti un slimi gulēja slimnīcās. Bataljons devās uz aizmuguri Idricas virzienā. Pēc apm. 18 km nosoļošanas bataljons apmetās uz naktsguļu kādā nopostītā sādžā. Nākošā dienā pie bataljona ieradās kāds augstāks vācu virsnieks ar pavēli kaŗavīriem kāpt piebraukušās vācu smagajās auto mašīnās, kas pēc kaŗavīru sakāpšanas devās atpakaļ frontes virzienā. Pēc kādu 6 km nobraukšanas kaŗavīriem pavēlēja izkāpt kāda meža malā. Te bataljonu sagaidīja kāds cits augstāks vācu virsnieks un paziņoja, ka bataljonam esot nepieciešams atgriezties frontē, jo frontes stāvoklis esot ļoti kritisks.

Jau pēc apm. vienas stundas bataljonam kopā ar vācu vienībām bija jādodas uzbrukumā. Jaunieņemtās pozicijās bataljona kaŗavīri cīnījās varonīgi un atvairīja visus sekojošos ienaidnieka pretuzbrukumus. Šinīs pozicijās bataljons palika līdz janvāŗa mēneša sākumam, ciešot samērā lielus cilvēku zaudējumus. Krita 1. rotas komandieris *vltn. Jansons,* kā arī daudzi instruktori un kareivji.

1944. g. 5. janvārī 316. bataljona komandieris *vltn. Nātiņš* aizbrauca komandējumā uz Rīgu. Viņa vietā palika *kapt. K. Deksnis.* 10. janvāŗa vakarā bataljonu nomainīja vācu vienības. Bataljonam bija jādodas uz citu iecirkni Bajkino sādžas rajonā, kur tas ieradās otrā dienā.

Novembŗa un decembŗa mēnešos 313. bataljona aizmugurē darbojās *pltn. Zīverta* latviešu būvbataljons, kas palīdzēja izveidot aizstāvēšanas pozicijas. Izraka 300 m gaŗu satiksmes grāvi līdz uz priekšu izbīdīto 3. rotu Malachi sādžas rajonā. Darbi varēja notikt tikai

naktīs. Būvbataljons izbūvēja arī uz pakalna aiz 1. rotas (pie Nevedro ezera) nocietinājumu sistēmu ar ligzdām un patvertnēm, uz kuŗām bija paredzēts bataljonam pāriet. Ienaidnieks tomēr pasteidzās 12. janvārī tās ieņemt pirmais.

Decembŗa beigās no krievu gūstekņiem un arī pašu izlūkiem kļuva zināms, ka ienaidnieks gatavojas lielākam uzbrukumam, jo naktīs tika pievesti lielāki kājnieku spēki, kā arī vieglā un smagā artilerija. Šī sagatavošanās īsi pirms 10. janvāŗa notika jau pilnīgi atklāti. Par to 313. bataljona vadība nepārtraukti ziņoja kaujas grupas vadībai, bet nekas netika darīts, pareizāk, nebija iespējams nekā darīt, lai paredzamo uzbrukumu varētu sekmīgi atvairīt. Kā vieglai, tā smagai artilerijai, kas bija norīkota bataljona atbalstīšanai, nebija pietiekami municijas. Bija atļauts izlietāt ne vairāk kā 5—6 granātas diennaktī. Arī pāris reizes izsauktiem štukasiem trūka municijas un degvielu.

Arī bataljona apbruņojums bija palicis pārāk raibs. Kaujās bija iegūti krievu ieroči, saņemtais cilvēku papildinājums bija apbruņots ar vācu šautenēm, kas kopā ar jau Rīgā saņemtiem ieročiem (beļģu un franču šautenes, krievu patšautenes un vācu 1. pasaules kaŗa ložmetēji) radīja bieži nepārvaramas grūtības municijas sagādē.

Šai laikā (1944. g. janvāŗa sākumā) 313. bataljona sastāvā bija apm. 600 vīru, sadalīti 4 ierindas un vienā saimniecības rotā un viena piedalīta vācu prettanku rota, sastāvoša no 75 vīriem un 6 prettanku lielgabaliem.

11. janvāŗa vakarā bataljons saņēma pavēli fronti pārkārtot tādi, ka *vltn. F. Neimaņa* 1. rotas iecirknis jānodod vācu vienībām, bet bataljonam jāieņem tāda paša lieluma iecirknis pa labi no Gusīno ezera, t.i. pa labi no 4. rotas. Pret to protestēja bataljona komandieris, jo pašreizējos apstākļos, ja fronti nesaīsina, šī pārgrupēšana bija neattaisnojama. Protests tomēr netika ievērots, un pavēle bija jāizpilda. 1. rota naktī pārvietojās uz jauno nepazīstamo iecirkni.

Ienaidnieks — 3 triecienarmijas vienības — gaidīto lieluzbrukumu sāka 12. janvārī plkst. 6 no rīta ar smago, vieglo un t.s. Staļina ērģeļu viesuļuguni, kas pret bataljona pozicijām turpinājās apm. 2 stundas, pēc tam uguni pārnesot uz aizmuguri un sākot kājnieku triecienu. Kā jau tas krieviem bija parasts, vienības uzbrukumā nāca slēgtā ierindā. Laikam krievu vadība bija arī pārliecināta, ka pēc tādas viesuļuguns ienaidnieks būs pilnīgi iznīcināts. Tas arī nebija tālu no patiesības. Piem., 313. bataljona vairums smago ložmetēju

un granātmetēju bija iznīcināti, vācu prettanku rotā arī visi lielgabali. Šai rotā bija krituši arī visi virsnieki.

Ap plkst. 09 ienaidnieks bija ielauzies Zenri—Dubrovo sādžu rajonā un sasniedza jau mežu rietumu malu austrumos no Bajkino. 316. bataljona 4. rota atšķirta no bataljona bija pievienojusies 1. Rīgas policijas pulkam. 1. rota bija izklīdināta un atkāpusies uz Bajkino. 2. rota *kapt. K. Dekšņa vadībā* un 3. rota *kapt. R. Akmeņkalna* vadībā steigā ieņēma pozicijas pret Bajkino sādžas tuvumā parādījušos ienaidnieku un apturēja tā virzīšanos uz priekšu. Visa 12. janvāŗa diena pagāja smagās atvaires cīņās. Krita 2. rotas 3. vada komandieris *ltn. R. Valants,* ievainoja bataljona adjutantu *vltn. Sproģi.*

Arī 313. bataljona 1. rota, kas naktī nebija paspējusi savas pozicijas kārtīgi ieņemt, nebija spiedienu izturējusi un bija atkāpusies. Atkāpusies bija arī bataljona kreisā spārnā esošā vācu vienība. Telefona sakari bija pārtraukti, tos kaut cik uzturēt varēja vienīgi ar ziņnešiem. 4. rotai, kuŗas labais flanks pieslēdzās Gusino ezeram, ienaidnieks bija nogriezis atkāpšanās ceļu. Vienīgā iespēja bija atiet pa Gusino ezera ledu, kas bija gan biezs, bet artilerijas granātu salauzīts. Šo atiešanas ceļu ar lieliem zaudējumiem (noslīkstot) bija izmantojuši divi 4. rotas vadi. Pārējās bataljona daļas ar cīņām ienaidnieks bija atspiedis līdz plkst. 14 apm. pusotra kilometra. Krievu gūstā krita daudzi 2. rotas kaŗavīri. Vēl kaujas darbībai turpinoties, ienaidnieks saņemtos gūstekņus izmantoja propagandai. Tā, piem., kaujas lauku pārkliedza skaļruņi ar Dzelzskrustu apbalvotā 2. rotas *kapr. Jakāna* aicinājumu pāriet „neuzvaramās sarkanarmijas" pusē.

Bataljona komandpunkts pārvietojās uz Bulochi sādžu. Pārsienamais punkts bija pārpildīts ar ievainotiem. No artilerijas uguns smagi bija cietis arī bataljona transports. Kaujai turpinoties, pie bataljona komandieŗa *kapt. Blittes ieradās* kaujas grupas komandieris *pol. ģen. Jekelns* un pavēlēja kapt. Blittem pārņemt savā rīcībā un ievadīt kaujā arī *pltn. Zīverta* būvbataljonu, kas atradās netālu aizmugurē. Kapt. Blite norādīja, ka būvbataljona vīri nav apmācīti kaujas darbībā un no tiem tikai daži ir apbruņoti ar vecmodīgām šautenēm, pie tam nav arī municijas. Iesaistīt šo bataljonu kaujā būtu tīrā slepkavība. Būvbataljonam ir arī savs komandieris augstākā dienesta pakāpē par viņu. „Viņam nav pietiekamas kaujas pieredzes", atbildējis Jekelns, bet nav vairs pastāvējis uz bataljona pārņemšanu.

Abu latviešu bataljonu sadrumstalotās atliekas zem ienaidnieka spiediena sāka atiet. Sāka trūkt arī municijas. Bet pēc pāris stundām kaujā iesaistījās, ieņemot atbalsta punktus, jaunpievilktās vācu vie-

nības. Laika apstākļiem uzlabojoties, sāka darboties arī vācu aviācija, un ienaidnieka uzbrukuma spars jūtami apsīka.

Sadrumstalotās latviešu bataljonu atliekas atvilkās tālāk no frontes joslas. Vissmagāk bija cietis 313. bataljons. Pirmā brīdī likās, ka no tā ir atlikuši tikai 4 virsnieki un apm. 90 instruktori un kareivji. Bet ceļā uz tālāko aizmuguri pievienojās vēl 3 virsnieki un apm. 70 kareivji. Pievakarē bataljona atliekas sasniedza kādu sādžu, kuŗas nedaudzās vēl veselās mājas deva iespēju bezgala nogurušajiem kaŗavīriem atpūsties. Nākošā dienā, 14. janvārī, bataljons turpināja gājienu uz Sebežu, kur visiem par lielu prieku jau priekšā bija vēl viens bataljona virsnieks un 56 instruktori un kareivji. Ar tiem kopā no kaujas lauka bija dzīvi atgriezušies 8 virsnieki un apmēram 210 instruktori un kareivji, t.i. apm. viena trešā daļa no bataljona sastāva.

14. janvāŗa rītā arī 316. bataljons saņēma atļauju doties dziļāk aizmugurē uz Idricas pusi. Ceļā vācieši bataljonu vairākkārt mēģināja apturēt un novirzīt atpakaļ uz fronti. Pret to ļoti noteikti nostājās bataljona virsnieki, jo kaŗavīri bija galīgi pārguruši un arī ieroču un municijas trūkuma dēļ nebija cīņas spējīgi. Ceļā uz Idricu bataljonam pievienojās arī bataljona komandieris *vltn. Nātiņš,* kas bija atgriezies no komandējuma uz Rīgu. Viņš bija pārsteigts par bataljona bēdīgo stāvokli. Trūka 4. rotas, par tās likteni nebija nekas zināms.

Vēlu naktī bataljons sasniedza Idricas rajonu, kur palika atpūtā. Pēc jaunsaņemtās pavēles bataljonam no Idricas pa dzelzceļu bija jāatgriežas Latvijā. Kamēr bataljons Idricā gaidīja uz ešalonu, tur ieradās arī 4. rota. Tā bija pievienojusies 1. Rīgas policijas pulkam.

Nevarēdams sagaidīt apsolīto ešalonu, bataljons 17. janvārī uzsāka gājienu uz Sebežu, kur nonāca tās pašas dienas vakarā. Otrā dienā bataljons turpināja ceļu uz Zilupi. Bet arī Zilupē bataljonam neizdevās ešalonu dabūt, un tādēļ tas devās pa zemesceļu tālāk uz Ludzu un no turienes uz Rēzekni, kur nonāca 21. janvāŗa naktī. Rēzeknē bataljons otrā dienā uzlādējās uz sen apsolītā ešalona un caur Rīgu ieradās Izriedes stacijā, kur izlādējās un novietojās 5 km attālajā Izriedes muižā.

Mazliet labāk ar atgriešanos Latvijā veicās 313. bataljonam. Tam ešalonu laimējās dabūt jau Zilupē. No turienes bataljonu pārveda uz Saldu, no kurienes tas pēc dažu dienu atpūtas pārvietojās uz Rubu. Te bataljonu pārformēja, daļu (vecāko) atkomandēja uz apriņķiem un bataljonā iedalīja jaunus no citiem bataljoniem vai jauniesauk-

tos. Par pārformētā bataljona komandieri iecēla *kapt. Grāveli.* Bataljonu 1944. g. 4. februārī iekļāva 2. Liepājas policijas pulkā kā III bataljonu.

Tāpat pārformēja arī 316. bataljonu. Tanī no vecā virsnieku sastāva palika tikai 3 un ārsts *vltn. P. Veģis.* Pēc pārformēšanas arī 316. bataljonu iekļāva 2. Liepājas policijas pulkā kā IV bataljonu. (Skat. arī 219. lpp.)

319-F. BATALJONS

Pēc ģen. Jekelna pavēles *pltn. V. Ģinters* uzsāka 1943. g. oktobŗa beigās formēt 319 latviešu policijas bataljonu no apriņķu priekšnieku iesauktiem aizsargiem („C" grupas). Jaunformējamam bataljonam darbība bija paredzēta tikai Latvijas robežās, un iesauktajiem tikai 8 nedēļas ilgs dienests bataljonā. Bataljona formēšana notika Rīgā, Brīvības ielā 93, un tā bija jāveic visīsākā laikā.

Bataljonā iedalītie kaŗavīru lielākā daļa bija jau kalpojuši Latvijas armijā, tikai tie bija dažāda vecuma un iesaukti bez veselības pārbaudes. Instruktoru skaits bija liels, bet virsnieku sastāvs bija krietni zem statos paredzētā skaita un ļoti raibs no dažādām ieroču šķirām, vairums no rezerves. Pēc saformēšanas bataljona sastāvā bija 15 virsnieki, 125 instruktori un 466 kareivji. 1. rotu komandēja *ltn. Krasts,* 2. rotu — *kapt. Daugulis,* 3. rotu — *vltn. Grigals,* 4. rotu — *kapt. J. Krūmiņš,* un bataljona adjutants bija *vltn. Eltermanis.*

Bataljona apbruņojumā bija vācu šautenes, 15 krievu mašīnpistoles, 25 krievu patšautenes, 6 vācu smagie ložmetēji un 6 krievu vieglie ložmetēji. Sakaru līdzekļi bija ļoti trūcīgi, tāpat transports. Zirgus bataljonam atveda no Lietuvas. Ietērps, uzkabes un apbruņojuma saņemšana un pielaikošana aizņēma lielāko daļu no bataljona īsā formēšanas laika. Ierindas un ieroču mācībām varēja atlicināt tikai ļoti niecīgu stundu skaitu.

3. novembrī bataljonu nostādīja novietojuma pagalmā kaujas tērpā atiecīgai skatei, kuŗu izdarīja *ģen. Šrēders.* Skatē ģen. Šrēders arī paziņoja, ka pēc dažām dienām bataljonam paredzama izbraukšana Latvijas robežās, bet lai tomēr neuzskatot Latvijas robežu par kaut kādu grāvi, kuŗu nedrīkstētu vajadzības gadījumā pārkāpt. Viņš arī izteica cerību, ka bataljona kaŗavīriem dienesta ilgums nepārsniegs 8 nedēļas, pēc tam izdotais apģērbs pēc dienesta izbeigšanās

pāriešot katra karavīra īpašumā. Pēc skates bataljona karavīri nodziedāja Latvijas valsts himnu — Dievs, svētī Latviju.

5. novembrī bataljons no Rīgas preču stacijas izbrauca austrumu virzienā. Brauciena gala mērķis nebija zināms pat bataljona komandierim. Ešalonam ierodoties Rēzeknē, pie bataljona komandiera ieradās kāds vērmachta kapteinis un nodeva pavēli par bataljona turpmāko uzdevumu un tā izpildīšanu. Vācu kapteinis palika pagaidām pie bataljona par padomdevēju.

Saņemtajā pavēlē bija teikts, ka dzelzceļa līniju Zilupe—Sebeža—Idrica—Novosokoļniki, vienu no vācu armijas galveniem satiksmes ceļiem, pārāk bieži bojājot terroristi. Patlaban šo dzelzceļa līniju apsargājot kāds vācu bataljons, kuram tagad operātīvā ziņā tiekot pakļauts arī 319. latviešu bataljons. Bataljona karavīri pēc klātpieliktā sadalījuma bija jāizvieto gar dzelzceļa līniju izbūvētos atbalsta punktos, kuros atrodoties vācu karavīri. Bez tam vēl bataljona karavīriem bija jāieņem divi atbalsta punkti, kuru uzdevums bija nodrošināt Sebežas pilsētu no Osvejas ezera apgabalā mītošajiem terroristiem.

Bataljona stābs novietojās Sebežā, līdz ar to skaitoties 16. vācu armijas VIII korpusa rīcībā.

6. novembra agrā rītā tieši no ešalona bataljona karavīrus izvietoja pa attiecīgiem atbalsta punktiem. Bataljona komandieris dzelzceļa apsardzībai norīkoja 1., 2. un 4. rotu, bet 3. rota novietojās Sebežas pilsētā, uzņemoties pilsētas un stacijas apsardzību. Ar 4. rotas karavīriem pastiprināja atbalsta punktus gar dzelzceļa līniju iecirknī Sienava—Sebeža, bet 1. un 2. rota pastiprināja atbalsta punktus iecirknī Sebeža—Idrica—Majevo.

Jau pirmās nakts patruļas gājienā pa dzelzceļa līniju ievainoja kādu 4. rotas karavīru. Sebežas tuvumā esošos bunkuros novietošanās kopā ar vācu karavīriem bija samērā laba. Arī uzturs un apgāde bija apmierinoša, vienīgi grūtības un pārpratumi radās vācu valodas nesaprašanas dēļ. Par to bataljona komandieris informēja priekšniecību un lūdza piedalīt bataljonam tulkus. Kādā apspriedē ar vācu komandieriem *pltn. Ģinteram* paziņoja, ka bataljons drīzumā saņemšot patstāvīgu uzdevumu un lai patreizējo uzdevumu uzskatot tikai izdarītu apmācības nolūkos.

16. novembra vakarā bataljona komandieris arī saņēma pavēli ar 3 rotām (1. rota palika uz vietas) ieņemt patstāvīgu dzelzceļa apsardzību uz līnijas Idrica—Opočka, līdz Jeseņiki stacijai (to izslēdzot), nomainot tur esošo vērmachta bataljonu. Bataljona stābam bija jā-

novietojas Kurilovo sādžā. Te bataljons bija pakļauts VIII korpusa lauku komandantam Idricā.

Uz jauno apsardzības līniju rotas izbrauca no Sebežas 18. novembrī un tūliņ ieņēma norādītos atbalsta punktus. Bataljona apgādes daļa palika Idricā. Idricas stacijā bataljona komandieris *pltn. Ģinters* apstaigāja ešalonu un apsveica karavīrus sakarā ar Latvijas valsts svētkiem.

Pārņemot Kurilovo sādžā (apm. 14 km uz ziemeļiem no Idricas) iecirkni no vācu bataljona komandiera, pēdējais izteica izbrīnu, ka tik vāji apbruņotam un neapmācītam bataljonam uzdots ieņemt šādu iecirkni. Viņiem tiltu nodrošināšanai esot bijuši vairāki pretttanku lielgabali un bataljona stāba nodrošināšanai Kurilovo sādžā atradusies pusrota karavīru. Kurilovo sādža atradās apm. 500 m no tuvākā atbalsta punkta pie Veļikajas upes tilta un terroristu nometnes tuvumā. Uz šīs informācijas pamata bataljona komandieris par apstākļiem ziņoja savai priekšniecībai un protestēja, ka vāji apbruņotam un neapmācītam bataljonam 3 rotu sastāvā jāieņem stipra vācu bataljona iecirknis. Viņš lūdza bataljonu pastiprināt ar smagiem ieročiem un sakaru līdzekļiem, kā arī atļaut bataljona stābu atvilkt uz atbalsta punktu līnijas. Atbilde bija, ka beidzamā laikā šis iecirknis esot bijis samērā mierīgs un ka papildināt bataljona ieročus un sakaru līdzekļus neesot iespējams. Lai novērstu karavīru vājo apmācību, atbalsta punktiem piekomandēšot vērmachta instruktorus par apmācītājiem. Bataljona stābu esot paredzēts pārcelt uz Makšutino sādžu, kur atradās 2. rotas atbalsta punkts.

1943. g. beigās bataljons arī atstāja Kurilovo sādžu un pārcēlās uz Makšutino sādžu. Tūliņ nākošā naktī Kurilovo sādžā visas ēkas, kur bija novietojies bataljona stābs, terroristi nodedzināja.

Viss decembra mēnesis atbalsta punktos pagāja samērā mierīgi. Dzelzceļa apsargāšanu dienas laikā izdarīja ar novērošanas posteņiem, naktīs tos papildinot ar slēpņiem. Par spīti tam dzelzceļa spridzināšana notika samērā bieži, bet bojājumi bija niecīgi, izdarīti ar maziem sprāgstlādiņiem. Vairākkārt notika arī apšaudīšanās ar terroristiem. Decembra vidū ieradās arī apsolītie apmācītāji, bet nekādu sevišķu centību tie neizrādīja un 16. janvārī atkal pazuda.

Bataljona karavīri no dzelzceļa līnijas iet nost neuzdrošinājās, jo apkārtējie meži bija pilni ar terroristiem. Arī krievu sādžu iedzīvotāji strādāja uz abām pusēm, jo tas bija viņu dzīvības jautājums.

Jau decembra mēneša sākumā *pltn. Ģinters* atgādināja *ģen. Jekelna* kaujas grupas stābam Idricā pie bataljona formēšanas doto solī-

jumu par 8 nedēļu ilgu dienesta laiku un dienesta pildīšanu Latvijas robežās, lūdzot bataljonu nomainīt un atgriezt Latvijā, jo patreizējā bēdīgā stāvoklī bataljons neesot arī piemērots nekādam kaujas uzdevumam. Uz to ģen. Jekelns personīgā sarunā ar pltn. Ģinteru sīki un gari izskaidroja savas kaujas grupas pašreizējo stāvokli, nepieciešamību iesaistīt kaujās visas policijas vienības, un līdz ar to neiespējamību bataljonu nomainīt. Viņš tomēr solījās mēģināt darīt visu iespējamo, lai ātrāk pildītu dotos solījumus, kā arī rūpēties par bataljona apbruņojuma un sakaru līdzekļu papildināšanu. Šīs sarunas rezultātā bataljons arī saņēma divus smagos granātmetējus un dažus telefona aparātus. Atļāva arī piešķirt bataljona karavīriem kārtējos atvaļinājumus.

1944. g. 15. janvārī patruļas sadursmē ar terroristiem krita 1. rotas *kaprālis Gailītis*. Rotas karavīri, neievērodami vispārējo aizliegumu, pārveda kritušo kaprāli apbedīšanai uz Latviju.

22. janvārī bataljona 2. rotu pārvietoja uz Idricu kāda atbalsta punkta izbūvei.

26. janvārī pie Kurilovo sādžas terroristi no kāda šķūņa pārsteidza ar patšauteņu uguni pēc siena braucošos 4. rotas 3 karavīrus. Teroristu rokās krita kājās ievainotais *kaprālis Rožlapa* līdz ar patšauteni un pajūgu. Vēlāk kaprāli atrada turpat nogalinātu un izģērbtu.

8. februārī 2., 3. un 4. rota, atstājot atbalsta punktos tikai minimālo karavīru skaitu, kopā ar vācu vienībām lidmašīnu atbalstā piedalījās lielākā akcijā terroristu pārvaldītajā rajonā. Pārgājiens bija apm. 30 km. Akcijas laikā iznīcināja vairākus labi iekārtotus terroristu bunkurus. Lielākas sadursmes ar terroristiem tomēr nenotika.

20. februārī bataljona komandieris *pltn. Ģinters* aizbrauca slimības atvaļinājumā uz Rīgu, un bataljona komandēšanu pārņēma 4. rotas komandieris *kapt. Krūmiņš*. Atrodoties Rīgā, *pltn. Ģinters* informēja *ģen. Bangerski* par bataljona slikto stāvokli un lūdza rūpēties par bataljona atgriešanu dzimtenē. Ģen. Bangerskis uz jau agrāk saņemtās informācijas pamata bija 15. februārī rakstiski lūdzis ģen. Jekelnu 319. bataljonu atgriezt dzimtenē un pārformēt.

6. martā *pltn. Ģinteru* izsauca pie sevis *ģen. Šrēders* un paziņoja, ka viņš esot panācis 319. latviešu bataljona visdrīzāko atvilkšanu no Krievijas. Vecāko gada gājumu karavīrus atvaļināšot un pārējos pārbaudīšot ārstu komisija. Bataljona pārformēšana notikšot Olainē un tādēļ pltn. Ģinteram esot atkal jāuzņemas bataljona komandēšana. (Viņa atvaļinājums izbeidzās tikai 18. martā.)

Bataljona komandieŗa prombūtnes laikā bataljons saņēma pavēli no Idricas—Opočkas dzelzceļa apsargāšanas pārvietoties Idricas—Polockas dzelzceļa apsardzībai. Tas bataljona kaŗavīros radīja lielu sarūgtinājumu, un bataljona komandieŗa v.i. *kapt. Krūmiņš* no šīs pavēles izpildīšanas atteicās, motivējot pavēles neizpildīšanu ar to, ka bataljona kaŗavīriem solīts tikai 8 nedēļas ilgs dienesta laiks un tikai Latvijas teritorijā, pie kam pie iesaukšanas nav notikusi medicīniskā pārbaude un bataljons vispār atrodas ļoti sliktā stāvoklī. Tad vācieši uz vietas noorganizēja kādu vācu ārstu komisiju un noteica laiku, kad bataljona kaŗavīriem jāierodas uz pārbaudi, piedraudot, ja pavēli par jauna iecirkņa ieņemšanu neizpildīšot, nodot vainīgos kaŗa tiesai. Kaŗavīri tomēr uz vācu ārstu komisiju atteicās iet un pieprasīja latviešu ārstu komisiju.

Tad pēkšņi marta sākumā bataljonu nomainīja kāds kazaku bataljons, un btl. ešalonā atgriezās Latvijā. Olainē bataljons ieradās 11. martā, un dažas dienas vēlāk vācu ārstu komisija izdarīja kaŗavīru veselības pārbaudi. No virsniekiem atvaļināja bataljona komandieri *pltn. Ģinteru, vltn. J. Jekumu, ltn. Rožkalnu un Berķi.* Pēc slimo un vecāko gada gājumu kaŗavīru atvaļināšanas, bataljonā no vecā sastāva palika vairs 75 instruktori un 256 kareivji. Papildinājumam bataljons saņēma 8 jauniesauktus instruktorus un 236 kareivjus.

30. martā ģen. Šrēdera stābā bataljona komandieris saņēma paziņojumu par bataljona pārvietošanu uz Ziemeļvidzemi, kur terroristi esot palikuši sevišķi aktīvi. Tur varēšot arī izdarīt apmācības.

3. aprīlī bataljons ešalonā izbrauca no Olaines un nākošā dienā novietojās sekojoši: bataljona stābs ar 1. rotu un sapieŗu vadu — Gulbenē, 2. rota — Alūksnē, 3. rota — Lubānā un 4. rota — Rugāju pamatskolā.

Lieldienu sestdienas vakarā krievu lidmašīnas uzbruka Gulbenei. Krita 5, un ievainoja 5 pirmās rotas kaŗavīrus. 10. aprīlī bataljona stābs ar 1. rotu un sapieŗu vadu pārcēlās uz Liteni. Rotas savos novietojumos izdarīja apmācības, un mazākās vienībās uz laiku izvietojās apsardzības dienestam terroristu apdraudētās vietās. 1. maijā no bataljona atvaļināja vēl 70 vecāko gada gājuma kaŗavīrus. 3. un 4. maijā bataljona trīs rotas piedalījās terroristu apkaŗošanas akcijā Lubānas ezera klānos. Akcijai tomēr lielāku panākumu nebija.

10. maijā bataljona komandēšanu no *pltn. V. Ģintera* pārņēma *majors O. Tiltiņš.* Bataljons Vidzemē palika līdz 22. jūlijam (skat. turpmāk).

317-F. BATALJONS

1943. g. 18. oktobrī *kapt. Ž. Krūmiņš* Bolderājā saformēja 317. frontes rotu, kadrus ņemot no 266-E. bataljona. Saformētā bataljonā skaitījās 5 virsnieki, 26 instruktori un 150 kareivji. Apbruņojumā bez šautenēm bija vēl 16 patšautenes, 6 granātmetēji un 10 mašīnpistoles.

Jau 27. oktobrī rota izbrauca uz Zilupi, kur pierobežas apgabalos pildīja sardžu dienestu. Tur rota palika līdz 1944. g. februāŗa sākumam, kad atgriezās Rīgā un novietojās Olainē. Te rotu pārformēja par bataljonu, papildinot ar apm. 500 jauniesauktiem, un 14. februārī iekļāva 3. Cēsu latviešu policijas pulkā. (Skat. turpmāk.)

318-F. BATALJONS

1943. g. 25. oktobrī Bolderājā no Rīgas un Jelgavas apriņķu C-grupas palīgpolicijas (aizsargiem) saformēja 318-F. bataljonu. Pēc saformēšanas bataljonā skaitījās 26 virsnieki, 141 instruktors un 488 kareivji. Apbruņojumā bija vienīgi šautenes.

5. novembrī bataljons izbrauca uz Latvijas pierobežu, Vecslabadas rajonu. Bataljona komandējošais sastāvs izbraucot no Bolderājas bija: bataljona komandieris — *pltn. Dzenītis,* 1. rotas komandieris — *vltn. Serģis,* 2. rotas — *vltn. Prauliņš,* 3. rotas — *vltn. Smilga,* 4. rotas — *vltn. Vilks,* adjutants — *ltn. E. Smilga,* saimniecības priekšnieks — *vltn. Matuzelis,* sakaru komandas priekšnieks — *vltn. Īlens* un sev. uzdevumu virsnieks — *ltn. Trautmanis.*

Pierobežā bataljons izvietojās starp Zilupi un Šķauni ar bataljona komandpunktu Vecslabadā. No turienes bataljons piedalījās terroristu apkaŗošanā starp Idricu un Polocku, apm. 50—60 km dziļumā no Latvijas robežas. Pēc uzdevuma veikšanas bataljons atkal atgriezās savos izejas punktos t.s. pierobežas atbalsta punktos.

1944. g. februāŗa sākumā bataljona komandieri *pltn. Dzenīti* nomainīja *kapt. Ž. Mitenbergs.* 14. februārī bataljonu iekļāva 3. Cēsu policijas pulkā.

321-F. BATALJONS

1943. g. īsi pirms Ziemassvētkiem *pltn. P. Penčuks* ar *kapt. Gothardsonu* un *vltn. R. Zuiku* saformēja no apriņķu aizsargiem 321-F. bataljonu 3 kājnieku un vienas ložmetēju rotas sastāvā. Aizsargus iesauca 6—8 nedēļu dienestam Latvijas robežas apsardzībai Abrenes rajonā.

Neapmācīts, nepilnīgi apbruņots un trūcīgi apģērbts bataljons jau 30. decembrī izbrauca uz Abrenes rajonu, bet nokļuva aiz robežas Krievijā, Svoļņas rajonā. Tur bataljonam bija jāpiedalās terroristu apkaŗošanā, lai ierobežotu to laupīšanas iebrukumus Latvijas territorijā.

Sākot ar 1944. g. 14. februāri, bataljons turpināja cīņu ar terroristiem 3. latviešu policijas pulka sastāvā.

321. bataljona kaŗavīri Osvejas rajonā

267. RĒZNAS BATALJONS

1944. g. vasarā frontei tuvojoties Latvijai, no Novosokoļniku rajona (skat. 103. lpp.) uz dzimtenes robežas pusi atgāja arī 267. Rēznas bataljons. Uz īsu laiku to vēl gan iesaistīja sarkano terroristu apkaŗošanā Sebežas rajonā. No turienes tas 14. jūlijā atgriezās Latvijas territorijā un 27. jūlijā novietojās Viesītē.

Septembrī bataljonu iesaistīja frontē pie Lielupes, apm. 5 km austrumos no Jelgavas. No turienes septembŗa beigās bataljons atgāja uz Džūkstes rajonu.

Ar 27. oktobri bataljons atradās Ventspils cietokšņa komandanta rīcībā un bija tieši pakļauts DR iecirkņa komandierim, kas to iesaistīja jūŗas krasta apsardzībai abpus Užavai.

1945. g. janvārī bataljonā skaitījās 2 rotas un izlūku komanda, ar 11 virsniekiem, 56 instruktoriem un 173 kareivjiem. Šai laikā bataljonu komandējis *kapt. Birzietis,* 1. rotu — *kapt. J. Siliņš,* 2. rotu — *ltn. Cirainis* un izlūku komandu — *ltn. Vērdiņš.*

Pēdējās ziņas par bataljonu ir Latviešu leģiona ģenerālinspektora 28. marta pārskatā. Šai laikā bataljons vēl arvien atradies Užavas rajonā, un tā sastāvā skaitījušies 250 vīri, to skaitā 8 virsnieki.

271. VALMIERAS BATALJONS

Pēc atgriešanās no Baltkrievijas bataljonam 1944. g. 2. augustā Bolderājā pievienoja 4. rotu no 1. Rīgas policijas pulka. Šī rota agrāk bija bijusi 276. Kuldīgas bataljonā.

13. augustā bataljons *pltn. J. Birzuļa* vadībā devās uz Vidzemi, kur to iesaistīja ienaidnieka atvaires cīņās Apes—Cēsu—Siguldas rajonā. Pēc tam bataljons atgāja kopā ar VI korpusu uz Kurzemi un 11. oktobrī sasniedza Džūkstes rajonu.

15. oktobrī Džūkstes rajonā ienaidnieks uzsāka 1. lieluzbrukumu Kurzemē, virzienā no Dobeles uz Džūksti. Spēcīgas artilerijas atbalstā ienaidniekam izdevās apm. 2 km dziļš un samērā plats iebrukums. Pretuzbrukumā iesaistīja arī 271. Valmieras bataljonu.

Pēc šīs kaujas bataljonu ieskaitīja 19. latviešu divīzijas 43. kājnieku pulkā.

KAUJAS PIE BAUSKAS UN ATIEŠANA UZ KURZEMI

1944. g. jūnija vidū bija sākusies krievu lielofensīva ne tikai Latgales, bet arī Lietuvas virzienā. Jau 19. jūlijā sarkanarmija šķērsoja Ostrovas—Rēzeknes šoseju, pārgāja Latvijas robežu un devās Viļakas, Liepnas, Alūksnes virzienā. 26. jūlijā krita Narva un dienu vēlāk Rēzekne, Daugavpils un Šauļi. Jūlija pēdējās dienās krievu tanku smailes pārsteidzošā triecienā izlauzās no Lietuvas puses pat līdz Rīgas jūŗas līcim starp Sloku un Ķemeriem, atšķeļot Kurzemi no pārējās Latvijas un tieši apdraudot Rīgu. 1. augustā krievi ieņēma arī Jelgavu.

Prettriecienā vācu spēkiem drīz tomēr izdevās krievus no Tukuma, Slokas un Ķemeriem atkal padzīt un atjaunot zemes ceļa satiksmi ar Kurzemi un Rītprūsiju.

29. jūlijā ienaidnieks tuvojās arī Bauskai, kur to uztvēra latviešu un vācu vienības, 6 nedēļas sekmīgi atvairot visus uzbrukumus. Pirmo uzbrukumu pilsētai jau 29./30. jūlija naktī sekmīgi atvairīja iepriekšējā dienā saformētais pilsētas aizstāvju bataljons *maj. J. Uļuka* vadībā. Smagas cīņas pie Bauskas izcīnīja arī 3 latviešu kd bataljoni: 319., 322. un 23.

Pēc vairākkārtīgiem nesekmīgiem mēģinājumiem ienaidniekam 19. augusta agrā rītā spēcīgas artilerijas un mīnmetēju uguns atbalstā izdevās bataljona stiprumā pāriet Mūsas upi pa Dirdas sēkli un ielauzties pilsētā. Sekoja prettrieciens, un sīvās tuvcīņās latviešu un vācu vienības iebrukumu likvidēja, iznīcinot krievu bataljonu.

Tā 6 nedēļas ienaidnieks taustīja aizstāvju vājās vietas, lai tiktu pāri Mūsai un Lielupei, izmantojot Dirdas, Vimbu kroga, Bornsmindes un Mežotnes sēkļus. Dažkārt tas arī nelielām vienībām izdevās, bet iebrukumus drīz atkal likvidēja. Tad, septītā nedēļā, sekoja

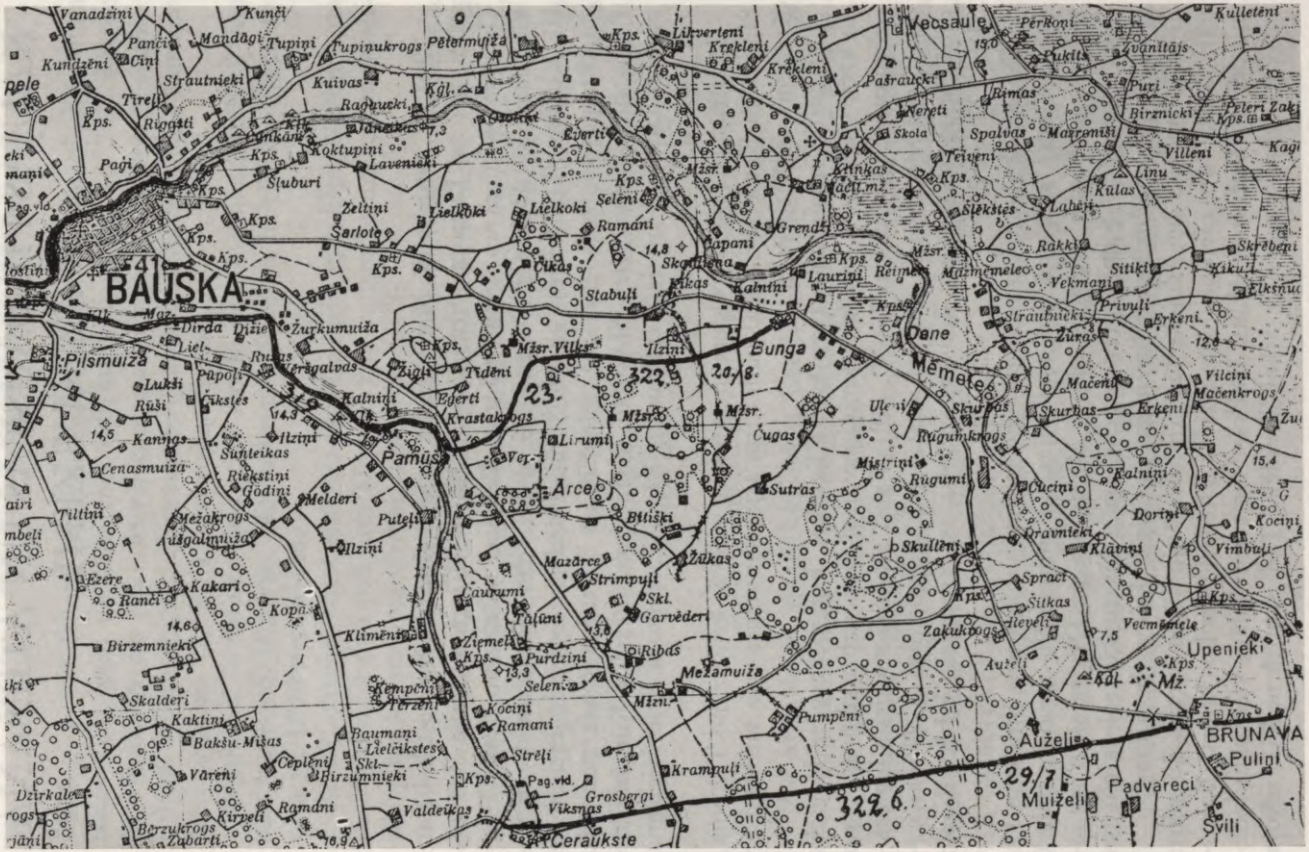

Mērogs: 1:92.000

izšķirīgi triecieni: 11. septembrī pirmais lielais gaisa uzbrukums tieši pilsētai, 12. septembrī sekoja nākošais. Ko visā cīņu laikā nespēja artilerija un mīnmetēji, to divās dienās veica ienaidnieka aviācija — pilsētu sagrāva.

13. septembrī par cīņām pie Bauskas ziņu birojs ON *(Ostland Nachrichten)* ziņoja:

„Austrumos no Bauskas Bungas atradās niknu vietēja rakstura cīņu viduspunktā. Šo cīņu laikā kāds tanku atbalstīts boļševiku pulks sastapa mūsu vienību visstiprāko pretestību; te sašauti 3 ienaidnieka tanki, vājākas ienaidnieka daļas, kuŗām bija izdevies nokļūt Mēmeles ziemeļu krastā, atsviestas atpakaļ."

14. septembŗa rītā sāka darboties ienaidnieka visu šķiru ieroči un viļņveidīgi nāca gaisa uzbrukumi. Visa pilsēta un tās apkārtne drebēja un dunēja. Dūmu un putekļu mākoņi pieblīvēja gaisu un aizsedza sauli. Līdz pusdienas laikam Bauskas aizstāvju pretestība bija salauzta. Aizstāvju vienības atstāja degošo pilsētu zem ienaidnieka ložu krusas, brienot līdz krūtīm pāri Mēmeles upei un nesot līdzi savus ievainotos. Kritušie biedri bija jāpamet degošā pilsētā.

15./16. septembŗa naktī uz Iecavas rajonu automašīnās no Rīgas pārveda 2. Latviešu robežapsardzības pulku *pltn. Jansona* vadībā un tūliņ ievadīja aizstāvēšanās kaujās.

Par cīņu smagumu pie Bauskas liecina arī vācu bruņoto spēku virspavēlniecības 1944. g. 17. septembŗa ziņojums:

„Ziemeļos no Bauskas risinās pretuzbrukumi. Pēdējās 3 dienās šeit iznīcināti 234 padomju tanki."

319-F. BATALJONS

22. jūlijā 319. bataljons sāka kājām pārvietoties uz Daudzevas rajonu. To sasniegt tomēr vairs neizdevās, jo frontes apstākļi bija strauji mainījušies. Jelgava jau dega un atradās zem stipras krievu tanku un lidmašīnu uguns. Bataljonu novirzīja uz Bausku, kuŗu arī izdevās sasniegt 29./30. jūlija naktī. Tur bataljons ieņēma aizstāvēšanās pozicijas Mūsas upes labajā krastā, no Bauskas tabakas fabrikas gaŗām Pamušai. Jau 31. jūlijā krievu spēki parādījās pie Bauskas no Lietuvas puses. Tos bataljons kopā ar nelielām vācu vienībām uztvēra Bauskas pilsētas dienvidus nomalē. Bauskas rajonā atradās vēl arī 23. un 322. bataljons. Abi bataljoni ietilpa vācu „Kampfgruppe Gieseke".

319. latviešu bataljons pozicijās gar Mūsas upi, sākot no Bauskas betona tilta līdz Žiglu mājām un tālāk pa kreisi starp Egertu un Vepru mājām virzienā uz Mēmeles upi, palika visu augusta mēnesi. Cīņas pie Bauskas augusta beigās izvērtās ļoti smagas, jo Bauskas pilsēta krievu spēkiem bija nozīmīga tālākiem panākumiem ceļā uz Rīgu. Šais cīņās bataljons zaudēja daudz kritušo. Ievainoja arī bataljona komandieri *maj. O. Tiltiņu,* viņa vietu pagaidām izpildīja *kapt. J. Krūmiņš.*

22. augustā bataljona sastāvā skaitījās 14 virsnieki, 79 instruktori un 225 kareivji — kopā 318 vīri. Apbruņojumā šai laikā bija bez šautenēm vēl arī 6 smagie ložmetēji, 25 patšautenes un 15 mašīnpistoles. 1. rotu komandēja *ltn. Krasts,* 2. rotu — *ltn. Dzenītis,* 3. rotu — *vltn. Grigals,* 4. rotu — *kapt. Krūmiņš* un sapieru vadu — *ltn. Kalniņš.*

5. septembrī bataljons pārvietojās uz jaunām pozicijām Jaunsaules rajonā gar Mēmeles upi, kur nomainīja kādu vācu vienību, kas šai frontes iecirknī bija izbūvējusi ierakumus un bunkurus. Te bataljonam bija jāieņem pozicijas apm. 2 km platumā katrai rotai, jo vācu pavēlniecība šo frontes iecirkni uzskatīja par pasīvu un nesvarīgu. Šeit tomēr bataljons nevarēja ilgi palikt, jo sākās krievu ofensīva Bauskas rajonā un bataljonam draudēja aizmugures nogriešana. Jaunsaules frontes iecirkņa kaujās krita *ltn. Sarkans* un daudz citi bataljona kaļavīri.

16. septembrī bataljons saņēma pavēli atrauties no pozicijām Jaunsaules rajonā un atiet uz Iecavas upes līniju Baltā kroga rajonā, kur bataljons ieradās nākošās dienas agrā rītā un ieņēma pozicijas gar Iecavas upes ziemeļu krastu. Cīņas troksnis dunēja jau stipri bataljona aizmugurē. Drīz arī bataljona labā spārnā novietotā rota uzsāka kauju ar tuvojošos ienaidnieku. Lai izvairītos no ielenkšanas, bataljons saņēma pavēli atiet, jo bija cerības atrauties Bārbeles—Tomes muižu virzienā pa kādu meža spraugu, ko ienaidnieks vēl nebija ieņēmis. Sakari bija pajukuši, smagie ieroči, mīnmetēji un prettanku lielgabali bija sabojāti jāpamet ienaidniekam. Arī bataljona vezumu lielākā daļa krita krievu rokās. Kaļavīri individuāli pēc savas iniciātīvas atgāja pa brīvo meža spraugu uz ziemeļiem, Tomes—Lielvārdes virzienā. Pēc vairākām dienām bataljona atliekas salasījās Lielvārdē, kur kaļavīri dažas dienas piedalījās ceļu labošanas darbos. No Lielvārdes bataljons 3 rotu sastāvā pārvietojās uz Ogri. (Skat. arī 293. lpp. *pltn. Bulles* 24.9.1944. g. rakstu.)

Ogrē bataljons palika tikai pāris dienas. No Ogres bataljons pie Nāves salas pārgāja Daugavas tiltu un devās uz Olaini, kuŗu sasniedza 5. oktobrī. Te bataljons strādāja pie ceļu labošanas, lai kaŗaspēks varētu atiet uz Kalnciemu. No Olaines bataljonu atvilka uz Kurzemi, kur to izmantoja galvenokārt poziciju izbūves darbos. Te bataljons kopš 8. novembŗa bija piedalīts Sicherungs Regiment 120, kas bija tālāk pakļauts Korük 584 (Kommandeur des rückwärtigen Armeegebiets) un 16. armijas stābam.

Bataljona stābs sākumā atradās Kuldigas pagasta Lejās, vēlāk Zemītes pagasta Pekās. 1945. g. februāŗa sākumā bataljonā skaitījās 382 vīri, bet 13. martā vairs tikai 120 vīri. Daudzi bija krituši, ievainoti vai saslimuši, bet papildinājumi nepienāca. Kurzemes periodā bataljonu komandēja *maj. O. Tiltiņš*, 1. rotu — *kapt. Krūmiņš*, 2. rotu — *ltn. Ozols* un 3. rotu — *vltn. Grigals*.

Bataljons 1945. g. 8. maijā nokļuva krievu gūstā.

322-F. BATALJONS

1944. g. 23. jūlijā *pltn. K. Gerbers* saņēma no Latviešu policijas vienību sakaru virsnieka stāba pavēli par 322. latviešu policijas bataljona formēšanu, kas tad arī bija pēdējais gaŗajā t.s. latviešu policijas bataljonu rindā. Kadrus bataljonam ņēma no 20. Rīgas bataljona un policijas vienību instruktoru skolas Bolderājā. Bataljons bij. Sapieŗu pulka kazarmās Bolderājā bija jāsaformē nepilnās 24 stundās. Bataljona apmācīšanai bija apsolīts dot apm. 6 nedēļas laika.

Pēc saformēšanas, 26. jūlijā, bataljona komandējošais sastāvs bija sekošs: bataljona komandieris — *pltn. Gerbers*, 1. rotas komandieris — *kapt. E. Elsis*, 2. rotas — *vltn. A. Ozols*, 3. rotas — *vltn. Balodis*, 4. rotas — *kapt. A. Roga* un sapieŗu vada komandieris — *ltn. N. Zirnis*. Bataljona ārsts bija *kapt. H. Brūveris*. Apbruņojumā bez krievu šautenēm bija tikai dažas patšautenes un pāris ložmetēju.

Vāciešu solījums par 6 nedēļu apmācību laiku palika tikai solījums, jo jau 25. jūlijā bataljons saņēma pavēli sagatavoties nākošā rītā izbraukt uz Bausku, kur to novedīšot ar auto transportu. 26. jūlija rītā padotais auto transports varēja uzņemt tikai pusi no bataljona kaŗavīriem. Pirmajā ešalonā bataljona komandieŗa tiešā vadībā uz Bausku devās 2. un 4. rota. Tās Bauskā ieradās pēcpusdienā plkst. 4, kur tūliņ tās pakļāva Bauskas rajona operējošo vācu spēku

komandējošam ģenerālim. Bataljona transports uz Bausku pārvietojās pa zemes ceļu.

Bataljona komandierim vācu ģenerālis paskaidroja, ka viņa rīcībā esot visai trūcīgas ziņas par ienaidnieku, kas nocietinājies Mūsas upes dienvidu krastā. Ienaidniekam pretim stāvot vācu 16. policijas pulks un citas mazākas vācu vienības. Ģenerālis uzdeva *pltn. Gerberam* ar abām rotām ierasties vācu policijas pulka komandieŗa rīcībā Vašķos, apm. 25 km uz dienvidiem no Bauskas, Lietuvas territorijā. Kad rotas ar auto transportu ieradās Giņeiku ciemā, tad tur priekšā jau atradās 16. policijas pulka stābs ar komandpunktu. Nemaz neinformējot par frontes vispārējo stāvokli, pulka komandieris uzdeva pltn. Gerberam ar abām rotām uzbrukt ienaidniekam virzienā Vaški—Joganiškeļi, atsviest to un ieņemt Joganiškeļus. Uz to pltn. Gerbers paskaidroja, ka, nezinot vispārējo stāvokli un ievērojot abu rotu vājo apbruņojumu, uzdevums viņa divām rotām nav veicams. Tad vācu pulka komandieris deva rotām citu uzdevumu. Vienu rotu nosūtīt uz Teterviņiem palīgā kādai vācu rotai, kas sedza Pasvalu—Bauskas virzienu, izcīnot kauju ar stipru ienaidnieka pārspēku. Vienu pusrotu nosūtīt pozicijās apm. 1 km rietumos no Gedzjuniem un ar atlikušo pusrotu novietoties Vaškos. Pirmā uzdevuma pildīšanai nosūtīja 2. rotu, otra uzdevuma veikšanai pusrotu no 4. rotas. Nākošās dienas agrā rītā Vaškos ieradās 3. rota un bataljona pārsienamais punkts. Reizē ar šo rotu ieradās arī sakaru virsnieks pie vācu 16. pulka — *kapt. Šteinbergs* ar pulka komandieŗa jaunu pavēli: 3. rotai uzspridzināt šaursliežu dzelzceļa tiltu ienaidnieka aizmugurē. Šis dzelzceļš bija būvēts 1. pasaules kaŗa laikā un uz kartes nemaz nebija atrodams. 3. rotas komandieris *vltn. Balodis* paskaidroja, ka 1. rota un sapieŗu vads šinī rajonā nemaz neieradīsies, jo to vācu pavēlniecība esot pārķērusi un nosūtījusi Šauļu virzienā.

Bataljona komandieŗa rīcībā tagad Vaškos palika 4. rotas pusrota un jaunpienākusī 3. rota. 4. rotas otru pusrotu pie Gedzjuniem vācu policijas pulka komandieris pārņēma savā tiešā pārziņā. Tanī pašā dienā (27. jūlijā) *pltn. Gerbers* ar 3. rotu izbrauca uz Gedzjunu priekštilta poziciju. Gedzjunos kaŗavīriem bija auto mašīnas jāatstāj, jo ceļš gar Mūsas upes krastu uz priekštilta poziciju bija zem stipras ienaidnieka mīnmetēju un ložmetēju uguns. Rota ieņēma pozicijas no apm. 1 km rietumos Gedzjuniem līdz 1 km uz austrumiem no ciema. 4. rotas pusrota pēc nomainīšanas novietojās uzkalniņā apm. 1 km ziemeļos no Gedzjunu ciema. Bataljona komandpunkts novietojās ciema austrumu galā. Kaimiņi pa labi nebija zināmi. Pa kreisi Teter-

viņu rajonā atradās bataljona 2. rota un kāda vācu policijas vienība. Pulka komandpunkts atradās Giņeiku ciemā, apm. 18 km ziemeļos no bataljona komandpunkta. Sakarus ar pulka komandpunktu izdevās nodibināt tikai pēcpusdienā pa vietējo telefona tīklu. Ienaidnieks bija ļoti aktīvs. Tomēr visus tā mēģinājumus tikt pāri Mūsas upei Gedzjunu rajonā bataljons atsita. Izcīnot visu laiku nepārtrauktu kauju, sāka trūkt municijas.

Plkst. 16 3. rotas vads priekštilta pozicijā ienaidnieka spiedienu neizturēja un atgāja. Paplašinot uzbrukumu, ienaidnieks vērsās arī tieši pret Gedzjunu ciemu. Stāvoklis kļuva kritisks. Plkst. 17 Gedzjunos bataljona komandieļa rīcībā ieradās kāds SS-ostubaf. ar 70 SS-vīriem, kas bija labi apbruņoti un kaujās rūdīti vīri. Ievadot šo vācu vienību kaujā, ienaidnieku atsvieda atpakaļ un agrāko stāvokli atjaunoja. Nakts uz 28. jūliju pagāja mierīgi.

Nākošā rītā pa telefonu bataljona komandieri izsauca pie pulka komandieļa 8 km attālajā Poļepi ciemā, jo esot paredzama atiešana. Pirms došanās pie pulka komandieļa *pltn. Gerbers* uzdeva *kapt. Jenkevičam,* kas palika viņa vietā, ar vienu vadu ieņemt uztverošo poziciju uz līnijas Aņuni—Turčiņi—Vendzindzi, un pēc uztverošās pozicijas ieņemšanas, priekšējām daļām uz ienaidnieka spiedienu atiet.

Plkst. 7.30 ienaidnieks vienlaicīgi sāka uzbrukumu bataljona poziciju abiem flankiem. Bataljona automātisko ieroču uguns ienaidnieku uz laiku tomēr apturēja. Izmantojot gadījumu, bataljona kaļavīri aizdedzināja kādu salmu kaudzi Gedzjunu ciema austrumu galā, un, pateicoties labvēlīgam vējam, vienības varēja netraucēti atrauties. Vienlaicīgi no Teterviņu rajona atgāja arī 2. rota.

29. jūlijā plkst. 01 bataljons sasniedza pārceltuvi pār Mūsas upi rietumos no Ceraukstes un pēc stundas bija novietojies Ceraukstē. Pēc īsas atpūtas bataljons ieņēma aizstāvēšanās pozicijas gar Mūsas upes austrumu krastu uz līnijas Bauska—Ceraukste—Brunava un iesāka nocietināšanos. Rīta gaismai austot, atskanēja arī pirmie ienaidnieka šāvieni no upes rietumu krasta.

29. jūlijā *pltn. Gerberu* evakuēja uz Kaļa slimnīcu Rīgā. Par bataljona komandieri viņa vietā iecēla *kapt. A. Ķikutu.* Šai laikā bataljonu ieskaitīja *ģen. Jekelna* kaujas grupā.

Pēc Mūsas upes aizstāvēšanās poziciju zaudēšanas bataljons ieņēma aizstāvēšanās pozicijas starp Mūsas un Mēmeles upēm uz līnijas Krastakrogs — Mžsr. Vilks — Bungas, kur izcīnīja smagas kaujas. Krievu vispārējā uzbrukuma laikā bija jāzaudē arī šīs pozicijas. Sevišķi smagus zaudējumus bataljons cieta 20. augustā Ārces muižas

15. pavēle

1 tviešu policij s 322.f. Lataljonam

Btl.novietojumā, 1944.g. 9. novembrī

§ 1.

Š.g. 14.lo. cīņā par Tēvzemi, dienesta pienākumus pildot Tīreļu purvā 1,8 km DA no Lones krītis dkar. BĒRZIŅŠ Jānis ,dz.27.3.1915 un apglabāts š.g.16.okt. Džūkstes pag.Kunduru kapsētā.
Dkar.Bērziņu Jāni svītrot no btl.karavīru sarakstiem ar š.g.15.lo.
Norāde:Vltn.Ozola rt.kom.zīņ. Nr.199 no 14.lo.44 un Nr.21o no 18.lo.44. un btl.ārsta zīņ.Nr.12 no 19.lo.44.

§ 2.

Š.g.23.lo. ienaidnieka artilerijas uguns laikā pie Tukuma, Muceniek māju rajonā cīņā par Tēvzemi, dienesta pienākumus pildot krituši kar.Bulis Jānis ,dz.3o.4.21. un kar.Mežāls Jāzeps dz.3o.6.o8 un apglabāti Varoņu kapos Tukumā(7oo m Z no Tukuma ezera R galā) (I) Z rindā kar.Bulis Jānim kapa Nr.12 un kar.Mežāls Jāzepam kapa Nr.13.
Kar.Bulis Jānis un kar.Mežāls Jāzeps svītrot no btl.karavīru sarakstiem ar š.g.24.lo.
Norāde: Vltn.Ozola rt.kom.zīņ.Nr.233 no 23.lo.44 un 235 no 24.lo.44 un btl.ārsta zīņ. Nr.24 no 23.lo.44.

§ 3.

Š.g.16.8. kara lazaretē (Kriegslazarett 917 - Wenden) no cīņā par Tēvzemi gūtiem smagiem ievainojumiem (granātu šķembas galvā un kājā) miris kar.TAMANIS Leons , dz.18.6.12. un apglabāts Varoņu kapos C Cēsīs.
Kar.Tamani Leonu svītrot no btl.karavīru sarakstiem ar š.g.17.8.
Norāde: Btl.pavēle Nr.9, §4 un Kriegslazarett 917 - Gones.-Heim Wenden raksts no 16.8.44.

§ 4.

Š.g.21.9. no cīņā par Tēvzemi gūtiem smagiem ievainojumiem (granātē šķembas galvā) kara lazaretē (F.P.Nr.o8436) miris Dzelzs Krusta (ZK II) kavalieris kar.PASTORS Augusts, dz.1o.4.24 un apglabāts Varo kapos Rīgā.
Dzelzs krusta kavalieri kar.Pastors Augustu svītrot no btl.karavīru sarakstiem ar š.g.22.9.
Norāde: Dienesta vietas FP.Nr.o8436 raksts no 24.9.44.

§ 5.

Kar.OZOLIŅŠ Rūdolfs, dz.19.2.19., kas š.g.23.lo. cīņā par Tēvzemi, dienesta pienākumus pildot ienaidnieka artilerijas uguns laikā pie Tukuma tika smagi ievainots (granātas šķemoas vēdera un saskaidīta labā kāja),miris pārsiešanas punktā (H.V.Pl.Cīruli)š.g.23.lo.
Kar.Ozoliņš Rudolfu svītrot no btl.karavīru sarakstiem ar š.g.24.lo
Norāde: San.Kp.227.3.Zug.HVPl.Cīruli raksts no 23.lo.44, Vltn.Ozola rt.kom.zīņ.Nr.233 no 23.lo.44. un btl.ārsta zīņ. Nr.27 no 28.lo.44.

§ 6.

Kar.STRĒLKOVS Jevgenijs, dz.15.4.15., kas š.g.23.lo. cīņā par Tēvzemi pildot dienesta pienākumus ienaidnieka artilerijas uguns laikā pie Tukuma tika smagi ievainots, (šķemba labā celā locītavā unlabā deltasmuskuli) miris kara lazaretē(Feldlazarett (mot) 193) š.g. 24.lo. un apglabāts vācu Varoņu kapos pie Sabiles(Brinkbetwalen - 1,5 km R no Sabiles, Saldus lielceļa malā).

Kar.Strelkovu Jevgeniju svītrot no btl.karavīru sarakstiem ar š.g. 25.lo.
Norāde: Feldlazarett (mot) 193 - Verwaltung - Az.Nachl.(VII) 454 raksts no 31.lo.44.

§ 7.

Š.g.11.8. kara lazaretē (Kriegslazarett 4/571 mot.) ievietots cīņā par Tēvzemi smagi ievainotais (cauršautās krūtīs) v-kapr.CVETKOVS Teodors, dz.
Norāde: Meldung über Lazarettaufnahmen vom Kriegslazarett 4/571 (mot) no 11.8.44.

§ 8.

Š.g.23.lo. ienaidnieka artilerijas uguns laikā pie Tukuma, Mucenieku māju rajonā cīņā par Tēvzemi, dienesta pienākumus pildot ievainoti šādi btl.karavīri:
a) nosūtīti uz galv.pārs.punktu Vecmokās(H.V.Pl.227)
1) kapr. [illegible]
[illegible] Nr.26 no 28.lo.44 un Nr.27 no 28.lo.44.

§ 9.

Š.g. 5.novembrī Sich.Rgt.12o komandieris pulkvedis(Oberst) von Eckartsberg piešķīris ievainoto nozīmi - mēlnu par cīņā par Tēvzemi gūtiem ievainojumiem šādiem btl.karavīriem:
[illegible]
17) [illegible]
Norāde: Attiecīgie dokumenti pie ievain.nozīmēm.

§ 1o.

Š.g.9.11. Sich.Rgt.12o komandieris pulkvedis (Oberst) von Eckartsberg piešķīris vispārējo triecienu nozīmi par izpildītām trieciena dienām -
Uzbrukums uz Tertivinai - 27.7.44
Prettriecions pie Salociai - 29.7.44.
Uzbrukums pie Stabuli un Arce - 1/2.9.44.
Uzbrukums pozicijām rietumos Salnaiciai ceļam - 3.8.44.
Ienaidnieka uzbrukuma 1 pulka stiprumā atvairīšana un prettriecieni trieciena lielgabalu un bruņoto izlūku atbalstā pret iebrukušo ienaidnieku pie Stabuli-Egerti - 2o.8.44.
Triecions uz Dane, sapemot gūstekņus - 28.8.44.
Pretuzbrukums pie Egerti un Bunga GKL atjaunošanai triecien-lielgabalu un bruņoto izlūku atbalstā - 2.9.44.
šādiem btl karavīriem:
1) Kapt. [redacted] dz. 11. 2.o6
23) " [redacted] " 22. 6.24
Norāde: Sich.Rgt.12o pavēle Nr.15 no 9.11.44.

Kapteinis un bataljona komandieris.

rajonā. Krita 19 kaŗavīri, to starpā *vltn. A. Gailītis* un *ltn. T. Eglājs*, bet ievainoja 73 kaŗavīrus.

28. augustā bataljona sastāvā bija 9 virsnieki, 87 instruktori un 301 kareivis. 1. rotu komandēja *ltn. A. Lavenieks*, 2. rotu — *ltn. Ž. Remesis* un 3. rotu — *vltn. V. Briedis*. Apbruņojumā bez šautenēm bija vēl 2 smagie ložmetēji, 35 patšautenes un 26 mašīnpistoles. Bez tam bataljonam bija piedalīti arī 2 prettanku lielgabali un 5 granātmetēji.

9. septembrī bataljons no Ārces muižas rajona pārvietojās uz Jaunsaules rajonu, kur palika līdz 15. septembrim, kad saņēma pavēli atiet. Atiešanas operācijā bataljonu pārsteidza ienaidnieka tanki un pie Bārbeles Popjiem pārķēra atkāpšanās ceļu. Te bataljons zaudēja daudz kaŗavīru un visu transportu. No Bārbeles bataljona atliekas devās pāri Daugavai un sapulcējās Ogrē. No apm. 400 bataljona vīriem Ogri sasniedza tikai kādi 170. Ogrē bataljona kaŗavīrus iesaistīja poziciju izbūves darbos.

Pēc pārformēšanas bataljons 28. septembrī atstāja Ogri un, šķērsojot Daugavu pie Ikšķiles, devās uz Olaines stacijas rajonu, kur to atkal iesaistīja poziciju izbūves darbos gar Misas upi austrumos no Rīgas—Jelgavas šosejas.

13. oktobrī bataljons saņēma pavēli atiet pāri Tīreļa purvam uz Kurzemi, kur to starp Dobeli un Džūksti atkal iesaistīja poziciju izbūves darbos. 20. oktobrī bataljons te nokļuva ienaidnieka tanku ugunīs, bet cieta samērā niecīgus zaudējumus.

Pēc pāris dienām bataljonam bija jāpārvietojas uz Tukuma rajonu, kur starp Tukuma—Slokas ceļu un Praviņu staciju bija jāizbūvē pozicijas. Tur 24. oktobrī ienaidnieks ar artileriju apšaudīja Praviņu stacijas un Ozolpils skolas rajonu. Krita 3 bataljona kaŗavīri.

27. oktobrī bataljonu nomainīja, un tas gājiena kārtībā devās cauri Tukumam, Stendei, Spārei, Usmai un Rendai. Visu novembŗa mēnesi bataljons raka ierakumus pie Vānes, Aizupes un Zemītes. Pēc tam bataljons pārcēlās uz Ādzeles muižu, dienvidos no Kuldīgas. Tur bataljons palika ilgāku laiku, būvējot ierakumus un tanku aizsprostus. No turienes bataljonu pārvietoja uz Kabiles rajonu, kur bataljons būvēja Ventas upes aizstāvēšanai paredzētās pozicijas. Vēlāk bataljonu pārcēla uz Zentes muižas rajonu, kur bataljona stābs novietojās Strēlnieku mājās.

Kādu nedēļu pirms 1945. g. Lieldienām bataljonu, kuŗā šinī laikā skaitījās 354 vīri, lielā steigā apbruņoja un naktī automašīnās pār-

veda uz Blīdenes rajonu, kur to novietoja frontē starp kādu vācu un 19. latviešu divīziju. Šinī laikā frontē risinājās 6. un pēdējā Kurzemes lielkauja. Atrodoties frontē, jau pirmās nakts beigās ienaidnieks bataljona iecirknī pārgāja spēcīgā uzbrukumā. Uzbrukumu atvairīt bataljonam palīdzēja vairāki vācu tanki. Pēc kaujas bataljonu atvilka uz ziemeļiem no dzelzceļa, kur tas palika pozicijās vēl 4 dienas. Šeit lielāku kauju vairs nebija. Ienaidnieks tomēr visu laiku bija ļoti nemierīgs un bieži apšaudīja bataljona pozicijas ar artilerijas uguni. Piektā naktī bataljonu izņēma no frontes. Par krievu uzbrukuma sekmīgu atvairīšanu bataljona komandieri *kapt. A. Ķikutu apbalvoja* ar Dzelzskrusta 1. šķiru.

Kaujās Blīdenes rajonā bataljons zaudēja apm. 40 kritušos un ievainotos. Pa dubļainiem ceļiem bataljons pārvietojās uz Vānes pusi, kur saņēma papildinājumam lielāku skaitu neapbruņotu aizmugurnieku no Ventspils. Vānes rajonā bataljonu iedalīja 19. latviešu divīzijā un kā būvbataljonu nodarbināja pie artilerijas poziciju izbūves. Tur bataljons sagaidīja Kurzemes kapitulāciju. Naktī pēc kapitulācijas tas vēl atgāja līdz Kabilei, kur karavīri izklīda katrs uz savu pusi.

23. GAUJAS BATALJONS

Pēc atgriešanās no Ukrainas 23. Gaujas bataljonu papildināja līdz pilnam sastāvam ar jauniesauktiem. 1944. g. 4. aprīlī bataljons *kapt. K. Brigadera* vadībā izbrauca uz Abrtnes rajonu, kur izdarīja apmācības un piedalījās vietējo iedzīvotāju aizsargāšanā pret krievu terroristiem.

Jūlija beigās bataljonu pārveda uz Zemgali, kur tas 215. kājnieku divīzijas sastāvā iesaistījās kaujās pie Bauskas un nokļuva ienaidnieka ielenkumā. Ciešot smagus zaudējumus, bataljons tomēr no ielenkuma izlauzās un atgāja uz Ķegumu un Lielvārdi.

5. agustā kaujas grupas vadītājs *ģen. Gīseke* ar rakstu izteica pateicību bataljona 3. rotai „par drosmīgi veikto triecienu". 11. augustā 1. armijas korpusa komandieris *ģen. Hilperts* rakstīja 215. kājnieku divīzijai:

„Izsaku savu sevišķu atzinību *ģen. Gīsekem* padotai *kapt. Helda* kaujas grupas latviešu un vācu SS-policijas vienībām.

11. augustā kaujas grupas vācu un latviešu karavīri, kopīgi cīnoties,

atvairījuši savā frontes iecirknī stiprākus krievu uzbrukumus, iztīrījuši iebrukumus un drosmīgos pretuzbrukumos atguvuši GKL."

Arī *ģmaj. Gīseke savā* 12. augusta dienas pavēlē raksta: „Izsaku sevišķu pateicību un augstāko atzinību 23. latviešu policijas bataljona komandierim *kapt. K. Brigaderam* un visiem pārējiem bataljona virsniekiem, instruktoriem un kareivjiem par 11. augustā sekmīgi veikto pretuzbrukumu un vecās galvenās kaujas līnijas atjaunošanu, ar ko novērsts ienaidnieka iecerētais mērķis izlauzties cauri Mēmeles frontei un līdz ar to saskaldīt 215. divīziju."

Šai kaujā bataljons saņēma 28 gūstekņus un ieguva daudz ieroču un municijas. Divus bataljona virsniekus un 6 instruktorus un kareivjus apbalvoja ar Dzelzskrusta 2. šķiru.

Arī 12. augustā kāda 23. Gaujas bataljona trieciengrupa, uzbrūkot pie Upeniekiem kādai ienaidnieka pretestības ligzdai, ieguva 18 gūstekņus un 3 prettanku lielgabalus.

No Lielvārdes bataljons pārvietojās uz Kurzemi VI SS-korpusa pakļautībā. 1945. g. februāra vidū bataljons atradās Irlavas—Grenču rajonā, un tanī skaitījās apm. 350 vīru. Atrodoties Kurzemē, bataljonam piedalīja arī vienu rotu no *pltn. J. Zvaigznes* būvbataljona (Lett. Pol. Bau-Btl. Zvaigzne).

8. maijā bataljons kopā ar 19. latviešu divīziju nokļuva krievu gūstā.

BAUSKAS BRĪVPRĀTĪGO AIZSTĀVJU BATALJONS

Bauskas aizstāvēšanā piedalījās arī vietējie aizsargi, policijas darbinieki un daudz citu brīvprātīgo. Jau 23. jūlijā apriņķa aizsargi saņēma trauksmes pavēli — ieņemt aizstāvēšanās pozicijas gar Lietuvas robežu. Bet drīz noskaidrojās, ka ienaidnieks pilsētai tuvojas no Jelgavas puses, kādēļ aizstāvju vienības atvilka.

29. jūlijā apriņķa priekšnieks *maj. J. Uļuks* saformēja kaujas bataljonu 300 vīru sastāvā no vietējiem policijas darbiniekiem, aizsargiem u.c. brīvprātīgiem. Jau tanī pašā dienā bataljons ieņēma aizstāvēšanas pozicijas Lielupes labajā krastā pretim Bornsmindes sēklim. Šī vieta bija sevišķi bīstama, jo pilsētas iekaļotāji agrākos kaļos arvien bija nākuši pāri šim sēklim.

Bataljona vienības nebija vēl paspējušas ierakties, kad ienaidnieks no upes pretējā krasta jau atklāja ložmetēju un patšauteņu uguni.

Kamēr bataljons aizturēja ienaidnieku pirmās līnijās, tikmēr policijas vads izkārtoja iedzīvotāju evakuāciju no apdraudētās pilsētas.

Ja *maj. Uļuka* saformētais un komandētais bataljons nebūtu aizpildījis tukšo robu pie Bornsmindes sēkļa, tad jau 30./31. jūlija naktī krievi būtu pārkļuvuši Lielupei un pilsētu ieņēmuši. Pēc 3 dienām bataljonu nomainīja vācu vienības. Pēc īsas atpūtas bataljona rotas un vadus sadalīja starp citām latviešu un vācu (380. grenadieru pulka) vienībām tieši pilsētas sektorā.

*

Latviešu policijas vienību papildinājumu stābs 1944. g. 24. septembrī iesniedza ģenerālim Jekelnam sekojošo rakstu:

LATVIEŠU POLICIJAS VIENĪBU
PAPILDINĀJUMU STĀBS Rīgā, 1944. g. 24. septembrī
Nodaļa I. Dienasgr. Nr. 6396

Augstākajam SS- policijas vadītājam Ostlandē un Runo.

Noraksts: Latviešu leģiona ģenerālinspektoram.
Attiecās uz: Latviešu brīvprātīgo policijas bataljonu 23, 319 un 322 atvilkšanu no kaujām frontē.

Šī gada jūlija beigās latviešu policijas brīvprātīgo bataljoni 23, 319 un 322 tika iesaistīti kaujās pie Bauskas. Šie bataljoni brigf. Gīsekes vadībā cīnījās galvenā kaujas līnijā, kur tie pierādīja sevi par izciliem kaŗotājiem, kas redzams no daudzkārtīgām uzslavām vācu vadības dienas pavēlēs un daudzajiem apbalvojumiem ar Dzelzs krustu šo bataljonu kaŗavīriem. Lieliniekiem caurlaužoties pie Bauskas, bataljoni nokļuva ielenkumā. Šie bataljoni salauza ielenkumu un, pa ceļam izpildot nosprostojumu uzdevumus, ātrā pārgājienā nonāca pie Lielvārdes—Ķeguma. Tur bataljoni tika pakļauti 58. kājnieku divīzijai un saņēma pavēli nodot visus lietāšanai derīgos automātiskos ieročus. Bataljoniem palika vienīgi šautenes un krievu mašīnpistoles, kuŗām trūkst municijas.

Lai gan 215. kājnieku divīzijas komandieris bija apsolījis bataljonus izņemt no frontes kaujām, jo pēc smagajām kaujām kaŗavīru drēbes ir saplēstas un netīras, apavi galīgi nolietāti un kaŗavīri ir utaini, atvilkšana nav notikusi. Bez tam ⅔ kaŗavīru ir noberztas kājas pēdējā ātrajā pārgājienā.

Neraugoties uz kaŗavīru aprakstīto stāvokli, 58. divīzija ir iesaistījusi šos bataljonus poziciju izbūvē, un divām rotām jāapsargā tilti pie Ķeguma un pārceltuve pie Lielvārdes, lai gan vienībām nav automātisko ieroču un kaŗavīri ir bez mēteļiem un segām.

Pamatojoties uz teikto, lūdzu Jūsu gādību, lai augšā minētie bataljoni tiktu atvilkti no frontes un pēc papildināšanas un apbruņošanas tos atkal padarītu par kaujas spējīgām vienībām. Patreizējais stāvoklis atstāj nospie-

došu iespaidu uz smagajās kaujās sevi pierādījušiem un apbalvotajiem karavīriem, kas tagad tiek piedalīti citām vienībām kā darba spēks un attiecībā uz kuŗiem nav arī notikusi apsolītā atvilkšana no frontes to savešanai kaujas spējīgā stāvoklī.

A. Bulle,
Latviešu pol. pltn. un komandieris.

ERSATZKOMMANDO
d.lett.Pol.Einheiten
Abt.I Tagb.Nr.6396

R i g a, den 24. September 1944

An den Hoeheren SS- und Polizeifuehrer f.d.Ostland und Runo

Abschrift: An den Generalinspekteuren der lett.SS- Freiw. Legion.

Betrifft: Herausloesung der lett.Pol.-P-Btle 23, 319 und 322 aus dem Fronteinsatz.

Die lett.Pol.-P-Btle 23, 319 und 322 wurde Ende Juli d.J. im Raume von Bauske in der Front eingesetzt. Die Bataillone befanden sich bisher die ganze Zeit unter Fuehrung des Brigadefuehrers Giesecke in der HKL, wo die Angehoerigen der Bataillone sich als tuechtige Kaempfer erwiesen haben, worauf die haeufigen Belobigungen der Einheiten in den Tagesbefehlen der deutschen Fuehrung und die zahlreichen Verleihungen des EK an Angehoerige dieser Bataillone hinweisen. Bei dem Durchbruch der Bolschewisten bei Bauske wurden die Bataillone eingekreist. Sie durchbrachen aber die Einkreisung und erreichten im Eilmarsch, wobei sie unterwegs noch Abriegelungsaufgaben erfuellt hatten, die Gegend von Lielvarde-Kegums. Hier wurden die Bataillone der 58. I.D. unterstellt und erhielten den Befehl saemtliche gebrauchsfaehigen automatischen Waffen abzugeben. Den Bataillonen blieben lediglich Gewehre und russ.MPi, fuer welche es an Munition mangelt.
Obgleich der Kommandeur der 215.I.D. zugesagt hatte, dass die Bataillone aus dem Fronteinsatz herausgeloest werden wuerden, da die Maenner nach den schweren Kaempfen nur noch zerrissene und schmutzige Kleidung und vollstaendig abgetragenes Schuhwerk haetten und ausserdem auch voller Ungeziefer seien, ist dieses nicht geschehen. Ausserdem haben an 2/3 der Maenner nach dem letzten Eilmarsch wunde Fuesse. Ungeachtet des Zustandes der Maenner, sind die Bataillone von der 58.I.D. zum Stellungsbau eingesetzt und 2 Kompanien haben die Bruecke bei Kegums und die Faehre bei Lielvarde zu sichern. Obgleich die Einheiten keine brauchbare automatische Waffen haben und die Maenner ohne Maentel und Decken sind.
Bezugnehmend auf obige Ausfuehrungen bitte um Ihre Fuersorge, dass die genannten Bataillone herausgeloest werden, um durch entsprechenden Ersatz und Ausruestung diese wieder zu kampffaehigen Einheiten zu machen. Der jetzige Zustand wirkt niederdrueckend auf die in den schweren Kaempfen bewaehrten und ausgezeichneten Maenner, dass sie nur als Arbeitskraft anderen Einheiten zugeteilt sind und die versprochene Herausloesung und Instandsetzung nicht erfolgt ist.

Bülle

Oberstleutnant d.lett.Pol.u. Kommandeur

*

1944. g. vēlā rudenī Latviešu leģiona ģenerālinspektora stābs bija sadalīts divās daļās — viena Kurzemē (Liepājā) un otra Vācijā (Dancigā). 27. novembrī leģiona stāba priekšnieks raksta no Dancigas VI korpusa stāba operātīvai nodaļai (Gen.-Kdo VI. SS-Frw. A. K., Abt. Ia) Kurzemē:

„Latviešu SS-brīvprātīgo leģiona ģenerālinspektors lūdz paziņot, kur atrodas latviešu policijas bataljoni 23, 267, 271, 319 un 322. Vai šie bataljoni ir pakļauti VI. SS-brīvprātīgo korpusam un kas ar šiem bataljoniem noticis. Ja bataljoni būtu izdalīti pa citām vienībām un tādējādi beiguši pastāvēt, lūdzam mums ziņot, kas ir pavēlējis bataljonu izformēšanu un kāpēc tas ir noticis."

No ģenerālinspektora stāba Liepājā *vltn. Vairoga* 1945. g. 15. janvāŗa un 28. marta ziņojumiem ir redzams, ka visi minētie bataljoni (izņemot 271. Valmieras) kā atsevišķas vienības atradās Kurzemē VI. korpusa pakļautībā, izņemot 267. Rēznas bataljonu, kas sargā jūŗas krastu Ventspils—Užavas rajonā un bija pakļautas DR iecirkņa komandierim. 271. Valmieras bataljons jau 1944. g. 19. oktobrī bija iekļauts 19. latviešu divīzijas 43. pulkā. Par to nav bijis informēts pat KdOL., kā tas redzams no 1944. g. 13. decembŗa raksta.

SS- UN POLICIJAS KOMANDIERIS LATVIJĀ
Kārtības policijas komandieris
Likvidācijas stābs — 3. nod./Latv. pol.
(Slēgtās vienības)

Lībekā, 1944. g. 13. decembrī

Attiecas uz: Priekšlikumu par vēl Kurzemē esošo latviešu policijas slēgto vienību pārņemšanu Latviešu SS- brīvprātīgo Leģionā.
Ziņojuma sniedzējs: Kārtības policijas pulkvedis Klepšs.

Kārtības policijas priekšniekam
Berlīnē NW 7, Unter den Linden 74.

Vācijā atrodas latviešu policijas slēgto vienību pārņemšana 15. SS- ieroču grenadieŗu divīzijā ir pabeigta. Vienīgi Latviešu policijas papildinājumu vienību stābs vēl ir patstāvīga dienesta vieta, attiecībā uz kuŗu es atļaujos norādīt uz manā 28.11.1944. g. ziņojuma 2. nodalījumā izteiktiem priekšlikumiem.

Sakarā ar šo ieskaitīšanu es uzskatu par lietderīgu, lai vēl Kurzemē esošās latviešu policijas vienības, kuŗas tagad ir padotas Augstākam SS- un policijas komandierim Ostlandē un Ziemeļkrievijā un vērmachtam, un kuŗas daļēji ir ieskaitītas 19. SS- ieroču grenadieŗu divīzijā, arī tiktu pārņemtas Latviešu SS- brīvprātīgo Leģionā.

Runa ir par sekojošām vienībām: 23., 267., 271. 319. un 322. latviešu policijas bataljonu.

Saskaņā ar šeit no latviešu puses ienākušiem ziņojumiem minētās vienības kaujās Latvijas telpā ir daļēji cietušas ievērojamus zaudējumus. Patreizējais vienību skaitliskais sastāvs man nav zināms.

Šo vienību piederīgo personālo un saimniecisko apgādi vēl izdara Latviešu policijas papildinājumu vienību komandieris Dancigā.

Ar tūlītēju vienību pārņemšanu Leģionā būtu panākta:

a) iespējami labākā personālo jautājumu nokārtošana;

b) labāka vienību piederīgo un sevišķi to viņu ģimeņu locekļu, kas vēl uzturas dažādās vietās Kurzemē, *labāka* saimnieciskā apgāde.

Būtu arī izpildīta šo vienību piederīgo vispārējā vēlēšanās un pret papildinājumu vienību stāba pārņemšanu Leģionā nebūtu nekādu ievērības vērtu šķēršļu.

Es lūdzu Jūsu lēmumu.

Klepšs
SS- un policijas pulkvedis.

(Vācu teksts 379. lpp.)

Ar to arī faktiski bija izbeigusies ģen. Jekelna, un viņam padoto vācu SS- un policijas iestāžu, noteikšana par latviešu Kd bataljoniem.

BATALJONUS APVIENO PULKOS

Grāmatā *Zur Geschichte der Ordnungspolizei 1936—1945* (Koblenz, 1957.) II daļā G. Tesina *(Tessin) rakstā* „Die Stäbe und Truppeneinheiten der Ordnungspolizei" 59. lpp. raksta:

„Kārtības policijas priekšnieks 1943. g. 31. maijā deva telegrafisku rīkojumu uzstādīt pa vienam policijas pulkam (katru no 4 bataljoniem) Lietuvā un Latvijā. Pulku stābus un mazas sakaru vienības pie bataljoniem vajadzēja saformēt no vāciešiem, bet pulku virsnieki un instruktori bija jāņem no baltiešu tautām. Pulku uzstādīšanai bija jāizmanto jau pastāvošie Kārtības dienesta bataljoni. Pavēle par Rīgas policijas pulka uzstādīšanu 1943. g. 27. jūlijā vēl nebija parakstīta."

Pavēli par latviešu policijas pulka saformēšanu KdOL deva 1943. gada 1. augustā. 1944. g. februārī saformēja vēl divus citus pulkus. Šais 3 pulkos iekļāva 11 jau pastāvošos bataljonus. Pulkus iesaistīja aizstāvēšanās cīņās frontes pirmajās līnijās Latvijas robežas tuvumā.

1944. g. septembrī pulkus kā kaujās smagi cietušus izņēma no no frontes un pārveda uz Rīgu, kur 1. Rīgas pulku pārformēja, bet 2. un 3. pulku izformēja pilnīgi. Tanī pašā laikā *ģen. Jekelns* pavēlēja saformēt jaunu 2. (Kurzemes) pulku no savrupdienesta policijas un aizsargiem.

1. RĪGAS POLICIJAS PULKS

Ar KdOL 1943. g. 1. augusta pavēli Latvijas—Krievijas robežas apsardzībā iesaistītos četrus latviešu policijas bataljonus apvienoja vienā pulkā ar nosaukumu „Latviešu brīvprātīgo policijas pulks" (Lett.Freiw.Pol.Rgt.) un par pulka komandieri iecēla līdzšinējo latviešu sakaru virsnieku pie KdOL stāba *pltn. R. Osi.*

Par pulka *I bataljonu* kļuva līdzšinējais 277. Siguldas bataljons

pltn. Taubes vadībā, kam pirms tam jau bija pievienots 282. Ventas bataljons un kas patreiz atradās Indras rajonā.

Par *II bataljonu* kļuva līdzšinējais 278. Dobeles bataljons *pltn. Kleinberga* vadībā, kas atradās Šķaunes rajonā un kuŗam jau agrāk bija pievienots 279. Aizputes bataljons.

Par *III bataljonu* kruva sīdzšinējais 312. bataljons *kapt. Miķelsona* vadībā, kas atradās Viļakas rajonā.

Par *IV bataljonu* kļuva līdzšinējais 276. Kuldīgas bataljons *pltn. J. Birzuļa* vadībā, kas atradās Abrenes rajonā un kam jau agrāk bija pievienoti 275. un 273. bataljoni.

Pulka formēšanas laikā *pltn. Osim* bija sīvi jācīnās ar vācu priekšniecību pret vācu sakaru virsnieku atstāšanu pie katra bataljona. Beidzot KdOL arī piekāpās, un vācu sakaru virsnieks palika vienīgi pie pulka stāba, bet pie bataljoniem sakaru virsnieka amatu likvidēja. Otra pltn. Oša prasība bija, lai visi pulka kaŗavīri saņemtu 2 pāri zābaku un tiktu kārtīgi apgādāti arī ar visu citu apģērbu. Arī šo prasību vācieši izpildīja.

4. septembrī pulku pārdēvēja par 1. Rīgas latviešu brīvprātīgo policijas pulku.

Septembŗa vidū pulka vienības sapulcināja Polijas pierobežā, lai 20. septembrī pārietu Polijas robežu un piedalītos terroristu apkaŗošanā. Pulka stābs novietojās Braslavā. Pēc vācu ziņām šai rajonā esot daudz sarkano terroristu. Zinot vāciešu izturēšanos pret poļiem, pulka komandieris deva visām latviešu vienībām norādījumu izturēties pret poļu iedzīvotājiem ar vislielāko saudzību un pieklājību. Drīz arī noskaidrojās, ka sarkano terroristu šai rajonā nav daudz un arī poļu nacionālo partizānu, kuŗus vācieši arī sauca par sarkaniem terroristiem, vairāk esot Viļņas rajonā.

6 nedēļu laikā notika arī tikai nelielas sadursmes ar sarkanajiem terroristiem, kas pulkam sagādāja tikai dažus ievainotos.

Blakus savam tiešajam uzdevumam — terroristu apkaŗošanai, pulka vienībām ne reti nācās vietējos poļu iedzīvotājus aizstāvēt arī pret SD. Tā, piem., II (agr. 278.) bataljona 5. rotas komandieris *kapt. Mežgrāvis* liecina par dažiem gadījumiem 1943. g. septembŗa beigās Dukieļu sādžā:

„Piektā dienā pēc rotas komandpunkta novietošanās Dukieļu sādžā tur ieradās kāda kolonna pajūgu (apm. 20) kāda 60 g. veca vācieša vadībā, kam uz rokas bija lenta ar uzrakstu „Wirtschaftkommando". Kolonnu pavadīja apm. 12 SD vīri. Vācietis bija sācis rīkoties pa sādžu bez manas ziņas, kaut gan es skaitījos kaujas ie-

cirkņa komandants. Tas ar saviem vīriem staigāja pa mājām un pētīja sievietes. Visām jaunākām un glītākām tas licis tūliņ sagatavoties braukšanai līdzi uz Vāciju. Tas, saprotams, sādžā sacēla milzīgu uztraukumu. Pie manis atsteidzās izraudzīto meiteņu mātes un, ceļos nometušās, lūdza palīdzību. Arī mūsu karavīri bija satraukti. Liku atsaukt vācieti pie sevis un noprasīju: ko viņš sādžā meklē un dara? Tas paskaidroja, ka esot ieradies ievākt nodevas u.c. lietas. Uz manu jautājumu, vai sievietes arī pieder pie kartupeļiem, tas lepni atbildēja, ka tā esot viņa darīšana. Viņš pildot sevišķu uzdevumu. Pateicu, ka es esmu šeit kaujas iecirkņa komandants un ka bez manas atļaujas neviens nevar šeit rīkoties manu ierakumu tiešā aizmugurē un viņam nekavējoties mans iecirknis jāatstāj. Devu 20 minūtes laika pazust. Ja tas manu pavēli neizpildīs, pavēlēšu atklāt uguni uz kolonnu. To pašu pateicu arī SD vīru vecākajam. Pavēlēju novietot pozicijā arī 2 patšautenes. Tas līdzēja, noteiktā laikā kolonna bija no sādžas pazudusi, nepaņemot līdzi nevienu meiteni.

Dažas dienas vēlāk pienāca *ģen. Šrēdera* rakstisks rīkojums visas bataljona iecirknī esošās sādžas likvidēt pēc „pirmās pakāpes", kas nozīmēja, ka visi iedzīvotāji no sādžām padzenami un ēkas nodedzināmas. Tas esot jādara tādēļ, ka no iedzīvotājiem daudzi esot pievienojušies bandītiem un lai tiem nebūtu atbalstītāju. To bija uzzinājuši sādžu iedzīvotāji un atkal nāca lūgt aizstāvēt un glābt. Visi bataljona rotu komandieri nolēmām šinī akcijā ar saviem karavīriem nepiedalīties un to nekādi neatbalstīt.

Izmantojot gadījumu, ka pulka komandieris *pltn. R. Osis* bija ieradies manā iecirknī, lūdzu viņu darīt visu iespējamo, lai rīkojumu atceltu vai grozītu. Paskaidroju, ka bataljona iecirknī esošās sādžās nav neviena komūnista, ka iedzīvotāji ir paši no tiem cietuši un ir mums visādi palīdzīgi un draudzīgi. Pulka komandieris arī tūliņ bija devies pie *ģen. Šrēdera* un pēc ilgākas sarunas bija panācis, ka pulka iecirkņos atrodošās sādžas apstrādājamas pēc „otrās pakāpes", t.i., aizturāmi aizdomīgie iedzīvotāji un nododami SD rīcībā, bet pārējie iedzīvotāji nav aizkarami.

Pāris dienas vēlāk šī „pirmās pakāpes" akcija tika tomēr izdarīta Rosas sādžā, apm. 2 km no Dukieļiem, kur saimniekoja vācu vienības." (Oktobrī *kapt. Mežgrāvis* saslima, un viņa vietā par 5. rotas komandieri palika *kapt. Poriņš.)*

1943. g. 22. oktobrī pulka komandieris *pltn. R. Osis* iesniedza Latviešu leģiona ģenerālinspektoram *ģen. R. Bangerskim* un Kārtības

policijas komandierim (KdOL) sekojošu ziņojumu par pulka saimniecisko stāvokli un saimniecisko pārvaldi:

„Kad man 1.8.43. tika uzticēta pulka formēšana un vadība, kurš sastādījās no līdz šim 4 patstāvīgiem btl., kuŗi īsi pirms 1.8.43. bija sastādīti no 7 dažādiem btl. un tagad vienā pulkā apvienoti, minētās vienības atradās uz latviešu-krievu robežas, aizņemot 270 km gaŗu fronti, to apsargājot atsevišķos atbalstpunktos. Bataljoni un rotas bija tikai vada stiprumā. Šis apstāklis pulka formēšanu, visādā ziņā, kā taktiski tā arī saimnieciski, ļoti nelabvēlīgi iespaidoja un sevišķi kavēja. Še klāt nāca vēl neciešamais stāvoklis personāllietās un apstākļi, par kuŗiem es jau esmu izsmeļoši ziņojis un kuŗus es šeit otrreiz atkārtot atrodu par nevajadzīgu.

Sevišķi es vēlos šeit uzsvērt to apstākli, ka pulkā nav apmācītu pārvaldes (saimniecības) virsnieku.

Pateicoties septembŗa vidū ar pavēli ņemtai līdzdalībai pasākumā „Fritz", saimnieciskā pārorganizēšanās nonāca otrā vietā un maniem saimniecības virsniekiem, kuŗus es biju spiests arī pasākuma laikā mainīt, bija pilnas rokas darba ar pārtikas, apģērbu un ieroču piegādi.

Ja nebūtu iejaucies paša iniciatīvas vadīts un manam lūgumam klausot vācu Pārvaldes ierēdnis, kuŗš gan tieši, gan ar padomiem un pārraudzību piedalījās apgādē, cīņā esošo vienību apgāde nebūtu noritējusi bez traucējumiem. Tālākai saimniecības pārvaldes uzbūvei un izveidošanai pēc dotajiem noteikumiem neatlika laika.

Bez tam arī vispārējie un novietošanas apstākļi nebija atbilstoši šī uzdevuma sistēmatiskai atrisināšanai.

Līdz ar to atliek saimnieciskā ziņā pulkā daudz vēl ko vēlēties. Trūkumi lielāko daļu pašreiz arī nevar tikt novērsti, jo pulkam tuvākā laikā stāv priekšā jaunas cīņas.

Blakus iepriekš minētiem apstākļiem, kas kavēja labi izveidotu un noteiktu saimniecības vadību, ir vēl sekoši minami punkti:

1) Izveidojot pulku, bataljoni saimnieciski ir palikuši neatkarīgi. T.i. viņi sagādā un norēķinās par pārtiku, ietērpu, apbruņojumu un naudu. Patiesībā kopējo ietērpu un apbruņojumu apgādi vada caur pulka stābu. No vienas puses atrodu šo metodi par ļoti pareizu un arī svarīgu, jo šādā veidā man ir iespējams saimniecības vadību pie bataljoniem labāk kontrolēt. No otras puses līdz ar to pieaug darbs stābā. Lai iegūtu pilnīgu pārskatu un kontroli par ietērpa, apbruņojuma u.c. stāvokli, man ir jāiegūst no bataljoniem dokumenti par viņiem, pirms iekļaušanas policijas pulkā, saņemtiem un izdalītiem daudzumiem. Pašreizējos apstākļos ar to saistītais darbs rada lielas grūtības un nav vēl nobeigts. Līdz ar to man nav vēl nekāda pilnīga pārskata par pulka ietērpa, apbruņojuma u.c. stāvokli.
2) Sakarā ar pasākumu „Fritz" pulka stābs un bataljoni atstāja līdzšinējās

novietnes un transporta līdzekļu trūkuma dēļ bija spiesti mazāk nepieciešamās mantas atstāt.

Tā tagad Kārsavā, Ludzā, Indrā, Krāslavā un arī Daugavpilī atrodas bagātīgos daudzumos nederīgi ietērpa un apbruņojuma piederumi.

Nelaimīgā kārtā sakrītot kaujas uzdevumam ar preču transporta aizliegumu, tika kavēta virs skaita esošā un nederīgā ietērpa un apbruņojuma aizvešana. Līdz ar to mani apgrūtina minēto mantu daudzumi un rada lielas grūtības jaunu lietu saņemšanā.

3) Lielākās grūtības rada arī ēdiena pagatavošana visam pulkam. Manā rīcībā ir no 22 tikai 20 lietojamas lauku virtuves. No 20 virtuvēm tikai 3 ir modernāka tipa. Pārējās 17 ir vecas krievu vienkatla virtuves, kuŗās iespējams vārīt tikai mazgaļas viras un kafiju. Man arī nav apmācītu pavāru kā Leģionam.

Visā pulkā neatrodas neviens apmācīts pavārs, nemaz nerunājot par apmācītiem lauku virtuves pavāriem, kas mācētu rīkoties ar armijas virām, cepampulveri u.t.t.

Šo pavāru mākslu nepārzinošo pavāru krievu katlos izgatavotie ēdieni ir pārmaiņu nabagi un ne sevišķi garšīgi, pat negaršīgi, lai gan pagatavošanai ir un tiek izlietots, pietiekošs daudzums labu produktu.

4) Liels sāpju bērns pulkam ir transporta iespējamību jautājums, kas iespaido visa pulka saimniecību. Pēc BdO.Erl. no 2.9.43. K.d.O. Abt. V. (Pol. pulks Rīga) Nr. 61. 69/43. iedalījuma pulkam paredzēti 633 zirgi, no tiem 121 jājamie un 512 braucamie zirgi.

Pagaidām pulka rīcībā, ieskaitot uzdevumā „Fritz" iegūtos, ir tikai 267 zirgi. Ar šo skaitu nepietiek esošiem pajūgiem un virtuvēm, lai gan pulks vsus saimniecības pajūgus un lauku virtuves vēl nav saņēmis.

Bez zirgiem pulkam ir vēl 7 L.K.W. 5 ar gāzes ģenerātoru un 2 ar bencina motoru. Par pirmiem jāsaka, ka tie ir ļoti labi transportam īsākos attālumos vai arī pa šosejām, pilsētās vai pilsētu tuvumā esošās sādžās, kur ir iespējams ātri izvest remonta darbus. Transportam lielākos attālumos pa sliktiem ceļiem tie sava nelielā ātruma un mazās kravas telpas dēļ, ir maz noderīgs transporta līdzeklis.

Pamatojoties uz 4. punktā un iepriekš minētiem apstākļiem, turu par nepieciešamu pulku atvilkt uz 6—8 nedēļām no cīņas joslas, lai būtu iespēja pa to laiku novērst dažādus trūkumus vienības apmācīšanā un saimniecībā."

Neskatoties uz pulka komandieŗa šai rakstā norādītiem trūkumiem, pulku oktobŗa beigās caur Sebežu un Idricu pārveda uz Nēveles rajonu, kur tas drīz vien bija spiests iesaistīties kopā ar 313. un 316. bataljonu smagās cīņās ar krievu regulāro kaŗaspēku, kas šai rajonā bija pārrāvis vācu fronti un lauzās Latvijas robežu virzienā.

No Rīgas policijas pulka stāba *kapt. Millers* 1943. g. 10. novembrī nodeva Ģenerālinspektora stāba pr-kam sekojošo telefonogrammu:

„5. novembrī kļuva mums zināms, ka pretim pulcējas lielāki ienaidnieka spēki tanku atbalstā. 6. novembrī pulks pēc vietējo bandītu vajāšanas pārtraukuma ieņēma aizstāvēšanās pozicijas pie Neščerdo ezera. 7. novembrī no rīta bija koncentrēti pret pulka iecirkni lielāki ienaidnieka spēki, kuŗi ap plkst. 09.00 arī sāka uzbrukumu.

Šai momentā pulkam trūka jebkādas artilerijas uguns atbalsta. Tikai pēdējā momentā piesteidzās piedalītais flaku vads ar lieliem 8,8 un 2 cm lielgabaliem. Pusi no šiem lielgabaliem novietoja pozicijās tieši pie pirmiem strēlniekiem tanku apkaŗošanai.

Krievu regulārais kaŗaspēks, kuŗš bija izlauzies pie Nēveles, savu uzbrukumu sāka labā sniegputeņa aizsegā, kamdēļ jebkāds aviācijas atbalsts un flaklielgabalu izmantošana bija ļoti apgrūtināta. Krievi ielauzās uz nelielu laiku mūsu pozicijās, taču tūlītējā prettriecienā tos atsvieda atpakaļ. Visi lielgabali un mūsu smagie ieroči, kuŗi uz īsu laiku krita ienaidnieka rokās, tika atgūti atpakaļ. Ienaidnieks atstāja uz kaujas lauka apm. 150 kritušos, 29 gūstekņus un daudz trofeju. Iznīcināti tika 6 tanki (divi T-34) un 3 tanki smagi bojāti, kā arī 6 granātmetēji.

Smagumu šai kaujā iznesa II (agr. 278. Dobeles) un III (agr. 312.) bataljons. Kauja turpinājās neatslābstoši arī pēcpusdienā un 8. novembrī. Mūsu zaudējumi: 15 krituši, 2 pazudušie, 4 vācu flakisti krituši, 105 latvieši ievainoti. Starp ievainotajiem ir *pltn. Kleinbergs* (viegli), *ltn. Rasmanis* (smagi) un *ltn. Šteinbergs* (vidēji).

Pēc ievāktām ziņām mums pretim atrodas viena krievu divīzija (4 pulki). Pulka aizstāvēšanas iecirknis bija 7 km, bet 8. novembŗa pēcpusdienā igauņu SS-brigāde nomainīja divus labā spārna bataljonus, saīsinot pulka iecirkni uz 3,2 km.

Spēcīgi ienaidnieka uzbrukumi turpinājās arī 9. un 10. novembrī. 8. novembŗa pēcpusdienā pulka komandieri *pltn. Osi* un vēl 5 citus kaŗavīrus apbalvoja ar Dzelzskrusta 2. šķiru."

Telefonogrammai tanī pašā dienā sekoja še fotokopijā pievienotais pulka komandieŗa *pltn. Oša* raksts.

Ar 1943. g. 14. decembŗa rakstu pulka komandieris *pltn. Osis* ziņoja Latviešu leģiona ģenerālinspektoram *ģen. Bangerskim:*

„Laikā no š.g. 22. novembŗa līdz 15. decembrim pulks aizstāvās uz vispārējās līnijas Schary—Klinovoje ar fronti apm. 11 km gaŗumā.

Šai laikā veikti vairāki sekmīgi izlūku gājieni, saņemti gūstekņi un iegūtas trofejas. Iznīcināta spēcīga ienaidnieka izlūku patruļa, kuŗa bija izgājusi cauri frontei kaimiņu iecirknī. Iznīcināti divi lieli mīnu lauki, pie kam atnestas no boļševiku galvenās kaujas līnijas priekšas uz mūsu galveno kaujas līniju 80 — 6 kg mīnas un sprāgstvielas apm. 500 kg.

Š.g. 5. decembrī saņemti 8 krievu 4,5 cm prettanku lielgabali. Lielgabaliem nav nekādu piederumu, rezerves daļu, aizjūgu un zirgu, kālab to pilnvērtīga izmantošana nav iespējama.

Latviešu pol. pulka
komandieris

1943. g. 10. novembrī
Nr. 777

Latv. ŠS-Gren. pr. Leģ.
Ģenerālinsp. štāba
ienācis 1943 g. 15. nov.
Nr. 739 / atš.

Hlepenē

Latviešu brīvprātīgo SS legiona
Generālinspektoram.

Latviešu p.l. darba
un apgādes nodaļa
pamāšu nosūtīt uz
baltu. 15 XI 43. [illegible]

Z i ņ o j u m s.

Laikā no š.g. 21. septembra līdz 22. oktobrim pulks izpildīja kaujas uzdevumu pret bandītiem Baltkrievijā Opsas rajonā un no 30. oktobra līdz 4. novembrim Krievijā Idricas, Pustoschkas rajonā. No š.g. 5. novembra pulks atrodas fronté pret boļševiku reguláro karaspēku.

Š.g. 7. novembrī un 8. novembrī pulkam uzbruka 219. divizija 710., 727.,375. un 431.(441?) pulku sastāvā un artilerijas atbalstā. Niknās tuvcīņās, vairākkārt izsitot ielauzušos ienaidnieku no galvenās kaujas līnijas, pulks noturēja savu poziciju. Sašauti 6 tanki, no tiem 2 - T 34, pārējie TB 7 un smagi bojāti 3 citi tanki. Iegūtas trofejas un 29 gūstekņi, ienaidniekam zaudējot 210 saskaitītus kritušos.

Mūsu zaudējumi:

Laikā no 21. septembra līdz 22. oktobrim
krituši - nav
ievainoti - 6
laikā no 30. oktobra līdz 4. novembrim:
krituši - nav
ievainoti - 12
laikā no 5. līdz 8. novembrim:
krituši - 17
ievainoti - 91

Pulks turpina atrasties fronté ZA no Neščerd ezera D no Idricas.

PULKVEDIS-LEITNANTS

Staba priekšnieks, a.p.
kapteinis

Ar Dzelzskrusta 2. šķ. vēl apbalvoti *ltn. A. Krūmiņš* (III bataljonā) un 13 instruktori un kareivji.

Laikā no 22. novembŗa līdz 15. decembrim krituši 6, miris — 1, pazuduši — 2 un ievainoti — 44."

22. decembrī ar Dzelzskrusta 2. šķiru apbalvoja 26 pulka kaŗavīrus.

21. decembrī *pol. ģen. Jedike* informēja *ģen. Bangerski* par Rīgas policijas pulka komandieŗa *pltn. Oša* ievainošanu un ziņoja, ka *ģen. Jekelns* izteicis vēlēšanos, lai pulka komandēšanu uzņemtos Ģenerālinspektora stāba priekšnieks *pulkv. A. Plensners.*

Ģen. Bangerskis pulkv. Plensnera iecelšanai par pulka komandieri noteikti pretojās, jo uzskatīja, ka ģen. Jekelns grib izmantot šo gadījumu, lai atbrīvotos no viņam nepatīkama latviešu virsnieka Ģenerālinspektora stābā Rīgā. Ar 22. decembŗa rakstu ģen Bangerskis par Rīgas policijas pulka komandieri ieteica *pltn. O. Meiju,* kam beidzot ģen. Jekelns arī piekrita un ar 29. decembri par pulka komandieri iecēla pltn. Meiju.

Pulka komandieris *pltn. Meija* 1944. g. 2. janvārī informē Latviešu leģiona ģenerālinspektoru:

RĪGAS LATVIEŠU BRĪVPRĀTĪGO POL. PULKA KOMANDIERIS
A — Nr. 1/44

Slepens.

1944. g. 2. janvārī.

Latviešu SS-Brīvprātīgo Leģiona ģenerālinspektoram.

Ziņojums.

Šodien iesniedzu Augstākam SS- un policijas vadītājam Austrumzemē SS-Obergrupenführer'am un pol. ģenerālim Jeckeln'am un 132. pastiprinātās kājnieku divīzijas komandierim sekoša satura ziņojumu:

Stājoties pie latviešu Rīgas brīvprātīgo pol. pulka komandēšanas, konstatēju sekošo:

I. Taktiskais stāvoklis.

Pulks ieņem apmēram 10 km gaŗu aizstāvēšanās iecirkni. Sakarā ar to pulks ir bijis spiests visus bataljonus izvirzīt pirmā līnijā, neatstājot nevienu bataljonu pulka rezervē. Divi bataljoni savukārt, bataljonu plašo iecirkņu dēļ, izbīdījuši visas savas rotas pirmā līnijā, tikai III un IV bataljoni izdalījuši pa rotai, kas domāta kā rezerve un event. ieņemtu poziciju dziļumā, pie kam III bataljona rota novietota aiz II bataljona, lai ienaidnieka uzbrukuma gadījumā varētu nodrošināt pulka kreiso flanku, bet IV. bataljona rota aiz tā paša bataljona dziļumā.

Pltn. O. Meija

Rotas, mazā sastāva dēļ, savukārt arī nav varējušas ešalonēties dziļumā un tāpēc bataljoni faktiski ir bez dziļuma.

Mazais cilvēku sastāvs rotās un plašie iecirkņi rada rotām ārkārtīgas grūtības priekšgrupu izlikšanā, kaujas izlūkošanas izvešanā un nocietināšanā.

Pēc patreizējā cilvēku sastāva, ņemot arī vērā to, ka katru dienu tas samazinās, aizejot ievainotiem un slimiem, pulka iecirknis ir par platu un to nepieciešams samazināt vismaz par viena bataljona iecirkni, jo citādi bataljoni, sevišķi II un I, var drīz nonākt pie tāda stāvokļa, ka nebūs spējīgi savus iecirkņus nodrošināt tā, lai ienaidnieks neizspraustos nepamanīts un neaizkavēts cauri frontes līnijai.

II. Ieroču stāvoklis.

Pulka ieroči ir neapskaužamā stāvoklī. Patšautenes un ložmetēji ir izklabējuši, nolietotiem stobriem, kuŗu vītnēs lodes vairs neturas un tāpēc pēc izšaušanas daudzas lodes kūleņo, rezerves daļas vispār nav. Pavisam nav patronu izvilcēju automatiskiem ieročiem. Mīnmetēji ir bez mērķēšanas ierīcēm. Trūkst mašīnpistoļu un pistoļu.

Vispār ieroču stāvoklis pulkā ir tik bēdīgs, ka tas nosit kaŗavīru gara stāvokli un rada viņos mazvērtības sajūtu salīdzinājumā ar ienaidnieka apbruņojumu un kaimiņu vienībām.

III. Ietērpa stāvoklis.

Kaŗavīri labi apgādāti ar silto ietērpu un pilnīgi ar to apmierināti.

IV. Uztura jautājums.

Ar uzturu kakaŗavīri apmierināti. Uzturs tiek izsniegts pietiekošā daudzumā un labs.

V. Transporta jautājums.

Transporta jautājums pulkā ir katastrofāls. Faktiski nemaz nevar runāt par pulka transportu kā tādu, jo pulkā patreiz skaitās tikai 281 pašu zirgu un 101 ratu resp. ragavu. Pārējais pulka, bataljonu un rotu transports dibinās ar šķūtniekiem. Šie šķūtnieki ir spaidu kārtā rudenī samobilizēti, vēl pulkam atrodoties Latvijā. Viņi tagad nonākuši neapskaužamā stāvoklī, jo samobilizēti vēl samērā siltā laikā, ziemas apstākļiem nemaz nav piemēroti ietērpti. Bez tam drēbes un apavi jau pa daļai noplīsuši. Arī šķūtnieku rati maz noderīgi ziemas ceļiem, jo tagad nepieciešamas ragavas.

Vislielākās grūtības ir ar šķūtnieku zirgu elpi, jo apkārtnē vairs priekš zirgiem nav iespējams sadabūt sienu.

Cilvēki un zirgi ir ļoti novārguši, un viņu izmantošana turpmāk var kļūt grūti iespējama. Ja pulkam kādu reizi vajadzētu atkal pārcelties, tad pie tagadējā transporta tas būtu spiests lielāko daudzumu mantu atstāt uz vietas.

VI. Saimniecības stāvoklis.

Visi 4 pulkā ietilpinātie bataljoni pirms pulka saformēšanas saimnieciski darbojušies patstāvīgi, t.i. veduši pilnīgi patstāvīgu norēķināšanos par izsniegtām mantām, ieročiem, pārtiku un elpi.

Sakarā ar straujo pulka saformēšanu un steidzīgo iziešanu darbībā uz Krieviju, bataljoni nav paspējuši nodot savas liekās mantas, kādēļ bataljoniem dažādās vietās Latvijas territorijā palikušas lieku mantu noliktavas. Tāpat aiz transporta trūkuma bataljoniem mantas palikušas arī Sebežā.

Tagad apgāde ar municiju, ieročiem un mantām tiek centrālizēta pulka saimniecības daļā, tas pats arī sakāms par nogādi.

Tā kā pulkam nav transporta īstā vārda nozīmē, tad tam nav iespējams radīt speciālu transporta kolonnu visa pulka uztura un elpes piegādei, tāpēc arī turpmāk bataljoniem paredzēts to saņemt patstāvīgi.

VII. Gara stāvoklis.

Pulka karavīru gara stāvoklis visu laiku ir bijis labs. Par pašu cīņas turpināšanu karavīros nepastāv nekādu divu domu. Visi saprot, ka pulks pilda svarīgu un svētu pienākumu pret savu dzimteni. Taču negaidītā sadursme ar sarkanarmiju, samērā lielie zaudējumi, sevišķi sliktais apbruņojums salīdzinājumā ar pretinieku un kaimiņu vienībām, tā arī ārkārtīgi grūtie dienesta apstākļi pēdējos 2 mēnešos (pastāvīgās sadursmes ar ienaidnieku, ierakumu un bunkuru būvdarbi, samazinātais cilvēku skaits nesamērīgi plašos iecirkņos), ir stipri iedragājis karavīru gara stāvokli; sevišķi tas sakāms par I un II bataljonu.

Karavīriem arī grūti saprotams pilnīgais atvaļinājumu noliegums pulkā, jo divīzijai šāds noliegums it kā nepastāv. Būtu vēlams atļaut piešķirt kārtējo atvaļinājumu uz 14 dienām vismaz 1 virsniekam un 8—10 instruktoriem un kareivjiem no bataljona.

Pulkvedis-leitnants Meija.

18. janvārī pulka adjutants *kapt. Millers* ziņoja Latviešu leģiona ģenerālinspektoram:

RĪGAS LATVIEŠU
BRĪVPRĀTĪGO POL. PULKS
A — 24 1944. g. 18. janvārī.

Latviešu SS-Brīvprātīgo Leģiona ģenerālinspektoram.

Ziņojums.

Pēc 7. un 8. novembŗa kaujām pulks turpina ieņemt poziciju starp NESCHTCHERDO ez. un JASNO ez. D galu. Janvāŗa pirmās dienās pulka fronte stiepās no SCHARY līdz JASNO ez. D galam, kad pulku te bija paredzēts nomainīt, pavirzot uz Z un ieņemt fronti no JASNO ez. D gala līdz GUSINO ez. vidum. Kad 11. janvārī pulka operatīvais stābs ieradās GLUBOKOE, vecās pozicijās nenomainīts atradās viss IV btl., III un I. btl. jau bija ieņēmuši pozicijas no JASNO ez. D gala, bet nepieslēdzoties GUSINO ez. D galam. Tur vēl pozicijās atradās Igauņu 286. btl. līdz augst. 173,0. (Skat. karti 266. lpp.)

Tālāk uz Z līdz NEWEDRO ez. atradās 11. SS- u.pol. pulks. Pulka II btl. atradās Jeckeln'a kaujas grupas rezervē ROWNAJA-NIWA rajonā.

12.1.44., dažas minūtes pirms pl. 06.00 D no NEWEDRO ez. ienaidnieks atklāja artilerijas, granātmetēju un salvju lg. viesuļuguni, kas ilga apm. 45 min. Ap pl. 10.00 noskaidrojās, ka ienaidnieks tur fronti pārrāvis un 16. SS- u.pol. pulks itkā uz pavēli atgājis. Pulka stābā ieradās Igauņu btl. un II/16. SS- u.pol. btl. k-ri, kas ziņoja, par stāvokli pie DUBROVO. Uzklausījis stāba priekšnieka stāvokļa apsvērumu, pieņēmu lēmumu šo divu vienību, kā arī to latv. vienību, kas bija atšķeltas no Jeckeln'a grupas, kopējai vadībai un izveidot šķērspoziciju uz līnijas: augst. 173,0—PUCHARIZA —IZBISHTSCHE—SAGATJE—ROWNAJA NIWA.

Drīz pēc II/16. SS- u. pol. btl. saņēma pavēli no Illas'a grupas, kuŗā tas agrāk ietilpa, doties uz BAIKINO, bet to nesasniedzis atgriezās no manis noteiktā līnijā.

Jau 12.I. vakarā ienaidnieks uzbruka ig. bataljonam gar abiem GUSINO ez. krastiem.

Niknākās kaujas notika no 13.—16. janvārim. Ienaidnieks ar lielu pārspēku, artilerijas, granātmetēju, salvju lg. un lidotāju atbalstā vairākkārtīgi nāca uzbrukumos pret mūsu pozicijām, vairākkārt tam izdevās te ielausties, bet visbiežāk tas līdz mūsu pozicijām nenonāca. Vienmēr mūsu GKL tika vai nu noturēta, vai arī prettriecienos atjaunota. IV btl. pulka rīcībā ieradās 14.I. Pēc tam sāka pienākt arī vācu armijas atsevišķi bataljoni, kuŗi tika pakļauti pulka vadībai. Papildināts tika arī artilerijas pabalsts. Ienaidnieka uzbrukumi pret mūsu fronti neatlaidīgi turpinājās līdz 17.I. 18.I. bija pirmā diena, kad tas uzbruka tikai mūsu kreisiem kaimiņiem, sevišķi virzienā uz DJATLI, bet arī tur tas atsists.

Mūsu pulkam uzbruka sarkanarmijas 171. str. divīzija, bet pēdējās dienās pret mūsu kreiso spārnu tika saņemti gūstekņi arī no 207. str. divīzijas. Šodien (18.I.) pulka komandpunktā ieradās 132. divīzijas komandieris ģenerāl-majors WAGNER's un starp citu izteicās, ka 171. str. divīziju var uzskatīt par pilnīgi iznīcinātu (to pašu arī bija izteikuši saņemtie gūstekņi). Šai operācijai sarkanarmijas vadības rīcībā bijušas 10 divīzijas. Deviņas no tām jau ievadītas kaujā un lielākā daļa no tām stipri cietušas.

Mūsu zaudējumi šajās kaujās:

krituši — 56 (to starpā 3 virsnieki),
ievainoti — 207 (to starpā 4 virsnieki),
pazuduši bez v. — 14.

Uzdevumā

A. Millers
Kapteinis un adjutants

1944. g. 15. janvārī pēc OKW priekšlikuma pulka komandieri *pltn. O. Meiju* par pulka vienību izcilu vadību apbalvoja ar Dzelzskrusta 2. un 1. šķiru.

5. PAVĒLE
LATVIEŠU LEĢIONA RĪGAS BRĪBPRĀTĪGO POL. PULKAM
1944. g. 2. februārī

§ 1.

— — — — — — — — — — — — —

§ 2.

Šodien III bataljona (agr. 312. btl. Red.) komandpunktā ieradās divīzijas (290. kājn. Red.) komandieris *ģmaj. Hejnke,* lai apsveiktu un apbalvotu trieciengrupas dalībniekus, kas naktī no 26. uz 27. janvāri š.g., apejot ienaidnieku, ielauzās Veselku sādžā, sasita vienu ienaidnieka vadu un saņēma gūstā divus instruktorus un divus sarkanarmiešus.

Apbalvojot šīs grupas dalībniekus, ģenerāļa kungs izteica savu vislabāko atzinību par šo veiksmīgo pasākumu, ar ko divīzija ieguva vērtīgas ziņas par ienaidnieku.

„Pulks var būt lepns uz šo trieciengrupu, kuŗas dalībnieki parādījuši sevi par drosmīgiem kaŗavīriem," teica savā uzrunā divīzijas komandieris, „es pazīstu Latviju, jo esmu viņā vairākas reizes bijis, un man tāpēc liels prieks apbalvot latviešu kaŗavīrus, kuŗi plecu pie pleca ar vācu kaŗavīriem cīnās par savu zemi."

Ar Dzelzskrusta II šķiru apbalvoti:

(minēti piecu 10. rotas kaŗavīru vārdi)

Dkar Z . . ., kā jau agrāk apbalvots un dkar. B . . . kā stādīts priekšā apbalvošanai par agrākām kaujām, saņēma divīzijas komandieŗa vēlreizēju atzinību.

Divīzijas komandieris paziņoja, ka smagi ievainoto trieciengrupas komandieri 10/III btl. seržantu L. . . . viņš stādījis priekšā apbalvošanai ar Dzelzskrusta I šķiru.

§ 3.

— — — — — — — — — — — — —

Pulkvedis-leitnants *O. Meija.*

Uz pulka komandieŗa *pltn. Meijas* 1944. g. 28. janvāŗa rakstu par pulka stāvokli I korpusa komandējošais ģenerālis 2. februārī deva sekojošo atbildi:

ARMIJAS I KORPUSA
KOMANDĒJOŠAIS ĢENERĀLIS Korpusa galvenajā mītnē, 22.2.1944
Ia Nr. 278/44. Slepeni

Rīgas latviešu brīvprātīgo pulka komandierim,
nosūtot 290. kājnieku divīzijas komandierim.

1944. g. 28. janvāŗa ziņojumu par Rīgas latviešu brīvprātīgo policijas pulka stāvokli esmu pieņēmis zināšanai.

Apmācības un it sevišķi apgādes un apbruņojuma grūtības pulkā no korpusa puses tiek pilnīgi atzītas. Cik tālu tas būs korpusa spēkos, tiks mēģināts grozīt apbruņojuma stāvokli.

Lai gan pulka uzdevumi bija paredzēti citādi, stāvoklis ziemeļos no Polockas padarīja pulka ievešanu pirmajās kaujas līnijās par nepieciešamu.

Smagajās kaujās janvāŗa vidū pltn. Meijas vadībā pulks parādīja izcilas kaujas spējas un, pielietājot visus savus spēkus, piedalījās kaimiņu iecirknī notikušā iebrukuma sekmīgā noslēgšanā. Kā atzinība pulka darbībai uzskatāma 1. šķiras Dzelzskrusta piešķiršana pulka komandierim. Pulka smagie zaudējumi ir jānožēlo, bet, ievērojot pašreizējās atvairīšanās kaujas Austrumu frontē, ar tiem ir jārēķinās.

Rīgas latviešu brīvprātīgo policijas pulks pirmās uguns kaujas ir izturējis un arī turpmākās kaujās sevi parādīs tāpat kā līdz šim. I Armijas korpusa rīcībā esošo spēku lielums, neraugoties uz pulka stāvokli, neļauj pulku izvilkt uzsvaidzināšanai, t.i. pārapbruņošanai.

Ziņojumu par pulka stāvokli līdz ar savu atzinumu es nodošu 16. Armijas virspavēlniekam.

(Paraksts)
Kājnieku ģenerālis

(Vācu teksts 380. lpp.)

6. PAVĒLE
LATVIEŠU LEĢIONA RĪGAS BRĪVPRĀTĪGO POL. PULKAM
1944. g. 4. februārī.

§ 1.

Izsludinu zināšanai un izpildīšanai K.d.O.L. Abt. V/Ia rakstu 10.02/44 — 24.I.:

Saturs: latviešu policijas vienību sastāva atsvaidzināšana ar gados jaunākiem kaŗavīriem.

A) Izmaiņai pret jaunākiem spēkiem paredzēt:
1) kaŗavīrus ar kriminālu pagātni (uz kuŗu labošanos dienestā vairs nav cerību);
2) dienestā vairākkārt sodītos;
3) slimos, kuŗus sevišķā komisija atzinusi par nederīgiem frontes dienestam;
4) vecuma dēļ dienestam nederīgos — 1905. g. dzimušos un vecākus, pie tam kareivjus, kas brīvprātīgi dienestā vairs nevēlas palikt, bet instruktorus un virsniekus — ja ir līdzvērtīgi atvietotāji;
5) kaŗa saimniecībā svarīgu iemeslu dēļ:
instruktorus un virsniekus — ja ir līdzvērtīgi atvietotāji;
b. kareivjus, kuŗi dzimuši laikā no 1906.—1914. g. tikai vissvarīgākos gadījumos, bet laikā no 1915.—1924. g. dzimušos tikai izņēmuma gadījumos.

B) Izdarot šo šķirošanu, pielietojama visstingrākā mēraukla.
Mērķis: nodrošināt vienību komandējošo sastāvu un pēc iespējas vienībās paturēt visus dienestam derīgos kaŗavīrus.
Saimnieciski un ģimenes apstākļi var tikt ievēroti tikai izņēmuma gadījumos. Šādos gadījumos latviešu tautas kopībai, savstarpēji izpalīdzoties, jārūpējas par izlīdzinājumu. Par to sekos sevišķa aizgādības virsnieka pavēle attiecīgām dzimtenes policijas dienesta vietām.

C) Apmaiņas izvešanai sekos sevišķa pavēle. Līdz minētam laikam nav piešķiŗami atvaļinājumi, kā arī neviens no dienesta nav atbrīvojams. Ārstu komisijai medicīniskā izmeklēšana jāuzsāk jau 2. dienā pēc ierašanās vienībā.

D) Vācu sakaru virsnieki, resp. vienību komandieŗi man un LPV. sakaru virsniekam ziņo sekošo:
I. Vēlākais 4. dienā pēc ierašanās savos novietojumos:
a. izmaiņai paredzēto cilvēku skaitu, šķirojot atsevišķi virsniekus, instruktorus un kareivjus (pēc punkta A);
b. virsnieku, instruktoru un kareivju skaitu, kas pēc izmaiņas vēl paliktu vienībā, šķirojot atsevišķi 1905. g. dzimušos un vecākus, 1906.—1914. g. dzimušos un 1915.—1924. g. dzimušos;
c. viedokli par virsnieku un instruktoru izmaiņas iespēju, ar īsu virsnieku novērtējumu;

d. ārstu, sanitāru, veterinārā personāla, kalēju, ieroču meistaru palīgu, saimniecības ierēdņu, rēķinvežu, kurpnieku, skrodeņu, vācu personāla u.t.t. sastāvu, uzrādot vajadzību pēc tiem.

II. 5. dienā pēc ierašanās:

Pieprasījums pēc pkt. A) 5) ar attiecīgu viedokli.

Parakstījis: Schroeder's
ģen.-major d. Schutzpolizei.

Pulka komandieris
Pulkvedis-leitnants O. Meija

Sakarā ar šo KdOL 24. janvāņa rakstu ģenerālinspektors *ģen. Bangerskis* 3. martā raksta SS- un policijas vadītājam Latvijā *pol. ģen. Šrēderam:*

„Pēc Rīgas policijas pulka š.g. 4. februāņa pavēles iepazinos ar paredzēto pulka sastāva atsvaidzināšanas kārtību sakarā ar jauniesaukto papildinājumu saņemšanu.

Pret šo kārtību, kas noteikta sakarā ar Jūsu priekšrakstu, atļaujos izteikt sekojošos iebildumus:

Kā vispirmām kārtām atvaļināmie ir noteikti:

a) kaņavīri ar kriminālu pagātni un

b) dienestā vairākkārt sodītie, uz kuņu labošanos vairs nav cerību.

Man ir saprotama griba atbrīvot vienības no sliktiem kaņavīriem, bet es nevaru pievienoties tam, ka slikta uzvešanās dod atbrīvošanas priekšrocības, salīdzinot ar krietniem kaņavīriem.

Tas varētu radīt vēlēšanos arī labākajiem kļūt sliktiem, lai tā ātrāk tiktu mājās.

Lūdzu tāpēc, vai Jūs neatrastu par iespējamu grozīt savus norādījumus tādā veidā, ka šī kaņavīru kategorija būtu atbrīvojama kā visbeidzamā. Tas varbūt sekmētu arī vienu otru šķietami nelabojamu tomēr laboties.

Pie atbrīvošanas vispirmām kārtām būtu ņemams vērā dienesta ilgums un ievainojumi (piešķiņot vismaz ilgstošāku atvaļinājumu), slimība, vecums un beidzot — ģimenes un saimnieciskie apstākļi."

Jau pirms tam, 15. februārī, *ģen. Bangerskis* bija rakstījis *ģen. Jekelnam* (raksts nr. 2362):

„Rīgas policijas pulkā uz 25. janvāri skaitījās vairs tikai 42 virsnieki un 980 instruktori un kareivji, t.i. no pulka agrākā sastāva (80/1625) trūkst apm. 40%. Sevišķi samazinājies virsnieku un instruktoru skaits. Kaujās no ierindas izkrituši arī lielākā daļa SM ložmetēju un mīnmetēju apkalpes, sakarā ar ko šie ieroči palikuši bez sagatavotas apkalpes.

Rīgas policijas pulks kopš 6 mēnešiem atrodas nepārtrauktā darbībā, izcīnījis divas smagas atvairīšanas kaujas pret regulāro ienaidnieka kaņaspēku,

kaut gan pēc sava sastāva un apbruņojuma nebija tādām ne paredzēts, ne piemērots, cietis samērā smagus zaudējumus, un arī atlikušie karavīri ir ļoti noguruši un panīkuši, kāpēc pulka komandierim nav vairs pilnas pārliecības, ka tagad ierādīto 12 km plato iecirkni varēs noturēt. Tāpēc ļoti lūdzu Jūsu gādību pasteidzināt pulka izņemšanu uz laiku no frontes uz aizmuguri, lai dotu tam iespēju sakārtoties un pārformēties.

Gluži līdzīgā stāvoklī atrodas arī galvenām kārtām no palīgpolicijas C grupas uz ātru roku saformētais 319. bataljons, par kuru līdzīgā kārtā lūdzu Jūsu gādību tā atvilkšanai uz Latviju un pārformēšanu."

Šo lūgumu ģen. Jekelns izpildīja pēc trim nedēļām.

Par Rīgas latviešu policijas pulka kaujas darbību Nēveles telpā pulka komandieris *pltn. Meija* liecina:

„Pārņemot pulku tas skaitījās ģen. Jekelna kaujas grupā, bet, iesākoties krievu uzbrukumam 1944. g. 12. janvārī, kad šīs grupas aizstāvēšanas pozicijas tika pārrautas man pa kreisi esošā vācu 16. policijas pulka iecirknī un sakari ar Jekelna kaujas grupas stābu bija pārtrūkuši, es uzņēmu sakarus ar pa labi atrodošos 132. vācu vērmachta divīziju un visu kaujas laiku un arī vēlāk biju pakļauts šai divīzijai. Visus rīkojumus un papildinājumus pulks saņēma no šīs divīzijas. Kaujas laikā šīs divīzijas komandieris pakāpeniski man tieši pakļāva 3 vācu armijas bataljonus. Bez tam man bija vēl pakļauts arī Igauņu 286. policijas bataljons, 316. latviešu policijas bataljons un kādu laiku arī atliekas no izklīdinātā vācu 16. policijas pulka, apm. viena bataljona stiprumā.

Latviešu policijas pulks *Rīga* Nēveles telpā atradās līdz 1944. g. marta sākumam, atvairot daudzus vietēja rakstura ienaidnieka uzbrukumus. Sakarā ar jauna krievu uzbrukuma sākšanos, pulks 7. martā saņēma rīkojumu, tagad jau 290. vācu vērmachta divīzijas sastāvā, ar kaujām, sadalīts pa bataljoniem, atiet pāri Latvijas robežai."

Latvijā pulks atpūtai un apmācībām izvietojās sekoši: pulka stābs — Daugavpils baraku nometnē, I bataljons — Medumā pie Kurcuma stacijas, II bataljons — Subatē, III bataljons — Preiļos un IV bataljons — Skaistā.

Pēc atgriešanās Latvijā *pltn. Meija* lūdza Latviešu leģiona ģenerālinspektora *ģen. Bangerska* piekrišanu un tālāku gādību atļaut pulka karavīriem nest uz piedurknes sevišķu lentu ar pulka nosaukumu, kā atšķirību no savrupdienesta policijas. Ārēju atšķirību no savrupdienesta prasīja arī pārējās slēgtās latviešu policijas vienības. (Skat 313. lpp.)

RĪGAS LATVIEŠU
BRĪVPRĀTĪGO POL. PULKA
KOMANDIERIS
1944. g. 25. aprīlī

Latviešu SS- brīvprātīgo leģiona ģenerālinspektoram,
Ģenerālleitnantam B a n g e r s k i m.

Z i ņ o j u m s.

Daudzi Latv. Rīgas brīvpr. pol. pulka kaŗavīri, kas kaujās ievainoti, un tāpat apbalvotie ar EK, atgriežoties dzimtenē, sarūgtināti par to, ka viņi ne ar ko neatšķiŗas no savrupdienesta policijas un tāpēc izjūt mazvērtību visas tautas, pārējo leģiona kaŗavīru un vācu kaŗaspēka priekšā.

Vēl jo krasāki to izjūt slēgto vienību virsnieki, kuŗi virsniekam pienācīgo izglītību ieguvuši vai nu bijušā Latvijas Kaŗa skolā vai arī tagadējos vada komandieŗu kursos, kurpretim savrupdienesta policijā augstās dienesta pakāpes skaitās bij. Latvijas armijas instruktori vai arī personas, kuŗas militāro izglītību nemaz nav baudījušas. Tādējādi iznāk, ka ar Dzelzs Krustu apbalvots kaŗa skolu beidzis vecs kapteinis spiests sveicināt bijušo kaprāli, tagadējo policijas pulkvedi-leitnantu.

Aprādītie apstākļi ir par iemeslu tam, ka daudzi pulka kaŗavīri nevēlās kalpot policijas vienībās un dažādiem līdzekļiem cenšas pāriet SS- ieroču vienībās.

Lai paceltu pulka kaŗavīros pašapziņu, lūdzu Jūsu piekrišanu un tālāku gādību atļaut pulka kaŗavīriem nest uz piedurknes „Lettische Legion" vai arī „Lett. Freiw. Pol. Rgt. — R i g a".

Pulkvedis-leitnants *O. Meija*

Sakarā ar šo pltn. Meijas rakstu ģen. Bangerskis raksta 5. maijā Augstākam SS- un policijas vadītājam Ostlandē *ģen. Jekelnam* (raksts Nr. 5855):

„Stādot priekšā Rīgas policijas pulka komandieŗa iesniegumu, atrodu, ka minētie fakti tiešām var radīt sarūgtinājumu, kamdēļ pabalstu ierosinājumu lentas ievešanai policijas pulkiem, sevišķi vēl tādēļ, ka pulku pamatvienības ar savu stāju frontē ir pierādījušas sevi par šīs ārējās atšķirības cienīgām."

Ģen. Jekelns ar 13. maija rakstu paziņoja ģenerālinspektoram ģen. Bangerskim, ka SS- reichsfīrers piekritis rokas lentei ar uzrakstu *„Lett.Pol.Rgt.Rīga"*, bet 20. maijā paziņoja, ka lentes uzrakstam jābūt: „Lett.*Frw.*Pol.Rgt.Rīga". Pārējiem policijas pulkiem tiesības uz lentu nebija.

Jau 1944. g. 5. februārī *ģen. Jekelns* bija ar rakstu norādījis arī Ģenerālkomisāriāta preses nodaļai:

— Uzskats, ka blakus nosaukumam „Latviešu SS-brīvprātīgo leģions" pastāvētu arī jēdziens „Latviešu leģions", ir maldīgs. Visas no latviešu vīriem saformētās SS-ieroču un policijas vienības pieder „Latviešu SS-brīvprātīgo leģionam."

Es tāpēc lūdzu presi lietot ziņojumos vienīgi šo nosaukumu tik ilgi līdz SS-reichsfīrers ar pavēli uzdos lietot kādu citu nosaukumu. —

Šie divi *ģen. Jekelna* raksti liecina par to, cik lielu nozīmi vācieši piegrieza vārdiņam „brīvprātīgais" un cik konsekventi to uzspieda latviešu militārajām vienībām.

Pltn. O. Meija kādā rakstā Latviešu leģiona archīvam:

„1944. g. maija sākumā Rīgas latviešu policijas pulku nosūtīja uz Viļņas apgabalu tā nodrošināšanai pret terroristiem. Šai apgabalā aktīvi darbojās kā sarkanie terroristi, tā poļu nacionālie partizāni.

Nosūtot pulku uz Viļņas apgabalu, saņēmu vācu policijas stāba norādījumu raudzīties, lai attiecības starp poļu un lietuvju iedzīvotājiem nesaasinātos, t.i. uzņemties zināmu izlīdzinātāja lomu.

Nonākot ar pulku šai apgabalā, poļu iedzīvotāji pirmā laikā stingri novēroja mūsu izturēšanos. Es jau pašā sākumā ļoti atklāti pateicu dažiem poļu inteliģences pārstāvjiem, ka latviešu karavīri nekad neuzstāsies pret poļiem, jo poļi bija mūsu sabiedrotie 1919./20. g. un palikuši mūsu draugi visu laiku. Bet tā ka mēs tagad kopā ar vāciešiem cīnāmies pret komūnistiem, kuŗi apdraud mūsu Latviju, tad es nevarēšu pielaist, ka tur, kur mēs ar vāciešiem darbojamies kopīgi, mūsu darbību traucētu poļu partizāni. Tas arī tika pareizi saprasts un klusībā akceptēts. Pamazām pulkam nodibinājās arī sakari ar poļu nacionāliem partizāniem, kas vienlaicīgi cīnījās kā pret vācu okupācijas karaspēku, tā arī pret krievu komūnistiem. Stingrā slepenībā no vācu vadības uz vienošanās pamata poļu partizāni neaizskāra mūsu vienības un mēs neapkarojām poļu partizānus. Tikai vienu reizi poļu partizāni pie Ostravecas bija mūsu III bataljona *ltn. Nagobada* rotu noturējuši par vāciešiem un atklājuši uguni, ievainodami dažus mūsu karavīrus, pašiem ciešot vēl smagāk. Par to no šī apgabala poļu partizānu vadītāja, kāda bij. poļu armijas ģenerāļa, saņēmu slepeni piegādātu un man adresētu rakstu ar atvainošanos par šo incidentu, kas esot noticis aiz pārpratuma, un apliecinājumu, ka turpmāk tas vairs neatkārtošoties."

Viļņas apgabalā operēja vairākas sarkano terroristu brigādes, kas sastāvēja no krieviem un žīdiem, arī sievietēm. Ar šiem terroristiem pulka vienībām bija jāizcīna smagas kaujas. Piem., 25. jūnijā I bataljona 2. rotas atbalsta punktam Vasievižcē uzbruka apm. 1000 terroristu. Kaujā, kas ilga 3 stundas, uzbrucēji zaudēja 27 kritušos un daudz ievainotos, bet 2. rota zaudēja 5 kritušos un 5 ievainotos.

Pulks Viļņas apgabalā palika līdz jūlija vidum, kad sakarā ar vispārējo krievu lieluzbrukumu Viļņas virzienā tas 3 bataljonu sastāvā pa dzelzceļu 16. jūlijā ieradās Grīvas stacijā.

Pulka IV bataljons (agr. 276. Kuldīgas) *pltn. J. Birzuļa* vadībā bija ar vācu vienībām iesaistīts kaujās ap Viļņu, kur, lauzdamies cauri ielenkumam, smagi cieta. Bataljona atliekas (6 virsnieki un 42 instruktori un kareivji) caur Kauņu 16. jūlijā ieradās Rīgā. Bataljona 15. rota *kapt. Bisenieka* vadībā bija izņemta no bataljona un piedalīta kādai vācu vienībai, tāpat vēl arī 82 citi bataljona karavīri.

Pēc atgriešanās Rīgā IV bataljona komandieris *pltn. J. Birzulis* 17. jūlijā iesniedza latviešu sakaru virsniekam pie KdOL stāba sekojošo ziņojumu:

LATVIEŠU POLICIJAS PULKS RĪGA
IV BATALJJONA KOMANDIERIS
1944. g. 17. jūlijā

L.P.V. Sakaru virsniekam pie K.d.O.L. stāba

Ziņojums.

Š.g. 3. jūlijā saņēmu no pulka komandieŗa pavēli pāriet no Michališķi rajona un ieņemt aizsardzību gar Viļņas—Daugavpils dzelzceļu no Viļņas līdz upītei apm. 4 km Z no Bezdankiem.

4. jūlijā plkst. 23.00 btl. nonāca savā aizsardzības iecirknī un tūliņ meklēju telefoniskus sakarus ar pulku. Ne 4., ne 5.VII sakarus ar pulku nodibināt neizdevās, jo 5. VII Pabrode vairs neatbildēja. 5. VII, sakarā ar sarkanarmijas tuvošanos, ar Novo Vilejka komandanta rīkojumu divas dienvidos stāvošās rotas no dzelzceļa apsardzības tika noņemtas un ieņēma aizstāvēšanās pozicijas Zvirbles A malā. Katrā no šīm rotām (13. un 14.) atradās apm. 50 vīru, jo no katras minētās rotas 41 kareivis (kopā 82 kar.) sakarā ar pulka komandieŗa iepriekšējo rīkojumu atradās Viļņā.

6. jūlijā N. Viļejkās ieradās Viļņas garnizona komandants ģltn. Pēls *(Pöl)* un izdeva rakstisku pavēli, ka bataljons tiek pakļauts N. Vileiku komandantam hptm. Renčam *(Rentsch)*. Tanī pat dienā btl. tiek savilkts N. Vilejkos un ieņem aizstāvēšanās pozicijas N. Vilejku A un D malā. Kaujai nevajadzīgās mantas pēc ģenerāļa rakstiskā rīkojuma tiek nosūtītas tanī pat dienā uz Viļņu. Btl. atvaira ienaidnieka uzbrukumus līdz 7.VII plkst. 14.00. 7.VII kapt. Bisenieka 15. rota (apm. 100 karavīru) tiek izņemta no manas padotības un pakļauta Z grupas komandierim *vltn. Kolbem*. 15. rt. pēc tam manā padotībā vairs nav atgriezusies.

7.VII plkst. 14.00 saņēmu pavēli segt galveno spēku atkāpšanos un gar dzelzceļu atiet uz Viļņu, vezumus virzot uz Viļņu pa šoseju. Vezumiem, atejot uz Viļņu, uzbrūk bandīti, tomēr ar zaudējumiem lielākā vezumu daļa 7.VII vakarā pienāk Viļņā.

13., 14. un 16. rt. virzoties gar dzelzceļu, vācu apsardzības daļas, kuŗas izbīdītas A no Viļņas, atklāj uz minētām rotām aiz pārpratuma granātmetēju un automātisko ieroču uguni. Pārpratums noskaidrojas, bet btl. ir 4 ievainotie (starp tiem 1 virsnieks). 7.VII vakarā bataljons ierodas Viļņā un sakarā ar ģen. Pēla rakstisko rīkojumu pieteicas viņa stābā. Naktī no 7. uz 8. VII btl. tiek novietots naktsmītnē Viļņā.

8.VII btl. tiek pakļauts 16. vācu pol. pulka komandierim *pltn. Tītelim,* kā rīcībā ierodos ap plkst. 13.00 Vilias upes Z krastā Snipišķi rajonā, kur btl. novietojas artilerijas kazarmās rezervē. Apm. pusstundu pēc novietošanās kazarmas bombardē krievu lidmašīnas. Tiešu trāpījumu nav, bet ar granātas šķembu caur logu tiek nonāvēts 1 kaŗavīrs.

Ap plkst. 15.00 16. rt. (apm. 100 cilv.) ar pulka komandieŗa rīkojumu tiek raidīta prettriecienā, virzienā uz N. Žoraviu, kur sarkanarmija spiež 16. pol. pulku atpakaļ. 16. rt. atspiež ienaidnieku un notur iecirkni apm. līdz plkst. 22.00, kad rotas atliekas atgriežas pār Vilias upi Viļņas pilsētā. Kaujā ievainots rt. kom. *vltn. Jurševskis* un *ltn. Skulve.* Noteikti konstatēti 5 krituši un 15 ievainoti kaŗavīri. Daudzi bez vēsts pazuduši, daļa no tiem jāpieskaita kritušiem un ievainotiem, jo rota bija pa daļai aplenkta.

7.VII plkst. 15.30 13. un 14. rt. (kopā apm. 100 vīru) tiek raidītas prettriecienā Soltanišku virzienā, kur paliek līdz krēslai, kad pēc pulka komandieŗa rīkojuma tiek atvilktas tilta rajonā. Apm. plkst. 23.00 btl. cietušās vienības sakarā ar pulka komandieŗa rīkojumu tiek atvilktas Vilias upes D krastā, un dzelzceļa tilts pār upi tiek uzspridzināts. Btl. ieņem pozicijas upes D krastā no dzelzs tilta līdz akmens tiltam.

8.VII akmens tilts tiek uzspridzināts un btl. uzdots aizstāvēt Vilias upes D krastu no akmens tilta līdz koka tiltam. Bataljons, kopā apm. 150 cilvēku, šo uzdevumu pilda un atvaira visus ienaidnieka pārcelšanās mēģinājumus līdz 12.VII plkst. 23.15, kad saskaņā ar pavēli btl. sapulcējas Zakretas rajonā, lai izlauztos no aplenkuma. Btl. iecirkni visu laiku ienaidnieks apdraud ar smago artileriju un bumbo no lidmašīnām. Turpat tiek sapulcināts arī viss Viļņas garnizons.

13.VII plkst. 01.00 btl. saņem rīkojumu pāriet Vilias upi. Pārejas netiek norādītas, un btl. pārejas meklē patstāvīgi. Tanī pat laikā pār upi ceļas viss Viļņas garnizons. Ienaidnieks no pretējā krasta pārcelšanās vietu apšauda ar automatisko ieroču un granātmetēju uguni. Zaudējumus tumsā konstatēt nevar. Ievainotie straujā upē noslīkst. Daudzi kaŗavīri noslīkst arī tādēļ, ka neprot peldēt. Nav nekādu pārcelšanās līdzekļu.

Tā ka pārcelšanās notiek apm. 3 vietās un viss garnizons ceļas vienlaicīgi, tad pārcēlušies kaŗavīri nekavējoši laužas ienaidnieka aizmugurē uz R. Šeit btl. vienības tiek sapulcinātas kopā ar vācu kaŗaspēku un nekavējoši raidītas cīņā, lai izlauztu ceļu uz R. Ceļā uz R tiek iznīcināti 4 flaki un 4 smagās mašīnas ar kravu un municiju. Minētie flaki apšaudīja caurlauzušos kaŗaspēka kolonnu. Pēc apm. 12 km dziļuma ienaidnieka frontes pārvarēšanas

btl. kopā ar vācu vienībām uzbruka sarkanarmijai, kuŗa aizstāvēja Vilias labo krastu pret vācu spēkiem, kuŗi bija izsūtīti, lai atvieglotu caurlaušanos, un atradās Vilias upes kreisā krastā. Sarkanarmijas spēki tika satriekti un caurlauzušies spēki apm. 800 m platā frontē sasniedza upi un saskārās ar vācu spēkiem otrā upes krastā. Zem ienaidnieka spiediena no aizmugures tiek uzsākta upes pārvarēšana, ko stipri traucē ienaidnieka artilerija un kājnieku automatiskie ieroči no aizmugures un abiem flankiem. Ar uz vietas esošiem līdzekļiem btl. kaŗavīri, ciešot zaudējumus, pārceļas upei un pievienojas vācu kaŗaspēkam. Btl. atliekas tiek nogādātas Kauņā, no kurienes š.g. 14.VII izbrauc uz Rīgu, kur ierodas 16.VII plkst. 23.00.

Bataljons kaujās un caurlaušanās laikā zaudējis 16 kritušus un 32 ievainotus kaŗavīrus, no kuŗiem lielākā daļa palikusi Viļņā, slimnīcā. Minētie skaitļi noteikti konstatēti. Kaujās un pārcelšanās laikā bez vēsts pazuduši 140 kaŗavīri, no kuŗiem daļa caurlaušanās laikā krituši, smagi ievainoti, noslīkuši vai krituši ienaidnieka gūstā. Noteiktus skaitļus nav iespējams gūt, jo pirmā pārcelšanās pār upi notika naktī lietainā laikā. Uz otru pārcelšanās vietu caurlauzušies spēki gāja 3 kolonnās, un daļas bija sajukušas.

Pie vācu spēkiem par sakarniekiem un dažādu uzdevumu pildīšanai nosūtīti jeb no vācu daļām pievienoti apm. 100 kaŗavīru, arī par tiem ziņu nav, un tie uzskatāmi par bez vēsts pazudušiem. No virsniekiem ievainoti 16. rotas k. *vltn. Jurševskis* (atvests Rīgā un ievietots slimnīcā), *ltn. Skulve,* smagi (palika slimnīcā Viļņā), *ltn. Veiss,* smagi (laikam evakuēts no Viļņas uz Vāciju), *ltn. Dreimanis,* viegli (palika ierindā), pazudis bez vēsts 13. rotas *kapt. Alsters* un *ltn. Gailītis.* Nav zināms, kur atrodas no Viļņas š.g. 7.VII ar ģenerāļa rīkojumu izsūtītais tross *ltn. Rulles* vadībā.

Šeit nav sniegtas ziņas par 15. rotu (apm. 100 cilv.), kas tika piedalīta vācu vltn. Kolbem, un par 82 kaŗavīriem, kuŗi atradās pie Bandena kaujas grupas stāba Viļņā kā transporta pavade. Bataljona atliekas ieradās Rīgā šādā sastāvā: *pltn. Birzulis, ārsts-vltn. Langins,* 14. rt. komandieris *kapt. P. Rudzītis, ltn. Ķiberis, ltn. Dreimanis* (ievainots), *ltn. Oga un* 42 kaŗavīri. Kaŗavīri no pārgājiena noguruši, noberztām kājām, vāji apģērbti.

Pulkvsdis-leitnants *J. Birzulis.*

1. Rīgas policijas pulka 3 bataljoni no Grīvas stacijas devās uz Sileni, kur saņēma pavēli ieņemt aizstāvēšanās pozicijas Silenes mežu rajonā gar Silenes—Braslavas ceļu. Pulka vienības te tika stipri izklaidētas un bieži uz īsāku vai gaŗāku laiku pakļautas vācu armijas vienībām. Tās visu laiku bija iesaistītas smagās atvaires cīņās starp Daugavu un Polijas un Lietuvas robežu no Braslavas—Silenes šosejas līdz Sventes ezera rajonam. (Skat karti 338 lpp.)

Pulka cīņu smagumu uz Latvijas zemes labi raksturo izraksti no I (agr. 277.) bataljona dienas grāmatas:

„*16. jūlijā* plkst. 15.00 bataljons ierodas Grīvas stacijā, kur nolādējas un dodas Silenes virzienā.

(Šinī laikā bataljonā bija sekojošais sastāvs: 16 virsnieki, 1 ārsts, 96 instruktori un 302 kareivji.)

17. jūlijā pēcpusdienā bataljons saņem pavēli ieņemt uztverošās pozicijas ziemeļu austrumos no Silenes un tiek pakļauts vācu 81. kājnieku divīzijai.

18. jūlijā, vācu 81. kājnieku divīzijai pildot kādu lielāku trieciena pasākumu, tanī iesaista arī latviešu bataljonu. 3. un 4. rotas uzsēdina uz triecienlielgabaliem un tankiem, un šīs rotas tad dodas Viktorija, Beļānu ezera virzienā. Pārējās vienības seko kājniekotā ierindā. Pasākums uz laiku dod sekmes, — tiek iegūts apvidus. Ienaidnieks zaudē 3 prettanku lielgabalus, 1 smago ložmetēju, 1 patšauteni un 18 kritušos. Pēc pasākuma izbeigšanās mūsu vienības atgriežas izejpozicijās.

19. jūlijā bataljons ieņem rezerves pozicijas un tās izbūvē Jaunmalgauzas rajonā.

20. jūlijā 1. rotu nosūta civīliedzīvotāju evakuācijai Silenes rajonā. 3. rotu piedala vācu 189. kājnieku pulka II bataljonam, kurš ieņem pozicijas Smilginas ezera — Beļānu ezera līnijā.

2. un 4. rota nomaina vācu vienības dienvidaustrumos no Riču ezera.

Bataljona iecirknī ienaidnieks mēģina izdarīt izlūkošanas iebrukumu granātmetēju uguns atbalstā. Mūsu spēki ienaidnieka pasākumu atvaira.

21. jūlijā 2. un 4. rotas iecirkņos notiek abpusēja apšaudīšanās ar granātmetēju un citiem kājnieku ieročiem. Arī 3. rotas iecirknī notiek uguns kauja bez sevišķiem panākumiem. 1. rota turpina civīliedzīvotāju evakuāciju.

22. jūlijā bataljons saņem atraušanās pavēli, tā jāuzsāk plkst. 22.00. Uzdevums — atrauties un bataljonam ieņemt aizstāvēšanās pozicijas Riču ezera—Lielgantiški—Raupi rajonā.

23. jūlijā 2., 3. un 4. rotas ieņem un sagatavo aizstāvēšanās pozicijas. Pa dienu notiek abpusēja apšaudīšanās. Pēcpusdienā ienaidnieks ieņem Lielgantiški. Pēc artilerijas un granātmetēju uguns sagatavošanas ienaidnieks ar pastiprinātu vadu izdara uzbrukumu 4. rotas labajam spārnam pret Lielgantiški. Mūsu intensīvā visu kājnieku ieroču pielietāšana ienaidnieka uzbrukumu aptur. Ienaidnieks, pametot kaujas laukā 3 kritušos, atiet uz izejas pozicijām. 3. rota tai pašā laikā spiesta atliekt savu kreiso spārnu. Ienaidnieka tanku

atbalstītais uzbrukums spiež vācu vienības atiet. 1. rota atrodas pozicijās Dubenišku rajonā.

24. jūlijā bataljons ienaidnieka uzbrukumus priekšpusdienā atvaira. Ienaidnieks pēcpusdienā uzbrūk ar lielākiem spēkiem 4. rotas iecirknim. 4. rota atiet uz aizmugures pozicijām, līdz ar ko ienaidnieks paplašina uzbrukumu, iebrūkot frontāli un no 4. rotas atstātā iecirkņa 2. rotas aizmugurē. Izvairoties no aplenkšanas un zaudējot sakarus ar bataljona komandpunktu, rota atiet uz Višnovku, kur uztveŗ ienaidnieka uzbrukumu. 2. rotas viens vads pirms uzbrukuma bija nosūtīts 3. rotas komandieŗa rīcībā ar uzdevumu aizpildīt spraugu starp 3. rotu un atrāvušos vācu vienību labo flanku. Lai nodrošinātu smagumpunkta virzienu mžsr. Raupi—Belmonte, bataljona rezervē no 2. rotas izdala 2 grupas.

25. jūlijā ar rīta gaismu ir izveidota jauna aizstāvēšanās pozicija no Riču ezera ziemeļaustrumu stūŗa uz Raupi un tālāk pievirzoties vācu vienībām ziemeļaustrumos no Raupi. Tiek izdarīti nocietināšanās darbi. Reta abpsēja uguns. Bataljona 1. rota atrodas no š.g. 23. jūlija vācu 282. kājnieku pulka padotībā Dubenišku rajonā. Plkst. 23.00 sākas ienaidnieka artilerijas un granātmttēju viesuļuguns 1. rotas iecirknī, pēc kuŗas ienaidnieks ar apmēram 2 rotām pārnāk uzbrukumā. Plkst. 23.30, atejot vācu spēkiem, kuŗi piekļāvās rotas labajam flankam, arī 1. rota ir spiesta zem ienaidnieka pārspēka atiet, pieslēdzoties atgājušām vācu vienībām pa kreisi.

26. jūlijā pa dienu abpusēja granātmetēju un kājnieku ieroču uguns visa bataljona iecirknī. Plkst. 20.00 sākas ienaidnieka uzbrukums tanku atbalstā pret 3. un 4. rotas iecirkņiem. Ienaidnieka uzbrukumu pēc intensīvas apšaudīšanās atvaira. Mums piedalītais tanks sašauj vienu ienaidnieka tanku. Tumsai iestājoties, bataljons saņem uzdevumu atrauties un ieņemt jaunu aizstāvēšanās poziciju Brigenes rajonā. Vakarā pie bataljona atgriežas 1. rota. Pie atraušanās bataljona aizklājā paliek ltn. Jaunkalnietis ar sedzošo vienību, kuŗai jāatraujas 27. jūlijā plkst. 06.00.

Plkst. 01.00 1. rota, būdama Lubenišku rajonā, ar kādu vācu rotu pāriet triecienā, lai atgūtu zaudētās pozicijas. Kopējiem spēkiem triecienā atjauno iepriekšējo stāvokli — atgūst zaudētās pozicijas. Ienaidnieks atkāpjoties kaujas laukā pamet apmēram 100 kritušos un 36 ievainotos. Iegūts 1 sm. ložmetējs, 7 patšautenes un 4 mašīnpistoles. Pašu zaudējumi — 4 krituši un 7 ievainoti.

27. jūlijā plkst. 07.00 bataljons sasniedz jauno aizstāvēšanās poziciju — Brigenas ezera ziemeļu austrumu krasta — Ustaukas ezera

līniju. Bataljons pa dienu aizstāv šo līniju, bet naktī atraujas un dodas uz Sventes ezera ziemeļrietumu galu atpūtā. Dienā bataljona labā iecirknī (2. rt.) ienaidnieks tanku atbalstā mēģina izdarīt vairākus uzbrukumus, kuŗi visi tiek atvairīti. Vakarā, atraušanās sākumā, plkst. 21.10 spēcīga ienaidnieka granātmetēju uguns pa 2. rotas aizstāvēšanās iecirkni.

29. jūlijā bataljons pārvietojas uz Subates rajonu, kur līdz 31. jūlijam būvē pozicijas, kad pārvietojas 7 km rietumos no Aknistes atpūtai.

(28. jūlija vakarā plkst. 22.00 visas pulka vienības saņem pavēli steidzīgi atiet gar Daugavas kreiso krastu līdz Pļaviņām un tur pārcelties uz upes labo krastu.)

4. augustā bataljons sāk pārvietoties uz rietumiem un 16. augustā caur Jēkabpili sasniedz Koknesi un tās apkārtnē paliek atpūtā.

17. augustā bataljons veic pārgājienu līdz Aizkraukles stacijai, kur uzlādējas un izbrauc uz Bulduriem.

Bataljona zaudējumi laikā no 17. jūlija līdz 18. augustam: krituši 3 instruktori un 7 kareivji, ievainoti 3 virsnieki, 13 instruktori un 34 kareivji, bez vēsts pazuduši 3 instruktori un 3 kareivji.

16. vācu armijas virspavēlnieks par izcilu drošsirdību kaujās pret boļševikiem Daugavpils telpā 17. augustā apbalvo ar Dzelzskrusta 2. šķiru 2 virsniekus, 6 instruktorus un 3 kareivjus." —

Vienlaicīgi ar Rīgas pulku Bulduros ierodas arī pārējie divi latviešu policijas pulki. Ģen. Jekelns 18. augustā deva rīkojumu Latviešu policijas pulku „Rīga" pārformēt un pārējos divus pulkus izformēt.

AUGSTĀKAIS SS- UN POLICIJAS VADĪTĀJS
OSTLANDĒ UN ZIEMEĻKRIEVIJĀ
Nod. I-a, Žurn. Nr. 1170/40 SLEPEŅI

Rīgā, 18. augustā 1944. g.

Attiecas uz: Rīgas latviešu brīvprātīgo policijas pulka pārformēšanu.

1) Armijas Ziemeļu grupas vadība ir piekritusi lūgumam izņemt no frontes Rīgas latviešu brīvprātīgo policijas pulku, kā arī 2. un 3. latviešu policijas pulkus. Augšminētie pulki tiks ar II. Armijas korpusa transporta virsnieka gādību pa dzelzceļu pārsūtīti uz Rīgu.

Daļa no Rīgas pulka jau ir 17.8.1944. pienākusi nozīmētā vietā. Ar pienākšanas dienu pulki tiek pakļauti KdOL. KdOL nekavējoši jāsavāc un jāiesniedz ziņas par kaŗavīru sastāvu, kā arī par esošiem ieročiem, municiju, darba rīkiem, transporta līdzekļiem un zirgiem.

2) OQu (galvenais saimniecisko lietu kārtotājs) visiem 3 pulkiem ir sagatavojis mītnes Bulduros.

3) Pēc Rīgas latviešu brīvprātīgo policijas pulka politiski un nn kareiviski ne visai uzticamo virsnieku un kareivju izdalīšanas, pulks ir jāpapildina līdz pilnam kaujas sastāvam ar 2. un 3. pulka kareiviski labākiem virsniekiem un kareivjiem. Ar intensīvu apmācību pulks visīsākā laikā ir jāsagatavo par stipru kaujas spējīgu vienību, kuŗa stingri atrodas vadības rokās.

No pārpalikušiem kaŗavīriem jāformē būvbataljoni pēc šeit pieliktā sadalījuma. Būvbataljoni ir jāapgādā ar vajadzīgiem darba rīkiem saziņā ar OQu. Kā apbruņojums katram vīram jāatstāj viena šautene ar vienu municijas devu. Visi pārējie ieroči ir jānodod. Lauku virtuves, transporta līdzekļi un citi saimniecības piederumi nebūs vajadzīgi, jo būvbataljoni turpmāk tiks pakļauti armijas vienībām, no kuŗām arī būvbataljoni tiks turpmāk apgādāti.

4) BdO (Ostlandes kārtības policijas pavēlnieks) ir atbildīgs par Rīgas policijas pulka pārformēšanu un par 2. un 3. pulka izformēšanu.

Rīgas latviešu brīvprātīgo policijas pulka pārformēšana un būvbataljonu formēšana tiek uzdota latviešu policijas *pltn. Osim.*

5) Pārpalikušie ieroči un citi apbruņojuma piederumi, zirgi, transporta līdzekļi un piederumi visātrākā laikā nododami OQu.

6) Par izvesto pārformēšanas darbu beigšanu un būvbataljonu saformēšanu ir jāziņo.

7) Majors Tyrell's no 16. armijas pavēlniecības stāba ir apsolījis, ka tikai vislielākās nepieciešamības gadījienā Kleffel grupas vadība (Gen.Kdo), resp. kaujas grupai Werther, jeb kaujas komandantam Rīgā būs tiesības rīkoties ar Bulduros novietotām vienībām.

Augstākā SS- un policijas vadītāja vietā
stāba priekšnieks
(Paraksts)
Policijas pulkv. ltn.

(Vācu teksts 380. lpp.)

Rīgas policijas pulka sastāvs pēc pārformēšanas 1944. g. 24. augustā bija:

	Virsnieki	Instrukt.	Kareivji
Pulka sastāvs pirms pārformēšanas	55	213	647
Pārgāja uz Latviešu leģionu	15	1	—
Pārgāja uz darba bataljonu	—	15	68
Pārgāja uz savrupd. policiju	9	12	18
Atvaļināti no dienesta	—	3	3

Palika pulkā	31	182	458
Pulks saņēma no 2. pulka	18	176	504
Pulks saņēma no 3. pulka	17	149	528
Pulks saņēma kopā	35	325	1.032
Pulka sastāvs pēc pārformēšanas	66	507	1490
Pulka statos bija paredzēts	93	439	2.056

4. septembrī pulks uzsāka pārgājienu uz Dundagu, kuŗu sasniedza 8. septembŗa pēcpusdienā. Tur pulks vācu apmācības divīzijas *Nord* pakļautībā, līdz 9. oktobrim izdarīja apmācības. 9. oktobrī pulks saņēma pavēli pārvietoties uz Ventspili, kur tas 11. oktobrī uzlādējās uz kuģa „Mimi-Horn", lai dotos uz Vāciju. Viss pulka transports palika Latvijā. 13. oktobrī pulks nolādējās Dancigas ostā.

Dancigā pulkam bija jānodod visi ieroči, kā arī visas līdzpaņemtās mantas. Kaŗavīriem atstāja tikai mugurā esošo un pa vienai segai, paskaidrojot, ka pulks pārejot Latviešu leģionā, kur visu saņemšot no jauna.

15. oktobrī pulku pa dzelzceļu pārvietoja uz Tornas rajonu, kur tas formāli pārgāja 15. latviešu divīzijas pakļautībā un tika nodarbināts pie nocietinājumu būves darbiem. Ar divīzijas komandieŗa 26. oktobŗa pavēli pulku pārdēvēja par Ieroču-SS Rīgas kājnieku pulku (Waffen Gren. Rgt. der SS „Riga"). 19. novembrī pulkam pievienoja arī 20. Rīgas bataljonu kā pulka 4. bataljonu.

2. LIEPĀJAS LATVIEŠU POLICIJAS PULKS

1944. g. februāŗa sākumā *pltn. J. Grosbergs* saņēma no Latviešu leģiona ģenerālinspektora stāba pavēli uzsākt 2. latviešu policijas pulka formēšanu. Pltn. Grosbergs savās pavēlēs rakstīja: „Latviešu leģiona Liepājas policijas pulks".

Pulkam paredzētos četrus bataljonus deva līdzšinējie atsevišķie policijas bataljoni, kas tikko bija atgriezušies no Krievijas un bija jāpapildina, jāapģērbj un no jauna jāapmāca.

Pulka I bataljonu saformēja no 22 Daugavas bataljona, kuŗu komandēja *pltn. K. Gerbers,* vēlāk *kapt. Vanags;*

II bataljonu — no 25. Abavas bataljona, kuŗa komandieris līdz 24. jūnijam bija *pltn. K. Plikausis* un no 5. jūlija *kapt. H. Gūtmanis;*

III bataljonu — no 313. bataljona, kuŗu komandēja *kapt. Grāvelis;*

Pltn. J. Grosbergs

IV bataljonu — no 316. bataljona, kuŗa komandieris no sākuma bija *kapt. Eglītis,* bet vēlāk *kapt. J. Pūce* no 22. Daugavas bataljona.

22. un 25. bataljons atradās Bolderājā, un to kadri bija lielāki, vienības labi saliedētas, un tādēļ šo bataljonu kaujas spējas daudz lielākas nekā pārējiem diviem bataljoniem. Ievērojot to, šos divus bataljonus tūliņ pēc papildināšanas nosūtīja uz Drisu garnizona dienesta pildīšanai, tālākai apmācībai un terroristu apkaŗošanai.

Pulka vienības Bolderājā 1944. g. 4. februārī apmeklēja *ģen. Bangerskis.* Par šo apmeklējumu dienesta atzīmē *kapt. Ziemelis* cita *starpā raksta:*

„Latviešu leģiona ģenerālinspektors *ģen. Bangerskis* 1944. g. 4.2. *pltn. Bulles* un *kapt. Ziemeļa* pavadībā apmeklēja jaunformējamo Liepājas robežapsardzības*) pulku Bolderājā. Par pulka komandieri paredzēts *pltn. Grosbergs,* par stāba priekšnieku *kapt. Luturs.* Pārējie virsnieki nāks no policijas savrupdienesta. Pulkam līdz sestdienai, 5.2., jābūt saformētam un „marša kārtībā". Pulkā paredzēti 4 bataljoni, un tajā ietilpinās 22., 25., 313. un 316. policijas bataljonus, arī ap 80 vīru no 268. bataljona, kuŗš tiks izformēts. Arī 266-E. bataljons pulkam nodos 44 latviešu un 24 krievu kareivjus, kuŗi pienākuši no izpalīgiem, un bez tam vēl 300 cilvēku, kopā 368 cilvēkus.

22. policijas bataljonu komandē *kapt. Vanags* (pirms viņa *pltn. Gerbers).* Sastāvs: 426 kareivi un instruktori, 11 virsnieki. Jau saņemti 79 kareivji no 268. policijas bataljona. Šodien jānotiek ieģērbšanai jaunās policijas formās.

---

* Dienesta atzīmes rakstītājs nepareizi Liepājas policijas pulku nosauc par robežapsardzības pulku. 3 policijas pulkus saformēja galvenokārt no jau pastāvošiem latviešu policijas bataljoniem, bet 6 robežapsardzības pulkus vienīgi no jauniesauktiem.

25. bataljonu komandē *pltn. Plikausis,* adjutants *kapt. Šteinbriks.* Sastāvs: 302 kareivji, 96 instruktori, 11 virsnieki. Visi grib pāriet Leģionā. Notiek pārbēgšana ar visiem ieročiem. Viņi aizejot Marijas ielā 16 un komisijā piesakoties kā nedienējuši. Visi cenšas tikt uz aktīvām vienībām — Leģiona divīziju un brigādi. *Ģen. Bangerskis* vēlas, lai bataljons sniedz sarakstus par instruktoriem, kuŗi cienīgi tikt paaugstināti par leitnantiem un kuŗi paaugstināmi pēc īslaicīgu kursu beigšanas. Paredzēts vācu apbruņojums, bet tas nav saņemts. 5.2.44. blt. jābūt „marša kārtībā". —

313. un 316. bataljons atradās Kurzemē, kur pirmais pārformējās Reņģē un otrs Izriedes muižā.

Pulka sakaru rotu formēja *kapt. J. Mednis* Bolderājā. Tur mazliet vēlāk *kapt. H. Gūtmanis* saformēja arī pulka prettanku lielgabalu rotu. Pulka saimniecības priekšnieks bija *kapt. K. Birzulis,* vēlāk *kapt. A. Strade* un pulka ārsts — *maj. K. Juvars.*

1. PAVĒLE

Latviešu leģiona Liepājas policijas pulkam.

1944.g. 7. februārī, Rīgā.

1. §.

Ar šo dienu stājos pie pulka komandēšanas.

Pamats: KdO.L. 1944.g. 6.II. sev. pavēle Abtl. V.311/224/44.g.

2. §.

Ar š.g. 7. februāri pulkā iedalīti latviešu policijas 22., 25., 313. un 316. bataljoni.

Pamats: KdO.L. 1944.g. 6.II. sev. pavēle Abtl.V.311/224/44.g.

3. §.

Sekojošus, manā rīcībā ierādītos virsniekus, ar š.g. 7. februāri ieskaitu pulka štābā sarakstos un iecelu amatos kā zemāk norādīts:

1.) kapt. LUTURS Voldemāru, dzim. 1899. 22.7.
par pulka štāba priekšnieku,

2.) kapt. ZAĶIS Valteru, dzim. 1896. 5. 12.
par pulka adjutantu,

3.) kapt. ĀBOLKALNS Alfredu, dzim. 1904. 9. 1.,
par Ordonanzvirsnieku.

Pamats: KdO.L. 1944.g.6.II. sev.pavēle Abtl.V.311/224/44.g.

Pulka komandieris
pulkvedis-leitnants Grosberg.

22. februārī pulka stābs kopā ar apgādes daļu pārcēlās uz Auci, lai vadītu Kurzemē atrodošos pulka vienību formēšanas nobeigšanu un apmācību. Bet jau pēc dažām dienām pulks saņēma pavēli pilnā sastāvā pārvietoties uz Latvijas pierobežas rajonu starp Drisu un Polocku, kur bija paredzēts uzdot pulkam nodrošināt piefrontes joslā izdarāmos nocietināšanas darbus, kā arī satiksmi pa zemes ceļiem, jo šinī rajonā darbojās stipras krievu terroristu vienības.

316. bataljons izbrauca 29. februārī, bet 313. bataljons — 2. martā.

Pulka sastāvā šinī laikā bija pie 3000 vīru, ar nepilnīgu virsnieku un instruktoru sastāvu. Par vācu sakaru virsnieku pie pulka darbojās pol. hptm. Prigers *(Prüger)*. Pulkā jauniedalīto-jauniesaukto karavīru apmācība visumā bija vāja, jo tā bija tikko uzsākta, un tagad tā bija atkal jāpārtrauc. Morāle vienībās bija apmierinoša, pat laba. Karavīru apbruņojums bija pietiekams cīņai ar terroristiem, bet pavisam trūcīgs cīņai ar sarkanarmijas regulārām vienībām. Automatiskie ieroči bija vācu vecā parauga, nelielā skaitā un neapmierinošā stāvoklī. Kaujas laikā šie ieroči drīzi vien kļuva nederīgi, un cīnītāju vienīgais ierocis tad bija tikai šautene. Pārtika bija apmierinoša, bet mantu apgāde ļoti vāja. Transports bija zirgu velkmes. Zirgi, kuŗus saņēma no vācu kaŗa iestādēm, bija augumā nelieli, vāji, gandrīz visi kašķaini. Transporta līdzekļi bija nepietiekami visu pulka mantu pacelšanai, tāpēc pulkam izejot nācās aiz sevis atstāt „bazi". Tādu bazi 1944. gada vasarā ierīkoja Valmierā. Pie pulka stāba un pie katra bataljona atradās viens vācu sakaru virsnieks. Vācu sakaru virsnieks pie pulka stāba, vācu policijas hptm. Prīgers bija ļoti saprātīgs un taktisks virsnieks un nekad nemēģināja iejaukties pulka komandieŗa darbībā. Apstākļi bija ļaunāki II bataljonā, kur bataljona komandieris nevarēja sadzīvot un satikt ar piekomandēto vācu sakaru virsnieku. Vēlāk abi bija spiesti bataljonu atstāt. 1944. gada jūlija mēneša pirmajās dienās II bataljona komandieri *pltn. Plikausi* nomainīja pulka prettanku lielgabalu rotas komandieris *kapt. Gūtmanis.*

1944. gada marta mēneša pirmajās dienās, kad visas pulka vienības bija nonākušas noteiktos rajonos, pulka stābs 3. martā novietojās Borkoviču miestā, pie Daugavpils—Polockas dzelzceļa, apmēram 7 km ziemeļaustrumos no Disnas pilsētas. Bataljoni novietojās katrs savā rajonā, apm. 50 km platā un 20 km dziļā joslā, pie kam labā spārnā, apm. 20 km no Daugavas, šīs upes kreisajā krastā atradās IV bataljons, centrā pa labi I bataljons Daugavas labajā

krastā, centrā pa kreisi II bataljons ziemeļos no dzelzceļa, bet kreisajā spārnā un izvirzīts stipri pa kreisi — III bataljons. Šī bataljona novietošanās rajonā visas ēkas bija nopostītas, kamdēļ bataljonam nācās ierīkot sev zemnīcas mežā. 1944. gada marta mēneša sākumā saformējās vācu kārtības policijas brigādes stābs, kam operātīvā ziņā līdz 1944. g. maija mēneša sākumam bija padoti 2. un 3. latviešu policijas pulki. Pēdējais ieradās Borkoviču stacijā 1944. gada marta mēneša vidū un novietojās rajonā ziemeļos no 2. pulka.

1944. gada marta mēneša otrā pusē vācu brigādes stābs (Grenzsicherungsstab Oberst Illas) sarīkoja pirmo mežu tīrīšanas akciju 3. pulka darbības rajonā. Šinī pasākumā piedalījās abi latviešu pulki, pie kam 3. pulkam nācās nosprostot mežu rajona dienvidaustrumu malas.

16. un 17. martā 2. Liepājas policijas pulks piedalījās akcijā pret bandītiem Bolotņiku, Serebrjansku, Kovaļu, Dubiņino rajonā. Nākošā šāda, jau plašāka mēroga akcija pret terroristiem notika aprīļa mēneša sākumā. Pulka uzdevums tad bija — no dienvidiem Nēveles virzienā, uz ziemeļaustrumiem ejošā ceļa virzienā lauzties cauri terroristu ieņemtajam un aizstāvētajam mežu masīvam rietumu virzienā uz Osveju, nosprostojot terroristiem izlaušanos ziemeļu virzienā. Kaimiņu vienības uzbruka pa mežiem ziemeļu virzienā. Pulka labajā spārnā darbojās viens bataljons no 3. pulka, kurš bija piedalīts 2. pulkam.

4. aprīlī pulka bataljoni viens pēc otra devās gar paredzēto ceļu mežā. Pār šo vienīgo ceļu gandrīz visā tā garumā terroristi bija sagāzuši simtgadīgus kokus, pie kam mežā bija dziļš sniegs, temperatūra zem nulles, ēku nekādu. Sasniedzot darbības joslas, bataljoni pagriezās pa kreisi pret dienvidiem. Vezumi bataljoniem nevarēja sekot, bija jāiztiek ar rokas ragaviņām un nedaudzām slēpēm. Pulka komandpunkts novietojās pie ceļa zaru būdās apmēram savas darbības joslas vidū. Šīs joslas platums bija apmēram 12 km. Par spīti šiem ārkārtējiem apstākļiem bataljoni nonāca izejas stāvoklī noteiktā laikā. Otrā dienā, virzoties pa mežiem dienvidus virzienā, terroristu nopietnāko pretestību nācās pārvarēt pulka II bataljonam, kas uzbruka centrā. Līdz vakaram šis bataljons ieņēma pretinieka samīnētu bunkuru poziciju. Turpmākā operāciju gaitā bataljona vienībām nācās likvidēt atkārtotos pretinieka izlaušanās mēģinājumus.

9. aprīlī, 6-tās dienas vakarā, akciju izbeidza, un vienības atgriezās savos pastāvīgajos novietojumos. Kamēr vēl mežā valdīja dziļa ziema, laukos bija jau iestājies pēkšņs pavasaris un ceļi bija kļuvuši

No 316. bataljona atvaļinātie karavīri ceļā uz Polockas staciju 1944. g. martā

gandrīz nelietājami, kas tā jau noguruŝām un neēduŝām vienībām uzlika jaunus pārbaudījumus. Veicamā ceļa garums bija 20—30 km, pie kam IV bataljona ceļu, apm. 60 km, saīsināja dzelzceļa transports.

Tikko pulks bija atgriezies vecajā novietojumā, tas saņēma uzdevumu doties atkal jaunā pasākumā, pārceļoties pāri Daugavai pie Disnas.

Borkoviču stacijā 5. aprīlī bija pienākuši 4 vagoni ar vācu ieročiem un municiju pulkam, kas bija paredzēti līdzšinējo krievu ieroču apmaiņai. Sūtījumā bija vācu šautenes, vairums pilnīgi jaunas, kā arī ložmetēji, mīnas, rokas granātas, šauteņu un ložmetēju patronas. Bija iestājies pavasara atkusnis. Jauno apbruņojumu neizbraucamo ceļu dēļ nevarēja bataljoniem piegādāt, jo tie atradās izklaidus līdz 25 km attālumā no pulka stāba pie Borkoviču stacijas. Tā ka pulkam 13. aprīlī bija jādodas uz Vetrino rajonu, tad ieročus un municiju pārsūtīja caur Polocku uz Vetrino staciju.

Pulka karavīri par jaunajām šautenēm bija sajūsmināti, bet ložmetējus, poļu ražotus, pulka ieroču virsnieks nepazina un ieteica ba-

taljoniem tos neņemt, bet palikt pie pazīstamiem „makšiem". Vēlāk tomēr noskaidrojās, ka jaunie ložmetēji nav vecs poļu ražojums, bet jaunākie, ar ūdeņi dzesināmie, Browninga ātršāvēji (līdz 1100 šāvienu minūtē), ko līdz 1939. g. uzskatīja par vismodernākajiem tam laikam. Ar šiem ložmetējiem bija apbruņoti arī Latvijas aviācijas pulka ātrie iznīcinātāji. Pēc noskaidrošanas ložmetējus pieņēma, kas gan kaļavīros radīja neapmierinātību, jo viņi nepazina ne to konstrukciju, ne labās īpašības.

13. aprīlī, pulkam pienākot pie Daugavas, izrādījās, ka sākusies strauja ledus iešana. Vācu pontonieŗi pulka vienības tomēr pārcēla bez starpgadījumiem. Šai terroristu apkaļošanas akcijā piedalījās arī vienības no vairākām vācu divīzijām, visi 3 latviešu policijas pulki un 5. robežapsardzības pulks. 2. Liepājas policijas pulka uzdevums bija ieņemt aizstāvēšanās pozicijas apm. 10 km platā joslā gar dzelzceļu Vetrino rajonā, aizsprostojot terroristiem atkāpšanās ceļu ziemeļu virzienā. Pa labi no pulka vienībām atradās robežapsardzības pulks un pa kreisi 3. latviešu policijas pulks. Terroristu kodols šeit sastāvēja no 1941. g. vasarā iznīcināto sarkano divīziju atliekām, kas bija izvairījušās no gūsta un palikušas mežos. Tādēļ arī kaujas ar terroristiem šinī rajonā bija ļoti smagas.

Terroristi 12 km dienvidos no Vetrino stacijas bija pilnīgi ielenkti, bet, tā ka tie bija izbūvējuši stipras aizstāvēšanās pozicijas ar šķēpeļu grāvjiem un bunkuriem, tad vadība neriskēja uzbrukumu sākt bez artilerijas palīdzības. Tikai pēc 4 dienām pienāca no netālās frontes Polockas rajonā trīs lauku artilerijas baterijas, bruņotais vilciens un dažas pionieŗu daļas.

Uzbrukums terroristiem sākās no tuvējās Polijas territorijas ar artilerijas uguni, šaujot tiešā tēmējumā terroristu bunkuru lūkās. Pēc artilerijas uguns pārtraukuma uzbrucēju vienības devās uz priekšu, bet terroristi neatbildēja ar atvaires uguni. Bunkuros uzbrucēji atrada tikai kritušos. Terroristi bija savilkušies mazākā centrā un to stipri nocietinājuši.

Terroristi mēģināja izlauzties no aplenkuma. Viens tāds izlaušanās virziens bija uz ziemeļiem pāri purvam, ko apsargāja I bataljons. Purvu šķērsoja kanālis, ko 24. vācu divīzijas pionieŗi aizsprostoja, purvu pārpludinot. Nakts bija lietaina un tumša. Pēc pusnakts sākās terroristu uzbrukums I bataljona 1. un 2. rotai, kas bija ieņēmušas apsardzību purva malas sādžās. Abu rotu vidū bija neliela sprauga, pa kuŗu terroristi lauzās uz purvu. Taču pārplūdušo purvu tie nevarēja šķērsot un bija spiesti griezties atpakaļ. Tie tad uzbruka abām

rotām no mugurpuses, bet, tā ka svīda jau gaismiņa, tad rotas bez sajukuma mainīja pozicijas un uzbrucējus sekmīgi atvairīja. Daļa terroristu izlauzās atpakaļ savā bazē, bet uz kaujas lauka palika 42 krituši un kādā šķūnī 15 ievainoti terroristi.

Smagi bija jācīnās arī pulka III bataljonam, kas atradās kreisajā spārnā. Lai varētu izvirzīties 1—2 km uz priekšu un ieņemt norādīto līniju, to atbalstīja bruņotā vilciena artilerija. Pretinieks cīnījās labi izbūvētās bunkuru pozicijās, kuŗām pieejas, kā arī apkārtējie ceļi bija mīnēti. No mīnas uzsprāga gaisā viena no bataljona virtuvēm, kas veda pusdienas kaŗavīriem. Uz mīnas uzbrauca arī kāda vācu pulkveža automašīna. Tas viss notika par spīti tam, ka mīnu meklētāju komandas apvidu bija jau pārmeklējušas.

Nākošā naktī sākās otrs uzbrukums terroristu centram. To ievadīja spēcīga artilerijas uguns. Saulei lecot, terroristu pretestība apsīka. Uzbrucēju vienības, no sādžas uz sādžu ejot, saņēma 300 gūstekņus, daļu sarkanarmijas formās. Tie stāstīja, ka viņi uz šo rajoni atvesti lidmašīnās. Ieguvumā bija arī daudz dažādu trofeju — vairāki prettanku lielgabali, veselas noliktavas ar municiju, pārtiku un apģērbiem, nebojāta radio stacija un vairāki maza formāta raidītāji-uztvērēji ar šifrām.

Vācu 24. divīzijas sakarnieki ar gūstekņu palīdzību izsauca dažādas krievu sakaru centrāles un labā krievu valodā pieprasīja terroristiem papildspēkus un municiju, ko krievi arī apsolīja. Nākošā naktī virs terroristu bij. nocietinājumiem dūca krievu lidmašīnas. Tās riņķoja ilgāku laiku, bet, nesagaidījušas attiecīgos signālus, izmeta savādus apgaismošanas signālus, kas uzliesmoja līdzīgi zibenim.

Šī akcija beidzās 1944. g. maija sākumā, un pulks gājiena kārtībā pa jau daudzmaz nožuvušiem ceļiem atgriezās vecajā novietojumā ap Borkovičiem. Bija iznīcināts lielākais terroristu centrs vācu frontes aizmugurē kopš 1942. gada. Ārpus šī centra tuvākā apkārtnē terroristi nelika sevi manīt. Tuvējās sādžās iedzīvotāji dzīvoja netraucēti. Arī vāciešiem svarīgo dzelzceļu līniju Polocka—Molodečno terroristi netraucēja. Liekas, ka šī terroristu centra uzdevums bija izsūtīt instruktorus ar pavēlēm par terroristu darbību visā plašajā vācu armijas aizmugurē.

Pulka zaudējumi līdz 1944. g. maija mēnesim bija: 1 virsnieks un 3 kareivji krituši un 4 kareivji ievainoti.

Sekmīgai apmācību veikšanai pulku no 22.—24. maijam pārvietoja pa dzelzceļu uz Burtnieku, Alojas, Matīšu un Dikļu rajonu. I bataljons novietojās Burtnieku skolā, II bataljons — Matīšos, III ba-

2. Liepājas policijas pulka karavīri pie Matīšu baznīcas, pēc Dievkalpojuma 1944. g. jūnijā

taljons — Dikļu biedrības namā un IV bataljons — Dauguļu skolā, bet pulka stābs ar tam tieši padotām vienībām — Burtnieku muižā. Te pulkam pievienojās arī pulka prettanku lielgabalu rota *kapt. Gūtmaņa* vadībā, kas bija saformējusies Bolderājā. Tās apbruņojumā bija 3 cm čechu armijas prettanku lielgabali. Visās pulka vienībās apmācības izdarīja ļoti intensīvi pēc saīsinātas 6 nedēļu apmācības programmas.

15. jūnijā pie III bataljona noorganizēja instruktoru sagatavošanas kursus, kuŗus vadīja I bataljona *kapt. V. Rubis.*

Šinī laikā lielas sarkanarmijas masas bija iesākušas plašu ofensīvu visā Austrumu frontē, jau dziļi iebrūkušas Lietuvā un ieņēmušas arī rajonu uz dienvidiem no Daugavpils.

1944. g. jūlija sākumā pēc Armijas grupējuma NORD lūguma *Himlers* uzdeva ģen. Jekelnam saformēt un vadīt vienu kaujas grupu, sastāvošu no policijas un robežsargu vienībām, Latvijas—Polijas robežas rajonā. 7. jūlija pavēlē *ģen. Jekelns* noteica šīs kaujas grupas uzbūvi un sastāvu. Tā bija paredzēta no 3 apakšgrupām.:

1) *SS-oberf. Krukenberga* vadībā ar vienu vācu pol. pulku, 3. latviešu pol. pulku un 2. igauņu policijas pulku;

2) *SS-oberf. Knappa* vadībā ar 2., 4. 5. un 6. robežsargu pulku;

3) *pltn. Meijas* vadībā ar 1. un 2. latviešu pol. pulku un 8. pol. tanku rotu.

Visām trim apakšgrupām sapulcēšanās bija noteikta Dukstā, kur atradās arī kaujas grupas stābs.

1944. g. jūlija sākumā 2. Liepājas latviešu brīvprātīgo pulks saņēma pavēli 6. jūlijā sākt uzlādēties dzelzceļa ešalonos un pārvietoties uz Zemgales stacijas rajonu, un stāties vācu policijas operātīvā stāba rīcībā. Pirms došanās uz Zemgales rajonu pulku papildus vēl apbruņoja ar veca tipa vācu ložmetējiem, Knor sistēmas patšautenēm un tanku dūrēm.

Norādītā vietā vispirms ieradās IV bataljons, tad I, II un III bataljons. Pirmās ieradušās vienības saņēma nevis vācu policijas stāba, bet gan vācu 22. kājnieku divīzijas komandieŗa pavēli doties gar Daugavpils—Viļņas dzelzceļa malu uz dienvidiem no Zemgales stacijas un atslogot šīs divīzijas vienības, kuŗas, ienaidnieka pārspēka spiestas, atejot ziemeļrietumu virzienā.

Pulka vienības nepaspēja šo pavēli izpildīt, jo, kad pulks laikā no 9.—10. jūlija rītam bija pilnā sastāvā ieradies Polijas robežstacijā Turmontos, tas saņēma jaunu pavēli ieņemt aizstāvēšanās pozicijas abpus Daugavpils—Viļņas dzelzceļa līnijai apm. 14 km dienvidos no Zemgales stacijas, lai dotu iespēju vācu 22. kājnieku divīzijas vienībām atrauties no ienaidnieka un sakārtoties.

Pulka iecirknis bija apm. 10 km plats, ar kreiso flanku pieslienoties Drisvjātu ezeram. Smagumpunkts bija dzelzceļa un līdztekus tam ejošajā lielceļa rajonā. Bataljoni savus aizstāvēšanās iecirkņus ieņēma šādā kārtībā: pa labi IV bataljons, samērā pasīvā iecirknī, centrā, abpus dzelzceļam II (bij. 25.) bataljons ar prettanku lielgabalu rotu. Pa kreisi, pieslienoties ar kreiso flanku Drisvjātu ezeram, — pulka I (bij. 22.) bataljons. III bataljons atradās pulka rezervē, un tā uzdevums bija sagatavot pretuzbrukumus, kā arī nodrošināt salaidni ar kaimiņu pa labi — 2. Robežapsardzības pulku *pltn. Jansona* vadībā. Šeit uz poziciju aizmuguri veda labs ceļš. Pulka komandieris 10. jūlija vakarā, apmeklējot bataljona kaujas iecirkņus, deva rīkojumu IV bataljona komandierim turēt 2 rotas rezervē, kuŗas nebija izlietājamas bez pulka komandieŗa piekrišanas. Apmeklējot 2. Robežapsardzības pulka komandpunktu, pulka komandieris vienojās ar šī pulka komandieri par uguns sakariem pulka salaidnē. Tele-

fona sakari pulka stābam bija tikai ar I un III bataljonu. Pulka komandpunkts, saskaņā ar vācu 22. kājnieku divīzijas komandieŗa pavēli, novietojās Bērenhofas muižiņā pie dzelzceļa, apm. 600 m no GKL. Šis komandpunkta seklais novietojums bija par iemeslu tam, ka, ienaidnieka uzbrukumam attīstoties, pārtrūka sakari starp pulka komandpunktu un II un III bataljonu. Papildsakaru punktu izveidošanai dziļāk pulka aizmugurē trūka sa*karu* līdzekļu, kā arī personāla. Pēcpusdienā sakari pārtrūka arī ar IV bataljonu. Tiešu sakaru ar artilerijas pulku komandieŗiem vispār nemaz nebija. Priekšējie novērotāji artilerijai bija tikai I bataljona iecirknī. Artilerijas uguns atbalstu varēja sniegt tikai 2—3 vieglās baterijas, kā arī vācu bruņotais vilciens. Līdz tumsai vienības bija paspējušas izrakt un nomaskēt strēlnieku un automatisko ieroču ligzdas.

Drīz pēc tumsas iestāšanās sākās pastiprināta ienaidnieka kaujas izlūkošana, kuŗa pēc pusnakts pārvērtās ienaidnieka lielāku vienību uzbrukumā visā pulka frontē, gan bez artilerijas pabalsta. Pirmie ienaidnieka uzbrukumi tika atsisti, bet turpmāko uzbrukumu rezultātā starp I un II bataljonu radās sprauga, kuŗā sāka ieplūst ienaidnieka vienības. Pārrāvuma likvidēšanai izsūtīja IV bataljona agrāk pieminētās 2 rezerves rotas. Tās pārrāvumu ierobežoja, bet sakarus ar II bataljonu tomēr neizdevās atjaunot. Gaismai austot, ienaidnieka spiediens visā pulka frontē pastiprinājās, stipras ieroču, galvenā kārtā mīnmetēju uguns pavadīts. Iezīmējās arī ienaidnieka 3 galvenie uzbrukuma virzieni: pirmais pret pulka labo flanku, pēc kaimiņa — 2. Robežapsardzības pulka kreisā spārna sadragāšanas, otrais — pulka centrā, dzelzceļa rajonā, un trešais — pulka kreisajā spārnā. Uzbrūkošā ienaidnieka spēku stiprumu precīzi neizdevās konstatēt. Gūstekņu minētās vienības piederēja 2 krievu divīzijām. Stiprais kaujas troksnis pulka labajā flankā, pie ceļa, kur atradās pulka III bataljons, pakāpeniski attālinājās uz mūsu aizmuguri. Tā ka ceļš, kas veda uz III bataljonu, gāja caur mūsu GKL, tad sakari ar minēto bataljonu pārtrūka. Bataljons, ienaidnieka pārspēka spiests, atgāja ziemeļu virzienā. Arī IV bataljons savas pozicijas nespēja noturēt un ar kauju pakāpeniski atgāja. II bataljons dzelzceļa un lielceļa rajonā savas pozicijas nemitīgā cīņā zem stipras krievu uguns noturēja līdz vēlai pēcpusdienai, kad kaŗavīri vairs neizturēja un sāka atiet. Viens no galvenajiem šīs atkāpšanās iemesliem bija gandrīz pilnīgs automatisko ieroču trūkums, kuŗi bija vai nu ienaidnieka uguns samaitāti, vai arī paši sabojājušies, pie kam pulkam trūka rezerves daļu, ar ko apmainīt sabojātās. Pulka komandieris

nolēma izveidot jaunu pretošanās poziciju Bērenhofas dienvidus malā. Pulka komandpunkta virsniekiem enerģiski līdzdarbojoties, jaunā pozicija norādītā līnijā arī tika ieņemta un noturēta līdz nākošās dienas rītam. Pulka I bataljons pulka kreisajā spārnā cīnījās pilnīgi patstāvīgi. Vairākus ienaidnieka iebrukumus aizstāvēšanās pozicijā, kā arī flanku apdraudējumus bataljons ar prettriecieniem likvidēja un tā noturējās savās pozicijās līdz šīs kaujas beigām — vakaram. Vācu bruņotais vilciens darbojās atklātā apvidū un ilgi pulkam uguns atbalstu nevarēja sniegt. Arī vācu artilerijas pabalsts nebija iespaidīgs, ievērojot vājos sakarus ar pabalstāmo pulku, nelielo bateriju skaitu un ierobežoto municiju. Pēc atkāpšanās gājiena vācu artilerija nebija paspējusi arī par jaunu sapulcēties un noorganizēties.

Pievakarē pulka iecirknī dzelzceļa rajonā sāka pienākt vācu 22. kājnieku divīzijas vienības, kas vakarā pārņēma 2. latviešu policijas pulka kaujas iecirkni, pie kam pulka vienības tomēr palika nenomainītas. Vācieši tanī pašā vakarā izdarīja pretuzbrukumu gar dzelzceļa malu ar vienu bataljonu, bet tas panākumus nedeva. Vakarā ienaidnieks koncentrēja savas smagās artilerijas uguni pret Bērenhofu. Šeit krievu artilerijas uguns iznīcināja vācu pārsienamo punktu ar daudziem ievainotiem.

Noturot Bērenhofas—Drisvjātu ezera aizstāvēšanas poziciju visu 11. jūlija dienu, 2. Liepājas policijas pulks bija devis iespēju vācu 22. kājnieku divīzijai sakārtoties un ieņemt aizstāvēšanās pozicijas. Minētās divīzijas komandieris savu atzinību pulkam izteica ar pulka komandieŗa apbalvošanu ar Dzelzskrusta II šķiru. Pulka zaudējumi šinī 11. jūlija kaujā bija ļoti smagi. Pulkam šī bija pirmā nopietnā kauja ar sarkanarmijas regulāro kaŗaspēku, pie kam pulks bija vāji apbruņots un izstiepts plašā frontē. Pulkam nācās uztvert vairākus ienaidnieka uzbrukumus vairāku smagumpunktu virzienos. Kritušo pulkam šinī kaujā bija ap 50, bet ievainoto kādi 150. Šajos skaitļos nav ieskaitīti II bataljona zaudējumi, kuŗi arī bija stipri lieli.

11.—13. jūlija kaujās pulka III bataljons atradās pulka labajā spārnā. Ienaidnieka caurrāvuma dēļ I un III bataljona salaidnē, sakari pulka komandpunktam ar III bataljonu pārtrūka. Vadību par III bataljonu pārņēma kāda vācu pulka stābs, un tikai 14./15. jūlija naktī III bataljons atgriezās pie sava pulka. Par kritušo un ievainoto skaitu III bataljonā nebija skaidrības arī pēc 15. jūlija, jo no šī bataljona ne tikai atsevišķas grupas, bet arī atsevišķi vadi un pat rotas vēl ilgāku jeb īsāku laiku pēc 15. jūlija, t.i. pēc III bataljona kodola

pievienošanās pulkam, palika vācu pulka komandieŗa padotībā, izkaisītas starp vācu vienībām. Ienaidnieka trieciens ķēra III bataljonu, kad tas vēl nebija sagatavojies cīņai. Bataljona atiešana noritēja straujā gaitā, un rezultātā zaudējumi bija lieli, pie kam nebija iespējams konstatēt, kuŗš kaŗavīrs bija kritis, kuŗš pazudis bez vēsts, kuŗš pieklīdis kaimiņu vienībām. Pēdējo bija ļoti liels skaits. Tie pēc dažām dienām atgriezās pie pulka no dažādām vācu vienībām.

Kaujās ap Bērenhofu smaki ievainoja II bataljono komandieri *kapt. Gūtmani.* Viņu vēlāk apbalvoja ar Dzelzskrusta I šķiru. Lielāko daļu kritušo, ap 24, nākamās dienās apglabāja kalnu grēdas dienvidu nogāzē pie Zemgales stacijas — Eglaines lielceļa, šī ceļa ziemeļu pusē, apm. 300—400 m uz rietumiem no Zemgales stacijas.

Nākošā dienā, 12. jūlijā, pulka stābs novietojās atsevišķās mājās, apmēram 1,5 km ziemeļos no Bērenhofas, kuŗu, gaismai austot, vācieši bija atstājuši un atgājuši uz mežmalu apmēram 300 m uz ziemeļiem. Pulka bataljoni, izņemot III bataljonu, palika nenomainīti. II bataljons bija saplūdis kopā ar kādu vācu bataljonu, pie kam vācieši sastādīja automatisko ieroču apkalpes, bet latvieši strēlnieku grupas. I bataljons darbojās patstāvīgi, saņemot operātīvās pavēles no kāda vācu stāba.

IV bataljons kopā ar vācu vienībām 15. jūlija rītā piedalījās pretuzbrukumā, lai atslogotu apdraudēto divīzijas labo flanku. Pretuzbrukumā bataljons cieta smagus zaudējumus, 4. rota viena pati zaudēja 23 kritušos, to starpā rotas komandieri *vltn. A. Milgrāvi.* Nākošā dienā pretuzbrukumā krita arī rezerves rotas komandieris *vltn. Deičmanis,* un rotas vadību uzņēmās *ltn. V. Mukts.*

Cīņu smagumu neizturēja IV bataljona komandieŗa *kapt. Eglīša nervi,* un viņu vajadzēja nogādāt slimnīcā. Bataljona komandēšanu uzņēmās *kapt. Pūce* no I (22.) bataljona.

III bataljons pēc savu atlikušo vīru savākšanas novietojās rezervē pie dzelzceļa. Nākošās dienās pulkam Zemgales stacijā pienāca divas papildinājuma rotas. Tās sadalīja pa bataljoniem. Tikko pulka vienības bija kaut cik sakārtotas un apgādātas, tā arī tūliņ 23. jūlija rītā plkst. 03 sākās ienaidnieka visu kalibru lielgabalu uguns pa vācu 22. divīzijas, kuŗā ietilpa arī 2. Liepājas pulks, pozicijām. Tā ilga līdz plkst. 06, kad vācu un latviešu priekšējās vienības, ciešot lielus zaudējumus, sāka pakāpeniski atiet. Ienaidnieka uzbrukuma smagumpunkts iezīmējās abpus dzelzceļa līnijai. Lielu atbalstu atejošām vienībām sniedza pulka III bataljons, kuŗš apmēram 1,5 km pozicijas dziļumā abpus dzelzceļam bija ieņēmis uztverošās pozicijas. Šīs

pozicijas ar labu apšaudes lauku un segtu aizmuguri izvērtās par stūrakmeni jaunai aizstāvēšanās pozicijai, kuru arī izdevās noturēt turpmākās dienās.

23. jūlija cīņu rezultātā ienaidnieks dzelzceļa rajonā bija pavirzījies no 1,5 līdz 2 km uz ziemeļiem. Pulks šinī kaujā zaudēja savus pēdējos prettanku lielgabalus, kuri līdz šim vienmēr bija snieguši vērtīgu atbalstu. Šos prettanku lielgabalus pakāpeniski iznīcināja ienaidnieka artilerijas uguns.

Kamēr fronte dienvidos no Zemgales stacijas bija kaut cik nostabilizējusies, ziemeļos ienaidnieks jau bija pienācis pie Daugavas Daugavpils apkārtnē. Sakarā ar to vācu 22. kājnieku divīzijai nācās atrauties no ienaidnieka un atiet ziemeļrietumu virzienā. Šo operāciju 22. vācu kājnieku divīzija uzsāka naktī no 25. uz 26. jūliju, kad 2. latviešu policijas pulks, bez I (bij. 22.) bataljona uzsāka gājienu pa Zemgales stacijas — Eglaines ceļu. Eglaini pulks sasniedza 28. jūlija rītā. Tur pulkam pievienojās arī I bataljons.

Eglainē pulks saņēma uzdevumu nākamā dienā sasniegt Kaldabruņu rajonu, kur izlūkot un sagatavot uztverošās pozicijas. Līdzīgu uzdevumu pulks saņēma arī nākošai dienai. Šo uztverošo poziciju pulks sagatavoja Gārsienes rajonā. Nākamās uztveŗošās pozicijas pulkam nācās sagatavot un ieņemt Aknistes un pēc tam Viesītes rajonos. No šī pēdējā rajona pulks virzījās uz pāreju pār Daugavu pie Pļaviņām un tālāk uz rajonu apmēram 15 km uz ziemeļrietumiem no Pļaviņām. Pēc dažām dienām pulks saņēma uzdevumu sagatavot pozicijas dienvidos no Bebriem līdz Kokneses mežu masīvam. Dažas dienas vēlāk pulks saņēma rīkojumu uzlādēties ešalonā Skrīveru stacijā, lai pārvietotos uz Rīgas jūrmalu — Bulduriem.

*

Tā kā 330. lpp. minētai ģen. Jekelna kaujas grupas vadībai nebija izdevies uzņemt sakarus ar *pltn. O. Meiju*, tad viņa vietā par trešās apakšgrupas vadītāju iecēla *pltn. R. Osi.* 18. jūlijā pltn. Osis ziņoja Latviešu leģiona ģenerālinspektoram:

PLTN. OŠA SAKARU STĀBS
PIE 215. KĀJN. DIV.
Frontē, 1944. g. 18. jūlijā

Leģiona Ģenerālinspektoram

Ziņojums.

Š.g. 9.VII kā nozīmēts Obergrupenfīrera Jeckelna kaujas grupā par grupas komandieri, devos uz fronti.

9.VII vakarā un 10.VII rītā frontes apstākļi samērā strauji grozījās. Boļševiku spiediens bija sevišķi stiprs gar Viļņas—Daugavpils dz.c. līniju. Te darbojās vācu 215. Kājn. Div. komandieris ģenerālis Frankēvics tamdēļ saņēma II A.K. komandieņa atļauju pārņemt visus tos spēkus savā rīcībā, kuŗi pienāca Jeckelna kaujas grupai. Kā latviešu, tā igauņu pol. un mūsu SS-robežsargu pulkus, kuri izlādējās pa bataljoniem Turmontu jeb Zemgales stacijā, 215. Div. komandieris tūliņ raidīja kaujā.

No 10.—14.VII šai rajonā notika smagas cīņas, kuŗās ņēma dalību:

1) 2. latviešu pol. pulks,
2) 2. igauņu pol. pulks,
3) 2. SS- robežaps. pulka I un II btl-ni,
4) 4. SS- robežaps. pulka I un II btl-ni,
5) 6. SS- robežaps. pulka I un II btl-ni, (III btl-ns pie 81. Kājn. Div., no 17.VII arī pie 215. Kājn. div.)

Pirmo reizi nonākot visai smagos kaujas apstākļos, arī nebūdami pienācīgi sagatavoti, apbruņoti un apmācīti, daudzi kaŗavīri neizturēja un sāka atiet, turpretī citi saslēdzās vēl ciešāki kopā un ar vislielāko varonību, pašaizliedzību un izcilu drosmi aizstāvēja savas tēvijas robežu. Pateicoties šiem kaŗavīriem, latvju kaŗavīra vārds, neskatoties uz panikā aizklīdušiem, nav aptumšots un vācu 215. Kājn. div. komandieris man š.g. 15.VII izteica savu pilnīgu atzinību par latviešu vienību cīņas sparu un piekrita iesniegt 25 apbalvojuma priekšlikumus ar EK pēc ātrumā sastādīta saraksta, pārējos apbalvojumu priekšlikumus iesūtot pēc parastās kārtības.

Zaudējumi vēl nav noskaidroti, bet tie dažām vienībām ir diezgan prāvi. Tā, 2. pol. pulkam ir ap 290 ievainoti kaŗavīri, kritušie ir ap 10% no ievainoto skaita. 6. SS- robežaps. pulkā 12 krituši un 53 ievainoti kaŗavīri. Dažas vienības pa daļai izklīda un tur zaudējumus vēl pagaidām grūti konstatēt. 2. SS- robežaps. pulkam ir 14 krituši un 57 ievainoti kaŗavīri.

Š.g. 12.VII pēcpusdienā tiku nozīmēts par visu latviešu un igauņu vienību sakaru virsnieku pie 215. K. div. komandieņa. Nonākot div. kaujas iec., tūlīt noorganizēju savākšanu un vienību atjaunošanu, kas tagad gandrīz nobeigta. Pēc šīm kaujām latviešu rotas sadalītas pa vācu btl-niem. Mūsu btl-nu un p-u komandieņi ir nozīmēti pa daļai par sakaru virsniekiem pie attiecīgiem vācu priekšniekiem. Div. komandieris to izlēmis tādēļ, ka latviešu un igauņu vienības nav pietiekami apbruņotas un patlaban viņu apbruņošana nav iespējama.

Kaŗavīriem garastāvoklis mošs un tie apzinās savu atbildību. Btl-nu un pulku komandieŗi nav visai apmierināti par šo stāvokli, bet apzinās, ka pagaidām citas izejas nav.

Ņemot vērā pieredzēto ar 1. Rīgas brīvprātīgo pol. pulku (mani pag. g. Jums sūtītie ziņojumi) un tagad ar ziņojumā minētām vienībām, lūdzu Jūsu rīcību, lai latviešu vienības tikai tad tiktu sūtītas uz fronti, kad tās ir attiecīgi sagatavotas, apbruņotas un apgādātas ar visu frontei nepieciešamo.

R. Osis,
Pulkvedis-leitnants

Ar pieminēto 7. jūlija pavēli ģen. Jekelns bija uzdevis Latviešu leàiona ģenerālinspektoram saformēt paredzētās *pltn. Meijas* kaujas grupas stābu. Šai stābā norīkotais *vltn. K. Vairogs* iesniedza 22. jūlijā ģenerālinspektoram sekojošu ziņojumu:

Piezīmes par Jekelna (vēlāk von Bacha) kaujas grupas darbību no 8. — 19. 7. 1944.

Ar 7.7.44. pavēli augstākais SS- un policijas vadītājs Ostlandē un Ziemeļkrievijā, ogruf. Jekelns nodibināja *Kampgruppe Jeckeln.* Šai laikā II. armijas korpuss turēja fronti līnijā *Ignalino—Widze* (ap 60 km D. no Daugavpils). Ienaidnieka uzbrukuma virziens bija DA—ZR, mērķis — pārraut Daugavpils—Viļņas dzelzceļu. Jekelna kaujas grupas uzdevums bij izkrauties *Dukstas* stacijā un novietoties uztverošā pozicijā, 12—20 km aiz II. korpusa frontes.

Grupas paredzētā novietošanās:

a) *oberf. Krukenberga* kaujas grupai ieņemt līniju Laukszlenie—Liguny (pie Disnas ezera);

b) *Knappa* kaujas grupai ieņemt līniju Rimže—Ticionai;

c) *pltn. Oša**) kaujas grupai ieņemt līniju Dukstas apkārtnē.

8. jūlijā Jekelna kaujas grupas stābs automašīnās no Rīgas izbraucis uz Dukstiem, kur nonācis plkst. 23.00, bet tā ka fronte pievirzījusies tuvāk, tad 9. jūlija rītā atkāpies uz Salakas ciemu, R. no Luodžio ezera. Šeit plkst. 13.30 ieradās Latv. SS-brīvpr. leģiona ģenerālinspektora komandētie sakaru virsnieki.: *kapt. Šteinbergs* kā vecākais sakaru virsnieks pie ogruf., *kapt. Ķikuts* kā sev. uzdevumu virsnieks ogruf. rīcībā un *vltn. Vairogs* — kā latviešu personālo lietu kārtotājs grupas stābā.

Ogruf. Jekelns latviešu virsniekus informēja, ka kaujas grupa formējas aiz II korpusa frontes, tomēr esot iespējams, ka pēdējai cauri jau iznākušas nelielas krievu vienības; dažas no grupā iedalītajām vienībām jau pienākušas, pārējās pienāks 10. un 11. jūlijā; pats komandieris 10. jūlijā lidos uz

* *Pltn. Meijas* vietā stājās *pltn. Osis,* jo par 1. Rīgas pol. pulku trūka ziņas.

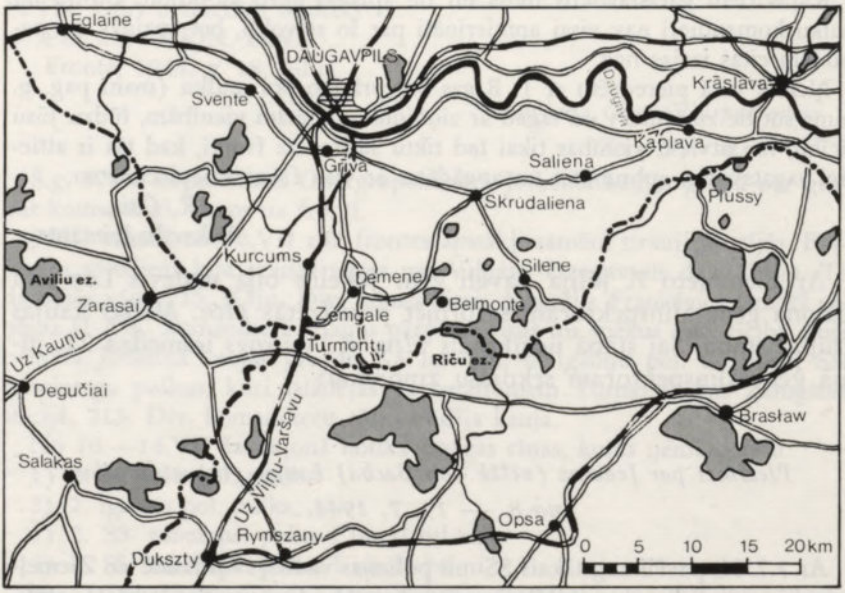

Kauņu un Ukmerģi meklēt 1. Rīgas policijas pulku, par kuru trūkst ziņu un kuŗš, domājams, atkāpies kopā ar stipri cietušo 3. tanku armiju.

Visu pēcpusdienu Salakā pienāca kaŗaspēks un braucamo līdzekļu kolonnas — kā no Daugavpils—Ukmerģes šosejas, tā no Dukštas stacijas puses. Par Jekelna kaujas grupas vienībām ir zināms:

33. vācu policijas sakaru nodaļa, kuŗā bija arī 7 latvieši, atradās Salakā un palika pie stāba līdz pat tā pārvietošanai uz Rīgu;

Tanku vienība atradās Salakā, bet pēc stāba aiziešanas no turienes vairs nav redzēta;

2. robežapsardzības pulka prettanku rt. un sakaru vads 9. jūlijā izkrāvušies Dukštas stacijā un nāk. dienā pa zemes ceļu atnākuši uz Salaku; evakuēšanās no Dukštas notikusi tādā steigā, ka vācu sakaru vienība tur atstājusi desmitiem laivu, bet latviešu sakaru vads, trūkstot transporta līdzekļiem — dažas smagākās mantas, piem. lāpstas un cirvjus; 10. jūlijā šīs vienības pa zemes ceļu nosūtīja uz Zarasiem.

2. robežaps. pulka vezumi 9. jūlija rītā pa zemes ceļu izgāja no Daugavpils pa šoseju virzienā uz Zarasiem bez uzdevuma: viņu sagaidīšanai un novirzīšanai stābs izsūtīja pretī uz Zarasiem *kapt. Ķikutu.*

5. robežaps. pulks ap 2000 vīru stiprumā bija turējis 36 km platu fronti pie Disnas; ienaidnieka tanku, lidmašīnu un artilerijas uzbrukumā sajaukts, pulks sīkākās grupās bija savācies Grīvā un patlaban 800 vīru sastāvā atradās Medumos (p 15 km DR no Daugavpils); *kapt. Ķikuts* uzņēma ar pulku

sakarus un panāca tā nosūtīšanu uz Jelgavu; ceļā pulks bija novirzīts uz Rīgu; ievērojot pārciesto neveiksmi, pulkam bij vajadzīga atpūta, kādēļ tas Jekelna kaujas grupas rīcībā nenonāca, sekojošās dienās Grīvā turpināja pienākt šī pulka karavīru grupas.

9. jūlija rītā *oberf. Krukenbergs,* braukdams no Daugavpils pa taisnu ceļu uz Dukštu, bij uzdūries krievu patruļai, ar kuru apšaudījies. 9. jūlija pēcpusdienā Salakā ienāca vietējo iedzīvotāju ziņas, ka ienaidnieka patruļas parādījušās 6 km no Salakas dažādos virzienos, aplaupījušas turīgākās mājas un izpostījušas kādu telefona palīgcentrāli. Krieviem bija izdevies izlauzties starp Disnas un Drisvjatu ezeriem Smolvu virzienā, tātad apejot Salaku no A. Štābs gatavojās atkāpties caur Degučiem (pie Daugavpils—Ukmerģes šos.) uz Dušetiem (45 km DR no Daugavpils), lai galīgi nomestos Eglaines stacijā un vienības koncentrētu ZR no Daugavpils. Šīs ziņas rādīja, ka vadība rēķinās ar Daugavpils atstāšanu.

9. jūlija vakarā *ogruf. Jekelns* no štāba aizbrauca un vairs neatgriezās; vadību uzņēmās štāba priekšnieks, pol. *pltn. fon Braunšveigs.* Vēlāk Krustpilī par kaujas grupas komandieri skaitījās *ogruf. von Bachs.*

10. jūlija pusdienas laikā ienāca ziņas, ka kādai krievu kolonnai izdevies pārraut Daugavpils—Viļņas dzelzceļa līniju un ka tā izplešas uz abām pusēm, it īpaši Turmontu stacijas virzienā. Šim ķīlim pretim izsūtīti 2. latv. pol. pulka 2 bataljoni. Viens vācu pulks ielenkts. Bet stāvoklis saglābts ar to, ka frontē ieradušies jauni vācu spēki.

Lai gan ar ienaidnieka izrāvienu uz Smolviem un Turmontiem grupas štābs bija no A apiets, korpusa štābs tam bija pavēlējis palikt uz vietas. Tā ka ienāca arvien jaunas ziņas par krievu kustību, štāba braucamos līdzekļus sadalīja 3 kolonnās; kamēr štāba pr-ks pltn. Braunšveigs ar vienu kolonnu palika Salakā līdz turpmākam rīkojumam, pārējām divām uzdeva atkāpties uz Zarasiem. Bij ziņas, ka Deguči, kur lielceļš no Salakas iziet uz Daugavpils—Ukmerģes šoseju, atrodas krievu rokās. Tādēļ staf. Redla *(Rödl)* un *pltn. Oša* vadībā saformēja no vieglākajām automašīnām priekšējo kolonnu, kuŗai uzdeva izlauzties cauri Degučiem, vai, ja tas neizdotos, izlietāt kādu sāņu ceļu. Izrādījās, ka abi ceļi vēl vācu rokās. Pievakarē viss štābs novietojās Zarasu pilsētā.

Tā kā vienību izkravāšanās Dukštas stacijā vairs nebija iespējama, tad jau 10. jūlijā kapt. Šteinbergu komandēja vienību saņemšanai uz Zemgales staciju. Šai dienā štāba priekšnieks pltn. Braunšveigs izdeva pavēli vienībām izkrauties Zemgales stacijā un novietoties Zarasas apkārtnē, proti punktos Salaka, Rudakiške, Birzuni, Tiltiškas, Gražute, Gulbīne un Apkarta. Izkraušanas vadībai un vienību novirzīšanai uz Zarasu rajonu štābs nozīmēja *pltn. Osi, kapteiņus Birzieti* un *Šteinbergu* un *vltn. Vairogu.*

Kad minētie virsnieki 11. jūlijā plkst. 4 ieradās Zemgalē, izrādījās, ka jau seši ešaloni izgājuši cauri uz Turmontiem, visus pienākušos bataljonus pārņēmis kaŗaspēks un ievirzījis kaujā pārrāvuma likvidēšanai. Šīs vienības bija: 2. latv. policijas pulka 313., 316. un 25. btl., 2. igauņu policijas pulka

IV btl., un 2. robežapsardzības pulka viens btl. Arī tās vienības, kas Turmontos un Zemgalē izkravājās 11. jūlija agrā rītā — 2. igauņu pulka III btl., 2. latv. pol. pulka I btl., 4. latv. robežaps. pulka I btl. ar 1 rotu un 6. robežapsardzības pulka II btl. ar prettanku rotu — kāds vācu virsnieks novirzīja 215. vācu divīzijai (ģen. Frankevics), lai gan pltn. Osis šīm vienībām izsniedza pavēli par ierašanos Zarasos.

Pltn. Osis un *kapt. Šteinbergs* aizbrauca uz Zarasiem pēc informācijas un atveda ziņas, ka Jekelna kaujas grupa bijusi spiesta vienību jautājumā piekāpties pret korpusa vadību. 215. vācu kājn. divīzija — divi pulki — turot ļoti platu fronti ezeru starpās, krievi spiežot vācu spēkus atpakaļ, gan apiedami ezerus, gan pārraudami spraugas. 8. jūlijā esot kritusi Vidze, tagad arī Dukšta un Salaka (kur bijām iepriekšējā dienā). Kāds divīzijas virsnieks stāstīja, ka 10. jūlijā krievu divīzijas iecirknī uzbrukušas 40 reizes un pašlaik izlauzušās starp Riču un Drisvjatu ezeriem.

Ievērojot kritisko stāvokli, visi pienākušie bataljoni tika tieši no vilcieniem ievadīti kaujā, neskatoties uz neplnīgo apmācību, nevienādo un pat nepilnīgo apbruņojumu (dažādu sistēmu ieroči un municija, pilnīgs mašīnpistoļu un pa daļai vieglo ložmetēju trūkums, dažas prettanku rotas bez municijas) un uz kaujas pieredzes trūkuma. Kaujas grupas rīcībā bija 1800 „tanku dūres", bet no tām, cik zināms, vienīgi 16. vācu policijas pulka divi bataljoni saņēma pa 200 gab.

Jekelna grupas stābs bija gatavojies atstāt Zarasu un uzdevis sakaru virsniekiem tikai reģistrēt Zemgales stacijai caurejošās vienības, vairs nemēģinot tās aizturēt. Tā ka kopš plkst. 8.15 deviņu stundu laikā Zemgalē nebija pienācis vairs neviens ešalons, tad vēlā pievakarē sakaru virsnieki devās uz Grīvas staciju. Ceļā viņi sastapa vienu latvissu kaŗavīru ešalonu. Grīvas stacijā atradās 38. igauņu btl., kuŗš gaidīja nosūtīšanu jau 2 dienas, un 1. latv. policijas pulka papildinājums — 250 vīru — *vltn. Papēža* vadībā, pilnīgi bez ieročiem.

Jekelna kaujas grupas stābs 11. jūlija pusdienā no Zarasiem bij pārvietojies it kā uz Ilūksti. Pēc ilgākas meklēšanas izdevās to atrast Mežciemā, 5 km ziemeļos no Daugavpils. Stāba priekšnieks *pltn. Braunšveigs* grupu pameta, viņa pienākumus turpmāk pildīja *pol. kapt. Stīra.*

Iepriekšējā dienā pārrunātā varbūtība, ka *pltn. Osi* iecels par 215. divīzijas kājnieku priekšnieku latviešu vienībām, nereālizējās. 12. jūlijā Jekelna grupas stābs, laikam saziņā ar II korpusa vadību, nodibināja dažus sakaru stābus (Verbindungsstab); kā liekas, tad *oberf. Krukenbergs* kļuva par sakaru virsnieku pie korpusa stāba (vēlāk gan dzirdēju, ka viņš uzturas pie 215. divīzijas) un *pltn. Osis* pie 215. divīzijas. Oša sakaru stābs *(Verbindungsstab Osis),* kuŗā iedalīja pltn. Osim līdzatbraukušos latviešu un dažus vācu virsniekus, nometās Grīvā, Kalkūnes ielā 5. Šim stābam bija uzdots izsūtīt pa vienam virsniekam uz Grīvas un Zemgales stacijām reģistrēt caurbraucošās Jekelna grupai paredzētās vienības un ziņot II korpusa stābam uz Jaunsventu. *Kapt. Šteinbergs* pieteicās braukt uz Zemgali.

Plkst. 11 ierodoties Grīvas stacijā, izrādījās, ka civīlā stacijas apkalpe aizbēgusi un stacijā rīkojas vācu kaŗavīri kāda leitnanta vadībā. Naktī bija izgājuši cauri 2 bataljoni, plkst. 11-os izbrauca 6. robežaps. pulka III btl. Ešalons ar 38. igauņu btl. joprojām stāvēja stacijā un līdz vakaram neizbrauca, tāpat vltn. Papēža 250 vīri un 2. robežaps. pulka sakaru vads; šīm vienībām bija jau dota pavēle stāties 215. divīzijas rīcībā. Nometnē pie Grīvas atradās 6. robežaps. pulka 1. btl., kuŗš gatavojās iet kājām uz Zemgales staciju. No Zemgales bij atgriezies latv. lazaretes vilciens, kas ceļā uz fronti bija cietis lidotāju uzbrukumā — zaudējis dažus kritušus un ievainotus personāla locekļus un zirgus; iekārtu Grīvā izkrāva no bojātā vilciena, lai pēc sakārtošanās Mežciemā atkal dotos uz fronti.

Izrādījās, ka no Grīvas stacijas nebija iespējams nosūtīt pavēlētos ziņojumus par ešalonu kustību, jo armijas sakaru centrāle Daugavpilī (Armeevermittlung Dünaburg, segvārds Anton) nedeva savienojumus ne ar Verbindungsstab des II A.K. (Abendsonne), Jaunsventē, ne ar Befehlstelle der Kampfgruppe Jeckeln Mežciemā, ne ar Verbindungstelle der Kgr. Jeckeln Zarasos. Arī *kapt. Šteinbergs* no Zemgales stacijas nebija dabūjis savienojumus.

Lai gan Grīvas stacija bija pieblīvēta ešaloniem (to starpā daži ar vācu vienībām), šai dienā uz Zemgali nogāja tikai daži vilcieni, jo trūka lokomotīvju. Kopš plkst. 16 no Daugavpils neieradās vairs neviens vilciens, nedz lokomotīve. Daugavpils izkraušanās komisārs (Ausladekommissar Dünaburg) kas rīkoja latviešu vienību izsūtīšanu uz Turmontiem, paskaidroja, ka vēl paredzēts nosūtīt tikai vienu ešalonu— bet tāds nepienāca. Vācu dzelzceļnieki nomontēja pārmiju pārslēdzamo dēli. Tālruņa centrāle nedarbojās, pa dežuranta aparātu Zemgales staciju varēja izsaukt tikai ar lielām grūtībām; vēlāk izrādījās, ka Zemgale šai pēcpusdienā atradusies artilerijas ugunī un tur uzsākta ceļu izpostīšana. Ap plkst. 18 pazuda vācu stacijas priekšnieks.

Artilerijas dunoņa, kas Turmontu un Zarasu—Salakas virzienā bij sevišķi stipra no plkst. 4 līdz 8 un pēc tam puslīdz norima, no apm. plkst. 16 atjaunojās par viesuļuguni un turpinājās līdz naktij. Transportu kustība pa zemes ceļu Turmontu un Zarasu virzienos, kas iepriekšējās dienās bija sevišķi liela, tagad bij gandrīz apstājusies; vienmēr pārslogotais Daugavpils tilts tagad bija pilnīgi tukšs, un vakarā arī uz Daugavpils—Līvānu šosejas parādījās tikai reta mašīna. Palika iespaids, ka Grīva un Daugavpils pamestas savam liktenim, ka frontei vairs nekā nepiegādā un ka no pašreizējās cīņas iznākuma atkarājas ne tikai Daugavpils, bet visas mūsu dienvidu frontes liktenis.

Ap plkst. 17 *pltn. Osis* kopā ar *kapteiņiem Kaliņu* un *Birzieti* aizbrauca uz 215. kājn. divīzijas stābu Taržekā (17 km D no Daugavpils), jo bij nozīmēti par sakaru virsniekiem pie divīzijas. Man pltn. Osis uzdeva sagaidīt no sakaru stāba maiņu, doties uz Zemgali, tur pārsēsties kapt. Šteinberga

mašīnā un abiem doties uz Taržeku, bet manu mašīnu kopā ar abiem ziņnešiem sūtīt atpakaļ uz sakaru stābu Kalkūnes ielā 5. Pusotras stundas laikā neizdevās sazināties ar Zemgales staciju, tā ka nevarēju norunāt ar kapt. Šteinbergu satikšanos ne Zemgales stacijā, nedz uz kāda no ceļiem, kas veda turp. Vairāk nekā stundu pēc noteiktā laika veltīgi nogaidījis maiņu un redzēdams, ka vilcieni vairs nepienāk un vācu amatu personas staciju atstājušas, devos uz sakaru stābu pēc norādījumiem. Izrādījās, ka arī šis stābs noteiktajā vietā vairs neatrodas. Tad nobraucu uz grupas stābu Mežciemā, kur saņēmu rīkojumu gaidīt tālākas pavēles.

13. jūlijā ap plkst. 13 artilerijas dunoņa visā frontē apklusa un šai dienā vairs neatjaunojās. Vakarā pienāca ziņas, ka krievi atsisti 12 km aiz Turmontiem. Latviešu vienības bija kaujā sajukušas, kāds procents karavīru bija kaujas lauku atstājuši. *Ogruf. Jekelna* pavēlē, ko stābā virsniekiem nolasīja 13. jūlija pusdienas laikā, bija teikts, ka pēc armijas vadības atzinuma nesagatavotas vienības turpmāk nav iesaistāmas kaujā, bet iepriekš sapulcējamas un sagatavojamas.

13. jūlija vakarā fon Bacha grupas stābs izbrauca uz Krustpili, atstājot Mežciemā sakaru stābu. Pēc grupas tagadējā faktiskā vadītāja *staf. Redla* pavēles arī latviešu sakaru virsniekiem bija jādodas līdz, jo vēl esot cerības uz kaujas grupas saformēšanu no tām vienībām, ko nav paņēmusi armija. Izliktie posteņi 14. jūlijā Krustpilī aizturēja 16. vācu motorizētā policijas pulka II btl. un 15. jūlijā — III btl., bet jau pēc dažām stundām arī tos nosūtīja 215. divīzijas rīcībā. Noskaidrojās, ka kaujā ievadītās latviešu vienības grupai neizdosies atdabūt. Cerēja dabūt savā rīcībā latviešu 1. un 3. policijas pulku un 5. robežapības pulku, bet pirmo divu atrašanās vieta nebija zināma, pēdējam vajadzēja atpūtas un sakārtošanās. Beidzot stābs cerēja, ka tā rīcībā nodos kādu frontes iecirkni, kur pārsvarā ieroču SS un policijas vienības.

Visās tais dienās, kad Jekelna grupa darbojās starp Salakām un Mežciemu, šai apgabalā bija dzīva aviācijas darbība no abām pusēm. Krievu lidmašīnas apšaudīja kolonnas un pat atsevišķas automašīnas, izcīnīja sadursmes gaisā un atkārtoti lūkoja uzlidot Daugavpilij, no kurienes tās tika atvairītas ar zenītartileriju. Naktīs Daugavpils tika bieži bombardēta. Tomēr līdz 11. jūlijam aviācija nekad nebija metusi bumbas stipri pieblīvētajās Zemgales un Grīvas stacijās. Naktī uz 16. jūliju krievu lidmašīnas uzlidoja Krustpilij un nometa ap 330 bumbu. Stacijas tuvumā sagrāva vienu ēku, pārējās bumbas krita laukos (nodegušas vairākas mājas) vai Daugavā. Krituši pilsētā 2 un laukos 2 cilvēki.

19. jūlijā fon Bacha kaujas grupas stābs atgriezās Rīgā un likvidējās — kā teica, līdz tam laikam, kamēr izdosies dabūt savā rokā kādas vienības.

Virsleitnants Vairogs.

*

Savā 1944. g. 4. augusta ziņojumā Latviešu leģiona ģenerālinspektoram *pltn. R. Osis kā II.A.K.* SS- un pol. vienību kājnieku priekšnieks cita starpā raksta:

„Laikā no š.g. 24.—27. jūlijam II.A.K. komandieris pavēlēja visas korpusā ietilpstošās latviešu, igauņu un lietuviešu vienības izvilkt no galvenās kaujas līnijas. Pēc tam vienības novietojās tuvākā aizmugurē un tagad tiek atvilktas 8—10 km dziļumā poziciju izbūvei. Šai laikā korpusa komandieris deva arī man rīkojumu pārformēt atlikušās vienības sprostošanas un kājnieku bataljonos; sprostošanas bataljonos novietojot visus iespējamos smagos ieročus, bet kājnieku bataljonus apbruņot ar šautenēm un patšautenēm. Š.g. 28. jūlijā korpusa komandieris mani nozīmēja par visu korpusā ietilpstošo SS- un policijas vienību (latviešu, igauņu un lietuviešu) kājnieku priekšnieku un piešķīra norādījuma tiesības par vācu SS-policijas vienībām. Pēdējās tagad tiek no korpusa pārvietotas Augstākā SS- un policijas vadītāja rīcībā.

Stāvoklis frontē no Biržiem gar Aknisti (tās tiešā priekšā ir GKL) uz Livāniem pašreiz stabils. Krievi šur tur mēģina spiest, bet tiek atsisti. Tiek rīkoti šķēršļi, un apvidū izdarīti nocietinājumu darbi dziļumā. Pie Biržiem vēl virzās uz priekšu vācu vienības, lai gan krievu pretestība te liela. Vērojams, ka krievi vāc karaspēku Bauskas un Viļānu virzienos.

Mūsu līdzšinējie zaudējumi un vienību stāvoklis uzrādīti pielikumā."

Minētā pielikumā pieminēti tikai 1. un 2. latviešu policijas un 2., 4. un 6. robežapsardzības pulki, bet nav pieminēti 3. policijas un 1., 3. un 5. robežapsardzības pulki. Laikā no 10.—31. jūlijam 1. pol. pulks zaudējis 10 kritušos un 33 ievainotos, 2. pol. pulks — 61 kritušo un 407 ievainotos, 2. robežapsardzības pulks — 11 kritušos un 141 ievainoto, 4. robežapsardzības pulks — 10 kritušos un 117 ievainotos un 6. robežapsardzības pulks — 24 kritušos un 106 ievainotos.

2. latviešu policijas pulks atgriezās Bulduros 1944. g. 19. augustā. Pulks, kas jūlija mēneša sākumā bija izbraucis uz fronti 4 ešalonos, tagad atgriezās vienā ešalonā, pie kam pulka transports bija palicis gandrīz agrākais. Tas nepārprotami liecināja, cik lielus zaudējumus pulks bija cietis.

Pēc dažām dienām Bulduros pulks saņēma pavēli izformēties. Pulka sastāvu sadalīja starp 1. Rīgas latviešu pol. pulku, Latviešu leģiona divīzijām un dažām darba vienībām, kā tas redzams no pulka komandieŗa *pltn. J. Grosberga* sastādītā pārskata:

2. LATV. POL. PULKA STĀBS

Novietojumā, 25. augustā 1944. g.

2. latviešu pol. pulka sastāva ziņas.

	Virsn.	vada k. k. beig.	Instr.	Kar.	Kopā
Pulka sastāvs pirms pārform.	50	8	196	602	856
No pulka pāriet uz SS-leģionu	16	—	—	—	16
No pulka pāriet uz darba btl.	—	—	14	42	56
No pulka pāriet uz savrupdienestu	15	—	16	33	64
Tiks atvaļināti no dienesta	—	—	—	5	5
Uz 266.E. btl. (sakarnieki)	1	—	4	17	22
Uz Rīgas pol. pulku	18	8	162	505	693
Pulka sastāvs pēc pārformēšanas	—	—	—	—	—

Pulka komandieris,
pulkvedis-leitnants Grosbergs

P A V Ē L E Nr.35.

LATVIEŠU LEĢIONA 2.pol.pulkam
1944.g.,, 23."septembrī,DZINTAROS.

1.§.

Nobeidzot Latviešu 2.policijas pulka likvidāciju, dienesta vārdā izsaku visiem pulka virsniekiem,instruktoriem un kareivjiem savu izjustu pateicību par veikto darbu un nestiem upuriem mūsu dārgās dzimtenes labā. Pulka mūžs bija samērā īss, bet padarīts daudz.Lai atceramies no 1.g. marta līdz maija mēnesim sekmīgi izvestās „Fuchsbau", „Richard" un „Frühlingsfest" akcijas, kā arī kaujas D no TUKUMONTIEM, kur pulka karaviri darīja visu, kas bija viņu spēkos,lai atveirītu mūsu dzimtenei pārbrukušā sarkanā nezvēra uzbrukumus.

Gods un mūžīga slava mūsu krituušajiem!

Lai viņu upurs nebūtu velts, turpināsim mēs dzīvi palikušie viņu uzsākto darbu, strādāsim un cīnīsimies līdz uzvaras vainagotām beigām!

2.§.

Šodien beidzu pulka likvidāciju un dodos Latv.Kārt.pol.departamenta personālās daļas vadītāja rīcībā.

Pamats: KdO.L. Abt.V. 31.51./44. r. no 2.9.44.

Pulka komandieris,
pulkvedis-leitnants

3. CĒSU POLICIJAS PULKS

1944. g. februāŗa vidū līdzšinējam 1. Rīgas policijas pulka II (agr. 271. Aizputes) bataljona komandierim *pltn. A. Kleinbergam* uzdeva saformēt vēl trešo policijas pulku. Tanī iekļāva Olainē atrodošos 317. bataljonu *kapt. Ž. Krūmiņa* vadībā, Vecslabadā atrodošos 318. bataljonu *kapt. Ž. Mitenberga* (no 5. apr. *kapt. R. Ābeltiņa)* vadībā un Svoļņā otrodošos 321. bataljonu *pltn. P. Penčuka* (no 1. aprīļa *kapt. F. Mežgrāvja)* vadībā. Pulka stāba priekšnieks bija *pltn. Rusmanis* un adjutants — *kapt. Kārkliņš.*

Bataljoni pulka komandierim bija pakļauti tikai operātīvā ziņā, bet saimnieciski palika kā patstāvīgas vienības, paturot arī veco numerāciju.

Par šo pulku Latviešu leģiona archīvā nav nekādu dokumentu, tikai dažas pulka kaŗavīru liecības. Pulka komandieris *pltn. Kleinbergs* palika Kurzemē, kur krita krievu gūstā un pēc atgriešanās no gūsta miris 1967. g. Latvijā.

9. martā 317. un 318. bataljons izbrauca uz Drisas—Polockas rajonu, kur jau priekšā atradās 321. bataljons no Svoļņas un 2. Liepājas policijas pulks. Pulka stābs novietojās Jakubova muižā, 32 km austrumos no Borkovičiem, kur atradās 2. pol. pulka stābs.

Kapt. Mežgrāvis, kas 1. aprīlī pārņēma 321. bataljona komandēšanu no pltn. Penčuka,*) par bataljona darbību 3. pol. pulka sastāvā sāsta:

„Bataljona sastāvā uz 1. aprīli bija:
bataljona stābā — 3 virsnieki un 14 instr. un kareivji,
sakaru virsn. stābā — 2 virsnieki un 9 instr. un kareivji,
1. rotā — 2 virsnieki un 176 insr. un kareivji,
2. rotā — 1 virsnieks un 168 instr. un kareivji,
3. rotā — 1 virsnieks un 173 instr. un kareivji,
4. rotā (ložm.) — 1 virsnieks un 92 instr. un kareivji.
Kopā 10 virsnieki un 632 instr. un kareivji.

Tomēr kaujas spējīgo, t.i. tādu, kuŗiem apavi un apģērbs puslīdz kārtībā, bija tikai apm. 130, virsniekus ieskaitot. Pārējiem apavi un drēbes bija galīgi noplīsušas.

---

* *Pltn. Penčuks* no bataljona komandēšanas atteicās, jo nevarēja saprasties ar bataljonam piekomandāto vācu sakaru virsnieku *pol. hptm. Meijeru.* Pēc trim dienām arī hptm. Meijeru pārcēla uz 317. bataljonu un šī bataljona sakaru virsnieku *pol. vltn. Švidr'cku* uz 321. bataljonu.

Apbruņojumā bija krievu parauga šautenes, 9 patšautenes, 6 krievu parauga ložmetēji un dažas krievu un franču parauga mašīnpistoles. Municijas ļoti maz.

Bataljons bija novietojies no terroristiem atkaļotos bunkuros, kas bija izbūvēti pakavveidīga uzkalna nogāzē — bieza meža vidū. Katrā bunkurā mitinājās apm. viens vads kaļavīru. Virs bunkuriem bija ierakumi tiešai aizstāvēšanai. Tuvākā apdzīvotā vieta bija Jakubova, apm. 12 km attālumā, un tuvākais kaimiņš — 317. bataljons — 4 km, otrā pusē Svoļņai. Sakariem ar pulka stābu Jakubovā bija lauku tālrunis, kam terroristi bieži pieslēdzās, bet bojāt nebojāja. Ziņneši gāja kaujas grupas sastāvā. Uzturu un elpi bataljonam piegādāja no 40 km attālajiem Borkovičiem stiprā apsardzībā.

6. aprīlī pulka austrumu iecirknī uz Osvejas pusi sākās terroristu aktīvitāte. Bija jāizdara mežu iztīrīšana no terroristiem. Bataljons šai akcijā varēja piedalīties tikai ar 127 vīriem. Pārējiem bija jāpaliek bunkuros apavu un apģērba trūkuma dēļ.

Bataljonam šī akcija bija pirmā lielākā kaujas darbība ārpus Latvijas. Ķemmējot mežu, ienaidnieks bija mūs pamanījis pirmais un atklāja pēkšņu automatisko ieroču uguni. Kādi 20 vīri bija sakāpuši arī kokos un no turienes apšaudīja mūsu ķēdi. Kad bija atklāti kokos esošie uguns punkti, sākās to medības. Kokos sēdošie terroristi bija piesaistījušies un tā arī tur palika karājoties. Uz zemes esošie terroristi atgāja. Mūsu rokās krita 4 gūstekņi. Bataljons zaudējumus necieta. Vakarā sasniedzām noteikto dienas mērķi, kur pārlaidām nakti.

Arī otrā dienā drīz uzdūrāmies ienaidniekam kādā krūmainā uzkalniņā. Mums pretim no austrumiem virzījās kāds ukraiņu bataljons. Kad atklājām uguni pret ienaidnieku, ukraiņu bataljons atzīmējās ar zaļu raķeti. Terroristi pārtrauca uguni un atgāja. Kaujas darbību vācu vadība no gaisa novēroja „Štorchā". Tas nosvieda raķeti ar ziņojumu, ka terroristi, apm. 150 vīru, aizejot purvā pa labi no meža. Pulka komandieris norīkoja uz purva pretējo malu vienu bataljonu terroristu sagaidīšanai. Bandīti arī uzskrēja virsū šim bataljonam, kas tos gandrīz visus iznīcināja.

Vēlāk noskaidrojās, ka terroristi aizgājuši gar ukraiņu fronti apm. 100 m attālumā, bet ukraiņi nebija uguni atklājuši, vai nu aiz simpatijām vai bailēm. Šo ukraiņu bataljonu tad arī pēc tam nosūtīja ierakumu rakšanai pie Svoļņas.

Trešā dienā nekādas sadursmes vairs nenotika, ķemmējām mežu kā pastaigājoties un ceturtā dienā atgriezāmies novietojumā.

3. Cēsu policijas pulka komandieris pltn. A. Kleinbergs (pa labi) un III bataljona komandieris kapt. F. Mežgrāvis 1944. g. aprīlī.

10. aprīlī bataljons saņēma rīkojumu nākamā rītā ierasties pulka stābā, ņemot līdz lauku virtuvi un attiecīgu pajūgu skaitu, jo būšot jāpiedalās lielākā pasākumā diezgan tālu prom. Bataljons izgāja 129 vīru sastāvā. Novietojumā palika apm. 400 cilvēku ar 1. rotas komandieri *kapt. Gothardsonu* kā vecāko.

11. aprīlī pulks gājienā kārtībā devās uz Borkoviču staciju, lai brauktu pa dzelzceļu caur Polocku uz Vetrino, kur nonācām 12. aprīlī un novietojāmies miestiņa dienvidrietumu nomales mājās. Tur mūs apmeklēja divi vācu virsnieki (pulkvedis un majors) no Himlera stāba un interesējās, kamdēļ 321. bataljonam tik mazs kaujas sastāvs. Kad biju paskaidrojis iemeslus, pulkvedis apsolīja, ka bataljons 10 dienu laikā saņemšot visu nepieciešamo, un atzīmēja vajadzīgo. Astotā dienā bataljons arī saņēma trūkstošos ieročus, ietērpu un apavus un vēl pa virsu 80 pārus gumijas zābaku. Tagad varēju izsaukt no novietojuma papildinājumu, atstājot tur apsardzībai tikai 90 vīrus.

Mums ziņoja, ka dienvidos no Vetrino apm. 400 kv. km liels apgabals esot terroristu ieņemts un nocietināts. Galvenie to spēki

esot koncentrēti starp Ušačas un Jasnicas upēm līdz Lepeļei. Nocietināšanas darbi tur sākti jau 1942. g., izveidojot visapkārt mīnu laukus, kas tagad apauguši ar zāli un nesaskatāmi. Terroristu spēkus vērtējot uz apm. 20.000 vīru un to starpā esot arī regulārā kaŗaspēka daļas, kas palikušas vācu frontes aizmugurē. Tagad bija nolemts šo apgabalu ielenkt, terroristus saspiest šaurākā telpā un iznīcināt. To vācieši uzskatīja par nepieciešamu, lai nodrošinātu satiksmi pa Polockas—Vetrino dzelzceļu. Terroristu ielenkšanas operācijā piedalījās vienības apm. 30 bataljonu stiprumā, tanki, štukasi un bruņotais vilciens.

18. aprīlī 321. bataljons saņēma pavēli nākošā dienā līdz plkst. 12 ieņemt izejas stāvokli apm. 2 km dienvidos no Vetrino esošā vācu bataljona līnijas un to nomainīt. Uzbrukuma sākums bija nolikts plkst. 14. Uzdevums bataljonam: sasniegt terroristu nocietinātās joslas ziemeļu malu un, nonākot saskarē ar ienaidnieku, palikt uz vietas un ierakties.

Pa labi no 321. bataljona atradās pulka pārējās vienības, bet pa kreisi vācu vienības. Izejas stāvokļa ieņemšanu apgrūtināja vācu mīnu josla, kādēļ divas reizes bija jāpāriet 40 m platā, 2 m dziļā un straujā Ušačas upe, vienreiz pāri dzelzceļa tiltam un otrreiz atpakaļ ar mazu 4 personu plostiņu. Par spīti tam bataljons izejas stāvokli ieņēma laikā. Vienīgi bataljona vezumi pagaidām palika upes austrumu krastā.

Upes austrumu krastā, netālu no pārcelšanās vietas, bija vācu pārsienamais punkts. Tur satiku divus vācu kareivjus, kas pateica, lai vācu bataljonu nemeklējot, jo tas jau vakar aizgājis, jo divi bataljona kaŗavīri uzkāpuši mīnām. Plkst. 14 uzsākām virzīšanos ķēdē pa ne visai biezu, bet purvainu mežu. Apvidus varēja būt mīnēts, tādēļ izvairījāmies no taciņām un citām eventuāli mīnētām vietām. Meklējamo aparātu bataljonam nebija, un zāļainajā mežā nekas nebija redzams. Neskatoties uz lielo uzmanību, pēc apm. puskilometra pavirzīšanās uz priekšu un maza ezeriņa sasniegšanas sāka sprāgt mīnas visos virzienos. Īsā laikā no mīnu sprādzieniem krita 4 kareivji un 16 tika ievainoti.

Turpinājām ceļu, brienot gar ezera malu un ejot pa biezākiem krūmiem, līdz izkļuvām no mīnētās joslas. Kad bijām sasnieguši kāda klajuma malu, no pretējās malas sāka mūsu ķēdi apšaudīt ar patšauteņu un mašīnpistoļu uguni, bet, tiklīdz atklājām pretuguni, ienaidnieks apklusa un pazuda. Virzoties tālāk uz priekšu, mežs izbeidzās un sasniedzām kādu apm. 2—3 km platu smilšainu laukumu.

Netālu bija redzams kāds bunkurs un aiz tā ierakumi. Starp bataljona ķēdi un bunkuru atradās apm. 200 m garš paaugstinājums. Tikko izvirzījāmies no meža, no bunkura un ierakumiem uz mums atklāja automatisko ieroču uguni. Straujā pārskrējienā bez zaudējumiem sasniedzām paugstinājumu un ierakāmies. No apm. 150 metru attālā bunkura ienaidnieka uguns pamazām apklusa.

Bijām nonākuši pie ienaidnieka galvenās nocietinātās joslas priekšējās malas, kas kā drīz atklājās, bija stipri mīnēta. Mīnas sprādzienā smagi ievainoja 4. rotas komandieri *vltn. Bērziņu.* Nesot ievainoto uz 4 km attālo pārsienamo punktu, arī sanitāri uzkāpa uz mīnas, ievainojot divus nesējus un vltn. Bērziņu kontuzējot. Pēdējais vēlāk Polockas kara slimnīcā mira.

Tā ka bataljons atradās visbīstamākajā iecirknī, tad otrā dienā no pulka pie bataljona ieradās *Dr. Veģis.*

Nākošās trīs dienas pagāja samērā mierīgi. Bijām ierakušies un izbūvējuši automatisko ieroču ligzdas. Notika vienīgi reta savstarpēja apšaudīšanās. Naktīs parādījās krievu transporta lidmašīnas, kas no gaisa apgādāja terroristus ar visu nepieciešamo.

Šinī laikā pienāca arī izsauktie un apģērbtie bataljona novietojumā palikušie karavīri un ieroči. Ar tiem bataljona kaujas sastāvs palielinājās uz 500 vīriem, 18 patšautenēm un 12 ložmetējiem.

24. aprīlī bataljons saņēma pavēli nākošā rītā sākt virzīšanos uz priekšā esošo ezeru līniju un, to sasniedzot, tur nocietināties. Ielenkuma loks ap ienaidnieku esot noslēgts, un mūsu vienību uzdevums bija izveidot nepārtrauktu uguns līniju, tā neļaujot ienaidniekam izlauzties.

Virzīšanās uz priekšu notika bez saskares ar ienaidnieku, jo tas naktī no mūsu iecirkņa bija pazudis. Noteikto līniju (apm. 6 km attālu)) sasniedzām bez zaudējumiem jau ap pusdienas laiku. Šinīs pozicijās palikām vairākas dienas bez starpgadījumiem. No dienvidiem virzošās vācu vienības arvien ciešāk saspieda terroristus šaurā joslā un beidzot pārdalīja tos divos mazākos ielenkumos. Ielenkto rajonu iztīrīšana ilga apm. 2 nedēļas. Tanī piedalījās štukasi un tanki, arī bruņotais vilciens piedalījās ielenkumu apšaudē.

28. aprīlī bataljons saņēma brīdinājumu, ka terroristi sapulcējušies bataljona iecirkņa robežās un mēģinās izlauzties. Izlaušanās tomēr notika 4. robežapsardzības pulka iecirknī, kur viens pulka vads tika pārsteigts guļot un smagi cieta. Izlauzušies apm. 300 vīri.

Ap maija vidu visi ielenktie rajoni bija iztīrīti no terroristiem. Pēc īsas atpūtas un sakārtošanās devāmies atpakaļ no Vetrino uz

Disnas rajonu, kur it kā esot sapulcējušies no ielenkuma izlauzušies terroristi. Šinī rajonā skaitījāmies 16. vācu armijas kāda korpusa iecirknī un bijām pakļauti Drisas komandantam *plkv. Dingeldejam.* Disnas apkārtnē notika tikai mazāka apmēra mežu ielenkumi un tīrīšana.

Lielākā akcija Disnas rajonā bija Bagno Mech purva ielenkšana un iztīrīšana. Tas bija tipisks zāļu purvs, apm. 6 km plats, ar nelielu ezeriņu vidū. Šai akcijā piedalījās arī vācu, igauņu un lietuvju vienības. Šai akcijā 321. bataljons vien saņēma gūstā 70 terroristus. Bataljons zaudēja vienu kritušo.

Jūnija sākumā pēc šīs akcijas 3. Cēsu policijas pulka vienības pārgāja uz Sebežas rajonu.

Bataljonam esot Disnas rajonā, pienāca ziņa, ka bataljona bazes transporta vienībai starp bazi un Jakubovu uzbrukuši terroristi un to iznīcinājuši. Kritis *kapt. Gothardsons* un krituši vai terroristu gūstā nokļuvuši 15 instruktori un kareivji. Paslēpies zem upītes tilta, izglābies tikai viens ievainots kareivis. Pēc šī atgadījuma bataljona bazi terroristu bunkuros likvidēja un apsardzībai atstātie karavīri pievienojās bataljona kodolam ceļā uz Sebežu.

Ap 21. jūniju 321. bataljons nonāca nodedzinātās Milovidu sādžas drupās. Tur arī nosvinējām Jāņus. Jau bija skaidri sadzirdama lielās frontes rūkoņa, kas ar katru dienu vairāk tuvojās. Pulka stābs ar pārējām vienībām atradās pie Lisno ezera, austrumos no Osvejas. Milovidos bataljons saņēma vienu vācu radistu grupu ar „Dori", sakaru uzturēšanai ar pulka stābu.

26. jūnijā bataljons saņēma no pulka stāba rīkojumu ieņemt atbalsta punktu šosejas krustojumā un uztvert caur fronti izlauzušās ienaidnieka vienības un tankus. Bataljonam nebija neviena tanku apkarošanas ieroča. Norādīto atbalsta punktu bataljons ieņēma nākošās dienas vakarā. Atbalsta punkts bija izbūvēts kādā uzkalnā netālu no šoseju krustojuma, labi nocietināts un pielāgots apļveidīgai aizstāvēšanai." —

29. jūnijā 321. bataljona komandēšanu pārņēma *kapt. A. Vītiņš* un *kapt. Mežgrāvis* atgriezās Rīgā slimības atvaļinājumā.

3. Cēsu policijas pulks uz Latvijas robežas cīnījās kopā ar 2. Liepājas pulku un arī vienlaicīgi 19./20. augustā atgriezās Rīgā un novietojās Bulduros, kur tas jau 31. augustā skaitījās par izformētu. Vecos un slimos atvaļināja, bet pārējos iedalīja citās vienībās, galvenokārt Rīgas policijas pulkā.

*

Bij. 321. bataljona komandieris *kapt. Mežgrāvis* liecina arī par kādu traģisku notikumu pulka izformēšanas laikā:

„Atkāpjoties pāri Latvijas robežai, bataljons stipri cieta. Kādu dienu Skrīveru—Kokneses rajonā pulka stābā ieradies kāds *kapt. Upelnieks* un ziņojis, ka viņu sūta *ģen. Kurelis,* kas organizējot brīvprātīgo vienības partizānu cīņām sarkanarmijas aizmugurē. Esot jau pieteikušies ap 2000 vīru, bet trūkstot ieroču un municijas. Upelnieks lūdzis, lai pulks atbalstot šo pasākumu pēc iespējas ar ieročiem. Pulka karavīri par tādu pasākumu bijuši sajūsmināti, un visas vienības devušas ieročus, bez kuriem varēja iztikt, cerot, ka pēc nākošām kaujām varēs par ieročiem norēķināties. Liels bijis pulka pārsteigums, nonākot Bulduros un uzzinot, ka kurelieši nav palikuši sarkanarmijas aizmugurē, bet atrodas Kurzemē, kaut kur Talsu apriņķī.

Tā ka pulku negaidot izformēja, tad visi ieroči bija jānodod komisijai. Par kureliešiem nodotiem ieročiem ieroču virsnieks *kapt. Ķimenis* nevarēja norēķināties. Par to viņam un priekšniecībai draudēja lielas nepatikšanas. Lai lietu glābtu, kapt. Ķimenis aizgāja jūrmalas kāpās un nošāvās. Ar to lieta bija izbeigta, bet viena krietna virsnieka un cilvēka dzīvība velti upurēta."

2. KURZEMES POLICIJAS PULKS

Ģen. Jekelns 1944. g. septembra vidū pavēlēja saformēt jaunu policijas pulku no savrupdienesta policijas un aizsargiem. Pulku 16. septembrī sāka formēt *pltn. Rusmanis.* Jau 21. septembrī pulks gājiena kārtībā devās no Rīgas uz apmācību vietu pie Dundagas, kur priekšā jau bija 1. Rīgas policijas pulks. Daudzi pa ceļam, un arī vēlāk, dezertēja, sevišķi kad kļuva zināms, ka pulku pārsūtīs uz Vāciju.

Kādos apstākļos pulks saformēts, labi raksturo kāds pulka karavīrs savā dienas grāmatā:

— *1944. g. 16. septembris.* Sestdienas rīts Kazāku ielas kazarmās. Runā, ka no latviešu policijas darbiniekiem un aizsargiem formēšot pulku Bauskas atbrīvošanai. Ap pusdienas laiku sarodas varen raiba sabiedrība, pa daļai vācu un pa daļai Latvijas armijas tērpos. Kādā telpā novietojusies iesaukšanas komisija ar pltn. Rusmani priekšgalā. Iesaukšana norit ātri. Derīgi visi,

arī tie, kas veseļojas rezerves bataljonā un kuŗu brūces vēl nav sadzijušas. Pagalmā stāv noplīsušu un novārgušu vīru grupa. Tie Bauskas apriņķa aizsargi, kas cīnījušies par savu pilsētu, bet vispārīgā sajukumā izklīduši.

Pievakarē visu mūsu raibo pūli novieto Skrindas ielas kazarmās. Telpas nesagatavotas un pārpildītas. Koridoros klaigā pāris vācu seržantu. Pie vārtiem vāciešu sardze, bez atļaujām neizlaiž, bet atļauju nav. Nav arī latviešu virsnieku, atskaitot dažus policijas virsniekus, kuŗiem nav jēgas par šādas masas izvietošanu.

17. septembris. Kaut kas sāk veidoties, bataljonu pagaidām komandē kāds policijas kapteinis, ir arī tādi kā rotu komandieŗi. Izsauc mūs, instruktorus, to ir vairāk simtu.

18. septembris. Dažiem izdod zābakus. Pirmā kārtā saņem „savējie" — iecirkņu cilvēki. Bet viņu tērpi jau gan arī ir nožēlojami.

19. septembris. Pārvācamies uz Jēzus baznīcas ielas telpām. Te jau ir labāk, neesam pilnīgi zem vācu tupeles. Izdod krievu šautenes un 5 patronas katram. Vēroju savus kaŗabiedrus. Nekas prātīgs jau nu gan nav.

(28. septembrī viņš tomēr raksta: „Mani iedala par vada seržantu. Vadā gandrīz tikai latgalieši. Pirmais iespaids labs — ja iznāks cīņa, tie turēsies dūšīgi".)

21. septembris. Izejam uz Dundagu, tur mūs apmācīšot. Nakti pārguļam Slokā. . . . —

26. septembrī pulks sasniedza Dundagu, no kurienes 3. oktobrī pārcēlās uz Mazirbi.

9. oktobrī pulks saņēma pavēli pārvietoties uz Ventspili un uzlādēties uz tvaikoņa *Tango* pārvešanai uz Vāciju 15. latviešu divīzijas rīcībā. Par to pulka vīri bija ļoti neapmierināti, it sevišķi tādēļ, ka daudzi bēgļu gaitās bija devušies kopā ar ģimenēm un palika neziņā, kas notiks ar viņu piederīgiem.

1945. g. janvārī Dienvidzviedrijas jūrmalā netālu no Ronnebijas atrada kādu pudeli ar tanī ieliktu vēstuli. Vēstule bija rakstīta ar ķīmisko zīmuli un stipri no ūdens bojāta, bet tomēr salasāma. Tās saturs bija sekojošais*):

„Mēs, apm. 2.500 vīri no Latviešu policijas pulka „Kurzeme", esam uz kuģa. Mūs ved uz Vāciju, ne brīvprātīgi, bet ar varu. Vācu vadība mūs atbruņoja un uzveda uz kuģa. Mēs nezinām neko, kāds liktenis mūs sagaida, bet mēs varam būt priecīgi, ka vēl arvien esam pie dzīvības, sevišķi tāpēc, ka jau šodien esam pārdzīvojuši divus zemūdeņu uzbrukumus.

Ir nospiedoši, ka mēs nekā nezinām par saviem piederīgiem, mūsu mātēm, sievām, bērniem un līgavām. Mēs nezinām, kur tie tagad atrodas, tāpat arī, cik tālu fronte sniedzas Latvijā.

Mēs esam pateicīgi, ka Dievs mūs joprojām sargā. Neskatoties uz visu, mēs, latviešu zēni, esam paļāvības pilni.

Ja kāds atrod šo vēstuli, lūdzam sūtīt to tālāk.

Uz kuģa „Tango" 11.10.1944."

(Seko daudzi paraksti)

No Dancigas pulku nosūtīja uz Tornu *(Thorn)* Polijā, kur to kopā ar 1. Rīgas policijas pulku, dažiem robežapsardzības pulkiem un citām latviešu vienībām nodarbināja nocietinājumu būves darbos. 1944. g. 26. oktobrī pulku pārdēvēja par SS-grenadieru pulku „Kurzeme".

LATVIEŠU POLICIJAS PULKU GALS

15. divīzijas vadība no Kurzemes pārsūtītiem vīriem (pāri par 10.000) saformēja 5 būvpulkus aizmugures nocietinājumu darbiem. Bet drīz vien šis lielais cilvēku virskomplekss radīja 15. divīzijai lielas apgādes grūtības, un tādēļ divīzijas komandieris griezās pie SS-reichsfīrera *Himlera* ar ierosinājumu izveidot no šīm būvvienībām atsevišķu rezerves brigādi, pakļaujot to tieši Latviešu leģiona ģenerālinspektoram.

1944. g. novembra beigās *Himlers* raksta cita starpā SS-Galvenās pārvaldes priekšniekam *SS-ogruf. Jitneram* (Jüttner):

„Es tiku pavēlējis 15. SS-ieroču grenadieru divīzijai (Latviešu nr. 1), lai pie manis ierastos divīzijas komandieris vai arī divīzijas stāba priekšnieks. Šodien pie manis ieradās divīzjas stāba priekšnieks SS-stubaf. Vulfs.

1. Es pilnā apmērā atzīstu, ka pieci minētie latviešu policijas un būvpulki jāatdala no divīzijas un jāpakļauj Latviešu brīvprātīgo leģiona ģenerālinspektoram ģltn. Bangerskim. Sakarā ar to tiks atvieglots divīzijas darbs, un ģenerālinspekcija būs politiski un no cilvēciskā viedokļa ļoti iepriecināta."

SS-ogruf. Jitners 29. novembrī pavēlēja Tornā saformēt sevišķu latviešu rezerves vienību — Ieroču-SS latviešu lauku papildinājumu depo (Waffen-SS Lettisches Feldersatz Depot) un saziņā ar Latviešu leģiona ģenerālinspektoru savākt tanī visus ārpus kaujas vienībām atrodošos Latviešu leģiona locekļus (galvenokārt policijas-, robežapsardzības- un būvpulkus), pārbaudīt to derīgumu militāram dienestam un derīgos apmācīt kaujas vienību papildināšanai, bet no pārējiem izveidot būvvienības.

---

* Šo vēstuli zviedru tulkojumā iespieda Stokholmas laikraksts *Expressen* 1945. g. 6. februārī.

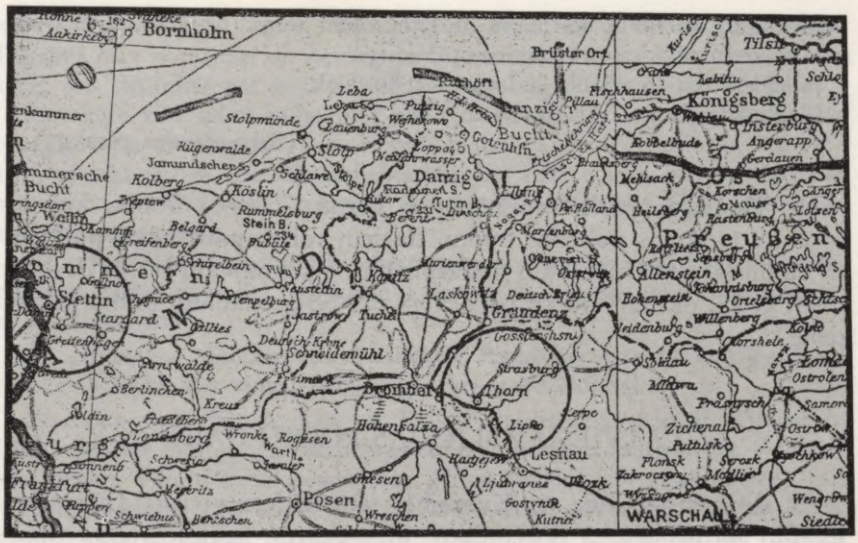
Bornholm
Brüster Ort
Tilsit
Königsberg
Insterburg
Angerapp
Danzig
Gotenhafen
Stettin
Stargard
Köslin
Kolberg
Stolpmünde
Leba
Lauenburg
Stolp
Schlawe
Rummelsburg
Belgard
Schivelbein
Pyritz
Pollitz
Deutsch Krone
Schneidemühl
Bromberg
Thorn
Graudenz
Marienwerder
Deutsch Eylau
Tuchel
Konitz
Pr. Stargard
Dirschau
Marienburg
Elbing
Braunsberg
Heilsberg
Rastenburg
Allenstein
Ortelsburg
Lötzen
Lyck
Goldap
Ostrolenka
Pultusk
Zichenau
Plonsk
Sierpc
Mlawa
Soldau
Neidenburg
Bischofsburg
Rastenburg
Pr. Eylau
Fischhausen
Pillau
Memel
Tilsit
Ragnit
Insterburg
Gerdauen
Darkehmen
Lötzen
Ortelsburg
Neidenburg
Soldau
Mlawa
Pultusk
Plonsk
Sierpc
Zichenau
Ostrołęka
Łomża
Ostrołęka
Wyszkow
Siedlce
Wengrow
Lesnau
Lipno
Hohensalza
Gnesen
Posen
Wreschen
Kutno
Gostynin
Ilowa
Ilowa
Ilowa

Dzīvojamā telts 1. Rīgas pol. pulka novietnē Pozendorfā pie Tornas

Pulka komandieris pltn. O. Meija novietnes laukumā

bez kāda transporta 20. janvārī lielā salā uzsāka atkāpties caur Brombergu rietumu virzienā. Atiešanas gaitā abus pulkus vairākkārt pārsteidza krievu tanki, nodarot jūtamus zaudējumus. Stetinas rajonā pulkus atkal iesaistīja poziciju izbūves darbos.

Februāŗa sākumā no depo vienībām izdalīja 2.500 vīrus Kurzemē esošo latviešu vienību papildināšanai. Par šo vīru komandieri iecēla 2. pulka komandieri *pltn. Rusmani,* un vienība ieguva nosaukumu *Rusmaņa kaujas grupa.* Jūŗas transporta trūkuma dēļ vienība Kurzemē nonāca tikai 1945. g. aprīļa vidū un novietojās Irbes apkārtnē.

IEROČU-SS *Slepeni.*

St. novietojumā 23.3.45.

II kaŗa apgabala komandējošā ģenerāļa vietniekam Stetinē.

Attiecas uz: Latv. lauku papildinājumu depo iesaistīšanu nocietinājumu izbūvē Stetines telpā.

Izpildot SS-reichsfīrera pavēli II kaŗa apgabala komandējošā ģenerāļa vietniekam tika pakļauts Latviešu lauku papildinājumu depo nocietinājumu izbūves darbiem Stetines un Svinemindes telpā.

Latviešu lauku papildinājumu depo ietilpst Rusmaņa kaujas grupa 2500 vīru stiprumā (21.3.45.). Ar SS-reichsfīrera pavēli Rusmaņa kaujas grupa norīkojama pārgājienā uz Svinemindi sākot ar 23.3.45., lai uzlādētos kuģos braucienam uz Kurzemi.

Mazuvs
SS-ogruf. un ieroču SS-ģen.

(Vācu teksts 381. lpp.)

IEROČU-SS LATV. LAUKU PAPILDINĀJUMU DEPO

Divīzijas Ia. — Dienas grāmata 385/45 St. 31.3.45.

Pēc sadalījuma:

1. 31.3.45. pulkst. 16 visai IV (Rusmaņa kaujas grupai) jāiziet pārgājienā uz Svinemindi uzņemšanai kuģī. 1.4.45. plkst. 08 visi II (Rusmaņa kaujas grupai) ar kaujas grupas stāba atlikumu un sapieŗu vadu jāiziet pārgājienā.
2. Pirmai pārgājiena kolonnai jāpieslēdzas 19. ieroču-SS grenadieŗu divīzijas (latv. nr. 2) piederīgiem.
3. Divīzijas stāba nod. IIa/b nokārto tikai, lai 2500 vīru dotos pārgājienā un tiktu uzņemti kuģī.

Rödl
SS-standartenfīrers

(Vācu teksts 382. lpp.)

Pltn. Rusmaņa vietā par 2. Kurzemes pulka komandieri iecēla *pulkv. Liepiņu.*

Latviešu karavīri kopā ar civīliedzīvotājiem rok tanku aizsprostu grāvjus pie Tornas

1. Rīgas policijas pulka I bataljona karavīri pēc izkļūšanas no ielenkuma pie Tornas

Februāŗa mēneša vidū nomainīja arī 1. pulka komandieri *pltn. Meiju* un par 1. pulka komandieri iecēla pulka vācu sakaru virsnieku.

Par Rīgas policijas pulka likteni 1945. g. 18. februārī *pltn. Meija* iesniedza Latviešu leģiona ģenerālinspektoram *ģen. Bangerskim* sekojošo ziņojumu:

— Pēc sekmīgām cīņām pie Neveles un atkāpšanās kaujām Daugavpils rajonā pol. pulku „Rīga" pag. gada augusta mēnesī pārvietoja uz Dundagu, lai to papildinātu, apmācītu un vispār par jaunu savestu kaujas spējīgā stāvoklī. Sakarā ar boļševiku virzīšanos uz priekšu un uzsākto Latvijas evakuāciju arī „Rīgas" pulks oktobŗa vidū tika pārvietots uz Vāciju, pie kam visi pulka zirgi un lielākā daļa pulka transporta palika Latvijā.

Pēc izsēdināšanas Dancigā pulkam bija jānodod visi ieroči, kā arī visas līdzpaņemtās pulka mantas; kaŗavīriem atstāja tikai mugurā esošo un pa vienai segai, paskaidrojot, ka pulks pāriet latviešu SS- vienībās, kur visu nekavējoties saņems no jauna.

15. oktobrī pulku pārsūtīja uz Tornas rajonu, kur tas saņēma rīkojumu stāties vietējā „Stützpunkta" vadītāja Ortsgruppenleitera rīcībā tanku grāvju rakšanai un citiem nocietinājuma darbiem. Pulks līdz ar šo momentu it kā pārgāja 15. div. pakļautībā kā gren. pulks „Rīga", bet faktiski bija padots vietējai partijas vadībai. Pulks sākumā novietojās pa šķūņiem un dažām tukšām ēkām Papavas (10 km Z no Tornas) ciemā. Pastāvot siltākam laikam, pulka kaŗavīri šajos šķūņos varēja kaut kā izmitināties, taču ar katru dienu aukstums pieņēmās, un pulka kaŗavīri nonāca neapskaužamā stāvoklī, vēl jo vairāk tāpēc, ka ne visiem bija segas vai tikai pa vienai; daudziem trūka arī mēteļi. Stājoties sakaros ar vietējo „Stützpunkta" vadītāju, izdevās saņemt lielāku skaitu somu teltis un iekārtot nometni pie Posendorfas (8 km Z. no Tornas) ciema. Šajā nometnē pulks nodzīvoja līdz 20. janvārim 1945. g., visprimitīvākos apstākļos. Neskatoties uz vairākkārtīgiem pieprasījumiem, telšu apkurināšanai netika piešķirts vajadzīgais kurināmais un kaŗavīriem nācās kurināmo iegādāties zagšus, blakus esošajā mežā. Sakarā ar to bieži izcēlās konflikti ar vietējo mežsargu, un tika grauta kaŗavīru morāle. Kaŗavīriem nācās visu laiku gulēt uz zemes neizģērbtiem, viņiem nebija iespējas arī mazgāt savu veļu, nedz vispār kārtīgi apkopties. Visas grūtības pavairojās vēl ar to, ka pulka sastāvu pakāpeniski palielināja ar Vācijā pienākušiem Latvijas savrupdienesta policistiem, kā arī visādiem citiem uz Vāciju pārsūtītiem vīriem, piemēram: Kurzemē spaidu kārtā mobilizētiem, saķertiem dezertieriem, sodītiem un centrālcietumā sēdējušiem u.t.t.

Janvāŗa vidū pulku apvienoja ar 15. gren. div. 2. būvpulku un nosauca par ieroču-SS 1. gren. E-pulku (Waffen Gren. E-Rgt. 1.). Apvienošana vēl nebija pilnīgi notikusi, kad sakarā ar uzsākto boļševiku uzbrukumu pulkam deva rīkojumu 20.1. uzsākt gājienu Blombergas virzienā. Pulks sastāvēja no sešiem bataljoniem, apm. 3500 kaŗavīru. Pulka rīcībā nebija neviena pajūga, nedz cita transporta līdzekļa; lielā daļa kaŗavīru bija nepilnīgi apģērbti, ar noplīsušiem apaviem, neapbruņoti, neapmācīti, nesaliedēti, faktiski

1. Rīgas policijas pulka atiešana no Tornas

kopā sasviests bars, kas 3 mēnešus, dzīvodams visprimitīvākos apstākļos, bija tikai rakuši grāvjus un atradušies pie citiem nocietinājumu darbiem.

Dažas stundas pirms gājiena uzsākšanas pulkā ieradās no Führungshauptamt'a atsūtītais vācu sakaru virsnieks *stubaf. Zills*. Izsacīju viņam savu izbrīnu par sakaru virsnieka nozīmēšanu pulkam, jo visu laiku tāds pulkam nebija paredzēts, kaut gan bij. p.p. „Rīga" komandēju veselu gadu un pulks bija piedalījies arī kaujās vācu vērmachta divīziju padotībā.

Lai kaut kā pārvietotu savas nepieciešamākās mantiņas — jo tikai nedaudziem bija mugursomas — kaņavīri ar pie rokas esošiem līdzekļiem uzbūvēja slēpītes — ragaviņas un, iejūgušies tajās ar auklām vai arī stumdami tās ar rundziņām, devās ceļā. Saprotams, ka šādos apstākļos grūti bija ieturēt gājiena disciplīnu. Arī vispārējais ārējais skats šādam kaņaspēkam nebija iepriecinošs, jo, nesaņemdami ietērpu, daudzi bija privātās drēbēs, ar noplīsušiem zābakiem, kājas aptinuši lupatām.

Gājienā daudzi atrāvās noberzto kāju vai cita iemesla dēļ, sakarā ar to radās noklīdušie, kas maldījās pa Vācijas ceļiem. Saslimušos vajadzēja vienkārši pamest, jo nebija transporta līdzekļu.

Lielākās nepatikšanas sākās ar to, ka pulkam nebija iespējams saņemt kārtīgu pārtiku un to vajadzēja iegādāties pašapgādes ceļā. Sakarā ar to radās daudzi pārpratumi, sarūgtinājumi vietējos iedzīvotājos, un ļaunprātības no dažu noziedzīgo elementu puses, kādu šajā sasviestā barā netrūka. Kaņavīri gribēja kaut ko iegādāties pirkšanas ceļā, bet pa lielākai daļai tika noraidīti, jo tas nesaskanot ar rīkojumiem, kaut gan dažas dienas, jā, pat stundas vēlāk vietējiem vajadzēja sakarā ar ienaidnieka tanku parādīšanos visu atstāt uz vietas un bēgt. Mēs redzējām daudzas lielas muižas un saimniecības, kuŗās palika uz vietas lieli lopu bari un bagātīgi pārtikas krājumi tikai tāpēc, ka nebija doti rīkojumi, lai visu to savlaicīgi nogādātu drošākā vietā.

22.1. pulks nonāca Neuheimas (10 km ZR no Brombergas) rajonā. Bataljoni novietojās pa atsevišķiem ciemiem. Neuheimā atradās pltn. Veckalniņa bataljons, kam ap plkst. 22.00 vajadzēja turpināt gājienu. Īsi pirms gājiena uzsākšanas, kad dažas rotas bija nostājušās uz ceļa, bataljonu pārsteidza krievu tanki, kas virzījās resp. braukāja starp Nakeli un Brombergu. Bataljonu izklīdināja, pie kam zaudējumos bija jānoraksta ap 70 kritušo un 20 ievainoto.

Tā ka sakari ar Felders. Depo bija pārtraukti un nekādas pavēles par turpmāko gaitu netika saņemtas, pulks vissmagākos apstākļos turpināja gājienu ZR virzienā caur Cempelburgu, Kaminu, Šlochovu uz Hammersteinu. Hammersteinā pulks saņēma no XVI Korp. stāba pavēli novietoties Hamersteinas rajonā un nekavējoties stāties pie ceļa tīrīšanas darbiem. Aizrādot, ka pulkam šīm vajadzībām nav nedz lāpstu, ne slotu un ka tos būs grūti sagādāt pie ciemos atlikušajiem iedzīvotājiem, kā arī uz to, ka pulkā ļoti daudz ar noplīsušiem apaviem un ka grūti pulku apgādāt ar siltu ēdienu, saņēmu strupu atbildi: „Korpusa rīcībā darba rīku nav. Pulka komandierim jābūt tik inteliģentam un jāzina pašam, kā tikt galā. Par pavēles izpildīšanu

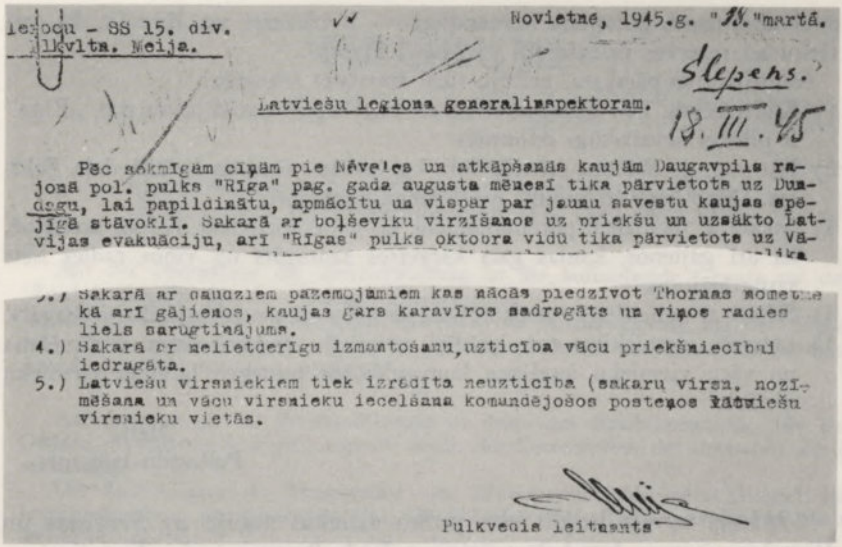

Ieņēmu - SS 15. div.
Pulkvlta. Meija.

Novietnē, 1945.g. "18."martā.

Slepens.

Latviešu legiona generalinspektoram.

18.III.45

Pēc sekmīgām cīņām pie Nēveļes un atkāpšanās kaujām Daugavpils rajonā pol. pulks "Rīga" pag. gada augusta mēnesī tika pārvietots uz Dunagagu, lai papildinātu, apmācītu un vispār par jaunu savestu kaujas spējīgā stāvoklī. Sakarā ar boļševiku virzīšanos uz priekšu un uzsākto Latvijas evakuāciju, arī "Rīgas" pulks oktobra vidū tika pārvietots uz Vā-

3.) Sakarā ar daudziem pazemojumiem kas nācās piedzīvot Thornas nometnē kā arī gājienos, kaujas gars karavīros sadrāgāts un viņos radies liels sarūgtinājums.
4.) Sakarā ar nelietderīgu izmantošanu, uzticība vācu priekšniecībai iedragāta.
5.) Latviešu virsniekiem tiek izrādīta neuzticība (sakaru virsn. nozīmēšana un vācu virsnieku iecelšana komandējošos posteņos latviešu virsnieku vietās.

Pulkvedis leitnants

daru Jūs atbildīgu." Neskatoties uz darba rīku trūkumu un citām grūtībām, uzdevumu veicām un norādītos ceļus samērā ātri savedām kārtībā. Zināms, karavīros arvien vairāk nostiprinājās pārliecība, ka viņi tiek uzskatīti tikai par darba bataljoniem, kas pie tam atrodas sliktākos apstākļos nekā gūstekņi, jo pēdējiem bija kārtīgs novietojums un noteikta apgāde. Pa to laiku Hammersteinā bija ieradies Felders. Depo stābs, no kura turpmāk saņēmām visus rīkojumus. Šie turpmākie rīkojumi galvenām kārtām izteicās pulka pārvietošanā no vienas vietas uz otru Šlochovas — Hammarsteinas rajonā, sākumā it kā ceļu tīrīšanai, bet vēlāk, lai izvairītos no ienaidnieka iedarbības draudiem. Visam tam, ka neapbruņotu, neietērptu, neapmācītu, nesaliedētu un visu laiku tikai ar maršuzturu apgādātu cilvēku baru bīda no vienas vietas uz otru un vēl tiešā ienaidnieka tuvumā, nebija iespējams saskatīt jebkādas jēgas. Tā tas turpinājās līdz 18.2., kad pulku pa dzelzceļu nosūtīja uz Svinemindes rajonu. Kādas pāris nedēļas pirms tam no pulka sastāva izņēma *maj. Mežgrāvja* bataljonu un *ltn. Nagobada* prettanku rotu, nosūtot 15. div. rīcībā. Abas šīs vienības galvenām kārtām sastāvēja no veciem p.p. „Rīga" karavīriem. Uzlādēšanās dienā, t.i. 9.2., no pulka izdalīja arī *kapt. Miķelsona* btl., nosūtot tāpat 15. divā rīcībā. Arī šis btl. sastāvēja no bij. p.p. „Rīga" karavīriem. Tā kādreiz labi noorganizēto, saliedēto, ar zināmām kaujas tradicijām p.p. Rīga" resp. gren. pulku „Rīga" saskaldīja, un tas beidza pastāvēt.

18.2., dažas stundas pirms uzlādēšanas sākuma, saņēmu Felders. Depo rakstu, ka tieku pārvietots uz 15. div. un ka pulka komandēšana jānodod pulka vācu sakaru virsniekam *stubaf. Zillam,* kaut gan pulkā palika divi

pulkvežleitnanti, bataljona komandieri — *Veckalniņš* un *Birzulis,* kā arī virsnieku rezerves priekšnieks *pulkvedis Liepiņš.*

Iesniedzot šo pārskatu, gribēju tikai konstatēt sekojošo:

1) Kādreizējais, labi noorganizētais un kaujās sevi parādījušais p.p. „Rīga" ir pilnīgi nevajadzīgi izformēts.
2) No pag. g. oktobra mēneša līdz š.g. marta mēnesim lielākā daļa Felders. Depo karavīri visumā nelietderīgi izmantoti.
3) Sakarā ar daudziem pazemojumiem, ko nācās piedzīvot Tornas nometnē, kā arī gājienos, kaujas gars karavīros sadragāts un viņos radies liels sarūgtinājums.
4) Sakarā ar nelietderīgu izmantošanu uzticība vācu priekšniecībai iedragāta.
5) Latviešu virsniekiem tiek izrādīta neuzticība (sakaru virsn. nozīmēšana un vācu virsnieku iecelšana komandējošos posteņos latviešu virsnieku vietās).

Meija
Pulkvedis-leitnants

1945. g. aprīļa beigās abu pulku atliekas atgāja uz Šverīnas un Vismāras rajonu, kur brīvprātīgi padevās Rietumu sabiedrotajiem.

1. Rīgas policijas pulka I (agr. 277. Siguldas) bataljona stāba *vseržt. A. Panga* par bataljona pastāvēšanas pēdējām dienām raksta savā dienas grāmatā:

— *1945. g. 2. maijs:* Rīta ausmā izejam cauri Varīnas pilsētiņai. Gaisā vērojama ienaidnieka izlūku un kaujas lidmašīnu liela rosība. Zaudējumus tomēr neciešam. Plkst. 13 sasniedzam bīstamo ceļu mezglu DR no Vismaras. Uz krustojuma stāvošais žandarmērijas postenis mūs novirza R no Vismaras. Turpinam pārgājienu pa maziem lauku ceļiem. Gaisā vēl vienmēr liela lidmašīnu aktīvitāte, be ttās vairs neapšauda bēgļu un karaspēka kolonnas uz ceļiem. Plkst. 14.15 sastopam angļu-amerikāņu pirmās motorizētās kaujas vienības. Nododam klātesošos ieročus amerikāņu karavīriem. Ar to arī, pēc vairāk kā 200 km gara un forsēta pārgājiena, izbeidzās mūsu vienības bēgšana no krieviem. Esam arī brīvi no vācu pavēlēm. Turpinot bez kādas apsardzības pārgājienu, vakarā sasniedzam Testorfas ciemu un novietojamies atpūtā. Pārgājiens ir prasījis lielu fizisku piepūli, bet bataljona karavīri ir to pārcietuši apzinoties, ka no šī forsētā pārgājiena atkarājās pašu brīvība nākotnē.

4. maijā. Virzamies tālāk uz aizmuguri. Plkst. 12.30 mūs aiztur kāda amerikāņu vienība un izdara ļoti rūpīgu atbruņošanu. Noņem pat nažus. Pēc tam noved mūs Rehnas gūstekņu nometnē, kur priekšā ir jau vācu, itaļu, franču, rumāņu un ungāru bij. karavīri.

Ar šo dienu beidz pastāvēt bataljons, kas 1942. g. 11. decembrī uzsāka savas kaujas gaitas izbraucot no Rīga skā 277. Siguldas policijas bataljons.—

PIELIKUMI

ANORDNUNG ZUR ÜBERNAHME DER VERWALTUNG DURCH DEN REICHSKOMMISSAR FÜR DAS OSTLAND.

§ 1.

Mit der Übernahme der Zivilverwaltung ist die vollziehende Gewalt auf den „Reichskommissar für das Ostland" übergegangen.

Die Ausübung der militärischen Hoheitsrechte und Befugnisse hat der Führer dem „Wehrbachtbefehlshaber Ostland" übertragen, dessen Befugnisse durch diese Anordnung nicht betroffen werden.

§ 2.

Anordnungen an die Zivilbevölkerung in dem vom Reichskommissar für das Ostland verwalteten Gebieten ergehen durch die Dienststellen der deutschen Zivilverwaltung.

Die Zuständigkeit der Diensstellen des Wehrmachtbefehlshabers Ostland zur Inanspruchnahme von Leistungen für die Aufgaben der Reichsverteidigung bleibt hierdurch unberürt.

§ 3.

Dienststellen der deutschen Zivilverwaltung sind:

der Reichskommissar für das Ostland,
die Generalkommissare,
die Hauptkommissare und
die Gebietskommissare.

§ 4.

Die deutsche Zivilverwaltung übernimmt das gesamte, in den vom Reichskommissar für das Ostland verwalteten Gebieten belegene bewegliche und unbewégliche Vermögen der Union der Sozialistischen Sowjetrepubliken, ihrer Gliedstaaten, öffentlichen Körperschaften, Verbände und Zusammenschlüsse einschlieslich aller Forderungen, Beteiligungen, Rechte und Intressen aller Art nach dem Stande von 20. Juni 1941 nach Massgabe näherer Bestimmungen.

Nach dem 20. Juni 1941 vorgenommene Verfügungen, Veränderungen und Besitzeinweisungen sind unrechtmässig, wenn sie nicht durch deutsche Diensstellen erfolgt sind. Bereits getroffene Massnahmen deutscher Dienststellen bleiben widerruflich in Kraft.

Die Neuregelung der Eigentums- und Besitzverhältnisse bleibt vorbehalten.

Über das Vermögen der sowjetrussischeen Wehrmacht hat die deutsche Wehrmacht die Verfügungsgewalt.

§ 5.

Die Amtssprache im Reichskommissariat Ostland ist deutsch.

In jedem Generalbezirk ist die Landessprache zugelassen.

§ 6.

Die Anordnung tritt mit dem Tage der Verkündung in Kraft. (V.B. 1941/1.)

Kauen, den 18. August 1941.

Der Reichskommissar für das Ostland
LOHSE.

RER HÖHERE SS- UND POLIZEIFÜHRER 20.7.1941
beim Befehlshaber des rückw. Heeres-Geb.
Nord

Betrifft: Aufbau der Ordnungs-Hilfspolizei Riga
Bezug: Besprechung am 17.7.1941

In meiner Eigenschaft als Höherer SS- und Polizeiführer beim Befehlshaber des rückw. Heeresgebietes Nord bin ich für sämtliche polizeiliche Angelegenheiten zuständig.

Zur Wiederherstellung der öffentlichen Sicherheit und Ordnung in der Stadt Riga ist im Einvernehmen mit dem Befelshaber des rückw. Heeresgebietes Nord und dem zuständigen Feldkommandanten der sofortige Wiederaufbau einer ortlichen Ordnungspolizei erforderlich.

Die Aufgabe besteht zunächst in der Zusammenlegung und Verminderung der zur Zeit bestehenden 4 Hilfspolizei-Formationen, die bisher

a) dem Polizeipräfekten Stieglitz,
b) Oberstleutnant Weiss,
c) Oberstleutnant Deglau und
d) dem Einsatzkommando 2 der Sicherheitspolizei und SD unterstanden und in der Schaffung der Ordnungs-Hilfspolizei Riga unter einheitlicher Führung.

Das Ziel ist der Aufbau der Ordungs-Hilfspolizei in folgender Zusammensetzung:

	1500	Mann Ordnungs-Hilfspolizei
	400	Mann für den Gefängnisdienst
	100	Mann Bahpolizei
	260	Mann Hafenpolizei
	240	Mann für den Kreis Riga
	500	Mann Rekrutierungsreserve
Zus.	3000	Mann

Diese Zahl wird vorläufig hiermit festgelegt und darf nicht überschritten werden. Eine Aufstellung etwaiger anderer Hilfspolizeiorganisationen ist untersagt.

II. ..... wird folgendes angeordnet:

1) Die zur Zeit im Ordnungsdienst der Stadt Riga eingesetzten 2700 Hilfspolizisten sind in Zusammenarbeit des Polizeipräfekten mit Oberstleutnant Weiss bis zum 24.7. auf 1500 Mann zu vermindern. Es sind unzuverlässige und andere für den Polizeidienst ungeegnete Männer zu entlassen.
2) Die Hilfspolizei-Angehörigen den Gefängnisdienstes (400 Mann), der Bahnpolizei (100 Mann), der Hafenpolizei (260 Mann) und des Kreises Riga (240 Mann) versehen bei ihren Diensstellen weiter Dienst.
3) Die Hilfspolizei-Organisation des Oberstleutnants Deglau wird nach der mit dem Feldkommandanten am 17.7. getroffennen Veireinbarung aufgelöst. Anforderungen von Kräften zur Bewachung von militärischen Objekten und Beutelagern pp. bitte ich über meine Dienststelle zu leiten.
4) Das von dem Einsatzkommando 2 der Sicherheitspolizei und des SD aufgestellte Sicherungskommando der Hilfspolizei bleibt vorläufig bestehen und bis zur Durchführung seiner Aufgaben dem EK 2 unmitelbar unterstellt. Die Auflösung des Sicherungskommandos ist später zu melden.
5) Die für den Aufbau der Ordnungs-Hilfspolizei in der Stadt Riga vorgesehenen 3000 Mann sind listenmässig zu erfassen. Die Führer der Sondereinheiten sind besonders namhaft zu machen. Die Nachweisungen sind mit bis zum 24.7.1941. in zweifacher Ausfertigung vorzulegen.

6) Die Angehörigen der Ordnungs-Hilfspolizei Riga sind nach den zur Zeit herschenden Erfordernissen durch Oberstleutnant Weiss im Einvernehmen mit dem Polizeipräfekten Stieglitz auf die früheren 12 Reviere zu verteilen. Eine Kasernierungen für diese Kräfte hat zu unterbleiben. Zur Regelung des Verkehrs in der Stadt Riga sind geeignete Leute für die Errichtung eines Verkehrsreviers zusammenzustellen.
7) Die Angehörigen der Ordnungs-Hilfspolizei der Stadt Riga sind aus Uniformbeständen der lettische Wehrmacht einzukleiden. Die Abzeichen sind von den Uniformen *zu entfernen*. Sämtliche Hilfspolizeiangehörigen haben auf dem linken Oberarm eine laufend nummerierte, grüne Armbinde mit der Aufschrift: „Ordnungs-Hilfspolizei Riga" zu tragen. Die Armbinden sind vom Polizeipräfekten umgehend zu beschaffen und zur Abstempelung hier vorzulegen.
8) Zur Bewaffung der Hilfspolizei-Angehörigen sind in erster Linie die vorhandenen 1000 Pistolen auszugeben. Die übrigen Männer sind vorläufig mit Gewehren bzw. Karabinern auszurüsten.
9) Sämtliche Angehörigen der Ordnungs-Hilfspolizei erhalten einen Dienstausweis, dessen Nummer mit der der Armbinde übereinstimmen muss.
10) Für die Rekrutierung des Ersatzes der Ordnungs-Hilfspolizei Riga ist Oberstleutnant W e i s s verantwortlich.
11) Alle Hilfpolizei-Angehörigen sind von der Sicherheitspolizei und dem SD. auf ihre politische Zuverlässigkeit zu überprüfen. Die namentlichen Listen werden nach Eingang umgehend dem E.K. 2 zugeleitet.
12) Die Dienstaufsicht über die Ordunugs-Hilfspolizei übertrage ich dem kommandeur des Pol.-Rgts Nord, Oberst d. Schp. H e r f.

Im Auftrage:
gez. V. Zamory
Oberstleutnant s.sch. und
Chef des Stabes

DER KOMMANDEUR DER ORDNUNGSPOLIZEI
BEIM SS- UND POLIZEIFÜHRER LETTLAND
Abt. V 10.00/44 Riga, den 20. September 1944.

Betr.: Bildung des „Ersatzkommandos der lett. Polizei-Einheiten"

1.) Die bisherige Dienststelle des „Lett.Verb.-Offz.f.d.lett.Pol.-Einheiten im Stabe des KdO.Lettland" wird in das „Ersatz-Kommando der lett.-Pol.-Einheiten" umgebildet.
Dienststelle: R i g a, Annasstrasse 2.
Fernruf: Kommandeur: 98006
Adjutant 91207
Offz.v.D.: 95344
2.) Der Kommandeur des Ersatz-Kommandos, Oberstleutnant d.lett.Pol. B u l l e, erhält die Befugnisse eines Regiments-Kommandeurs.
3.) Ihm werden unterstellt: Lett.Pol.E-batl. 266,
lett.Pol.Zug- und Unterführerschule
(z.Zt. geschlossen),
Abgeordneten-Kompanie,
Bestraften-Abteilung,
Genesenden-Abteilung.
4.) Lett.Pol.W.-Batl. 320 wird aufgelöst. Restliche 4. Komp. wird ab sofort als 5. Komp. den lett.Pol.W.-Batl. 20 eingegliedert. An ihrem Einsatz ändert sich nichts. Die Stelle des Verb.-Offz. für diese Komp. hat der SS- un Pol.-Gebietsführer Libau wahrzunehmen.

5.) Deutsches Verbindungspersonal des Batls. 266 E einschlieslich der Einsatz-Komp. bleibt mir unmittelbar unterstellt. In unaufschiebbaren Fällen entscheidet der SS- und Pol.-Standortführer Riga über das deutsche Personal und seine Verwendung.

6.) Alle entgegenstehenden Befehle werden aufgehoben.

gez. Klepsch
SS-Standartenführer und
Oberst der Schutzpolizei.

DER REICHSFÜHRER SS
UND CHEF DER DEUTSCHEN POLIZEI
im Reichsministerium des Innern
OKdo. I 0/1/ Sch. Nr. 1/41 Berlin, den 6. November 1941

Betr.: Schutzmannschaften in den Ostgebieten
Bezug: Erlass O-Kdo I g /Nr. 24/41/g/ vom 25.7.1941 und 24 II/41 (g) vom 31.7.1941.

An

a) die Höheren SS- und Polizeiführer Russland-Nord
die Höheren SS- und Polizeiführer Russlan-Mitte
die Höheren SS- und Polizeiführer Russland-Süd

b) die Höheren SS- und Polizeiführer Ostland und Ukraine mit je 4 Abdr. a.d. Befehlshaber d. Ordnungspolizei und 1 Abdr. a.d. Befehlshaber d. Sicherheitspolizei z.b.V.

c) den Höheren SS- und Polizeiführer
Feldpostnummer 24300

d) SS-Brigadeführer des RFSS für die Errichtung der SS- und Pol. Stützpunkte in Lublin

e) Rechnungshof des Deutschen Reiches in Potsdam mit 10 Abdr.

f) Rechnunglegende Stellen f. ausw. Einsatz der Polizei in Berlin-Schöneberg mit 5 Abdrucken.

Nachsichtlich an:

g) den Chef der Sicherheitspolizei und des SD in Berlin SW 11.

h) alle Höhere SS- und Polizeiführer mit je 1 Abdr. f.d. Befehlshaber der Ordnungspolizei und Sicherheitspolizei.

In Ergänzung obiger Erlasse wird folgendes angeordnet:

1) Die gesamte in den russischen Gebieten eingestezte uniformierte Polizei, die aus Landeseinwohnern besteht, wird in der „Schutzmannschaft" zusammengefasst.

2) Die Schutzmannschaft gliedert sich in die „Schutzmannschaft (Einzeldienst) in den Städten" (Stadtschutzmannschaft),
Schutzmannschaft (Einzeldienst) auf dem Lande,
Schutzmannschaft in geschlossenen Einheiten,
Feuerschutzmannschaft,
Hilfsschutzmannschaft.

3) Der *Schutzmannschaft* (Einzeldienst)
in den Städten und auf dem Lande gehört die bisherige örtliche Polizei in ihrer jetzigen Organisationsform an, soweit die Angehörigen Esten, Letten, Litauer oder Ukrainer sind.
Ist eine Schutzmannschaft des Einzeldienstes neu aufzustellen, so ist sie nach dem Muster der Schutzpolizei des Reichs bzw. der Gendarmerie zu bilden.

4) Die *geschlossenen Einheiten* der Schutzmannschaft gliedern sich in Bataillone, Kompanien, Züge und Gruppen. Die Bataillone sind fortlaufend zu nummerieren. Dafür stehen für den Bereich des Höheren SS- und Polizeiführers Russland Nord und Ostland die Nummern 1—50,*) für Russland Mitte die Nummern 51—100, für Russland Süd und Ukraine 101—200 zur Verfügung.

Technische und Sonderformationen sind als Pionierkompanien, Fahrtkompanien, Kraftfahrzeug-, Nachrichten-Zug usw. zu bezeichnen und einem Batailon anzugliedern. Darauf ergeben sich beispielsweise folgende Bezeichnungen: „Schutzmannschafts-Batl. 102", „Nachrichtenzug des Schutzmannschafts-Batls. 13".

Zur „Feuerschutzmannschaft" gehören sämtliche vorhandene Feuerwehren, ohne Unterschied, ob sie der deutschen Feuerschutzpolizei, den deutschen Freiwilligen-, Pflicht- oder Werkfeuerwehren entsprechen. In den Gemeinden, in denen keine Feuerwehren vorhanden sind, sind Feuerschutzmannschaften nach deutschen Muster neu aufzustellen. Dazu sind geegnete Männer aus der Schutzmannschaft und sonstige Freiwillige heranzuziehen.

Die Feuerschutzmannschaften werden geführt von dem Kommandeur der Feuerschutzmannschaft. Kommandeur der Feuerschutzmannschaft innerhalb des Bereichs eines Höheren SS- und Polizeiführers ist jeweils der dem Stabe dieses Höheren SS- und Polizeiführers bzw. dem Befehlshaber der Ordnungspolizei zugeteilte Sachbearbeiter (Berater) für das Feuerlichwesen.

Die „Hilfsschutzmannschaft" ist nach den besonderen örtlichen Bedürfnissen für Arbeitskommandos der Polizei und auf Anforderung der Wehrmacht zur Bewachung der Kriegsgefangenen zu bilden.

Die „Schutzmannschaft des Einzeldienstes" versieht ihren Dienst selbstverständlich unter Oberaufsicht der örtlichen deutschen Polizeidienststellen, also in den Städten unter dem Kommandeur der Schutzmannschaft, auf dem Lande unter dem Kommandeur der Gendarmerie und seiner nachgeordneten Gendarmerieführer.

Die Schutzmannschafts-Bataillon unterstehen im Bereich der Zivilverwaltung dem Kommandeur der Ordnungspolizei, im übrigen dem Höheren SS- und Polizeiführer des rückwärtigen Heeresgebietes.

Den Bataillonen der Schutzmannschaften sind deutsche Aufsichtsoffiziere zugeteilt.

II.

Die Dienstgradeinteilung und Besoldung der übernommenen Polizei in den Städten und auf dem Lande richtet sich bis auf weiteres nach den bisherigen örtlichen Bestimmungen.

Für die Dienstgradeinteilung und Besoldung der geschlossenen Einheiten gelten meine bisher ergangenen Erlasse.

Sämtliche Angehörigen der Schutzmannschaft sind schriftlich zu verpflichten. Der Wortlaut der Verpflichtung wird noch bekanntgegeben. Eine Vereidigung wird zu einem späteren Zeitpunkt befohlen.

Die neueingestellten Schutzmänner haben sich zunächt für 6 Monate zu verpflichten. Innerhalb dieser Zeit besteht das Recht der Kündigung mit 14tägiger Frist zum 1. jeden Monats. Die fristlose Entlassung wird in den Disziplinarbestimmungen, die gesondert folgen, geregelt.

III. Versorgung

Der Versorgung für die Angehörigen der Schutzmannschaften und ihrer Hinterbliebene ist, vorbehaltlich weiterer Anordnung, wie folgt zu verfahren:

1) Die Versorgung für die übernommene Polizei in den Städten und auf dem Lande (vgl. Abschn. II, Ziff. 1) richtet sich bis auf weiteres nach den bisherigen örtlich geltenden Bestimmungen. Soweit Versorgungsbestimmungen nicht worhanden sind, ist Ziff. 2 entsprechend anzuwenden. Träger der Versorgung bleibt die Verwaltung, zu deren Lasten die Dienstbezüge (Tagegeld usw.) gezahlt worden sind.
2) Die Angehörigen der geschlossenen Einheiten (vgl. Abschn. II, Ziff. 2) erhalten freie ärztliche Versorgung im Rahmen der für die Reichspolizei gültigen Gesundheitsbestimmungen.

— — — — — — — — — — — — —

4) b) Die Befugnisse zur Festsetzung, Anweisung und weiteren Regelung der auf die Reichskasse (Reichshaushalt für Versorgungs-Einzelplan XII Kap. 5 a) übernehmenden Zuwendung übertrage ich hiermit den Höheren SS- und Polizeiführern. Die Zuwendungen sind durch die zuständigen kassenführenden Stellen zu zahlen.

— — — — — — — — — — — — — —

In Vertretung
gez. D a l u e g e

DER BEFEHLSHABER DER ORDNUNGSFOLIZEI
FÜR DEN OSTLAND
Abt. I a 10.00

Riga, den 27.2.1942.

An Verteiler
pp.

Betrifft: Gliederung des Schutzmannschafts-Batailons.
Bezug: Bd O I a 50.00 Nr. 1708/41 v. 4.12.41.

Mit Ziff. I./4 des Bezugserlasses wurden die vorläufigen Stärken der Schutzmannschaft-Btl. gegeben.

Im Zuge des weiteren Aufbaues der Schutzmannschafts-Bataillone wurden nunmehr die in den Anlage aufgeführten Sollsträrken der Schutzmannschafts-Kompanien und Bataillone festgelegt. Diese Sollstärken sind in Zukunft als bindend zu betrachten.

Die Sch.-Komp. (Schutzmannschafts-Kompanie) besteht somit aus 140 Köpfen, ein Sch.-Btl. aus 3 Komp., ein Sch.-Btl. Stab aus 40 Köpfen.

Sollte aus besonderen Gründen, insbesondere wegen örtlich bedingter Verhältnisse, im Einzelfall eine Herabsetzung für notwendig erachtet werden, so darf es sich hierbei nur um geringe Unterschiede handeln. Bataillons-Stärken bis zu 700 Köpfen sind in Zukunft also zu vermeiden.

Ausgenommen sind lediglich die "E-Btl." (s. Ziff. 4), die einen höheren Stab aufweisen können.

Es ergibt sich hierdurch die Notwendigkeit, die vorhandenen bzw. in Aufstellung begriffenen Sch.-Btl. erneut durchzuorganisieren, wobei ein Kräfteausgleich innerhalb der Sch.-Btl. vorzunehmen ist.

Da nach den hier vorliegenden Stärkemeldungen bei verschiedenen Btl. z. Zt. eine erheblich grössere Anzahl an Unterführern vorhanden ist, als nach dem Sollplan vorgesehen, sind diese vorläufig als überzählig zu führen. Es ist jedoch anzustreben, einen Ausgleich innerhalb der Bataillone zu schaffen. Die vorgeschriebenen Sollstärken dürfen dadurch nicht überschritten werden. Die überzähligen Unterführer erhalten ihre Bezüge entsprechend ihrem Dienstgrad.

Die bisherige vom Reichsführer SS und Chef der deutschen Polizei festgelegte Besoldungsordnung für Schutzmannschaften sieht Bezüge nur bis zum Bataillons-Führer (also bis etwa Oberstleutnant einschl.) vor. Es besteht somit noch nicht die Möglichkeit, bei den Schutzmannschaften vorhandene höhere Dienstgrade entsprechend ihrem Rang zu besolden. Ebenso ist es von hier nicht zu übersehen, in welcher Weise einheimische Offiziere, die einen höheren Dienstgrad als den eines Oberstleutnants haben, zweck- und rangentsprechend bei den Schutzmannschaften eingesetzt werden können. Soweit in den Ländern solche höhere Dienstgrade vorhanden sind, berichten die Kommandeure der Ordnungspolizei bis zum 15.3.42, um welche Offiziere es sich handelt und mit welchen Aufgaben vorschlagenweise diese beauftragt werden können. Fehlanzeige erforderlich. Es ist beabsichtigt, beim Reichsführer SS und Chef der Deutschen Polizei ggf. für diese Offiziere eine Sonderregelung zu beantragen.

Mit dem Bezugserlass wurden für die laufende Nummerierung der Sch.-Btl. der Länder folgende Nummern zugewiesen:

Litauen	Sch.-Btl. Nr. 1—15
Lettland	Sch.-Btl. Nr. 16—28
Estland	Sch.-Btl. Nr. 29—40
Weissruthenien	Sch.-Btl. Nr. 41—50

In Abänderung dieser Anordnung wird für Estland nunmehr ab sofort die Nummernfolge 29—45 einschl. und Weissruthenien 45—50 zugewiesen. Die ukrainischen Bataillone 41 und 42 sind demgemäss neu zu nummerieren.

Da durch die befohlene Umorganisation, auch durch Neuwerbungen bedingt, diese Nummern nicht ausreichen, sind bei Bedarf weitere Bataillone mit dem Zusatz "E" zu bezeichnen. Wenn z.B. in Litauen die Sch.-Btl. 1—16 aufgestellt sind und aufgrund der vorhandenen Kräfte die Möglichkeit bzw. Notwendigkeit besteht, weitere Schutzmannschafts-Bataillone aufzustellen, so erhalten diese die Nummern "1 E", "2 E", "3 E" usw. Die Schutzmannschafts-E. Btle. sollen in Zukunft die Ersatzbataillone werden. Das bedeutet, dass aus diesen Sch.E.Btl. der Ersatz für die Sch.F.Btl. genommen werden wird. Es empfiehlt sich daher, dass nichtausgebildete bzw. neuangestellte Kräfte *zunächst* den "Sch.E.Btl." zugewiesen werden. Dabei ist darauf zu achten, dass die zugeteilten Offiziere und Unterführer als Ausbilder und Lehrer gut geeignet sind. Sie sollen in der Regel als Stamm bei den Sch.E.Btl. verbleiben, während die übrigen Kräfte erforderlichenfalls zu einem Sch.-Btl. übergeführt werden können.

Die ausserhalb der Länder im Rahmen der Wehrmacht eingesetzen Schutzmannschafts-Einheiten werden durch die Wehrmacht nicht als Btl., sondern als Sicherungsabteilungen bezeichnet, um eine Verwechselung mit deutschen Bataillonen auszuschliessen. Es ist jedoch erforderlich, dass auch diese Einheiten dort eine der zugeteilten Bataillons-Nummern erhalten und unter dieser Nummer in den terminmässig hier vorzulegenden Stärkemeldungen aufgeführt werden mit dem entsprechenden Zusatz, wo die Einheiten eingesetzt sind.

Die befohlenen Organisationsmassnahmen sind sofort in Angrif zu nehmen, zumal mit einer weiteren Abgabe von Sch.-Btl. in das rückwärtige Heeres-Gebiet in Kürze gerechnet werden muss. Es ist anzustreben, schnellstens einige Bataillone für den auswärtigen Einsatz vorzubereiten, d.h. die Aufstellung nach den vorstehend gegebenen Richtlinien *beschleunigt* durchzuführen. Für diese für den Einsatz bereitzustellenden Bataillone ist der Bedarf an Ausrüstung, Bekleidung und Bewaffnung umgehend festzulegen und der Fehlbestand in doppelter Ausfertigung (1 für den Kdo.-Stab, 1 für das Amt VuR.) nach hier zu schicken. Hierbei ist mein Erlass vom 28.2.1942 — VuR. IV Nr. 130/42 — zu beachten. Der Bedarf an Pferdefahrzeugen und Schlitten ist ebenfalls zu überprüfen. Soweit die Möglichkeiten besteht, können diese Fahrzeuge unter Beteiligung des zuständigen Verwaltungsbeamten käuflich erworben werden. Sanitätsausrüstung für einige Sch.-Btle. ist hier sichergestellt. Die Zuweisung erfolgt von Fall zu Fall, sobald ein Einsatz befohlen wird.

Von den gemäss den Anträgen der Kommandeure der Ordnungspolizei von hier beim Reichsführer SS- und Chef der deutschen Polizei angeforderten Aufsichtsoffizieren ist bereits eine Anzahl nach hier abgeordnet worden. Die Zuweisung erfolgt in Kurze. Den Aufsichtsoffizieren ist je ein Sekretär mit Schreibmaschine zugeteilt. Diese Aufschtsoffiziere sind weitesgehend mit der Neuorganisation zu beauftragen. Im Hinblick auf die Dringlichkeit wird erwartet, dass diese umgehend in Angriff genommen wird.

In Zweifelsfällen wird um fernmündlichen Anruf (Riga 3542, Apparat 14 oder 15) ersucht.

Jedicke
Generalleutnant der Polizei

SS- UND POLIZEIFÜHRER LETTLAND,
Kommandeur der Ordnungspolizei
I a Nr.....

Riga, den 9.2.1942

Betrifft: Grosswerbung für die lettischen Schutzmannschaften.

I. Es ist beabsichtigt, die bestehenden lettischen Schutzmannscafts-Bataillone aufzufüllen und neue Bataillone aufzustellen. Zu diesem Zweck ist eine Werbung in grossen Stile im Bereich des Generalkommisars Lettland vorgesehen.

II. Mit der Werbung (Presse, Plakate, Vorträge) ist General Dankers beauftragt.

III. Mit der technischen Durchführung der Werbeaktion (Einrichtung von Melde- und Sammelstellen) sowie mit der Aufstellung und Ausbildung dieser neuaufzustellenden Schutzmannschafts- Bataillone wird Oberstleutnant Osis beauftragt. Seine Weisungen hierüber erhält er vom Kommandeur der Ordnungspolizei Lettland in Riga.

Hierzu bestimme ich folgendes:

1) Als Meldestellen werden in der Stadt Riga, Libau, Mitau und Dünaburg die lettischen Polizeireviere, in Kreisstädten und auf dem Lande die deutschen Polizei-Dienststellen und die lettischen Polizeidienststellen (Bezirkspolizei-Chef und Kreispolizei Chef) bestimmt. Die meldestellen in den Städten mit Polizeirevieren sind möglichst durch lettische Offiziere zu besetzen. Alle Meldestellen erhalten Merkblätter, aus deren alles Nähere ersichtlich ist, sowie Verpflichtungsscheine zugestellt. Die Bewerber sind auf den Meldestellen in den Städten durch lettische Offiziere, auf dem Lande durch deutsche bzw. lettische Polizeiangehörigge anhand des Merkblattes über alle sie interesierenden Fragen aufzuklären. Gleichzeitig ist eine vorläufige Überprüfung der Bewerber hinsichtlich ihrer Tauglichkeit und politischer Zuverlässigkeit vorzunehmen. Die Meldestellen müssen daher so weit wie möglich mit Offizieren besetzt werden, die über eine gute Kenntnis der örtlich ansässigen Bevölkrung verfügen. Gewünscht werden in erster Linie Bewerber von 19—35 Jahren, die der früheren lettischen Armee angehört haben. Aber auch andere ausgebildete oder nicht ausgebildete Bewerber, die das 35. Lebensjahr überschritten haben, können zur Einstellung gelangen, sofern sie den Bedingungen entsprechen. Hierbei ist zu prüfen, ob der Bewerber in gesundheitlischer Hinsicht behindert ist, was ihn für den Dienst in den Schutzmannschaften ungeeignet macht.

   Den Bewerben sind von den Meldestellen Merkblätter zur Kenntnisnahme und Verpflichtungsscheine zur Unterschrift vorzulegen. Es ist anzustreben, dass der Verpflichtungsschein möglichst sofort unterschrieben und zurückgegeben wird. Diejenigen Bewerber, die sich für eine Verpflichtung an Ort und Stelle nicht bereit erklären, können den Verpflichtungsschein innerhalb 3 Tagen nach der Ausgabe abgeben.

   Von dem Bewerben sind Ausweispappiere zu verlangen. Auf dem Verpflichtungsschein ist von den Verpflichtenden der vorgedruckte Vermerk auszufüllen, ob, wo und wann der Verpflichtete in der lettischen Armee gedient hat und dass seine Ausweispapiere geprüft und für richtig befunden sind. Nach vollzogener Unterschrift sind die Angeworbenen zunächst in ihre Wohnung zu entlassen mit dem Befehl, sich abrufbereit zu halten, da in Kürze die Einberufung erfolgen wird.

2) Die weiteren Anweisungen zur Einberufung ergeben von hier zu gegebener Zeit.

3) Die von den Angeworbenen unterschriebenen Verpflichtungsscheine sind von den Meldestellen laufend an die SS- und Polizeistandortenführer, in Riga an der Kommandeur der Schutzpolizei, einzusenden. Nach überprüfung auf Vollständigkeit übersenden diese Stellen die Verpflichtungsscheine dem

Kommandeur der Ordnungspolizei Lettland in Riga. Angeworbene Offiziere sind sofort unter Angabe des Namens, Dienstgrades und Wohnorts an den Kommandeur der Ordnungspolizei Lettland in Riga fernmündlich zu melden.

4) Zur Unterstützung und Beratung wird an den Meldestellen in den Städten Libau, Windau, Mitau, Dünaburg, Rositten, Wolmar und Ludsen je 1 SS-Führer eingesetzt.

5) Die Meldestellen sind unverzüglich einzurichten. Die den Meldestellen noch zugehenden Werbeplakate sind erst auf besonderen Befehl auszuhändigen und zwar in den Fenstern der Meldestellen, an Plakatsäulen und sonst geeigneten Stellen.

6) In den Städten Riga, Libau, Mitau und Rositten sind von dem Kommandeur der Schutzpolizei bzw. dem SS- und Polizeistandortenführer und den Gendarmeriegebietsführern unverzüglich Sammelstellen (Unterkünfte) einzurichten. Für Schlafgelegenheit, Verpflegung und Heizung, sowie für Einrichtung eines Geschäftszimmers ist zu sorgen.

Die Anzahl der in den einzelnen Sammelstellen (Unterkünften) unterzubringenden Anggeworbenen sowie die Fertigstellung der Unterkünfte sind baldmöglichst hierher zu melden.

7) Sobald der Zeitpunkt der Einberufung feststeht, ist durch Oberstleutnant (lett.) Osis die erforderliche Anzahl Offiziere und Unteroffiziere an die Sammelstellen abzuordnen. Die Angeworbenen sind dort sofort nach Gedienten und Ungedienten zu sondern. Die Gedienten sind nach Art der Waffengattung zusammenzustellen. Die ärtzliche Untersuchung ist baldmöglichst durchzuführen.

Für jeden Angeworbenen ist eine Karteikarte in doppelter Ausfertigung anzulegen. Eine Karte verbleibt auf der Sammelstelle, die zweite ist dem Kommandeur der Ordnungspolizei Lettland in Riga zu übersenden. Die entsprechende Anzahl von Karteikarten geht den Sammelstellen rechtzeitig zu.

8) Das Innendienstpersonal (Verwaltungsbeamte, Schreiber, Köche) ist aus dem Bestand der Angeworbenen zu entnehmen.

9) Uniformen, Ausrüstung und Waffen gehen dem Sammelstellen zu gegebener Zeit zu.

gez. Knecht

DER REICHSFÜHRER-SS

Geheim
Führerhauptquartier

Betr.: Aufgaben des Chefs des SS-Hauptamtes in den germanischen Ländern.

Dem Chef des SS-Hauptamtes übertrage ich in den germanischen Ländern folgende Aufgaben, die er über des Amt VI des SS-Hauptamtes, Germanische Freiwilligen-Leitstelle, zu lösen hat.

1. Werbung, Ergänzung für die Waffen-SS, Legionen, Polizeiverbände, Wachbataillone.
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....
6. Die Höheren SS- und Polizeiführer in den germanischen Ländern übernehmen im Auftrag des Chefs des SS-Hauptamtes die Dienstaufsicht über die Ausführung obengenannter Aufgaben und sind in dieser Funktion dem Chef des SS-Hauptamtes unterstellt

(Stenographierte Notiz)

6.III 42.

DER REICHSFÜHRER-SS
Chef des SS-Hauptamtes

Stempel: Persönlicher Stab Reichsminister SS Schriftgutverwaltung AK.

Cd SS Ha/Bs/Vo. VS Tgb.Nr.5081/42

Bitte in der Antwort vortehendes Geschaftszeichen und Datum anzugeben

Berlin W 35, den 11. Dez. 1942
Luetzowstrasse 48/49
Postschliesfach 43

Betr.: Letten-Aktion.

Geheim.

An den
Reichsführer — SS
und Chef der Deutschen Polizei.
Feld-Kommandostelle.

HH (Heinrich Himler)

Reichsfürer!

Bei der Überprüfung der 100.00-Mann Letten ergiebt sich Folgendes:
1) Die lettische Landesregierung hat an den Reichskommissar ein Gesuch gerichtet, die Lettische Wehrmacht in einer Stärke von 100.00 Mann neu erstehen zu lassen. Alte Tour, über diese Wehrmacht, die im übrigen nur Annahme ist, sich Sonderverteile politischer Art zu verschaffen. Habe ein derartige Gesuch als vollkommen unbrauchbar und mehr als gefährlich abgelehnt und folgenden Vorschlag, vorbehaltlich der Zustimmung des Reichsführers--SS gemacht:

Aus den Freiwilligen, die rassisch voll tauglich sind, eine Einheit zu schaffen, über die Reichsführer-SS verfügt. Einsetzen entweder als Polizei-Bataillone zur Bandenkampfung oder bei ganz besonderer Eignung als Lettische Legion.
2) Ich habe Reichsleiter Rosenberg gebeten, Reichskommissar Lohse anzuweisen, wegen einer derartig imaginären Sache nicht an den Reichsmarschall heranzutreten, da Reichsführer — SS für diese Sache allein zuständig sei. Wurde mir zugesagt.

G. Berger
SS-Gruppenführer

(Nirnbergas tribunāla dokuments Nr. 3300.)

(Handschriftlich) 36/150/4.
FERNSCHREIBEN

(Stempel): Persönlicher Stab Reichsführer — SS Schriftgutverwaltung Akt.Nr.Gehh./113.

SS-Standartenführer Hiertes
Riga
Lieber Hiertes!

Ich habe Sie seinerzeit auf Befehl des Reichsführers-SS übernehmen müssen und Sie in der Ergänzungsarbeit eingestezt. Dabei hatte ich die feste Überzeugung, dass Sie in treuer Pflichterfüllung Ihre Aufgaben erfüllen. Ich wurde heute vom Reichsführer-SS furchtbar angenommen, weil Sie entgegen Ihrer Verpflichtung mich über die Ersatzverhältnisse, Aufstellung der Division „Lettland" und der Brigade „Lettland" im Unklaren liesen. So ist es heute möglich, dass werder Division noch Brigade steht, dagegen unzählige Polizei-Bataillone neu ins Leben gerufen wurden.

Bis zum 1.6.43. stehen zahlmässig Division und Brigade. Wie ist mir restlos gleichgültig. Notfalls sind von den in den letzten 3 Monaten aufstellten Polizei-Bataillonen soviel augzulösen, dass wir die notwendige Anzahl der Männer erhalten. Der Vollzug ist zu melden.

Sie selbst haben sich am 28.5.1943 um 11 Uhr vormittags bei mir in Berlin zu

melden mit den notwendigen Unterlagen. Zu Ihrer persönlichen Sicherung möchte ich Ihnen noch mitteilen, dass ich einen klaren Befehl des Reichsführer-SS habe.

Heil Hitler!

23.5.1943
Be/Bn

gez. Berger
SS-Gruppenführer

(Handschriftlich:) Abl. M. (Meine)

(Handschriftlich:) Meine Berger hat Durchschlag

(Stempel) Befördert durch F.G.

Tag	Monat	Uhrzeit
23	5	16.02
an RVst	App.	Durch Unterschriftszeichen.

(Nirnbergas tribunāla dokuments Nr. 3380.)

DER HÖHERE SS- UND POLIZEIFÜHRER
RUSSLAND-SÜD
Dg. IV -Orpo — Kr./F.

Dnepropetrowsk, den 29.7.42

Einsatzbefehl für die Dg. IV Nr. 17/42

. . . . . .

II. Unterstellungsverhältnis der *baltischen* Schutzmannschafts-Bataillone.

a) Die baltischen Schutzmannschafts-Btl. unterstehen für die Zeit ihres Einsatzes an der Dg. IV dem Höheren SS- und Polizeiführer Russland-Süd, Chef des Einsatzstabes für die Dg. IV; Sachbearbeiter für alle Fragen ist der Kommandeur der Pol. Sich. Abteilung.

b) Für alle Arbeiten an der Dg. IV und ihren Einsatz an der Strasse betreffenden Fragen haben die Kompanie-, Zug- und Gruppenführer in ihren Abschnitten Befehlsbefugnisse über Angehörige der Schutzmannschafts-Btl. Darüber hinaus hat an den Baustrecken die deutsche Polizei aller Dienstgrade die gleiche Befehlsbefugnis.

c) Im inneren Dienst sind die Bataillons-Kommandeur bzw. Kompanie-Chefs der Schutzmannschafts-Bataillone selbständig.

Das dem deutschen Aufsichtsoffizier zusehende Weisungsrecht bleibt hierdurch uneingeschränkt. Des weiteren wird der Aufsichtsoffizier seine vornehmste Aufgabe in der fürsorgerischen Betreung der Männer erblicken müssen und für Abstellung aufgetretener Mängel sorgen, soweit ihm dies selbst möglich ist; ggf. ist die Abstellung zu beantragen.

d) Im Intresse einer reibungslosen Zusammenarbeit zwischen die deutsche Polizei und den Schutzmannschafts-Btl. sowie deren Aufsichtsoffizieren ist anzustreben, bei Kontrollfahrten der Kompanie-, Zug- und Gruppenführer sowohl den deutschen Aufsichtsoffizieren wie auch den Offizieren der Schutzmannschafts-Btl. häufig Gelegenheit zu geben, an diesen Fahren teilzunehmen, damit die Verbindung zu den Männern der Bataillone stets gewährleistet bleibt.

e) Der den Schutzmannschafts-Bataillone jeweils zugeteilte deutsche Aufsichtsoffizier untersteht persönlich dem Höheren SS- und Polizeiführer Russland-Süd, Chef des Einsatzstabes für die Dg. IV. Er überwacht gem. den ihm vom RNGJ erteilten Weisungen den inneren Dienst der Schutzmannschafts-Bataillone und leitet deren Schriftverkehrt an die zuständigen Stellen. Ein Weisungsrecht im Einsatz an der Strasse seht ihm jedoch nur insoweit zu, als es sich um grundsätzliche Fehler handelt, die mehr in der Person des Einzelnen liegen und sofort abgestellt werden müssen, z.B. falsche Aufstellung bei Überwachung von Gefangenen, Juden oder ukrainischen Arbeitskräften pp.

Der deutsche Aufsichtsoffizier hat ferner sein Augenmerk auf disziplinare

Verfehlungen innerhalb des Schutzmannschafts-Bataillons zu richten und insbesondere dafür zu sorgen, dass Fälle, die dem SS- und Polizeigericht übergeben müssen, diesem mit den geforderten Unterlagen über den Einsatzstab zugeleitt werden. Geringere Verfehlungen sind bis auf weiteres nach der Vorläufigen Dienststrafordnung für Polizei-Truppen vom 19.4.40 durch den baltischen Vorgesetzten zu ahnden. Das Strafmass und die Strafvollstreckung sind durch den Aufsichtsoffizier zu überwachen.

f) Der gesamte die Schutzmannschafts-Bataillone betreffende Schriftverkehr ist an den Höheren SS- und Polizeiführer Russland-Süd, Chef des Einsatzstabes für die Dg. IV, zu richten, wo er seine Erledigung findet bzw. weitergeleitet wird. Die Chefs der Schutzpolizei-Kompanien der Pol. Sich. Abteilung sind über allen Schriftverkehr zu unterrichten ,um einerseits die Postordonnanzen der Kompanien auszunutzen, andererseits, um einen vom Kompanie-Chef beabsichtigten Schriftverkehr gleichen Inhalts auszuschalten.

Für den Höheren SS- und Polizeiführer Russland-Süd
Der Chef des Einsatzstabes f.d. Dg. IV
gez. Gieseke

KOMMANDO DER SCHUTZMANNSCHAFT
Oberstleutnant Osis

Riga, den 26. Juni 1942
Nr. 1540

An den
Kommandeur der Ordnungspolizei Lettland.

Betrifft: Rechte und Pflichten der lettischen Bataillonskommandeure.

Wie ich aus vielen Gesprächen mit den Bataillonskommandeuren erfahren habe, entstehen oft bestimmte Meinungsverschiedenheiten zwischen den deutschen Verbindungsoffizieren und den Bataillonskommandeuren. Grösstenteils werden diese Fragen im Stillen erledigt. Doch allmählich wird eine bestimmte Unzufriedenheit und Misstrauen hervorgerufen, was später einer gegenseitigen Uneinigkeit und Konflikten zugrunde liegen könnte.

Meiner Ansicht nach sind Schuld daran die folgenden Umstände:

1) Die Rechten und Pflichten der Verbindungsoffiziere sind bis jetzt noch nicht konkret festgelegt worden. Ebenso steht es auch mit den Rechten und Pflichten der Bataillonskommandeure.

2) Nach den bisherigen Erfahrungen treten die deutsche Verbindungsoffiziere als Vorgesetzte gegenüber den Bataillonskommandeuren auf. Manche von ihnen erteilen in dieser Beziehung sogar direkte Befehle. Dies ruft bei den Bataillonskommandeuren eine grosse Unzufriedenheit und Empörung hervor, denn sie sind nicht daran gewöhnt, dass das Bataillon unter dem Kommanda von zwei Offizieren steht.

   Da doch die Ordnung in der Armee auf streng autorativen Gründen beruht, erwarten die Bataillonskommandeure bei Erteilung der Befehle eine gewisse Rücksichtsnahme. Die Soldaten betrachten oft den Bataillonskommandeur als Verbindungsoffizier, wodurch die Autorität des Bataillonskommandeurs herabgesetzt wird.

   Ausserdem kann der Verbindungsoffizier, da er die lettische Sprache nicht beherrscht, nicht immer die besten Männer des Bataillons heraussuchen, die ihm eine bestimmte Information erteilen könnten.

3) Die lettischen Bataillonskommandeure sowie andere Führer fühlen sich darüber sehr beleidigt, dass ihnen während verschiedener Aktion die Führung entzogen und von einem fremdene Offizier, der das Bataillon nicht kennt, übernommen wird.

Hauptman B e h m, einer der ältesten und ehrwürdigsten Hauptleute der ehemaligen lettischen Armee, mit taktvollem und anständigem Benehmen, hat mir einen Brief zukommen lassen, wo er wörtlich folgendes schreibt: „Es ist sehr schlecht, dass wir einem Kompanieführer der deutschen Polizei, einem jungen Oberleutnant, unterstellt sind, der sich wie ein General benimmt und meine oder des Verbindungsoffiziers Einsprüche unbeachtet lässt. Diesbezüglich habe ich am 12. Juni in einer Dienstbesprechung die Frage erhoben, ob ich der Bataillonskommandeur bin oder nicht. Wenn ich der Bataillonskommandeur bin, dann muss mir auch die Gelegenheit gegeben werden, das Bataillon zu führen, wenn ich aber überflüssig bin, soll ich aus dem Dienst entlassen werden. Im allgemeinen ist das Benehmen seitens unserer Obrigkeit uns gegenüber nicht so korrekt, wie es in Riga war."

Bemerke, dass der Verbindungsoffizier Hauptman K a i n z, sich als einer der erfahrendsten und eifrigsten Verbindugsoffiziere bewährt hat. Er hat grosse Mühe bei der Versorgung und Erledigung verschiedenartiger Bedürfnisse des Bataillons gehabt.

Meiner Meinung nach wären diese Vorkommnisse zu beseitigen. Der Führer des Bataillons soll auch ein richtiger Bataillonskommandeur sein, wie es auch wirklich sein müsste. Der Verbindungsoffizier müsste ihm aber bei der Regelung der Versorgungs- und Unterkunftsfragen mit den deutschen Dienststellen behilflich sein. Sein Eingreifen ins Innenleben und in die Durchführung taktischer Aufträge wäre vollkommen unnötig.

Falls der Verbindungsoffizier einen Fall sieht, der sein schnelles Handeln erfordert, könnte er Ihnen entsprechenden Bericht erstatten.

Damit würde die Autorität der Führung sowie die militärische Tätigkeit der Bataillone stark gehoben, was auch wirklich unsere Absicht ist. Wenn schon lettische Offiziere ihr Leben im Kampf opfern, dann ist auch das Vertrauen gegen sie erforderlich und die Führung und Ausbildung ihrer Soldaten müsste ihnen vollständig überlassen werden. Das haben sie mit gutem Erfolg in der ehemaligen lettischen Armee erzielt. Nur mit der grössten Einsatzfreude und Opferbereitschaft konnten aufgestellt werden, die für verschiedene Aufträge bereit stehen.

Auch eine grössere Arbeitsfreunde und Energie würde dadurch erzielt.

Das Verantwortungsgefühl und Opferbereitschaft haben meine Kameraden im Kampf mit starken bolschewistischen Einheiten bewiesen. Z.B. in J a s k i am 5.2.42 blieb die Kompanie unter starken Verlusten (50%) und ohne einen Aufsichtsoffizier über die lettischen Offiziere und Unteroffiziere auf dem Kampffeld Sieger. Es zeigt, dass das Einschreiten eines Verbindungsoffiziers nicht immer erwünscht ist (wie z.B. am 12. Juni, als das 267. Btl. eingesetzt wurde, hat die Führung Major Scharer übernommen, obwohl er keinen Überblick über die lettischen Soldaten und deren Verwendung hatte.)

Durch eine derartige Ordnung werden nicht nur die mit Kampfgeist und gutem Willen ausgesatteten Soldaten grundlos verbittert und beleidigt, sondern auch die Disziplin wird untergraben. Die Soldaten verlieren die Achtung gegenüber ihren Vorgestezten und Führern, was besonders dann zu spüren ist, wenn der deutsche Führer einen niedrigeren Dienstgrad als der lettische Bataillonskommandeur hat. Z.B. der Bataillonskommandeur des 267. Btls., Oberstleutnant B e b r i s, hat die höhere Kriegsakademie absolviert, ebenso auch die Bataillonskommandeure: Oberstleutnant G r e d z e n s (260. Btl.), Hauptmann S k r a u j a (17. Btl.), Hauptmann K o c i ņ š (16. Btl.) und Oberstleutnant M e i j a (266. E Btl.), dem als Aufsichtsoffizier ein Leutnant zugestellt wurde und dessen Eigenmächtigkeit einzuschränken, ich Sie zu bitten gezwungen war.

Durch Vertrauen wird Vertrauen und Verantwortungsgefühl erweckt.

Oberstleutnant *Osis*.

DER REICHSFÜHRER SS
UND CHEF DER DEUTSCHEN POLIZEI
im Reichsministerium des Innern
O.Kdo I O (1) Nr. 204/42

Berlin, den 30. Mai 1942

Betr.: Dienstgrade und Dienstgradabzeichen in der Schutzmannschaft.

1) *Dienstgrade.*

Mit wirkung vom 1. Juni dieses Jahres werden für die geschlossenen Einheiten der Schutzmannschaft statt der nachfolgend unter a) aufgeführten, die unter b) genannten Dienstgrade eingeführt.

a)	b)
Bataillonsführer	Bataillonsführer der Schutzmannschaft
Kompanieführer	Kompanieführer der Schutzmannscarft
Zugführer	Oberzugführer der Schutzmannschaft Zugführer der Schutzmannschaft Kompaniefeldwebel der Schutzmannschaft
Feldwebel	Vizefeldwebel der Schutzmannschaft
Unteroffizier	Korporal der Schutzmannscarft Vizekorporal der Schutzmannschaft
Soldat (Schutzmann)	Unterkorporal der Schutzmannschaft Schutzmann der Schutzmannschaft

Die Führer der estnischen, lettischen und litauschen Schutzmannschaftsbataillone erhalten entsprechend den Dienstgradstufen vom Zugführer aufwärts die Dienstgradbezeichnung Leutnant, Oberleutnant, Hauptmann, Major bzw. Oberstleutnant der Schutzmannschaft.

2) *Dienstgradabzeichen.*

Der Bataillonsführer trägt ein Schulterstück aus geflochtenem Aluminiumgespinst, auf dem der zum Range eines Oberstleutnants der Schutzmannschaft ernannte Bataillonsführer einen goldenen Stern trägt.

Kompanieführer, Oberzugführer und Zugführer tragen ein Plattschnurschulterstück aus Aluminiumgespinst mit zwei goldenen vierzackigen Sternen für den Kompanieführer und einen goldenen Stern für den Oberzugführer.

Ärzte, Zahnärzte und Veterinäre führen die Bezeichnung Bataillons- (Zahn) Arzt bzw. Veterinär der Schutzmannschaft, gegebenfalls die Bezeichnung Bataillons Haupt- (Zehn) Arzt oder Bataillons Hauptveterinär der Schutzmannschaft. Die Einweisung gem. 3) in diese Stellung soll unter Beachtung der bisherigen Betätigung erfolgen, wobei das Lebensalter von 35 Jahren für die Einweisung in die Stellen der Hauptärzte als Mindestalter zu gelten hat. Als Abzeichen tragen sie Schulterstücke der Führerdienstgrade des Kompanieführers, bzw. die Hauptärzte und Hauptveterinäre die der Bataillonsführer. Zusätzlich ist auf dem linken Rockärmel das Abzeichen zu tragen, das die Ärzte und Veterinåre der Ordnungspolizei kennzeichnet. (Vgl. Erlass O.Kdo II W (1) 100 Nr. 43/42 v. 12.5.1942 — MBLiV).

Unterführer tragen Dienstgradabzeichen auf der Oberseite des Linken Unterärmels von Rock und Mantel (s. Anlage).

Der Kompaniefeldwebel trägt in einem Abstand von 6 cm vom unteren Ärmelrand vier waagerecht mit einem Abstand von je 0,5 cm übereinander gelagerte 10 cm lange und 1 cm breite Streifen aus Aluminiumgespinst. Über die Mitte des obersten Streiffens ist aus gleicher Litze ein nach oben offener Winkel anzubringen, dessen Seite 8 cm lang sind und dessen Entfernung an den äusseren Spitzen 10 cm beträgt.

Bei den Vizefeldwebel entfält der unterste Streifen.

Bei dem Korporal entfallen die zvei untersten Streifen.

Bei dem Vizekorporal entfällt der Winkel. Er trägt also nur einen Streifen, und zwar in Höhe des beim Kompaniefeldwebel vorgesehenen obersten Streifens. Die nunmehr auf dem Oberarm zu tragen.

Die Lieferung der Dienstgradabzeichen, die kostenlos an Führer und Unterführer der Schutzmannschaft auszugeben sind, ist veranlasst.

Mützenabzeichen werden nach Fertigstellung gesondert übersandt.

3) *Verfahren für die Einweisungen und Beförderungen.*

Die erstmalige Einweisung in die neuen Dienstgrade hat so zu erfolgen, dass Beförderungsstellen für später im Rahmen des Solls offenbleiben. Richtlinien für die Sollstärke eines Schutzmannschafts-Bataillons sind aus der beigefügten Anlage zu ersehen. Die Führerstellen können bis zu 50 % mit überzähligen Führern doppelt besetzt werden. Diese dienen als Führerreserven (Aufstellung weiterér Bataillone usw.).

Die erstmalige Einweisung und die weiteren Beförderungen werden für Führer (Offiziere) den Höheren SS- und Polizeiführern (Befehlshabern der Ordnungspolizei), für Unterführer der SS- und Polizeiführern (Kommandeure der Ordnungspolizei) übertragen. Über die Beförderung ist den Betreffenden eine einfaché Bescheinigung auszuhändigen, von der eine Zweitschrift zum Personalblatt zu bringen ist.

Beförderungen sind nicht rückwirkend auszusprechen.

Für jede Einweisung in Führer- und Unterführerstellen und jede spätere Beförderung ist es notwendig, den Mann zu beurtelen. Ausschlaggebend für diese Beurteilung müssen der Charakter, das Alter, die bisherige Führung und Leistung in der Schutzmannschaft und die politische Zuverlässigkeit des Mannes sein. Soweit Zweifel an der politischen Zuverlässigkeit besteht, ist die Stellungnahme der Sicherheitspolizei einzuholen. Ausserdem ist bei der Einweisung bzw. Beförderung die frühere militärische Verwendung und Dienststellung zu berücksichtigen. Beförderungsvorschläge sind ausschliesslich über den deutchen Verbindungs- bzw. Aufsichtsoffizier zu leiten.

4) *Die Besoldung* wird durch besonderen Erlass geregelt.

5) *Die Versorgung* wird durch Sondererlass neu geregelt. Bis zu dessen Eingang sind in den russischen Gebieten ausserhalb Estlands, Lettlands und Litauens mit Wirkung vom 1.8.1942 an nur 50 v.H. der im Abschnitt III Ziff. 2 Abs. 3 c des Erlass vom 6.11.1941 O Kdo I O (1) Sch. Nr. 1/41 vorgesehenen Zuwendungen zu gewähren.

In Vertretung
gez. Daluege

DER HÖHERE SS- U. POLIZEIFÜHRER
FÜR DAS OSTLAND

Riga, den 7. September 1943.
Jakobstr. 11, Tel. 3510

An den
Generalinspekteur
der Lett. SS-Freiwilligen-Legion,
SS-Gruppenführer und Generalleutnant
der Waffen-SS Bangerskis,
Riga.

Betr.: Tragen von Uniformen.
Bezug: Dort. Schreiben vom 3.8.1943. Nr. 1383.

Wie ich schon Gelegenheit hatte, dem Generalinspekteur der Lett.SS-Freiwilligen-Legion, SS-Gruppenführer Bangerskis, persönlich mitzuteilen, ist die einheitliche Uniformierung aller Legionsteile angeordnet.

Für die 15. Lett.SS-Freiwilligen-Division und die Lettische SS-Freiwilligen-Brigade ist die Uniformierung ohnehin schon geklärt. Es steht lediglich noch die Entscheidung des SS-Führungshauptamtes aus, in welcher Form und an welcher Stelle die lettische Nationalabzeichen getragen werden sollen. Es kann damit gerechnet werden, dass diese Entscheidung in aller Kürze erfolgt.

Den 3. Legionsteil, das lettische Polizei-Regiment Riga bezw. die sich noch ausserhalb des Ostlandes befindenden lettischen Polizei-Bataillone betreffend, ist eine Entscheidung ergangen, dass diese Einheiten mit polizeigrünen Felduniform eingekleidet werden und die für die deutsche Polizei engeführten Dienstgradabzeichen tragen. Zusätzlich zu Abzeichen tragen auch die Angehörigen der Polizei-Einheiten des lettische Nationalabzeichen.

Hinsichtlich der Beschaffung der erforderlichen Spinnstoffe und der Dienstgradabzeichen bestehen, kriegsmässig bedingt, Materialbeschaffungsschwierigkeiten. Der Bedarf ist jedoch bereits für diese Einheiten dem Chef der Ordnungspolizei gemeldet worden.

Soweit die Angehörigen des 3. Legionsteiles in der Lage sind, sich die deutschen Polizei-Dienstgradabzeichen selbst zu beschaffen oder soweit die Beschaffung schon erfolgt ist, habe ich keine Bedenken, dass die Abzeichen mit sofortiger Wirkung angelegt werden.

Für eine beschleunigte einheitliche Einkleidung des 3. Legionsteiles werde ich nach wir vor bemüht bleiben.

Jeckeln
SS-Obergruppenführer
und General der Polizei

DER HÖHERES SS- UND POLIZEIFÜHRER
FÜR DAS OSTLAND UND RUSSLAND-NORD

Riga, den 5. Mai 1944.
Jakobstr. 11, Tel. 3510

Betr.: Eigenmächtiges Überwechseln von lettischen und estnischen Legionären zu anderen Legionsteilen.
Bezug: Ohne.

In der letzten Zeit mehren sich die Fälle, dass lett. bzw. estnische Legionäre sich eigenmächtig von ihrem Truppenteil entfernen und sich von einen anderen Legionstruppenteil einstellen lassen. So haben eine Anzahl von Angehörigen der lett. Polizei eigenmächtig zu den Truppenteilen der Waffen-SS überwechselt. So erfreulich die Tatsache sein mag, dass Legionäre den Wunsch haben, in der vordersten Front zu Kämpfen, so muss dennoch die stillschweigende Duldung solcher Eigenmächtigkeiten zur schwersten Gefärdung der Disziplin und des Aufbaues der Legion führen, wobei die ordnungsgemässe Werüberwachung gänzlich in frage gestellt ist.

In diesem Zusammenhange weise ich darauf hin, dass für die Zuweisung von Ersatzkräften für alle Legionsteilen (Waffen-SS, Polizeiverbände, Polizei-Einzeldienst) einschl. Offiziere allein die SS Ersatzinspektion Ostland, Riga, Ritterhaus, zuständig ist. Ich ersuche daher, erforderlichen Ersatz bei dieser Dienststelle zu unterlassen. Die Zuweisung des Ersatzes erfolgt entsprechend der jeweiligen Ersatzlage.

Sollten sich Legionäre unmittelbar bei Truppenteilen der Waffen-SS oder der Polizei zur Einstellung melden, sind diese abzuweisen und anzuhalten, auf dem Dienstwege ein Versetzungsgesuch an die SS-Ersatzinspektion Ostland einzureichen. Die Einheitsführer haben zu durchlaufenden Versetzungsanträgen Stellung zu nehmen.

Jeckeln
SS-ogruf. und
General der Polizei

DER BEFEHLSHABER DER ORDNUNGSPOLIZEI
FÜR DAS OSTLAND
KdO. Abt. V 28.13/44.

Riga, den 17. Mai 1944

Verteiler ppâ: .....
Nachrichtlich: .....

Abschrift zur Kenntnis und entsprechenden Veranlassung.

Der Höhere SS- und Polizeiführer Ostland und Russland-Nord hat am 14.5.1944. mundlich entschieden ,dass auch die einheimische Polizei des Einzeldienstes in Ectland und Lettland zur lett. bzw. estn. SS-Legion gehörte.

Für den Befehlshaber
der Ordnungspolizei,
der Chef des Stabes:
I.V.: Flick
Oberstleutnant der Schützpolizei

DER SS- UND POLIZEIFÜHRER LETTLAND
— Kommandeur der Ordnungspolizei —
Abwicklungsstab — Abt. III/lett. Pol.
(geschl. Einheiten)

Lübeck, den 13.12. 1944.

Betr.: Vorschlag der übernahme der noch in Kurland stehenden geschl. Einheiten der lett. Polizei durch die Lett. SS-Freiw.-Legion.

Bezug: Ohne.

Berichterstetter: Oberst d.SchP. Klepsch.

An den
Chef der Ordnungspolizei
Berlin NW 7
Unter den Linden 74

Die Überführung der im Reichgebiet befindlichen geschlossenen Einheiten der lett. Polizei in die 15. SS-Waffen-Gren. Division ist numehr beendet. Lediglich das Ersatzkommando f.d.lett.Polizei-Einheiten ist noch selbstständige Dienststelle. Ich darf in dieser Hinsicht auf die in meinem Bericht vom 28.11.1944, Abs. 2, gemachten Vorschläge verweisen.

Im Zuge der Überführung halte ich die baldige Übernahme der noch in Kurland stehenden lett.Pol.-Einhenten — die z.Zt. dem Höheren SS- und Polizeiführer Ostland und Russland-Nord bzw. der Wehrmacht unterstehen und zum Teil im Rahmen der 19. SS-Waffen-Gren. Division eingesetzt sind — durch die Lett. SS-Freiw.-Legion für zweckmässig.

Es handelt sich um die Einheiten: Lett.Pol.-Batl. 23, 267, 271, 319, 322.

Nach dem von lettischer Seite hier vorliegenden Berichten sind diese Verbände béi den Kämpfen im lettischen Raume z.T. stark angeschlagen; die derzeitige Stärke ist hier nicht bekannt.

Die personelle und wirtschalftliche Betreuung der Angehörigen dieser Einheiten wird z.Zt. noch vom Ersatzkommando f.d.lett.Pol.-Einheiten, Danzig, durchgeführt.

Bei baldiger Übernahme dieser Einheiten durch die Legion würde erreicht:

a) grösstmöglichste Sicherstellung personeller Belange,

b) bessere wirtschaftliche Versorgung der Angehörigen der Einheiten; insbesondere die Versorgung deren Familienangehörigen, die sich z.T. noch in den verschiedenen Gebieten Kurlands aufhalten.

Weiter würden den Wünschen der Angehörigen dieser Verbände allgemein Rechnung getragen werden und der Übernahme des Ersatzkommandos durch die Legion stünde nichts mehr von Belang im Wege.

Ich bitte um Entscheidung.

gez. Klepsch
SS-Standartenführer und
Oberst der Schutzpolizei.

DER KOMMANDIERENDE GENERAL
DES I. ARMEEKORPS
Ia Nr. 278/44 geh.

K.H.Qu., den 2.2.1944.

An den

Kommandeur des lett. Freiw. Pol. Rgt. Riga,
über Kommandeur 290. Inf. Div.

Die Meldung über den Zustand des lett. Freiw. Pol. Rgt. Riga vom *28.1.44* habe ich zur Kenntnis genommen.

Die Ausbildungs- und vor allen Dingen ausrüstungsmässigen Schwierigkeiten innerhalb des Regiments worden seitens des Korps wolle anerkannt. Soweit es in den Kräften des Korps steht, wird versucht werden, in Bezug auf die Bewaffnung des Regiments eine änderung herbeizuführen.

Wenn auch die aufgaben für das Regiment auf einem anderen Gebiet vorgesehen waren, so machte die Lage im Raum nördl. Polozk auch seinem Einsatz in vorderer Linie erforderlich. In den schweren kämpfen mitte Januar hat sich das Regiment unter Führung des oberstleutnant Meija hervorragend geschlagen und hat unter Einsatz aller seiner Kräfte dazu beigetragen, den beim linken Nachbarn erfolgten Einbruch abzuriegeln. Die Taten des Regiments fanden ihre anerkennung in der verleihung des E.K. I an den Regimentskommandeur. — Die für das Regiments schweren verluste sind zu bedauern, müssen aber bei dem zur Zeit an der Ostfront tobenden Abwehrkämpfen in kauf genommen werden.

Das lett. Freiw. Pol. Rgt. Riga hat die Feuerprobe bestanden und wird auch in zukünftigen Kämpfen ebenso seinen Mann stehen, wie es das bisher getan hat.

Die dem I. A.K. zur verfügung stehenden kräfte erlauben es z. Zt. nicht trotz des zustandes des Regiments, die Truppe zur auffrischung bzw. umbewaffung herauszuziehen.

Der Zustandsbericht des Regiments werde ich mit einer Stellungsnahme dem A.O.K. 16 vorlegen

(Unterschrift)
General der Infanterie

DER HÖHERE SS- UND POLIZEIFÜHRER
OSTLAND UND RUSSLAND-NORD
Abt. Ia Tgb. Nr. 1170/44 geh.

Riga, den 18. August 1944.

Betrifft: Neuformierung des lett. Freiw. Pol. Regt. Riga.

1) Die Heeresgruppe Nord hat dem Antrag auf Herauslösung des lett. Freiw. Pol. Regt. Riga und der lett. Pol. Regt. 2 und 3 zugestimmt. Die Regt. werden durch Vv.T.O. des II. A.K. im E-Transport nach Riga zugeführt. Teile des Regt. Riga sind am 17.8.1944 bereits eingetroffen. Die Regt. *werden mit ihrem Eintreffen* dem KdO. Lettland unterstellt. KdO. Lettland veranlasst sofortige Vorlage von Stärkenachweisungen in die die vorhandenem Waffen, Munition, Geräte, Fahrzeige und Pferdebestände aufzunehmen sind.

2) Durch OQu. sind Quartiere für die 3 Regt. in Bulduri bereitgestellt.
3) Das lett. Freiw. Pol. Regt. Riga ist nach Ausscheiden aller politisch und soldatisch nicht einwandfreien Offiziere und Männer durch die soldatisch besten Offiziere und Männer der Regt. 2 und 3 auf Sollstärke aufzufüllen. Es ist durch intensive Ausbildung in kürzester Zeit zu einer kampfkräftigen und kapmffähigen Einheit zu erziehen, die fest in den Händen ihrer Führung ist. Aus den restlichen Männern sind Bau-Batl. gem. anliegender Gliederung zu bilden. Die Bau-Batl. sind im Einvernehmen mit OQu. mit Schanzzeug zu versehen.

   An Bewaffnung ist jedem Mann ein Gewehr mit einer erstausstattung an Munition zu belassen. Alle andere Waffen sind einzuziehen. Feldküchen, Trosse usw. sind nicht zuständig, da die Bau-Batl., die im Rahmen der Wehrmacht eingesetzt werden, von dieser versorgt werden.
4) BdO. ist für die Neugliederung des Regt. Riga und für die Auflösung der Regt. 2 u. 3 verantwortlich. Mit der Neuaufstellung des lett. Freiw. Pol. Regt. Riga und der Bildung der Bau-Batl. ist Oberstleutnant der lett. Polizei Osis zu beauftragen.
5) Überflüssige Waffen, Ausrüstungsstücke, Pferde, Fahrzeuge und Gerät sind an OQu. bezw. Nafü. schnellstens abzugeben.
6) Vollzogene Uniformierung und Bildung der Bau-Batl. ist zu melden.
7) AOK. 16, Major Tyrell, hat zugesichert, dass nur am äussersten Notfall das Gen. Kdo. Kleffel bezw. die Kampfgruppe Werther oder der Kampf-Kommandant Riga ein Zugriffsrecht auf die in Bulduri untergebrachten Verbände haben.

Für den Höh. SS- u. Polizeiführer
der Chef des Stabes:
(Unterschrift)
Oberstleutnant d. Sch.

WAFFEN-SS

Geheim.
St.Qu., den 23.3.45.

An Stellv.Gen.Kdo II,
Stettin.

Betr.: Schanzeinsatz des Lett.Felders.Depot im Raum Stettin.

Auf Befehl RFSS wurde das Lett.Felders.Depot dem Stellv.Gen.Kdo II Stettin für Stellungsbauaufgaben im Raum Stettin und Swinemünde zugeführt.

Die Kampfgruppe Rusmanis mit einer Gesamtstärke von 2500 Mann ist in der Gesamtsträrke das Lett.Felders.Depot (21.3.45) enthalten. Die Kampfgruppe Rusmanis wird auf Befehl RFSS und SS-FHA, beginnend nach Swinemünde zur Verschiffung (ab 23.345) nach Kurland im Marsch gesetzt.

Mazuw
SS-ogruf.u.General der Waffen-SS.

WAFFEN-SS LETT.FELDERS.DEPOT St. d. 31.3.45.
Div.Kdo Ia
Tgb. 385/45

An Verteiler:

1. Am 31.3.45, 16 Uhr, wird gesamte IV (Kampfgruppe Rusmanis) im Fussmarsch nach Swinemünde zur Verschiffung im Marsch gesetzt. Am 1.4.45, 08 Uhr, wird das gesamte II (Kampfgruppe Rusmanis) mit Restkommando des Stabes der Kampfgruppe und Pionierzug im Marsch gesetzt.
2. Der ersten Marschgruppe schliesen sich Angehörige der 19. Waffen Gren. Div. der SS (lett. nr. 2) an.
3. Div.Abt. IIa/b veranlasst, dass nur 2500 Mann in Marsch gesetzt und verschift werden.

Rödl
SS-Standartenführer

FELDPOSTNUMMERN

der Einheiten der Lettischen Legion.

Gliederung: Sommer 1944

Lett. Polizei-Einheiten.		Feldpostnummer:	
17.	Lett.Pol.Batl.	42 515	bzw. 30 869
18.	„	39 350	
19.	„	15 205	
21.	„	45 849	
22.	„	19 620	bzw. 09 939
23.	„	56 833	bzw. 15 576
24.	„	48 276	bzw. 40 019
25.	„	41 246	
26.	„	42 181	
28.	„	43 965	
266.E.	„	56 751	
267.	„	04 578	
268.	„	45 642	
270.	„	47 162	
271.	„	59 580	
272.	„	44 617	
274.	„	43 751	
276.	„	34 909	
277.	„	38 741	
278.	„	37 663	
283.	„	09 654	
312.	„	35 182	
313.	„	39 428	
316.	„	36 570	
317.	„	09 505	
318.	„	11 441	
319.	„	30 681	bzw. 06 417
321.	„	10 865	
322.	„	02 149	
Lett. Polizei Rgt. 1.		13 036	
Lett. Polizei Rgt. 2.		01 873	
Lett. Polizei Rgt. 3.		08 807	
Lett. Polizei Rgt. RIGA		33 035	
Stab. u. Stabs Komp.		38 741	
I. Btl.		37 663	
II. Btl.		35 182	
III. Btl.		34 909	

PERSONU RĀDĪTĀJS

Grāmatā pieminēto personu dienesta pakāpes un priekšvārdi atsevišķos gadījumos var būt kļūdaini, jo karavīru, it sevišķi virsnieku un instruktoru, sastāvs bataljonos bieži mainījās un atmiņu-liecību rakstītāji ne katrreiz ir pareizi atcerējušies.

Ābeltiņš R., kapt. — 345
Ābolkalns A., kapt. — 324
Ādamsons M., v.v./kapt. — 106, 107, 154, 156
Ādamsons V., kltn. — 164, 244
Akermanis A., pltn. — 11
Akmeņkalns R., kapt. — 271
Akmentiņš O., kapt. — 124
Alant Vils — 145
Alksnis, kapt. — 90
Aļļis A., ltn./vltn. — 116
Alnors, apg. kom. — 14
Alsters, kapt. — 251, 317
Aluts R., vltn. — 171
Ameriks A., kapt./maj. — 25, 27
Andersons Ev. — 21, 51
Andersons J., agr. — 23
Antons K., akapt. — 12
Apalups P., kapr. — 140
Apels, pol.maj. — 45
Aperāts K., pltn. — 103, 108, 131, 136, 156
Arness R., vltn. — 177
Augstkalns K., kapt. 9, 10, 33, 66
Auseklis F., vltn./kapt. — 243
Avotiņš J., kapt. — 164, 165, 243, 244
Avotnieks B., vltn. — 99

Babris K., ārsts-kapt. — 251
Babris K., vltn. — 44, 141
Bachs, ogruf. — 337, 339, 342
Bailītis R., ltn. — 192, 193, 194, 196
Balodis E., ltn. — 177
Balodis H., vltn. — 285, 286
Balodis, ltn. — 200
Baltakmenis, pltn. — 244
Bambers ltn./vltn. — 196
Banders P., altn./vltn. — 51, 207
Bangerskis R., ģen. — 41, 67, 68, 73, 77, 79, 80, 82, 83, 85, 103, 164, 172, 206, 208, 209, 214—219, 244, 276, 299, 302—304, 311—313, 323, 324, 358
Baumanis M., kltn./kapt. — 196, 260
Baumanis P., vltn./kapt. 207
Bebris N., pltn. — 72, 102, 103, 245
Bečs I., kapt. — 11
Beišāns A., kltn./kapt. — 28, 41, 43, 89, 93, 94, 100
Bēms K., kapt. — 44, 45, 71, 173
Bensons E.,vltn. — 229, 233, 236, 242, 243
Bergers, ogruf. — 61, 64
Bergs F., kapt. — 262
Bergs K., kapt. — 167
Bergs, vltn. — 35
Berķis K., ltn. — 277
Berlands K., kapt. — 12
Bērziņš, J., dkar. 288
Bērziņš T., vltn. — 349
Bērziņš, serž. — 194
Birzietis, kapt. — 2š0, 339, 341
Birzulis J., pltn. — 253, 280, 298, 315, 317, 362
Birzulis K., kltn./kapt. — 324
Bisenieks A., vltn./kapt. — 251, 315
Bisenieks N., ltn. — 202, 203
Bitmanis F., kar. — 174

Blanka A., vltn. — 11
Blaus J., pils. vec. — 179
Blaus K., kapt. — 207
Blitte, K., kapt. — 167, 211, 265, 267, 271
Bļodans P., vltn. — 131
Bogdanovs P., kapr./serž. — 135
Borchards V., pol.hptm. — 145, 149, 177
Borke, Dr. — 221
Brants A., kapt. — 29, 41
Braušveigs — 339, 340
Brechmanis B., ltn. — 112, 115
Bricis A., vltn. — 12
Briedis V., vltn. — 290
Brieže J., pulkv. — 9
Brigaders K., kapt. — 169, 172, 291, 292
Brigge T., pulkv. — 354
Briģis A., ltn. — 125
Brunners A., vltn./kapt. — 160
Brunners, ltn. — 11
Bruņenieks V., pulkv. — 11
Brūveris H., ārsts-kapt. — 285
Bubinduss A., pulkv. — 9
Bulle A., pltn. — 36, 38, 41, 55, 79, 284, 294, 323
Bulle A., kapt. — 16
Bulle, jun. — 18
Bulle J., kar. — 288
Būlmanis, ltn. — 203
Bumbiers J., ltn./kapt. — 144
Burkevics J., ltn. — 123
Burmeisters — 217
Butka J., kapt. — 102
Butkus Ž., kapr./kapt. — 105, 106, 107, 153, 156

Cēlājs, kar. — 148
Celle P., pltn. — 18
Celmiņš G. — 17, 50
Celms J. — 16
Chochlovs, č.kapt. — 154, 155
Cimmermanis — 15
Cirainis A., ltn. — 280
Circiņš D. — 222, 223
Circiņš G., kar. 222, 223
Cīrulis J., kapt. — 105, 152, 208
Cīrulis K., vltn. — 245
Cvetkovs T., kapr. — 189

Čakstiņš, ltn. — 11
Čarskijs, pulkv. — 150
Čekurs, ārsts — 161
Čigāns D., kapr. — 119
Čika V., ltn. — 157

Daluege K., pol.ģltn. — 48, 76
Dankers O., ģen. — 19—23, 55—58, 60, 61, 197, 214, 215, 220
Dārznieks A., v.v./ltn. — 201
Daugulis, kapt. — 273
Deglavs V., pltn. — 10, 16, 17—19, 29, 30
Deičmanis, vltn. — 334
Deigentešs, maj. — 103
Deksnis K., kapt. — 211, 269, 271
Dingeldejs, pulkv. — 350
Dišlers K., kapt. — 267
Ditrichs, Dr. ostubaf. — 112, 196, 197
Doniņš A., kapt./pltn. — 44, 101, 102
Donis J., vltn. — 142
Draguns J., kapt. — 177
Draguns, mežs. — 224
Dreimanis, ltn. — 317
Drekslers, ģen.kom. — 14, 21, 22, 62, 69, 216, 217
Dubinskis, kar. — 107
Dubults A., vltn. — 11
Dumpis J., kapr. — 239
Dunsdorfs E., prof. — 9
Dūze N., ģen. — 9
Dzeguze, ltn. — 148
Dzelme, kapt. — 192
Dzenis A., pltn. — 11
Dzenītis A., ārsts-kapt. — 11

Dzenītis, pltn. — 23, 33, 225, 278
Dzenītis, ltn. — 284
Dziesma Fr. — 145

Edelmanis P., kapt. — 211
Eglājs F., ltn./kapt. — 144
Eglājs T., ltn. — 290
Eglītis Andrejs — 6
Eglītis, kapt. — 323, 334
Eglītis P., ārsts-kapt. — 205
Eglītis, vltn. — 45
Einbergs B. — 16
Ekartsbergs, pulkv. — 189
Elsis E., vltn./kapt. — 44, 142, 285
Eltermanis, vltn. — 273
Ercums E., pol.hptm. — 142
Ēvigs, pol.hptm. — 201
Ezergaile Aina — 51
Ezernieks E. K., kapt. — 164, 207, 231, 241, 253

Fichtlers, pol.hptm. — 169
Fictums, stubaf. — 122
Fidlers — 147
Fliks, pol.pltn. — 38
Frankēvičs, ģen. — 336, 340
Freimanis A., pltn. — 21
Freivalds-Sarma A., kapt. — 10
Frembergs, serž. — 269
Fusts, apg.kom. — 14

Gaiķis K., vltn. — 173
Gailītis A., ltn./vltn. — 290
Gailītis J., vltn. — 173
Gailītis, ltn. — 317
Gailītis, kapr. — 276
Galdiņš N., kapt. — 36, 128
Galindoms jun. — 18
Galvāns A. v.v. — 102
Gerbers K., pltn. — 161, 202, 204, 210, 285—287, 322, 323
Gērings, feldm. — 15, 24, 61
Ginters V., pltn. — 273—277
Ginters A. vltn. — 112
Gīseke, pol.ģmaj. — 32, 69, 70, 87, 291—293
Gothardsons, kapt. — 279, 347, 350
Graffs, ģltn. — 107
Grāmatiņš A., pltn. — 177
Grants V., vltn./kapt. — 105—107, 136, 144, 154
Grapmanis E., pltn. — 18
Graudiņš A., vltn./kapt. — 106
Graudiņš J., kar. — 239
Graumanis V., ltn./vltn. — 113, 115, 123
Grāvelis, vltn./kapt. — 196, 201 273, 322
Greble J., ltn. — 11
Gredzens A., pltn. — 72, 152, 155, 253, 261
Greizis P., vltn./kapt. — 106, 158
Grigals, vltn. — 273, 284, 285
Grīnfogels, kar. — 148
Grobiņš V., ltn. — 11
Grosbergs J., pltn. — 163, 322—324, 343, 344
Grosmanis E., kapr. — 234
Gūtmanis H., vltn./kapt. — 137, 192, 196, 322, 324, 325, 330, 334, 344

Halders, ģpulkv. — 53, 98
Hansens, apg.kom. — 14
Hartmanis N., — 4
Hazners V., kapt.maj. — 33, 35
Hejnke, ģmaj. — 308
Heifeldts, pol.hptm. — 124, 128, 129, 131
Helds, kapt. — 291
Helmuts Ž., kapt. — 211
Héne H. — 16
Herbs, maj. — 132
Herfs, pulkv. — 31
Hermansons F., pltn. — 11
Hilperts, ģen. — 291
Himlers H. — 15, 24, 32, 45, 60—62, 77, 80, 122, 330, 353

Hirtess, staf. — 64
Hitlers Ad. — 13, 16, 53, 60, 62, 64, 219
Hofmanis, pol.pulkv. — 198

Ijābs P., ltn./vltn. — 124
Ilens, vltn. — 278
Illas, pulkv. — 307, 326
Ilva A., kar. — 95
Insbergs K., kapt. — 227
Ivans P., kapt. — 11

Jakāns, kapr. — 271
Jakobsons, pulkv. — 112
Jakobs, pol.hptm. — 120
Jansons Ž., kapt. — 120, 122, 123
Jansons, vltn. — 269
Jansons, pltn. — 283, 331
Janums V., pulkv. — 18, 23, 155
Jaunkalnietis, ltn. — 319
Jaunliniņš R., vltn./kapt. — 181, 187
Jaunzems A., vltn. — 11
Jaunzems K., ltn. — 145, 149
Jedike, pol.ģen. — 32, 48, 50, 304
Jekals G., ārsts-pltn. — 37
Jekelns F., ģen. — 16, 32, 33, 55, 56, 57, 60, 64, 77—81, 87, 103, 111, 112, 124, 133, 155, 164, 216, 218, 219, 254, 264, 271, 273, 275, 276, 287, 293, 297, 312—314, 320, 330, 336, 337, 339, 340—342
Jekums J., vltn. — 277
Jenkevičs, kapt. — 207, 287
Jitners, ogruf. — 353
Johansons, poļitr. — 10
Jumis A., kapt. — 166, 167, 263
Juraids V., ltn./vltn. — 101, 134, 135
Jurjāns J., vltn. — 12
Jurka K., kapt. — 11
Jurko H., pltn. — 35
Jurševskis J., vltn. — 316, 317
Juvārs K., ārsts-majors — 192, 324

Kacs-Kocovs — 154, 155
Kaincs, pol.hptm. — 71
Kaliņš K., kapt. — 208, 341
Kalniņš, ltn. — 284
Kalniņš, kar. — 242
Kalpiņš U., vltn. — 11
Kandis R., pulkv. — 112, 124
Kanniņš M., ltn. — 11
Kāns Ž., kapt. 112, 120
Kaņeckis R., kapr. — 113
Kaņeps, ltn./vltn. — 202, 203
Kāposts V., kar. — 174
Kārkliņš, kapt. — 345
Karlsons N., pltn. — 18
Kasparsons M., pukv. — 9, 25, 27
Kazēns, ltn. — 188
Keincs, pol.hptm. — 173
Keselis, aizs. — 222, 223
Klāns P. — 18
Kļaviņš E. J., vltn. — 169
Klee, maj. — 149
Kleinbergs A., pltn. — 244, 262, 298, 302, 345, 347
Kleinbergs T., vltn. — 98
Klementjevs M., poļitr. — 214
Klepšs, pol.pulkv. — 39, 78, 295, 296
Klišāns A., red. — 51
Kluge, maj. — 268
Knapps, oberf. — 331, 337
Knechts, pol.pulkv. — 32, 58, 60, 70, 77, 179, 197, 208, 225
Knochenfelds, ltn. — 180
Kochs E., reichskom. — 16
Kociņš R., kapt./pltn. — 43, 44, 72, 89, 91, 93, 94, 98, 101,
Kokins, vltn. — 11
Kolbe, vltn. — 315
Konrādijs V., ltn. — 99
Konrāds F., vltn./kapt. — 169
Konrāds H., kad. — 227, 228

Kovaļevskis P. — 18
Krastiņš F., vltn. — 203
Krastiņš Z., red. — 51
Krasts P. vltn. — 229, 230
Krasts, ltn. — 273, 284
Kreišmanis E. pulkv. — 17
Krešmanis, pol.maj. — 45
Krimuldēns, kapt. — 43
Kripēns, A., pulkv. — 23
Kristiņš J., vltn. — 11
Kronis K., vltn./kapt. — 159, 207, 243
Krukenbergs, oberf. — 331, 337, 339, 340
Krūmiņš A., ltn. — 304
Krūmiņš J., kapt. — 273, 276, 277, 284, 285
Krūmiņš Ž., kapt. — 278, 345
Krūmiņš, kar. — 157
Krūze, pol.hptm. — 145
Krūzmētra, v.v./ltn. — 201
Kuģinieks, kapt. — 251
Kūnaus Ģ., vltn. — 177
Kundrats A. — 51
Kurelis J., ģen. — 351
Kurše A., ģen./pulkv. — 44
Kviesis A. — 19, 20, 23

Ķesteris K., ltn. — 12
Ķiberis A., ltn. — 317
Ķikulis J., pltn. — 35
Ķikuts A., kapt. — 287, 289, 291, 337, 338
Ķimenis, ārsts-kapt. — 243
Ķimenis, kapt. — 351
Ķirsons J., kapt. — 196, 199
Kudis A., kar. — 118
Ķuze A. — 16

Lagzdiņš, kapt. — 196
Laivinieks A., vltn./kapt. — 45, 207
Lamberts, v.v. — 105, 107
Lange R., ostubaf. — 32
Langins, ārsts-vltn. — 317
Lapiņš O., ltn. — 144
Lasis A., pltn. — 12
Lauks K., ltn./vltn. — 93
Laumanis E., vltn./maj. — 118, 123
Lavenieks A., ltn. — 290
Lavenieks J., ģen. — 51
Lazdiņš L., kapt. — 177
Lazdiņš L., kar. — 113
Lečmanis N., vltn. — 177, 180
Leimanis O., inž. — 23
Lemešonoks-Eglājs F., ltn./kapt. — 144
Lendle, ģltn. — 164
Levings ,kapt. — 211.
Līcis, pltn. — 17
Līcis, ltn. — 161
Līdums J., vltn. — 192
Lielkājs P., vltn./kapt. — 334
Liepiņš A., kapt. — 159
Liepiņš H., vltn. — 241
Liepiņš, pulkv. — 362
Lindbergs A., vltn./kapt. — 245, 247
Lipskis, vltn. — 228
Līrs, pol.hptm. — 91
Lobe K., pltn./pulkv. — 23, 35, 37, 44, 66, 262
Loze H., reichskom. — 13, 14—16, 61
Loze, pol.pltn. — 199
Lūkins, ltn. — 123
Lūsis J., kapr. — 144
Luturs V., kapt. — 323, 324

Maisiņš J., ltn./vltn. — 106
Makaldejs, pol.pulkv. — 32
Māls, vltn. — 133, 196
Mangulis K., pltn. — 10, 36, 42, 43, 89, 91, 159
Markvardts, pol.hptm. — 132, 133, 145, 151
Maršāns J., vltn. — 11
Maršaus J., kapt./ltn. — 10
Martins, oberf. — 160, 354

Mateass A., kapt. — 43, 89, 97, 98
Matuzelis, vltn. — 278
Matvejs K., v.v. — 102
Mazurs J., ltn. — 173
Mazuvs, ogruf. — 356
Mēdems, apg.kom. — 14
Mednis J., pltn. — 11
Mednis J., kapt. — 324
Mednis K., vltn. — 45
Meija O., pltn. — 38, 72, 82, 85, 207, 208, 211, 251, 253, 304—306, 308, 309, 311—314, 331, 335, 337, 354, 355, 358, 361, 362
Meijers, pol.hptm. — 345
Meijers, reichsm. v.i. — 61
Melbārdis, serž. — 107
Menšels, pol.ltn. — 89
Mevs H., hptm./maj. — 171, 179, 192
Mežals J., kar. — 288
Mežgrāvis F., vltn./maj. — 246, 247, 298, 299, 345, 347, 350, 351, 361
Mežītis E., kapt. — 173, 175, 176
Michailovskis, V., kapt. — 211
Miesnieks J., vltn. — 173
Miezītis T., kapt. — 211
Miķelsons K., kapt. 124, 164, 298, 361
Miķelsons P., kapt. — 211
Milgrāvis A., vltn. — 334
Millers A., vltn./kapt. — 37, 301, 308
Millers, pol.maj. — 253
Milnis E., kapr. (skat. Vilnis)
Mišinskis K., serž. — 131
Mitenbergs Ž., kapt. — 152, 155, 278, 345
Mukts V., ltn. — 334
Mūrnieks, apr.vec. — 179
Mūsiņš K., vltn. — 177
Muzikants, v.v. — 263
Nagobads O., ltn. — 314, 361
Nātiņš, vltn. — 167, 265, 269, 272
Nazedi, pol.hptm. — 244
Neiberts, pol.vltn. — 68, 89, 91, 93
Neimanis F., vltn. — 262, 270
Nikāns J., kapt. — 173, 243
Nitmanis, hptm. — 120
Norvilis J., komp. — 146
Nudienis A., vltn. — 132, 149

Odiņš G., v.v./ltn. — 132, 133, 147
Oga, ltn. — 317
Ogriņš V., kar. — 144
Osis R., pltn./pulkv.—23, 28, 31, 33—38, 42, 55, 58—60, 63, 66, 70, 72, 73, 89, 90, 114, 197, 201, 298, 299, 302—304, 321, 335—337, 339—341, 343
Oškalns O., poļitr. — 214
Ozoliņš E., pltn. — 166, 167, 211
Ozoliņš R., kar. — 288
Ozols A. vltn. — 209, 285
Ozols J., kapt. — 94, 100
Ozols K., ltn./vltn. — 196, 265
Ozols, ltn./vltn. — 102
Ozols M., kapt. — 9
Ozols, ltn. — 285

Pabērzs B., vltn./kapt. — 229, 241
Palcmanis, vltn. — 202, 203
Panga A, vserž. — 362
Papēdis J., vltn. — 340, 341
Pārups, dkar. — 156
Pārups E., ltn./vltn. — 199
Pastors A., kar. — 288
Paukšts, ltn. — 186, 187
Pavasars Br. — 51
Pavasars E., ltn. — 37
Pēda, vltn. — 251
Pēls, ģltn. — 315
Pelūde G., kapt. — 262
Penčuks P., pltn. — 279, 345
Penks, dkar. — 194

Pērkonis E., kapt. — 207
Peške, maj. — 95
Pētersons, pulkv. — 18
Petkēvičs V., kapt. — 11
Petrītis A., kapt. — 35, 36, 68
Picklers, ģmaj. — 81
Pinks V., vltn. — 12
Pizāne Monika — 248
Plaudiņš A., kad. — 102
Pļavenieks N., kapt. — 25, 102, 103
Plensners A., pulkv. — 9, 16—18, 23, 30, 304
Plikausis K., pltn. — 163, 181, 185, 187, 188, 192, 196, 322, 324, 325
Pommers, P., pltn. — 23, 33, 35, 46, 219
Pope K., kapt. — 11
Porietis K. kapt. — 44, 45, 123
Poriņš V., vltn./kapt. — 299
Praudiņš K., kapt./maj. — 68, 120, 123, 128
Prauliņš, vltn. — 278
Preisbergs J., zv.adv. — 51
Priedītis K., vltn. — 229, 241
Priednieks, vltn. — 203
Prīgers, pol.hptm. — 161, 325
Prīmanis M., prof. — 23
Privka J., pltn. — 11
Pūce E., vltn./kapt. — 181, 185, 187—189, 192, 196, 323, 334
Pūce J., vltn./kapt. — 199
Pumpuriņš E., kapr. — 249
Purmalis J., kapt. — 137, 138, 141
Purpēters T., v.v. — 99
Pūrs A., kapt. — 12
Purvainis A., kapt. — 161, 202

Rabenko A., ltn./vltn. — 123
Radziņš J., vltn. — 25
Ramiņš J., vltn. — 138
Rasmanis, ltn. — 302
Ratiņš P. — 214
Redls, staf. — 339, 342, 356
Redelis V., ltn./vltn. — 186, 187
Reinholds V., vltn./kapt. — 89, 100
Reinfelds V., vltn. — 67
Reinvalds V., vltn./kapt. — 89, 100
Reguts K., kapt. — 11
Remesis Ž., ltn. — 290
Renčs, hptm. — 315
Riba, v.v. — 263
Riekstiņš E., kapt. — 102
Riekstiņš V., vltn. — 173
Rikens, apg.kom. — 14
Ritums, v.v. — 94
Rode E., ārsts-vltn. — 152
Roga, A., kapt. — 285
Roks, ģen. — 19, 21
Rozenbergs A., reichsmin. — 13, 15, 21, 24, 58, 61
Rozenšteins H., ģen. — 10
Rozentāls H., vltn. — 124
Rozentāls-Zaķis H., kapr. — 95
Rožkalns J., v.v./ltn. — 277
Rožlapa, kapr. — 276
Rubenis F., kapt./maj. — 10, 29, 41, 44, 141
Rubenis P., serž. — 125
Rubis V., vltn./kapt. 161, 163, 202, 330
Rucelis J., pltn. — 36, 196—198, 201
Rubulis K., atv.kapt. — 11
Rudzītis H., kapt. — 229
Rudzītis P., kapt. — 104, 152, 155, 158, 208, 317
Rudzītis V., ltn. — 162
Rulle, ltn. — 317
Rullītis A., kapt. — 211
Rusmanis, pltn. — 345, 351, 354, 356
Rutulis T., pltn. — 112, 115, 120

Saliņš, kar. — 222
Salmiņš A., vltn./kapt. — 196, 197, 244

Samsons V. — 214
Sanders V., prāv. — 21
Sarkans, ltn. — 284
Sarma A., kapt. — 10
Saukants, ltn. — 194
Saulītis P., kapt. — 227
Segliņš, kar. — 268
Sercevičs V., kar. — 157
Serģis ,vltn. — 278
Sicherts, hptm. — 141
Silenieks, vltn. — 267
Silgailis A., pulkv. — 5, 18, 23, 44, 136, 244
Siliņš, H., ārsts-maj. — 267
Siliņš J., kapt. — 280
Sīlis O., dir. — 16
Sils A., kapt. — 265
Sils A., kar. — 183
Simsons J., ltn. — 172
Sisenis F., ltn. — 172
Sīverkrops, hptm. — 177
Skaistlauks V., ģen. — 17
Skalde, vltn. — 192
Skambergs, ltn. — 173, 175
Skapars E., kar. — 160
Skrauja A., kapt. — 72, 133, 137, 138, 141, 142, 173, 197, 208
Skrēbers A., kapt. — 23
Skudra A., kar. — 113
Skuja A., kapr. — 91
Skujevics J., dir. — 16, 23
Skulve, Ž., v.v./ltn. — 316, 317
Skurulis Z., vltn. — 57, 169
Smilga E., ltn. — 278
Smilga, vltn. — 278
Smiltnieks E., vltn. — 241
Spāde T., adm. — 9
Spāde, jun. — 91
Spēmanns, ģltn. — 91, 100
Sproģis A., vltn. — 241
Sproģis, vltn. — 271
Stāks F., ārsts-kapt. — 196
Stalbovs J., dir. — 16
Stālekers, pol.ģen. — 16, 25, 27—29, 41
Stāļins — 16, 53
Stanga K., ltn. — 12
Stendols B., kar. — 118
Stenders K., ltn. — 102
Stepe A., ārsts-vltn. — 132
Stiglics R., pref. — 29
Stīpnieks E., vltn./maj. — 132, 136, 145, 149
Stīra, pol.hptm. — 340
Strade A., kapt. — 324
Strassers E., pol.hptm. — 103
Strautmanis R., ārsts-ltn. — 112
Strautnieks J., ltn. — 203
Strauts E., kapt. — 173
Strazdiņš J., kar. — 237
Strazdiņš V., vltn. — 124
Strelkovs J., kar. — 288
Striks P., kar. — 107
Stūrmanis G., vltn. — 211
Sūna A., vltn. — 137, 138, 194
Sūna R., vltn./kapt. — 113, 118, 119, 263
Suskis, ltn. — 115

Šaicans D. — 224
Šarers, pol.maj. — 311
Šepko K., atv.pulkv. — 11
Šetūriņš O., kapt. — 45, 206, 207
Šīrmachers V. E., kapr. — 144
Šķeteris E., kapr. — 144
Škute N., dkar. — 119
Šleiters I., ltn./vltn. — 155, 157
Šmits E., kapt./maj. — 177
Šnēbergs K., kapt. — 122
Šolcs, brigf. — 81
Šrēders, pol.ģmaj. — 31, 32, 38, 57, 85—87, 216, 219, 225, 273, 276, 299, 311
Šteinbergs T., kapt. — 16, 17, 286, 337, 339—341
Šteinbergs K., ltn. — 302
Šteinbriks, kapt. — 324

Šteinblūms Ž., kar. — 183
Štekerhofs V., kapt. — 161
Šūmanis P., kapt. — 45, 100
Švangs, apg.kom. — 14
Švēde F., vltn. — 44, 141, 144
Švidricks, pol.ltn. — 345

Tamanis L., kar. — 288
Taube G.J., pltn. — 159, 205, 225, 229, 249, 298
Tauriņš A., kapt. — 98, 101, 210
Taurītis T., kar. — 91
Tenisons, poļitr. — 10
Tesins G. — 297
Teters, dkar. — 194
Tiltiņš O., kapt./maj. — 45, 208, 244, 277, 284, 285
Timmermanis D., vltn. — 152
Tīrelis, v.v. — 209
Tirells, maj. — 321
Tirzītis K., pltn. — 23
Tītels, pltn. — 316
Tomass A., kapt./maj. — 196, 197, 200, 201, 244
Trauciņš J., kar. — 157
Trautmanis E., ltn. — 278
Trejs K., kar. — 113
Trēziņš L., kapt. — 243

Ūdentiņš J., kapt. — 36
Ūdris/Saltais A., kapt. — 267
Uijerts, L., vltn. — 263, 267
Uļuks J., kapt./maj. — 281, 292, 293
Umurs, vltn. — 244
Upelnieks K., pltn. — 351
Užāns, pltn. — 45, 206

Vabulis V., vltn. — 132, 133, 145
Vagners, ģmaj. — 308
Vairogs K., vltn. — 261, 295, 337, 339, 342
Valants R., ltn. — 271
Valdmanis Alfr. — 16, 17, 23
Valdmanis A., kapt. — 132, 145, 148, 149
Valters K., prāv. — 179
Vanags P., dir. — 16, 23
Vanags H., kapt. — 161, 202, 203, 322, 323
Varēns J., kapt. — 89
Veckalniņš R., pltn. — 17, 362
Veģis P., ārsts-vltn. — 267, 273, 347
Veisa kdze — 51
Veiss V., pltn. — 21, 23, 27—31, 33, 34, 35, 41, 42, 128, 155, 197, 220, 262
Veiss, ltn. — 317
Veldre V., ltn. — 256
Velme, serž. — 155
Vērdiņš, ltn. — 280
Vērsāns E., kapt. — 254, 257, 261
Veterle hstuf. — 192
Vēveris A., pltn. — 108, 132, 133, 145, 147, 149, 179
Vichmanis K., hstuf. — 136, 152
Vidušs, ltn. — 199
Vilke, pulkv. — 105
Vilke, pol.hptm. — 197—201
Vilks A., vltn. — 137, 138, 278
Vilks, mežs. — 224
Vilnis E., kapr. — 144 (iespējams: Milnis)
Vilnis V., v.v. — 102
Vinters ,vltn. — 177
Virsaitis Fr., ģen. — 10
Vistiņš, kar. — 148
Vītiņš A., kapt. — 129, 350
Vītoliņš K. kapt. — 169
Vītols H., Dr. — 51
Vittenbergs K., pltn. — 35
Vittgenšteins, vltn. — 154
Vitroks, apg.kom. — 14
Vlasovs, ģen. — 67
Voitkus — 18
Volbergs T., kapt. — 145
Vulfs, stubaf. — 353

Zāgers V., dir. — 23, 221
Zaķis A., pltn. — 23, 45, 67
Zaķis V., kapt. — 29, 41, 324
Zaķis-Rozentāls H., kapr. — 95
Zaļais, kapt. — 251
Zālītis K., pltn. — 10
Zalonskis K., kar. — 119
Zamori, pol.ltn. — 31
Zankevičs J. dir. — 16
Zarboni, maj. — 199
Zariņš, vserž. — 163
Zemgals Ž., vltn./kapt. — 172, 195
Zemītis J., kapt. — 11
Ziedainis M., ltn. — 99
Ziediņš P., kapt. — 159, 160, 204
Zieds V., vltn. — 205, 206, 212
Ziemelis, kapt. — 208, 323
Zills, stubaf. — 360, 261
Zilvers J., kapt. — 243
Zirnis N., ltn. — 285
Zīverts K., kapt./pltn. — 45, 173, 176
Zīverts pltn. — 267, 269, 271
Zlamets J., kapr. — 144
Znotēns M., kltn./kapt. — 112, 115
Znotiņš, kapt. — 265
Zuika R., vltn. — 279
Zutis V., kapt. — 177
Zvaigzne J., pltn. — 292
Zvejnieks T. — 16, 23
Zvirbulis, v.v. — 193

Žeivots A. kar. — 174

DIENESTA PAKĀPJU SALĪDZINĀJUMS UN GRĀMATĀ LIETOTI SAĪSINĀJUMI:

Vācu ieroču SS	*Latvijas armijas*
SS Mann (Leg. Schütze)	— kareivis (kar.)
Sturmann (stm.)	— dižkareivis (dkar.)
Rottenführer (rtf.)	— (vicekaprālis-vkapr.)
Unterscharführer (uschaf.)	— kaprālis (kapr.
Scharführer (schf.)	— (goda seržants-serž.)
Oberscharführer (oschaf.)	— seržants (serž.)
Hauptscharführer (hschf.)	— virsseržants (vserž.)
	— virsn.vietn. (v.v.)
Sturmscharführer (stschf.)	— (v.v. ar 12 g. izdienu)
Untersturmführer (ustuf.)	— leitnants (ltn.)
Obersturmführer (ostuf.)	— virsleitnants (vltn.)
	— kapteinis-leitnants (kltn.)
Hauptsturmführer (hstuf.)	— kapteinis (kapt.)
Sturmbannführer (stubaf.)	— (majors-maj.)
Obersturmbannführer ostubaf.)	— pulkvedis-leitnants (pltn.)
Standartenführer (staf.)	— pulkvedis (pulkv.)
Oberführer (oberf.)	— (virspulkvedis-vpulkv.)
Brigadeführer (brigf.)	— (ģenerālmajors-ģmaj.)
Gruppenführer (gruf.)	— (ģenerālleitnants-ģltn.)
Obergruppenführer (ogruf.)	— ģenerālis (ģen.)
Oberstgruppenführer (oberstgruf.)	— (ģenerālpulkvedis-ģpulkv.)

Vācu armijas (Wehrmacht) virsnieku dienesta pakāpes ar dažiem izņēmumiem (starp vltn. un kapt. nav kltn., bet starp kapt. un pltn. ir majora dienesta pakāpe un ir arī vairākas ģenerāļu pakāpes) ir līdzīgas Latvijas armijas dienesta pakāpēm. Lielāka atšķirība ir instruktoru dienesta pakāpēs. Kapteiņa-leitnanta dienesta pakāpi Kd bataljonos, un vēlāk arī leģionā, pielīdzināja kapteiņa dienesta pakāpei.

Citi lietoti saīsinājumi:

A.K. — armijas korpuss
BdO — Kārtības policijas pavēlnieks
btl. — bataljons
ChdDtPol. — Vācijas policijas priekšnieks
elpe — zirgu barība
flaks — gaisa aizsardzības lielgabals
Fp — lauku pasts (Feldpost)
FT — frontes teātris

GKL — galvenā kaujas līnija
jun. — juniors
Kd — kārtības dienests
km — kilometri
KdOL (arī K.d.O.L.) — Kārtības pol. komandieris Latvijā
Kgr. — kaujas grupa
komis. — komisārs
L.A.V. — Latviešu aizsardzības vienības
L.P.V. — Latviešu policijas vienības
Ostlande (Austrumzeme) — Latvija, Igaunija, Lietuva un Baltkrievija
pol.hptm. — policijas hauptmanis (kapteinis)
paks — prettanku lielgabals
poļitr. — poļitruks
OKW — Armijas virspavēlniecība
prof. — profesors
RFSS — SS-reichsfīrers
WuG — Waffen und Gewehr
zv.adv. — zvērināts advokāts
Z, D, R, A — debess puses

SATURA RĀDĪTĀJS

PRIEKŠVĀRDI 7

I GRĀMATAS PAPILDINĀJUMI UN LABOJUMI 9

LATVIJA ATKAL OKUPĒTA ZEME 13
Vācu civīlā pārvalde 13
Ostlandes reichskomisāra noteikumi 14
Latviešu pašpārvalde 16
Vadlīnijas pārvaldes vadībai Latvijas ģenerālapgabalā 21

KĀRTĪBAS DIENESTS 25
Pirmo latviešu pašaizsardzības vienību likvidācija 25
Pltn. Veisa 1. pavēle Rīgas pašaizsardzības dienestam 28
Kārtības palīgpolicija (Schutzmannschaft) 29

PIRMO LATVIEŠU BATALJONU FORMĒŠANA 41
1. Atsevišķais Rīgas kd bataljons 43
1. Rīgas kd bataljons 44
2. Rīgas kd bataljons 44
Latviešu brīvprātīgo organizācijas galvenā komiteja 50
L.A.V. pūtēju orķestris 51
Frontes teātris 51

VAJADZĪGS ARVIEN VAIRĀK BRĪVPRĀTĪGO 53
L.A.V. karavīrus pakļauj darba dienesta noteikumiem 62
Dienesta pakāpes 72
Kd slēgto vienību karavīri tiecas uz Latviešu leģionu 82

LATVIEŠU BATALJONI PIE IĻMEŅA EZERA 89
16. Zemgales bataljons 89
18. Kurzemes bataljons (4. rota) 101
267. Rēznas bataljons 102
26. Tukuma bataljons 103

LATVIEŠU BATALJONI ĻEŅINGRADAS FRONTES SEKTORĀ 109
21. Liepājas bataljons 111
19. Latgales bataljons 123
24. Talsu bataljons 132
16. Zemgales bataljons 134
26. Tukuma bataljons 136

LATVIEŠU BATALJONI BALTKRIEVIJĀ 137
17. Vidzemes bataljons 137
18. Kurzemes bataljons 141
24. Talsu bataljons 145
26. Tukuma bataljons 152
272. Daugavgrīvas bataljons 159
274. bataljons 159
22. Daugavas bataljons 161
271. Valmieras bataljons 164
312. (281-A.) bataljons 164
313. bataljons 166
316. bataljons 166

LATVIEŠU BATALJONI UKRAINĀ 169
23. Gaujas bataljons 169
17. Vidzemes bataljons 172

27. Burtnieku bataljons 173
28. Bārtas bataljons 176
25. Abavas bataljons 181
268. Ērgļu bataljons 196
22. Daugavas bataljons 202
272. Daugavgrīvas bataljons 204

REZERVES UN SARDŽU BATALJONI 205
20-E. Rīgas bataljons 205
266-E. Rēzeknes bataljons 207
269-W. Muitas robežapsardzības bataljons 211
311-W. bataljons 211
320-W. bataljons 211

CĪŅAS PIE LATVIJAS ROBEŽAS 213
Banditisms pierobežas pagastos 213
270. Abrenes sapieru bataljons 227
277. Siguldas bataljons 229
282. Ventas bataljons 243
271./279. Aizputes bataljons 244
279. Cēsu bataljons 244
7. sev. uzdevumu rota 245
276. Kuldīgas bataljons 251
275. bataljons 251
278. Dobeles bataljons 253
273. Ludzas bataljons 253
280. Bolderājas bataljons 262
281. Abrenes bataljons 262
313. bataljons 264
316. bataljons 264
319-F. bataljons 273
317-F. bataljons 278
318-F. bataljons 278
321-F. bataljons 279
267. Rēznuas bataljons 280
271. Valmieras bataljons 280

KAUJAS PIE BAUSKAS UN ATIEŠANA UZ KURZEMI 281
319-F. bataljons 283
322-F. bataljons 285
23. Gaujas bataljons 291
Bauskas brīvprātīgo aizstāvju bataljons 292

BATALJONUS APVIENO PULKOS 297
1. Rīgas policijas pulks 297
2. Liepājas policijas pulks 322
3. Cēsu policijas pulks 345
2. Kurzemes policijas pulks 351
Latviešu policijas pulku gals 353

PIELIKUMI
Dokumentu vācu teksti 363

PERSONU RĀDĪTĀJS 385
Tekstā lietoti sasinājumi 395

PAMANĪTAS IESPIEDKĻŪDAS

72. lpp. 8. rindā no augšas jābūt: ((26. bataljnos).

88. lpp. 5—9. rindai no augšas jābūt zem ģen. Jekelna raksta un tām jāseko 89. lpp. 5 rindām.

97. lpp. piezīmei jābūt 95. lpp. beigās.

150. lpp. 4. rindā no apakšas krievu tekstā *raņem* vietā jābūt *raņen* un *begamot* vietā *begemot.* Krievu teksts latviski: „Viens pulkvedis, resns kā begemots (nīlzirgs), nošauts; viens kapteinis ievainots, mašīna sadedzināta".

266. lpp. paskaidrojumā zem kartes jābūt *é* vietā *č.*

Šī grāmata salikta un iespiesta 1972. gada februārī—maijā Andersson & Kagardt Tryckeri AB spiestuvē; klišejas izgatavotas Fägerblads-Repro ofset- un cinkografijā Vesterosā, Zviedrijā. Metiens 1700.

4.50

LATVIJAS NACIONALA BIBLIOTEKA
0306030116